אליקום צונזערס וועלט

קריטישע אויסגאבע

פון

מרדכי שעכטער

באנד I

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

ייִדישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט — יִיוואָ
ביבליאָטעק פון ייִוואָ
ניו־יאָרק, 1964

דאָס אַחריות פֿאַר די וויסנשאַפֿטלעכע שטאַנדפונקטן
וואָס ווערן אַרויסגעזאָגט אין די אויסגאַבעס פֿון ייוואָ
טראָגן די מחברים גופֿא

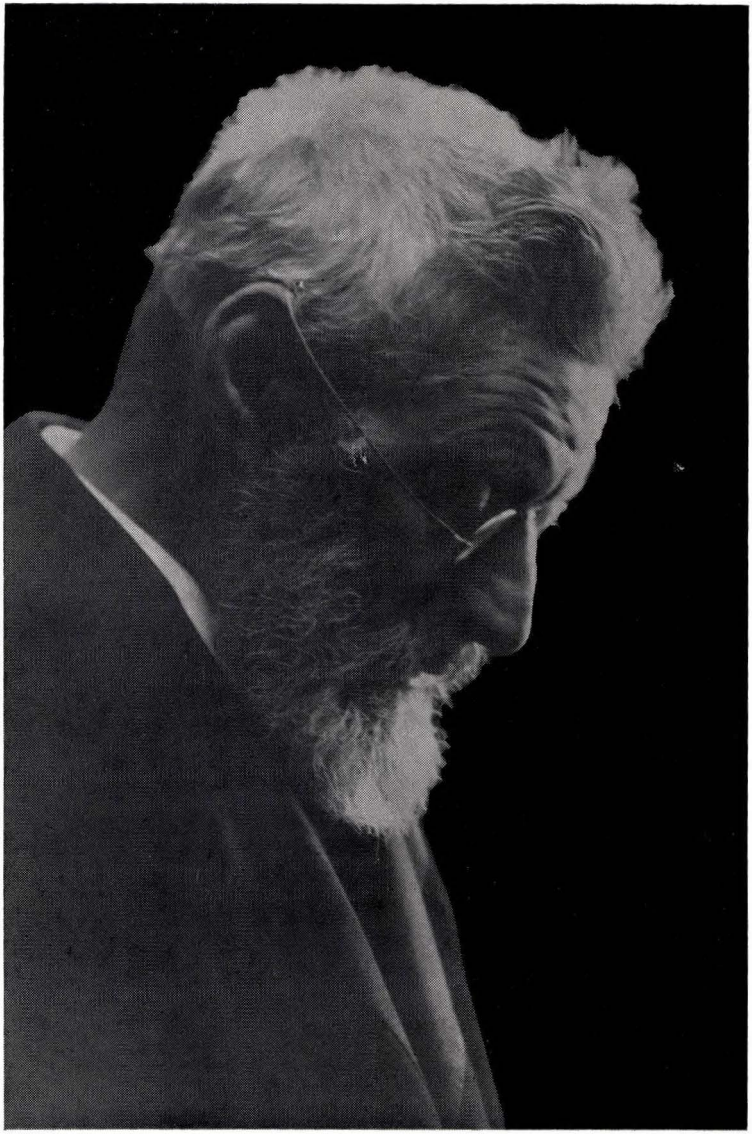
Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

Copyright © 1964, by the YIVO Institute for Jewish Research
1048 Fifth Ave., New York, N.Y. 10028

341
Printed in the United States of America

Waldon Press, 150 Lafayette St., New York, N.Y. 10013

אליקום צונזערס ווערק
באנד ו

אליקום צונזער (1836—1913)

א זיטטל פון צונזערס כתב־ידן

די איצטיקע פוללדיקע אויסגאַבע פֿון אליקום צונזערס ווערק
איז צו שטאַנד געקומען אַ דאַנק דער ברייטהאַרציקייט פֿון
דושאַרדוש הימאַן ע"ה, אליקום צונזערס איידעם, וואָס האָט שטאַרק
געהאַלטן פֿון דעם פּאָעטס שאַפֿונגען און פֿון זיין געהעריק אָרט
אין דער יידישער ליטעראַטור

אין צונזערס אויטאָביאָגראַפֿיע (זען ב׳ וו, ז׳ 712) איז אָנגעגעבן, אַז עס זײַנען אַרויס 53 זאַמלונגען פֿון זײַנע לידער. אין רייזענס לעקסיקאָן רעדט זיך וועגן 66 זאַמלונגען. אַבֿרהם יערי רעכנט אויס אין זײַן ביבליאָגראַפֿיע 77 זאַמלונגען. אין דער ביבליאָגראַפֿיע, וואָס מיר האָבן צונויפֿגעשטעלט פֿאַר דער איצטיקער אויסגאָבע (זען זז׳ 779—788), זײַנען מיר דערגאַנגען ביז 96 איינסן; 3 אַרומנעמיקע און 93 קלענערע (חוץ דעם — די אויטאָביאָגראַפֿיע).

די צונזער־ביאָגראַפֿן — אויפֿן סמך פֿון דער אויטאָביאָגראַפֿיע — שאַצן די צאָל לידער זײַנע אויף 600. ס׳רובֿ האָבן דאָס געקערט זײַן געלעגנהייט־לידער, אין ערגעץ ניט געדרוקטע. די גרעסטע געדרוקטע זאַמלונג איז ביז איצט געווען די אויסגאָבע אַלע ווערק, וואָס האָט אַרײַנגענומען 90 שאַפֿונגען אין גראַמען. דורכקוקנדיק עטלעכע הונדערט בוך־אויסגאָבעס און יאָרגענג פֿון פּעריאָדישע אויסגאָבעס, ווי אויך פֿאַרשיידענע אַרכיוו־מאַטעריאַלן, איז אונדז אָבער געראָטן אָפּצוזוכן נאָך 50 לידער (חוץ אַ צאָל ניט־געדרוקטע וואָריאַנטן און כּתבֿ־ידן פֿון לידער, וואָס זײַנען שוין געווען געדרוקט). בסך־הכּל גייען אין דער איצטיקער אויסגאָבע אַרײַן 140 שאַפֿונגען אין גראַמען. אָט די שאַפֿונגען זײַנען טעמאָטיש, און דער הויפּט לויטן פֿאָרנעם, אָפּט גאָר פֿאַרשיידנדיקע; זיי צײַען זיך פֿון אַ פֿירפֿערזיקן עפּיטאָף נאָך שמרן ביז „מכירת־יוסף" — אַ דראַמע אין 3,245 פֿערזן.

אין דער אויסגאָבע גייט אַרײַן אויך צונזערס אויטאָביאָגראַפֿיע. מיר דרוקן זי אָן הערות און אָן תּיקונים (חוץ בנוגע אויסלייג), ווי אַן אינטערעסאַנטן ליטעראַרישן דאָקומענט פֿון אַ פֿאַרגאַנגענער צײַט.

דאָס צוגרייטן די איצטיקע אויסגאָבע האָט פֿאַרנומען פֿיר יאָר. סע וואָלט אָבער פֿאַרנומען נאָך מער און סע וואָלט אָנגעקומען נאָך שוועערער, ווען ניט די הילף פֿון אַ צאָל פֿרײַנד. קודם־כּל — ד״ר מאַקס ווײַנרײַך, וואָס איז מיר בײַגעשטאַנען מיט אַ סך טעכנישע עצות און תּוכיקע קריטישע באַמערקונגען. אַ האָר־ציקן יישר־כּוח פֿאַר זײַן צו הילף בײַם אויפֿקלערן טײַטשן פֿון ווערטער זאָג איך: ד״ר מיכאל אַסטור, ד״ר מאַקס ווײַנרײַך, הרב חיים ליבערמאַן, ד״ר שלמה סײַמאָן און ד״ר מרדכי קאָסאָווער. די עגיפּטאָלאָגישע ידיעות וואָס אין די הערות צו „מכירת־יוסף" האָב איך צו פֿאַרדאַנקען ד״ר מ. אַסטורן.

פֿאַר העלפֿן אָפּזוכן צונזער־אויסגאָבעס און כּתבֿ־ידן קום איך אַ דאַנק: דער ייוואָ־ביבליאָטעק, דעם ייוואָ־אַרכיוו (ניו־יאָרק), דער קאָנגרעס־ביבליאָטעק (וואַשינגטאָן, ד״ק), דעם קורסקי־אַרכיוו (ניו־יאָרק), דער עריק מאַנדעל־ביבליאָטעק (פֿילאַדעלפֿיע), דער סאָלטיקאָוו־שטשעדרין־ביבליאָטעק (לענינגראַד), ווי אויך די פֿרײַנד מ. זיילבערבערג (לאָנדאָן) און עזרא להד (חיפֿה). בײַם צונויפֿשטעלן די צונזער־ביבליאָגראַפֿיע זײַנען די רײַכע זאַמלונגען אין ייוואָ־אַרכיוו זייער צו גיך געקומען. מיט אַ צאָל מיקראָפֿילמען פֿון צונזער־אויסגאָבעס האָבן אונדז צוגעהאָלפֿן דער ירושלימער אוניווערסיטעט און דער „היברו יוניאָן־קאָלעדזש" (סינסינאַטי).

דעם קאַפּיטל „מוזיקאַלישער סטיל" (זז׳ 54־55) אין דער אַרבעט „אליקום צונזער — דער מענטש, זײַן וועלט, זײַן שאַפֿן" האָט אָנגעשריבן ד״ר א. ווי. בינדער, פּראָפֿעסאָר פֿון ייִדישער מוזיק אין „היברו יוניאָן־קאָלעדזש".

די נאָטן צו די לידער האָט צוגעגרייט חנה מלאָטעק, מיט דער הילף פֿון מלכּה גאָטליב. די קאָרעקטור פֿון די נאָטן האָט דורכגעפֿירט דניאל גרין. צוגעגרייט צום דרוק די העברעישע לידער האָט בערל כּהן. אַרויסגעהאָלפֿן בנוגע טייל טעכנישע פּרטים האָבן: ביילע גאָטעסמאַן, לייבל כּהן און טשאַרנע שעכטער. זיי אַלעמען אַ האַרציקן דאַנק!

אינהאלט

באנד I

הקדמה 7

ראשי־תיבות, קירצונגען און סימנים 15

געקירצטע טיטלען פון ביכער און נעמען פון
פעריאדישע אויסגאבעס און ביבליאטעקן 16

אליקום צונזער — דער מענטש, זיין וועלט, זיין שאפן 27

I. ביאגראפישע שטריכן
II. ווערק און וועלטבאנעם
III. לשון
IV. סטיל, פאעטישע און מוזיקאלישע טעכניק
V. פאפולאריטעט און השפעה

לידער ..... 63—542

יידישע שידוכים ..... 65, *[1004]
ליד פון די אויג ..... 65, [1000]
דער איינזאמער 69
דער זומער מיט דעם ווינטער ..... 72, [997]
ליד פון די פויגל ..... 79, [995]
די אכסניא 83
די ליכט 87
ליד פון ר' תחנון 93
ליד פון רובל 96
ליד פון די וואלוועלע בראנפן 99
ליד פון זייגער ..... 102, [991]
ליד פון דעם יעצטיקן פירונג 108
ליד פון די נייע־מאדישע קליידער 110
די אטלעס ..... 113, [988]
די אלטע וועלט מיט די נייע וועלט 117
די בלום ..... 121, [986]
השושנה 123

* די ציפער אין קאנטיקע קלאמערן ווייזט אן דאס זיבטל צום סוף פון צווייטן באנד, וווּ ס׳זענען געדרוקט די נאמן צום שייכדיקן ליד.

די געהיימניסע פֿון ערב יום־טוב 125
דער יישובניק מיט דעם שטאָטמאַן 132
דער פּראָם ..... 135, [983]
די פֿאַרמאַסקירטע וועלט ..... 138, [980]
פֿאַררעדט (צו קול רנה) 143
די געדאַנקען פֿאַר טאָג 146
מיר זײַנען קינדער ..... 150, [976]
דער קאַרגער מיט יעקעלע באַס 155
דער קלוגער אָרעמאַן 170
דעם רבינס שליסעלע 179
די שרײַבפֿעדער 186
דער פּוסטער פּראָנט ..... 197, [972]
פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס ..... 199, [970]
קול ממרומים 203
רחל מבכּה על בניה ..... 208, [967]
עפּיטאָף נאָך דער ערשטער פּרוי 210
דער סנדק 210
מײַנע לידער 242
דער אַלטער פֿאָטער ..... 242, [963]
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט ..... 245, [959]
חידה א — אָ רעטעניש 249
צו דעם צען־רובלדיקן בילעט 250
די שטאָקשפּיל ..... 253, [955]
ליד פֿון אײַזנבאַן ..... 255, [953]
חידה ב 258
חידה ג 259
דער פּאָטשטאָווער גלעקל ..... 260, [949]
די פֿאַרפֿאַרבענע בילדונג ..... 264, [945]
זכר ליציאת מצרים 269
דער אומגעניטער מלווה 269
דער אײַזערנער שראַנק 274
די פֿאַרשידענע וועלט ..... 277, [941]
דער צבֿויאַק ..... 280, [936]
די יונגע פֿעליעטאָניסטין 285
אָ כּמו־הספּד 285
דער עפּל 286
דער קייסער 286
דער נײַער דור 287
דער איזבאַרשטשיק ..... 287, [929]
דער וועלט־טעאָטער ..... 292, [925]
מה נשתּנה 296
מאי קאָ משמע לן 302
יהודיתקע 304
דער קאָנטראָקט 314
דער אַריסטאָקראַט ..... 324, [920]
בטוח אני באלה 331
דער הספּד 333

דער חילוף ..... 334, [916]
נאָך דעם נייסטן זשורנאַל ..... 340, [913]
דער נייַנצנטער יאָרהונדערט ..... 344, [907]
די סאָכע ..... 352, [895]
המחרשה 355
עלעגיאַ לעוואַנדאַ ..... 356, [893]
די קאָנטראַסטן ..... 359, [888]
קלוג, איידל און שטיל 365
ר׳ יעקבֿ משלם ..... 369, [882]
שיבֿת־ציון ..... 372, [877]
שיבת ציון [העברעיש] 374
הערצן־שליסלען 376
וואָס געפֿעלט אַמעריקע 384
חרטה פֿון חתנס צד 387
צום באַווייַנען דיין בראָך, ציון 391
דער געצוווּנגענער דיכטער 395
די וואַנדער־פֿייגל 396
די דריַי טויבן 398
דער וועלטזייגער 402
אויף דיין אַלטע וועג ..... 404, [874]
צום פּעדלער ..... 411, [869]
צום פֿאַלקס־אַדוואָקאַט 413
צום יאָר תּרמט 413
שוין דער צווייטער טאָוול 415
עבֿדים היינו 417
פֿאַראייַן „משכּיל אל דל״ 422
אַ בריוו פֿון דער מוטער ציון ..... 424, [866]
ניו־יאָרק שלאָפֿט 426
די קינות פֿון אַ ריַיכן מאַנופֿעקטשורער 428
דאָס אומשטערבלעכע פֿאָלק ..... 432, [862]
אונדזער פֿאָטערלאַנד 440
דער גרינער ..... 446, [853]
די „דזשויש אַליאַנס״ 450
די לבֿנה ..... 453, [848]
מיַינע געפֿילן ..... 456, [844]
משה מיט זיַין דור ..... 464, [842]
צו די שטערן ..... 468, [837]
בחרבֿוני קיץ 476
היופּי והתּועלת 480
דעם פֿאָטערס ראַט 485
החלוקה והמחלוקת 487
פֿאָלג מיך אַ גאַנג 492
נידער מיט דעם סוועטינג־סיסטעם! 494
די גאָלדענע לאַנד ..... 495, [832]
דריַי סטאַנציעס 498
המהפּכה 503
דער יידישער גראָשדאַנסקער בראָק 507

פֿאַרזען — פֿאַרשפּילט ..... 512, [827]
שולמית ..... 516, [824]
קאָלאָמבוס און וואַשינגטאָן ..... 518, [817]
אַן אייביקער סוד 522
דיינו 522
שלעכטע שכנים 527
די שותפֿישע בריאה 528
צו אָנקל סעם 528
למשפּטי אתחנן 529
זמן מתּן חרותנו 530
טרויערליד אויף דעם טויט פֿון ד״ר הערצל 531
מיין ליד און דער יידּ 532
צו מיינע פֿרײַנד 533
שמר־עפּיטאָף 533
שמר 533
צום חתונה־יובֿל 535
וויצּב 536
חידה ד 536
חלק אלוה ממעל 536
אַ פּראַקטישער מיטל 537
פֿרויען־כאַראַקטער 537
צו דער מיזינקע סאָניע (שׂרהלע) 537
צום אייניקל טשאַרלי (קלמן) 537
צום עלטסטן זון פֿיליפּ (פּײַטל) 538
צו פֿיל פֿאַרלאָנגט 538
די ריכטיקע וועג 539
התּפּילה 542

באַנד II

מכירת־יוסף 551

צונזערס אויטאָביאָגראַפֿיע 665

הערות צו די לידער 719

הערות צו מכירת־יוסף 750

גראַמען בײַ צונזערן (אַן אָפּקלײַב) 753

פֿאַרגלײַכן בײַ צונזערן (אַן אָפּקלײַב) 759

אידיאָמען, אַליטעראַציעס, היפּערבלען, מעטאָנימיעס
און מעטאָפּערן בײַ צונזערן (אַן אָפּקלײַב) 762

גלאָסאַר 763

ביבליאָגראַפֿיע 779

לידער־ווײַזער 789

זוכצעטל פֿון די לידער לויטן ערשטן פֿערז 793

דין־וחשבון פֿון רעדאַקטאָר 797

א. סדר פֿון די לידער, נומעראַציע פֿון די שורות
ב. טעקסט און קעפּלעך
ג. שפּראַך, אַרטאָגראַפֿיע, פֿונקטואַציע, שריפֿט
ד. די נאָטן
ה. לידער־ווײַזער
ו. דער גלאָסאַר
ז. די הערות
ח. ביבליאָגראַפֿיע
ט. די אַרבעט וואָס וואַרט

נאָטן צו די לידער ..... [809]—[1004]

נאָטן צו ניגונים ..... [816]

ענגלישער קיצור ..... [1012]

ראַשי־תיבֿות, קירצונגען און סימנים

א״א — אַן אַרט, ד״ה אַן דער אינפֿאָרמאַציע וועגן דער שטאָט פֿון דרוק
א״ד — אַן דאַטע פֿון דרוק
א״ו — און וויטערדיקע זײַטלעך
א״פ — אַן פּאַגינאַציע
ב י ב ל׳ — די ביבליאָגראַפֿיע אין דער איצטיקער אויסגאַבע
ה׳ — העפֿט
ה ה׳ — העפֿטן
ו׳ — וואַריאַנט, ־ן
ז׳ — זײַטל
ז ז׳ — זײַטלעך
כ״י — כתב־יד
נ׳ — נומער
ס ט ר׳ — סטראָפֿע, ־ס
ע״א — עלטערע (צונזער־)אויסגאַבע(ס)
ע ד׳ — עדיטאָריאַל
פ״ג — פֿאַרלאַג
פ״ג ל — פֿאַרגלײַכן
פ״פ — פֿאַרשיידענע פּאַגינאַציע
ר ע ד׳ — רעדאַקטאָר, רעדאַקטירט
ק אַ פּ׳ — קאַפּיטל, ־ער
ר ע צ׳ — רעצענזיע
ש׳ — שורה
ש ש׳ — שורות
ש פּ׳ — שפּאַלט, ־ן
ת׳ — תּקנה (פֿון ייִדישן אויסלייג)
ת ת׳ — תּקנות (פֿון ייִדישן אויסלייג)

* — ליד האָט זיך אין גאַנצן אָדער צום טייל אויפֿגעהיט אין כתב־יד. געפֿינט זיך אין אַרכיוו פֿון ייִוואָ, נ״י
** — ליד אָדער אַרטיקל האָט זיך אויפֿגעהיט ווי אַ צייטונג־אויסשניט אין דער נ. ב. מינקאָווקאַלעקציע אין „בונד־אַרכיוו פֿון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג א״נ פֿון פֿראַנץ קורסקי״, נ״י
*** — ליד אָדער אַרטיקל האָט זיך אויפֿגעהיט ווי אַ צייטונג־אויסשניט אין אַרכיוו פֿון ייִוואָ, נ״י
> < — דאָס איינגעוויקלטע איז פֿאַראַן אין רומש, אָבער ניט אין ע״א
< > — דאָס איינגעוויקלטע איז פֿאַראַן אין די ע״א, אָבער ניט אין רומש
/ — סוף פֿון אַ פֿערז (בעת אַ ציטאַט פֿון אַ ליד וועט געגעבן ניט אין פֿערזפֿאָרעם)
/ / — דאָס וואָרט (אָדער די וועלטער) צוישן די קאָסאַקעס ווײַזט אַן אַלטערנירנדיקן קעפּל אָדער אונטערקעפּל פֿון אַ פּאָריאָדישער אויסגאַבע
: — דאָס וואָרט אויף רעכטס פֿונעם צווייפּינטל איז געגראַמט מיטן וואָרט אויף לינקס

געקירצטע טיטלען פון ביכער און נעמען פון פּעריאָדישע אויסגאַבעם און ביבליאָטעקן*

אָ:
אליקום צונזער, אַלע ווערק.

אב:
אליקום צונזער, די איזנבאַן.

אַב:
אַפּטייל פון אַריענטאַלישע ביכער, באַדלעיאַנער ביבליאָטעק, אַקספֿאָרד־אוניווערסיטעט.

אה:
אונזער היינט, תּל־אָבֿיבֿ, 1952—.

אויט:
צונזערס ביאָגראָפֿיע געשריבען פון איהם אַליין.

אוצר:
נחום סטוטשקאָוו, דער אוצר פון דער יודישער שפּראַך, אונטער דער רעדאַקציע פון מאַקס ווינרײַך, ניו־יאָרק, ייוואָ, 1950, LVI, 933 זז׳.

איד:
A. Z. Idelsohn, *Der Volksgesang der osteuropäischen Juden*, Leipzig, 1932, 211 pp. (Hebräisch-Orientalischer Melodienschatz, Band 9).

אַלמי:
א. אַלמי, חשבון און סך־הכּל.

אַלע:
אַללע נײַעסטע יודישע טהעאַטער ליעדער פֿערפֿאַסט פֿאַן אַללע אַרטיסטען, אָ״אָ, אָ״ד, 23 זז׳.

אמ:
דער אַמעריקאַנער און פֿאַמיליען־מאַגאַזין און גאַזעטען, ניו־יאָרק, 1901־1962.

אנו:
אנו נהיה הראשונים: שי לקוראי „מעריב", 1963, 32 זז׳.

אַצ:
דיא אַרבײַטער־צײַטונג, ניו־יאָרק, 1890־1902.

אש:
אויפֿן שוועל, מעקסיקע־ניו־יאָרק, 1941—.

באַנדי:
J. H. Bondi, *Aus dem jüdischen Russland vor vierzig Jahren: Skizzen*, Frankfurt a. Main, 1927, 56 pp.

בב:
דײַטשישע מלוכה־ביבליאָטעק, אַריענטאַלישער אַפּטייל, בערלין.

ביאל:
ב. י. ביאַלאָסטאָצקי, חלום אין וואַר: עסייען, ניו־יאָרק, 1956, 484 זז׳.

* בײַ איינסן, וואָס זײַנען פֿאַרצייכנט אין דער צונזער־ביבליאָגראַפֿיע אין דער איצטיקער אויסגאַבע, גיבן מיר דאָ בלויז דעם נאָמען פֿון מחבר און דעם טיטל פֿון ווערק.

בינע:

דיא אידישע ביהנע: גרעסטע אידישע אויסגאבע אין אמעריקא, צוויי־טער טהייל, ענטהאלט אלע טהעאטער קופלעטען, ארבייטער און פאלקס־ליעדער אוך דעקלאמאציאנען, צוזא־מענגעשטעלט פון יהודה קאצענעלענבאגען, הערויסגעגעבען צום 20 יעהריגען יובילעום פון אידישען טהעאטער, ניו־יארק, היברו פאבלישינג קאמפ׳, א״ד [ערשטער טייל 1901], 496 זד, פ״פ.

במ:

ביבליאטעק פון בריטישן מוזיי, לאנדאן.

בש:

ביבליסטאקער שטימע, ניו־יארק, 1921—.

ג:

אליקום צונזער, געקליבענע ליעדער.

גאז:

יודישע גאזעטען / יודישע גאזעטען / אידישע גאזעטען / . . . , ניו־יארק און שיקאגא, 1890־1928.

גאל:

צבי־גיסן גאלאמב, מנצח בנגינות: געזאנג־מיסטער . . . , וילנע, תרמג־1883, 86 זד.

גארדאן:

י. ל. גארדאן, שיחת חולין: ליעדער אין דער פאלקסשפראכע, צווייטע . . . אויפלאגע, וואַרשע, 1889, 104 זד.

געוועט:

נח פרילוצקי, דאס געוועט: דיאלאגן וועגן שפראך און קולטור, וואַרשע 1923, 159, XCVIII זד.

דאלמאן:

Gustaf Hermann Dalman, *Jüdischdeutsche Volkslieder aus Galizien und Russland*, Leipzig, 1888, 73 pp.

דעקל:

צונזער׳ס פאלקס־ליעדער און דעקלאמאציאנען.

דעקלאמאטאר:

דער דעקלאמאטאר: א ליטעראריש זאמלונג . . . , געזאמלט דורך אברהם רייזען, וואַרשע, 1914, 189 זד, נאטן.

דרק:

ביבליאטעק פון דראפסי־קאלעדוש, פילאדעלפיע.

ה:

100 פאלקס־לידער פון דער נייער און לעצטער צרא, וואַרשע, 1927, 78 זד.

האפשטיין:

ד. האפשטיין, פ. שאמעס, טעקסט פון ליטעראטור: פאעטיק, כארקאוו, 1930, 222 זד.

הארנשטיין:

ישראל חסר־כוח [צבי־הירש הארנשטיין], כנור הצבי (די הארפע): פערשיעדענע טאנץ־מעטרישע געדיכטע . . . , באַרדיטשעוו, תרנא־1891, 68 זד.

הארפע:

ציון׳ס־הארפע: א זאמלונג פון פאפולערסטע און נייעסטע נאציאנאלע ליעדער מיט נאטען, וואַרשע, תרעז־1917, 170 שפ׳.

הב:

אליקום צונזער, הגיון בכינור.

הויפרינד:

דער הויפרינד: וואכענבלאט פאר דער אידישער פאמיליע, ברוקלין.

היום:

היום: עתון יומי, **ניו־יאָרק, תרסט־תרע, תרעג־תרעד.**

הײַלפֿערין:

יצחק־צבי הלוי הײַלפֿערין, דער לידער קראָנץ . . . , **אַדעס, תרנא־1891, 108 זז׳.**

היסט:

Leo Wiener, *The History of Yiddish Literature.*

היק:

ביבליאָטעק פֿון היברו־יוניאָן־קאָלעדזש — דזשוּיש אינסטיטוט אָוו רעלידזשן, סינסינאַטי.

הירשביין:

פֿרץ הירשביין, מײַנע קינדער־יאָרן, **ווַארשע, 1932, 356 זז׳.**

הל:

דאָס הייליגע לאַנד: פֿערשיידענע אַרטיקלען, ליידער אוּן ערצאָהלונגען וועגען ישוּב ארץ־ישׂראל, **הערויסגעגעבען פֿון בערטהאַ פֿלעקסער אוּן ישׂראל נאַראָדיצקי, זשיטאָמיר, תרנא־1891, 284 זז׳.**

המזמר:

אליקום צונזער, המזמר.

המנגן:

אליקום צונזער, המנגן.

הער:

דער יודישער העראָלד / דער טעגליכער העראָלד /: גערעכטיקייט, ווייסענשאַפֿט, ליכט, **ניו־יאָרק, 1894־1905.**

הפֿ:

הויז־פֿרײַנד: אַ היסטאָריש־ליטעראָרישעס בוך, **הערויסגעגעבען פֿון מ. ספֿעקטאָר, ב׳ וו, ווַארשע, פֿ״פ. [דרײַ אויפֿלאָגעס: 1889, 1896 אוּן 1908.]**

הרוש:

Benjamin Hrushovski, "On Free Rhytms in Modern Yiddish Poetry," *Field of Yiddish . . .*, ed. by Uriel Weinreich, New York, 1954, pp. 219–266.

וואַרהייט:

דיא וואַרהייט: טעגליכע צײַטונג, **ניו־יאָרק, 1905־1919.**

ווינרײַך:

מאָקס ווײַנרײַך, בילדער פֿון דער ייִדישער ליטעראָטורגעשיכטע פֿון די אָנהייבן ביז מענדעלע מוכר־ספֿרים, **ווילנע, 1928, 370 זז׳.**

ווינער:

С. Е. Винер, *Библіографическій указатель.*

וועלט:

די אידישע וועלט, **ניו־יאָרק.**

וועלט, קל:

די אידישע וועלט, **קליוולאַנד, 1913־1952.**

וועלט, ווילנע:

די יודישע וועלט: ליטעראָריש־געזעלשאַפֿטליכע מאָנאַטשריפֿט . . . , **ווילנע, 1912־1916.**

וועגעראָף:

Pauline Wengeroff, *Memoiren einer Großmutter . . .*, Berlin, 1913, 1919, 2 vol.

וועקער:

דער יודישער וועקקער, **רעדאַקטירט פֿון מ. ל. לילייענבלום, אַדעס, 1887, 164 זז׳.**

זיזמאָר:

יעקבֿ זיזמאָר בדחן מגראָדנע, די ספֿירה, **ווילנע, 1883, 32 זז׳.**

זינגער:

אליקום צונזער, דער זינגער.

טאָג:

דער טאָג, **ניו־יאָרק**, 1914—.

טב:

יודישער טאָגעבלאַט: אָרגאַן פֿיר כּל ישׂראל, **ניו־יאָרק**, 1885־1928.

טמוש:

טאָג־מאָרגען־זשורנאַל, **ניו־יאָרק**, 1953—.

טשבל:

טשערנאָוויצער בלעטער: פֿאַר קולטור, פּאָליטיק און ווירטשאַפֿט, **טשערנאָוויץ**.

טשער:

געשיכטע פֿון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, **אונטער דער רעדאַקציע פֿון א. טשעריקאָוער**, נ״י, יִוואָ, 1943, 2 בּבּ׳.

יוס:

יונײטעד סינאַגאָג־ביבליאָטעק, לאָנדאָן.

יוב:

דיא יודישע ביהנע: אַ זאַמלבוך פֿון ליעדער און דעקלאַמאַציאָנען פֿיר גראַמאַפֿאָנען, **וואַרשע**, 1910, 184 זז׳.

יוּבל:

יִוואָ־בלעטער: שריפֿט פֿון יודישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט, 1931—.

יוט:

אידישע טהעאַטער ליעדער: אַלע ליעדער פֿון שולמית (אין אידיש און ענגליש), בר־כּוכבֿא, כישוף־מאַכערין . . . אויך פֿערשיעדענע קאָנצערט ליעדער, דעקלאַמאַציאָנען און אַרבײטער ליעדער, **ניו־יאָרק, היברו פּאָבלישינג קאָמפּ׳, אַ״ד, פּ״פּ.** [**טיילנווײזער איבערדרוק פֿון** בינע.]

יוטל:

יודישע טהעאַטער ליעדער: אין 4 טהייל, ענטהאַלטענד דיא בעסטע טהעאַטער ליעדער, פֿאָלקס ליעדער, קאָנצערט ליעדער, אַרבײטער ליעדער אונד דעקלאַמאַציאָנען, **26טע אויפֿלאַגע, ניו־יאָרק**, 1897, 74 זז׳.

יוּפֿ:

יודישער פֿאָלקס בלאַט: אַ פּאָליטיש־ליטעראַרישע צײטונג, **ס״ט־פּעטערבורג**, 1881־1890.

יוּפֿיל:

יידישע פֿילאַלאָגיע: צוויײחודשדיקע בלעטער פֿאַר שפּראַכוויסנשאַפֿט, ליטעראַטורוויסנשאַפֿט און עטנאָגראַפֿיע, **אונטער דער רעדאַקציע פֿון מאַקס ווײנרײַך, נח פּרילוצקי און זלמן רייזען**, וואַרשע, 1924, 400 זז׳.

יוק:

דער אידישער קעמפֿער, **ניו־יאָרק**, 1906—.

יוּשפּ:

יידישע שפּראַך: זשורנאַל פֿאַר די פּראַבלעמען פֿון דער יידישער כּלל־שפּראַך, **ניו־יאָרק, יִוואָ**, 1941—.

יל:

Jüdisches Liederbuch, Gotha, 1920, 19, 26, 7, 11 pp.

יע:

ידע־עם: במה לפולקלור יהודי, **בעריכת יום־טוב לוינסקי, ג. קרסל, תל־אָביב, תשח—.**

יעיל:

ביבליאָטעק פֿון יעיל־אוניווערסיטעט, ניו־הייוון, קאַנ׳.

יעקעלע:
אליקום צונזער, דער קאַרגער מיט יעקעלע באַס.
יערי:
א. יערי, ספרי בדחנים.
יפֿה:
מרדכי יפֿה, ארץ־ישׂראל אין דער יידישער ליטעראַטור: אַנטאַלאַגיע, בוך איינס — פּאָעזיע, **ת״א**, 1961, 448 **זז׳**.
ירוש:
נאַציאָנאַלע און אוניווערסיטעטישע ביבליאָטעק, ירושלים.
כהן:
י. כהן, שטודיעס וועגן יידישער פֿאָלקסשאַפֿונג, **צונויפֿגענומען פֿון מאַקס ווײַנרײַך, ניו־יאָרק**, יוואָ, 1952, 374 **זז׳**.
כנור:
כנור ציון: מחבר שירי ציון בשפת עבר . . . , **וואַרשע, תרס־1900, 118 זז׳.**
לב:
לעזין־ביבליאָטעק, מאָסקווע.
ליברעטאָ:
ליברעטאָ: אַ זאַמלבוך פֿון ליעדער און דעקלאַמאַציאָנען פֿיר גראַמאָפֿאָנען, **צווייטער טייל, וואַרשע**, 1909, 112 **זז׳.**
ליטע:
ליטע, **בוך איינס, רעדאַגירט פֿון ד״ר מענדל סודאַרסקי, אוריה קאַצענעלענבאָגן, י. קיסין, ניו־יאָרק**, 1951, 2008, VIII **שפּ׳.**
ליפּצין:
Sol Liptzin, *Eliakum Zunser.*
למ:
ליעדער מאַגאַזין, **ניו־יאָרק**, 1893, **אַ״פּ.**
לפֿפּ:
ליעדער פֿאָרן פֿאָלק: אַ זאַמלבוך פֿון נאַציאָנאַל־יידישער פּאָעזיע, **געזאַמלט און רעדאַגירט פֿון ל. יפֿה, דריטע פֿאַרמעהרטע און פֿאַרבעסערטע אויסגאַבע, אַ״ד, 100 זז׳.**
מאַג:
זיגמונד מאַגולעסקאָ, קופּלעטין קאַמישע אונד הומאָריסטישע פֿיר דער יודישער ביהנע . . . , **ערשטער טהייל, אַדעס**, 1881.
מאַגאַזין:
מאַגאַזין פֿון יודישע לידער . . . , **פֿון ש. בערנשטיין אויס קאַמיניץ פּאָדאָלסק, בארדיטשעוו**, 1891, 73 **זז׳.**
מאַמ:
דער מאַמענט, **וואַרשע**, 1910־1939.
מאַנגער:
איציק מאַנגער, וואַלקנס איבערן דאַך: ליד און באַלאַדע, **טשערנאָוויץ־וואַרשע־לאָנדאָן**, 1942, 124 **זז׳.**
מאָר:
משה מאַראַחאָווסקע אויס באָהוסלאַב, דיא יום טוב־דיקע לידער אַדער וואַכעדיקע לידער מיט יום טוב־דיקע נגונים: אַ סאַטירישע קריטיקע אין פֿערזין פֿאַן דעם לעבין . . . , **וואַרשע, תרמו־1886**, 42 **זז׳.**
מב:
עריק מאַנדעל־ביבליאָטעק פֿון יידישער מוזיק, פֿילאַדעלפֿיע.

מבחר:
מבחר שירי ציון: קבץ שירים לבתי־ספר ולעם בעברית, יהודית, וגרמנית, **נערך ע"י י. צבי שתדלן, פּשעמישל, תרע"ט־1919.**

מזש:
דער מאַרגען־זשורנאל, **ניו־יאָרק, 1901־1953.**

מיט:
Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde, herausgegeben von M. Grunwald, 1898–1922.
[**ביז 1903 געהייסן:** *Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde*.]

מיזיל:
אַמעריקע אין יידישן ווערט: אינטאַלעגיע, **געקליבן און צונויפגעשטעלט פון נחמן מיזיל, ניו־יאָרק, 1955, 884 זז'.**

מינ:
מיניקעס' יום טוב בלעטער . . . , **ניו־יאָרק, 1899־1930.**

מינקאָוו:
נ. ב. מינקאָוו, פּיאָנערן פון יידישער פּאָעזיע אין אַמעריקע, **נ"י, 1956, 3 בב'.**

מכ:
אליקום צונזער, מחזה מכירת יוסף.

מע:
סול ליפּצין, אליקום צונזער.

מעכעלע:
דער בחן: צו באַזינגען אַ חתן און אַ כלה . . . , **צונויפגעשטעלט דורך ר' מעכעלע בדחן [ל. בערגמאַן], ווַארשע, אַ"ד, 55 זז'.**

מפּ:
דער מענשענפרײַנד: בעלעטריסטישע ווַאכענשריפט פּיר נײַעס, ליטעראַטור, קונסט אונד אונטערהאַלטונג, [**רעדאַקטירט און אַרויסגעגעבן** פּאַן נ. מ. **שמיקעוויטש, ניו־יאָרק, 1889־1891.**

מפּר:
מאַרגן פּרײַהייט, **ניו־יאָרק, 1922—.**

משירי:
משירי חבת ציון, **מעובדים ל־3 קולות ע"י י. אדל, תל־אַביב, אַ"ד, 10 זז'.**

נאצ:
די נאַציאָן: מאַנאַטליכער זשורנאַל פּיר ליטעראַטור, וויסענשאַפּט און אונטערהאַלט, **הערויסגעגעבן פון נ. מ. שמיקעוויטש און מ. גאַלדמאַן, ניו־יאָרק, 1901־1902.**

נבל:
נבל עשרים: שירי ציון מאת משוררים שונים לשיר במקהלות, **בשני חלקים, נצבר ונאסף בהשתדלות הציונים ע"י ה' זאב וואלף עדעלשטיין . . . , פּעטריקעוו, תרסב־1902, 14 זז'.**

נוב:
ניו־יאָרקער ווַאכנבלאַט, **נ"י, 1935־1960.**

ניגער:
ש. ניגער, „מיכל גאַרדאַן", ליטע [זען פּרינער], **שפּ' 799־816.**

נײַסטע:
דיא נײַסטע טהעאַטער אונד פּאַלקס ליעדער פון די בעסטע יודישע פּערפּאַסערס . . . , דיא מעלאַדיען זינען יעדען באַקאַנט, **ניו־יאָרק, 1895, 34 זז', אַ"פּ.**

נײַע:
אליקום צונזער, נײַע צוועלף פּאַלקס־ליעדער.

סאָנגבוק:

Jewish Song Book for Soldiers and Sailors, New York, 1918, XII, 74 pp.

[האָט אויך אַ יידיש שער־בלאַט: ליעדער, העברעאיש, יודיש, ענגליש.]

סאָנגס:

Songs of Zion, comp. by Harry Coopersmith, New York, *c*1942, 241 pp.

סנדק:

אליקום צונזער, דער סנדק.

סש:

עפֿנטלעכע ביבליאָטעק א״נ מ. י. סאַלטיקאָוו־שטשעדרין, לענינגראַד.

סשה:

ספר שירי התחיה . . . מאת א. ש. בה״ר אליהו נחום, **באַגדאַד, תרפה, 40, 28, 24 זז׳.**

עב:

עפֿנטלעכע ביבליאָטעק, ניו־יאָרק.

עדעלשטאָט־בוך:

דוד עדעלשטאָט־געדענק־בוך: צום זעכציקסטן יאָרצײַט, 1892־1952, **רעדאַקטירט פֿון ב. י. ביאַלאָסטאָצקי, ניו־יאָרק, לאָס־אַנדזשעלעס, סאַן־פֿראַנציסקאָ, 1953, 624 זז׳.**

עלעגיע:

אליקום צונזער, עלעגיע לעווַאָדאַ.

ענטין:

אידישע פּאָעטן: האַנטבוך פֿון אידישער דיכטונג, **צוזאַמענגעשטעלט . . . פֿון י. ענטין, ניו־יאָרק, 1927, 2 בב׳.**

פּאָעטרי:

Leo Wiener, *Popular Poetry.*

פּינקס:

דער פּינקס: פֿיערטעליעהרליכער מאָגאַזין פֿיר ליטעראַטור, געשיכטע און צײַט פֿראָגעס, **ב׳ ו (אַרויסגעגעבן און רעדאַקטירט פֿון מאָריס ראָזענפֿעלד און א. מ. שאַרקאַנסקי), 1890.**

פּינקס ווילנע:

פּינקס פֿאַר דער געשיכטע פֿון ווילנע . . . , **אונטער דער אַלגעמיינער רעדאַקציע פֿון זלמן רייזען, ווילנע, תרפג־1922, 942 שפּ׳.**

פּיראָזשניקאָוו:

**** י. פּיראָזשניקאָוו, „אליקום צונזער אַלס קאָמפּאָניסט פֿון פֿאָלקס־מעלאָדיען״.**

פּעדלער:

אליקום צונזער, דיא ליעד צום פּעדלער.

פּרעסע:

[בראָנקס־]האַרלעם [יידישע] פּרעסע, **ניו־יאָרק [אַרום 1913. אויך די אויסגיטן, וואָס האָבן זיך אויפֿגעהיט, זעט מען נאָר אַ טייל פֿונעם יידישן טיטל, אָבער ס׳איז פֿאַראַן די פֿולע ענגלישע איבערזעצונג: Bronx-Harlem Jewish Press].**

פֿאָ:

דער פֿאָלקס־אַדוואָקאַט: ווייסענשאָפֿט, ציוויליזאַציאָן, געזעלשאַפֿט, **ניו־יאָרק, 1890־1916.**

פֿאָטער:

אליקום צונזער, ווי אַ פֿאָטער קומט צו איין קינד.

פֿאָלק:

דאָס אידישע פֿאָלק, **ניו־יאָרק, 1909־1952.**

פֿאָלקלאָר:

יידישער פֿאָלקלאָר, **אונטער דער רעדאַקציע פֿון י. ל. כּהן, ווילנע, ייוואָ, VIII, 1938, 337 זז׳.**

פֿאָרווּ:

פֿאָרווּערטס, **ניו־יאָרק, 1897—.**

פֿאַרזען:

אליקום צונזער, פֿאַרזעהען — פֿאַרשפּיעלט.

פֿאַרש:

צונזער׳ס פֿערשׂידענע פֿאָלקס־ליעדער.

פֿאָש:

פֿרײַע אַרבעטער שטימע, **ניו־יאָרק, 1899—.**

פֿב:

די יודישע פֿאָלקס־ביבליאָטהעק: אַ בוך פֿיר ליטעראָטור, קריטיק און ווייסענשאַפֿט, **הערויסגעגעבען פֿון שלום עליכם, קיִעוו, תּרמח, 2 בב׳.**

פֿוו:

אליקום צונזער, פֿיר ווערטער איז די גאָלדענע לאָנד.

פֿידעלע:

דאָס פֿידעלע: יודישע טהעאָטער און פֿאָלקס ליעדער, אויסגעוועהלטע ליעדער פֿון דיא בעסטע יודישע דיכטער, **ניו־יאָרק, 1902, פ״פ.**

פֿיכמאַן:

יודישע מוזע: זאַמלונג פֿון די בעסטע יודישע ליעדער, **אונטער דער רעדאַקציע און מיט אַ פֿאַררעדע פֿון יעקבֿ פֿיכמאַן, ווַארשע, תּרעא, 240 זז׳.**

פֿילשר:

פֿילאָסאָפֿישע שריפֿטן, **ווילנע, 1926־1938.**

פֿל:

פֿאָלקס ליעדער פֿון א. צונזער.

פֿלעג:

[פֿיר־זיטלדיק לידערבלעטל] The Jewish National Flag, no. 12, New York, n.d.

פֿפֿ:

דער פֿאַמיליען־פֿרײַנד, **הערויסגעגעבן פֿון מ. ספּעקטאָר, ווַארשע, 1887, 100 זז׳.**

פֿר:

דער פֿאַמיליען־פֿרײַנד אַדער ראָזענבוים׳ס קאָלענדאָר: לוח פֿיר דעם יאָהר תּרנ״ח, **צווייטער טהייל, . . . אַרויסגעגעבן פֿון מ. ראָזענבוים . . . , פֿילאַדעלפֿיע, 1897.**

פֿרײַנד:

דער פֿרײַנד, **פּעטערבורג, 1903־1913.**

צוואַנציק:

אליקום צונזער, צוואַנציק יודישע פֿאָלקס־ליעדער.

ציטראָן:

ש. ל. ציטראָן, דרײַ ליטעראַרישע דורות.

צל:

דיא צוקונפֿט, **לאָנדאָן, 1885־1889.**

צנ:

די צוקונפֿט, **ניו־יאָרק, 1892—.**

צען:

אליקום צונזער, צעהען אידישע פֿאָלקס־ליעדער.

צפֿל:

אליקום צונזער, צעהן פֿאָלקס ליעדער.

קאַ:

קענעדער אַדלער, **מאָנטרעאָל, 1907—.**

קאַהאַן:

אַב. קאַהאַן, בלעטער פֿון מײַן לעבן, **ניו־יאָרק, 1926־1931, 5 בבי.**

קאַצאַוויטש:

ישׂראל־איסר קאַצאַוויטש, זעכציק יאָהר לעבען: עראינערונגען אייגענע און אַלגעמיינע, **ניו־יאָרק, 1919, 357 זז׳.**

קאַצענעלענבאָגען:

ר׳ ש״י קאַצענעלענבאָגען, יודישע מעלאָדיען אָדער פֿאָלקס־לידער . . . , אויסגעוויילטע לידער, קופֿלעטען און פֿאַבעלן . . . , **ווילנע, תּרמז־1887, X, 86 זז׳.**

קב:

קאָנגרעס־ביבליאָטעק, וואַשינגטאָן, ד״ק.

קבוצת:

קבוצת שירים: ענטהאַלט ציון און פֿאָלקס־לידער אין העברעאיש, אידיש אונד ענגליש, מיט נאָטען, **ניו־יאָרק, 1915, IX, 275, 15 זז׳; צווייטע אויפֿלאַגע: 1918.**

קונדס:

דער גרויסער קונדס: א זשורנאַל פֿאַר הומאָר, וויטץ און סאַטירע, **ניו־יאָרק, 1909־1927.**

קט:

יודישע קאָנצערט אונד טהעאַטער לידער, **ניו־יאָרק, 1894.**

קל:

קול לעם: יודישעס וואָכענבלאַט פֿיר פּאָליטיק, ווירטשאַפֿט, רעזעבעשרעיבונגען, נײַ־איגקייטן אונד בעלעטריסטיק, **פֿאָן מיכאל לוי ראַדקינסזאָהן, קעניגסבערג, 1876־1879.**

קל, לוקסוס:

הלל קליבאַנאָוו, דער לוקסוס אָדער דער פֿירונג פֿון הינטיגע וועלט . . . , **ווילנע, תּרסב־1901, 32 זז׳.**

קל, עלנטע:

הלל קליבאַנאָוו, דיא עלינדע שולמית: מיט נאָך 2 נאָיע לידער צוא זינגען . . . , **ווילנע, 1908, 32 זז׳.**

קל, קול:

הלל קליבאַנאָוו, קול חדש: דרײַא נײַע לידער . . . , **1908, 31 זז׳.**

קר:

אליקום צונזער, קול רנה.

קרבנות:

יודישע קרבנות און נאָך דרײַ לידער: אַבֿל יחיד, א טרײסט, די לבֿנה, **וואַרשע, תּרסג־1903, 13 זז׳.**

ר:

[די ביאָגראַפֿיע פֿון א. צונזער אין זלמן רייזענס לעקסיקאָן]

ראַבינאָוויטש:

בנימין־זאבֿ ראַבינאָוויטש, דער דישפוט פֿון א שילער מיט אָקלויזניק, **ווילנע, 1877, 62 זז׳.**

ראָסקין:

Janot S. Roskin, *Jüdische Volkslieder . . .*, Berlin, 1922, 12 pp.

רומש:

[רומשינסקיס פֿאַרצייכענונגען — כ״י — פֿון צונזער־לידער און נאָטן]

רייזן:

זלמן רייזן, „גראַמאַטישער מין אין יידיש״, יוּפֿיל, 11־22; 180־192; 303־322.

ריינגאָלד:

יצחק ריינגאָלד, דער וועלט זינגער: פֿרעכטיגע פֿאָלקס לידער, **שיקאָגא, 1894, 40 זז׳.**

רייסטער:
סאַלאָמאָן עסביכער, „א רעפּסטער איבער אַלע זשאַרגאָנישע ביכער, וואָס זענען אָפּגעדרוקט געוואָרן אינעם יאָר תּרמח", פּב, 469-473.

ש:
אליקום צונזערס ווערק.

שאָכ:
לידער געזונגען פֿונעם פֿאָלק, געזאַמלט פֿון נחום שאַכנאָווסקי (נאַטאַן), פּאַריז, 1958, 78 זז'.

שאָמער־אָבֿינו:
רוזה שמ"ר־באַטשעלים, אבינו שמ"ר, תּרגם אהרן וייסמן, ירושלים, 1953, 200 זז'.

שאָמער־פֿאָרטעטן:
ראָזע שאָמער־באַטשעלים, וו איך האָב זיי געקענט: פֿאָרטעטן פֿון באַוואוסטע אידישע פּערזענלעכקייטן, לאָס־אַנדזשעלעס, 1955, 154 זז'.

שאָמער־פֿאָטער:
ראָזע שאָמער־באַטשעלים, אונדזער פֿאָטער שמ"ר, ערשטער טייל פֿון מרים שאָמער־צונזער, 1950, 254 זז'.

שאָצקי:
יעקבֿ שאַצקי, געשיכטע פֿון יידן אין וואַרשע, ניו־יאָרק, יוואָ, 1953, 3 בב'.

שארק:
א. מ. שאַרקאַנסקי, גלות־לידער: א זאַמלונג פֿון לידער, בילדער און באַלאַדען פֿון יאָהר 1889 ביז 1905, ניו־יאָרק, א"ד, 96 זז'.

שולמאַן:
אליהו שולמאַן, געשיכטע פֿון דער יידישער ליטעראַטור אין אַמעריקע, 1870-1900, ניו־יאָרק, 1943, 244 זז'.

שח:
אליקום צונזער, שירה חדשה.

שחא:
אליקום צונזער, שירים חדשים: אַכט נייעה . . . לידער.

שחצ:
אליקום צונזער, שירים חדשים: צענהן הערליכע לידער.

שטיף:
נ. שטיף, די עלטערע יידישע ליטעראַטור: ליטעראַרישע כרעסטאָמאַטיע . . . , קיעוו, 1929, 284 זז'.

שירי:
שירי ציון: עברית־גרמנית, מהדורה חדשה גדולה, נאַדוואָרנע, א"ד, 62 זז'.

שירי ציון:
שירי ציון: יודישעס לידערבוך, העברעאיש — יודיש — פולניש — דײַטש, צווייטע פֿאַרגרעסערטע אויפֿלאַגע, נאַדוואָרנע, דראָביטש, 1906, 106 זז'.

שלײַפֿשטיין:
משה שלײַפֿשטיין, דער באַנקראָט אַדער די געשלאָגענע ציט, וואַרשע, תּרמד, 46 זז'.

שע:
אליקום צונזער, שירי עם.

שצ:
Shivas Zion, words and melody by Eliakum Zunser, choral arrangement by Zavel Zilberts, New York, Metro Music, n.d., 8 pp.

שצוע:

שירי ציון ושירי עם: העברעאישע און אידישע ציון׳ס און פֿאָלק׳ס לידער, פֿילאַדעלפֿיע, וואַרשע, תרעד, 10 זז׳.

ששצפ:

[שער־בלאַט פֿעלט; אַפּטיילן: „שירי ציון״; „שירי עם״; „שירי חג״; „שירים שונים״; „ציוניסטישע און פֿאָלקסלידער״, 86 זז׳.]

תולדת:

תולדת הד״ר הרצל: עם שירים . . . , נערך ויצא לאור ע״י י. מ„ וויילנע, תרסה־1905, 58 זז׳.

תת:

Di Soche, words and melody by Eliakum Zunser, choral arrangment by Zavel Zilberts, New York, Metro Music, n.d., 6 pp.

אליקום צונזער — דער מענטש, זײן ווערק, זײן שאָפן

ו. ביאָגראַפישע שטריכן

אויב „אויספֿירן די ווילט" הייסט אויסלעבן די יאָרן אין כּבֿוד און דערלעבן נחת פֿון קינדער, איז עס געזאָגט געוואָרן אויף אליקום צונזערן. ער האָט דער־לעבט צענדלינגער אויסגאַבעס פֿון זײַנע לידער, דאָס פֿאָלק האָט די לידער פֿאַר־צוקערט און דעם מחבר אַליין געטראָגן אויף די הענט. נחת פֿון קינדער? וואָסער נאָך יידישער שרײַבער האָט זוכה געווען, אַז זײַנע קינדער זאָלן אויף אַזאַ פֿאַרנעם האַלטן וואַך דעם אָנדענק פֿון זייער פֿאָטער און אויסטראָגן מאָראַליש און מאַטעריעל דעם גאַנצן עול פֿון זײַן ליטעראַרישער ירושה?[1]

און דאָך איז צונזערס לעבן געווען אַ טראַגישס. געבוירן אין ווילנע (ווײַזט אויס, אין 1836), איז דער סימן־מובהק פֿון זײַנע קינדער־יאָרן געווען דחקות, ביטער דחקות. דער פֿאָטער איז געשטאָרבן, קענטיק פֿון אַ האַרצאַטאַק, ווען אליקום איז אַלט געווען קוים עלף יאָר. דער דלות בײַ דער וויסטער אַלמנה אין שטוב איז געווען אַזוי גרויס, אַז ערשט ווען אליקומס אַ שוועסטערל איז אָנעק פֿון דער ווילט, האָט מען געהאַט ברויט צו זעט . . .

דער עלטערער ברודער, עקיבֿא, איז פֿאַרשלעפּט געוואָרן ווי אַ קאַנטאָניסט צו דינען פֿאָניץ אויף 25 יאָר. מגולגל געוואָרן קיין סיביר, ווערט ער אַן אמתער, פֿראָסטער סיבירַאק. אמת, ער האָט אויסגעהאַלטן יידישקייט און ניט אויסגעביטן דאָס רענדל, געבליבן אַ ייִד דורך אַלע זײַנע לײדן, אָבער אַ פֿיזיש און גײַסטיק דערוויטערטער און אָפּגעפֿרעמדטער, אַ ברודער וואָס איז מער קיין ברודער ניט. עקיבֿא איז געשטאָרבן אין אַ סיבירער טורמע צוליב זײַן יידישקייט, עלנט און האָרט ווי אַ שטיין.

איבער דער נויט האָט אליקום געמוזט פֿאַרלאָזן די ישיבֿה און זיך גיין לערנען אַ מלאָכה, אַ „טאַלאַנט", ווי סע האָט געהייסן אינעם לאַנגסטיקן פּשוט־פֿאָלקישן יידיש. ער איז געוואָרן אַ שמוקלער. די צרות זענען אים אָבער נאָכגעגאַנגען. ער האָט געמוזט אָוועק קיין בויסק, ווו ער האָט בײַ טאָג געאַרבעט און אויף דער נאַכט זיך געלערנט ביים שטעטלשן רבֿ. וועגן מע האָט פֿאַרשלעפּט עקיבֿאן, האָט אליקום געמוזט זיך אומקערן קיין ווילנע טרייסטן זײַן מאַמען. דער שפּיץ פֿון צונזערס פֿינצטערע יונגע יאָרן איז זײַן „מלמדות", מישטייטש געזאָגט, בײַ אַ יישובֿניק לעבן באָברויסק. דאָרט הונגערט ער, פֿרירט, ווערט פֿאַרשוואַרצט

---

[1] דרײַ גרויסע אויסגאַבעס: געקליבענע לידער — פֿאָליאָ־פֿאָרמאַט, מיט נאָטן — אין 1928; די ענגלישע צונזער־ביאָגראַפֿיע פֿון סאָל ליפּצין אין 1950, און די איצטיקע אויסגאַבע.

קנעלנדיק מיטן יישובניקס קינדער און, שטאַטס צו קריגן באַצאָלט פֿאַר די אָנדערטהאַלבן זמנים, וואָס ער האָט אָפּגעהאַרעוועט מיט די פֿאַרשטאָפּטע קעפּ, ווערט ער גאָר פֿאַרקויפֿט צו די כאַפּערס פֿאַר פֿופֿציק קערבלעך און פֿאַרשפּאַרט אין קאָזאַרמע.

אָזאַ שטורעמדיק לעבן ווי צונזערס לאָזט זיך ניט איבערדערציילן אין עטלעכע פּאַראַגראַפֿן. זאָל בלויז ראַשי־פּרקימדיק דערמאָנט ווערן: ער האָט זיך באַזעצט אין קאָווונע (1857—1859), געלערנט אינעם מוסר־שטיבל פֿון ר׳ ישׂראל סאַלאַנטער, געוואָרן אַ באַליבטער בדחן, זיך אומגעקערט קיין ווילנע, אַרויסגעגעבן זײַן ערשט ביכל שירים חדשים (לויט דער אויטאָביאָגראַפֿיע: 1861) און חתונה געהאַט (1862). אַ כלל, דאָס מזל האָט אים אויפֿגעשײַנט, מערניט — ניט אויף לאַנג: אַן עופּעלע איז אים פֿאַרצוקט געוואָרן פֿון אַ וואָלף און אין 1871 איז געקומען דער גרויסער בראָך: פֿיר קינדערלעך — זײַן גאַנץ חיות — זײַנען אים בשעת אַ כאָלערע אַוועקגעשטאָרבן אין עטלעכע וואָכן. די ווײַב איז אין גיכן אויך אַוועק אויף אייביק . . .

צונזער דער בעל־אמונה איז אָבער געקומען צו זיך. ער האָט זיך ווידער אַרויסגעריסן צום לעבן, וויטער געשריבן, חתונה געהאַט צום צווייטן מאָל (1872) און געהאַט גראָטענע קינדער. אין מינסק, ווו ער האָט יעמאָלט געווויינט, האָט זיך אַרום אים גרופּירט אַ חבֿרה יונגע חובֿבֵי־ציון („אליקומס קרײַזל"). ער האָט מצליח געווען עקאָנאָמיש און איז געוואָרן אין איין וועגס דער פֿאָפּולערסטער יידישער פֿאָלקספּאָעט פֿון זײַן צײַט און סביבֿה, דער פֿירשפּרעכער פֿון אַלטע און נײַע אידעאַלן און בענקשאַפֿטן. ווי זייער אַן אָנגענומענער בדחן — מע פֿלעגט אים פֿאַרבעטן אויף נגידישע חתונות אַזש קיין וואַרשע און פּעטערבורג — האָט צונזער אָפּגעשפּאָרט אַ שיינעם פֿאַרמעג. אָבער וואָס ניט באַשערט איז ניט באַוווערט; ווען ער האָט געפֿרווווט אַוועקגיין פֿון בדחנות און ווערן אַ שניט־סוחר, האָט ער דערלייגט דאָס גאַנצע געלט . . .

אַ געוויסע צײַט איז ער אַרומגעפֿאָרן איבער פֿאַרשיידענע שטעט, ווו ער איז אַרויסגעטראָטן אויף קאָנצערטן. אַזוי אין דענעבאָרג, קאָווונע, האָמליע, ריגע, סווואָלק, לאָמזע, טאָמאַשעווו, לובלין. דאָס האַרץ איז שוין אָבער ניט געווען דערבײַ. צונזער איז אַוועק קיין אַמעריקע.

1889. די נײַע וועלט — אַ נײַע סביבֿה. בדחנות איז קיין פֿרנסה ניט. צונזער פֿרווווט אַרגאַניזירן קאָנצערטן. אין קליוולאַנד, בעת אַזאַ אַרויסטרעטונג, האָט ער געמוזט אַנטלויפֿן — סע האָט זיך געהאַט פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז דאָס איז ניט דער אמתער אליקום צונזער, און דער צעברויזטער עולם איז גרייט געווען אים דורס צו זײַן.

צונזער האָט ניט געווואָלט אָנקומען צו קיינעמס לאָסקע, האָט ער זיך געעפֿנט אַ קליינע דרוק. געשאַפֿן האָט ער אויך וויטער. זײַן פֿאָפּולאַריטעט איז נאָך אַלץ געווען גוואַלטיק. דאָך איז עס שוין ניט וואָס געווען; ס׳איז אויפֿגעשטאַנען אַ נײַער דור מיט נײַע לידער. אין 1905 האָט מען אַרגאַניזירט אים לכּבֿוד אַ גאָר געהויבענעם באַנקעט, מיט די פּני פֿון דער יידישער ליטעראַרישער וועלט. דער לעצטער אויפֿצאַנק פֿון דער אונטערגייענדיקער זון.

אַבט יאָר שפּעטער. צונזער איז געווען אַלט און כּמעט בלינד. ער האָט זיך דערפֿילט עפּעס ניט מיט אַלעמען, געלייגט זיך אין בעט אַרײַן, ניט געוואָלט נעמען אין מויל אַרײַן, געזאָגט זיך מיטן בני־בית. דער טויט איז געקומען ניט אומגעריכט, דעם 22סטן סעפּטעמבער 1913.

II. ווערק און וועלטבאַנעם

איטלעכע סיסטעמאַטיזירונג מוז זײַן אײַנזײַטיק. אויב מע האָלט דאָס אין זינען, לאָזט זיך צונזערס ווערק אײַנטיילן לויט טעמאַטיש־אידעיִשע און כראָנא־לאָגישע סימנים, וואָס דעקן זיך צום טייל. אין די 50ער יאָרן איז צונזער נאָך דער קאָנטעמפּלאַטיוועָר פּאָעט פֿון אַלטן שניט, איינער פֿון „די יורשים פֿון דער אַלטער שפּילמאַנישער טראַדיציע“[2] אין דער ייִדישער ליטעראַטור. בהספּם מיט אַן אַלטער ייִדישער[3] און אַלאיראָפּעיִש־אַריענטאַלישער ליטעראַרישער טראַדיציע שאָפּט צונזער יעמאָלט וויפּוח־לידער, ווי „דער זומער מיט דעם ווינטער“,[4] „דער ייִשובֿניק מיט דעם שטאָטמאַן“, ווי אויך די מגידיש־אַלע־גאָרישע לידער „די אויג“, „דער זייגער“, „די שרײַבפֿעדער“, „דער רובל“ און גוטמוטיק איראָנישע שטייגערלידער, ווי „דאָס ליד פֿון יעצטיקן פֿירונג“, „די וואָלוועלע בראַנפֿן“.

די השפּעה פֿון דער מוסר־באַוועגונג איז אין דעם פּעריאָד צום בולטסטן. טיפּישע שורות פֿון אַ מוסרדיקן טאָן זײַנען די עפּיגראַמאַטישע: „נאָר דײַן רובל האָט גאָר די מעלות / דײַן חבֿרס איז בײַ דיר אומזיסט / אויף טעפּלעך, לעפּל פֿרעגט מען שאלות / אויף אַ רובל — קיין מאָל ניסט“. אָדער: „אַן אייַ מיט אַ בלוטסטראָפֿן וואַרפֿט מען אַרויס / פֿלייש וויקט מען, מע זאָלצט, מע כשרט עס אויס / נעכטן וואָלט מען דעם צונג זאָלצן פֿון אָבמאַן / טאָמער איז דאָרט אַ בלוטסטראָפֿן פֿאַראַן“.[5]

די צווייטע תּקופֿה אין צונזערס שאָפֿן איז די משפּילישׂ־סאַטירישע, דער פּעריאָד דערעיקרשט פֿון די 60ער יאָרן. דענצטמאָל ווערט קענטיק די שטאַרקע השפּעה וואָס דאָס חבֿרן זיך מיט די ווילנער משפּילים האָט געהאַט אויף צונזערן.

---

[2] ווינרײַך 268.

[3] פֿון די שאַפֿונגען פֿון דעם מין אין צונזערס צײַטן איז כּדאַי לשם דוגמא צו דערמאָנען: „דאָס ליד פֿון דעם טאָג מיט דער נאַכט“ פֿון בערל בראָדער (אין זײַן שירי זמרה . . . לעמ־בעריק, 1864); איינע נײַע געשיכטע פֿון דעם ווינטער, דער גרויסער פֿראָסט . . . פֿון שלום פֿראָג פֿון זאַקראָטשין (וואַרשע תּרל־1870, 23 זז׳); דער שיכור אָדער דיא מחלוקה צווישן ר׳ טרינקמאָן און דעם שנאָפּס פֿון אַבֿיגדור־ברכיה רוף (וואַרשע 1871, 20 זז׳); הלל קליבאַנאָוס „דער קצב מיט דעם חופר“ (אין זײַן קול חדש) און „דער טאָג מיט דער נאַכט“ (אין זײַן דער לוקסוס); און — מסתּמא אונטער צונזערס השפּעה — דער דישפוט פֿון אַשילער מיט אַקלויזניק . . . פֿון בנימין־זאבֿ ראַבינאָוויטש.

[4] די לידער, אויסגאַבעס, מחברים, שפֿראַך־ און סטיל־פֿאַקטן, וואָס ווערן דערמאָנט דאָ און אין די ווײַטערדיקע קאַפּיטלען, זײַנען מערניט אילוסטראַציעס; ממילא איז ניט שייך צו זוכן אויסשעפּיקייט.

[5] אין זיזמאָר 21 איז דער געדאַנק איבערפֿאָרמולירט אַזוי: „אַן אייַ קוקט מען גוט אויפֿן שיין — / פֿילמכט געפֿינט זיך אַ בלוטסטראָפֿן דערזיין / און אויף דעם רובל קוקט קיינער ניט אויף איר / טאָמער געפֿינט זיך אַ בלוטסטראָפֿן אין שטיקל פּאַפּיר“.

אָט דער שאַפונגס־פּעריאָד דעקט זיך צום גרויסן טייל מיט דער תקופה, וואָס מענדעלע האָט געשרופֿן „די וועסנעצייט פֿון יידישן לעבן". צונזער דריקט יעמאָלט אויס זײַן התלהבות פֿאַר אַלעקסאַנדער דעם צווייטן — דער הויפּט אין זײַן „די בלום" און „די פֿויגל", און זײַן איבערגעגעבנקייט צו מלכות — איבער הויפּט אין „דער סנדק". אין יענער צייט ווערן געשאַפֿן „פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס", „דער צבֿויאַק", „דעם רבינס שליסעלע", „בטוח אני באלה", „ר׳ יעקבֿ משלם" און אַנדערע געזעלשאַפֿט־קריטישע לידער. געווײַנטלעך, השׂפּלה איז דאָ — ווי מיין און ווי ווינציקער — אויסגעמישט מיט מוסר און מגידות.

הַמְנַגֵּן

פֿיר נייַע הָעברֵיִשע לידער

מיט מילאדיען

א) עָבָר פְּרִי הַבֶּטֶן | ג) דִּיא שְׁטָאק
(דָּער אַלְטֶער פָּאטֶר) | שְׁפִּיל
ב) צום צַעהָנרוּפִּילְדִיקן | ד) זָאגט קְרִישׁ נָאךְ
בִּיעלָעט | דָער וָועלְט

אוג צום סוף צַיין רָעטָענָעם

פון ר׳ אליקום צונזער בדרכן מווילנא כעת בטיגסק

ווילנא

שנת תרל״ז לפ״ק

ГАМНАГЕНЪ
Т. е. Пѣвецъ. Пѣсни и загадки
Е. Цунзера Новое изданіе съ
Виленскаго изданія 1875 г.
ВИЛЬНА
Въ Типографіи Фина, Розенкранца и
Шрифтметцера 1876
На Виленской улицѣ, домъ № 715/24

שער־בלאַט פֿון איינעם פֿון די עלטערע צונזער־אויסגאַבעס

די השׂפּלה־טעמאַטיק צונזערס איז בדרך־כלל די אייגענע וואָס בײַ אַנדערע יידישע און העברעישע שרײַבערס משׂכּילים:[6] בילדונג, פּראָדוקטיווירונג, די עוולות פֿון קהל, געטרײַשאַפֿט צום ווינלאַנד[7] אאז״וו. פֿאַראַן מערניט אַ חילוק

[6] פ״גל שטיף 15.

[7] „איך האָב אויך פֿאַרזאָגט די פּראָפֿעטן / ווילט איר ניט גיין צו שטראָנד / זאָלט איר נאָר גאָט פֿאַרן קיַיזער בעטן / און פֿאַר די פֿריד פֿון לאַנד" („קול ממרומים", שש׳ 109־112).

אין טראָפּ: בדרך־כלל שטייט אין דער השפּלה־ליטעראַטור אויפֿן ערשטן פּלאַן דער קאַמף קעגן חסידות, אויפֿן צווייטן — קאַמף קעגן די קהלשע קאָכלעפֿלס. צונזער האָט אָבער וועגן חסידות נאָר אין ליד („דעם רבינס שליסעלע") און עטלעכע שאַרפֿע סטראָפֿעס אין אַ צווייטן („דער סנדק"). וועגן קהל האָט ער בעצם אויך בלויז אין ליד („דער איזבאַרשטשיק") און עטלעכע שטעכווערטלעך און אַרײַנזאָגענישן צעוואַרפֿן איבער פֿאַרשיידענע לידער. קריגן אויף חסידות און קהל איז בײַ צונזערן ניט געשטאַנען אויפֿן ערשטן אָרט. דעם סאָמע אויבנאָן האָבן בײַ אים פֿאַרנומען מידות, בילדונג, פּראָדוקטיוועט אַרבעט.

צונזער וויכט אויך פֿון טייל באַליבטע השפּלה־טעמעס, ווי: דאָס פֿאַרשפּרייטן די מלוכה־שפּראַך, דאָס „וועקן און מונטערן פֿאַר עולם־הזה" (ב. שטיף), דאָס „ברידערן זיך מיטן 'גוי'" — ער האָט בלויז עטלעכע שורות אויף אָט דער טעמע.[8] בנוגע רעכט אויף ניט־געררעדטע שידוכים איז ער נאָר אין אײנעם פֿון זײנע ערשטע לידער, אין „ייִדישע שידוכים", אַרויס לטובת די רעכט אויף יוגנט־ליבע; אין די שפּעטערדיקע יאָרן שטעלט ער זיך אײַן פֿאַרן רעכט פֿון טאָטע־מאָמע אויסצוקלײַבן דעם שידוך. וועגן אײַנפֿירן אירראַפּאיִשע קליידונג, ווידער, איז ער גאָר אַרויסגעטראָטן קעגן.[9] ניכּר, אַז ער איז געווען צו פֿאַרוואָרצלט אינעם דורותדיקן שטייגער לעבן צו קענען אָדער וועלן זיך בונטעווען קעגן אים אויפֿן גאַנצן פֿראָנט.

אַפֿילו די משפּילישע אידעאַלן, וואָס צונזער זוכט צו פֿאַרשפּרייטן אין פֿאָלק, נעמט ער ניט אָן אומקריטיש. ער פֿאָדערט, למשל, פּונקט ווי אײַזיק־מאיר דיק, אַז בילדונג זאָל גיין געפֿאָרט מיט טראַדיציאָנעלע ווערטן. אין אַ צײַט פֿון מרידה קעגן אײַנגעשטעלטע פֿירונגען, זינגט צונזער: „אמונה איז אַ שיינע צירונג / פֿאַר דעם וואָס איז געזונט / אמונה איז אַ לײכטע שמירונג / צו די גרעסטע וווּנד", אָדער: „אמונה איז די האָרץ מטהר / פֿון שווינדל, פֿון אָבמאַן / אמונה איז אַ פֿרײַנד אַ טרײַער / פֿאַר דעם קראַנקן מאַן" („קול ממרומים").

צונזער לאָכט אויך אַפּ פֿון די בײַפֿראָדוקטן פֿון דער פּלוצעמדיקער אירראַפּע־זירונג („פֿאַרדאָרבענע בילדונג", „דער פּוסטער פֿראָנט" א"א). ער טרעט אַרויס קעגן אַסימילאַציע ווי אַ באַלייטערין פֿון השפּלה: „אָט דאָס איז די טענה פֿון די דריטע כּיתה / דיר וועט שוין געווויס געפֿעלן די שיטה / געפֿינט זיך אָבער בײַ זיי אזעלכע לײַט / וואָס זינגען צו פֿיל אַריבער פֿון אַנדערן זײַט / און זינגען פֿון תּיבֿה אַרויס אין גאַנצן / פֿאַרברענגען די צײַט אויף הוליען, אויף טאַנצן / אויף שפּילן ראָמאַנסן, אויף שפּרינגען ווי די בעק / אַזוי ווי דאָס איז נאָר פֿון בילדונג דער צוועק / אַז ער קען רוסיש ווי אויפֿן שפּיץ מעסער / מיינט ער איז שוין פֿון סאָקראָטעסן גרעסער / העברעיש — פֿאַרהאַסט, די תּאוה — געקוסט / זײַן מיינונג שטימט צו וואָס די האָרץ געלוסט . . ." („דער סנדק", שש׳ 562־578).

---

[8] „און מיט די פֿעלקער לעבט אין פֿרידן / רײַכט זיי טרײַ דאָס האַנט / אין שול בײַ מיר זײַט אײַך יידן / און מענטשן — פֿאַר דער לאַנד" („קול ממרומים", שש׳ 117־120).

[9] „ליד פֿון די נײַע־מאָדישע קליידער" און „דאָס ליד פֿון יעצטיקן פֿירונג".

גְנַאדִיגְלֶר! וואו נָעמט מען נָעלְד?

אילוסטראַציע צו „דער פּוסטער פֿראַנט"
(רעפּראָדוצירט פֿון שירי עם, 1880)

נאָך 1871, דעם יאָר פֿון זײַן גרויסן פּערזענלעכן אומגליק, קערט זיך צונזער אויף אַ ווײַלע אום צום מגידישן זשאַנער, צום ליד פֿון סדר־העולם און תּכלית־הבריאה, נישמער אַצינד איז אָט די שאַפֿונג זײַנע אַ ביסל מרה־שחורהדיק באַפֿאַרבן. אויך דער אומעטיק פֿאַטאַליסטישער טאָן אין „פֿאַטשטאָוער גלעקל", „וועלט־טעאַטער", „פֿאַרשידענע וועלט" און „סנדק" קערן זײַן דער פּועל־יוצא פֿונעם פּאָעטס שווערע איבערלעבונגען אין יענער צײַט.[10]

אַרום 1881, נאָכן אַנהייב פֿון דער פּאָגראָמען־כוואַליע אין רוסלאַנד, פֿאַר־לירט צונזער זײַן אמונה אינעם כישוף־שליסעלע „ציוויליזאַציע". ער טרעט אַרויס מיט די בשעתּו געוואַלטיק באַליבטע לידער „דאָס נײַנצנטע יאָרהונדערט", „יהודיתקע" און „דער אַריסטאָקראַט". צום נײַנצעטן יאָרהונדערט קומט ער מיט שווערוואָגיקע טענות: „וואַרום האָסטו חבֿרות געגרונדעט / האָסט פֿלומרשט רחמנות אויף פֿערד / ווען מענטשן ליגן פֿאַרווונדעט / געשטאָכן פֿון דײַן איידעלן שווערד? / טוסט זיך אָפּ כּל הרציחות / אין נאָמען פֿון הומאַניטעט / צײַטונגען קלינגען דײַן יחוס / פֿאַרלאַנגסט נאָך אין בעקל אַ גלעט / פֿון עלעקטרי געפֿין

[10] פ"גל ליפּצין 119־124.

איך דעם שליסל / אויף קונסט בין איך ספּעציאַליסט׳ / פֿון בלאָטע שטעלסטו אויס דײַן פּיסל / וויזן ווי כּשר דו ביסט . . .״ („בחרבֿוני קיץ״, שש׳ 85־96).

צונזער באַגונגט זיך אָבער ניט מיט קריטיקירן די ניט־ייִדישע וועלט און די אַסימילאַטאָרן, נײַערט ער וועלט אַן אַקטיוועך חובֿב־ציון, דער מחבר פֿון „שיבֿת ציון״ און פֿון „די סאָכע״ — די אומאָפּיציעלע הימנע פֿון ייִדישער ערדאַרבעט. אין אייגעם מיט אַ סאָציאַל־פּאָליטישער פּראָגראַם פֿון אַגראַריזירונג און חיבת־ציון, גיט ער זײַן לייענער אויך די אייביקע ייִדישע טרייסט — בטחון: „ד׳רום, מײַן קינד, הער אויף צו קלאָגן / מע מוז געדולדיק זײַן / צום ענדע נאָכט וועט דיר אויסטאָגן / וועסט נאָך זען די שײַנס״ („קול ממרומים״, שש׳ 105־108).

וועג זײַן פֿערזענלעכער גורל ברענגט צונזערן קיין אַמעריקע, בײַט זיך ניט ראַדיקאַל זײַן וועלטבאַגעם, פֿונקט ווי פֿריִער בעת ער איז פֿון השׂכּלה אַוועק צו חיבת־ציון. זײַן וועלט און זײַן וועלטבאַגעם ברייטערן זיך אָבער אויס, זײַן טעמאָטיק ווערט אַרומגענומיקער. חוץ בויען ארץ־ישׂראל, וויל ער אַצינדערט, מע זאָל אויך בויען דאָס ייִדישע לעבן אין אַמעריקע דורך פּאָליטישער אַרבעט, אַרגאַניזירטקייט און אַחדות, דורך אַגראַר־קאָלאָניזאַציע („די דזשוּיש אַליאַנס״, „צום פּעדלער״). שוין ניט קיין יונגער־מאַן, נעמט צונזער איבער טייל פֿון די אידעעס פֿון די סאָציאַל איבערקערערישע באַוועגונגען אויף דער ייִדישער גאַס. ער שרײַבט דענצטמאָל אַזוינע בונטאַרישע לידער ווי: „עבֿדים היינו״, „צום אָנקל סעם״, „קינות פֿון אַ רײַכן מאַנופֿעקטשורער״, א״אַ.

אָבער כאָטש צונזערס אַנטוויקלונגס־גאַנג לאָזט זיך פֿונאַנדערטיילן אין אַ בדחנישׂ־מגידישער, אַ משׂכּילישׂ־סאַטירישער, אַ ציוניסטישער און אַ סאָציאַליסטישער, אין זײַן וועלטבאַגעם אין תוך אַרײַן מעור אחד: דער בדחנישער טאָן אָדער די סימבאָלישע און פּערסאָניפֿיצירנדיקע מאָמענטן ענדיקן זיך ניט מיטן אויסוואָקס פֿון זײַן השׂכּלה־פּאָעזיע, די משׂכּילישע מענטאַליטעט און טעמאָטיק פֿאַרגייען ניט אין גאַנצן מיטן אויפֿקום פֿון דער ציוניסטישער און סאָציאַליסטישער, און — פֿאַרקערט — וועגן ערדאַרבעט און ליבשאַפֿט צו ציון זינגט ער נאָך פֿאַר די פּאָגראָמען פֿון 1881.

צונזערס פּאָעטישן אָני־מאמין קען מען אַרויסזען פֿון אַזוינע צוויי ציטאַטן: „מע גיט דער פֿערז זײַן ווי ערהאָבן / ברענגט ער אָבער קיינע נוץ / בלײַבט עס נאָר אַ פּוסטע פֿראָזע / שׂכלען זעטיקט ניט קיין פּוץ״ („היופי והתועלת״, שש׳ 104־112) און „וואָס זינגט איר, פּאָעטן, פֿון בלומען, פֿון פֿייגלעך? / דאָס לידל האָט לאָנג שוין איר צײַט אָפּגעלעבט / דאָס פּאַסט צו פֿאַרשלעפּערן קינדער אין וויגלעך / גיט בעסער דעם קראָנקן אַ היילונגס־רעצעפּט!״ („צום פּעדלער״, שש׳ 49־52).[11] אָט די מענטאַליטעט איז אַן אָפּשפּיגלונג פֿונעם גײַסט פֿון יענער צײַט.[12] ס׳איז אויך ליטעראַרישע מאָדע, וועג צונזער טענהט אויף זיך, אַז ניט מחמת טאַלאַנט און פּאָעטישער אינספּיראַציע שרײַבט ער זינגט לידער.[13]

---

[11] ענלעכע אַרויסזאָגן געפֿינען מיר בײַ אַברהם גאָלדפֿאַדענען, פֿב II (1889), 188; בײַ דוד עדעלשטאַטן (פֿ״גל ביאָל 468); בײַ יוסף באָושאָווערן (פֿ״גל מינקאָוו 175).

[12] פֿ״גל ניגער 809.

[13] ענלעכע רייד געפֿינען מיר בײַ מיכל גאָרדאָן, מאָגאָזין 8, און בײַ אַנדערע.

אַן ענין פֿאַר זיך איז די זשורנאַליסטיק און פּובליציסטיק אין גראַמען. צונזער האָט געשריבן אַזוינע געגראָמטע אַרטיקלען, רעפֿאָרטאַזשן, פֿעליעטאָנען אויף טעמעס ווי: דאָס בויען באַנליניעס און דאָס איינפֿירן טעלעגראַף („זאָגט קדיש נאָך דער וועלט", „דער איינזנבאַן", „מה נשתנה"), די וואַקסנדיקע איבערבאַפֿעלקערונג פֿון דער וועלט („דער קאָנטראָקט"), דער עקאָנאָמישער קריזיס פֿון די 90ער יאָרן („המהפכה"), די פּאָליטישע אָרגאַניזירונג פֿון נײַ־געקומענע („פֿאַרזען — פֿאַרשפּילט"), די „אָליאַנס איזראַעליט" און אירע טעטיקייטן („ניו־יאָרק שלאָפֿט"). אויב פֿאַר הײַנטיקע אויערן קלינגען טייל לידער צונזערס צו פּובליציסטיש, דאַרף מען האַלטן אין זינען, אַז דענצטמאָל „איז פּאָעטישער זשורנאַליזם אָדער זשורנאַליסטישע פּאָעזיע געווען אַ ביסל נאַטירלעכער ווי איצט. עס האָט נאָך נישט עקסיסטירט בײַ אונדז קיין פּעריאָדישע פּרעסע, און די וואָס האָט עקסיסטירט איז ניט דערגאַנגען צו די מאַסן און האָט נישט געהאַט קיין ווירקונג. דאָס לידּ, דער הויפּט דאָס געזונגענע לידּ, איז געווען דאָס בעסטע און שיִער ניט דאָס אינציקע קאַמפֿסגעווער . . ."[14]

זײַן כּוח־הדמיון און זײַן בריהשאַפֿט אין אָפּמאָלן סיטואַציעס און מענטשן זעען זיך אין אַ פֿולע לידער צונזערס. ווי דוגמאות קען מען נעמען: „די פֿאַר־שידענע וועלט", „דער קאַרגער", די באַשרײַבונג פֿונעם שקלאָפֿן־יריד אין מצרים („מכירת־יוסף", שש׳ 955־987) און אָסנתעס חלום מיט זײַן סימבאָליק (דאָרטן, 1363־1381).

צונזערס לידער שפּרודלען סײַ מיט דער שטילער, גוטמוטיק געזעצטער איראָניע וואָס אין אַזוינע לידער ווי „חרטה פֿון חתנס צד" אָדער „ליד פֿון די וואָלוועלע בראָנפֿן", סײַ מיטן בײַסיקן סאַרקאַזם פֿון „דער סנדק" (שש׳ 779־866) אָדער „דעם רבינס שליסעלע" (שש׳ 209־224). אַ טיפּיש צונזערישע סאַטירע זײַנען „די הערצן־שליסלען" און „בטוח אני באלה".

עטלעכע פֿרוועלעך פֿון צונזערס הומאָר. פֿון מענטשן, וואָס זיי לעבן איבער די כּוחות און זײַנען פֿאַרחובֿעט איבערן קאָפּ, לאָכט ער אָפּ: „דער וואָנט [אין דער נײַער דירה] איז לײַדיקע ציגל / אַ שפּיגעלע ווערט שוין באַלד / ווערעם ער דאַרף דאָך זען אין שפּיגל / ווי די קאָפּ פֿון דאגה שפּאָלט". וועגן דער אָרעמאַנטע, וואָס מאַכט דעם אָנשטעל פֿון רײַך און פֿאָרט אין די בעדער: „זי הייבט זיך אַן דאָקטירן / מיט מאַגל און מיט נויט / איר פֿעלער קען מען קורירן / מיט איין לעבל ברויט".

דער הויפּט איז צונזער אַ מאדים אין אויסלאַכן צבֿיעות, סאַציאַלן, אינטע־לעקטועלן און קולטורעלן אָנשטעל: „דאָרט גייען שפּאַצירן אַ הער מיט אַ דאַמע / געפּוצט, געאָרעמט, איך לויף פֿון לאָווע אַראָפּ / איך פֿרעג דאָס, איך דערגיי דאָס, זאָגט מען מיר מן־הסתּמא / אַז זי איז אַ נאָענטע קרובֿה אין קיך מיט דעם טשוגונגענעם טאָפּ" („די פֿאַרמאָסקירטע וועלט", שש׳ 73־76). אָדער: „נאָר אָט דאָס איז טאָקע בײַ יידן די צרה / אַז ווער — דער יחסן, דער — דער שׂררה / אַלעמען ווילט זיך זײַן יחסנים / ווינטשן די קינדער צו זײַן רבנים /

---

[14] ש. ניגער, טאָג, סעפּט׳ 24, 1933.

האָט זײַן פֿעטער באַקומען סמיכות / טאָ וועט איז גלײַך מיט אים אין יחוס? / לסוף — דער רבֿ לעבט פֿון צעטל / און זײַן ציג עסט טעג אין שטעטל . . .“ („דער סנדק“, שש׳ 113־120).

פֿאַראַן בײַ צונזערן, אַזוי ווי בײַ שלמה עטינגערן, אַ רײַכקייט אין ליטעראַ־רישע זשאַנערס, וואָס וואַרפֿט זיך אין די אויגן: עפּאָס, ליריק, דראַמע, פּראָזע. דראַמאַטישע ווערק האָט ער געשאַפֿן צוויי: „אַ קרבן פֿון יחוס“, וואָס גאָלדפֿאַדען האָט עס בשעתּו געלויבט[15] און „מכירת־יוסף“ — דאָס סאַמע ברייט פֿאַרמאָסטנע ליטעראַרישע ווערק זײַנס: אין זיבן אַקטן און זיבעצן סצענעס איז דאָ פֿונאַנדער־געוויקלט די דראַמאַטישע מעשׂה, וואָס זי האָט אין משך פֿון אַ סך הונדערטער יאָרן אין פֿאַרשיידענע פֿאַרמען געהאַט פֿאַרווײַלט דאָס יידישע געמיט. צונזערס דראַמאַטיזירונג איז לויט לעאָ ווינערס[16] מיינונג געווען „העט די בעסטע דראַמע“ אויף דער דאָזיקער ביבלישער טעמע. זי זוכט פּסיכאָלאָגיש צו פֿאַרענטפֿערן עטלעכע האַרבע קשיות אַרום דעם תּנכישן סיפּור־המעשׂה (למשל: די פּראָבלעם פֿונעם פֿאַראיבל, וואָס די בריידער האָבן געהאַט אויף יוספֿן צוליבן געשטרײַפֿטן העמדל).

צונזער האָט געשריבן פּראָזע אויך: קאָרעספּאָנדענצן,[17] פֿעליעטאָנעס,[18] אָפּאָ־ריזמען,[19] זכרונות — סײַ אַרומנעמיקע (די אויטאָביאָגראַפֿיע) סײַ עפּיזאָדישע („חורבן אין זאָולס שול“), קאָלאָמבורן, פֿאָפּולאַריזאַציעס[20] און אַלעגאָריעס אין פּראָזע.[21]

ער האָט זײַנע שאָפֿונגען געחתמעט: אליקום צונזער, אליקום בדחן מווילנא, בדחן אליקום, זימאָר לוקרעצי, יקמואל, קונע רייזל מאַץ.

III. לשון

אליקום צונזערס לשון איז אַן אוצר פֿאַרן יידישן לעקסיקאָגראַף, פֿאַרן גראַ־מאַטיקער, פֿאַרן שפּראַך־היסטאָריקער, פֿאַרן דיאַלעקטאָלאָג, פֿאַרן פֿאָלקלאָריסט און פֿאַרן קולטור־היסטאָריקער. ס׳איז אַ געפֿלעכט פֿון פֿיר מינים שפּראָכווארג: ס׳לשון פֿון זײַן צײַט, פֿון זײַן סבֿיבֿה, פֿונעם שייכדיקן ליטעראַרישן זשאַנער און זײַנע אייגענע לינגוויסטישע אויפֿטוען.

---

[15] פֿ״גל ציטראָן 46. לויט אַ משפּחה־מסורה בײַ די צונזערס האָט מען דעם פּ״י פֿאַרברענט ערבֿ אַ פּאָליציי־רעוויזיע.

[16] היסט 232.

[17] אַ שטייגער: קל, יאַנ׳ 10, 17, 24, 31 און פֿעבר׳ 14, 1879.

[18] אַ שטייגער: קל, מאַרץ 21 און 28, אַפּריל 4 און 14, 1879. טעמאַטיק: פּוסטקייט פֿון פֿליטקער בילדונג, שווינדל פֿון טייל שתּדלנים, נייטיקייט פֿאַר פּראָדוקטיווירונג. דערבײַ רעכנט ער אויס אַ רשימה לופֿט־פּרנסות, וואָס אַפֿילו מענדעלע וואָלט דערפֿון געקענט שעפֿן אינ־ספּיראַציע.

[19] אַ שטייגער: מינ, יוני, יולי, סעפּט׳ 1902 און יאַנואַנג 1913.

[20] אַ שטייגער: „די געשיכטע פֿון כּל־נדרי“, מינ, אויג׳ 1898.

[21] אַ שטייגער: „הכנסת כּלה“, מינ, סעפּט׳/אָקט׳ 1901, און „היסטאָרישער צימעס“, מינ, יאַנואַנג 1905. ביידע זײַנען איבערגעדרוקט אין א.

א. וועדטער־פֿורעמונג

נעאָלאָגיזמען ריכט מען זיך צו געפֿינען בײַ ראַפֿינירטע מאָדערנע פֿאָרמ. איז טאַקע אינטערעסאַנט צו זען ווי שאַפֿעריש צושטאַנד איז געווען.[22] ניט אין איטלעכן פֿרט קענען מיר הײַנט אָנגעמען זײַנע פֿורעמונגען — אָפֿט איז די יידישע שפּראַך־אָנטוויקלונג אַוועק אויף אַנדערע וועגן — אָבער אַ פֿאַר־כאַפּנדיק בילד פֿון שפּראַכשאַפֿערישקייט זײַנען זיי לכל־הדעות.

סובסטאַנטיוון

זייער פּראָדוקטיוו איז צושטאַנד אין שאַפֿן סובסטאַנטיוון. מיר געפֿינען בײַ אים סײַ באַהעפֿטונגען פֿון וועדטער, וואָס זיי וועדן אויפֿגענומען ווי איין גאַנצקייט, ווי אַ סובסטאַנטיוו („איר . . . בן־יחיד, איר איין־אויג־אין־קאָפּ**"), סײַ צוויי־גאַרנדיקע צונויפֿהעפֿטן** (אונטעראויוון־קוואַרטיר; אָכטטאָג־הוצאות).

איבער הויפּט איז צושטאַנד לשון רעדן אין סובסטאַנטיוון־צונויפֿהעפֿטן: חשד־אויגן; זאָלן־באָפּוצונג; זיתים־בראָג; פֿרויען־באַשטאַנד; קאָלאָניעס־באַשיצער; ווײַן־שטאָקבוים; אָפּפֿאָלבלאָט („**ווי די אָפּפֿאָלבלעטער אין ליסטאָפּאַד**"); קלינגבלעך; גאָלבעכער; בלומען־געשטאָלט; סטאַנציעהויז; תּפֿיסה־הויז; שליטנסווע **'וועג פֿאַר שליטנס'**; סנאָפּעסוואָגן **'וואָגן מיט סנאָפּעס'**; סכנה־וועג; מאָשינזאַל („**אָלע מ'ן וועלכע מע וועט אויסטראַכטן**"); גאַסטזאַל; יוגנטזאָפּט; קהל־חדר; הימל־טויער; מוריה־לאַנד; מצרים־לאַנד; עבֿרים־לאַנד; צענטערלאַנד **'לאַנד וואָס דינט ווי אַ צענטער'**; פֿאָליציע־לייט; ריכטערלייט; שטערנליים **'באַשעפֿענישן פֿון די וויטע ספֿערן'** („**און איר, ש', וועט דאָמאָלס זאָגן / 'אַ גליקלעכע עךדמענטשן, אַזוי ווויל איז אײַך!**'"); באַנמאָשין **'אײַזנבאַן'**; ערדמי **'ערדאַרבעט'**; גרויס־מיניסטער; אײַז־מיקוואות; ערדמענטשן — **להיפוך צו** שטערנליים; נאָכטמערדעריי; דונער־נאָכט; שלאָכטפֿלאַץ; צפֿון־קאַנט **'רוסלאַנד'**; שמות־קאַסטן; לופֿטקונצן **'אַקרא־באַטישע שטיק'**; זונקירך **'טעמפּל פֿאַרן זונענגאָט'**; פֿויגלקלאַנג; נבֿואה־קלייד; טויטקרעכץ; פֿליגלשוץ; הימלשטוב; הימלשטול **'כּסא־הכּבֿוד'**; משיח־שטיבל; אַרבעטער־שטיצער; מוילשלאָס; גאָלדשפּיגל.

צונזער, ווי נאָך שרײַבערס פֿון זײַן צײַט, האָט אַ נטיה צו סובסטאַנטיווישע צוזיונפֿהעפֿטן מיט אַ ־נ־צווישנשטעל:[23] באַסנשטים; מענטשנבלוט, מענטשנהאַרץ, מענטשנטײַך, מענטשנציל, פֿרייד־געשרײ, פֿריידנטערן **א"אַ און איבער הויפּט מיט אַ ־ס־צווישנשטעל:** אַרבעטספֿויסט, באַנקראָטסשוועל, בילדונגסקלאַסן, הייר־לונגס־רעצעפּט, הערצנס־געפֿיל, הערצנסגעסט, הערצנס־שליסלען, מאָרגנסליד, פֿאָלקסשטאָלץ, פֿרילינגסבלום, קלייד־זאָכן, שטאָטסדאָמע, **א"א. דערבײַ איז**

---

[22] דערבײַ אַ באַוואַרענישׂ: אַ סך מאָל דאַכט זיך, אַז אַ שרײַבער האָט אויפֿגעטון אַ געוויס וואַרט. דערווײַלע שטעלט זיך אַרויס, אַז אַן אַנדערער האָט עס געניצט פֿריער. מע קען דעריבער קיין מאָל ניט זײַן זיכער, אַז אַ וואַרט איז טאַקע עמעצנס אויפֿטו.

[23] בלויז טייל פֿון די צונויפֿהעפֿטן וואָס מיר רעכענען אויס אין דעם פּאַראַגראַף זײַנען נעאָלאָגיזמען.

כדאי צו פֿאַרצייכענען, חוץ געבאָרנס־לאַנד, אויך די פֿלעקטירטע פֿאָרמע „אין דײַן געבאָרענעם לאַנד".[24]

זייער אָנגענומען בײַ צונזערן זײַנען סופֿיקס־דערוואָטן. אויף ־ונג **געפֿינען מיר בײַ אים:** באַווינונג; באַפּוצונג; באַשיידונג; ווינטשונג **'באַגער';** טרויונג **'צוטרוי';** פֿאַרגעניגונג; קלעמונג; שטיצונג; שמירונג; **און אַפֿילו** קרעדיטונג.

מיט די סופֿיקסן ־ער **און** ־ערײַ **טרעפֿן מיר:** אויפֿרייצער; אָפּבינדער **'דער רבֿ וואָס פֿירט דורך אַ גט';** באַנבלער; בעטער **'דער וואָס קומט בעטן אויף אַ שׂימחה';** טראָנזיצער; נעמער **'קונה, בעלן';** פֿראָטעסטירער; פֿאַרבינדער; צײַט־פֿירער („**דער האָן איז מײַן צ'**"); קלינגער; רעכענער **'מאַטעמאַטיקער';** שוועבנקער **'שיכור';** שפּירער **'נאָכשפּירער';** שפּרינגער **'עזות־פּנים';**[25] בעטלעריי; סוחרעריי; ערדאַרבעטעריי; שפּיאָנעריי **א"א.**

אַנדערע סופֿיקסירטע דעריוואַטן: געוואַלדהייט; פֿאַרבאַרגנהייט **'סוד';** פֿרידן־הייט; סוחרות; סופֿרות; שאָולסט **'דער וואָס האַלט שאָול המלכס צד';** קאָמער־ציסטן; וווּנקל („**דאַרפֿסט אים נאָר אַ וו' געבן**"); בלוטפֿעליקייט **'אָנעמיע';** וויל־דיקייט; מילדיקייט; לויפֿיקייט **'געאײַלטקייט'.**

פֿרעפֿיקסירטע דעריוואַטן זײַנען: אומבילדונג **'דוחק אין בילדונג, עם־הָאָרצות';** אוממאָנצביל **'סריס';** אומשלום **'מלחמה'.**[26] **שטאָם־דעריוואַטן זײַנען:** באַלוין; באַפֿאַל; דריק — **זייער אָפּט** („**מאַכט שלום מיטן דריק, מיטן שטיק**"); לײַטער („**און פֿילײַכט דינט מיר די הויז פֿאַר אַ ל' / צו לײַטערן מיר ריין, צו זײַן ריין אויף ווײַטער**"); מײַן 'מיינונג' („**מאָגסט זאָגן דײַן מ'**"); קימער **'זאָרג'.**[27]

סעמאַנטיש אינטערעסאַנט איז דאָס **ניצן** רו **מיטן** טײַטש **'קבֿר'** („**קיין דענק־מאָל ברויכסטו פֿון שטיין אויף דײַן רו**"); נוץ **מיטן** טײַטש **'נוציקייט, נוציקע זאַכן'** („**וואָס ליגסטו אין שמוץ / נעם זיך צו נ'**") **און** שלאַכט **מיטן** פֿשט **'שחיטה'** („**שעפּסן צום ש'**"; „**קרבנות צום ש'**").

סובסטאַנטיווירונגען פֿון אַדיעקטיוון און אַדווערבן זײַנען למשל: דרייסט **מיטן** טײַטש **'דרייסטקייט';**[28] פֿאַלש **'פֿאַלשקייט';** ריין **'ריינכקייט';** דערהויבן **און** דער־נידער („**זײַן לעבן איז געווען קסלט, מיט דערנידער און דערהויבן**").

צונזער האָט ליב צו צעגלידערן ווערטער **פֿון** לשון־קודשן **קאָמפּאָנענט. אַזוי ניצט ער** יישר — **פֿון** יישר־כּוח („**באַקומט נאָך פֿון לויפֿער אַ י' דערפֿאַר**"), מוכן — **פֿון** מוכן־ומזומן, **א"א.**

וועדבן

נאָך פֿאַר לעסינגן, יהואָשן אַדער ווינטשעווסקין האָט צונזער זיך באַווײַזן

---

[24] געניצט אויך פֿון צונזערס מיטצײַטלער, דעם הײַנט פֿאַרגעסענעם פּאָעט כּאַשקעס. (פֿ"גל אויך אַזוינע פֿאַלקס־עטימאָלאָגישע פֿלעקסיעס ווי: אַראָפּ פֿון קראָנקן בעט, אַרײַן אין קראָנקן צימער, **דער** טויטער וואָגן.)

[25] פֿ"גל שפּרינגען אין פּנים אַרײַן; שפּרינגען אין די אויגן.

[26] פֿ"גל ה. לייוויקס אומליכט **און** אַהרן צייטלינס אומלעבן.

[27] קימער **געפֿינען מיר שפּעטער אויך בײַ** רש"י קאַצענעלענבאָגענען.

[28] געניצט **שפּעטער אויך פֿון** ח. נ. ביאַליק („**אַ כּפּרה הונדערט וועלטן / פֿאַר איין שעה פֿון דרייסט און גליק**").

מיט אַ שלל פּרעפּיקסירטע פֿורעמונגען: אויפֿטאָן; באַוועבן („אַ שפּין באַוועבט אַ פּליג דורכויס"); פֿאַרגריזן; פֿאַרגרייזן („צו פֿאַרזייען אין גאַנצן / און ביימער פֿאַרפּלאַנצן / פּ׳ איר בארג און איר טאָל"); פֿאַרשוואָכן און פֿאַרשוועכן („קיין קויל, פּיסטויל / פֿאַרשוואָכט ניט דיין געפּיל"; „פֿאַרשוועכט אים באַלד זײַן געזונט"); פֿאַרשווימען („עס ווערן טעג פֿאַרשווימען"); פֿאַרשוועבן („שוין 22 יאָר, אַז ער האָט ווי אַ פֿויגל פֿאַרשוועבט"); פֿאַרשטראָמען („פֿאַרשטראָמט האָט אַלץ די צײַט"), א״אַ.

פֿורעמונגען מיט ווערבאַלע סופֿיקסן: פֿעטיקן („די פֿעלדער צו פּ׳ מיט מיסט"); פֿעסטיקן; קעסטיקן זיך; פֿאַרשקלאַווירן, ווי אויך די אַלט־געזעסענע דאָקטירן זיך, ראַבירן, שטראָפֿירן.

דערוואָטן פֿון אַדיעקטיוון אָן דער הילף פֿון פֿרעפֿיקסן: בעסערן („דער וויץ ווערט ב׳ זײַן אַלטן חסרון"); זיכערן („ווער קען מיר ז׳ פֿון אַזעלכע צײַטן"); לײַכטערן 'פֿאַרלײַכטערן'; פֿײַכטן („די זון הייסט ער לײַכטן — זי לײַכט / דעם רעגן פּ׳ — ער פֿײַכט"); פֿײַנען זיך; שמוצן („ווו עס ש׳ אַנטיסעמיטן דאָס יידנטום"); קליגן 'קלוג מאַכן'.

אַזאַ פֿורעמונג ווי טונקלען איז הײַנט גאַנץ אַנגענומען אין דער יידישער פּאָעזיע. דער ערשטער, בײַ וועמען סע טרעפֿט זיך אָט די נײַשאַפֿונג, קער אַבער זײַן טאַקע צונזער, אין זײַן ליד „די אויג", אַנגעשריבן אַרום 1860 („די עלטערע יאָרן טונקלט מיר די ראיה").[29] נאָך אומגעריכטער איז אַזאַ מאָדערנע פֿורעמונג ווי שטילן („איך שטיל שוין, איך ליג שוין אַ קראַנקער"; „בענק איך נאָך מײַן טאַטן, עס שטילט ניט מײַן בלוט").

אויך סעמאַנטישער בײַטן — אויסברייטערונג אין פּשט, פֿאַרענגערונג אאַז״וו — קען זײַן אַן אַרויסווײַז פֿון שפּראַך־שאַפֿערישקייט: פֿאַרבויען מיטן טײַטש 'אויפֿבויען' („פֿאַרבויט . . . אַ נײַע וועלט"). דאָס אייגענע — גראַמאַטישע שינויים, למשל דאָס ניצן אומטראַנזיטיוון ווערבן טראַנזיטיוועריכטיק: עמעצן אויפֿשטײַגן („הייבסט אויף אַרעמע, עלנטע פֿון מיסט / און שטײַגסט זיי אויף ביז הימל גרויס"); עמעצן אַנטרינען („כדי ער זאָל אײַך פֿון הונגער אַ״"); פֿאַרשווינדלען („ער לויפֿט צום אינזשעניר / דעם קאָפּ אים צו פּ״"); שײַנען („און די שכינה איר ליכט / שײַנט דײַן געזיכט"); שפּיאָנירן („קומען מצרים צו ש״"), און אַפֿילו קוקן און רינען („איך האָב אײַך אין טרוים געקוקט"; „די אויגן רינען טרערן"). דאָס אייגענע — וועג ער ניצט פֿאַרגעסן קויזאַטיוו („שוין צײַט מיטאָג עסן / דאָס וועט אײַך די שׂינאה פּ״"). אַ פֿאַרקערטער בײַט איז דאָס ניצן אומטראַנזיטיוו אַ טראַנזיטיוון ווערב: „טוסטו [די ליכט] אַנשטאָט די זון באַנוצן", ד״ה דינען.

אַדיעקטיוון און אַדווערבן

וועג ער דאַרף אַ קאָנטראַסט צו „שטיינערן האַרץ", פֿורעמט צונזער „פֿלײַשענע הערצער". מיר געפֿינען בײַ אים: רויסיק („ער האָט פֿוטערס / ר׳ שווער");

---

[29] אין „דער פּאָטשטאָווער גלעקל", אַנגעשריבן 1872, ניצט ער עס וויידער („צי עס טונקלט מיר צי עס שײַנט").

שטאָטיק; גראָפֿיש („ג׳ געקליידט"); כיטריש („כ׳ע כוונות"); ביימערש („ב׳ע צרות"); ווי׳צעקעניגש („וו׳ע קליידער"); איטאַליער („א׳ טעמפּעראַטור").

אַן אײַנגעשטעלטער טיפּ אַדיעקטיווישע פֿורעמונג איז דער רעזולטאַט פֿון פֿאַלקס־עטימאָלאָגיע. אין צאַינה־וראינהס, תּחינות אד״גל רעדט זיך אָפֿט וועגן גאָטס דערבאַרעמקייט, עלעהיי דערבאַרעם וואָלט, פֿונקט ווי וואַרעם, געווען אַן אַדיעקטיוו. דאָס אייגענע האָפֿערקייט — ווי אַ דעריוואַט פֿון אַ ניט־עקסיס־טירנדיקן אַדיעקטיוו האָפֿער (ווי ביטער א״א).[30] צונזער האָט עטלעכע פֿורע־מונגען פֿון דעם טיפּ. אָט האָט ער אַ סופּערלאַטיוו גליקסטער („ווי עס איז ניטאָ אויף דער וועלט קיין גליק / ווי דער ג׳ וועלט אונטערדריק"), ע״פּ אַנאַלאָגיע מיט קלוגסטער, דיקסטער אד״גל, און אַזוינע גרונטפֿארמעס ווי אומגליק 'אום־גליקלעך', דויער („געזונט, שטאַרק און ד׳") און וווּנדער („דינע וועלט, גאָט, ווי וו׳, ווי גרויס"). פֿון דער אַנדער זײַט זעען מיר, אַז אַדיעקטיוון וועלן באַנומען ווי סובסטאַנטיוון („אַ פֿראַנט, אַ גאַלאַנט מיטן שטעקל").[31]

בײַ די דעווערבאַטיוון אַדיעקטיוון זעען מיר אַ טענדענץ אויסצוקומען אַן פֿרעפֿיקסן: געגרענעצט („דער שכל איז ג׳ מיט אַ גבֿול"); געמערט („טאָ וואָס זאָל איך שרײַבן? זײַן כּעס זאָל זײַן ג׳?"). בכלל איז בײַ צונזערן ניכּר די פֿשוט־פֿאַלקישע[32] נטיה צו אַדיעקטיווירטע פֿארטיציפּן: געבויט זײַן אויף („אויף גוטס און שלעכטס געקנאָטן / שטייט די וועלט ג׳"); געגרונדעט זײַן אויף („מײַן ליד איז נאָר אויף פֿרייד ג׳"); געטרויט 'באַגלייבט'; געשטיגן („שטאָמט דער עבֿרי פֿון דעם אַברמען ארויס / דאָן מאָך איך אים ג׳ און גרויס"), ווי אויך אומגעבויט („אײַער בונד . . . בלײַבט . . . א׳").

ב. צונזער און דאָס לשון פֿון זײַן צײַט און סבֿיבֿה

וועמ מע רעדט וועגן לשון פֿון אליקום צונזערן, דאַרף מען אין זינען האָבן, אַז דאָ גייט אין אַ שרײַבער, וואָס זינגט שפּראַך־פֿאָרמאַטיוועט יאָרן געפֿאַלן אויפֿן מיטן 19טן י״ה. דאָס איז די צײַט פֿאָר מענדעלען, אידער עס איז אויפֿגע־קומען די בולטע השׂגה פֿון אַ כּלישער קולטורשפּראַך, וואָס זאָל זײַן אָפּגעהיט פֿון איבעריקע נײַהויכדײַטשע, רוסישע א״א השפּעות, און זאָל זיך צינען צון אַ געווויסער מאָס אײַנהײַטלעכקייט אין גראַמאַטיק, אויסלייג אאַז״וו.

„אור", „צו הויז", „קינסטע", „ערהאָבן" זינגען כאַראַקטעריסטיש ניט נאָר פֿאַר צונזערן, נאָר אויך פֿאַר אַנדערע שרײַבערס פֿון 19טן י״ה, וואָס זיי האָבן געהערט צו דער וועלט פֿון דער ליטווישער השׂכלה (מ. אַ. גינצבורג, אײַזיק־מאיר דיק).[33] אין דײַטשמעריש האָבן זיי געזען אַ סימן הײַנטוועלטישקייט, געבילדעט־קייט. פֿאַר די שרײַבערס און לייענערס פֿון יענער צײַט און סבֿיבֿה האָט דײַטש־

[30] פֿ״גל טרויער 'טרויעריק' בײַ ג. מאַקמאַנען און טרויעריקייט בײַ שלום אַשן; עקל 'עקלדיק' בײַ בערל בראָדערן.

[31] פֿ״גל אַן עלענאַנט, דער עלענאַנט בײַ ש. עטינגערן, בײַ אַ. מ. שאַרקאַנסקין און נאָך הײַנט בײַ י. באַשעוויסן.

[32] מיר ניצן דאָ פּשוט־פֿאָלקיש שטאָטס פֿאָלקסטימלעך.

[33] זלמן רייזען, „נײַע אַרבעטן צו דער געשיכטע פֿון דער השׂכלה־ליטעראַטור", יובל II (1931), 375.

מעריש געהאַט אַ שיינעם, פֿרעמדלעך־געהויבענעם קלאַנג.[34] געווײַנטלעך, דײַטש־מעריש פֿאַרנעמט אין אונדזערע הײַנטיקע שפּראַך־ און סטיל־קאַנצעפּציעס גאָר אַן אַנדער אָרט, אָבער בײַם אינטערפֿרעטירן היסטאָרישע פֿאַקטן איז ניט שייך צו מעסטן מיט די מאָסן פֿון אַ שפּעטערדיקער תּקופֿה.

אין דער זעלביקער שטיין דאָרף מען זען אויך פֿאַטישע ליצענץ. אויך דאָ איז פֿאַראַן אַ נפֿקא־מינה פֿון 1860 ביז 1960. ווי כאַראַקטעריזירט י. ל. גאָרדאָן[35] דעם דרך פֿון דער יעמאָלטיקער פֿאָלקס־פֿאָעזיע: „אַז מע קומט אַ מאָל צו קורץ מיט אַ גראָם / כאַפּט אַבי ווו אַ וואָרט מן־הסתּם / אַ טײַטשעס, אַ רײַסשעס, אַלץ איז אַ מציאה / אַז מע דאָרף דעם גנבֿ, נעמט מען אים פֿון דער תּליה". בײַם הײַנטיקן טאָג איז פֿאָטישע ליצענץ מער רעגלאַמענטירט. אָבער י. ל. גאָרדאָנס אָדער צוגזערס צוגאַנג מוז מען אָפּשאַצן בהסכם מיט זייערע מאָסן.

ליטוויש־ייִדישער דיאַלעקט

פֿון די ערשטע זאַכן, וואָס זיי וואָרפֿן זיך אין די אויגן אין צוגזערס לידער, איז זײַן היימיש לשון, דאָס לשון פֿון ליטע און רײַסן פֿון זײַן צײַט. בנוגע מין: די אויג, דער בין אאַז"וו; דער אינפֿיניטיוו און די דעריוואַטן אויף ־ונג — אין לשון זכר; דער דימינוטיוו — אין זעלביקן מין וואָס די גרונטפֿאָרמע. אָדער: די מינוט, אָבער צום מינוט; די גמרא, אָבער בײַן גמרא; די לאָנקע, אָבער אויפֿן לאָנקע; דער וואָסער (=טײַך), אָבער די סעלצער־וואָסער. כאַראַקטעריסטיש פֿאַרן ליטוואַק, וואָס ער טוט זיך אַן אַ פּוח אָנצונעמען דעם דריטן מין, איז צוגזערס באַניצן סײַ דאָס סײַ די ביסעלע, דאָס און די בלאָט, דאָס און די גאָלד, ווי אויך אַזוינע היפּער־קאָרעקטע פֿאָרמעס ווי דאָס האָנט.

דער ליטוויש־ייִדישער דיאַלעקט פֿון זײַן צײַט שטאַרצט אַרויס אויך פֿון אַזוינע פֿאַקטן:[36] די נטיה צו אויפֿ־ (אויפֿבינדן זיך, אויפֿגיסן זיך, אויפֿמאַכן 'צוגויפֿקלײַבן', אויפֿמאָנען), צו איינ־ (איינגעדעקט, איינהאַרכן זיך, איינהיטן, איינוואָשן זיך, איינטרויען זיך, איינלאָזן, איינלעשן, איינקוקן זיך, איינגעשמוצט, איינמידן זיך, איינשרעקן), צו אַפּ־ (אַפּדוכטן זיך, אַפּזיפּצן זיך), צו צע־[37] (צעטאָן, צעלײַדן, צעקוילעלן, צעריבן, צעשוועכן, צעשטאָרבן, צעשטעכן, צעשרעקן זיך); צו די דימינוטיוו־סופֿיקסן ־ינקע בײַ סובסטאַנטיוון (טאָכטינקע, פּערינקע) און ־ינק בײַ אַדיעקטיוון (ציכטינקע, קלוגינקע); צום אַדיעקטיווישן סופֿיקס ־ש (הימלש), צום אַדווערביאַלן סופֿיקס ־ערהייט (געלערהייט) און צום ווערבאַלן אינפֿיקס ־ענ־ (שושקענען).

דאָס אייגענע איז חל אויף: דימינוטיוו־פֿאָרמעס אויף ־עלע בײַ סובסטאַנטיוון מיט ־ל וואָרט־אויס (מײַלעלע), אַפּטאַטיוון אויף וואָלט פֿלוס אינפֿיניטיוו (וואָלט האָבן), פּרעזענס־פֿאָרמעס ווי קרעכצעט, עבֿר־פֿאָרמעס ווי האָבן פֿאַרזונקען, די פֿאַרטיציפּ־פֿאָרמע געוועלט; דער דאָטיוו־אַקוזאַטיוו דער באַבען און אַזוינע ווערטער, פֿאָרמעס און טײַטשן ווי: אויסהאָבן; אויסקאָכן אַ מיטאָג, אויפֿמאַכן 'צוגויפֿקלײַבן'; אַ פֿולע 'אַ סך'; דובלט; דורך 'דורכויס' („אײַנגעשמוצט ד' אין

[34] פֿ"גל מינקאָוו 15.
[35] גאָרדאָן 8.
[36] פֿ"גל אויך דאָס קאַפּיטעלע גראַם.
[37] אַרויסגערעדט „צו־".

בלאָטע״; „ד׳ אין יום־טובֿים ווערט די ציט פֿאַרטריבן״); דערײַן: האַלט האָבן; הערן זיך ׳פֿילן זיך׳; וווּ ׳אויב׳; וועלגערן; וועלגן; נאַטור ווי ׳פונקט ווי׳; ניסן; ענדיק (ער ניצט אויך אינדיק); פֿיל ׳ווייפֿל׳; פֿראַנצן; (פֿאַר)קאַמען; קאַראַט; שוים ׳שוין׳, א״א.

קולטורעלע השפּעות

חוץ דער געאָגראַפֿישער סבֿיבֿה, דאַרף מען אויך האַלטן אין זינען די סאָציאַלע און קולטורעלע השפּעות. דער אינטימער קאָנטאַקט אַ לעבן לאַנג מיט לומדים און משפּילים האָט געלאָזט אַן אָנזעיקן שפּראַכיקן חותם: (א) אַזוינע ווערטער ווי פֿאַסטן בה״ב, האָבן בזכרון, שיקן בחזרה, בלא ראיה, במלואה, בנזיפֿה אאַז״וו; (ב) דאָס ניצן ווערטער פֿונעם לשון־קודשדיקן קאָמפּאָנענט מיטן טייטש, וואָס זיי האָבן אינעם תלמיד־חכמס לשון אָדער גאָר אין לשון־קודש („די נשמה איז חיה״; שעה ׳ציט׳); (ג) דאָס ברענגען פּסוקים, מאמרי חז״ל אד״גל, ווי טיטלען פֿון לידער, ווי מאָטאָ אָדער אינעם טעקסט („קול ממרומים״, „חלק אלוה ממעל״, „רחל מבֿכּה על בניה״); (ד) דאָס מרמז זײַן אויף מדרשים אד״גל („די קליינע ערבֿות״, ד״ה די קינדער — אַ רמז אויפֿן מדרש, אַז גאָט האָט געגומען די יידישע קינדער ווי ערבֿות).

דאָס אַרויפֿקוקן צו בילדונג און איראָפּעיִשקייט האָט זיך אויך אײַנגעקאָרבט אויף אַ קענטיקן אופֿן. די שפּראַך צונזערס איז אָנגעפּראָפּט מיט אינטערנאַציאָנאַליזמען. פֿונקט ווי די דײַטשמעריזמען, האָבן אָט די ווערטער, חוץ זייער סימבאָלווערט ווי אַן אויסדריק פֿון הײַנטוועלטישקייט און בילדונג, געהאָט דעם דערהויבן־שיינעם קלאַנג פֿון פֿרעמדלענדישע ווערטער. געשפּילט אַ ראָלע אינעם אַזוי אָפּטן באַניץ פֿון אינטערנאַציאָנאַליזמען אין לידער האָט מסתּמא אויך דאָס ניט פֿילן דעם פּראָזאַישן קלאַנג פֿון אָט די אָדמיניסטראַטיוון, פּאָליטישע א״א טערמינען. דער שפּראַך־היסטאָריקער וועט דערבײַ מיט אינטערעס קאָנסטאַטירן, אַז צונזער ניצט שוין אין 1872 דאָס וואָרט פּובליקירן און אין 1898 — די פֿאָרמע רעדאַקטירן.

דערבײַ מוז מען פֿאַרצייכענען, אַז די אינטערנאַציאָנאַליזמען זײַנען בײַ צונזערן, ווי בײַ די אָנדערע שרײַבערס פֿון זײַן צײַט, מיין פֿאַריידישט אײַדער ס׳פֿאַרלאָנגען אונדזערע הײַנטיקע שפּראָכנאָרמעס. פֿונקט ווי שלום־עליכם האָט ניט קיין קלער בײַם ניצן פֿריאַלן פֿאַר אימפּעריאַלן, טרעטאָר[38] פֿאַר טראָטואָר, פֿונקט ווי מענדעלע ניצט זאָקוציע פֿאַר עקזעקוציע, פּאָטרעט פֿאַר פּאָרטרעט, סיגנאַציעס פֿאַר אַסיגנאַציעס, ניצט אויך צונזער: בורלאָנט;[39] טאָק ׳טאָקט׳;[40] ספּיטאָקל ׳ספּעקטאָקל׳; לאָדאָר ׳לוידאָר׳,[41] לאָמענירן ׳אילומינירן׳;[42] מאָשירן,

[38] אָגב — עד־היום די אָנגענומענע פֿאָרמע כּמעט אין גאָנצן אוקראַיִנישן יידיש.

[39] אַזוי אויך בײַ אַמ״דן. בײַ ש. עטינגער, אַ. ב. גאָטלאָבערן, י. י. לינעצקי איז עס בערלאָנט; בײַ שלום־עליכמען — בארלאָנט.

[40] אַזוי אויך בײַ שלמה עטינגערן, בײַ ישׂראל אָקסנפֿעלדן א״א.

[41] פֿ״גל האָמעריסט, האָמעריסטיש בײַ אַ. ב. גאָטלאָבערן, מאָשטירן — בײַ הירש רײַטמאָנען, אאַז״וו.

[42] בײַ שלום־עליכמען — לומענירט, בײַ מענדעלען — לימינאָציע.

טראַנספאָרטירן, האַמאָנירן; מאַטריאַל,[43] מאַסקראַד; בערעמעטער, ליטעראַטור, פּרעצענט.[44]

כאַראַקטעריסטיש פֿאַרן לשון פֿון צונזערן און זײַנע מיטצײַטלערס איז אַזאַ אַדיעקטיוו ווי ניײַוועלטיק („אַ נ׳ע המצאה״), **ווי אויך דער אָפּטער באַניץ פֿונעם סופֿיקס** ־נע: דרײַ־עטאַזשנע, טעלעגראָפֿנע, פֿאַראַדנע, ציווילנע, קוואַדראַטנע, רע־גולאַרנע.

די הויפּט־השפּעה אויף צונזערס שפּראַך קומט אָבער פֿונעם גערעדטן לשון פֿונעם פּשוטן פֿאָלק: אויב ער ניצט אין מאָל דאָס לומדישע רודף זײַן, ניצט ער דערפֿאַר צענדלינגער מאָל פֿרעסן, דריקן, דריקן און שטיקן. **צונזערס פֿאַרווואָר־צלטקייט אין דער פּשוט־פֿאָלקישער שוואַרצערד קען מען זען באַשײַמפּערלעך פֿון די אידיאָמען, היפּערבלען, מעטאַפֿערס וואָס מיר גיבן ווי אַ באַזונדער צולאָג צום סוף פֿון צווייטן באַנד.**

פֿון דער פֿאָלקשפּראַך האָט ער דעם אָפּטן באַניץ פֿון סובסטאַנטיוון אַרויס־געפֿירטע דירעקט פֿון אַ ווערבאַלן שטאַם: פֿון ׳אָנשטעל׳ („הויל צוליב שטאָט און פּ״); פֿאַרבונד; פֿרעג[45] („איך מוז פֿעסט ענטפֿערן אויף דײַן פֿ״); קלאָג; קלער („מײַן געדאַנק, מײַן ק״); שאַץ. **דאָס אייגענע: די נטיה אויסצוקומען בײַ טייל ווערבן און דעווערבאַטיוון אַדיעקטיוון אָן פֿרעפֿיקסן; דער אָפּטער באַניץ פֿון** לייד, ליידן — **ניט בלויז געפֿאָרט מיט** פֿרייד(ן), **און פֿון** לײַט, לײַטן **און** לײַטיש (ל׳ע צרות; ל׳ע זיידעס **אאַז״ו); פֿאַרטיצפֿן אויף** גע־ **בײַ ווערבן מיטן סופֿיקס** ־יר (געבאַנקראָטירט; געבראָקירט); **אַזוינע פֿאָרמעס ווי** געזעלנשאַפֿט, אָפּנטלעך, פֿאַרשוועדערן **א״אַ.**

פּשוט־פֿאָלקיש און יידישלעך איז צונזערס אופֿן איבערגעבן די באַגריפֿן: ׳מצליח זײַן׳ — גליקן („דעם גליקט און שפּילט קאָמעדיעס״), באַגליקט זײַן („דער רוצח איז אייביק ב״״; „הײַנט איז זי ב״״); ׳אָפּהענגיק זײַן אין׳ — געוועדט אָן, באַאָנגען אָן („**דאָס באַאָנגט אָן באַקאַנטשאַפֿט, גליק און מענטש**״), באַאָנגען זײַן („**אַ שידוך איז אויך אָן דיר ב״״; „איז ב׳ אָן גאָט״**); ׳באַווײַזן עפּעס מיט **ראַיות׳** — אויפֿווײַזן, דערווײַזן; ׳בעטן אַנטשולדיקונג׳ — בעטן מחילה **אאַז״ו.**

פּשוט־פֿאָלקיש זײַנען אויך אַזוינע סעמאַנטישע פֿרטים ווי: איבערראַשט מיטן טײַטש ׳צעטומלט׳; אייביק מיטן טײַטש ׳אַלע מאָל׳ („**אַ חתונה איז א׳ אויף כּלהס הוצאות**״); באַדערפֿענישׂ ׳דאָס וואָס מע דאַרף אויף צו באַפֿרידיקן **הצטרכותן**׳ („**גיבן עס אַוועק אויף מײַן טרודע־ליובעס ב״״**); באַשטײַן, ׳אויס־**האַלטן, האָבן אַ קיום**׳ („**וועט ער קענען צווישן זיי ב״״**); בילעט ׳פֿאַרבעטונג׳; בעטן ׳פֿאַרבעטן׳; גילטן ׳אָנגיין, געמאָלט זײַן׳ („**אָבער לאָזן אים צום פֿאָטער, קען עס אויך ניט ג״״**); געמיין ׳אָרעם׳; גערן זײַן ׳באַגערן׳ („**בין איך עס ג׳ צו וויסן גלײַך**״); גרויסע ׳דערוואַקסענע׳; דורות ׳יורשים׳; דערלאַנגען ׳דערגרייכן׳; **האַרץ ׳געוויסן׳ („דאָס ה׳ טוט מיר פֿרעסן״); העלד ׳הויכער, שטאַרקער מאָן׳;**

---

[43] ד״ר ש. בירנבוים **האַלט, אַז מע וואָלט די פֿאָרמע געדאַרפֿט אַרײַנפֿירן אין דער הײַנטיקער קולטורשפּראַך.**

[44] **אַזוי אויך בײַ גאָטלאָבער, זבאַרעזשער א״אַ אָפּט.**

[45] **אָפּט בײַ מענדעלען און בײַ נח פֿרילוצקין.**

וויסנשאַפֿט ’ידיעות‘; טאַלאַנט ’פֿאַך, מלאָכה‘; טאָן ’אַרבעטן‘ („דאָרט טוט מען מיט זיי ווי מיט פֿערד“); יוגנט ’יונגע פֿרוי‘; מיטלס־לעבן ’פֿרנסה‘, אויסקומע־נישׂ; מי ’אַרבעט‘; מערצאָל ’מאיאָריטעט‘; נייטיק ’דרינגלעך‘; סיבה ’אומגליק, קאַטאַסטראָפֿע‘; קוקן אויף ’זיך ריכטן אויף‘; ריכטיק ’פֿאַקטיש‘. דאָס אייגענע: באַפֿרידיקן מיטן טיטש ’באַלוינען‘.

אַרכאַיזמען

בני אָ שרייבער פֿון אָ פֿריערדיקן יאָרהונדערט איז קיין חידוש ניט צו געפֿינען ווערטער, וואָס שפּעטער זיינען זיי צום טייל אָדער אין גאַנצן אַרויס פֿון באַניץ; און צווישן צונזערס צייט און אונדזערער איז דאָך אָפּגעלאָפֿן אפֿשר דאָס שטורעמדיקסטע יאָרהונדערט אין דער אַנטוויקלונגס־געשיכטע פֿון דער יידישער שפּראַך. געפֿינען מיר טאָקע בני אים אָ סך ווערטער, וואָס היינט זיינען זיי פֿאַרעלטערט: אַז („שוין העכער אַז אַכצן הונדערט יאָר“); איבער דאַנק ’בעל־כרחו‘; איי ’איידער‘; אַנטפֿאַנגען; אָפּמעלן; באַשטאַנד ’מצב‘; געמעלט צו; דער־גיין ’איבערלעבן‘; דערקלערן ’אויסגעפֿינען אָ נייע זאַך‘;[46] האַלטן די וואָג; האַנדלען ’קויפֿן‘; היגלענדישער;[47] הייסן ’אָנרופֿן‘; וו וווייל ’כאָטש‘; יגיעה; ישׂרנות; לויז מאַכן; מוט ’געמיט‘; מכלה זיין; סכו; עקן; פֿאַך ’פֿרט, קוקווינקל‘; פֿאַרוואָרנט; פֿאַרמאָגן ’זיין בכוח‘; פֿרייַ ’פֿריילעך‘; קינצלעך[48] („קוקט נאָר . . . ווי ק׳ דער שפּין זיין שטיבל וועבט / נאָך ק׳ער האָט דאָ גאָט געפֿירט“); ראָטירן; ריצער; רעגירער.

קולטור־היסטאָריש אינטערעסאַנט זיינען די צונויפֿהעפֿטן מיט געלט: אַמ־געלט, גזילה־געלט, וואָכערגעלט, מגילה־געלט, ניצגעלט, שׂורגעלט, קבֿורה־געלט, רגל־געלט, שדכנות־געלט, שׂכירות־געלט, שלישית־געלט, אָדער מיט ליכט: מה־נשתּנה־ליכט, ריינע־נשמה־ליכט, תּפֿילה־ליכט. דאָס אייגענע — אַזאָ סעמאַנטישער פֿרט ווי שרויפֿן מיטן טיטש ’פֿיניקן‘.

אין די אויגן וואַרפֿט זיך נאָך אַן אייגנקייט פֿונעם לשון פֿון צונזערן און פֿון זיינע בני־דור, דהיינו די גרעסערע צאָל מעדיאַל־רעפֿלעקסיוו ווערבן. אַזוי טרעפֿן מיר בני צונזערן: זיך אָפּזיפֿצן,[49] זיך באַשלינסן, זיך דערגרייַן („ביז עס וועט זיך די וואָרהייט ד׳“), זיך פֿאַסירן, זיך פֿאַרגעסן („ער האָט זיך אָן טאָטן פֿ׳“), זיך צילן, זיך קנייטן, זיך ריזיקירן, זיך רוען, זיך שטרעבן.

דאָס לשון שבכתב

ווען מע רעדט פֿון דער שרייבשפּראַך פֿון אַ פֿאַרגאַנגענער תּקופֿה, איז ניט אַלע מאָל גרינג צו ווייסן וואָס ס׳איז ספּעציפֿיש שרייבשפּראַך און וואָס ס׳איז געווען רעידשפּראַך. בחיר, אַ שטייגער — זייער אָנגענומען בני צונזערן („ווי שיין דו ביסט, ווי ב׳“) און בכלל אינעם שרייב־לשון פֿון 19טן י״ה — האָט

[46] זייער אָנגענומען בני שלום־עליכמען, בני ש. עטינגערן א״א.
[47] אויך בני י. אָקסנפֿעלדן.
[48] ש. עטינגער רעדט פֿון קינצלעכע בראַזלעטקעס, אַ קינצלעכן שידוך אד״גל. ענלעך — א. צ. צווייפֿל, ג. מאַקמאַן, אַ. מ. שאַרקאַנסקי, שלום־עליכם.
[49] אָפּזיפֿצן זיך קען מען נאָך הינט הערן פֿון טייל רייסישע יידן.

געקערט זײַן אַ ליטעראַריש מאָדעווּאָרט. אויך בוודאי, השלמה, (פֿאָר)שטיַפֿן, פֿלאָר, רגל א״א האָבן געקערט זײַן ווערטער בלויז פֿון דער שרײַבשפּראַך. מסתּמא זײַנען אויך טייל פֿון די ווערטער, ווּאָס מיר האָבן אויסגערעכנט ווי פֿאַרעלטערט, געווען מערניט ווערטער פֿון דער שרײַבשפּראַך.

כּאַראַקטעריסטיש איז דער אָפּטער באַניץ פֿונעם ווּאָרט ווען אין כּלערליי ווענדונגען און בילדער.[50] מיר געפֿינען בײַ צונזערן אַזוינע צונויפֿהעפֿטן: ווען־אַסטראָג, ווען־אָקטאָן, ווען־געשיכטע, ווען־טיגער, ווען־חדר, ווען־טייל, ווען־טעאָטער, ווען־ים,[51] ווען־מאַרק, ווען־פֿירער, ווען־קאָמערציען, ווען־קאָנטאָר, ווען־טראָד, ווען־רוים, און אַזוינע נעמען פֿון לידער: „די אַלטע ווען מיט די ניַיע ווען", „דער ווען־טעאָטער", „זאָגט קדיש נאָך דער ווען", „די פֿאַרמאָסקירטע ווען", „די פֿאַרשידענע ווען".[52] סעמאַנטיש אינטערעסאַנט איז דער באַניץ פֿון ווען וויַ אַ סינאָנים צו לעבן („איך שווער אײַך בײַ מײַן ווען!"), למשל אין: פֿירן די ווען ׳פֿירן אַ לעבן׳,[53] אויספֿירן די ווען ׳דורכגיין אַ לעבן׳,[54] א״א.[55]

אויך דער אָפּטער באַניץ פֿון לעבן (בײַ צונזערן אַזוינע צונויפֿהעפֿטן ווי לעבנסאָן, לעבנס־באַשטאַנד, לעבנסבריק, לעבנס־געשאַנק, לעבנסטוי, לעבנס־שטאַנד, לעבנסשטריק, לעבנסשיף) און ציַיט (עלטערע ציַיט; עלטערציַיט; ׳די עלטער׳; מיטלציַיט א״א) איז אַ סימן־מובהק פֿון דער ידישער שרײַבשפּראַך אין 19טן י״ה.[56]

לייַט אין פֿאַרשיידענערליי קאָמבינאַציעס איז אויך געווען טיפּיש פֿאַרן ידיש פֿון 19טן י״ה (און מסתּמא פֿריִער) און במילא פֿאַר צונזערן. מיר באַגעגענען בײַ אים: ווערן לייַט, זײַן לייַט (הינט — גיכער זײַן אַ לייַט), די בעסטע לייַט, דער גרויסער לייַט, די גרעסטע לייַט, דוכאָווּנע לייַט,[57] ערלעכע לייַט, פֿרומע לייַט, רייַכע לייַט, און סתּם (די) לייַט ווי רבים פֿון מענטש; ווי לייַטן, פֿון לייַטן, צו לייַטן, אד״גל — אַלץ אַן דעם איראָנישן בייַטעם ווּאָס טייל פֿון די אויס־דריקן האָבן אין הינטיקן ידיש, אויף וויפֿל מע ניצט זיי נאָך בכלל. אַזוי אויך אַרבעטסלייַט, חתונה־לייַט[58] א״א.

אַן אינטעגראַלער טייל פֿונעם פֿאַרצייטיקן ליטעראַרישן שאַבלאָן זײַנען אַזוינע אָנגעגומענע גראַמען, ווי קינדער: באָזונדער, אַזוינע אימאָזשן ווי איבער־שווימען דעם צייט־ים, אויפֿוועקן דאָס פֿאָלק פֿון שלאָף אאַז״וו.

---

[50] אויך בײַ מענדעלען למשל. [51] אויך בײַ א. צ. צווייפֿלען.

[52] אָגב פֿאַרנעמען אין דער השׂכּלה־ליטעראַטור גאָר אַ חשוב אָרט די ווערק די גענאַרטע ווען (אַזש צווי ווערק מיט דעם נאָמען!) און די הפֿקר־ווען.

[53] אויך בײַ מענדעלע, ד. אָפּאָטעקער, י. באָסמאָן, ה. קליבאָנאָוו א״א.

[54] אויך בײַ מענדל לעפֿין, א. מ. שאַרקאָנסקי, מענדעלע, וויַ אויך אין פֿאָלקסלידער.

[55] פֿאַראַלעלע פֿאַרמעס: אָפּפֿירן די ווען, פֿאַרברענגען די ווען א״א.

[56] פֿ״גל יונגע ציַיט ׳יוגנט׳ — בײַ א. ב. גאָטלאָבערן אַ שטייגער; פֿרילינגסציַיט ׳קינדער־יאָרן׳ — בײַ ב. ז. ראָבינאָוויטשן; לעבנסציַיט — בײַ רש״י קאָצענעלענבאָגענען; פֿאָריקע ציַיט ׳עבר׳ — בײַ צונזער, קאָצענעלענבאָגען, אַפּאָטעקער.

[57] אויך בײַ אימיזק־מאיר דיקן א״א.

[58] אויך בײַ מענדעלען, אין פֿאָלקסלידער און בכלל אין עלטערע מקורים.

IV. סטיל, פּאָעטישע און מוזיקאַלישע טעכניק

א. לשון וויּ אַ סטילמיטל

וועגן דעם סטיליסטישן אַספּעקט פֿון די באַזונדערע שפּראַכיקע עלעמענטן איז געקומען צו רייד אינעם פֿרײַערדיקן קאַפּיטל, איבער הויפּט בנוגע דעם־מערײַזמען און אינטערנאַציאָנאַליזמען. אַרכאַיזמען, ווידער, דינען צונזערן אויף אַרויסצורופֿן אַ חומש־טעמש־אַטמאָספֿער, דערעיקרשט אין „מכירת־יוסף", בהספּם מיטן אײַנגעשטעלטן נוסח פֿון פּורים־שפּילן. אַזוי ניצט ער בלויז אין אָט דער יוסף־דראַמע: געגענען; דאַכטן; פֿאַרוואָכן; זיצן תּפֿוס; תּפֿוסים.

צו גלײַך מיט אַרכאַיזמען ווערן אין זעלביקן סטיליסטישן קאָנטעקסט גענוצט אויך דײַטשמעריזמען. רבימס ווי דינערן (שטאָטס דינערס), טיגערן, קערפֿערן, אָדער שקלאַפֿינען טרעפֿן זיך בײַ אים דער הויפּט אין „מכירת־יוסף". אין אַלע אַנדערע קאָנטעקסטן, קומט בײַ סובסטאַנטיוון אויף ־ער דער פֿלוראַל אויף ־ס: האַמערס, טיגערס, כאַפּערס, מוטערס.

לשון לשם סטילעפֿעקט ניצט צונזער אויס זייער גערעטן אויף צו כאַראַקטעריזירן פֿאַרשיידענע טיפּן. די חסידישע סבֿיבֿה ווערט בײַ אים אָפּגעמשלט דורך אַזאַ וואָקאַבולאַר ווי בחינה, נתגלה וועלן, דעם רבינס שבֿחים אאַז"וו. די פֿאַרשטייערס פֿונעם פּוסטן יונגן דור, וואָס זייער תּכלית אין לעבן איז פֿון, אָנשטעל און אַסימילאַציע, וואַרפֿן זיך מיט אַדיע, באַן זשור מעסיע, טאַקינג סאַוסיעס ניע כאַטשו, פֿאַרדאַן. דער מחבר אַליין ניצט בײַם אָפּמאָלן זיי אַזוינע בײַצײַטיקע ווערטער ווי אַדעקאַלאַן, בולוואַר, וויזיט, פֿאַנטאַזי, קאָמפּלימענט, שאַרמאַנט.

ב. גראַם, אַליטעראַציע, סטראָפֿעם־געבוי

צונזערס עשירות אין גראַמען האָט מען שוין לאַנג אָפּגעשאַצט. דער אָפּקלײַב „גראַמען בײַ צונזערן" אין דער איצטיקער אויסגאַבע איז דערויף דער בעסטער עדות. ס'קען כּמעט ניט זײַן קיין ספֿק, אַז אַזוינע גראַמען ווי בארוועס: ערבֿות, אויסגעדאַרט: קמיע־קאַרט, שטאַרעס: צרות: פרס, באַוול: מנבֿל, פֿעדעם: שׂר של אדום, בור דאוריַתא: מעשׂה, ווילן: ערוב תּבשילין און צענדלינגער אַנדערע זײַנען אַריגינעלע צונזער־גראַמען.

אין פּרט פֿון גראַם געפֿינען מיר בײַ צונזערן פֿון פֿויגלמילך:[59] צונויפֿגעזעצטע גראַמען (אָפּטער: האָפּט ער, טאַכטער: קאַכט ער, גוט עס: טוט עס, בלעטער: דערזעט ער), דאַקטילישע גראַמוועריטער (מאַטערן: פּטרן, זשאַלעווע: יאַלעווע, עטלעכע: געטלעכע), גראַמען מיט פּרט־נעמען, למשל מיט נעמען פֿון זשורנאַלן און טיטלען פֿון ביכער („הקול": מויל, נישקשה: „שירה חדשה"); גראַמען מיט אינטערנאַציאָנאַליזמען (סך־הכל: ספּעקטאַקל, אַדעקאַלאַן: דערען); גראַמען אויפֿן בײַטראָפּ (ניידעריק: גליק, אויגנבליק: צוריק), אינעוויניקסטע גראַמען („געמאַכט, געבראַכט אויס פֿאַריז"; „מע גרייט רק, מע נייט רק אַ גאַר־

[59] יעקבֿ גלאַטשטיינס אַ זאַג (יוק, דעצ' 22, 1961) אויף אַ יידישן פּאָעט, אַז „נישטאָ פֿאַקטיש קיין יידיש ווארט, וואָס ער זאָל נישט קאָנען באַגראַמען", איז אויף צונזערן ווי אָנגעמאָסטן.

דערָאבע פָאר איר"; „פלינק און גרינג"), קאָנסאָנאַנץ („עס רוישט די גאַס פון קולות מיט קלולות"; „פָארגעסן גליק און קלאָג").

מע געפֿינט בײַ צונזערן אפֿילו אזא לפֿי־ערך מאדערנע פּאָעטישע פּאָרעם ווי — לידער אין פּרײַען פֿערז. ס'לייגט זיך טאַקע אויפֿן שכל, אז דאָס ליד „עבֿדים היינו", אַנגעשריבן אין 1890, איז דאָס ערשטע יידישע ליד אין פּרײַען פֿערז.

צונזערס פֿלינקייט אין גראַמען איז ממש אומגלייבלעך. ש. ציטראָן דער־ציילט אין זײַנע זכרונות, ווי אַזוי מע האָט צונזערן אין מאָל אויף אַ מסיבה געגעבן טעמעס — מאָמענטאַנע המצאות פֿון דערבייקע — און ער האָט אויף די טעמעס איינס־אויף־צוויי געשאַפֿן צוגעפּאַסטע לידלעך מיט ניגונים.[60] ציטראָן דערציילט אויך ווי אַזוי צונזער האָט אויפֿן באַנקעט לכּבֿוד זײַן 25־יאָריקן לי־טעראַרישן יובֿל געהאַלטן אַ רעדע — אַ שעה לאַנג! — „אין לײַכטע, געלויפֿיקע גראַמען".[61]

צונזער ניצט אויס דאָס עשירות אין גלײַך־באַרעכטיקטע דובלעטן וואָס יידיש פֿאַרמאָגט. געווענדט אין די גראַם־באַדערפֿענישן ניצט ער אים אָדער עם, געוואָלט אָדער געוועלט, געמאָלט אָדער געמעלט, פֿאַרמאָג אָדער פֿאַרמעג, קאָנען אָדער קענען. אַזוי אויך בײַ אינטערנאַציאָנאַליזמען: וועג ער דאַרף אַ גראַם צו יאָרן, קומט אים גוט צו האָבן די פֿאַרמע אַקטאָרן, און וועג ער דאַרף אַ גראַם צו גליקסשטערן — די פֿאַרמע אַקטערן.

אַז מע זאָל בײַ צונזערן געפֿינען ליטעריש־יידישע גראַמען איז קיין חידוש ניט; טרעפֿן מיר טאַקע גראַמען לויטן „סאָבעסדיקן לאָסן", גראַמען אויף ־וי־: ־יי־, אויף ־יש: ־עס אד"גל. אַ פּלא איז אָבער בײַ אַ שרײַבער פֿון דער ליטע אַזוי אָפּט צו געפֿינען דעם דרום־יידישן טיפּ גראַמען ־ו־: ־י־, בסך־הכל עטלעכע און זעכ־ציק פֿאַרשיידענע גראַמען (ביסט: געווסט, ברודער: ווידער, בכיות: רפֿואות אאַז"וו), וואָס טייל פֿון זיי חזרן זיך נאָך איבער צו עטלעכע מאָל.[62] דער לפֿי־ערך גרויסער פּראָצענט דרום־יידישע גראַמען פֿונעם טיפּ ־ו־: ־י־[63] קען האָבן אַ וועדע פֿאַר דער געשיכטע פֿון דער יידישער שרײַבשפּראַך. אמת, מע קען דריי־גען, אַז די דרום־יידישע גראַמען זײַנען בײַ אַ ליטעריש־יידישן פּאָעט בלויז אַסאָנאַנצן, איז אָבער די מעשׂה אַז צונזער קומט בדרך־כלל ניט צו אָפּט אָן צו אַסאָנאַנצן.

באמת טשיקאַווע איז וואָס צונזער איז גרייט געווען אויסצולייגן אַ וואָרט ניט לויטן אוטראָווויסטישן פּרינציפּ פֿון יידישן אויסלייג, אַבי דער (דרום־יידישער) גראַם זאָל ניט פֿאַרלוירן ווערן. וועג ער וואָלט, אַ שטייגער, אין אַ גראַם מיט ברית

---

[60] ציטראָן 33־37.

[61] דאָרטן 51.

[62] אין „מכירת־יוסף", למשל, איז איצונד 1 מאָל געגראַמט מיט (אוי מיר אוך) ווינד, 1 מאָל מיט רינד, 5 מיט זינד, 20 מאָל מיט קינד — אין איינעם 27 דרום־יידישע גראַמען. ליטוויש־יידישע גראַמען צו איצונד טרעפֿן מיר בלויז איין־איינציקן: אויף בונד.

[63] אויך בײַ רש"י קאַצענעלענבאָגען, אַ. מ. שאַרקאַנסקי און בײַ אַנדערע ליטוויש־יידישע פּאָעטן פֿון יענער צײַט.

דאָס שייכדיקע גראַמוואָרט אויסגעלייגט ווי געוויס, וואָלטן אוקראַיניש, פוילישע, רומענישע יידן סיי ווי געלייענט g(ə)rus. צונזער האָט אָבער, קענטיק, ניט געוואָלט, אַז פֿאַרן ליטווישׂ־יידישן לייענער זאָל דער גראַם צערונען ווערן, שרייבט ער דעריבער געריכטיק. אַזוי שרייבט ער גערידער אין גראַם מיט אַנידער, צי (שטאָטס צו) אין גראַם מיט האַרמאָני אד"גל.[64] פֿאָטישע קאָנוועניציע אונטער דרום־יידישער השפּעה זיינען אפֿשר אויך די גראַמען מיט אומאָקצענטירטן ־עם און ־ים וואָרט־אויס (חלום: טיִיוואָלים, עולם: גדולים, אָרעם: סְפָרים, אין אייַנעם: שכנים, זשעלייַעם: לחיים). צונזער ניצט דאָ אויס — פונקט ווי בייַ די ־ן: ־ער ־גראַמען — דעם אַרויסרייד אין אַן אַנדער דיאַלעקט כדי צו באַרייכערן זיין אייגענעם גראַמען־פֿאָטענציאַל.

פונקט ווי דער אַנאָנימער שאַפֿער פֿון וועלטסוועלטלעך און פֿאָלקסלידער, און פונקט ווי אַ סך מאָדערנע שרייבערס, האָט צונזער אַ נטיה צו אַליטעראַציע. געפֿינען מיר בייַ אים הן אידיאָמאַטישע אַליטעראַציעס (אַן מאַטערניש און אַן מי; ליידיק און לויז[65]), הן פשוטע אָבער ניט פשוט־פֿאָלקישע (גיך און גרינג; געשמאַק און גוט; מיט דריק, מיט דראַנג; לוסטיק און ליכטיק; שוואַך און שלאַף; גיטער, גלאַנץ און גליק), הן מער ראַפֿינירטע („שלאַפֿינקע שעפּסעלעך" וואָס לאָזן זיך שערן"; „דער געלינקער ייִנגעלע ציטערט גלייד פֿאַר גלייד"; „ער גייט ניט אַ טריט / ווו ער האָט דיר ניט מיט / ער היט זייער דיך / ער האַלט דיר בייַ זיך"). אַ באַליבטער טיפּ אַליטעראַציע, וואָס האָט זיין יסוד אין דער פֿאָלקסשפּראַך, איז אַ פֿאַרקייטלונג פֿון פֿאַרטיציפּן און אַדיעקטיוון אויף פֿאַר־: „פֿאַרוואָגלט, פֿאַרוואָרפֿן, פֿון מיין היים פֿאַרטריבן"; „וואָס זייט איר איצט פֿאַראַנגסט, פֿאַר־אומערט? / וועלכע זאָרגן האָט אײַך פֿאַרקומערט?"; אָדער „אַ מאָל כאָפּט ער די העמדל מיט בלוט פֿאַרשפּריצט / זיינע אויגן פֿאַרקערט, די ציינער — פֿאַר־קריצט".

חוץ אַ נטיה צו לאַנגע סטראָפֿעס[66] און צו טערנאַרע גראַמען (aabccb) ווי די לעצטע 6 שורות פֿון אַ סטראָפֿע, זעט זיך ניט בייַ צונזערן קיין נטיה צו אייַנגעוויסן טיפּ גראַמען־סטרוקטור און סטראָפֿעס־געבוי. אין טייל פֿון זיינע ערשטע לידער, ווי „דער זומער מיטן ווינטער", האָבן מיר דעם טיפּיש פֿאָלקסלידערישן גראַמען־פֿורעם mana אין 8־שורהדיקע סטראָפֿעס. אין „דער פּוסטער פֿראַנט", ווידער, האָבן מיר פֿלעכטלגראַמען[67] (abab) אין 8־שורהדיקע סטראָפֿעס; אין „די לבֿנה" און „דער אַריסטאָקראַט" — פֿלעכטלגראַמען אין 16־שורהדיקע סטראָפֿעס. דער דין פֿון אַזוינע 8־ און 16־שורהדיקע סטראָפֿעס איז אין תּוך אַרײַן דער אייגענער ווי פֿון 4־שורהדיקע סטראָפֿעס.

---

[64] קען זיין אַז אויך די שרייבונג „יאַריסט" (שטאָטס יוריסט) בייַ צונזערן איז בהספּם מיטן גאַנג פֿון דרום־יידישע דרוקן.

[65] טרעפֿט זיך אויך איינעם אַנאָנימען ווערקל די ענגאַרטע וועלט.

[66] ס׳רוב שטעלן אָט די לאַנגע סטראָפֿעס זיך צוגויף פֿון עטלעכע פֿירפֿעלער, ווי הרוש 234 האָט שוין אָנגעוויזן.

[67] וועגן קרייץ־, גאַרטל־ און טערנאַרע גראַמען זען האָפֿשטיין 135. מיר רופֿן פֿלעכטל־גראַמען דאָס וואָס האָפֿשטיין רופֿט קרייצגראַמען.

אַנדערע לידער האָבן אַ קאָמפּליצירטן געבוי. דאָס „ליד פֿון זייגער" האָט צווייערליי סטרוקטורן — אַזוינע וואָס זינגען דורך אין פֿלעכטלגראַמען (שש' 73־80, 109־164, 181־188, 217־236) און אַזוינע מיט אַ געמישטער סטרוקטור: 2 פֿלעכטל־, 2 פּאָר־ און 2 פֿלעכטל־גראַמען, ד"ה abab, aabb, abab (די שש' 1־68, 85־105, 193־200). נאָך קאָמפּליצירטער זינגען „אויף דיין אַלטן וועג" (20־שורהדיק; גראַמען־פֿורעם (abab, abab, aa, abba, aa, abba, aa), „דאָס ליד פֿון פֿויגל" (20־שורהדיק; די ערשטע 16 פֿערזן — פֿאַרגראַמען, די לעצטע 4 — גאַרטלגראַמען, ד"ה abba), „זאָגט קדיש נאָך דער וועלט" (21־שורהדיק; (aabb, c, abab, abab, aabb, abab „צו די שטערן" (24־שורהדיק; 4 פֿלעכטל־, 3 טערנאַרע, 2 פֿלעכטל־ און 3 טערנאַרע גראַמען), און איבער הויפּט „צו דיין פֿאָטערלאַנד" און „דאָס נייצנטע יאָרהונדערט".

ג. ריטעם

געוועגדט אין די באַדערפֿענישן פֿון ריטעם און גראַם ניצט צונזער פֿאָר־שיידענע שפּראַכפֿורעמס. אַזוי קומט ער אָן צו שטאַם־דעריוואַטן (באַשייד, דריק, טרייסט), וווּ סע פֿאַדערט זיך אַ טראָף ווינציקער (און ס'איז נייטיק צום גראַם), און צו דעריוואַטן אויף ־ונג (באַשיידונג, דריקונג, טרייסטונג) — וווּ סע פֿאַדערט זיך אַ טראָף מיין. דאָס אייגענע — בײַ דער אַלטערנירונג צווישן פֿראָגע און פֿרעג, ציינער און ציין א"א. כאַראַקטעריסטיש איז דער באַניץ פֿון די ביידע דובלעטן לייט און ליטן: דאָרט וווּ די ביידע נוסחאָות זענען גלײַכרעכטיק, ניצט ער אויס די ברירה לשם ריטעם און גראַם — פֿאַר לייט און פֿאַר ליטן, מיט לייט און מיט ליטן, די לייט און די ליטן.

אָדער נעמט די ברירה וואָלט פֿלוס אינפֿיניטיוו און וואָלט פֿלוס פּאַרטיציפּ. בדרך־כלל ניצט צונזער וואָלט פֿלוס אינפֿיניטיוו; וווּ דער גראַם אָדער ריטעם פֿאַדערט עס אָבער, ניצט ער אויך וואָלט פֿלוס פּאַרטיציפּ. אין „דער פּוסטער פֿראַנט" אַ שטייגער: וואָלט קריגן, וואָלט האָבן, וואָלט לעבן (צוויי מאָל), וואָלט דאַרפֿן, וואָלט רופֿן, וואָלט האַלטן, וואָלט טרעפֿן, וואָלט טאַנצן, וואָלט גלאַנצן, וואָלט ווייזן, אָבער: וואָלט געגליקט (פֿונעם גראַם וועגן), וואָלט ענאָסן (פֿונעם גראַם וועגן), וואָלט געוואָרן (פֿונעם ריטעם וועגן), וואָלט געפֿאָרן (ריטעם), וואָלט געשפּילט (גראַם).

היות ס'רובֿ לידער צונזערס זענען לכתּחילה געוועזן אויסגעריכטעט צום זינגען, דאַרף אויך די פּראָבלעם פֿון ריטעם און מעטער אַנדערש אַוועקגעשטעלט ווערן ווי בנוגע פּאָעזיע, וואָס זי איז אויסגעריכטעט בעיקר אויף געלייענט צו ווערן. ס'רובֿ לידער פֿון יענער תּקופֿה זענען געוועזן ריין טאָנישע[68]. ס'איז דעריבער קיין חידוש ניט וואָס בײַ צונזערן, בײַ מיכל גאָרדאָנען[69] א"א איז די פֿערזנמאָס ניט אָפּגעהיטן. אין די 80ער און 90ער יאָרן פֿון 19טן י"ה פֿאַרלויפֿט זיך אָבער אַ גרויסער איבערבראָך אין דער געשיכטע פֿון דער יידישער פּאָעזיע — דאָס אַריבערגיין פֿון טאָנישע צו ריטמיש־טאָנישע לידער. אָט דער וויכטיקער

[68] פֿ"גל האָפֿשטיין 109; הרוש 233.

[69] פֿ"גל ניגער 802.

שפּריצן פֿאַרויס אינעם אויסוואַקסן פֿונעם יידישן ליד זעט זיך טאַקע אַן אין צונזערס שפּעטערדיקע לידער: זיצן ליד „שיבת־ציון" (1882) האָט שוין אַ קלאָר אידענטיפֿיצירלעכע פֿערזנמאָס — ס'איז געשריבן דורך אין יאָמבן. אויך זיצן „אייביקער סוד" און „דער וועלטזייגער" זענען ריטמיש כּמעט אויסגעהאַלטן — דורך אין כאַרייען (דער לעצטער טאַקט פֿעלט).

מוזיקאַלישקייט און זינגעוודיקייט געהערן צו צונזערס שוין פֿון לאַנג אָפּ־געשאַצטע מעלות.[70] צונזער אַליין האָט אָנגעוויזן („דער אַלטער פֿאָטער", שש' 1-4) אַז אויב מע קען נאָר דעם טעקסט פֿון זינגט אַ ליד, אָבער ניט די מעלאָדיע, איז עס געגליכנט צון אַ פֿאָטאָגראַפֿיע: „דאָכט זיך אַלץ ריכטיק, נאָר עס פֿעלט לעבן". אָנדערע האָבן זיך אָפּגעשטעלט דערויף, וואָס צונזער האָט געהאָט „אַ זיס קול און אַ חוש פֿאַר נגינה".[71] ליטווין שרייבט, אַז צונזער פֿלעג פֿרייער צוקלערן דעם ניגון, דערנאָך צופֿאַסן צון אים דעם מעטער פֿון זיצן פֿערז.[72]

עטלעכע שרייבערס אויף דער טעמע צונזער האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף זיצן דעקלאַמאַטאָרישן טאָלאָנט. ציטראָן, אַ שטייגער, וואָס איז בייגעווען וועג צונזער האָט גאָלדפֿאַדענען פֿירגעלייענט די דראַמע „אַ קרבן פֿאַר יחוס", גיט איבער סאָראַ רושם די רעציטאַציע האָט געמאַכט, ווי געראָטן צונזער האָט איבערגעגעבן די אינטאָנאַציע פֿון די פֿאַרשיידענע העלדן און אַז „גאָלדפֿאַדען האָט זיך ניט געקענט אײַנהאַלטן און האָט אים אין מיטן לייענען איבערגעריסן מיט דער באַמערקונג: 'מ'קען דאָך מיט אײַך פֿאַרבייטן די בעסטע דראַמאַטישע אַרטיסטן! וואָלט איך אַזעלכן ווי איר געהאַט . . . אַ מאָל!'".[73]

אַב. קאַהאַן, וואָס האָט צונזערן נאָך געהערט זינגען און זאָגן אויף אַ חתונה, דערציילט: „דער טאָקט פֿון זיצן זינגען איז איבערגעגאַנגען צו זינגע צוהערער ווי עלעקטריזיטעט. דער גאַנצער עולם האָט מיטגעזונגען, אָן ווערטער, און מיטגעציילט זיצן טאָקט. אין דעם איז באַשטאַנען דער הויפּטסעקרעט פֿון זיצן ערפֿאָלג: אין דעם אומפֿאַרגלייכלעכן טאָקט פֿון זינגע ניגונים".[74]

ד. סטיליסטישע פֿיגורן

אַן אַ שיעור זינגען בײַ צונזערן פֿאַראַן פֿאַרגלייכן. אָט ווי געדיכט זיי גייען ערטערווײַז: „עס דרייען זיך די רעדער / גרינג ווי אַ פֿעדער / עס שווינדלט פֿאַר די אויגן / ווי אַ פֿייַל פֿון בויגן / עס לויפֿט גאַנץ געשווינד / עס טראָגט ווי אַ ווינט". דאָס שטאַרקע אָנשפּאַרן זיך אין די פֿאָלקספֿאַרגלייכן איז בעצם ניט אומגעריכט בײַ אַ פֿאָלקספֿאָטע: צונזער באַנוגנט זיך אָבער ניט מיטן גרייטן. ער שאָפֿט זינגע אייגענע פֿאַרגלייכן, וואָס זינגען צײַטגנווײַז אַזוי נאָענט צו די פֿאָלקספֿאַרגלייכן ממש, אַז ס'איז ניט גרינג זיי אָפּצוטיילן.

אָנדערע פֿאַרגלייכן זינגען זיכער זיצן אייגענע שאָפֿונג: דער פֿויער אַ שטייגער — „ווי אַ זיגקינד אַ גוטער / שלאָפֿט ער בײַ דער מוטער / זייגט

---

[70] פֿ"גל אויך ציטראָן 38.
[71] ענטין, צו XXV (1920), 375.
[72] ליטווין, צו XX (1915), 946.
[73] ציטראָן 45 א"ו.
[74] קאַהאַן I, 362.

בײַ די ערד אירע בריסט". יוספּס שמייכל בעת זײַן קנעכטשאַפֿט פֿאַרגייט „ווי פֿון אַ בליץ די שײַן / אין אַ פֿינצטערער דונערנאַכט"; עלנט איז מען „ווי צעווישן גרויסע אינדן אַן אַ זאַגל אַ שיף"; „די אויג פֿון מענטשן איז קיין מאָל ניט זאַט / ווי דער שטראָם אויפֿן ים הין און הער"; „דער שׂכל בײַם מענטשן איז ווי אַ פֿידל אין האַנט / אויב דער מענטש איז בײַ איר, שפּילט זי אַ קוראַנט"; „ווי דער ריינער בוימל אויף אַ קראַנקע האַרץ / איז מיר די ווערטער צו מײַן פּײַן און שמאַרץ"; [ס'יידישע פֿאָלק האָט] „דורך אָקעאַנען־וועלן ווי אויף דער יבשה מאַרשירט"; „ווי וואַסער פֿון קוואַל ביסטו ריין פֿון זינד"; „שוין 22 יאָר, אַז ער האָט ווי אַ פֿויגל פֿאַרשוועבט".

דאָס עשירות אין פֿאַרגלײַכן קען מען זען פֿון אַזאַ פּרט: די וועלט ווערט אין פֿאַרשיידענע לידער צונזערס צוגעגלײַכט צו אַ יריד, אַן אָסטראָג, אַ סאָד, אַ באָד, אַ שחיטה־שטוב, אַ חתונה־הויז, אַ טײַך, אַ חדר, אַ זייגער, אַ גלאָז וואַסער, אַ ים. אַזוי אויך דער מענטש: ער איז געגליכנט צו אַ פֿליג, אַ שיפֿעלע, אַ קרבן אויף אַ מזבח, אַ פֿיש אאַז"וו. דער יידי, ווידער, איז אַ שוועבעלע, אַ טעפּל גאָגעלעך אאַז"וו. אַ פֿולע פֿאַרגלײַכן נעמען אין זיך אַרײַן אַנדערע פֿאַרגלײַכן און בילדער, ענגערע, ווי למשל דאָס משלדיק־מגידישע בילד אין „דער סנדק" (שש' 451־482, 523־530), ווו שׂינאת־הדת ווערט צו־געגלײַכט צום מבול, בטחון — צון אַ פֿענצטערל אאַז"וו.

מעטאָפֿערס זײַנען בײַ צונזערן פֿאַראַן אי אידיאָמאַטישע, פּשוט־פֿאָל־קישע (אַ פֿרוי איז ניט גלאַט שיין און חנעוודיק, נאָר אַ בילד מיט חן; די דאָרע מענער זײַנען דאָרע שפּענער), אי אַזוינע וואָס ער האָט אַליין אויפֿ־געטון. דעם יידנס אומזיכערע פֿרנסה ווערט כאַראַקטעריזירט בזה־הלשון: „דײַן קרעמל, דײַן שענקל / איז אַ דרײַפֿיסיק בענקל". די בעסערע צײַטן וואָס דאָרפֿן קומען זײַנען דער פֿריליִנג; די אומאָרגאַניזירטע אַרבעטערס — פֿליגן און ליימענע טעפּלעך. אַ יידענעס זידלען: „זי בריט זיי ווי מיט זודיקע וואַסער; אַ פֿרויס כעס: „איר הויט ווערט קופּער". „וועג עס ברענט מײַן שטיבעלע — וואַרעמט ער די הענט" איז אַ מעטאָפֿער פֿאַר דערלעבן זיך אַ נקמה.

אַן אָפּטער מעטאָפֿער איז דאָס שווימען, טייל מאָל בנוגע שטח („וועג אַ יידּ איז אומגעשוווימען אין דעם יידנס הייסע בלוט"; „איז יעקבֿס אַ זון צו אונדז פֿאַר־שוווימען"; „וווּ ער ווערט פֿאַרשוווימען, נעמט מען אים ניט צו"); טייל מאָל בנוגע צײַט („דו זאָלסט דײַן וועלט־ים רויִק איבערשווימען"; „עס ווערן טעג פֿאַר־שוווימען").

פֿערסאָניפֿיקאַציעס טרעפֿן זיך בײַ צונזערן אַזוי אָפֿט, אַז ס'איז שווער זיך אויסצומאָלן זײַנע שאָפֿונגען אָן אָט דעם סטילמיטל. קודם זײַנען פֿאַראַן עטלעכע לידער וואָס זײַנען פֿון אָנהייב ביזן סוף איין בריט פֿאַרמאָסטענע פֿערסאָניפֿי־קאַציע: „דער זומער מיט דעם ווינטער", „ר' תּחנון". אין אָט די לידער איז די פֿערסאָניפֿיקאַציע אַ באַגרענעצטע: דער ווינטער אָדער ר' תּחנון סימבאָליזירן ניט קיין אַנדערע העלדן, נאָר זיי רעדן פֿלומרשט אין זייער אייגענעם נאָמען וועגן די אייגענע מעלות און איבערלעבונגען.

אַ צווייטן טיפּ פֿערסאָניפֿיקאַציע זעט מען אין אַזוינע לידער ווי „די שרײַב־

פֿעדער", „דער זייגער", „דער פּראָם", וווּ אַ מכשיר נעמט קלאָמפּערשט רעדן אין זײַן אייגענעם נאָמען, בעת פֿאַקטיש גיט ער איבער דעם מחברס געמיט און וועלטבאַנעם.

אַ שפּאָר ביסל פּערסאָניפֿיקאַציעס זײַנען פֿון אַ קלענערן פֿאַרנעם, אייך־ציי צוויי־שורהדיקע בילדער, וואָס דינען אַ באַגרענעצטן, איינמאָליקן קאָנטעקסט. וועג ס׳קומט, למשל, צו רייד מיט עטלעכע וועגן דער יונקאַ, דערמאָנט צונזער זי ניט בײַם נאָמען, נאָר רופֿט זי אָן „אַ רײַכע שטאָטסדאָמע, האָט אַ מאַן אַ מאַרקיז". דאָגות וועלן אויך פּערסאָניפֿיצירט: „די זאָרג זאָל ניט קלאָפּן אין טיר"; „די זאָרג זאָל דאָרט ניט מאַכן איר נעסט". דער חודש מײַ באַווײַזט זיך ניט אַזוי פּשוט, נײַערט ער „גיט אַ פּאָטש", ד״ה ער לאָזט וויסן, אַז ער איז דאָ. עקסטרע אַרויסהייבן דאַרף מען אַזאַ פּערסאָניפֿיקאַציע ווי „די צײַט וועלט אַלט מיט יאָרן / און די אייביקייט איז רק יונג".

פּערסאָניפֿיקאַציע ניט דורך לעקסישע מיטלען, נאָר דורך גראַמאַטישע — אַ לפּי־ערך זעלטן סטיליסטיש געצײַג — קען מען זען בײַ צונזערן, וועמען ער פֿלעקטירט דאָס וואָרט שׂכל, עלהיי סע וואָלט געווען אַ פּרט־נאָמען: „שׂכלען זעטיקט ניט דער פּוץ".

בײַ מעטאָנימיעס איז ווידער דאָס אייגענע: פֿאַראַן פּשוט־פֿאַלקיש אָנגענומענע („און איך טרעף נאָך אָן אין גאָס אַ ברוגזע צורה" — שטאָטס ברוגזע מענטשן) און פֿאַראַן די וואָס צונזער האָט געשאַפֿן. זײַנען אַ העלד באַקלאָגט זיך ניט סתּם, אַז דאָס געמיינע פֿאָלק האָט איבער אים די גאַנצע דעה, נײַערט ער דריקט עס אויס מעטאָנימיש: „אַלע פּעלצלעך / אַלע קאַצעביקעס / אַלע בארענקאָוע קוטש־מעס, מיט אַלע קריקעס / פֿיל עס געפֿינט זיך אין דער קהילה / זײַנען אויף דיר באַלעבאָטים, די ווײַבער אַפֿילו". ניט „רעדסט דאָך אומזיסט", נאָר „טריקנסט דאָך אומזיסט דײַן גומען"; ניט „מײַן שאָפּ אַרבעט ניט", נײַערט „מײַן שאָפּ איז שוין לייִדיקע וועגט"; ניט „ווער וועט פֿון מיר אַ נוץ האָבן", נאָר „ווער וועט מײַן מילך טרינקען, מײַן וואָל שערן", און שטאָטס צו זאָגן, אַז תּאווה צו לוקסוס לייגט אויף אונדז אַרויף אַ שווערן עול: „די שפּיגלען, די מעבל, די דירות די פֿיינע / דאָס קנייטשט אונדז, דאָס בייגט אונדז צו די בעלי־חובֿות די קאָפּ".

בײַ אַ פֿאַרגלײַך, אַ מעטאָפֿער, אַ פּערסאָניפֿיקאַציע ניצט צונזער אָפּט אויס — אויף וויפֿל נאָר סע לאָזט זיך — אַלע מעגלעכקייטן פֿון אָט דעם בילד. וועג דער אַלטער פֿאָטער („דער אַלטער פֿאָטער", שש׳ 81־88), למשל, פֿאַרגלײַכט זײַן עלטער מיטן ווינטער, געפֿינען מיר אַזוינע בילדער: [1] „מײַנע טײַכן איז פֿאַרפֿראָרן — די בלוט אין די אָבֿרים שטייט"; [2] „די פֿעלד פֿון מײַנע יאָרן איז גראָ און וויסט פֿאַרשנייט"; [3] „די בלעטער פֿון מײַן עלטער איז געל פֿון ליס־טאָפֿאַד"; [4] „מײַן קינד איז מיר וואָס קעלטער, אַ פֿראָסט פֿון צוואַנציק גראַד...".

היפּערבלען. ס׳רוב פּשוט־פֿאַלקישע היפּערבלען, וואָס צונזער ניצט, ברענגען מיר אין דעם צווייטן באַנד. אָט זײַנען אָבער עטלעכע, וואָס ער אַליין האָט זיי געקערט שאַפֿן: פּוטיפֿר — „דאָ גיט ער אַ הוסט — ברעכט ער מויערן / דאָ גיט ער אַ ענענץ — פֿאַרטיבט ער די אויערן". יהודה קוקט ניט סתּם מיט שׂינאה, נײַערט „פֿון זײַנע אויגן שיסן אים בלוט אַרויס"; הינטוועלטיקע יונגע־לײַטלעך

— „זייער גאַנצע בילדונג האָט אַ מילב געקענט אַראָפּטראָגן אויף אירע פלייצעס אַראָפּ־באַרג".

פאַראַלעליזמען. די היפערבל וועגן פוטיפֿרס ענעצען (זען פֿרי׳ערדיקן פאַראַגראַף) איז פֿאַר איינס אַ גוט פֿרווול פֿון אַ פאַראַלעליזם. ס׳איז אָבער ניט דאָס אייגציקע. די פֿאַרשיידענע ליידן זיינען קעגן דעם טויט „ווי דער וואָרעם קעגן לייב, די ליכט — קעגן פֿלאַם / ווי אַ טראָפֿן וואַסער קעגן דעם גרויסן ים". יהודיתקעס האַלטן זיך אין צייטן פֿון נסיון וועלט ווזיז / פֿיניקן מיט ענויים, בייגן ביז צו דער ערד / האַלטן איבער איר האַלדז די שאַרפֿסטע שוואַרד / דונערן, שיסן מיט קוילן, רעגענען מיט האַרמאַטן / פֿאַרפֿלייצן מיט טאַרפּעדן, האַגלען מיט גראַנאַטן".

צונזער ווייסט ווייל דעם סוד פֿון סינאַנימיק. וועג ער ווייל אין צוויי שורות נאָך אַנאַנד רעדן וועגן אָפּהענגיקייט, ניצט ער איין מאָל זיין געוועגדט אַן אונ איין מאָל זיין באַלאַנגען אַן („דער זייגער", שש׳ 73, 74). ס׳אייגענע וועג סע קומט עטלעכע מאָל צו רייד וועגן ישרנות, געפֿינען מיר אין נזינצן שורות אַזש דרײַ סינאַנימען: ישרנות, געווישן, סאָוועטס („דער אומגעניטער מלווה", שש׳ 47-67).

איראָניע איז אַינס פֿון די אָפּטסטע סטילמיטלען בײַ צונזערן. צו זאָגן „אַ רב זיצט אונ לערנט ש״ך״ וואָלט ניט אַרויסגערופֿן דעם עפֿעקט, וואָס „אַ רב זיצט פֿאַרקלערט אונ מוטשעט מיר צו פֿיל דעם ש״ך". דאָס באַליבטסטע כלי־זיין איז דאָ דער קאַלאָמבור. רעדנדיק וועגן דער קבצנטע, וואָס זי הייבט אָן צו פֿאָרן אין די בעדער צו קורירן איר כלומרשטן פֿעלער, שרײַבט צונזער: „איר קרעמערקע האָט אויך אַ פֿעלער / אַז זי טרויט ניט אויף אַ העלער". אַן אַנדער קאַלאָמבור וואָקסט פֿון די צוויי טײַטשן פֿון הער, הערן (1. מאָנצביל; 2. האָרכן): „וווּ הערן, מוז זי זיך דאָרט שפּאָרן / אונ דער הער הער הערט איר ווי די קאַץ". ענלעך — וועג דער גבֿיר באַהאַלט דאָס געלט אין דער ערד, דערלעבט זיך דער פֿאָעט אַ נקמה, וואָס דער רובל „ליגט אין דער אַדמה". אַדער: „אַן אָפּענער ספֿר איז אים די וועלט / וואָס יעדער מענטש איז דאָרטן אַ בלאַט / ווער עס פֿירט גוט אונ וועלכער עס פֿעלט", ווו פֿעלן בנוגע אַ בלאַט פֿונעם ספֿר מיינט, פֿאַרשטייט זיך, 'אויספֿעלן', בשעת פֿעלן בנוגע דעם בן־אָדם מיינט 'דורכפֿאַלן, זיך טועה זיין, זינדיקן'.

בײַ אַ פֿאַלקספֿאָעט מיט אַ שטאַרקער נטיה צו מוסר־השׂכל און מגידות קען מען זיך ריכטן אויף אָנגענומענע אמתן און מעטאָפֿאָרישע מוסר־רייד: „נאָר מעלות און חסרונות גייען האָנט אין האָנט געפֿאָרט / דער טויט ברענגט אונדז דעם לעבן / און לעבן ברענגט דעם טויט / ווו עס לייכט אַ פֿלאַם / איז שאָטנס אויף דעם אָרט / וואָרעם אויף גוטס און שלעכטס געקנאָטן / שטייט די וועלט געבויט". **אָט די יוסטע אמתן וועלן אָפּט מאָל איבערגעגעבן מיט דער הילף פֿון וועלטסווערטלעך: „ניט אַלץ איז גאָלד וואָס שײַנט פֿון ווײַטן / זעט זיין האָנדל נאָר מיט לײַטן / קען ער מיט רובלס זיך שטראָפֿירן / אָט דאָס איז ניט פֿאַר־שטעלט** / וויל מען מענטשן ריין פֿרובירן / די פֿראָבע איז נאָר בײַ געלט".

צונזערס לידער זײַנען אָנגעפֿראָפּט מיט צווייערליי וועלטסוועריטלעך: סײַ פֿאַקטישע („דער בעל־שם לערנט אײַך ווי אַ גוטער פֿרײַנד / אַז ניט אַלץ איז גאָלד וואָס עס שײַנט") סײַ כּמו־וועלטסוועריטלעך. „דער אמת ווערט טונקל, וועג דער שקר גילט" אָדער „מע פֿירט פֿאָרויס די קאָלב אַליין, דאָן וועט שוין די מוטער ממילא נאָכגיין", אַ שטייגער, קלינגען ווי פֿאַקטישע וועלטסוועריטלעך: אין דער אמתן זײַנען זיי אָבער צונזערס פֿורעמונגען לויטן פֿאָרמאָלן, סעמאַנטישן און גראַמאַטישן מישקל[75] פֿון פֿאַקטישן וועלטסוועריטל. און וועג נפֿתּלי טענהט: „די וועלט זאָגט: וועמען עס איז פּוסט דער מאָגן / יענער מוז פֿיל כּעס טראָגן", איז עס אויך אַ ווערטל וואָס צונזער אַליין האָט עס געקערט שאָפֿן, כאָטש מע פֿאַררופֿט זיך דאָ אויף דער „וועלט". און ס׳איז טאַקע כאַראַקטעריסטיש, אַז תּנכישע פּערסאָנאַזשן ניצן בײַ אים יידישע וועלטסוועריטלעך (פֿונקט ווי זיי ניצן יידישע פֿאָלקספֿאָרמלייכן).

אין די פֿערזן „די וועלט פֿליט ווי רויך / פֿון כּבֿוד בליבט קיין דוך / אַז דער האָן זיצט ווי הויך / בליבט ער אַ פּעטוך" דערמאָנט דער ערשטער פֿערז אינעם וועלטסוועריטל דעם מענטשנס יאָרן פֿליען ווי רויך, בעת די לעצטע צוויי פֿערזן ברענגען אויפֿן זינען אַן אָקס גייט קיין אַלמיץ און בליבט פֿאָרט אַן אָקס. ווידער אַ מאָל — צונזערס פֿורעמונגען אויפֿן יסוד פֿון וועלטסוועריטלעך.

טייל מאָל גיט צונזער איבער דעם אָנגענומענעם אמת, די פֿאָלקס־חכמה דורך אַן איבערפֿורעמונג פֿונעם וועלטסוועריטל ממש פֿלוס אַן אייגענעם צוגאָב. די פֿערזן „אָט דאָס איז גאָר די צרות — / וויל נישט וואָס זיס / ניט דעם האָניק, ניט דעם ביס / ניט דעם צער, ניט די טובֿות" זײַנען כּולל סײַ דעם נוסחדיקן טייל אין אַ לײַכטער איבערפֿורעמונג (לא מדובֿשך ולא מעוקצך) סײַ צונזערס צוגאָב, אין דער נאָכדעמדיקער שורה. פֿונקט ווי אין דער אָקערשט געברענגטער דוגמא, זײַנען אָט די צוגאָבן בדרך־כּלל פֿאַראַלעליזמען: „הײַנט אָבער, ברודער, איז אַנדערע צײַטן / אַנדערע צײַטן, אַנדערע לײַטן / אַנדערע פֿירונגען, אַנדערע זיטן / עס האָבן זיך הײַנט כאַראַקטערן געביטן". אַנדערע צײַטן, אַנדערע לײַטן[76] איז דאָ דאָס וועלטסוועריטל און „אַנדערע פֿירונגען, אַנדערע זיטן" איז צונזערס צוגאָב.[77]

---

[75] וועגן די פֿאָרמאַלע סימנים פֿון אַ וועלטסוועריטל זען בינה סילווערמאַן־וויינרײַך, „פֿאָר־מאָלע פֿראָבלעמען בײַם פֿאָרשן דאָס יידישע שפּריכוואָרט", רעפֿעראַט געלייענט אויפֿן דריטן וועלטקאָנגרעס פֿאַר יידישע וויסנשאַפֿטן, ירושלים, יולי 1961 (פ״י).

[76] אין אַן אַנדער וואַריאַנט: „אַזוי ווי די צײַטן, אַזוי זײַנען די לײַטן".

[77] אַנדערע וועלטסוועריטלעך און כּמו־וועלטסוועריטלעך בײַ צונזערן: „גוטאַלד, קאַפּיטאַל, וואָס שוויגסטו!? / וווּ איז דײַן פֿאַרשטאַנד? / דעם טיוול גיב אַ פֿינגער / שלעפּט ער די גאַנצע האַנט . . .."; „ווער עס האָט פֿריִטיק ניט אָנגעגרייט, בײַ יענעם איז שבת די ליפּן פֿאַר־שמאַכט"; „זאָל אײַך דאָס ניט זײַן אוממעגלעך / ווי אַ בארג די גרייס / דען די פּראַקטיק וויזט אונדז טעגלעך / ווײַל מען — פֿירט מען אויס"; „בעט איר אויס גוט די בעט / שלאָפֿט איר רויק, גלײַך מיט אַלע לײַט"; „זילבער ווערט גשפּרוווט אין טיגל / מענטשן — אין פֿאַר־שטאַנד"; „שעדלעך איז יענער, ווער עס שטאָלצירט / ער ווערט אויסגעלאַכט פֿון גאָט און פֿון לײַט / יאָגט ער זיך נאָך כּבֿוד — איז דער כּבֿוד פֿון אים ווײַט"; „אָט אַזוי פֿאַסירט מיט די גאַנצע וועלט / די זילבער אייביק די שטיין פֿאַרשטעלט". אין אַן אַמעריקאַנער ליד גע־

ה. מוזיקאַלישער סטיל

צונזערס פּראַקטיק ווי אַ משורר בײַ אַ חזן און בכלל זײַן אויסלעבן זיך אין אַ ייִדישלעכער סבֿיבֿה האָבן אים צוגעדינט אין זײַן אַנטוויקלונג ווי אַ פֿאָלקס־פּאָעט און פֿאָלקסזינגער. אין זײַן אויטאָביאָגראַפֿיע דערציילט ער טאַקע וועגן דער השפּעה פֿון אַן אומטאַלאַנטירטן ווילנער חזן, אַרטשיק דער חזן, אויף די מעלאָדיעס צו זײַנע פֿרייַקע לידער. שפּעטער איז ער מושפּע געוואָרן פֿון חיים וואַסערצוג און חיים לאָזער, צוויי גאָר באַגאַבטע חזנים. זייער ווירקונג האָט פֿאַרפֿײַנערט צונזערס מוזיקאַלישן געשמאַק און געהויבן דעם מוזיקאַלישן ניוואָ פֿון זײַנע לידער.

צונזער האָט ניט געהאַט קיין מוזיקאַלישע שולונג, האָט ער זיך אויסגעאַרבעט אַן אייגענע סיסטעם צו פֿאַרשרײַבן ניגונים. ערשט ווען ער איז געוואָרן אַ בדחן און געהאַט צו טאָן מיט קלעזמערס, וואָס זייער מוזיק־קענטשאַפֿט איז אַגב ניט געווען צו גרויס, האָט ער זיך אויסגעלערנט די גרונט־כּללים פֿון לייענען נאָטן. אַזוי געפֿינען מיר אין זײַנע נאָטן־פֿאַרצייכענונגען אַזוינע באַוווסטע טערמינען ווי: אַנדאַנטע, אַלעגראָ, אַלעגרעטאָ, אָבער אויך אינסטרוקציעס ווי: סטאַקאַטאָ לאָ מעלאָדיע אָדער מאָדעראַטאָ אַלאָ וואַלס.

די וויכטיקסטע מוזיקאַלישע השפּעה האָבן אויף צונזערן געהאַט די סינאַגאָגאַלע מוזיק און די רוסישע פֿאָלקסלידער. רוסישע מעלאָדישע השפּעה קען מען אַרויסהערן אין צווייטן טייל פֿון „דער פּאָטשטאָוער גלעקל", און רוסישן ריטעם —אין „די סאָכע". דער נוסח־התּפֿילה, די מוזיקאַלישע טראַדיציע פֿון דאָוונען, האָט אָבער צום שטאַרקסטן משפּיע געווען אויף די ניגונים, וואָס צונזער האָט געשאַפֿן צו זײַנע לידער. דער אָנהייב פֿון „דאָס אומשטערבלעכע פֿאָלק", למשל, פֿאַרמאָגט אַ רעטשיטאַטיוודיקן אַריענפֿיר, וואָס דערמאָנט אינעם חזנישן זאָגעכץ. בעת דער ריטעם פֿונעם ווייטערדיקן טייל פֿון לייד איז רוסיש, וואָקסט אָבער דער שטייגער פֿון דער מעלאָדיע אַרויס פֿונעם שבתדיקן ישתּבח־נוסח. דער אַהבֿה־רבה־נוסח, וואָס איז דער הויפּטשטייגער בײַם דאָוונען שחרית, איז אָפֿט גענוצט איז צונזערס ניגונים.

ווי אַ בדחן אויף חתונות, האָבן צונזערן באַלייט אַ קאָפּעליע קלעזמער, דהיינו אַ פֿידל, אַ קלאַרנעט, אַ טרומייטער, אַ טראָמבאָן, אַ מאָל אויך אַ באַס, אַ פּויק, צו מאָל אַ פֿלייט און אפֿשר נאָך אײַן קאָפּעליע־אינסטרומענט, למשל אַ באַריטאָן צי אַ טובע. דאָס איז מער־ווינציק געווען דאָס אינסטרומענטוואַרג. מיט דער צײַט האָט אָבער צונזער געמומען שטרעבן צו מער מוזיקאַלישע עפֿעקטן און ניואַנסן. אין די לידער, וואָס ער פֿלעג זינגען אויף חתונות, האָט ער אָנגעהויבן זיך צו באַניצן מיט מער קאָמפּליצירטע אַריענפֿירן און צווישנשפּילן פֿאַרן אַרקעסטער. דאָס קען מען זען אין „עלעגיאַ לעוואַנדאַ", וואָס צונזער האָט דערצו געשריבן אַ פּיאַנאַ־אַקאָמפּאַנימענט אויף אַ מוזיקאַליש פּרימיטיוון אופֿן.

צונזערס מעלאָדיעס פֿאַרמאָגן אויך די כאַראַקטעריסטישע מאָדולירונגען,

---

פֿינען מיר בײַ אים אַפֿילו אַן ענגליש וועלטסוערטל איבערגעפֿורעמט אויף ייִדיש: „קאָכט מען דינער, מוז דאָך גיין אַ רויך".

וואָס מע געפֿינט אין טראַדיציאָנעלן חזנישן זאָגעכץ און חזנישע אימפּראָוויזאַציעס. „ר׳ יעקבֿ משלם" הייבט זיך אָן אין אַ־מינאָר, מאָדולירט זיך ביזן סובדאָמינאַנטן רע־מינאָר — טראַדיציאָנעל — און גייט דערנאָך צוריק צום אַ־מינאָר. דאָס ליד בייט פֿינעף מאָל דעם ריטעם, אויך אָן אָנווייז אויפֿן פֿרייטימישן סטיל פֿון דאָונען. ווי ווייט ער זאָל אין אַ ליד ניט אַוועקמאָדולירן פֿון זיין געווויינטער טאָנאַליטעט, קומט צונזער ווי אַ גוטער חזן צוריק צו דער גרונט־טאָנאַציע. אַזוי זיין „אויף דיין אַלטע ווועג".

נאָכן קומען קיין אַמעריקע, איז צונזער אָפֿט געווען חזן אויף ימים־נוראָים אין דער שול פֿון היאָס.

אַבֿרהם גאָלדפֿאַדען, „דער פֿאָטער פֿון יידישן טעאַטער" און באַשעפֿער פֿון אַ סך לידער — סיי פֿון טעקסט סיי פֿון דער מעלאָדיע — איז געווען צונזערס בן־דור. אויך גאָלדפֿאַדען האָט אַ סך געשעפּט פֿון דער סינאַגאָגאַלער מוזיק, אָבער בעת גאָלדפֿאַדען האָט איבערגענומען דעם ניגון ווי ער שטייט און גייט, האָט צונזער זיך ניט באַנוגנט מיט אַזאַ גאַנג, נאָר האָט געשאַפֿן נייע מעלאָדיעס, וואָס האָבן זיך סומך געווען אויפֿן סינאַגאָגאַלן מוזיקאַלישן סטיל.

די פּאָפּולאָריטעט פֿון צונזערס לידער לאָזט זיך צום טייל אויסטייטשן ווי אַ רעזולטאַט פֿון זיין מוזיקאַלישן גאַנג. די ניגונים זענען ס׳רוב געווען פּשוטע און זענען געווען טיף אין זייער יידישן געפֿיל.

v. פּאָפּולאָריטעט און השפּעה

א. זכרונות און אָרויסזאָגן פֿון שרייבערס

מאָריס ווינטשעווסקי[78] האָט אין זיין הספּד אויף דער לוויה געזאָגט, אַז דער בעסטער גראַם וואָס ווערט בלייבן בייַם פֿאָלק לזכר עולם איז — „אונדזער צונזער". און באמת איז צונזערס אָנגענומענקייט בייַם יידישן עולם בשעתו געווען אין לשער.[79] קינד־און־קייט האָבן געזונגען זיינע לידער.

בי׳ אליעזר־צבי צווייפֿלען איז צונזער אויסגעוואַקסן צון אַ סימבאָל פֿון יידישן משורר: „בי׳ קריסטן אַ פֿאַרפֿאַסער האָט ערע, האָט געלט / בי׳ יידן ווערט אַ מחבר פֿאַרשוואַרצט אויף דער וועלט / זיי פֿון אַ דיכטער ווייסן דעם ווערט, דעם צווויק / בי׳ אונדז הייסט ער ׳אליקום בדחן׳ און אַן עק".[80]

מ. ספּעקטאָר דערציילט:

> איך געדענק ווען אַ געוויסער יידישער גביר אין פּעטערבורג האָט חתונה געמאַכט אַ טאַכטער. די חתונה איז פֿאָרגעקומען אויף אַ זומער־ווינונג לעבן פּעטערבורג, אין לעסנוי, און אויף דער חתונה איז אײַנ־

---

[78] פֿ״גל מזש, סעפּט׳ 23, 1913.

[79] פֿ״גל אַ. ווילנער 134; יעקבֿ דינעזאָן, הפֿ I (1908), 15; האַרקאַווי, צנ XVIII (1913), 1060; הירשביין 129, 204, 208; וועגעראָף 182; ליטווין, צנ XLV (1940), 114־116; מוקדוני, מזש, אויג׳ 6, 1950; ענטין, פֿאָעטן 95; ענטין, מזש, יוני 11, 1944; פּירַאזשניקאָוו 1064; ציטראָן 38, 41־43, 48־51; קאַהאַן I, 88־89, 360־363; II, 406־407; קיסין, ליטע 817־818; שאַצקי III, 335־336. זען אויך די ווייטערדיקע הערות.

[80] פֿב I (1888), 58.

געלאַדן געוואָרן פֿון מינסק אליקום צונזער. און וועו מען האָט זיך דערוווּסט אין פּעטערבורג, אז „אליקום בדחן" קומט אויף דער חתונה, זענען הונדערטער יידן ארויסגעפֿאָרן קיין לעסנוי אומגעבעטן אויף דער חתונה אום צו הערן אליקום צונזער. די אַלע הונדערטער אומגעבעטענע געסט זענען דעם גאַנצן אָוונט נאָך דער חופּה געשטאַנען שהעז לאַנג ארום דעם פּאַרקאַן פֿון דער דאטשע. נישט אויף אַלע חתונות . . . איז ער געקומען, נאָר אויף געהויבענע חתונות, ווו עס איז געווען תורה, חכמה און עשירות.[81]

צונזער האָט געגאָלטן ניט נאָר בײַ משפּילים אָדער מתנגדים, ניט דווקא בײַם רײַכערן שטאַנד אָדער בײַם אַרעמערן גראַד. ער איז געווען אָנגענומען בײַ אַלעמען. ענטין זאָגט עדות: „אויך געדענק איך ווי אַזוי פֿרומע, באַלעבאַטישע, לומדישע יידן . . . האָבן געערעט פֿון 'ליאָקעם בדחן' מיטן גרעסטן דרך־ארץ און אָפֿילו ליבשאָפֿט".[82]

די וואַרהייט, דאָס טאַגעבלאַט, דער מאָרגען זשורנאַל, דער פֿאָרווערטס און אַנדערע צײַטונגען און זשורנאַלן האָבן אויף זײַן 50־יאָריקן יובֿל־באַנקעט אין 1905 און אויף זײַן פּטירה זיך אָפּגערופֿן מיט ערשטזײַטיקע באָריכטן, מיט עדיטאָריאַלן און לידער (מאָריס ראָזענפֿעלד א"א).

מיט צונזערס אַוועקגיין איז ניט אַוועקגעקומען זײַן פּאָפּולאָריטעט. מיט נאָס־טאַלגיע דערמאָנט מען זײַנע לידער נאָך יאָרן נאָר זײַן טויט.[83] אַב. קאַהאַן האָט איין מאָל גערעדט וואָרטן אַ גרופּע יידישע שרײַבערס, מיטאַרבעטערס פֿון פֿאָרווערטס, און זיך דערוויסל צעזונגען אויף אַ האַלבער שעה — דורכויס צונזערס לידער.[84]

איציק מאַנגער רופֿט זיך אַליין אָן „אָן אייניקל פֿון ליאָקעם בדחן".[85] משה־לייב האַלפּערן לאָזט אַ טרער אויפֿן קבֿר פֿון צונזערן:

שלאָף, שלאָף, דו איידעלער: דײַן גרויסע ליבע בלײַט / און גליט אין אונדזער בלוט. דײַן ניט דערזונגען ליד / וועט ניט פֿאַרלוירן גיין / ס'איז וואָר, עס האָט די צײַט / אונדז ווײַט פֿון דיר אַוועקגעטראָגן — דורות ווײַט / . . . / דאָס קליינע ליד, וואָס דו האָסט אָנגעצונדן, גליט / עס לעבט און קלינגט אין אונדז דײַן ניט דערזונגען ליד.[86]

ב. פֿאַלקלאָריזירונגען

עטלעכע פֿון צונזערס לידער זײַנען אַרײַן אין פֿאָלק, מע האָט פֿאַרגעסן דעם מחברס נאָמען, עס האָט זיך געמוטעט בײַטן דאָ אַ וואָרט, דאָרט אַ גראָם, מיט דער צײַט — דאָס געבוי פֿונעם ליד, ביז וואָנעט ס'איז געוואָרן אַ נײַ ליד, אַן

---

[81] מאָמ, 1913, נ' 215, זז' 3־4.

[82] מזש, יוני 11, 1944.

[83] ב. י. ביאַלאָסטאָצקי, אש, יוני/יולי 1957; גלאָבוס, טאָג, יולי 22, 1950; M. Hurwitz, *South African Jewish Times*, Dec. 29, 1950; B. G. Richards, *Congress Weekly*, New York, March 5, 1951. (זען אויך הערה 79.)

[84] אַלמי 88, 93.

[85] מאַנגער 118.

[86] קונדס, אָקט' 3, 1913.

אַנדערס. וואַריאַנטן פֿון „די אויג",[87] „די בלום",[88] „דער זומער מיט דעם ווינ־טער",[89] „דער זייגער",[90] „די ליכט",[91] „דער פּעדלער",[92] „דער פּראָם",[93] „די סאָכע" א״א גייען אום אין פּאַלק.

„זליכהס לידּ" (פֿון „מכירת־יוסף") איז מגולגל געוואָרן אַזש אין צוויי פּאַלקס־לידער,[94] „עלעגיאַ לעוואָנדאַ" — אין אַ רעוואָלוציאָנער לידּ,[95] „די פּאַרדאָרבענע בילדונג" — אין אַ שטאָכלידּ.[96] דער פּאַקט וואָס „זליכהס לידּ" האָט איבער־געלאָזט צוויי פּאַלקלאָריזירטע „יורשים" איז אַגבֿ אַ ראָיה אויף דער פּאָפּולאָרי־טעט פֿון „מכירת־יוסף".

צונזערס נאָמען איז אויף אַזוי פֿיל געווען אויף אַלעמענס ליפּן, אַז אָפּט מאָל האָט מען אויף זיין חשבון פֿאַררעכנט לידער, וואָס זיינען גאָר ניט געווען זיינע. וועג מע האָט, אַ שטייגער, אין דער זאַמלונג הונדערט פּאָלקס־לידער אַריינגענע־מען דאָס מתנגדישע לידּ „וועה האָט דאָס געזען, וועה האָט דאָס געהערט", האָט מען ווי דעם מחבר ע״פּ טעות אַוועקגעשטעלט צונזערן („א. צענזער" — אַגבֿ אַ פֿאַרשפּרייטער טעות) — אַ קלאָרער סימן אויף דער פּאָפּולאָריטעט פֿון צונזערס לידער וועגן דער איינזנבאַן.[97] אָדער ד״ר מ. גרונוואַלד האָט בשעתו[98] אָפּגעדרוקט עטלעכע לידער פֿון קורלאַנד און פֿון קאָוונער געגנט, און דערבּיי זיך באַוואָרנט „אפֿשר איז אינם פֿון די לידער אַ שאַפֿונג פֿון אליקום צונזערן, דעם באַקאַנטן בדחן". אין דער אמתן איז קיינם פֿון די לידער ניט געווען צונזערס. אַן ענלעכן טעות האָט געהאַט הרבּ ש. ביילין, ווען ער האָט משער געווען, אַז „די אודקע" איז צונזערס אַ לידּ.[99] און פֿאַרקערט האָט זייער אָפּט געטראָפֿן, אַז דעם קרעדיט פֿאַר זינגס אַ לידּ האָט גאָר געניטמען אַן אַנדערער.[100]

ג. ליטעראַרישע השפּעה

„אליקום בדחן" האָט געהאַט אויך אַ קענטיקע ליטעראַרישע השפּעה. נאָך לעאָ ווינער האָט אָנגעוויזן,[101] אַז צונזער האָט געהאַט אַ סך נאָכמאַכערס. טייל

---

[87] שאָכ 46-47.

[88] איד, ז׳ XII און שאָכ 56-58.

[89] מיט I (1899), 3.

[90] דאָרטן XX (1906), 47-49.

[91] דאָרטן XLI-XLIV (1912), 132-134; [מעלאָדיע:] XV (1905), 116.

[92] איד, ז׳ XII.

[93] דאָרטן; מיט XX (1906), 45-47; [מעלאָדיע:] XV (1905), 115; דעקלאַמאַטאָר 189.

[94] פֿ״גל כהן 204-206.

[95] פֿ״גל י. ל. כהן, פֿילשר I (1926), 146-147; זען אויך כהן 60-61, 231.

[96] פֿ״גל פּאָלקלאָר 74, 307.

[97] אויפֿן ליד „דער פּעדלער" דערציילט מען אַגבֿ, אַז אַפֿילו דער כינעזישער „לאַנדרימאַן" פֿלעג עס זינגען (פֿ״גל ענטין, צג, 1920, ז׳ 492).

[98] מיט 1926, זז׳ 591-595.

[99] דאָרטן XX (1906), 50-52.

[100] ווי דעם מחבר פֿון „השושנה" האָט מען אין שירי ציון 21 אַוועקגעשטעלט „מ. י. לבנזוהן". פֿ״גל אויך דאָס ווייטערדיקע קאַפּיטעלע.

[101] היסט 93 און פּאָעטרי 51.

האָבן בײַ אים געגומען די טעמעס, געשעפֿט אינספּיראַציע; אַנדערע — די פֿאַרעם, דעם סטיל; אַנדערע, ווידער, האָבן אים סתּם פּלאַגיִירט, איבערגעדרוקט לידער און איין מאָל אַפֿילו אַ גאַנץ ביכל אַנאָנימערהייט. דאָס האָט געטראָפֿן מיט די לידער „ר׳ יעקבֿ משלם״,[102] „דער קאָרגער״,[103] „שיבֿת־ציון״,[104] „המחרשה״ און „השושנה״,[105] און מיטן ביכעלע הגיון בכינור.[106]

„פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס״ איז מגולגל געוואָרן אין אַ ווילגאַרער שונד־מאַכערײַקע, געדרוקט אין ניו־יאָרק.[107] אַן ענלעכער מאָטיוו, אויך ווילגאַריזירט („הערן, זען און שווײַגן״), געפֿינען מיר אין אַ ביכל געדרוקט אין אַדעס.[108] אַ דריטער פּלאָגיאָט, געחתמעט „אַ פּיטסבורגער חדר־ינגל״, איז געווען געדרוקט אין ירושלים גאָזעטטען.[109]

תּלמידים און נאָכמאַכערס פֿון צונזערן זײַנען געווען: הלל קליבאַנאָוו פֿון באָריסאָוו, פּסח־אליהו פֿון באָברויסק,[110] ישׂראל זאַדרונסקי („סאַניע בדחן״) פֿון ביאַליסטאָק,[111] יעקבֿ זיזמאָר א״א. צונזערס השפּעה איז זייער קענטיק, ווען מע פֿאַרגלײַכט זיזמאָרס „ליד פֿון דער קאָמאָדע״[112] מיט צונזערס „דער אײַזערנער שראָנק״ — סײַ דער פֿאַרגלײַך־אָביעקט סײַ די אָפּגעמאָלטע סיטואַציעס זײַנען שטאַרק געגליכנט צו אַנאַנד. ניכר איז אויך די השפּעה, ווען מע פֿאַרגלײַכט אַ. מ. שאַרקאַנסקיס „דער פּעדלער״[113] מיט צונזערס „צום פּעדלער״, מ. וו. זאַטולאָווסקיס „די אויסגעריסענע בלום״[114] מיט צונזערס „די בלום״, לוּיס קאָפּעלמאַנס „אַמעריקע איז אַ גאָלדן לאַנד״[115] — מיט צונזערס „פֿאַר וועמען איז די גאָלדענע לאַנד״, קליבאַנאָוס „לוקסוס״[116] — מיט צונזערס „נאָך דעם נײַסטן זשורנאַל״ אָדער „ליד פֿון דעם יעצטיקן פֿירונג״, קליבאַנאָוס „איך בין אַן אָליגאַנט״[117] און ס. טאַרנאָבערגס „דער דוד״[118] — מיט צונזערס „דער פּוסטער פֿראָנט״ און „די פֿאַרמאַסקירטע וועלט״, מאַראַכאָווסקיס „אלי ציון״[119] — מיט צונזערס (און גאָלדפֿאַדענס) קלאָגלידער אויף ציון, זיזמאָרס „דער ספּיטאַקל״[120] — מיט צונזערס „די פֿאַרמאַסקירטע וועלט״, דאָס אַנאָנימע „דאָס פֿייגעלע״,[121] מ. כאַשקעסעס „דאָס פֿייגעלע״[122] און הילפֿערינגס „דאָס פֿאַרקלאָגטע פֿייגעלע״[123]

---

102 קט 31־33.

103 פֿא, דעצ׳ 21 און 28, 1888; יאַנ׳ 4, 1889.

104 בינע און תּולדות 48־51.

105 דאָס ערשטע ליד — אַ שטייגער: מבחר, דאָס צוויטע — אַ שטייגער: יל 8, ססה און כנור 62־63.

106 זען ביבליאָגראַפֿיע פֿון צונזערס ווערק אין דער איצטיקער אויסגאַבע.

107 קט 21־22.

108 אין מאָגולעסקע.

109 סעפּט׳ 5, 1890.

110 פּ״גל ליטוין, טאָג, מײַ 4, 1929.

111 פּ״גל י. ווײַנטרויב, בש, פֿעבר׳ 1923.

112 זיזמאָר 22.

113 גאָז, אָקט׳ 24, 1890.

114 פּפּ 100.

115 נײַסטע.

116 קל, לוקסוס 3.

117 קל, קול 3.

118 נײַסטע.

119 מאָר 23־25.

120 זיזמאָר 29־32.

121 יוב 61 א״ח.

122 טב, פֿעבר׳ 19, 1892.

123 הילפֿערין 25.

— מיט צונזערס „די פֿויגל", אד"ם מעסקאָס „דער צבֿויאַק"[124] אָדער האָרנשטיינס „אַ קניפּ אין באַק"[125] אָדער דאָס אַנאָנימע „געוואָלט, אַ פּאָלשע וועלט"[126] — מיט צונזערס צבֿיעות־לידער, דאָס אַנאָנימע „ר' יודל גיב געלט"[127] — מיט צונזערס „ר' יעקבֿ משלם", אַד"ם מעסקאָס „די לעבנס־בריקע"[128] — מיט צונזערס „דער פּראָם", שלמֿה־פּשטיינס „דער באַנקראָט"[129] מיט צונזערס „זאָגט קדיש נאָך דער וועלט", דאָס אַנאָנימע „די לבֿנה"[130] מיט צונזערס „די לבֿנה", אאַז"וו.

צונזערס השפּעה איז געווען אַ פּאָטאָר אין מאָריס ווינטשעווסקיס קינסט־לעריישער אויספֿורעמונג.[131] סיי ווינטשעווסקי סיי ראָזענפּעלד („וואָס איז די וועלט") האָבן איבערגענומען דעם מאָטיוו פֿון „די פֿאַרשידענע וועלט",[132] אַ מאָטיוו וואָס י. ל. פּרץ האָט דערנאָך ווייטער באַאַרבעט („מיין ניט די וועלט איז אַ קרעטשמע"). אויך דער היינט פֿאָרגעסענער „טאָלענטירטער פּאָעט און קופּלע־טיסט" יצחק ריינגאָלד האָט נהנה געווען פֿון צונזערס השפּעה.[133] דאָס ליד „עלעגיאַ לעוואַנדאַ" האָט געקערט זיין אַן אינספּיראַציע צו אַבֿרהם רייזענס ערשטן ביכעלע לידער.[134]

אַן ענלעכע טעמאָטיק ווי אין צונזערס „דער פּראָם" געפֿינען מיר אין שאָר־קאָנסקיס „די שיף פֿון לעבן",[135] פּונקט ווי רש"י קאָצענעלענבאָגענס „דאָס ליד פֿון דער קערבל"[136] איז טעמאָטיש נאָענט צו צונזערס „דער רובל" און „צו דעם צען־רובלדיקן בילעט".

אָפּט פֿלעגן מחברים זייערע שאָפונגען צופּאַסן צו ניגונים פֿון צונזערס לידער.[137] אַזוי האָט געטון ניט נאָר אַב. קאַהאַן,[138] נאָר אויך מאָריס ראָזענפֿעלד.[139] נאָך מער: פֿירמעס האָבן געדרוקט געגראָמטע אַנאָנסן „צו זינגען מיט דער מעלאָדיע פֿון 'פּעדלער' פֿון אליקום צונזער".[140] „צום פּעדלער" האָט אָגב אַרויס־גערופֿן אויך אַ פּאָלעמיק אין גראָמען.[141]

---

124 צל, יולי 27, 1888. 125 האָרנשטיין 17־22.

126 צל, סעפּט' 23, אָקט' 14 און אָקט' 28, 1887.

127 ליבערמאַן 21־22; יב 21־22. 128 צל, פֿעבר' 17, 1888.

129 שלמֿהפּשטיין 1־24. 130 קרבנות 13־18. 131 פ"גל מינקאָוו I, 37־40.

132 פ"גל ב. י. ביאַלאָסטאָצקי אין עדעלשטאָט־בוך 502; ביאַל 459־460.

133 פ"גל מינקאָוו I, 249.

134 אַבֿרהם רייזען, די יודישע טרער, עלעגיע אויף דעם טויט פֿון הרב הגאון ר' יצחק־אלחנן ז"ל, ווילנע, תרנו־1896, 13 זז'.

135 שאָרק 66־67. 136 קאָצענעלענבאָגען 15־17.

137 יצחק ריינגאָלד, „אַ הספּד איבער אַלעקסאַנדער דעם דריטן (צו זינגען מיט די מעלאָדיע פֿון „פּעדלער")", אין בינע 451.

זעליג שמאָלעוויטש, דאָס טרויער ליעד . . . צו זינגען מיט דער מעלאָדיע פֿון „רחל מבֿכה על בניה", וואַרשע 1899 [ציטירט לויט ווינער].

138 „דאָס ליד פֿון אַפּפֿרייטאָר", אַצ, יוני 27, 1890. 139 פ"גל ליפּצין 226־227.

140 (א) „דאָס ליד פֿון די מעבל צו זינגען מיט דער מעלאָדיע פֿון פּעדלער פֿון אליקום צונזער", פּינקס 57. (ב) „צום גרינעם [רעקלאַמע־ליד פֿאַר דער פֿירמע מ. ראָזענבוים — פֿאַרקויף פֿון שיפֿסקאָרטן] צו זינגען מיט דער מעלאָדי פֿון פּעדלער פֿון אליקום צונזער", פֿר. 141 דאָס ליד „וועגן פּעדלער", געחתמעט „מאָוו" (מיטן אָנווייז: „ווילקאָמיר"), פֿאָ, נאָוו' 7, 1890.

דאס ליעד פון דיא מעבעל

צו זינגען מיט דער מעלאדיע פון

„פעדלער"

פון א. צונזער.

וויא לאַנג וועט איהר יידעלאַך ארומנעהן און קלייבען
אין יעדוויעדער נאַרישער פאַרניטשור סטאַר,
וואָס רופט אייך אין ציטונג דורך בלאַפערשען שרייבען
און זאָגט אייך חלוטות נאָר צו אויפֿן וואָהר?
דען דיעזער סאָרט מסחור איז מעהר ניט נדבות,
און דיעזע סאָרט סחורה — בּמהילה, איז מיסט!
מען ניעבט אייך א פֿארלאָר־סעט נאָר אויף קאַטאָווע,
אבי ס'זאָל ניט הייסען מען נעהמט נעלט אומזיסט.

שוין צייט איהר זאָלט וויסען דיא נוואַלדינע מעלות
פון ניינער און בראַווערמאַן'ס פאַרניטשור גודס,

אַנהייב פֿון איינעם פֿון די רעקלאַמיע־לידער צו זינגען מיט צונזערס אַ מעלאַדיע

דער רעפּערטואַר פֿונעם וואַנדערנדיקן זינגער־רעציטאַטאָר האָט בשעתּו אַרײַנגענומען אַ סך פֿון צונזערס שאַפֿונגען. וועָן חנא שטרודלער, דער לעצטער פֿון די בראָדער זינגער, איז געשטאָרבן, האָט מען נאָך געדענקט זײַנע אויסגע־צייכנטע צונזער־רעציטאַציעס.[142] יעקבֿ אַדלער האָט בײַם אַנהייב פֿון זײַן קאַריערע זיך באַווּזן דער עיקר מיט אַ צונזער־רעפּערטואַר.[143]

אַפֿילו אינעם פֿאַרשפּרייטן געוויסע וועריאַנטן און אויסדריקן האָט צונזער געקערט האָבן אַ חלק. י. ל. כהן האָט זיך שוין אָפּגעשטעלט[144] אויף צונזערס און וואַרשאַווסקיס ראָלע אין פּאָפּולאַריזירן דאָס וואָרט פֿאַלקסליד. ס'לייגט זיך אויפֿן שכל, אַז די אויסדריקן נאָכן נײַסטן זשורנאַל 'לויט דער נײַסטער מאָדע'[145] און פּוסטער פֿראַנט[146] האָבן אַ סך געווּנען אין פּאָפּולאַריטעט אַ דאַנק צונזערס לידער מיט די דאָזיקע נעמען. אַ סברא, אַז אויך דאָס וועלטסווערטל „אין דער סאָכע ליגט די מזל־ברכה"[147] איז אויפֿגעקומען ווי אַ פּועל־יוצא פֿון דעם ביז גאָר פּאָפּולערן ליד „די סאָכע", וואָס הייבט זיך דאָך אָן מיט אָט די וועריטער.

געווייגטלעך, ליטעראַרישע השפּעות — פּונקט ווי גיסטיקע בכלל — ווירקן אַהין־און־קריק. ס'גאָר עשיקט זיך, אַז אויך אויף צונזערן האָבן געווירקט זײַנע ליטעראַרישע פֿאַרויסגייערס און בני־דור.

---

142 פֿ"גל פֿאַרוו, יאָנ' 11, 1931.
143 פֿ"גל ליפּצין 236.
144 כהן 195.
145 געניצט אויך פֿון שלום־עליכמען א"אַ.
146 געניצט אויך פֿון גאָלדפֿאַדענען א"אַ.
147 אוצר, וועריטער־גרופּע 251.

ד. געזעלשאַפֿטלעכע השפּעה

ווינער האַלט,[148] אַז די מערכה פֿונעם בדחן האָט זיך געהויבן אַ דאַנק צונזערן. דער בדחן איז פֿון אַ פּראָסטן פֿאַרווייַלער אויסגעוואַקסן צון אַ זינגער פֿון לידער.

א. גלאַנץ־לעיעלעס זעט דעם הויפּטאויפֿטו צונזערס אינעם שאַפֿן לייענערס, זינגערס און צוהערערס פֿאַר דער געגראָמטער יידישער שורה.[149] צונזער האָט, הייסט עס, פֿאַר דער יידישער פּאָעזיע דורכגעפֿירט די זעלביקע פֿונקציע וואָס דיק — פֿאַר דער פּראָזע.

ש. ניגער הייבט אָרויס, אַז „אליקום בדחן מיט זינגע לידער האָט פֿאַר דער פֿאָלקס־איניקייט פֿון די אידעען פֿון זיין צייט אפֿשר מער אויפֿגעטאָן ווי די מאמרים פֿון די דעמאָלטיקע צייטונגען, וואָס די מאַסע פֿלעגט וויניק לייענען און נאָך וויניקער פֿאַרשטיין".[150] ליפּצין שרייבט:[151] „הערצלס אָנזאָג בײַם סוף [19טן] יאָרהונדערט איז אין אירופּע געפֿאַלן אויף אַ פֿרוכטיקער ערד, וויל אָט די ערד איז געוואָרן גרונטיק באַאַרבעט פֿונעם פֿאָלקס ראַמאַניסט [מאַפּו] און דעם פֿאָלקס משורר [צונזער]".

ציטראָן דערציילט טאַקע אין זינגע זכרונות:

> אין אַלע שטעט[152] און שטעטלעך, וווּ ער איז נאָר געווען אויף חתונות און האָט פֿאַרגעטראָגן זינגע לידער, האָט זיין אָנקומען אַזעלכע פֿאַר יישוב־ארץ־ישׂראל אַזוי פֿיל געווירקט, דאָס כּמעט אומעטום פֿלעגן זיך באַלד גרינדן חבֿרות פֿון חובֿבי־ציון. פֿון אַ סך ערטער פֿלעגט ער מיטברענגען געוויסע געלטסומעס, וועלכע ער פֿלעגט אָפּשיקן קיין וואַרשע אין דעם דאָמאָלסדיקן צענטראַל־ביורא פֿון דער חובֿבי־ציונדיקער הנהגה. דאָס האָט געבראַכט דערצו, אַז אין מינסק גופֿא האָבן די חובֿבי־ציון געפֿונען פֿאַר צוועקמעסיק אינצוארדענען פֿון צייט צו צייט פֿאָלקס־פֿאַרזאַמלונגען מיט דעם אָנטייל פֿון אליקום צונזער. יעדעס מאָל ווען מ'האָט זיך נאָר דערווײַסט אין שטאָט, אַז אליקום וועט זאָגן — קיין אָפֿישן זינגען ניט געווען געקלעפּט, וויַיל די פֿאַרזאַמלונגען פֿלעגן פֿאַרקומען אין בתי־מדרשים און אויף אַן אומלעגאַלן אופֿן — פֿלעגט זיך צוזאַמענקלײַבן א טויזנט־קעפּיקער עולם, און פֿילע פֿלעגן נאָך מוזן אַוועקגיין ניט געפֿינענדיק פֿאַר זיך קיין אָרט. די דאָזיקע פֿאַרזאַמלונגען האָבן געהאָט, אויסער א גרויסער אַנטאַטאַרישער באַדײַטונג, אויך א גרויסן מאָטאריעלן ערפֿאָלג. דערווייסנדיק זיך פֿון דעם דורך די צײַטונגען אין אַנדערע שטעט, האָט מען פֿון דאָרטן אויך גאַנץ אָפֿט אָנגעהויבן אײַנצולאָדן צונזערן אויף עפֿנטלעכע אוונטן, און אַלע זינגע אַרויסטרעטונגען מיט די חיבת־ציון־לידער זינגען אַריבער אונטער רוישנדע אַפּלאָדיסמענטן און שטורמישע אַוואַציעס מצד דעם פּובליקום.[153]

צונזערס לידער וועגן ציון „האָבן געקלונגען מער עכט און מער פֿשוט־פֿאָלקיש" ווי די העברעישע ציאָנאַדן פֿון יענער צייט.[154] זיין „אין דער סאָכע

---

[148] היסט 91־92.
[149] טאָג, יולי 22, 1950.
[150] א. ווילנער 136.
[151] ליפּצין 44.
[152] פֿ"גל אויך שאַצקי III, 335־336.
[153] ציטראָן 41־42.
[154] A. M. Dushkin, in *The Jerusalem Post*, Nov. 17, 1950.

ליגט די מזל־ברכה" איז געווען אַ מעכטיקער[155] רוף וואָס האָט אַלעמען אויפֿ־
געמונטערט, און איז עד־היום געבליבן דער סימבאָל און די ניט־אָפּיציעלע
הימנע פֿונעם יידישן ערדאַרבעטער. ווי אַן אויסדריק פֿון אַנערקענונג פֿאַר זײַן
פֿאַרשפּרייטן די אידעאַלן פֿון ערדאַרבעט און חיבת־ציון, האָט מען טאַקע אַ תל־
אָביבער גאַס אָנגערופֿן א"נ אליקום צונזער.

און וועג א. טשעריקאָווער[156] דערמאָנט, אַז צונזער „האָט שטאַרק מיטגעהאָלפֿן
דער געזעלשאַפֿט" [„דזשוּיש אַלײַענס אָוו אַמעריקאַ"] קער ער מיינען דער עיקר
דורכן געגראַמטן וואָרט, דורך די לידער „דזשוּיש אַליאַנס", „צום פּעדלער",
„גיו־יאָרק שלאָפֿט" א"א.

אַ דרײַטער פֿאַל. וועג קהל האָט געוואָלט צונויפֿשלאָגן עפּעס געלט פֿאַר זייער
אַן אָרעמער משפּחה, האָט מען פֿאַרבעטן צונזערן אויפֿצוטרעטן אויפֿן ברית.
צונזער איז געקומען, האָט רעציטירט דעם „סנדק" — אָנגעשריבן עקסטרע
פֿאַר אָט דער שׂימחה — און, היות ס'האָט זיך געהאָט צונויפֿגעקליבן אַ גרויסער
עולם צוהערערס, איז געראָטן אויפֿצומאַכן 300 רובל לטובת דער משפּחה.[157]

צונזערס השפּעה איז געווען באַשטימפּערלעך אויך, בעת ער האָט זיך „עדי־
טאָריעל" אָפּגערופֿן אויף געשעענישן פֿון אַ גאַנץ יאָר. זײַן ליד „דער צבֿויאַק",
אַ שטייגער, איז געווען אַן אָפּרוף אויף אַ שרײַבקער עוולה קעגן אַ לערער. צונ־
זערס ליטעראַרישער אויסגעשריי האָט אַזוי אויפֿגערודערט קהל, אַז דער גביר,
וואָס האָט גערודפֿט דעם לערער, האָט געמוזט עוקר זײַן פֿון מינסק און דער
געקריוודעטער לערער האָט אָפּבאַקומען זײַן שטעלע.[158] אַן אַנדער פֿאַל: דאָס ליד
וועגן פּוימענעס האָט אַרויסגערופֿן אַזאַ צאָרן, אַז דער עולם האָט דעם שולדיקן
יישובֿניק שיער ניט דורס געווען.[159]

נאָך דעם ווי צונזער איז געווען אַזוי אָנגענומען אין די 60ער־80ער יאָרן
פֿון 19טן י"ה, איז, מיטן אויפֿקום פֿון נײַע פּאָעטן און נײַע ליטעראַרישע פֿאָרמען,
זײַן פּאָפּולאַריטעט שטאַרק געפֿאַלן.[160] ערשט אין אונדזערע טעג, אַ דאַנק דעם
באַנײַטן אינטערעס אין ליטעראַטור־געשיכטע און אַ בריייטערן היסטאָרישן קוק
אויף ליטעראַטור, הייבט מען ווידער אָן אָפּצוגעבן צונזערן דעם פּלאַץ, וואָס אים
קומט אין דער געשיכטע פֿון דער יידישער פּאָעזיע. די איצטיקע אויסגאָבע איז אַן
אויסדריק פֿון אָט דער באַנײַטער באַציונג צו אליקום צונזערן.

מ. ש.

---

155 פֿ"גל פּיראָזשניקאָוו 1064. 156 טשער I, 336.

157 זען דעם בריוו פֿון סאָניע צ. היימאַן (דאָטירט יאַנ' 21, 1948) צו ס. ליפּצינען (ייוואָ־
אַרכיון).

158 פֿ"גל ליפּצין 145. 159 פֿ"גל אויט.

160 כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דער אומבאַציונג צו צונזערס ווערק איז אַזאַ פּרט: ציטראַן
30 שרײַבט, אַז חוץ אין „אַ קליינער העברעיִשער באַמערקונג צו אַ טרוקענעם פֿערז", האָט
דער פֿערזענגלעכער בראָך פֿון 1871 אויף צונזערן פּאָעטיש קיין שליטה ניט געהאַט. פֿאַקטיש
האָט דאָס צעבראָכענע האַרץ פֿון אַן אומגליקלעכן טאַטן געפֿונען אויסדריק אין: „דער סנדק"
(שש' 34־37), „מכירת־יוסף" (שש' 638־647), „דער פּאָטשטאָווער גלעקל" (שש' 89־106),
„דער אומגעניטער מלווה" (שש' 1־16), „די פֿאַרשידענע וועלט" (שש' 97־98), ווי אויך אינעם
שוין דערמאָנטן פּעסימיסטישן געמיט פֿון די לידער וואָס באַלד נאָך 1871.

לידער

יִדישע שידוכים

יִדישע שידוכים וועֶר עם ווייִם,
ווי אַזוי אַ יִד אַ שידוך טוט —
דאָס טרעפֿט נאָר זעלטן וועֶן,
אַז די שידוכים זאָלן זיך אויסלאָזן גוט . . .
עס קומען די שדכנים
מיט דעם פֿאַלשן פּנים
און שטעלן פֿאָר פֿאָר זיי אַ גרויסן גליק;
זיי טוען זיך ניט באַדענקען,
אַז עס וועט זיי שפּעטער קרענקען,
אַז זיי נעמען זיך אויפֿן האַלדז אַ שטריק . . .
קוקט נאָר, מענטשן, ווי די עלט'רן ביידע
פֿירן דאָרט אַ טאַכטער אַ פּלה צו דער עקידה,
די אויגן איז פֿאַרבונדן,
און דאָס האַרץ איז פֿול מיט וווּנדן,
און דער טאַטע גייט נאָך בײַ דער זײַט;
נאָך אַ פּאָר מינוט
צי שלעכט אָדער גוט,
די חרטה קומט נאָך דער צײַט . . .

[1851 ?]

לִיד פֿון די אויג

זאָג מיר, דו אויג, איך פֿרעג נאָר דיר,
דו ביסט דאָך געשעצט אין דער וועלט;
ביסט טײַער, ביסט איידל, ביסט שיין אָן אַ שיעור,
ביסט גלײַך ווי אַ פֿענצטער אין געצעלט.
דו שטייסט אים אין קאָפּ ווי אַ פּיקעט אויפֿן טורעם,
פֿון שטיינער, פֿון גריבער ביסטו אים אַ שירעם;
ביסט קלאָר ווי קרישטאַל, ווי דיאַמאַנטן פֿײַן,
איידעלער פֿון די אויג קען שוין ניט זײַן.

טאָ זאָג מיר, דו אויג, וואָס איז מיט דיר דער מער,
אז וועַן דו לאָכסט מיט גרויס פֿרייד, רינט פֿון דיר א טרער? . . .

ווי שיין, ווי רײַך דו זעסט אויס אין גאַנצן,
ווי א דימענט אין א גאָלדענע רינג!
די שוואַרצאָפּל אין מיטן זי טוט אין דיר טאַנצן,
זי לויפֿט און באַטראַכט אַלעסדינג.
קיין פֿויגל, קיין קויל לויפֿט ניט ווי דו,
געשווינדער פֿון אַלץ, דו אויג, ביסטו;
אומעטום א בליק און גלײַך באַטראַכט,
ווער פֿאַרמאָגט עס, ווער קען עס, ווער האָט עס די מאַכט!
טאָ זאָג מיר, אאז"ו.

פֿאַר וועמען איז טעאַטער מיט אַלע אַקטאָרן,
שפּילן ראָלעס א פֿראַכט?
פֿאַר וועמען איז זײַדנס און אַלערליי קאָלאָרן,
און דעסענעס אין צווײַגן געמאַכט?
פֿאַר וועמען איז בלומען, וואָס וואַקסן אין גאָרטן,
אַנגענעמע רויזן, וואָס געפֿינען זיך דאָרטן?
דעם בלינדן מענטשן נוצט דאָך עס ניט,
נאָר פֿאַר דיר, דו אויג, פֿאַר דיר איז דאָס גוט —
טאָ זאָג מיר, אאז"ו.

די געמאָלטע פּאָקויעס אין אַלערליי קווייטן,
פֿאַר וועמען איז מער ווי פֿאַר דיר?
די טײַערע בילדער וואָס קאָסטן דוקאַטן,
געזיכטן אויף געגילטע פּאַפּיר?
פֿײַער צום לײַכטן, גאָזע צום ברענען,
אַלע זענען דיר און דו זעסט יענען;
אַן דיר איז דער מענטש געצוווּנגען אין פֿרעם,
וועַן די אויג פֿעלט חלילה, איז ער גלײַך צו א מת . . .
טאָ זאָג מיר, אאז"ו.

זילבער, פּערל, טײַערע בורלאַנטן,
פֿאַר וועמען איז מער ווי פֿאַר דיר?
נײַע־מאָדישע קליידער, וואָס טראָגן נאָר פֿראַנטן
אין פֿאַרגעניגנס פֿון געמיינעם ביז דעם גבֿיר?
פֿון א שיין ליבע קינד ווער האָט הנאה —

דעם שמייכל, די מינע, די איידעלע המצאה?
אין אַלע תענוגים וואָס קומט נחת צו —
וועך קוקט עס, וועך זעט עס מער ווי דו?
טאָ זאָג מיר, אַז״ו.

ווי וואָלט דער מענטש ווײַסן וועך טאָג און וועך נאַכט,
וועך דו וואָלטסט אים ניט אַנגעזאָגט?
וועך די זון, די לבֿנה לײַכט לויטער — אַ פּראַכט,
און וועך זיי אַ וואָלקן פֿאַרשלאָגט?
דער קאַליר־טער רעגן־בויגן וואָס וווּנדער צו זען,
דער פֿײַערדיקער בליץ וואָס גיט פֿלוצלינג אַ ברען,
די זון, די לבֿנה, מיט די פֿרייַלעכע שטערן,
פֿון וואַנען וואָלט ער ווײַסן, וועך ניט די אויגן ערקלערן?
טאָ זאָג מיר, אַז״ו.

ענטפֿער פֿון די אויג

מוזסט ווײַסן, דו מענטש, ביסט פֿאַרנאַרט אין מיר,
אין אַלץ וואָס דו האָסט דאָ געזעדט . . .
איך דין דיר, איך לײַכט דיר שטענדיק, רוגעליר,
איך מוז טאָג און נאַכט שטיין אויף פּיקעט;
עטוואָס אַ פֿול איז מיר צום אויג אַ מניעה,
די עלטערע יאָרן טונקלט מיר די ראיה,
איידל צו זײַן איז ניט קיין גרויסע מעלה —
דאָס קלענסטע, דאָס מינדסטע מאַכט מיר שוין קײַלע.*
אַט דאָס איז מײַן שמערץ, אַט דאָס איז די זאָך,
דאָס רינט מיר די טרערן, וועך איך האָסטיק לאָך.

די אַלע פֿאַרגעניגן וואָס איך זע זיך אַן —
קרענקט מיר נאָך מער דאָס הערץ;
פֿון קליידער, פֿון ציירונג, וואָס יעדערער טוט אַן,
האָב איך פֿאַרדרום, קינאה און שמערץ.
דער האָט אַ שיין קינד, דער — אַ גאָלדענע קיים,
דער — אַ שיין ווײַב, דער — גראַפֿיש געקליידט;
פֿון דאָס מינדסטע זאָך, וואָס יענער פֿאַרמאָגט,

---

* = קאַליע.

זאָרג איך און טראָכט, ווי ווערט עס דעריאָגט . . .
אָט דאָס איז מײַן שמערץ, אאַז"וו.

די אויג פֿון מענטשן איז קיין מאָל ניט זאָט,
ווי דער שטראָם אויפֿן ים הין און הער;
פֿון דעם געמיינעם ביז דעם רײַכן גראָד,
יעדערן פֿעלט רק נאָך מער:
דעם פֿעלט געזונט, דעם — פּנים, דעם — גענעלט,
דעם — פֿרנסה, דעם — קינדער, דעם — לעבן אויף דער וועלט . . .
עס טרעפֿט ניט אַ מענטש, ער זאָל שטאַרבן מיט אַ גבֿול
און זאָל האָבן זײַן פֿאַרלאַנג אין גאַנצן פֿאַר פֿול . . .
אָט דאָס איז מײַן שמערץ, אאַז"וו.

די אַלע פֿאַרגעניגן פֿון יעדער מינוט
איז דאָס צו אַ חלום געמאַלט;
אַז יעדערע שעה רופֿט מיר רק מיט,
עס ווערט מיר רק פֿינצטער מײַן וועלט.
די איידעלע אויג מיט איר גרויסע שמירה,
וואָס ווערט דערפֿון? פֿאַר וועמען אַ דירה?
די אויג איז אמת שיין, זי קליידט צום גוף,
אָבער מערניט ביז מע לייגט איר די שערבלעך אַרוף*. . .
אָט דאָס איז מײַן שמערץ, אאַז"וו.

על־פֿן, דו מענטש, היט זייער מיר,
די אויג האַלט פֿעסט אין צוויק;
היט גאַנץ שטרענג איר קער און איר ריר,
היט יעדער קוק, יעדער בליק.
קלעם זיך נישט, באַדויער נישט יענעמס שטיקל גליק,
קוק ניט וואָס העכער, נאָר וואָס נידעריק;
באַנוגן זיך וואָס דו האָסט, מיט דעם וואָס איז דײַן,
זײַ רויק דאָ, וועסטו דאָרטן רויק זײַן.
אָט דאָס איינע היט, וועל איך זיכער זײַן אַליין,
אַז איך וועל לאָכן מיט גרויס פֿרייד, וועט קיין טרער ניט גיין.

שח, 1865 [שצ, 1862?]

---

* = אַרויף.

דער אײַזנבאַן

באַטראַכט די נײַע וועלט, דער שׂכל און דער זינען,
באַטראַכט דעם נײַעם קונץ פֿון די אײַזערנע מאַשינען!
עס קאָכט אין קעסל וואַסער, די פּאָרע ווערט פֿאַרשטיקט,
דורך אַ שמאָלע רורע ווערט עס פֿעסט געדריקט;
עס דרייען זיך די רעדער
גרינג ווי אַ פֿעדער,
עס שווינדלט פֿאַר די אויגן
ווי אַ פֿײַל פֿון בויגן.
עס לויפֿט גאַנץ געשווינד,
עס טראָגט ווי אַ ווינט,
אָן מאַטערניש און אָן מי;
און הונדערט טריט
געווערט אַ מינוט,
קיין פֿערד דאַרף מען דערצו!

גלײַך ווי דער מאַשין קומט אָן צום וואָקזאַל,
עס פֿײַפֿט, עס רוישט, עס טומלט איבעראַל;
די קנעכט פֿון די אַטעלן מיט קיפאַזשן, מיט קאַראַטן,
לויפֿן מיט די פּאַסאַזשירן ווי די פֿויגל מיט איר שאַטן.
פֿון קאָוונע, פֿון פּרײַסן
הערט מען אַלע נײַסן,
וואָס פּאַסירט זיך אין אַ שעה —
וויים מען גלײַך דאָ.
און אין וואָקזאַל
איז גרויס דער צופֿאַל,
זשאַנדאַרן מיט געווער אויפֿן ציל;
דער נאַראַד איז גרויס,
אַרײַן און אַרויס —
עס קאָכט אַזוי ווי אין אַ מיל.

זומער אין ווילנע, שבת נאָכן שלאָף,
אַ שפּאַציר בײַן ציגונקע — מענטשן אָן אַ סוף.
באַקוקן דעם וואָקזאַל, דעם זייגער אין דער הייך,
באַטראַכטן די מאַשינען, ווי פֿון קוימען גייט דער רייך.•
און דער מאַשינטשיק, דער קוריער,

• = רויך.

ער לויפֿט אַלץ אַפֿרויִער,
ער שפּירט אויף יעדער פּאָרט,
צי איז אַלץ אויף אַן אָרט.
און אין מיטן דערין
קומט אָן דער מאַשין,
עם הערט זיך פֿון ווײַטן ער לויפֿט;
עס גייען פּאַסאַזשירן
אַרויס דורך די טירן —
ער האָט אַלעמען אָנגעפֿיפֿט . . .

פֿאַר קופּצעס, פֿאַר גילדעס, פֿאַר קרעמער איז דאָס גוט —
די פּרײַזן פֿון אויסלאַנד וויים ער די מינוט;
סחורה אָדער תּבֿואה האָט ער דאָ נאָר געקריגן,
וויים ער גלײַך פֿון אויסלאַנד, אויב דאָרטן איז געשטיגן!
שטויט דאָ צו פֿאַרדינען,
לויפֿט ער מיט די מאַשינען;
ער קומט שוין גלײַך אַהין,
ער איז שוין אין בערלין.
און אין איין אויגנבליק
איז ער שוין צוריק,
האָט דאָרטן גאָרנישט פֿאַרבראַכט;
א שפּרונג און א פֿלי,
און איז שוין ווידער הי,
ווי אין מאַרקוץ א שנאַפּס געמאַכט! . . .

וועג אײַנער פֿלעגט צו דאָרפֿן אין דער וועגנס פֿאָרן,
פֿלעגט ער אויסגעריסן ווערן אויף זײַן בינטל יאָרן —
די בעלי-עגלות, די פֿורמאַנעס פֿלעגט ער מוזן חנפֿענען,
צו א קרעטשמע, צו א סטאַציע — קויף זיי רק בראַנפֿן.
דאָ איז א טאָל זייער טיף
און דאָ איז בארג-אַרויף,
דאָ פֿויעט מען די פֿערד,
דערווײַל האָט אַלץ געווערט.
אַבער דער מאַשין
לאָכט אויס דערפֿון,
א בארג, א קרעטשמע פֿאַרשפּאַרט;
דער קויפֿט א בילעט,

און גלײַך ווי ער זעט —
איז ער שוין אויף אַן אָרט!

ווי ער קויפֿט נאָר דעם בילעט, איז ער שוין פֿרייַלעך,
אין מאַשין זיצט ער אויפֿן סאָפֿקע ריכטיק ווי אַ מלך;
ער מאַג זיך זײַן אָרעם און זיצט אין דריטן קלאַס,
מוז זײַן דער ציגאַר אין מויל און בײַן זײַט דער רײַזעטאַש.•
די וועלט ווערט אים פֿרײַ,
עס לויפֿט אים אַלץ פֿאַרבײַ —
וויאַרסטן און פֿעלדער,
בײמער און וועלדער.
דאָ הערט ער אַ פֿײַף,
ווערט ער בײַ זיך שטײַף —
דאָס איז אויף אַ סטאַציע אַ ראָיה;
און דאָ האַלט ער אין טעשל
בראַנפֿן אַ פֿלעשל
און איז די נשמה מחיה . . .

הײַנט חוץ די מאַשינען באַטראַכט די טעלעגראַפֿן —
אין איינע פֿינף מינוט ווערט אַ בריוו באַשאַפֿן!
עס שטייען הויכע קלעצער, פֿון אויבן גייט אַ דראָט,
אויף דעם רעדט מען געשעפֿטן, סעקרעטן אָן אַ שטשאָט . . .
אַ רעדל זעען מיר
מיט אַ פֿאַסיקל פּאַפּיר,
אין איין אויגנבליק
ענטפֿערט מען צוריק!
דער קלאַפּ, דער טראַפּ
פֿון דעם טעלעגראַפּ
איז ווערט נאָר די געלט;
הײַנט קען מען פֿאַרשטיין
ווי וווּנדער, ווי שיין —
די חכמה פֿון הײַנטיקע וועלט!

למשל, משיח דאַרף דאָ קומען אויסלייזן יידן,
אַזוי אַ מהלך צו פֿום וואָלט מען ניט געווען צופֿרידן!
און קיין פֿערד וואָלטן ניט געסטײַעט,

• = רײַזעטאַש.

און בעלי־עגלות וואלטן שטאלצירן —
יעדערנס געזינטעלע מיט הויזראט
אין ארץ־ישראל צו פֿירן!
א טישעלע, א קאמאד
צו לאזן איז א שאד,
אן עמער, א צעבערטשיק,
א פֿלעשל, א מאקעטערטשיק —
הינט פֿארשטייט מיט א זין
דעם נוץ פֿון מאשין,
אט נוצט עס פֿאר יידישן קהל;
אט מאכט מען א וועג,
אז אין איינע דרײַ טעג
זײַנען מיר שוין אין ארץ־ישראל . . .

שח, 1865 [שצ, 1862?]

דער זומער מיט דעם ווינטער

דער זומער: דער זומער פֿארן מענטשן —
ווי ליב איך בין, ווי טרײַ!
איך דעק די פֿעלד<ער> מיט גרינסן צו,
איך מאך די לופֿטן פֿרײַ;
איך ברענג דעם שיינעם פֿרילינג
מיט אלע פֿרייליעכקײַט.*
ווי שיין ער איז, דער גרעזעלע,
אין מײַאווע צײַט!
און דער ווינטער, >אוי,< דער מערדער —
ווער איז זײַנע געסט?
די שנייען, די טומאנען,
מיט די גרויסע פֿרעסט . . .

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער?
זע נאָר, גוט באַטראַכט:
פֿון די היצן גייט די כּוחות אויס,
דער מענטש ווערט אָפּגעשוואַכט;
די זון ברענט אים ווי פֿײַער,
עס איז שרעקלעך היים,

* = פֿרייליעכקײַט.

שוואַך און שלאַף ווי א פֿליג —
עס גיסט אים טײַכן שוויים.
און בײַ מיר איז ער געזונט און שטײַף,
ער דאַרף קיין גרויסן קאַסט,
טוט אַן אויף זיך וואָס מיגלעך איז,
שטאַלצירט אין גרעסטן פֿראַסט.

דער זומער: דער זומער פֿאַרן מענטשן —
ווי ליב איך בין, ווי בחיר!
אין גערטנער און אין פֿרוכטסאַדן —
דער שענסטער שפּאַציר.
די פֿייגלעך זיי זינגען,
ער ליגט זיך אויף דעם גראָז,
די בלומען רינגלען אים אַרום,
דער ריח שמעקט צום נאָז.
און דער ווינטער, דער מערדער —
דער פֿראָסט איז זייער גרויס,
עס שטערט אים די פֿאַרגעניגונגען —
קען ניט פֿון שטוב אַרויס.

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער,
וואָס מאַכסטו זיך אַזוי גריים?*
די פֿליגן, די קאַמאַראָדן,
זיי בײַסן שטיקער פֿליים;**
די עסן דאַרף מען היסן
עס זאָל מילבן ניט אַרײַן —
לכּד וואָס טאָטשען בײַ נאַכט אין שלאַף,
מע קען ניט רויק זײַן.
און בײַ מיר איז קיין פֿליגן דאָ,
די עסן — ריין און גוט,
בײַ נאַכט ליגט ער אײַנגעדעקט
און שלאָפֿט זיך גאַנץ באַרוט.

דער זומער: דער זומער פֿאַר דעם מענטשן
איז דאָך פֿאַרט ניט שלעכט:
קיין שויב ניטאָ, קיין האַלץ ניטאָ —

---

* = גרויס. ** = פֿלייש.

בײַ מיר איז אַלעס רעכט.
איך מאַך ניט אַן קיין קאַסטן,
באַלײַכטונג לאָז איך צו רו,
איך דאַרף קיין מאָל קיין פֿוטער ניט,
קיין פֿערענע אויך דערצו.
און דער ווינטער, דער מערדער,
ברענגט אויס גאָר די געלט:
א קאָפּטעלע, א וועגעלע האַלץ,
מע היט זיך רק פֿון קעלט.

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער?
באַרעכן זיך אליין:
דער רובל האָט קיין שפּאָר בײַ דיר,
ער מוז ווי זאַלץ צעגיין.
פֿאַרגעניגן און קאָמעדיע
אויב ער נאָר פֿאַרזוכט,
די ספּעקטן מיט די סעדעלעך
מיט די יונגע פֿרוכט,
און בײַ מיר איז דאָס אַלץ פֿאַרשפּאַרט —
פֿון שטוב נאָך ניט א טריט;
דער רובל בליַבט בײַ זיך אין טאַש —
אז מע זעט ניט, ווילט זיך ניט . . .

דער זומער: דער זומער פֿאַרן מענטשן —
זײַן האָפּענונג איז גרוים:
דער קאָרן אויף דעם פֿעלד
ווי שיין ער וואַקסט דאָס אויס!
מע שניַידט, מע בינדט זיי אין גאַרבן,
מע טראָגט זיי אין דער הייך;
מיט שׂימחה, מיט גרוים פֿרייד,
מע זינגט נאָך לידער אייך.*
און דער ווינטער, דער מערדער,
קומט ווי דער העלד —
דורכוים פֿאַרווייט, דורכוים פֿאַרשנייט,
דורכוים א ווײַסע פֿעלד.

---

* = אויך.

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער,
מיט דײַן קאַרן וואָס וואַקסט אויס?
דו ביסט דאָך נאָר א בריה,
אז ער שפּראַצט שוין ארוים —
אז דאָס קינד קען שוין זען די וועלט,
האַלט ער שוין גאַנץ וויַט;
נאָר די מי באַשטייט אין דעם,
נאָר אין דער יונגער צייַט.
און בײַ מיר ליגט ער אין ווארעמקייט,
ווערט זיך דיק און גרויס,
די שניי פֿון אויבן דעקט אים צו,
ביז ער שפּראַצט ארוים.

דער זומער: דער זומער פֿאַר דעם רײַזנדער
איז ער א גוטער־פֿרײַנד:
גייט גאַנץ לײַכט אַנגעטאָן,
די זון פֿון אויבן שײַנט,
אויף דעם גראָז קען ער זיך רוען
ווי אויף א ווייכן שטול,
די ביימער פֿון די זײַטן,
מיט גרינע בלעטער פֿול.
און דער ווינטער, דער מערדער,
בײַ נאַכט די וועג פֿאַרוויים,
ער זעט קיין וועג, ער זעט קיין שטעג,
ער זעט ניט, ווו ער גייט.

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער,
וואָס גיסט אים פֿאַר א נוץ?
ער קען בײַ טאָג ניט פֿאָרן,
עס ברענט אים שטאַרק די הייץ,
די רעדער כאַפּן ברענען,
זײַן גומען אויך דערצו,
די פֿערד זיי ווערן אָפּגעשוואַכט —
שרעקלעך היים ביסטו!
און בײַ מיר איז ער פֿולקום פֿרײַ —
א שליטנסוועג געמאַכט,
די לבֿנה שײַנט, די וועג זי גלאַנצט,
כאַטש פֿאַר א גאַנצע נאַכט.

דער זומער: דער זומער פֿאַר דעם מענטשן —
בין איך דאָך גוט אַזוי!
דער רעגן טרינקט די פֿעלדער אָן,
ביַי נאַכט — דער זיסער טוי.
אויף מיר באַשטייט זיַין לעבן,
וועט נאָר שׂכל האָבן —
אַז עס פֿעלט אים עטוואָס רעגן,
שרייַט ער שוין צו גאָט.
און דער ווינטער, דער מערדער,
וואַרפֿט שניי פֿון דער הייך,
עס וועט דערפֿון געווינטערן,
פֿארטרינקט די מילן אייך.*

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער,
אַז דער רעגן גייט אין שניט
בעט מען ער זאָל אויפֿהערן,
און ער פֿאָלגט דווקא ניט!
אַז מע גייט אין וועג אין רעגן,
וועט מען דורכגעוויקט;
פֿון די דונערן, די בליצן
די ביימער וועט צעלייגט.
און ביַי מיר איז אויַי פֿאַראַנען,
וואָס מע שטעלט עס אַפּ
צו קעלערן, צו וואַסערן
צי צו אַ קראַנקע קאַפּ.

דער זומער: דער זומער פֿאַר דעם מענטשן
ווי ליב איך בין, ווי גוט!
דעם גאַנצן טאָג ער האַרעווט,
פֿאַר נאַכט איז ער בארוט;
ער גייט אין טיַיך זיך באָדן,
פֿרייַלעך, גאָר אַ בחיר;
אַלע ניַיע פֿרוכטן
קריגט ער אויך ביַי מיר.
און דער ווינטער, דער מערדער,
פֿארקויפֿט אים פֿאַר אַ קנעכט —

---

* = אויך.

עֶר הָאט קיין מאל קיין אָפרו ניט,
האָרעווָעט גאָנצע נעכט.

דער ווינטער: וואָס רימסטו דיך, דו זומער,
מיט דיין פֿרייַע צייַט?
דו גייסט אַוועק ווייַנענדיק,
מע זעט קיין פֿריילעכקייַט:*

די ספֿירה מיט דריַי וואָכן —
פֿאַריאָמערט און פֿאַרצאָגט,
אלול, ימים-נוראים —
רק עֶר גייט און קלאָגט.
און איך דאַרף קיין טרערן ניט,
בייַ מיר איז אַלעס רעכט,
חנוכּה און פּורים
פֿאַרברענג זיך גאָנצע נעכט.

צושפּיל:

איר זיסע צייַטן,
עס פּאַסט ניט פֿאַר לייַטן,
אייַערע זילזולים
איז הבל-הבלים.

איר טוט פֿאַרגרייַזן,
וואָס איר דאַרפֿט אויפֿוויַזן
פֿון דעם די יתרונות,
פֿון דעם די חסרונות.

וואָס דאַרפֿט איר דאָ רייַדן?
מע דאַרף אייַך בויַדן,
די קעלט, די היץ
קומט בויַדע צו ניץ.

וואָלט דער מענטש נאָר אליין
געווווסט צו פֿאַרשטיין,
אייַך בויַדן צו שעצן,
די צייַט ניט צו קוועצן,**

* = פֿריילעכקייט. ** = קוועטשן.

דעם זומער ניט צו דריקן,
דעם ווינטער ניט צו שטיקן,
נאָר נחת געשעפּט,
די צייַט וואָס מע לעבט! . . .

אין קבֿר דאָרט
איז אַלץ פֿאַרשפּאָרט,
מע קען דאָרט ניט קריגן
קיין פֿאַרגעניגן . . .

גיט נאָר אַ בליק,
אויפֿן גרינעם בריק
איז אַ גרויסער חסרון
האַסטיק צו פֿאָרן.

אַ מענטש מיט אַ זין
קען לערנען דערפֿין*
אַ משל אַ קליינעם
און אַ מוסר אַ ריינעם.

די וועלט איז גלייַך
צו אַ גרויסן טייַך,
און דער מענטש גייט
אַריבער די בריק,

דער בריק איז שמאָל —
נאָר עטלעכע צאָל,
עס שפּאָרן זיך די ליַטן
איינס אויפֿן צווייטן.

פֿאַמעלעך די טריט,
שטופּט זיך נאָר ניט!
פֿוי, חלשות!
דאָ איז ספּנת-נפֿשות!

חלילה אַ דריק
עטוואָס פֿון בריק —
אַט פֿירט איר דאָך איבער
אַ מענטשן דעריבער!

---

* = דערפֿון.

בעסער גייט
געלאָסענערהייט,
הײַלט ניט די וועג,
איר וועט נאָך קומען צום ברעג . . .

[שח, 1865 [שצ, 1862?]

ליד פֿון די פֿויגל

„וואָס קוקט איר מיר, פֿייגעלעך, אַן,
וואָס איך קען מיך קיין ריר נישט טאָן?
פֿון שטיפֿן איז מיר געוואָרן
מײַנע פֿליגלען אָפּגעשאָרן.
איך זע דאָרט אַ פֿייגעלע פֿליט,
איך זע דער בוים ער בליט,
איך זע עס מיט די אויגן,
און וואָלט אויך גערן געפֿלויגן.
איך בין אויך אַ מאָל געווען פֿרײַ,
געפֿלויגן, געכאָפּט אַ גראָז, אַ מײַ,
אַ גרעזעלע געשמעקט,
דעם טוי אָפּגעלעקט,
און <האָב אויך דעם> נחת געהאַט
צו טראָגן אין מויל אַ בלאָט.
<און> הײַנט האָב איך דערלעבט
צו זען, ווי יענע שוועבט;
אַליין בין איך ווי צוגעשמידט,
איך זע אַלע צײַט
דעם נחת פֿון דער וויַט,
און גרייכן קען איך ניט . . .

ווי שיין דער זומער איז הײַנט,
ווי פֿרײלעך די זון זי שײַנט!
ווי פֿרײַ עס איז איצט צו שוועבן,
וועמען גאָט האָט נאָר פֿליגל געגעבן!
זיי פֿליִען אויף דעם פֿעלד אַרום,
זיי זינגען מיטן זיסן שטים —
זיי טוען דאָס גאָט דאַנקען,
וואָס ער האָט זיי פֿליגל געשאַנקען.

ערשט צוריק א קורצע צייט
בין איך אויך בײַן גליק געווען לײַט —
געפֿלויגן אין דער הייך
און געזונגען אייך,*
אין דער פֿרי מיט מײַן געזאַנג
געגעבן צו גאָט א דאַנק.
הײַנט איז מיט א מאָל
אַראָפּ מײַן זיסער קול,
איך בין שוין געוואָרן שטום;
און אַלע קליינע קינדער
יעדערער באַזונדער
טרײַבן מיך הין און הער אַרום.

איר פֿייגלעך, וואָס איר האָט פֿליגל,
קוקט אין מיר ווי אין א שפּיגל:
ווי עס איז ניטאָ אויף דער וועלט קיין גליק,
ווי דער גליקסטער ווערט אונטערדריק . . .
אויף די פֿליגל נעמט מיך, פֿרײַנד,
טראָגט מיך וווּ די זון שײַנט!
שטעלט מיר וווּ די היץ איז גרויס,
דאָרטן וואָקסן מיר פֿליגלען אויס . . .
איך וועל אָנהייבן ווידער אויפֿן פֿעלד צו פֿליען,
וווּ פֿייגלעך שוועבן, וווּ ביימער בליִען;
איך וועל אָנהייבן צו געניסן
פֿון דעם טוי דעם זיסן,
און וועל זינגען אייך*
מיט מײַן שטים אין דער הייך.
אָך, ווי דערלעב איך שוים
צו שטיין אויפֿן בוים
און פֿאַרגעסן אָן אַלע מײַנע לייד!
צו זינגען נאָך א מאָל
מיט מײַן זיסן קול,
פֿאַר מײַן צער צו געניסן עטוואָס פֿרייד . . .״

אָזוי האָט א פֿויגל געקלאָגט,
ווען זי איז געווען פֿאַרצאָגט,

---

* = אויך.

פֿון פֿייגלעך אונטערדריק,
מיט הונדערט יאָר צוריק,
איידער איר דערלייזער איז געקומען,
איי ער שטעלט איר צעווישן די בלומען,
געטאָן די קינדער פֿאַריאָגן,
ביז זי האָט צוריק אירע פֿליגל געקראָגן.
ווער קען די פֿויגל אין געזיכט אָקוראָט,
וואָס דעם נאָמען „קאָליקע" האָט זי געהאָט?
מע פֿלעגט איר רופֿן א מאָל
„דאָס שיינע פֿאָלק ישׂראל";
און אז מע האָט איר צעהאַקט גליד פֿאַר גליד,
האָט מען איר דערנאָך גערופֿן „זשיד".
מיט טרערן דערמאָנט זי איצט,
ווי זיי האָבן איר פֿאַרשמיצט,
געטריבן פֿון צווייַגל צו צווייַגל;
און הייַנט איז זי באַגליקט,
אז גאָט האָט איר געשיקט
דעם ווירט, וואָס האָלט איר ריין אין שטייַגל.

„גלייַך ווי איך בין אַן פֿליגל געבליבן,
פֿון מיין נעסט געוואָרן פֿאַרטריבן,
האָב איך מיך געבעטן אין אַכסניא —
צו זיין אין איטאַליע, אין שפּאַניע.
איך האָב ערשט דערשפּירט מיין פּיין,
ווי שלעכט עס איז אַן פֿליגל צו זיין;
געריסן מיר פֿעדער פֿאַר פֿעדער,
אז איך דאַרף גאָר — בלוט צום סדר!
אַן אינקוויזיציע האָבן זיי אויסגעקלערט,
און האָבן מיט דעם מיין אמונה געשטערט;
מיט רציחה און מיט רישעות
געמישפּט מיט ארבע מיתות,
מיטן נפֿש און מיט ממון,
ווי אין גלות בבל, המן,
ביז זיי האָבן מיין קומפּאַניע
פֿאַרטריבן פֿון אַכסניא . . .
איך האָב דאַמאָלס אַלע שלעכטעס אָנגעזען;
איך געדענק נאָך אַלע טעג

יענע 'גוטע' טעג —
„דאָס איז בײַ מיר אַ צווייטער חורבן געווען . . .״

די פֿייגלעך, וואָס זײַנען מיט איר אין לאַנד,
האָבן געוואָשן איר פּנים מיט שאַנד;
זיי דענקען, אַז דעם חסרון
האָט זי צײַט איר געבאָרן.
האָבן פֿאַרגעסן איר מלוכה, איר כּבֿוד,
האָבן פֿאַרגעסן איר מלכות בית־דוד,
זיי מיינען, אַז צײַט איר גלויבן
האָט זי קיין מאָל קיין קאַפּ אויפֿגעהויבן . . .
און זי האָט געשרײַען פֿון צער, פֿון נייט:*
„איך געדענק מײַנע פֿליגל נאָך יונגערהייט —
די נבֿואה מיט די פּהונה,
דער מישכּן פֿאַר די שכינה,
די מלכים מיט די קראָנען,
ציון מיט לבֿנון . . .
מיניסטאָרן און יענעראַלן
אין שאַרפֿן שוועבד געפֿאַלן,
מײַנע חכמים מיט מײַן גאָנץ גרויסן פֿלאָר!
הײַנט איז מיר געוואָרן
מײַנע פֿליגל אָפּגעשאָרן —
שוין העכער אַז זיבעצן הונדערט יאָר . . .

אַז איך בין שוין אין פּוילן געקומען,
האָט זי מיר אין אָנפֿאַנג שיין צוגענומען;
איך האָב מיך געטרייסט אויף פֿרײַעריקע צײַטן —
געהאָפֿט שוין צו לעבן ווי לײַטן . . .
אָבער דאָס איז אויך געווען אויף צו פֿליַסן:
זי פֿלעגט מיר נאָר מײַנע פֿעדערן רײַסן,
דעם קערנדל, וואָס זי האָט מיר געגעבן,
האָט מיר געקאָסט מײַן גאַנצן לעבן . . .״
ווי עס האָט איר דערזען דער ווירט פֿון לאַנד,
איר צער באַמערקט, געזען איר שאַנד,
האָט ער איר געשטעלט צעווישן בלומען,
געלאָזן די זון צוקומען,

---

* = נייט.

און זיי האָט ער באַצאָלט געשווינד
ווי זיי האָבן קענען איר פֿאַרדינט.
„איך האָף שוין ווידער אייך*
צו פֿליִען אין דער הייך,
עס שפּראָצט מיר שוין פֿליגלען אויס;
איך וועל שוין זיין ביי אייך
מיט אַלע פֿייגלעך גליַך —
א שפּילפֿויגל ביי דעם ווירט אין שוים . . ."

שח, 1865 [שצ, 1862?]

די אַכסניא

א היסטאָריע, וואָס עס איז פֿאַרלאָפֿן,
קען עס יעדערער האָבן בזפֿרון —
וואָס מיר האָט זיך געטראָפֿן,
אז איך בין אויף א חתונה געפֿאָרן.
עס איז שוין געווען שפּעט אין דער נאַכט,
קומען מיר אין אַן אַכסניא,
מיר האָבן דאָרטן פֿאַרבראַכט
אין געזעלנשאַפֿט מיט א קומפּאַניע.
מיר זיַינען דאָרטן ווייניק געזעסן,
עס האָט אַבער מערער נייַם געגעבן,
איך וועל עס ניט פֿאַרגעסן
ציַיט מיַין גאַנצן לעבן.

אין אַכסניא וואָרן מענטשן אַן א שיעור,
די הויז איז אויך זייער גרויס,
עס רוט ניט פֿון זיי די טיר:
דער — אַריַין, דער — אַרויס.
דער איז געקומען מיט א קאָראָט,
אין דער לענג די פֿערד געשפּאַנט;
דער צווייטער נאָר א פּעקל האָט
און האָלט דעם קלומיקל אין האַנט.
דער רייַכער, וואָס דאָרטן איז פֿאָרן,
האָלט א קאָמער פֿאָר זיך;
דער געמיינער, דער אָרעמאַן,
ליגט אויף דער ערד לעבן קיך.

* = אויך.

אין מיטן שטוב שטייט א טיש
מיט פֿאַרשטעלונג אַלערלײ געריכט,
עם וואַר דאָרטן בראָטן, פֿלייש און פֿיש,
און אָרום זיצן אורחים געדיכט.
אײנער כאַפּט א גאַנצע שטיק,
דער צווייטער — מערנישט ווי א ביסן,
אײנער האָט גאָר דעם גליק
דעם גאַנצן טעלער צו געניסן;
און אײנער שטייט בײַן טיר,
ער מוז דער לעצטער בלײַבן,
ער שרײַט נעבעך: „גיט נאָר מיר
מיט וואָס דעם הונגער צו פֿאַרטרײַבן!"

דער וועלט אַליין זיצט עם פֿון דער ווײַט
און גיט עם אויף אַלץ השגחה,
אָרום אים שטייען זײַנע לײַט —
משרתים א גאַנצע משפּחה.
אויף דעם ווירט פֿון הויז אַליין
קען איך אַזוי קלוג גיט זײַן:
אַן אַנדערן הייסט ער שוין גיין,
וואָס ער איז אַקערשט אין שטוב אַרײַן;
ער שרײַט נעבעך, ער זאָגט: „אַט באַלד,
לאָזט מיר כאַטש עפּעס פֿאַרזוכן אַפֿרײַער!"
אָבער די משרתים כאַפּן אים מיט געוואַלד
און שלעפּן אים אָרוים דורכן טיר.

איך זע דאָרט אין א קאַמער באַזונדער,
ווײַזט מיר דאָרט אַן א קליין מיידל,
זיצן דאָרטן א חדר מיט קינדער,
און שפּילן אין א בלײַערנע דריידל.
איך באַטראַכט ווי זי ווערט באַנוצט,
איך קער איר אָהער און אָהין,
זע איך איז דאָרטן אותיות געקריצט:
נון, גימל, הא, שין.
איין קינד זיצט ווי א קאַלב,
דער צווייטער — גאָר ווי צעמישט,

דעם פּאַלט „הא", באַקומט ער האַלב,
דעם — „נון", באַקומט ער נישט . . .

איך רוף זיך אָפּ: „דאָס איז ניסט,*
קינדער, איר האָט קיין געפֿיל,
וואָס פֿאַרברענגט איר די ציַט אומזיסט
אין אַזא דומהייטע שפּיל?
קינדער, גיט נאָר אַ בליק,
האָט איר דען קיין אַנדער זאַך צו טאָן?
אין וואָס באַשטייט דאָ אַיַער גליק —
צו געווינען אַ גראָשן אַ קאָן?
איך קען עס ניט פֿאַרשטיין דעם רעכענונג,
איר זיַט קינדער, זיַט מיר מוחל,
אין שטוב פֿעלט אַיַך אַרדענונג,
אין קאָמער פֿעלט אַיַך שכל . . ."

נאָר דאָרט איז געזעסן אַ יונגעס קינד,
אַיידל, קלוג און שיין,
רופֿט ער זיך אָפּ צו מיר איצונד,
מיט געדאַנקען, מיט געפֿיל, מיט חן:
„וואָס לאַכט איר דען פֿון אונדז,
וואָס מיר שפּילן מיט די דריידל אין געלטן?
איר זיַט דאָך אַלע פֿאַרנאַרישט מיט דעם קונץ,
איר, אַלע אַיַנווינער דער וועלט.
די דריידל נאָר גוט באַטראַכט,
דעם פֿאַרשפּילן מיט דעם געווינען;
איר האַוועט אויך אַזוי טאָג און נאַכט,
איר זוכט דעם גליק צו געפֿינען."

דער גליק פֿון מענטשן באַטרעפֿט
ווי אים איז באַשערט דעם יאָר,
פֿאַלט אים „הא" — באַקומט ער העלפֿט,
איז אים באַשערט „גימל" — האָט ער גאָר.
עס איז דורך אַ בלינדע וועלט,
דער יאָגן זיך איז נאָר אומזיסט;
טרעפֿט אים „שין" — ווערט זיַין נפֿש געשטעלט,
טרעפֿט אים „נון" — האָט ער ניסט.*

* = נישט.

אויף די דרויד֫ל גיט נאָר אַ בליק,
אַזוי דרייט זיך די צײַט,
וועמען עס טרעפֿט דאָס גליק
און וועמען ער שטייט פֿון דער ווײַט . . .

אין די אַכסניא וואָס אײַך איז צום וווּנדער?
די וועלט טוט אויך אַזוי באַשליסן —
יעדערער כאַפּט באַזונדער,
וואָרעם יעדערן ווילט זיך וואָס געניסן.
און אין דעם ווי די וועלט איז זיי זים,
הייבן שוין אָן די משרתים צו טרײַבן:
„גיכער גייט שוין אַוועק פֿון טיש,*
איר קענט שוין דאָ נישט פֿיל פֿאַרבלײַבן!"
אייניקער, וואָס אַקערשט געבאָרן,
שרײַט נעבעך אַ ווײַלע: „לאָזט מיר!"
זײַן וועלט נאָר פֿאַרבײַגעפֿאָרן
און איז שוין פֿון יענער זײַט טיר . . .

צושפּיל:

אַט איז פֿאַרגעשטעלט
די גאַנצע וועלט,
מיט אַלע אירע מענטשן אויף דער ערד;
הײַנט זעט נאָר איצונד
די חכמה פֿון קינד,
ווי ער האָט דאָס ריכטיק באַקלערט!

דער גליק, דער שם
באַשטייט נאָר אין דעם,
אַז ווייניק און פֿיל איז גלײַך;
צו דאַנקען גאָט
אויף וויפֿל ער האָט,
און דאָן איז ער ווירקלעך רײַך.

דער טאָג וואָס איז דײַן,
אַז דו זעסט נאָר די שיין,
לעב דיר אָן דאגה, אָן צער;

---

* = טיש.

שעץ יעדער שעה,
און גרייט זיך אַן דאָ,
זאָלסט דאָרטן ניט בלַיבן קיין נאָר . . .

דער יאָגן, דער לויפֿן
איז גאָרניט קיין אופֿן,
דאָס איז פּמעט איבעריק;
ער איז מחויב צו טאָן
ווי פֿיל ער קאָן,
און האָפֿן פֿון הימל דעם גליק.

דער האָפֿענונג קען געבן
א גאַנץ פֿרַיעם לעבן,
מע דאַרף מערנישט ווינן אָפֿרַיער,
אז דעם שלעכטן, דעם פֿרומען
אז דער גליק דאַרף נאָר קומען,
קלאָפּט ער אַליין אַן די טיר . . .

1865 ,שח

די ליכט

דו ליכט, דו ליכט! איך פֿרעג דיר נאָר,
וואָס קען דאָס דיר באַדַיטן?
דו לַיכטסט דאָך לויטער, העל און קלאָר,
פֿאַרשַיינסט די אויג פֿון ווַיטן;
יעדערער מענטש פֿון דיר קוועלט,
ביסט אַנגענומען און טַיער.
טאָ זאָג מיר נאָר וואָס דיר פֿעלט,
וואָס אין דַין האַרצן ברענט א פַֿיער!

זילבערנע לַיכטער ווערט פֿאַר דיר געמאַכט
דַין העלן פֿלאַם צו באַפּוצן,
ווי דער טאָג פֿאַרגייט און עס קומט אַן די נאַכט,
טוסטו אַנשטאָט די זון באַנוצן;
ווי פֿרַי, ווי ליב ביסטו די וועלט,
דעם חושך ביסטו גיך מבֿער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַז"וו.

דאָס מינדסטע קינד קוועלט פֿון דיר,
קוקט און שלינגט מיט די אויגן,

און בײַ אַלע פֿירשטן אין קוואַטיר
ווערט דײַן פֿלאַם געצויגן;
דער פֿילאָזאָף אין זײַן געצעלט
איז ער זײַן חכמה פֿאַר דיר משער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַזוי"ו.

דער סימן פֿון שבת איז נאָר פֿון דיר,
אויפֿן טיש ווערסטו געשטעלט איצינד,*
און אַלע ווײַבער בענטשן דיר
ווי אַ מוטער איר אייניציקע קינד;
און צו הבדלה ביסטו אויך גוט געלט,
מע פֿלעכט דיר אויס אַ דרײַער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַזוי"ו.

די נאַכט פֿון חנופה ווערסטו פֿול
אויף אַלע פֿענצטער און טירן,
און די מנורות פֿון יעדער שול
טוט מען מיט דיר לאַמענירן;
אַרום דיר — משוררים אַרומגעשטעלט
און מע זינגט די ברכה מיט געהײַער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַזוי"ו.

צו בודק־חמץ ביסטו זייער געשעצט,
דער באַלעבאָס אַליין טראָגט דיר מיט,
ראַמסט אוים דעם חמץ ביז דאָס לעצט,
עס בליבט פֿון אים אַ זכר ניט;
און אויף מאָרגן צום סדר איז גאָר דײַן וועלט,
אַ נאָמען „מה־נשתנה־ליכט" אַ נײַער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַזוי"ו.

ווי ערבֿ יום־כּיפּור טוט קומען,
ווערסטו גרויס ביז אַ פֿונט געוויכט,
באַקומסט שוין גאָר נײַע נעמען —
אַ „ריינע נשמה־" און אַ „תּפֿילה־ליכט";
יעדערע אשה פֿון דיר קוועלט,
און מיט דײַן פֿאַרלעשן איז זי זיך מצער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַזוי"ו.

---

* = איצונד.

ווי דער מענטש ווערט געבאָרן,
ברענסטו בײַ אים טאָג און נאַכט,
און אַז מע טוט אים מיט זײַן זיווג פּאָרן,
ווערסטו צו אים מיט פֿרייד געבראַכט;
די אונטערפֿירער לעבן חתן־כּלה געשטעלט,
און די ליכט אין די הענט זייער טײַער.
טאָ זאָג מיר נאָר אַז"ו.

ענטפֿער פֿון די ליכט

פֿון גאָר דעם כּבֿוד וואָס איך האָב דאָ,
קען עס מיר אין קריפּט ניט גיין,
אַז איך דאַרף זען דעם מענטשנס די לעצטע שעה,
און דאַרף בײַ אים צוקאָפּן שטיין;
דער שטאָלצירער, דער גרעסטער גבֿר
בלײַבט ווי די מעקענע אין שײַער.
אָט דאָס באָטײַט מײַן גאַנצער צער,
אָט דאָס ברענט אין מיר דער פֿײַער . . .

*

דער מענטש האָט אויך פֿון אַ ליכט די שטעל,
ווײַל פֿון אַ הייליקן פֿײַער קומט זײַן נשמה אַרויס,
דעריבער שײַנט ער ווי די ליכט העל
און וואָס אַ ווײַלע גייט ער אויס;
שטאָלציר, דו מענטש, ווען דו ביסט נאָך יונג,
לעב דיר פֿרײַ, געזונט און רײַך,
נאָר פֿאַרגעס ניט דעם רעכענונג,
אַז צו אַ ליכט ביסטו גלײַך . . .

צושפּיל:

געדענק, דו בן־אָדמה,
דערקען דײַן נשמה,
זי היט דיך פֿון יונג ביז אַלט,
זי איז אַן אָפּגעטיילטעם חלק
פֿון גאָט, וואָס איז הייליק,
וואָס זי דיר דײַן לעבן דערהאַלט.

דו נאָרישער טראָפ,
וואָס פֿאַרלייַסטו די קאָפּ
צו זוכן אין הימל גאָט?
דו זוך אים בייַ זיך,
געפֿינסט אים אויף גיך,
ווער צו זוכן נאָר שׂכל האָט . . .

ווער קוקט? ווער זעט?
ווער טראַכט? ווער רעדט?
דער גוף געווים ניט מסתּמא!
ווער גייט? ווער הערט?
ווער שפּירט? ווער קלערט?
ווער לעבט, אַז ניט די נשמה! . . .

זי קען פֿאַרשטיין
ווי פֿיל גאָט אַליין,
זי הערט, זי טראַכט, זי רעדט;
זי איז ווי דער קוריער,
זי זאָגט אַן אַפֿיציר,
זי קוקט ווי דורך אַ לאָרנעט.

זי איז צום גוף ניט שייך,
זי שטאַרבט מיט אים ניט גלייַך,
זי איז ווי די פֿויגל אין שטייגל;
אַז עס צעברעכט זיך אויף ברעקלעך
די שטייגל מיט די שטעקלעך,
ווערט זי ערשט אַ פֿרייַע פֿויגל.

אַן אַנדערער לעבט אוים
זייַנע יאָרן דורכוים
און וויים ניט, ווער אים באַלעבט;
ער מיינט, אַז דער גוף
טוט עס אַלץ אוף,*
ער מיינט, אַז דער קערפּער דאָס שוועבט . . .

פֿון גוף זיין וועלט —
באַטראַכט אים אויף דער ערד!
ער האָט דאָך בייַ זיך אַלע גלידער,

---

* = אויף.

און ליגט ווי א האלץ,
ער איז שוין ניט שטאלץ,
ווי א שיף אז מע נעמט צו דעם רודער.

זאל דיך ניט ארן
וואס עם זאגן די נארן,
אז די נשמה לעבט אויך מיט א מאס;
ווייל זיי האבן נאך ניט פארזוכט
פון דעם טויט די פרוכט,
דעריבער ריידן זיי דאס! . . .

צי דער רשע איז דארט געווען
און האט דעם אמת געזען,
אז ער זאל זיך מיט אלעמען קריגן?
און וואס איז זיין שכר —
דא בלייבט ער א נאר,
און דארט ווערט אים אויך ניט געשווינגן . . .

ער שלאגט נאר אראפ
דעם בעל-אמונה פון טראפ,
ער וויזט אן אויף די ווארטן פון שלמה —
ער רעדט זיך גאנץ לייכט,
אז שלמה אויך פארגלייכט
דעם מענטשן צו א בהמה.

ער פארגעסט אבער דאך
וואס ער זאגט דארט דערנאך,
אט דאס איז פון רשע דער פלעק —
דער ווארט וואס אים פאסט,
נעמט ער אן פאר א גאסט
און די איבעריקע ווארפט ער אוועק . . .

וו נעמט דיר, מענטש, דיין שכל,
אז דאס בעסט פון גאטעס היכל,
דער מענטש, וואס איז איבער אלדינג דערהייבן,*
זאל האבן דעם סוף
ווי די רינד, ווי דער עוף,
ווי קענסטו דאס די נארישקייט גלייבן?

* = דערהויבן.

אז די ערד מיט איר באשטאנד
איז געגעבן אים אין האנט —
זאל דאס זיין דער תכלית פון דעם בחיר?
אז עס זאל אזוי זיין,
ווי ער רעדט זיך אין,
איז אים דאך נאך ערגער פון איר!

זי האט כאטש דעם גליק,
זי ווערט פעט און דיק
און פארשפארט נאר צו קלערן אויף מארגן;
ביז די לעצטע מינוט
איז איר רק גוט,
פארשפארט צו דאגהן, צו זארגן . . .

און דער מענטש האט נאר צער,
ווערט מאגער און דאר,
ער איז אין זיין מארגן בלינד;
די שכלען, די געלענקען
טוט אים נאר קרענקען,
אט איז אים נאך ערגער ווי די רינד . . .

אויף אזוי אן אופן
טא וואס דארף דער פרומער לויפן
צו טאן דעם ארעמען גוטס?
אז עס זאל אים חלילה ניט געבן
דאס אייביקע לעבן,
טא וואס האט ער דערפון פאר א נוץ?

און דער רשע, דער שלעכטער,
איז שוין חלילה א גערעכטער,
וואס ער באגזלט יתומים ואלמנות?!
ער זוכט זיי צו קריגן
ווי די שפינען — די פליגן,
סמאטשקעט דאס בלוט אן רחמנות . . .

אוי, שוטה, אוי,
ווי באלד אז אזוי,
האסטו דאך דעם האפענונג פארלארן!
ווארף אוועק דיין תבונה,

זײַ א בעל־אמונה,
אַט לעבסטו מיט פֿרייד דײַנע יאָרן!

וואָלטסטו גאָר וועג גלייבן,
אַיי די גאָז האָט זיך ערהייבן,*
אַז א פֿײַער קען ברענען אָן א קנויט?
זאָל דיר דינען די ראָיה,
אַז די נשמה איז חיה,
זי לײַכט נאָכן קערפּערם טויט! . . .

שח, 1865

ליד פֿון ר׳ תּחנון

ערב ראָש־חודש ניסן נאָכן דאָוונען אויפֿן שטעל,
שטעלט זיך ר׳ תּחנון אין שול בײַן שוועל,
ער זעגנט זיך מיט די שול, מיט זײַן אַלטן קוואַרטיר
אויף א גאַנצן חודש, ביז נאָך ראָש־חודש אייר.
„אַדיע! שרײַט ר׳ תּחנון, איך גיי, איך ווייס ניט ווז,
ווז נאָר איך קום, נעמט מען מיר ניט צו . . .

איך ווייס ניט פֿון מצה — גאָט אויסהיט!
פֿון זרוע, פֿון כּרפּס — אויף מײַן לעבן ניט!
מע פּוצט אויף די הײַזער, די טישן, די בעטן —
איך נעבעך טאָר ניט אויפֿן שוועל אַרויפֿטרעטן . . .
פֿון הלל, פֿון הגדה — איז יעדערער צופֿרידן,
נאָר איך טאָר ניט קומען אויפֿן שוועל צו א יידן . . .

פֿאָר דרײַ טויזנט יאָר, אַז איך וואָלט עם ווײַסן,
אַז איך וועל פֿון פּסח גאָרניט געניסן,
וואָלט איך געפֿינען א מיטל — גאָר אויס די וועלט —
איך וואָלט מיר אין מצרים בײַ די ראָגאָטקע געשטעלט,
און וואָלט ניט געלאָזן ערויס און אַרײַן,
ביז זיי וואָלטן מיר מיטנעמען אויף יום־טובֿ צו זײַן . . .

גלײַך נאָך פּסח דינג איך מיר א דירה,
דאָרטן צו ווינען כאָטשבע איבער ספֿירה,
דאָמאָלם איז ניטא ׳מע טאָר ניט׳, ׳מע מאָג׳ —
מע זאָגט מיר אין שול צוויי מאָל א טאָג.

* = ערהויבן.

און פּלוצלינג — מע לאַכט שוין אויף תּחנונם מפּלה:
עם קומט אַן ל"ג-בעומר און די ימי-הגבלה.

וואָס האָב איך דעם שבּועות פֿאַר אַ בייז געטאָן,
אַז ער מיר אויך גאָר ניט ליַידן קאָן?
עס שטייען אין פּאָליש יידעלעך פֿול,
איך וואָלט וועלן אַ ווילע ערליַנגיין אין שול,
אָבער דאָ זאָגט מען אַקדמות, דאָ לייענט מען רות —
פֿאַר דעם ערעמען ר' תּחנון געפֿינט מען קיין זכות . . .

די שלעכטע צייַט אַווּעק, עס קומט אַן דריַי וואָכן,
דאָ בין איך שוין פֿאַרט צו אַ תּכלית דערקראָכן,
מע זאָגט געשמאַק תּחנון, מע זאָגט תּיקון-חצות,
טרעפֿט זיך גאָר פּלוצלינג — אַ ברית בּיַי אַ באַלעבאָס,
שטעלט זיך אַ מוהל און זינגט זיך די שירה —
ר' תּחנון טרעט אָפּ, ער האָט וויַטער ניט קיין דירה . . .

תּשעה-באָב אין שול — ר' תּחנון קוועלט:
איך מיין, אַז הינט איז שוין גאָר מיַין וועלט!
גיבן זיי דעם טאָג „יום-טובֿ" אַ נאָמען,
האָב איך שוין וויַטער די מפּלה פֿון המן . . .
נאָך שמונה-עשׂרה נעמט מען קינות זאָגן,
אַנטלויף איך הוטשאָק, וווּ די אויגן מיר טראָגן . . .

איך דערלעב שוין קוים דעם אלול דעם גוטן,
איך וואַר שוין אין שול אַ גאַנצער מחותן,
מישט זיך אַריַין אַ מעשׂה דערינען:
דאָס רובֿ התּונות טוט זיך אין אלול געפֿינען;
צי רייַך צי אָרעם — אין וואָס פֿאַר אַן אופֿן —
מוז שוין ר' תּחנון פֿאַר מינחה אַנטלויפֿן . . .

ראָש-השנה, יום-כּיפּור דאַרף מען שופֿר בלאָזן,
קען מען ניט ר' תּחנון אין שול אַריַין לאָזן;
בין יום-כּיפּור לסוכּות און סוכּות ניַין טעג,
מוז איך שוין וווידער מיַידן די וועג,
פֿאַרן מחזור, פֿאַר הושענות געפֿינט מען אַן אָרט,
פֿאַר ר' תּחנון איז ניטאָ וועג עס זאָל ריידן אַ וואָרט . . .

בּיַי חברה קדישא איז ט"ו כּסלו אַ חק:
צו גיין אויפֿן פֿעלד, צו פֿאַסטן דעם טאָג;

די שול מיט פֿרוכתן איז דורכוים אויסגעשלאָגן,
דער חזן דאָוונט און טוט סליחות זאָגן,
ר׳ תּחנון נעמט מען גאָר אין חבֿרה ניט אַרײַן,
מע האָט מורא, ער זאָל בײַ נאַכט צו דער סעודה ניט זײַן . . .

חנוכּה אין שול — איז מיט א טאָלק, מיט א לאָד,
מע זאָגט על הניסים מיט גרוים פֿאַראַד.
צי דאַרף איך דען לײַדן פֿון אַנטיוכוס דעם טייל,
אַז אין בית־המיקדש איז ניט געווען צו ברענען קיין אייל?
מיט א מאָל גיט אין בימה א קלאַפּ דער שמש —
אַנטלויפֿ איך א צעטומלטער פֿון זיי ד אַמות.

מן־הסתּם האָב איך חנוכּה קנאַפּ צרות געהאַט,
אַז מע האָט נאָך צוגעגעבן חמשה־עשר בשבט:
קיין שופֿר, קיין הלל, קיין פּיוט, קיין סליחות, —
און איז פֿאַרט פֿאַרן תּחנון גרעסער אין ייחוס!
עס איז דאָמאָלס ראָש־השנה פֿאַר ביימער, פֿאַר פֿירות,
דאַרף לײַדן ר׳ תּחנון ביימערשע עבֿירות . . .

אַז מע לייענט די מגילה, די מעשׂה פֿון המן,
נו, וועלט שוין ניט דערמאָנט פֿון ר׳ תּחנון זײַן נאָמען!
מע טרינקט, מע גיסט גאָר אַן א מאָס,
נעכטן וואָלט אייגער מכבד זײַן ר׳ תּחנון מיט א פֿוס,
נעכטן וואָלט זיך אייגער פֿאַרנעמען פֿון שיפֿרות, ווי עס גיט,
ער זאָל זאָגן תּחנון — דאָס טרעפֿט אָבער ניט!

מילא פֿון פֿורים אַז איך לײַד, בין איך בשׂימחה מלא,
איך האָב כאָטש הנאָה פֿון המנס מפּלה!
אָבער וואָס איז דער ייחוס מיט דעם פֿורים־קטן,
אַז איך מײַד אים דעם וועג, די שול אָפּגעטראָטן?
דעם חשבון פֿון אַן עיבור ניט איך וויים, ניט איך קען,
פֿון מײַנט וועגן זאָל זײַן ווי פֿאַר א יאָרן איז געווען . . .

פֿון דעסט וועגן קאָפּײַע איך זיך דורך די ציַיט,
עס טרעפֿט מיר נאָך אָפֿט מאָורײַע פֿון דער זײַט —
אין די קליינינקע שטעטלעך אָדער בײַ גרעסטע מנינים,
די קליינינקע יום־טובֿים פֿאַרגעסן זיי די סימנים,
מיט וואָס פֿאַר א בכיות מע טוט עס זאָגן!
דאָס קען דורכן יאָר פֿיל תּחנונס אײַנטראָגן."

שח, 1865

ליד פון רובל

מיט דיר, רובל, האָב איך שוין לאַנג געווען
א וויפּוח האָבן, וועלן איך וועל דיר זען.
וואָרעם ווי פֿיל מאָל דו האָסט מיר געפֿעלט
און איבער דיר איז מיר ענג געווען,
האָב איך געוואָלט רק פֿרעגן דיר:
דערקלער מיר דעם יִחוס דיין!
נאָר אויב דו ווערסט אין פּעם אויף מיר,
קען מיר נאָך ערגער זיין . . .
אָבער איך מוז זיך שוין באַשליסן,
דו מאָגסט שוין אַלעם טאָן,
איך מוז דיין יִחוס וויסן —
וואָס ביסטו פֿאַר א האָן?

פֿון בערג, פֿון ערד קומסטו ארויס,
און ווילסט דעם מענטשנס שטאָלצירער זיין;
דו מאַכסט אים קליין, דו מאַכסט אים גרויס,
דו מאַכסט אים פֿראָסט, דו מאַכסט אים פֿיין.
האָט ער נאָר די מטבע,
שטייגט ער אין הימל הויך;
עס גילט שוין שטאַרק זיין דעה,
זיין וואָרט, זיין צעטל — אויך . . .
דעם שפּאַל ביסטו מיחס;
וואָס דו ווילסט, פֿירסטו אויס!
דער אומגליק און דער נחת
קומט דורך דיר ארויס.

וי גליקלעך וואר די פֿאַריקע וועלט,
אז דער מענטש האָט דיר ניט געקענט!
קינאה און שינאה האָט געפֿעלט,
וואָס וויא א פֿייער אין האַרצן ברענט . . .
וי דו ביסט געוואָרן באקאַנט,
האָסטו גלייך די וועלט צעריסן;
ווער דיר נאָר האָט אין האַנט,
איז האַפֿערדיק און שטאָלצירט.
ניין, ברודער, ניין,
דו האָסט בייַ מיר פֿאַרשפּילט:

רעגירסט זייער געמיין,
ביסט גאָר אַ פֿאַלשע בילד.

וווּ מע גייט, וואָס מע רעדט,
ביסטו רק דאָ אין דער מיט!
וואָס מע טראַכט, וואָס מע זעט,
איז אָן דיר — נאָך ניט אַ טריט.
דו גיסט אים פּנים פֿיל,
יִחוס במלואה,
מע גיט אים שוין אין שול
די טײַערסטע עליה.
ער איז זיך מתחתן —
מיט רבנים שידוכים טאָן;
ער לייקנט שוין זײַן טאַטן,
וואַרעם עס שטייט פֿאַר עם ניט אָן . . .

און ווער עס האָט בײַ דיר ניט קיין חן,
לויפֿסטו פֿון אים צען קלאַפֿטער ווײַט;
ער ווערט נעבעך ארעם און געמיין,
ניטאָ קיין מוט און קיין פֿרייַלעכקײַט• . . .
זײַן פּנים האָט ער שוין פֿאַרלאָרן,
זײַן צדקה פֿאַרגעסט מען שוין;
זײַן יִחוס האָט ער אָנגעוואָרן,
זײַנע רײַכקייט און זײַן קרוין.
זײַנע פֿרײַנד טוען אים ניט קענען,
ווי אָן אויסלענדער פֿון פּאריז;
זיי האָבן אים אָפּגעקאָסט הונען,
הײַנט וויסן זיי ניט ווער ער איז . . .

דאָס מינדסטע קינד, וואָס אָן פֿאַרשטאַנד,
ליבט שוין אויך דיר זייער פֿיל;
ער וויים, אַז ער האָט דיר אין האַנט,
באַקומט ער שיינע צאַצקען, שפּיל.
ווי ער עלטער ווערט,
איז ער פֿאַרנאַרישט נאָך מער;
וואַרעם די הוצאָה ווערט אים געמערט,

• = פֿרייַלעכקייט.

דער יאָך איז אים גאַנץ שוואַר.
ער איז פֿאַרקויפֿט אין זײַן אייגן הויז,
ביז ער דעם לעבן פֿאַרפּאַסט —
דעמאָלט ווערט ער ערשט לויז
פֿון זײַן שוואַרן לאָסט . . .

חוץ אַלצדינג קען איך ניט פֿאַרשטיין,
וואָס דו קענסט ניט אײַנזײַן אויף אַן אָרט;
שוואַבסט אַוועק ווי א פֿויגל אַליין,
פֿלינק און גרינג ווי מע רעדט אויס א וואָרט;
דו שפּילסט די ראָלע געשיקט,
פֿאַרבלענדסט די אויגן אַלע;
דעם מענטשנס קורצע ציַט
בײַטסטו אַלע ווײַלע —
דא מאַכסטו אים הויך געשטיגן,
דא נידעריק ביז צום ברעג;
וואָס שטערסטו אים זײַן פֿאַרגעניגן
פֿון זײַנע געציילטע טעג?

ווען דער פֿראָסטער טוט דיך קריגן,
ווײַזסטו אים ווער דו ביסט;
גיסט אים אַזעלכע פֿאַרגעניגן,
וואָס ער האָט פֿריער ניט געוווּסט.
דו ענדערסט אים זײַן פֿירונג,
מאַכסט אים א נײַעם שם;
ער קויפֿט שוין זילבער און צירונג,
וואָס פּאַסט גאָר ניט פֿאַר עם.
ער ווערט שוין אַיידל אויפֿן מאָגן,
אַבער ניט פֿאַר די וועלט;
עס איז לײַכט יעדערן צו זאָגן,
אַז דאָס מאַכט אים אַן דאָס גאָלט.

אַבער דעם גײַץ פֿון גאָלט אַז דו מאַכסט אין גביר,
אַט ווערסטו שוין אויסגעריסן!
טיף אין דער ערד באַגראָבט ער דיר,
אַז זײַן וויב און קינד טאָר אויך ניט וויסן . . .
אַט פֿאַרלירסט שוין גאָר דײַן שפּיל,
דײַן וועדעק וואָס דו האָסט —

דו ליגסט דאַרטן שטיל,
ביז דו ווערסט פֿאַראַסטע.
איצט זע איך אויף דיר א נקמה,
וואָס דו האָסט מיך געוועלט,
אָט ליגסטו אין דער אַדמה,
אַך, דו פֿאַרפֿלוכטעס געלט! . . .

שת, 1865

ליד פֿון די וואַלווּעלע בראַנפֿן

אויב איר האָט געהערט די נייַע מאַניפֿעסטן,
די שטאָט ווילנע איז צופֿרידן צום בעסטן:
עס איז אין ווילנע בראַנפֿן וואַלוול געווארן,
עס האָט זיך שוין אַנגעפֿאַנגען די גוטע יאָרן;
און ווי עס איז געקומען דער טאָג פֿון נאַווראַק,
אַזוי איז געווארן אַכט גראַשן א קרוטשאָק.

א צייַט מיט יאָרן האָט אונדז געפֿעלט,
מענטשן זיינען געגאַנגען מיט א וואַלקן פֿאַרשטעלט:
בראַנפֿן איז געווען טייַער אין אַלע שענקען,
ווער האָט זיך געקענט אונטערשטעלן בראַנפֿן צו טרינקען?
און איצטער — קיין טרויער הערט זיך ניט מער,
עס איז אומעטום פֿרייליך, ווו מע גיט זיך א קער . . .

עס האָט געקאָכט אין גאַס ווי אין א קעסל,
יעדערער איז געלאָפֿן מיט א פֿלעסל,*
עס איז פֿול געווארן אין אַלע שענקען,
איינער צום צווייטן האָט געטאָן בראַנפֿן טרינקען;
די שׂימחה איז גרויס אָן א שיעור —
עס איז וואַלוול געווארן בראַנפֿן און ביר . . .

זעט ווי פֿאַר די אַלטע האָט דאָס אויך צוגעטראָפֿן,
די פֿענצטער פֿון הימל איז פֿאַר זיי אָפֿן:
זיי זיינען געגאַנגען שווארץ ווי די ערד —
דעם ביטערן טראָפֿן האָבן זיי באַגערט;
און איצט האָבן זיי געטאָן די בקשה ערפֿילן,
טרינקען און גיסן ווי פֿיל זיי ווילן . . .

* = פֿלעשל.

פֿאַר די בעלי־מלאָכות איז געקומען צום לעבן,
בשעת זיי דאַרפֿן איין ארבעט אָפּגעבן:
וואָן זיי גיבן אָפּ די ארבעט און זיי האָבן ניט קיין שמאַרצן,
מאַכן זיי א שנעפּסל מיט א פֿרייליעכן האַרצן;
און אויב די ארבעט טויג אויף כּפֿרות,
לויפֿן זיי אין שענק פֿאַרגיסן די צרות . . .

און פֿאַר די טאָווערישטוּוע איז דאָס אויך א מציאה,
בשעת זיי קריגן די שטיקל מאָוורַיע:
א מאָל פֿלעגן זיי געבן פֿון טיש א כאַפּ,
פֿלעגט דאָך זיי זײַן אויף א שקאַליק קנאַפּ . . .
און יעצט האָבן זיי גוט און נאָך בעסער —
אויף א גאַנצן שקאַליק איז נאָך די ויותר . . .

אָלע ראָגאָטקעס איז געווען פֿאַרמאַכט,
סטראָזשניקעס פֿלעגן שטיין ווי טאָג אָזוי נאָכט.
ווי איינער איז נאָר פֿאַרבַיי געגאַנגען,
גלַיִך אָנטקעגן האָבן זיי אים אָנטפֿאַנגען,
געזוכט אין די קלַיידער, נאָר ווו א נאָט,
פֿדי ער זאָל ניט טראָגן ברַאנפֿן אין שטאָט.

סטראָזשניקעס פֿלעגן שטיין צו געציילטע צַייטן,
אָלע זעקס שעה פֿלעגן זיי זיך בײַטן.
ווי מע האָט נאָר איינעם מיט ברַאנפֿן באַקומען,
גלַיִך אין קאָנטאָר האָבן זיי אים געגומען;
ער האָט דאָך באַצאָלט די ריכטיקע שטראָף,
ער האָט נאָך געהאָט א ביטערן סוף.

ווי איצט איז אַראָפּ אָלע שמערץ און פּײַן,
אָפּגעטלעך טראָגט מען שוין ברַאנפֿן אַרַיין.
קיין היטער, קיין שפּירער איז שוין ניט קיין גזירה,
מיר האָבן דאָך שוין ניט פֿאַר קיינעם קיין מורא;
עס איז דאָך אונדז איצט געקומען צום לעבן,
ניט מע כאַפּט און ניט קיין שטראָף געבן.

אַן ארעמאַן האָט זיך באַקלערט —
שבת אַן א טרונק ברַאנפֿן איז בײַ דעם טיש פֿאַרשטערט,
רופֿט ער זיך אָפּ צו די ווַייב מיט א שׂכל:
„די איבעריקע געריכטן בין איך דיר מוחל,

דאָס איז בײַ מיר דער רעכטער עיקר,
אז איך בין מיר שבת א ביסינקע שיפור.

דו זאָלסט דאָך מיר אָפּשפּאָרן פֿון יעדער גערוכט
פֿון פֿיש, פֿון פֿלייש, פֿון קאָשע, פֿון ליכט."
ער מאכט דאָך א שנאָפּס, ער קריגט אָפּעטיט,
ער כאָפּט זיך צום עסן — ער האָט גאָרניט . . .

גיט א קוק, שמשׂים וואָס פֿאַר א גליק,
זיי גיסן אַרײַן אַלע אויגנבליק:
די גאַנצע פֿאַרדינסט פֿלעגט אַוועק אויף פֿום,
די ווײַב מיט די קינדער פֿלעגט גאָרניט אַרויס;
דעם וואָלוועלן שקאָליק ווי זיי האָבן געגאָסן,
טרינקען נאָך מער און עס בליַבט נאָך א גראָסן.*

און פֿאַר די ווײַבער איז אויך זייער געפֿעלן,
אז עס טוט זיך זיי בראַנפֿן וועלן,
הייבן זיי אָן דעם מאָן צו חנפֿענען,
ער זאָל זיי קויפֿן א קרוטשאָק בראַנפֿן;
זיי גייען אַרונטער אונטערן פֿאַרוואָן
און טרינקען אויס ווי פֿיל עס איז פֿאַראַן . . .

און אויב ניט, האָבן זיי אָן אַנדער המצאָה,
זי זאָגט — דאָס קינד האָט דערפֿון הנאָה!
„אויב דאָס קינד איז, מײַן מאָן, בײַ דיר טײַער,
זאָלסטו אים קויפֿן בראַנפֿן פֿאַר א דרײַער."
די קינד גיט זי דאָך נאָר צו די ליפּן
און — אַליין טוט זי אין גאַנצן אויסזופֿן . . .

און אויב ניט, האָט זי אָן אַנדער פֿלאָן
ווי צו באַקומען אויף בראַנפֿן פֿון מאָן.
זאָגט זי: „בײַ דאָס קינד אין קעפּעלע טוט זיך מיסן,**
א ביסינקע בראַנפֿן האָט מען געדאַרפֿט אַרײַנגיסן".
זי גיסט דאָך אַרײַן אין קעפּל א טרער
און — אַליין מאכט זי אין גאַנצן א קער . . .

און פֿאַר די פּיאַניצעס האָט זיך געעפֿנט דער גן־עדן,
ווי טאָג אַזוי נאַכט פֿון בראַנפֿן צו ריידן.

---

* = גראָשן. ** = מישן

ווי ער באַקומט דאָך עטוואָס אין זײַן קאָפיטאַל,
אַזוי לויפֿט ער גלײַך אין פֿאָדוואַל;
ער לויפֿט געשווינד ווי א העזל
און וואַרפֿט ארײַן א פֿינפֿערנע גלעזל.

ווי ער באַקומט נאָר א מטבע,
אַזוי פֿרעגט ער דאָך שוין ניט בײַ קיינעם קיין דעה.
ער איז דאָך געוואָרן א פֿאַרדינער גרײַליק,
ער פֿאַרדינט זעקס גראָשן אָן יעדער שקײַליק;*
די ווײַב מיט די קינדער זיצן אָן ברויט**
און — דער מאַן וואַלגערט זיך שיפֿורערהייט . . .

און פֿאַר די שענקער איז דאָס אויך ניט שלעכט —
ווי טאָג אַזוי נאַכט מע טוט און מע שוועכט.
די שפּע פֿון זיי איז זייער גרוים,
דער גייט אַרײַן און דער גייט אַרוים;
אַרײַן גייט מען גלײַך מיטן טיר
און — אַרוים קריכט מען ראַקעם אויף אַלע פֿיר . . .

שצ, 1867 [אויך 1862?]

ליד פֿון זיגער

זאָג מיר, דו גאָלדענע אור,
מײַן פֿרײַנט הער נאָר צו:
וואָס איז בײַ דיר פֿאַר א נאַטור,
וואָס דו האָסט קיין מאָל קיין רו?
ביסט געזעצט מיט בריליאַנטן,
דיר טראָגן נאָר פֿראַנטן,
דײַנע איידעלע געווערן
טראָגן מיליאָנערן.
טא זאָג זשע מיר, ענטפֿער מיר
דײַן זאָרג, דײַן שמערץ,
וואָס איז דיר, וואָס פֿעלט דיר,
וואָס קלאַפּט דיר דײַן הערץ?

ווי איידל זײַנען דײַנע גלידער,
ווי דין יעדער ציינדעלע איז,

* = שקאַליק. ** = ברויט.

די רעדעלעך, די שפראַנזשינקע, די פּעדער —
געמאַכט, געבראַכט אוים פּאַריז.
מיט גאָלד צו גלײַך
ביסטו טײַער און רײַך;
אז מען עפּנט דיר אוף,*
פּינקלט דײַן גוף.
טא זאָג זשע מיר, אַזוי"ו.

מע שעצט נאָר דיר פּאַר א גליק,
וועך עס טוט דיר נאָר קריגן;
אז ער גיט נאָר אויף דיר א בליק,
איז דאָס זײַן גאַנצער פּאַרגעניגן.
ער גייט ניט א טריט,
וווּ ער האָט דיר ניט מיט;
ער היט זייער דיך,
ער האַלט דיר בײַ זיך.
טא זאָג זשע מיר, אַזוי"ו.

שטאַלצירסט אויף דער גאַנצער וועלט,
בײַ אַלע גרעסטע מאַגנאַטן;
מע באַצאָלט פּאַר דיר נאָר דאָס געלט,
מע שמועסט פֿון דיר מיט דוקאַטן.
מיט מלכים, מיט דאַמען
ביסטו צוזאַמען,
אויף בעלער, אויף קאַנגרעסן,
בײַן טאַנצן, בײַן עסן.
טא זאָג זשע מיר, אַזוי"ו.

אז מע פּאַרט אַף אויף אייניקע טעג,
מע לאָזט אין דער היים הויזגעזינד,
דיך אַבער נעמט מען מיט אין וועג,
בעסער ווי פֿרוי און קינד.
דו ביסט דער פּראַוועדיר,
מע פּאַלגט נאָר רק דיר —
וועג רועג, וועג גיין,
וועג פּאַרן, וועג שטיין.
טא זאָג זשע מיר, אַזוי"ו.

---

* = אויף.

מיטן דאָקטער ביסטו באָקאָנט,
בשעת ער גיט די מעדיצין,
ער האָלט דעם דפּק אין האַנט
און האָט דיר דערבײַ אויך אין זין —
געשריבן אויפֿן רעצעפּט
וואָס אַן פֿלעשל געקלעפּט:
צו נעמען מיט א שטייגער,
צו קוקן אויפֿן זייגער.
טאָ זאָג זשע מיר, אַאַז"וו.

א שידוך איז אויך אַן דיר באַלאַנגען,
אַן דיר א פֿולע געוועדט,
מע טוט דיר צום ערשטן פֿאַרלאַנגען,
מע שיקט דיר צום ערשטן פּרעזענט;
דו ביסט דער שליח
בײַ פּלה וחתן,
מע שיקט שוין נאָך דיר —
ווערט דער שידוך געשלאָסן.
טאָ זאָג זשע מיר, אַאַז"וו.

סוחרים, וואָס האַנדלען אויף קרעדיט,
געשעפֿטן, וואָס באַטרעפֿן מיליאָנען,
היטן דײַן שעה, דײַן מינוט —
טערמין, מע זאָל גיט דאַרפֿן מאָנען.
צו אַלע טערמינען
האָלט מען דיך אין זינען;
ווער עס באַרגט, ווער עס לײַט —
צו באַצאָלן צו דער צײַט.
טאָ זאָג זשע מיר, אַאַז"וו.

דער מאַשין אויף די אײַזערנע קאָלייען —
לעבסטו גוט מיט די קאָנדוקטאָרן;
דו זאָגסט, ווי פֿיל מינוט ער זאָל שטיין
און ווען ער זאָל ווײַטער פֿאָרן.
וווּ מע פֿאַרקויפֿט בילעטן,
שטייסטו אויף פּיקעטן;
אז דו ווײַזסט, אז עס איז שפּעט,

איז שוין ניטאָ קיין בילעט.
טאָ זאָג זשע מיר, אאַז"וו.

בעלי־מלאָכות — ארבעטלעכע לײַט
פֿאַלגן דיר דײַנע פֿאַרזאָגן;
דו ווײַזסט זיי, דו זאָגסט זיי די צײַט,
צום שעה די ארבעט אָפּצוטראָגן.
בײַ נאַכט ווידער זאָגסטו זיי
די צײַט, ווען זיי טוען,
ווי שפּעט צו טאָן
און ווי פֿיל צו רוען.
טאָ זאָג זשע מיר, אאַז"וו.

בײַ בעלער האָסטו צו שאַפֿן,
אַלע טראָגן מיט דיך,
די גרעסטע קניאַזן און גראָפֿן
האַלטן דיר אין בוזעם בײַ זיך.
מיט גאָלדענע קייטן
ווערסטו פֿאַרשפּילעט* —
דער שנור אויפֿן האַלדז,
דער קרוטשיק צום זשילעט.
טאָ זאָג זשע מיר, אאַז"וו.

שוין צײַט, שוין צײַט זאָלסט מיר זאָגן
אויף אַלע פֿראָגן, וואָס איך פֿרעג,
וואָס דו ביסט צעטומלט, צעטראָגן,
און גייסט זיך דיר פֿאַר זיך דײַן וועג.
ביסט טײַער, ביסט אַדל,
אַ קוראַנטע סחורה,
וואָס זשע האָסטו אין זיך
אַזוי אַ מרה־שחורה?
און זאָג מיר שוין, ענטפֿער שוין
דײַן זאָרג, דײַן שמערץ,
וואָס איז דיר, וואָס פֿעלט דיר,
וואָס קלאַפּט דיר דײַן הערץ?

---

* = פֿאַרשפּילירט.

איך מוז פֿעסט ענטפֿערן דײַן פֿרעג,
אַז מיר איז אויך זייער שלעכט;
יעדער האָט זיך זײַן וועג,
און איז פֿאַר זיך אויך גאַנץ געראַטן.
דריי מיך ניט אַן —
קען איך ניט גיין,
גיב מיר אַ ריר —
בלײַב איך שוין שטיין . . .
זע זשע, פֿאַרשטיי זשע
מײַן זאָרג, מײַן שמערץ,
דאָס איז מיר, דאָס פֿעלט מיר,
דאָס קלאַפּט מיר מײַן הערץ.

מײַנע ווײַזערלעך די צוויי
זיי ווײַזן מינוטן און סעקונדן,
פֿיל מאָל פֿאַרדריסט מיר אויף זיי,
אַז זיי ווײַזן פֿאַלש מײַנע שטונדן.
אינעווייניק גיי איך
גאַנץ רוגעליר,
און אַז זיי ווײַזן פֿאַלש —
איז מען חושד נאָר מיר!
זע זשע, אאַז"ו.

אויף מיר איז מבֿינים געשטעלט,
יעדער זאָגט ווי ער קלערט —
דער שאָצט מיר אין אַ פֿולע געלט,
דער זאָגט איך בין גאָרנישט ווערט;
דער זאָגט איך לויף גיך,
דער זאָגט איך קריך;
דער גייט אין געוועט,
אַז איך גיי עם צו שפּעט.
זע זשע, אאַז"ו.

אַז עס טרעפֿט אַ מאָל אַ צײַט,
אַז עס צעברעכט זיך אַ רעדל אין אַנקער,
לייגט מען מיך אַוועק אַן דער זײַט.

איך שטיל שוין, איך ליג שוין אַ קראַנקער.
דרייט מיך אַן אַ נאַר —
צעברעכט ער מיר אַן אבר,
געפֿינט מיר אַ קינד —
אַט דאָ איז שוין מײַן קבר . . .
זע זשע, אאז"וו.

דער בײַשפּיל פֿון גילדערנעם אור
איז ריכטיק דער מענטש אליין,
ער האָט אויך אַ פּאָדלע נאַטור:
נאַר אַ האָר — בלײַבט ער שוין שטיין!
עטוואָס אַ ווינט —
פֿאַרשאָט עם געשווינד,
עטוואָס אַ טרעפּן —
איז ער שוין ניט קיין מענטש*. . .
דאָ לויפֿט ער, דאָ פֿליט ער,
אַן זאָרג, אַן שמערץ,
דאָ פֿאַלט ער, דאָ ליגט ער
און פֿילט ניט זײַן הערץ . . .

ער איז אויך צום זייגער גלײַך,
ער רוט ניט, ער טראַכט אַן אַ שיעור;
זוכט רק צו ווערן מער רײַך,
מיט גוואַלד צו ווערן אַ גביר.
עס קלאַפּט אים דאָס הערץ
ווי טאָג אַזוי נאַכט,
ער זיצט ניט, ער רוט ניט,
ער איז רק פֿאַרטראַכט.
די זאַך וואָס ער ליבט
איז מער זאָרג, מער שמערץ,
דאָ האָט ער, דאָ פֿעלט אים,
דאָ קלאַפּט אים זײַן הערץ.

אין האַרץ קלאַפּט דער פּולשטש ביַי דעם מענצן**
ריכטיק ווי אין זייגער דער פּאַמפּעדיטל,
ער ווײַזט די געזונטהייט אין גאַנצן,

---

* = מענטש. ** = מענטשן.

ער איז דער עדות פֿון דעם לעבנס-מיטל.
נאָך זײַן גאַנג, נאָך זײַן קלאַפּ
ווערט עס ערקלערט,
צי איז רויק זײַן בלוט,
צי געזונט צי — פֿאַרקערט.
דער פּולשטש וואָס קלאַפּט
ווײַזט פֿריידן און שמערץ;
ווי עס האַלט זײַן געזונט,
אזוי קלאַפּט אים דאָס הערץ.

מע זאָל זיך בארעכענען טעג און יאָר,
ווי עס רוקט זיך רק אונטער דער ווײַזער,
און אזוי פֿלים אַוועק טעג און יאָר,
און ער ווערט רק עלטער און גרײַזער.
עס לויפֿן די יאָרן
ווי אַן אויגנבליק,
די טעג וואָס אַוועק
קומט ניט צוריק.
דער האַפֿענונג פֿאַרזיכערט אים
צו היטן פֿון שמערץ,
צום לעצט מיט פֿאַרדרום
קלאַפּט אים זײַן הערץ.

שצ, 1867 [אויך 1862?]

ליד פֿון דעם יעצטיקן פֿירונג

מיט איצטיקן יידישן פֿירונג
איז דאָך צו באַקלאָגן:
מע טראָגט קלײדער און צירונג,
וואָס מע טוט דאָס ניט פֿאַרמאָגן;
מיט א גאָלדענע קייט און אויבל
טוט מען זיך שוין שעמען,
מיט א ביזעמפּעלץ און סויבל
זעט מען אבי וועמען.
דער פּוץ, דער שטאָט, וואָס ווערט הײַנט געמאַכט,
האָט דאָך שוין פֿילן ארונטערגעבראַכט.

וועט מע דאָרף בײַ איצטיקע יאָרן
א קינד ארויספּטרן,

גייט א האלבער קאפיטאל פֿארלאָרן
און דערצו מוז מען זיך גוט מאטערן.
האָט גאָט געבענטשט מיט א מיידל —
מיט די נדן קען מען נאָך דרייען;
אבער מיט יעדער איינציקע קליידל,
וואָס מע דאַרף איר נייען,
די שניידערשע חשבונות מיט זייערע נאמנות
רייסן די הויט גאָר אָן רחמנות.

הינט הייבט זיך אָן די מתנות
פֿאר חתנים און פֿאר כלות,
דאָ איז גאָר אָן רחמנות —
מע שטעלט דעם טאָטן בדלות.
די דאמענאורן און בראָשן,
די טייערע אַרעמבענדער,
דערנאָך איז ניט ווערט א גראָשן,
מע זאָגט, עס טוט נאָר א פֿארשוועדער.
צי האָט מען דאָס פֿאר צייטן געזען און געהערט?
מע פֿלעגט שיקן א כלה מתנות, האָט עס געהאָט א ווערט.

און דאָס פֿארדאָנקט די וועלט
די נייע-מאדישע גבֿירן,
וואָס אָן א גראָשן געלט
די גרעסטע געשעפֿטן פֿירן.
זיי פֿאָרן אויף די טאָרגן
צו נעמען אָטסטאָפּניעס;
זיי פֿאָרן אין לייפּציק באָרגן
און — זיי זאָגן זיי האָנדלען מציאות . . .
דער רובל קומט זיי אָן גאָר ניט שווער,
האָבן זיי ניט, האָט אבילע ווער . . .

האָט מען דעם רובל געבאָרגט,
ווערט ער ניט געאכט;
אויפֿן תכלית ניט פֿארזאָרגט,
דעם גרעסטן שטאָט געמאכט.
שטאָטלעך טוט מען זיך קליידן,
שטאָטלעך טוט מען ווויינען;
מע האָלט יונגען און מיידן

און מע צאָלט גרויסע לוינען.
מע שפּילט א ראָלע, עס איז דאָך א גרויל,
כאָטש די געשעפֿטן גייען אָפֿילו זייער פֿויל.

עס קומט דאָך טעלעגראָפֿן,
דעפּעשן און שטאָפּעטן;
וועָן מע דאַרף א רובל שאָפֿן,
לויפֿט מען ארום בעטן . . .
אָנווייזונגס טוט מען ציען
אויף די גרעסטע קאָנטאָרן,
אויפֿן אייזנבאן טוט מען פֿליען,
אויף פֿאָסטן טוט מען פֿאָרן.
וווּ מע איז היינט — איז מען נעכטן ניט געווען,
אָבער א רובל איז אין די אויגן ניט צו זען . . .

אָבער דער וואָס פֿירט זיך ראָיעל
און קוקט ניט אויף פּוצן,
ער וויים דאָס איז אָן אָנשטעל,
וואָס גיט ניט קיינע נוצן . . .
זיצט אויפֿן גאָלעריע
און קוקט זיך אויפֿן סצענע,
אים קאָסט וועלווועלער ווי זיי
און זעט גליַיך מיט יענע.
דער סוף אָבער וויַיזט דעם אמת ארוים,
צום סוף שרַיען אַלע: „א, ווי גוט ער שפּילט עם אויס!". . .

שצ, 1867 [אויך 1862?]

ליד פֿון די נייע־מאָדישע קלַיידער

וואָס איז דען דאָס היינט פֿאָר א פֿירונג,
וואָס איז דען דאָס היינט פֿאָר א מאָנירן?
דער גאַנצער וויַיבערשער פֿירונג
איז א ספּאָדניצע מיט א גארניר!
ווי עס גייען די היינטיקע מאָדניצעס
אין זיבן טוך א קלייד
און אין צען ספּאָדניצעס,
דער הינטן זאָל נאָר זיַין ברייט . . .

וועז אײנע וואָלט אונדז קומען זאָגן
מיט א יאָר צוואַנציק צוריק,
אז ייִדישע קינדער וועלן טראָגן
א קלייד מיט א טוניק —
וואָר וואָלט דאָס אים גלייבן?
וואָר וואָלט דאָס אים געהערט?
וועז מיר וואָלטן ניט זען מיט אונדזערע אויגן
ווי הײַנטיקע וועלט איז פֿאַרקערט.

איז דען דאָמאָלס קיין וועלט ניט געווען?
האָבן זיך דען מענטשן ניט געגעסן,
אז מע האָט קיין טוניקעס ניט געזען,
קיין גאָרנירן ניט געקענט?
א גראָדע באַרלינערע לייבל
אַרומגעלייגט מיט א גאַליין*
איז געגאַנגען א יונגע וויבל —
עס איז געווען טאַקע שיין.

ווי עס איז אַרויס די גזירה באַלד,
די אַלטינקע האָבן געקלאָגט,
זיי האָבן געשריִען: „געוואַלט,
הערט וואָס מע האָט אונדז פֿאַרזאָגט:
'די קאַטינקע זאָל ניט ווערן געדאַכט,
און די זאַלעשקע — אַראָפּ פֿון ירידן!'
מע האָט אונדז פֿאַרשניט געמאַכט,
אז מע דערקענט ניט פֿון ווייטן א ייִד! . . ."

אָבער די יונגע פֿערזאָנען
האָבן זיך זייער געפֿרייט:
„מיר וועלן גיין ווי אַלע נאָרמאַלע,
אויף זייער אָרט געקליידט.
וואָס דאַרפֿן מיר די ייִדישע מלאָכות,
אויבן — בריוט און אונטן — שמאָל,
אויבן — די בריטע פֿאָכעס,
און אונטן — א סטענדעלע אויף א צאָל?

מע איז געגאַנגען יאָריק
דעם גרויסן קנופ אויפֿן קאָפּ,

---

* = גאַלוין.

דעם פּאַנטאָפֿל מיטן הויכן קאָריק,
און אַלע מינוט פֿאַלט אַראָפּ . . .
וועָן איז געווען מער שפּאַל?
אַז עס האָט זיך געטראָפֿן אַ סליכאָטע;
האָט זיך פֿאַרטשעפּעט דער ליַילעך אָן פּאַנטאָפֿל,
איז זי געלעגן גליַך אין בלאָטע . . .

הַיינט איז אַרוים ניַיע גזירות,
ווי אין פּאַריז וועָרט געהערט,
הַיינטיקע קליגערע דורות
האָבן גאָר ניַיע מאָדעס ערקלערט:
אַ סטאָניק מיט אַ באָווען,
און הינטן — אַ גאַנצע מאָשינע —
אַ ספּאַדניצע האָרט ווי אַ ברעט
און פֿון רָאָג אַ קרינעלינע.

ווי זי איז אַרוים אויפֿן גאַס
מיטן גאַנצן פּאַראָנדיק,
דער הינטן איז בריַיט ווי אַ פּאַס,
און בלאָזט פֿון זיך ווי אָן ענדיק.
וואָס מאַכט דאָס אָבער אָן,
אַז זי וויל זיך גליַכן צום קריסטן?
אַז זי קען אָפּילו קרייען ווי אַ האָן,
איז איר מאָטערניש אויך אומזיסט . . .

ווי זי דרייט זיך אַזוי מיט קאָפּ
און זי מיינט, אַז אַלע קוקן אויף איר קרינעלינע,
מיט אַ מאָל פֿאַלט אַראָפּ
די ספּאַדניצע מיט די גאַנצע מאָשינע . . .
זי גייט נעבעך אַרַיין אין הויף,
מיט טרערן פֿאַרבינדט זי אירע בענדער;
דאָ לויפֿן [זיך] אַלע צונויף
צו לאַכן אויפֿן בייזן-ווונדער.

עס איז דאָך ניט אַזוי פֿיל צו לאַכן,
וועָן אַ גבֿירטע טראָגט;
וועָר האָט זיך צו איר צו גליַכן,
וועָן זי וויים, וואָס אייגנס זי פֿאַרמאָגט?

אבער די וואָס טראָגן אָרום באָב,
זי קלײַבט אַ גראָשן צו אַ גראָשן צוניף,*
מאַכט אויך דעם הינטן גראָב,
און טוט אַן פֿון אַ באָנדער אַ רייף . . .

מיט איין מאָל קומט אָרויס אַ מאָדע פֿראָשענע בורנאָסן
אָרומגעלייגט מיט פּלים;
הינטן הענגט קוטאָסן,
זיי שלעפּן זיך איבער די פֿים.
איר האָט זיך דאָס אָבער געוועלט,
אַן עצה געפֿינט זי זיך דאָך —
נעמט זי בײַ אַ טענדלערקע אַן געלט
אויסצוצאָלן צוויי גילדן אַ וואָך . . .

פֿיל שוויים טוט פֿון איר רינען,
ביזל האָלבן טאָג — פֿאַרשמאַכט;
איידער זי טוט די מטבע פֿאַרדינען,
האָרעווט זי ווי טאָג אַזוי נאָכט.
שבת טוט זי אַן צען טראָנטעם
און פֿון אויבן אַ וויסן גאַרניר,
און מאַכט אויך די פֿוריע ווי אַ גאָלאָנטעם,
ווער האָט זיך צו גלײַכן צו איר?

דאָס איז די ליד פֿון די קליידער,
וואָס אַ מחבר האָט געמאַכט;
דאָס קאָן דאָך פֿאַרשטיין יעדער,
ווי איך האָב דאָס גאַנץ ריכטיק באָטראַכט:
מײַן ווײַב האָט פֿון מיר אַ בלוזע פֿאַרלאַנגט,
האָב איך פֿון איר געלאַכט,
האָב איך געזומען די פֿעדער אין האַנט
און איך האָב די ליד פֿון די קליידער געמאַכט . . .

שצ, 1867 [אויך 1862?]

די אַטלעס

איך, אַטלעס, דערף דאָך קלאָגן
אויף הײַנטיקע יאָרן,

---

* = צוניף.

<עס איז> א חרפה >איז< צו זאגן,
וואס פֿון מיר איז הײַנט געווארן;
עס איז מיר נאך עד־הנה
אזוינס ניט געשען,
די צײַטן די געמיינע
האלטן מיר אין פֿלעגן.

איך מעג זיך שוין שווערן,
אז מע וועט מיך פֿארהאסן,
פֿון מיר וועט אזוי ווערן
ווי פֿון ראצעמארע אין פּאסן —
גלײַך ווי די מאדע
איז ארײַן צו די אביונים,
זײַנען זיי פֿון הכבדה
געבליבן אן תחתונים . . .

עס פֿלעגן גיין אין ראצעמארע
נאר די רײַכע פֿאן;
איז ארײַן דערינען אן עין־הרע:
דער פֿראסטער האט זיך אנגעטאן.
הײַנט ליגט זי אין דר'ערד
מיט אירע פּאסן די פֿײַנע,
זי האט שוין אזוי א ווערט
ווי נאך סופֿות א הושענא . . .

אז איך דערמאן זיך די פֿאריקע צײַט,
ציטער איך ווי א בלאט;
מיך האט געטראגן דער גרויסער לײַט,
פֿאר מיר האט מען בושה געהאט!
אז איך בין אין שול ארײַן,
איז געווען צו זען א וועלט:
אלע, גרוים און קליין,
האבן זיך פֿאר מיר געשטעלט!

פֿילצטוך, פּראסט און וואלגעוואנט
האבן זיך אייביק געשעמט פֿאר מיר,
איך בין געשטאנען אין מיזרח־וואנט,
ביַין רבֿ אדער ביַין גבֿיר.

הײַנט בין איך אין גלות
בײַ דעם אָרעמאַן —
פֿרוווט זוכט מיר אין פֿאַלעס,*
בין איך שוין אויך פֿאַראַן . . .

פֿילצטוך, פֿראָסט און טוך,
איר דאַרפֿט זיך הײַנט שעמען,
נעמט אײַך אַ ראָיה פֿון מיך
ווי מע דאַרף זיך נישט איבערנעמען.
איך האָב אויך אַ מאָל געשטיגן,
אַטלעס איז געווען קיין שפּאַס;
אויב איר ווילט הײַנט אַטלעס קריגן,
טאָ זוכט אין שוסטערגאַס . . .

צו מיר האָט געהאַט גוסט
אַ מענטש מיט אַ קאַפּיטאַל,
האָט מען מיך נישט געמיסט**
מיט אַן אַנדער מאַטעריאַל;
און איצט איז אַראָפּ די פּרײַזן,
איז מען מיך רק מנבל —
אַז מע דאַרף מיך וואָלוול לייזן,
מישט מען מיך מיט באָוול.

אַז דער פֿראָסטער ווייל מיך קויפֿן,
זוכט ער נאָר בחינם;
עס קומען אַרײַן צו לויפֿן
אַלערהאַנט מבֿינים.
וועג עס גייט אַ קאַצובײַקע,
קראַצט אויף מיר די פּאָה;
וועג עס גייט מיט אַ קרײַקע,
זאָגט אויף מיר אַ דעה.

די וואָס פֿאַרקויפֿט באָב,
מאַכט פֿון מיר אַ מארק;
אויב איך בין אין גאַטונג גראָב,
זאָגט זי, אַז דאָס איז שטאַרק.
וואָס מע טוט מיך מיט באָוול מישן,***

---

* = פּאַליש. ** = געמישט. *** = מישן.

דאָס קען זיי נישט פֿאַרשטיין;
הײַנט פֿון וואַנען זאָל זיי וויסן,
אַז זיי האָט מיך קיין מאָל נישט געזען? . . .

וויַל זיי איז פֿאַרבלענדט,
גיט זיי מיר צום נאָז א שמעק,
זי גראָבלט מיר מיט די הענט,
ביז עס ווערט א פֿלעק.
הײַנט ווי זאָל זיי מיך ניט קענען
מיט די נעגל, וואָס שטעכן ווי נאָלן,
אַז זיי האָט דאָס געלט געלויען
בײַ א מלווה אויף אויסצוצאָלן? . . .

באמת בעט איך אײַך:
קוקט ניט מײַנע חסרונות!
קוקט בעסער אויף אײַך,
אויף אײַערע חורבונות . . .
איז דאָס ניט א שטראָף,
אַז אַזוי אַן איידל צײַג
טאָפּן זיי ווי אַן עוף,
וואָס זיצט פֿאַרשפּאַרט אין שטײַג?

הענגען בײַ אײַך אין חדר
איז געווים פֿאַר מיר א שאנד,
איך פּאָס צו אײַערע קליידער
ווי אַרבעס צו דער וואַנט.
איך מעג אײַך דעם סוד אויסזאָגן,
אַז די צײַט וועט אײַך צוקוועצן,*
וועט איר מיר אין קורצן טראָגן
אין גוטן אָרט פֿאַרזעצן.

אויף דעם טײַערן זײַד,
וואָס די ווערעם שפּינען,
דאַרפֿט איר האָבן מיטלייד,
ווו ער טוט זיך הײַנט געפֿינען!
דאַרט ווו עס שמעקט דער דלות,
ווו מע ווויגט אין פּוסטינעם,

---

* = צוקוועטשן.

מאכן זיך דאָרטן פֿלות
זײַדענע בודינעס.

אז א חכם פֿאלט ארײַן
צעווישן פֿיל נאָראַנים,
אז א קצין פֿאלט ארײַן
צווישן א חבֿרה קבצנים,
אז ס׳פֿאלט ארײַן א בר־מעלה
צווישן גראָבע־יונגען,
מעגן זיי גלײַך אלע —
די ליד פֿון אטלעס זינגען.

קר, 1867

די אַלטע וועלט מיט די נײַע וועלט

די נײַע וועלט: איך, נײַע וועלט, מעג מיך הײַנט רימען
מיט מײַן שכל און פֿירונג אין אלע פֿאכן;
מיט די אלטע וועלט וואָלט איך ניט שטימען,
מיט אירע נאָרישקייט אין טויזנטער זאכן.
א בגד נאָך א זשורנאל פֿון מתושלחס דור
פֿלעגט מען אפֿגיין אין עם פֿופֿציק יאָר;
א פּאָוולוסקענעם לײַבל פֿון א פֿלהס גאָרדעראָבע,
פֿלעגט זי דאָס נאָך טראָגן זײַנענדיק א באָבע . . .
אָבער הײַנטיקע וועלט לעבט מען ווי גראָפֿן,
צי מע קען, צי ניט — אבי עס ווערט באשאפֿן!
מע גייט געקלײדט
צום לײַב געניט,
דער עולם פּראָסט מע קוועלט;
מע קען געניסן
א לעבן א זיסן —
הײַנט איז א קלוגע וועלט!

די אלטע וועלט: וואָס נעמסטו זיך איבער, דו נײַע וועלט,
מיט דײַנע קלײדער און צירונג?
עסט דאָך נאָר אויף פֿרעמדע געלט
מיט דײַן ליבהאַרציקן פֿירונג!
איר גייט אָן קעפּ, פֿאַרטראַכט, פֿאַרזאָרגט,
געלאָפֿן, געפּאַדעט, געלויען, געבאָרגט,

רוט ניט בײַ טאָג, שלאָפֿט ניט בײַ נאַכט,
רק איר שווינדלט, רק איר טראַכט;
פֿאַרצערט געזונט, מיט קאַפּיטאַל,
איר בלײַבט אָן פּוחות און בדיל-הדל . . .
אָבער רויק געלעבט האָט דער פֿאַרצײַטיקער דור,
דער פֿשרער גראָשן האָט געהאָט ס שפּאָר;
מע האָט ניט פֿאַרנומען
יענעמס מזומן,
מע איז ניט געווען פֿאַרשטעלט;
ווי אין מיקדש ס קרבן —
ערלעך געשטאַרבן,
עס איז געווען אָן אמתע וועלט!

די נײַע וועלט: וואָס פֿאַר ס נאַרישע וועלט פֿאַר צײַטן איז געווען!
אומעטום האָט מען שדים געזען —
אונטער בריקן און אין פּוסטינעס
פֿלעגן פּתּ ליצנים מאַכן מישענינעס;
און מיט די האָמערס בײַ די שמידן
איז גאָנצע נעכט געווען ירידן;
געפֿונען שעפֿסן די פֿים געבונדן,
ס פּאָטש מיט די פֿים — געוואָרן פֿאַרשוווּנדן . . .
הײַנט ווערן די מעשׂיות אויסגעלאַכט,
מע האָט ניט מורא צו גיין בײַ נאַכט,
פֿאַר ס קעלער פֿרײַ
גייט מען פֿאַרבײַ,
מע זעט ניט קיינעם פֿאַרגעשטעלט;
אַפֿילו אין חלום
זעט מען קיין טײַוואָלים —
הײַנט איז ס קלוגע וועלט!

די אַלטע וועלט: דו, נײַע וועלט, רימסט זיך אומזיסט,
אַז איצט קיין שדים זעט מען ניסט;*
דאַכט זיך, עס טרעפֿט דאָס רובֿ, ווו מע גייט,
זעט מען אָפֿט מענטשן ווי שדים פֿאַרקליידט . . .
דאָרט שײַנט אײנער ס פֿרײַנד צו זײַן,
גנבֿעט זיך אַרײַן צום חבֿר אין שוים,

---

* = נישט.

פֿירט אים נעבעך אין אַן אומגליק אַרײַן,
שטעלט זיך פֿון ווײַטן און לאַכט אים אוים . . .
מע געפֿינט הײַנט פֿיל מיט פֿאַלשע פּריכאַדן,
וואָס זייער גליק איז נאָר יענעמס שאָדן.
פֿאַר צײַטן האָט מען קיין פֿאַלשקייט געווּסט —
ניט די ליפּן, נאָר די הערצער האָבן זיך געקוסט;*
אמתע פֿרײַנד,
ניט ווי הײַנט,
צוליב דעם רובל זאָל מען זײַן פֿאַרשטעלט;
מע איז געווען געטרויט
ביז די מינוט פֿון טויט —
עס איז געווען אַן אמתע וועלט!

די נײַע וועלט: איך, נײַע וועלט, ווי פֿיל בין איך ווערט
פֿאַר די אינציקע חכמות, וואָס איך האָב ערקלערט —
איך האָב אַסטראָנאָמיקער, שטייען אויף פּיקעטן,
געפֿינען אין הימל נײַע פֿלאַנעטן;
הײַנט בערעמעטערס און דאַמפֿשיפֿן,
טעלעגראַפֿן, מאַשינען און לעקאַמאָטיפֿן!
ווו פֿופֿציק האָבן געארבעט אין אַכט טאָג זיכער,
מאַכט דאָס איינער נאָר בעסער און גיכער!
א נסיעה וואָס פֿלעגט דויערן טעג און יאָרן,
קען מען איצט אין א מעת-לעת אײַנפֿאָרן!
פֿאַר צײַטן א נסיעה
האָט מען געריסן קריעה,
געבראָכן זיך אין וועג, אין רעגן, אין קעלט;
אָבער הײַנטיקע צײַט
איז גאָר ניטאָ „וויַט" —
הײַנט איז א קלוגע וועלט!

די אַלטע וועלט: דו, נײַע וועלט, וואָס נעמסטו זיך איבער?
אַדרבא, איך בעט דיר, ערקלער מיר דעריבער:
לאָקומאָטיפֿן פֿליִען ווי פֿונקען פֿײַער —
און היי און האָבער איז דווקא טײַער!
תּבואה קומט אַן צען וואָגנען מיט א מאָל —
און מע דערמאָנט מיט טרערן דעם פֿאַרצײַטיקן זול . . .

* = געקושט.

אינדזלען, סטעפּעס געפֿינט מען מן־הסתּמא —
און עס איז שווער צו קריגן אַ דירה אַ גערעמע . . .
נאָר אין לאָקאָמאָטיף איז אַן אַנדער זין,
ווײַל אונדזער וועלט לויפֿט גיך ווי אַ מאַשין:
אין דער אַלטער צײַט
איז געווען אַלטע לײַט,
מע האָט לענגער געלעבט, דאגות האָט געפֿעלט;
איצט אין די בּיסעלע יאָרן
מוז מען גיכער פֿאָרן,
ווען ניט, בליבט מען דאָך אין מיטן דער וועלט . . .

די נײַע וועלט: פֿאַר צײַטן, זאָגט מען, אַז פֿאַר דעם פֿרומען
איז די גאַנצע וועלט אויף אַפּצוקומען —
דער לעבן איז צו לאַסט ווי אַ שטיין אַ שווערן,
געהאַפֿט פֿון עם גיכער פּטור צו ווערן;
דעריבער האָבן זיי געגוצט אַזוי ווי פֿליגן,
בײַ אַ קריגל זויערמילך פֿלעגט מען פּולקנווײַז ליגן . . .
און צוועלף יאָר אַ יינגל אַן שׂכל, אַן געפֿילן
איז שוין געווען אַ טאַטע אין אַ טלית אַן תּפֿילין . . .
נאָכן שווערם טויט האָט מען ערשט געזוכט פּרנסות —
צי שדכנות, צי מלמדות, צי בּטלנות, צי שמשות;
אָבער הײַנט אין שידוכים איז מען ניט פֿאַרבלענדט —
צי תּורה, צי מלאָכה, צי חכמה, צי טאַלענט.
אַ חתן אין יאָרן
איז הײַנט קיין חסרון,
אַבי אַ תּכלית — צי סחורה צי געלט;
און ערנערט זיך קליגער
פֿאָרן שווער און שוויגער —
הײַנט איז אַ קלוגע וועלט!

די אַלטע וועלט: לייען מײַן געשיכטע פֿון פֿריִער, פֿון שפּעטער —
וועסטו באַווײַנען די שורות, באַקלאָגן די בלעטער . . .
די שׂינאה פֿון אמונה האָט טעגלעך געשטיגן,
מע האָט אונדז געקאָשעט, צעריבן ווי פֿליגן!
דערום האָבן מיר דעם לעבן געערכנט פֿאַר אַסטראָג,
ניט געגלייבט די נאַכט, אַז עס וועט ווערן טאָג;

125 די גאַנצע וועלט געוועכנט פֿאַר ניסט,*
צו אַ הימלש לעבן רק געלוסט.
קינדער התונה געמאַכט צו צען־עלף יאָר —
געוואַלט פֿארן לעבן נאָך זען אַ דור . . .
ניט אונדזער נאַרישקייט האָט עס מיטגעבראַכט,
130 נאָר די שכנים האָבן געאירט ווי בלינדע ביַי נאַכט.
איצט האָבן די אומות
פֿאַרטריבן די תּרעומות,
קינאה איז אַנטלאָפֿן, שינאה האָט געפֿעלט;
אַז עס הייבט אָן צו טאָגן,
135 איז אַ סבֿרה צו זאָגן,
אַז די וועלט איז אויך אַ וועלט . . .

קר, 1867

די בלום

ווו אַלע פֿאַרן, אין מיטן וועג,
ליגט דאָרט אַ טייַערע בלום;
>עס< ליגט און פֿוילט <שוין> אייניקע טעג,
דער ווינט וואַרפֿט איר אָרום;
5 <און> זי שרייַט און ווינט מיט גרויס געבעט:
„פֿאַמעלעך, זעט ווי איר גייט!
האָט רחמנות, זעט, איר צעטרעט
אַ בלום מיט אַ פֿרעכטיקן קוויט!
רחמנות האָט ווער,
10 קומט נאָר אַהער —
הייבט אויף אַ בלום, וואָס זי גלאַנצט!
>אוי,< טראָגט מיר אַהין,
פֿון וואַנען איך בין,
ווו מע האָט מיך צום ערשטן געפֿלאַנצט.

15 אַז איך זע איצט בלומען פֿון יעדער זייַט,
גיסט פֿון מיר טרערן אַ טייַך;
איך דערמאָן זיך מײַן גליק פֿון די פֿאַריקע צייַט —
געווען מיט אַלע בלומען צו גלייַך . . .
אין קיַיזערלעכן גאָרטן וועו איך האָב געבליט,
20 און די זון האָט מיר ליכטיק געשיַינט,

* = נישט.

צענדליקע דינער האָבן מיך געהיט —
טאָ זעט נאָר דעם סוף פֿון מיר היינט:
דער טרעט און דער קוועצט,*
צעווייקט און צענעצט,
די בלעטער — אַראָפּ פֿון קאָליר;
איך ליג אויפֿן מיסט,
דער רעגן ער גיסט,
עס איז גאָר קיין רחמנות אויף מיר."

ווי די בלום וויינט דאָ און שרייט,
עס צענעמט יעדער מענטשן זיין הערץ,
קומט אַן אַ מלאך גאָר פֿון דער זייט
און הערט דאָ איר שרייען, איר שמערץ.
„זאָג מיר, דו בלום, זאָג מיר דעם וואָרט,
צענעמסט מיך מיין הארץ אַן אַ ברעג;
וווּ ביסטו געוואָקסן? ווי רופֿט מען דעם אָרט?
ווי קומסטו אַהער אויפֿן וועג?"
טוט זי אַ געשריי:
„אוי, ווינד איז מיר, וויי!
צי דו דערקענסט מיר שוין גאָר ניט פֿון פֿרי'ר?
פֿון ירושלים בין איך,
'יידי' רופֿט מען מיך,
האָב דו כאָטש רחמנות אויף מיר!

פֿאָר צווויי טויזנט יאָר ווען דו וואָלטסט מיר זען,
בשעת איך האָב מיין מלוכה געהאַט,
וואָלטסט אַליין דיך פֿאַרווונדערט ווי איך בין געווען.
די שוינהייט פֿון מיין יעדער בלאַט —
פּהנים, לוויים, יענערעלער אַן אַ שיעור,
איך האָב דאַמאָלס שטאָלצירט אין פֿלאָר.
דאָן האָט מען פּלוצלינג אויסגעריסן מיר,
איך וואָלגער מיך באַלד צווויי טויזנט יאָר . . .
וווּ איך בין געווען,
האָב איך רציחות געזען,
געריסן מיר גליד פֿאָר גליד;
געברענט און געשניטן

---

* = קוועטשט.

און נאָך מער צרות געליטן —
און נאָר ווייל איך בין אַ ייִד!". . .

אַזוי האָט זיך אַ מאָל געוועלגערט דער ייִד,
ווי די בלום אויפֿן וועג מיט איר צוועט;
דער נעמט אים זײַן פּנים, דער רופֿט אים „זשיד",
דער מיט די פֿיס אים צעטרעט.
און ער האָט שוין פֿאַרלאָרן זײַן מוט און זײַן דרייסט,
פֿאַרלאָרן זײַן קראַפֿט און זײַן מאַכט;
מערניט די אמונה, דאָס איז נאָך זײַן טרייסט
אין דער לאַנגער, פֿינצטערער נאַכט.
אַך, מײַן הערץ
פֿלאַצט מיר פֿון שמערץ,
דו האָסט דאָך אַ מאָל אויך געבליט!
אַזוי אַ שיינער צוועט
יעדערער טרעט,
ווי האָט איר עס קיין רחמנות ניט? . . .

ווי נאָר דער מלאך הערט איר דאָ דערמאָנען
איר אַלטן ייִחוס פֿון ציון,
זעצט ער איר צעווישן אַלע וואַנען,
זי הייבט ווידער שוין אָן צו בלײַען.
און ער טרייסט איר מיט מיטלייד: „וויש אַפּ דײַנע טרערן,
די זון הייבט דיר אָן שוין צו שײַנען;
איך וועל דיר חלילה דײַן אמונה ניט שטערן,
איך וועל דיר נאָך פּוצן און פֿײַנען!"
פֿרעגט זי בײַ עם:
„זאָג מיר דײַן שם,
לאָמיך וויסן דעם נאָמען פֿון זיי;"
ענטפֿערט ער איר:
„דער נאָמען פֿון מיר
איז אַלפּסנדר, קײַזער פֿון ראָסיי."

קר, 1867

השושנה

על אם הדרך שמה מתגוללת
שושנה חכלילת עינים;
נהדפת מסער, עליה נובלת,
שוכבת פה מיומים.

והיא מתחננת לכל נוסע:
„אנא, אישים חנוני!
שמרו צעדיכם אותי מנגוע,
פן ברגל תרמסוני.

אנא, חנוני, מעפר הרימוני,
פן אהיה למרמס רגלים.
בידכם שאוני אל עדן גני,
אל גן מחמד עינים.

בראותי בגן שושנה נטועה
תשתפך עלי נפשי ורוחי:
גם אנכי הייתי מאשרה כמוה,
נתתי ריח ניחוחי.

בכרם המלך הייתי פורחת,
רוח צח הייתי שואפת,
החרסה ממעל בקרניה זורחת —
ועתה, הה, הנני ביד נקטפת.

זה קוטף, זה רומס, זה טורף, זה חומס,
מאז לא מצאתי מנוח.
גלמודה שוכבת, ממטר נרקבת,
נרקבת עד אין בי כוח."

בעוד השושנה מר תיללה
על אבדן תפארתה ופרחיה —
והנה מלאך ה' נצב במסלה,
ממרום שלוח אליה.

— „מי את, עניה? מי את, אמללה?
איפוא היית עד כה?
מתי נקטפת? יד מי בך חלה?
ועתה מה לך פה?"

ותען השושנה בקול מר כלענה:
— „אויה לי, כי ירדתי שאולה!
מציון אני, יהודה שמי,
ועתה הנני בגולה."

לפני שנות אלפים בהיותי ברוכה,
במלכים הייתי גברת;
עוררתי מלחמות בנזר המלוכה,
על ראשי כתר תפארת.

מלכים נסכתי מגזע יהודה
ומאהרן — כהני אל,
ועתה נשארתי שמה וגלמודה,
באין מודע וגואל.

לספרד נגליתי, לדתם נקראתי,
קנאת הדת אכלתני;
הרבו חללי, זקני ועוללי,
עד כי כלה גרשוני."

כשושנה בציה נדמית, יהודה,
משלך ברפש פרחיך.
בזוי ושסוי, טרופה ושדודה,
אין מי ירחם עליך.

אבדת עמך, אבדת עזך,
אבדת אף נצח וחיל,
אך אמונתך היא תקותך
באורך אישון הליל.

מה אעשה לך שושנה,
מה אעשה לך, עדינה,
רב לך בוכיה,
רב לך הגות תאניה.

שאי זעף אלהיך, עד ירחם עליך
ויקבצך ציונה
למכון שבתך כימי עלומיך
לירושלים תשובי ברנה.

די געהיימניסע פון ערב יום־טוב

די דאגות, מכאובים
פון די יום־טובים

איז הײַנט שטאַרק אין דער מאַדע;
נאָר פֿאַר אַזוינע,*
פֿאַר די געמיינע
איז דאָס א גאַנצע הכבדה.
ווי עס קומט דער קוריער,
מיט פֿיר וואָכן פֿריִער
פֿאַר פּסח, פֿאַר שלוש רגלים,
לויפֿן און שמײַען,
טומלען און שרײַען,
מאַכן זיך ווי די טײַוואָלים.

דאָס איז א ספּיטאַקל,
ווי זי מאַכט א סך־הכּל
און שיקט אים אַרויס די התראָה:
פֿון פֿלייש און פֿון שמאַלץ,
פֿון צימעס, פֿון זאַלץ —
ווי קען מען דאָס זאָגן א הוצאָה?
בײַ הײַנטיקע יאָרן
קען מען ניט שפּאָרן —
קנײַפּ די באָק כאָטש עס איז א ווייטיק!
בפֿרט איך דאַרף דאָך נאָך גיין,
זאָל ניט אויסגערעדט זײַן,
וואָס דו דאַרפֿסט עס אויך זייער נייטיק . . .

עס גילט שוין די ראָלעס:
די ווײַבערשע קללות,
פֿון מאָן דעם פּאַטש דעם גוטן;
מע זעט די מחותנים
פּנים אל פּנים —
ער ווערט מיט איר באָק א מחותן . . .
זי שרײַט מיט טומל,
קולות אין הימל,
עס זאָלן לויפֿן מענטשן צום ווונדער;
אָבער מע זעט ניט קיינעם,
ווײַל אַנטקעגן די שכנים —
שלאָגן זיך דאַרטן באַזונדער . . .

---

* = אַזוינע.

גאָר די פּראָצע
ביַין באָקן די מצה,
מיטן אָפּשיטן מעל, איז א גרויל;
וויַ די קאָלעקאָטקעס פֿון המן
שרייַען זיי ביַי די קראָמען
און האָלטן רק קיַיקעלעך אין מויל.
דערנאָך טוט זי אויס דעם יאָק,
און טוט אָן אָן אָלטן לייַבסערדאָק,
און גייט אויסווייַנען אין שטיבל א צעטל;
דערנאָך פּוצט זי זיך אויס וויַ א בלאָטע,
און גייט אַרייַן אין פּאָדראָד,
וויַ א קרעטשמערקע פֿון א קליין שטעטל.

לעבן די יאָטקעס
פֿלִיען די שאָטקעס,
אין דער הייך א טשיפּיק, א סטענגע;
שרייַט וויַ א קראָע
מיט די ליפּן די בלאָע,
און קללות דערבייַ — א מענגע . . .
אָז זי גיט איר ניט פֿיל,
וויַ פֿיל זי וויל,
פֿאַרקרימט זי די שיינע צורה;
און אָז זי רעדט נאָך א וואָרט,
איז גלייַך אויף אָן אָרט
מאַכט זי איר דאָרטן א קבֿורה . . .

די קצבֿטע אין יאָטקע
איז א פּאַניע־מאָטקע,
זי בריט זיי וויַ מיט זודיקע וואָסער;
זי שמאָרכעט זיי מיט די פֿליש
די צורות אויס,
אָזוי וויַ מיט גוטע מאַקאָסער . . .
אין פֿישמאַרק דער געשריי
איז אויך אָזוי,*
די וואָרט אָן אין בלאָטע א שליורע;
און דאָ שרייַט אייַנער — „אָווע!"

* = אָזוי.

און האלט א העכט פֿארן עק,
און פֿליאסקעט א ווײבל די צורה . . .

אויף די געמיינע,
די באלעבאסטע די קליינע,
ווער קוקט עס ערב יום־טוב אין יאטקע?
שטייט ווי א שמיגער*
צוויי שעה אויפֿן זייגער,
אז עס ווערט איר שוין מיאום און האדקע;
מע לאזט איר ניט קלײבן
און פֿון טיש טרײבן,
זילזולים מוז זי נאך הערן;
מע ווארפֿט צו דעם פֿונט
ווי פֿאר א הונט,
נאר פֿון איר פּטור צו ווערן . . .

זי קומט קאם שיים**
א לעבעדיקע אהיים,
מאכט זי א פֿרײלעכע מינע;
זי ווײזט עם דאָרט,
אז זי האט אפּגעשפּארט
פֿון פֿלייש אויף א קרינעלינע.
ער נעמט קאלופּען דעם חלק,
געפֿינט א בײן מיט א בייליק,
ווערט דאך א וועלט מיט צרות;
מע לויפֿט אן אויפֿן סיפור,
מע מיינט, אז עס איז ערב יום־כיפור —
אז מע שלאגט שוין בײַ צײַטן כּפרות . . .

וואס האט א געמיינע פֿאר א דעה
אין פֿישמארק בײַן באלייע?
זיצן אוים ווי די זשאבעס אין בלאטקעס.
צו העכט און צו לעשטשן
קען זי זיך ניט פּאמעשטשען,
פֿאר איר איז נאר א סחורה פּלאטקעס —
זײַנען ווייך ווי פּוך,
עס הערט זיך א גרוך,

* = שמויגער. ** = שוים.

ביינערדיק און שוואַרץ ווי קוילן;
האָבן זיי צו צופֿן
די ביינדלעך, די שופֿן,
און ציען די גרַיצן אויף קנוילן.

ווו עס ווויינען אין איינעם
זעקס פּאָר שכנים
און קינדערלעך אזוי ווי אין מצרים;
און באַקן עס אַלע
אין איין אויוון חלה,
פֿון אַנטקעגן אויך בינתּים.
די גיסט נאָך ערשט הייוון,
די טראָגט שוין צום אייוון,*
דאָ שרַיַען דרַי קינדער מיט אַ מאָל;
די שמירט, די קוועטש,**
די טראָגט, די זעצט,
און קולות ווי אין באָד אויפֿן פּאָל.

מאַכט נאָר אַלע
סימנים אויף די חלה,
מע זאָל ניט פֿאַרבַיטן ווי פֿאַראַכטטאָגן!
די לייגט שאָלעכץ פֿון אַי,
די שטעקט אַן שטריי,***
מע לייגט אַן ווי האָלץ אין אַ וואָגן . . .
מיט אַ מאָל האָט מען דערקענט,
אַז די זאַלינקע ברענט,
האָט מען מיט וואַסער קאַם אַרַינגעלאָסן;****
אַז עס איז שוין געווארן שטיל,
איז איבער נַיַם אַ שפּיל —
מע האָט די פֿרוערמניצעס חלה פֿאַרגאָסן.

מע נעמט די חלה ארוים,
ווערט דער ליארעם גרוים,
און איינע דאַרט ווישט שוין די אויגן;
„איך וואָלט די דירה ניט קענען,
וואָלט די חלה ניט ברענען,

---

* = אויוון. ** = קוועטשט. *** = שטרוי. **** = אַרַינגעלאָשן.

עס וואלט ניט זײַן די קעפּל פּאַרבייגן."*
די שרײַט: „אוי!
די חלה איז רוי,
די פּלעכטלעך איז ווייך ווי פּוטער!"
די ברעכט די הענט,
די חלה איז פּאַרברענט
ווי, ניט דאָ געדאַכט, אַ ניט־גוטער . . .

עס האָט געקויפּט אַ בריאה
קישקעס פּאַר אַ מציאה,
און איז זיך געקומען אהיים בתמימות;
זי האָט אָבער פּאַרגעסן אויסצומאַכן
די אינעווייניגסטע זאַכן,
און האָט עס אַזוי אַרײַנגעלייגט אין צימעס . . .
ווי דער מאַן האָט זיך צוגעשטעקט,
האָט ער דעם ריח דערשמעקט;
שרײַט ער: „גוואַלד, עס איז ניט פּרים!"**
זי ענטפּערט אים: „נאָר,
שרעק זיך ניט דערפּאַר,
דאָס הערט זיך די פּעפּער געווים".

ערבֿ יום־טובֿ פּאַר נאַכט,
האָט מען איר אַ קלייד אָפּגעבראַכט —
אַ בעל־מלאָכה פּון די אייביקע קלוידער:
פּון הינטן מיט האָרבעס,
פּון פּאָרנט מיט טאָרבעס,
עס קליידט איר ווי דער קיטל צום סדר.
הינט גייען זיי קלײַבן
ערבֿ־יום־טובֿ־הויבן,
געפּינען זיי שוין אַלטע שמאַטעס;
די באַנד איז אַלט,
די בלומען צעפּאַלט,
אָט באַנייען זיי די קאָפּ מיט לאַטעס.

אַז עס טראָגט ניט דאָס גליק
אויף אַ נײַעם פּאַריק,
עס איז שוין ליידיק און לויז די בײַטל;

* = פּאַרבויגן. ** = פּריש.

נעמט מען דעם אלטן, דעם גלען,
מיט שמאלץ אפמעלן,
און פֿארקאלכן מיט קריד דעם שייטל.
דאָ פֿעלט נאָך שיך,
לויפֿט מען אויף גיך
באניצען דעם הייליקן רגל;
איין מאָל איבערן שטוב —
קריכט ארויס די לוב,
דורך די לעכער בלישטשען די נעגל . . .

לעבן די וועגעלעך עפֿל
איז א קאָפּ איבער א קעפּל,
מע מעסט עס אויף אלערליי מאָסן;
מע צעצוקערט די בערנעם
אזוי ווי אין צוקערנעם,*
מע כאפּט עס אויף צוואנציג א גראָסן.**
לפּנים דעם הייליגן רגל
לויפֿט זי מיט האסט צום וועגל,
פֿאלט ארײַן אין קרעמל מיט א יעלה;
כאפּט זאלץ א קווערטל,
ליכט א פֿערטל,
לויפֿט און קײַט דערווײַלע.

אז מע דערלעבט די נחמות
פֿון הזכרות-נשמות,
טראָגט זי אלץ ארויס אין פֿירהויז אויף גיך;
קומען גנבֿים,
צי קעץ, צי פּלבֿים,
און מאכן יום-טובֿ פֿאר זיך . . .
אזוי דרייט עס די קאָפּ,
ביז מע פּטרט עס אָפּ,
און בלײַבן אויף אסרו-חג — הויל . . .
נאָך דאָס ניט געפּטרט,
מע איז נאָך גוט פֿארמאטערט,
קומט שוין אן יוריע, צי מיכײַל . . .

קר, 1867

---

* = צוקערניעס. ** = גראָשן.

דער יישובניק מיט דעם שטאטמאן

דער שטאטמאן: אין שטאט צו ווינען איז א פֿאַרגעניגן —
וואָס די האַרץ געלוסט קען מען קריגן:
הערינג, פוטער, קעז און אייער
פֿאַר א גראָשן, פֿאַר א צווייער,
טאָרט און לעקעך, ליפּעץ, ווין —
טראָגט מען אַלץ אין שטוב אַריַן!
אָבער אויפֿן דאָרף, כאָטש פֿאַל צו דער ערד,
קריגסטו ניט וואָס א האָר איז ווערט . . .

דער יישובניק: אין דאָרף צו ווינען איז דווקא גוט —
עס פֿליט ניט דער רובל אַלע מינוט:
מילכיקס האָב איך עד בלי די,
א קעלער בולבעס אויך דערבי,
תּבואה, גרינסן פֿון יאָר צו יאָר,
עופֿות פֿלאָדנע א גאַנצן דור.
און דו — מוזסט קויפֿן פֿאַר גאָלט אין קראָם,
עס פֿאַלן די רובלס ווי אין תּהום . . .

דער שטאטמאן: אין שטאט ווויז איך דאָך געפּוצט, געצירט,
געמאָלטע פּאָקויעס, געמעבלירט,
געמאָלטע בלומען און וואָזענען —
פּונקט א גאָרטן, ניט צו דערקאָנען:
רויזן, קווייטן — שיין געמאָלט,
מע קוקט פֿון ווייטן — פּראָסט מע קוועלט!
און בַּי דיר אין דאָרף איז מיט מאָך די וועגט,
חושך, פֿינצטער, פֿון רויך פֿאַרברענט . . .

דער יישובניק: דער דאָרף האָט פֿאַרט מערער מעלות
איידער אייַערע געפּוצטע סאַליעס:*
דאָרט געפֿינט איר אַן אמתן גאָרטן,
מיט בלומען, רויזן די שענסטע סאָרטן,
עס שמעקט דער ריח פֿון דער ווייַט,
ניט געמאָלט מיט פֿאַרב, מיט קרייַד!
און אין שטאָט קען זיַין געמאָלט,
אז פֿאַר די דירה איז אויך ניט באַצאָלט . . .

---

* = סאַליעס.

דער שטאַטמאַן: אין שטאַט צו ווויינען נוצט אַפֿילו,
אַז מע ווערט אַ מאָל קראַנק חלילה:
קען מען גלײַך נאָך אַ דאָקטאָר שיקן,
אין יעדער גאַס איז דאָ אַפּטייקן,
צי באַנקעס, צי פּיאַווקעס, צי וואָס מע טוט,
ווערט עס באַשאַפֿן אין איין מינוט!
אָבער אין דאָרף איידער מע קריגט,
ווערט שוין דער חולה בחזרה געשיקט . . .

דער יִשובֿניק: איך בלײַב טאָקע שטיין אין שטאַט ווי אַ גולם,
אַז איך זע בײַ אײַך אַזוי אַ גרויסן בית־עולם!
סטײַטש, איר האָט דאָך אַזוי פֿיל דאָקטוירים,
טאָ פֿון וואַנען נעמט זיך מצבֿות מיט קבֿרים?
נאָר קענן דער נאַטור קען זיך אַ דאָקטער ניט קליגן,
זיי מיינען זיי העלפֿן און אַפֿט איז דאָס ליגן!
אין מתים־איספּיסיק, וואָס דער רבֿ האָט,
קוקט, אַז מע שטאַרבט ניט מער ווי אין שטאַט.

דער שטאַטמאַן: אין שטאַט צו ווויינען איז גלאַט אַ גן־עדן —
מע האָט מיט ווען מען אַ ווארט צו ריידן,
אין חוף גופֿא ווויינען שכנים אַרום,
מע ווייס אַליין וואָס פֿאַסירט אומעטום;
מע רעדט, מע שמועסט, מע הערט זיך אַן נייַסן,
מע לייענט גאַזעטן פֿון עסטרייַך, פֿון פּרייַסן.
אָבער אין דאָרף אַ שכן איז ניט קיין סבֿרא,
מע ליגט רק פֿאַר זיך ווי אַ בער אין זײַן נאָרע . . .

דער יִשובֿניק: וואָס איז אין שטאַט פֿאַר אַ פֿאַרגעניגן,
אַז מע מוז איינער אויפֿן אַנדערן ליגן?
ווויינען אין קעלערן און אויפֿן פֿערטן גאָרן,
די לופֿט שטיקט, ווויי צו די יאָרן!
הײַנט טרעפֿ אַרויף, טרעפֿ אַראָפּ,
מע גיסט פֿאַמוניצעס איבערן קאָפּ.
אָבער אין דאָרף די לופֿט איז ריין,
און דער בעסטער שכן איז די נאַטור אַליין . . .

דער שטאַטמאַן: אין שטאַט דאָרף מען זיך פֿיל ניט באַמײַען —
עס איז אַ געלעגנהייט קינדער צו דערציען:

מלמדים גוטע, לערער אלערליי
קען איך אויסקלײבן די בעסטע פֿאר זיי,
שבת צום פֿאַרהערן וואָס פֿאַר א נחת איך האָב,
מײַן ווײַב וועט נאָך א מאָל אזוי גראָב! . . .
אין דאָרף א מלמד איז א פֿאַרלעגענע סחורה,
ער דאַרף אליין נאָך לערנען אין תּלמוד־תּורה . . .

דער ישובֿניק: דעריבער האָבן אײַערע קינדער אזוי א פּנים,
וויל אַלע ווילן מאַכן פֿון די קינדער רבנים!
כאָטש קיין קאָפּ איז ניטאָ, ער איז דערצו ניט געבאָרן,
הײַנט וואָס איז דער סוף אין די שפּעטערע יאָרן?
ניט ער טויג פֿאַר דער וועלט, ניט פֿאַר ווײַב און קינד,
מוז ער זוכן פּרנסה מיט אומרעכט, מיט זינד . . .
אין דאָרף איז געוג קענען א ביסל יידישקײַט,*
און נוצט פֿאַר דער וועלט און שטימט מיט דער צײַט.

דער שטאָטמאַן: אז איר רעדט אויפֿן שטאָטמאַן,
האָט איר טאָקע קיין בושה —
אין שטאָט איז מען א יוד, מע הערט א ברכו, א קדושה,
מע קען טאָן מיצוות, מע הערט א רבין,
אי א שטאָט אין קלויז, אי פּבֿוד כלעבן,
שוין גאָר שפּעט — גייט מען אין פֿאַלעם.**
אָבער אויפֿן דאָרף איז דאָך אַן אמתער גלות,
איר קענט אָפֿילו ניט אָפּהיטן קדיש צום שעה —
קיין קלויז, קיין מנין איז בײַ אײַך גאָר ניטאָ . . .

דער ישובֿניק: טאָקע איר הערט, אָבער פֿאַלגט איר דעם רבין?
איר פֿאַרגינט ניט אייניער דעם אַנדערנם לעבן!
ראָש־השנה צו תּשליך אז איר גייט צום טײַך,
דאַרטן זעט איר ערשט א שפּיגל קעגן אײַך:
איין פּנים וועלט פֿאַר דעם צווייטן א שפּײַז,
און איר קוקט זיך אײַן גוט און טוט עם איבער נײַם . . .
אָבער אין דאָרף איז מען גאָר אין דעם בלינד,
וויניקער מיצוות אָבער וויניקער זינד . . .

קר, 1867

---

* = יידישקײט. ** = פֿאַליש.

דער פּראָם

דאָרט בײַן ווילנע גיי איך שפּאַצירן,
זע איך דעם פּראָם אויפֿן טײַך,
הין און צוריק טוט ער איבערפֿירן,
זאָג איך: „בריידער, דאָס מיינט מען אײַך". . .
די וועלט איז דער טײַך — טיף און שטרענג,
דער פּראָם איז דאָס די ציבעט;
אינעווייניג מענטשן אָנגעשפּאַרט ענג,
און ער שיפֿט עם צו יענעם זײַט.
די שטראָמען מיט די גאוות
איז די וועלטלעכע תאוות,
וואָס זיי טרײַבן דעם פּראָם;
מערנישט די לינע,*
דאָס איז די אמונה —
לאָזט אונדז ניט פֿאַרטרינקען אין תהום . . .

די מענטשן, וואָס זײַנען אָקערשט פֿון ברעג,
האָבן ניט קיין מורא פֿאַרן שטראָם;
און די, וואָס זײַנען שוין באַלד אַריבער די וועג,
לאָכן אויך אויס דעם וואָסער, דעם תהום.
אַז ער איז נאָך א קינד,
שרעקט אים ניט קיין ווינט,
בײַ עם איז אַלעם גלײַך;
וועלט ער, ווידער, אַלט,
איז ער בײַ זיך קאַלט,
ער איז שוין באַלד אַריבער די טײַך . . .
נאָר ווו דען שרעקט די האַרץ
און איז פֿול מיט שמאַרץ?
אַז דער פּראָם איז אין מיטן געשטעלט —
אין די מיטעלע יאָרן
מוז ער לאַנגזאַמער פֿאָרן,
ניט צו בלײַבן אין מיטן דער וועלט . . .

די געניטע מאַטראָזן טוט נאָר ניט אַרן,
וואָס אַלע שרײַען: „ציט גיכער די שטריק!" —
„וואָס דאַרפֿן מיר דעם פּראָם מיט גוואַלד עם שפּאַרן,

---

* = לינע.

אַז מיר מוזן באַלד פֿאָרן צוריק?"
אונדזערע מאַטראָזן איז דערווינטער, דער זומער,
זיי אָרט נישט דעם מענטשנס פֿאַרלאַנג,
וואָס דער מענטש טרייַבט די צייַט האָבן זיי גאָר קיין קימער,
און זיי גייען זיך דעם רוגעלאָרנעם גאַנג.
באַרעכנט אויף מזומן,
אַז איר וועט שוין דאָרט קומען,
צי וועט מע אייַך דאָרט לאָזן ליגן;
עס קען נאָך אונדז טרעפֿן
צוריק זיך צו שיפֿן,
איבער נייַם אין אַ וויגעלע זיך וויגן . . .

לעבן יעטווידער ברעג שטייט דאָרט אַ בריקל,
וואָס דער פֿראָם שטעלט זיך דאָרט אָפּ;
עס קומט נעט ניט צו, עס בלייַבט אָפֿן אַ שטיקל,
און יעטווידער אייַנער שפּרינגט אַראָפּ.
דאָרט אויף צו שפּרינגען דאַרף מען זייַן אַ גיבור,
אַ שפּרונג און — ווייַטער אַ לויף;
מיר דאַרפֿן אויך די צוויי בריקלעך אַריבער
פֿון אָנהייב און ווידער צום סוף.
בשעת געבאָרן שרייַט ער,
און צום סוף איז אים שוועך,
ער וואָלט אַוועקגעגעבן דעם גאַנצן פֿאַרמעג;
וואָס העלפֿט דיר דיין דינגען?
דו מוזסט דאָך שוין שפּרינגען,
דו זעסט דאָך דער פֿראָם שטייט דאָך בייַ ברעג.

ווי גרויס איז דער פּחד פֿון פֿאָרנט, פֿון הינטן,
אין מיטן טייַך דער פֿראָם טוט טראָגן,
די וועלן, די שטראָמען, די שטורעמס, די ווינטן —
איטלעכער ווייל נאָר דעם שיף רק צעשלאָגן.
ווי טייַער, ווי וויכטיק דאַרף אונדז זייַן די לינע,*
זי פֿירט אונדז זיכער צום ברעג;
ווי וויכטיק איז אונדז די אמונה,
מע גייט זיך מיט אַ גאַנץ גלייַכעם וועג.
ווער עס וויל זיך באַרימען,

---

* = לינע.

אַז ער קען גוט שווימען,
די ליניע איז אים צו גראָב, צו גרויס —
קען מען זען פֿון דער ווייט
דעם סוף פֿון די לייט,
אַ טויזנטער קומט קאָם אַרויס.

אַז דער פֿראָם וואָלט געגאַנגען, וווּ די וועלן אים שלעפּן,
וואָר וויסט וווהין זיי וואָלטן אים פֿאַרשמיסן;
אַז דער מענטש וואָלט נאָר וועלן זיינע תּאוות נאָכגעבן,
וואָלט דער מענטשלעכער בונד וועלן צעריסן.
וויי וואָלט געהאָלטן אַ בונד פֿון אַ מדינה,
וואָן ניט פֿון רעליגיע דער צייכן?
וואָר צאָמט אַ פֿאָלק, וואָן ניט די אמונה,
וווּ די אויג פֿון פֿראַוויטעלסטוואָ קען ניט גרייכן?
היט דיין אמונה,
גיי מיט דער ליניע,*
אוּן דערצו — אַ מענטש מיט אַלעמען גלייך:
זיי אַ ייִד צו גאָט
אוּן אַ מענטש אין שטאָט,
וועסטו בשלום אַריבער דעם טייך!

די מאַטראָזן שטייען דאָרט בייַ אַ קאָנט
אוּן האַלטן אַ רודער, זיי האָבן צו טאָן;
די צייט האַלט אונדז אויך דעם האַפֿענונג אין האָנט,
זי קערט אים, זי וואַרפֿט אים וויי אַ ווינט קומט נאָר אָן.
ווי דער רודער איז געגעבן אונדז צו ראַטירן,
אין שרעק גיט ער אונדז א מוט;
אַזוי דער האַפֿענונג טוט אונדז פֿירן,
ביז אונדזער לעצטער מינוט.
ער וויזט פֿון דער ווייט
די קינפֿטיקע צייט —
לעבן מיר אַפֿ אויף דאָם נייַע;
עס ווערט פֿאַרגעשטעלט
אַ קינפֿטיקע וועלט —
אָט איז ער אונדז ממש מחיה . . .

קר, 1867

---

* = ליניע.

די פֿאַרמאַסקירטע וועלט

דער שטאָט, די מאָדע, דער פֿירונג דער בריטער,
דאָס האַקט אונדז, דאָס קירצט אונדזער פֿרייַע וועלט;
מע קריכט, מע קלעטערט מיט פּוחות אויפֿן לייטער,
מע פֿייַנט זיך, מע פּוצט זיך ווי אין מאַסקאַראַדן פֿאַרשטעלט . . .
די מאָדע איז דער רוצח,
זי ברענגט אונדז אום נאַמנות;
זי איז דער מזבח,
מיר זייַנען די קרבנות . . .
די וועלט פֿליט ווי רויך,
פֿון פּנים בלייַבט קיין דוך,
אַז דער האַן זיצט ווי הויך —
בלייַבט ער אַ פּעטוך . . .
אַז ווויל איז געווען
פֿאַר צייַטן צו זען —
ניט געפּוצט, נישט געבאָרגט,
אויסגעפֿירט די וועלט
מיט פּנים, מיט גאַלט,
און קינדער אויף אייביק פֿאַרזאָרגט.

איר אויגן, איר פֿאַרפֿירער, מיט אייַך האָבן מיר אַ טענה:
איר פֿאַרלאָנגט אַלץ, איר ווילט אַלץ, איר פֿירט פֿון נאַמנות אַראָפּ,
די שפּיגלען, די מעבל, די דירות די פֿייַנע —
דאָס קנייטשט אונדז, דאָס בייגט אונדז צו די בעלי־חובֿות די קאָפּ.
דער וואָנט איז לוידיקע ציגל —
אַ שפּיגעלע וועלט שוין באַלד,
וואָרעם ער דאַרף דאָך זען אין שפּיגל
ווי די קאָפּ פֿון דאגה שפּאַלט . . .
דאָ פּאַסט וואָזאָנען
אויף די פֿענצטער — שטאָרעם;
אַז מע קומט שוין אָבער מאָנען,
אַט דאָ איז גאָר די צרות . . .
ווייל נישט וואָס זים,
ניט די האָניג, ניט דעם בים,
ניט דעם צער, ניט די טובֿות;
איבער הונדערט יאָר

וועט די קאָפּ דיר זיין קלאָר —
דיינע יורשים וועלן ניט צאָלן קיין חובות . . .

ווי וויים מען, ווי דערקענט מען פֿון רייכן ביז דעם געמיינעם,
אז א זייגערל מיט א קייטל טראָגן ביידע גלייך?
טרינקענדיג די סעלצן־וואַסער לויפֿט מען אויך אין איינעם,
הייַנט ווי וויים מען, ווי דערקענט מען פֿון אָרעם ביז רייַך?
ווי דער מיַי גיט א פּאָטש,
רודערט דאָס ווי רעדער,
א ליאָדע דאָרט א סמאַרקאָטש
פֿאָרט שוין אין די בעדער!
זי הייבט זיך אָן דאָקטירן
מיט מאַנגל און מיט נויט,
איר פֿעלער קען מען קורירן
מיט — איין לעבל ברויט . . .
און דינגט צום פֿאָהיבעל
אין פֿאָרשטאָט א שטיבל,
הייַנט קען זי שוין די צורה פֿאַרקרימען;
און איר קרעמערקע האָט אויך א פֿעלער,
אז זי — טרויט ניט אויף א העלער,
ווו מע ברענגט איר ניט פֿריער א סימן . . .

יענער שפּילט א ראָלע ווי דער גרעסטער קציין,
א קראָם מיט א פֿענצטער מיט דרייַ זנאָקעס אָרום;
און מלווהם ווי די ווערעמלעך קריכן און טאָצען,*
און ער לויפֿט עס, ער פֿליט עס אין אויסלאַנד, אומעטום . . .
אין שטוב לעבט מען בשלווה,
מע פֿירט זיך גרויס די הוצאָה,
וואָרעם מע פֿייַנט זיך פֿאָרן מלווה
— צו קריגן נאָך א הלוואָה . . .
כלעבן, האָס̈ט א קרעמל
מיט גרויפֿן אָנגעשטעלט,
ניט פֿאָר קיין מעמל,
און ניט עס קיין פֿרעמדע געלט . . .
דייַן מיע ווערט פֿאַרשוועכט
אויף הוילע פּראָצענט,

* = טאָטשען.

דער קרן איז לאַנג שוין יאכלוהו;
עס שטייט שוין אויפֿן קרן
צוויי פֿאָגן ווי די בערן,
אָט גייסטו אויף אַן עולם־התוהו . . .

דאָרט גייען שפּאַצירן א הער מיט א דאַמע,
געפּוצט, געארעמט, איך לויף פֿון לאַווע צו לאַווע;
איך פֿרעג דאָס, איך דערגיי דאָס, זאָגט מען מיר מן־הסתּמא,
אַז זי איז א נאַענטע קרובֿה אין קיך מיט דעם טשעגונענעם טאָפּ . . .
איך לויף אונטערהערן קלאַר,
וואָס עס גיט דאָרט פֿאַר א נייַסן,
האָב איך געטראָפֿן א ראזגאַווער
וועגן א מאַרגעדיקן איבערבייַסן:
— איך ווייס ניט, וואָס מע טוט,
צי פֿאַרזעצן וואָס איז פֿאַראַן?
צי איז גלייַכער דער ווייַסער הוט,
צי דעם רויטן סאַרעפֿאַן?
איך האָב געווויינט און געלאַכט
און בייַ זיך געטראַכט:
„טאָ וואָס טויג דיר דער אַנשטעל פֿון רייף?"
איך האָב זיך געגרייט,
די אַביונים באַלייט
אהיים אין א בלאַטיקן הויף* . . .

ווער גייט ניט, ווער ווייס ניט פֿון קייטן, פֿון בראַנדזעלעטן?
א געמיינע אַווינע, וואָס האָט קיין קלייד אויפֿן לייַב
(פֿון פּריצעס, פֿון גבֿירטעס ברענגט די אויג שטאָפּעטן)
און — גרייסט זיך און בלאָזט זיך ווי דער אינדיק קעגן די ווייַב . . .
די ווייַב פֿון א מלמד,
וואָס פֿאַרמאָגט קיין גראָשן,
גייט אין באַטשיקעס פֿון סאָמעט,
מיט גומענע קאַלאָשן,
אין זיבן טוך א קלייד —
אַן אייל שלעפּט זיך אויף דער ערד;
אַז קומט אויס אין א לייד —
וואָס האָט עס פֿאַר א ווערט?

---

* = הויף.

א פֿאַסטערקע, א הוט,
עם קאָסט עם בלוט,
וועלן בדיל־הדל;
די נײַע וויזיטקע
וועלט איר שוין בריקע,
וואָרעם זי היט פֿון פּאריז דעם זשורנאַל . . .

א געמיינער האָט א מיידל, וואָס זי שטייט שוין אין שידוכים,
מע גרייט רק, מע נייט רק א גאַרדעראָבע פֿאַר איר;
מע פֿאַרבעט איר צום חתן — מע זעט בגדי־מלכים,
נאָר א מנין טענדלערקעס שטייען אונטערן טיר . . .
קינדער קענען אַפֿילו
בײַ קעסט וועלן לײַט,
נאָר איבער די חובֿות די שטילע
זײַנען זיי פֿון תּכלית וויַט.
זײַ א באַלעבאָסטע
ווי דײַן באָבע, איז מה־טוב!
צו דער חופּה א קלייד א פּראָסטע,
אבי ניט קיין בעל־חוב . . .
אז בײַן פֿודאָמענט
וואָקסט שוין פּרעצענט,
טא ווו איז נאָך דער גאַנצער געצעלט?
וואָס טויג אײַך דער פֿירונג?
וואָס טויג פֿאַרמאַסקירונג?
גוואַלד, וואָס איז הײַנט פֿאַר א וועלט?!

א פּאַרפֿאַלק א געמיינע, וואָס האָבן קאָם חיונה,
און מע דאַרף שוין, מע האַלט שוין א דינסט מיט אַן אָם;
די שוטים, די נאַראָנים, זיי פֿאַרשטייען ניט די בחינה,
אז דאָס בינדט מען זיך, דאָס שפּאָנט מען זיך ווי דער פֿערד אין צאָם!
א קרעמערקע איז זי דאָך
(איז דען מיט איר א שפּאָס?)
אויף פֿינף גילדן א וואָך,
און קערט דערצו די גאָס —
און וואָלט זיך וועלן פֿירן
מיט א לאָקײַ, מיט א באַדינטן . . .
און אז זי גייט שפּאַצירן,
גייט נאָך די אָם פֿון הינטן!

איר קליידעלע דערצו
האָט קיין מאָל קיין רו —
אין מיטן וואָך טראָגט [דאָס] די באַלעבאָסטע,
ווי עס דערלעבט שבת קאָם,
טראָגט דאָס די אָם
אַדער די דינסטמאָד די פּראָסטע . . .

זעט יענעם, ער סטרויעט א מויער מיט המצאות,
ער האָט ניט, ער פֿארמאָגט ניט ווי פֿיל א נאָגל איז גרוים —
פֿון פֿונדאָמענט ביז די טירן איז נאָר דורכוים הלוואות,
און פֿארכאָפּט נאָך בײַ שכנים אויף דרײַ יאָר פֿאָרויס . . .
די פּרעצענט איז אַבער פּלאָטשיק,
עס וואקסט פֿון טאָג צו טאָג,
גיט ער א פּאָדריאָדטשיק
דעם מויער אין זאַלאָג.
יענער פֿירט ניט אויס,
נעמט מען צו דעם בטחון;
ער גייט מיט ביוש ארוים
און וועדט אליין א שכן . . .
די שכנים שרײַען: „אײַ,
מע מוז צאָלן אויף דאָס נײַ,
פֿארפֿאַלן די פֿרײַערדיקע געלט!"
און דא סטײַען ניט קיין פּענעס
פֿאַר מלווישע פּראָשענעס* —
גוואלד, וואָס איז הײַנט פֿאַר וועלט?! . . .

א קאָפּעליוש אויף ניצגעלט לײַט דער אויף אַלע ימים-טובֿים,
דאָס קאָסט אים אין דובלט, פֿיל ער איז אין גאַנצן וועדט;
די פּוצט זיך מיט צירונג פֿון שכנים, פֿון קרובֿים,
מע וויסט דאָך, מע דערקענט דאָך אָן וועמען די צירונג געהערט.
דערזען א נײַע צאָצקע —
דאָרף מען זיך כאָטש טייטן,
דאָס טאָנצט מען א קאָזאָצקע
אייגער קעגן צווייטן . . .
פֿון זײַן געלט, פֿון זײַן פּרנסה,
איז ניטאָ קיין מזל-ברכה;

---

* = פּראָשענעס.

אז מע לייגט אַן צו פֿיל משׂא,
פֿאַלט דער אָקס אין סאַכע . . .
אַזוי ווויל איז געווען
פֿאַר צייַטן צו זען —
ניט געפּוצט, ניט געבאָרגט,
אויסגעפֿירט די וועלט
מיט פּנים, מיט געלט,
און קינדער אויף אייביק פֿאַרזאָרגט.

קר, 1867

פֿאַרעדט

[צו קול רנה]

אין ספֿירה האָט א בדחן א רויקע שעה —
קיין חתונות, קיין געלט איז דאָמאָלס ניטאָ,

ער האָט דאָמאָלס דעם קצבֿ בטחון,
וואָס דער האָפֿט אין ספֿירה, האָפֿט דער אין דרעי וואָכן . . .

נאָר איך האָב מיר א נייַע פֿרנסה באַטראַכט:
צונויפֿקלייַבן לידער, וואָס איך האָב א גאַנץ יאָר געמאַכט,

באַטראַכט אונדזער אומה פֿון שלעכטן און גוטן זייַט
און גיב עס דרוקן אין א לייַדיקע צייַט.

פֿאַר א יאָרן האָב איך אייַך געדרוקט א „שירה חדשה",
איך האָב דערפֿון אָפֿילו פֿאַרדינט נישקשה.

אמת, גוטע-פֿרייַנד האָבן געזאָגט עס איז א שטות,
וואָס דאַרף איך פֿאַר א קליניקייט פֿאַרקויפֿן מיין זכות!

וואָס איך האָב געקלערט, געבראָכן דעם מוח,
זאָל איך עס איבערגעבן פֿרעמדע מיין פּוח?

נאָר איך האָב מיך באַקלערט אין אַנדערן פֿאַך,
אז גמרא-קעפּלעך נעמען גיך איבער א זאַך —

ווי מע האָט מיך געהערט א מאָל צי צוויי,
איז שוין געווען אויף מאָרגן געשריבן בייַ זיי!

עס האָט מיר פֿאַרדראָסן זייער מי כלעבן,
און האָב זיי בעסער א פֿאַרטיקן, א געדרוקטן געגעבן.

עם האָט מיך געפֿרייט צו זען ווי מע לויפֿט,
געשטאַנען אויף די קעפּ, „שירה חדשה" געקויפֿט,

מע האָט עס צעצוקערט, צעכאַפּט, צעריסן.
גאָר באַלד ווערט געשמאַק יענעמס ביסן:

אונדזערע יידן זיַינען בני־רחמנים,
האָבן ניט געקענט זען מײַן מי ס פּנים,

האָבן זיי גלײַך אין אויסלאַנד געשיקט,
מע האָט עס דאָרטן איבער נײַס אָפּגעדרוקט;

דעם לשון פֿאַרדאָרבן, צעדרייט אין צענען,
קיין פֿערז, קיין וואָרט איז ניט צו דערקענען,

געשטעלט אַן אַנדער יאָר, אַן אַנדער שטאָט,
מע דאַרף חלשן קוקנדיק, וואָס פֿאַר ס פּנים עס האָט . . .

איך וואָלט אויפֿגעמאַנט מײַן שאָדן, לויט דער זאַקאַן,
איך וואָלט מיך גאָר ניט געשעמט און וואָלט עס געטאָן,

נאָר ווען האָב איך ערשט געגעבן ס קוק,
אז אָט דער נײַער איז געווען שוין פֿאַרטיק צום דרוק.

איצט נאָט אײַך ס ספֿר מיט דעם נאָמען „קול רינה",
מיינט ניט דאָס איז אַן ארץ־ישׂראל־תּחינה!

טרויט מיר, איך בין קיין מאָל ניט געווען אין ארץ־ישׂראל,
איך וואָלט נאָר צו גיין גלײַך מיט דעם גואל.

אָט דאָס וואָס איך דענק, דאָס נאָט אײַך צוועק,
יעדערעם ליד האָט זיך איר צוועק:

אין די ליד פֿון די בלום קענט איר ריכטיק זען
אין וואָס פֿאַר ס ביטערע לאָגע מיר זיַינען געווען;

און הײַנט, דאַנקען גאָט, וואָס האָט אונדז געלאָזט לעבן,
האָט ער אונדז אין גוטע הענט איבערגעגעבן,

וואָס ווילן אונדז ווי אַן אייגן קינד ערציען,
היטן אונדז, שיצן אונדז, מיר זאָלן ווידער בלײַען.

די אַנדערע [ליד] האָט זיך ס באַזונדער ציל,
ווויל איז דעם וואָס פֿאַרלאַנגט ניט פֿיל,

הלוואי וואלט יעדערער ניט געמיינט קיין המצאות,
ווי יענער אין דאַרף, א מענטש אַן רמאות,

זײַן גראַשן היטן, דעם צוויטנם ניט פֿאַרנומען,
וואלט שוין אויך לאַנג משיח געקומען! . . .

און די דריטע [ליד] קלאַגט אטלעם אַן
וואַם דער טראַגט איר, וועמען זי קליידט ניט צום סטאַן.

די פֿערטע רעכנט מידות, וואַם זײַנען געווען גוט,
מיר האָבן עס געהאַט און מע פֿאַרלירט [זיי] פֿון מינוט.

אין די פֿינפֿטע געפֿינט איר דעם גאַנצן סדר
פֿון אײַער פֿירונג און צירונג, מעבל און קליידער;

עס וועט טרעפֿן פֿיל, וואַם וועלן לייענען דעם שיר,
וועלן קוקן ווי אין א שפּיגל: „אהא, דאָס מיינט מען מיר!"

דאָך האָב איך ניט געמיינט קיין אײנצלטן שם,
אז אויף יענעם פּאַסט, האָב איך קיין שולד אין דעם.

די זעקסטע איז אויך ניט קיין שטות כלערן,
דאָס פֿאַרהיט דעם געזונט, דאָס שטיצט דעם לעבן.

די זיבעטע . . . דא בין איך שוין שטיין געבליבן,
איך האָב מיך אַליין געשעמט, וועז איך האָב עס געשריבן;

נאָר פֿאַר אַן אַלטע מוטער וואַם שטייט מען ניט אויס,
אז זי איז דורך דחקות פֿון זינען ארויס? —

די בושה אַראָפּ, טוט אָפּט אויף אַזוי אַן אופֿן,
אז מענטשן פֿון ווײַטן לאַכן אין די הויפֿן . . .

מוז מען זיך אַראָפּלאָזן אין א נידעריקן פֿאַך,
נאָר איר צו ערקלערן ווי ניט שיין עס איז די זאַך;

מײַן אומה איז די מוטער, איך שעץ מיך אַלס קינד,
אויב איך רייד איר אויס וואַם, איז עס א קנאַפּע זינד.

די לעצטע צום הײַנטיקן דור קליידט עס נעט,
א קליגערער פֿון מיר האָט עס ארום דעם גערעדט,

דער „בחינות עולם", געשריבן מיט וויפֿל יאַרן צוריק,
און זײַנען בײַ דער הײַנטיקע וועלט דער גרעסטער אַנטיק.

גיי זשע, מײַן ספֿרל, גיי דיר אין דער וועלט ארום,
בײַ אַלע פֿיהות זײַ פֿול אומעטום;

שטיי מיט הכנעה פֿאַר די יִדן די פֿרומע,
זײַ ניט שטאָלץ קעגן די משׂפּילים פֿון דער אומה!

85 פֿאַרגעס ניט, אַז א בדחן האָט דיר פֿאַרפֿאַסט,
וואָס בײַ הײַנטיקער צײַט איז ער בײַ ביידן געהאַסט;

דער וועט פֿרעגן: — וואָס דאַרף מען זשערגאָן?
זאָג: — מיטן פֿעבל קען מען אַנדערש ניט טאָן;

דער וועט שרײַען: — וואָס קריטיקירסטו מיר?
90 זאָג: — דעם שנײַדער טוט הנאה, אַז די קלייד פּאַסט אויף דיר;

דער וועט שרײַען: — מיט א מעלאָדי קען ניט קלינגען,
זאָג: — איך בין נישט שולדיק, אַז איר קענט ניט זינגען;

האָט איר עס אַליין געהערט ערגעץ אויף אַן אָרט
ווי עס האָט געשטימט דער טאַקט מיטן וואָרט?

95 נאָר בעסער פֿאַרשווײַג, זאָלסט זיך מיט קיינעם ניט קריגן,
איך האָב מער געזען, געהערט און געשווויגן.

אײַך, מדפֿיסים, בעט איך, איר זאָלט זיך ניט פֿאַרגעסן,
וואָס דאַרפֿט איר קריג, וואָס לוינט אײַך פֿראָצעסן?

אײַך, קונים, בעט איך, איר זאָלט זיך פֿיל ניט דינגען,
100 אײַך, לעזער, בעט איך, איר זאָלט עס גוט זינגען.

אײַך, געלערטע, בעט איך, איר זאָלט דאָס אויך ניט פֿאַרוואַרפֿן,
אײַך אַלעמען ווינטש איך, איר זאָלט מיר נאָר באַדאַרפֿן!

קר, 1867

די געדאַנקען פֿאַר טאָג

בשעפּים מחזיונות לילה (איוב ד, 13)

צו שרײַבן פֿערזן איז זייער שווער,
נאָר וועג אַלע שלאָפֿן, קען מען עס טאָן,
איך גיי אַרום אין שטוב הין און הער —
געדאַנקען טויזנטער קומען אָן;

נאָר אין די שטילקייט פֿון דער נאַכט
שטייט פֿאָר רעיונות הערלעך רײַך,
און פֿון אַלע געדאַנקען וואָס איך טראַכט,
עס קומט צום שרײַבן — אַנטלויפֿט עס גלײַך.
אַזוי שפּילט מיט אונדז דער גליק,
ער נאַרט אונדז אָפֿ אַלע צײַט,
דאָ האַלט מען אים פֿעסט אין צוויק —
אַנטלויפֿט ער פֿלוצלינג מײַלן ווײַט . . .
מע לויפֿט, מע פֿליט
מיט גרויסע טריט,
עס דוכט זיך שוין, מע האָט עם דערטאַפּט;
און ער, דער גליק,
אַנטלויפֿט צוריק,
און זייער ווייניק האָבן עם אָנגעכאַפּט . . .

קיין געדאַנקען איז ניטאָ, איך האָב נאָר צער,
רײַב איך אויף אַ שוועבעלע צו פֿאַררויכן אַ ציגאַר,
נאָר זי קען נישט ברענען, זי איז פֿײַכט,
איך טראַכט מיר: דער יִד איז צו דיר פֿאַרגלײַכט . . .
דער יִד האָט אויך אַ צײַט געדאַרט,
אין דער געטאָ — טויזנטער אָנגעשפּאַרט,
געווען גאָנץ וואָלוול אויף דער וועלט,
מע האָט זיי אויך פֿאַרקויפֿט פֿאַר ווייניק געלט.
נאָר צו די שוועבעלע גיט אַ ווינק,
ווערט דאָך ליכטיק דער געצעלט,
אַזוי דער יִד — מיט אמונה אַ פֿונק
האָט ער באַלויכטן די גאָנצע וועלט! . . .
נאָר אַז מע שטעלט אים דאָרט
אין אַ פֿײַכטן אָרט,
פֿאַרלירט ער גלײַך זײַן ליכט, זײַן שײַן;
שטעלט אים, פֿרײַנד,
וווּ די זון שײַנט,
וועט ער לײַכטן ווי עס דאַרף צו זײַן.

און דעם ציגאַר האַלט איך אין מויל,
עס גייט ווי אַ וואַלקן אין דער הייך,
איך טראַכט בײַ זיך: דאָס איז אַ גרויל,

וואָס אַלעמען ווילט זיך שלינגען רייך* —
דער פּאַרוואַרפּט זײַן פּראָפּעסיאָן,
זוכט פּרנסה מיט רויך, מיט ווינט;
דער — זײַן לעבן שטעלט אין קאָן,
עס שײַנט אים, אַז דאָרט וואָלט ער פּאַרדינט.
און דער פּאַלשער כּבוד איז מיטן רויך אַ פּאָר —
עס קאָסט גוט געלט און עס האָט קיין צוועק,
עס ציט אויס פֿון האַרצן די פּוחות גאָר,
און נאָר אַ בלאָז — פֿליט גיך אַוועק . . .
און דער איז מאַט
פֿון זײַן פּאָדראָד,
קיין טאָג, קיין נאַכט האָט ער אויך;
צום סוף נאָך פֿעלט
פֿרעמדע געלט —
הפּלל, מיר אַלע שלינגען רויך . . .

איך נעם די פֿעדער, שטעל אין שפּאָן,
און דעם ציגאָר ווארף איך אַראָפּ,
און קיין ליד איז נאָך ניט פּאַראַנען,
הייב איך צום באַלקן אויף די קאַפּ.
איך זע אַ שפּין באַוועבט אַ פֿליג דורכוים
און פּאַנגט איר גיך צו זיך אין נעץ,
און סמאָקטשעט איר די פּוחות אוים,
זי בליבט אָן קראַפּט, אָן זאַפּט, אָן פּעטס.
איך נעם אַ בעזעם די שפּין אָפּצוקערן,
נאָר איך האַלט מיך אָפּ, איך באַטראַכט מיט אַ זינען —
צי דען אַז איך וועל שוין דעם איינעם שטערן,
צי בליבן אויף דער וועלט נאָך ווייניק שפּינען,
וואָס נעצן מאַכן
פֿון אַזעלכע זאַכן,
און רופֿן עם אַנדערש, ווײַל דער פּעבל איז פּאַרבלענדט?
און פּאַנגען זיי אין נעץ
און סמאָקטשען זייער פּעטס
ביז די פֿליג בליבט בײַ זיי אונטער די הענט . . .

די געדאַנקען גייען צום שרײַבן מיט,

---

* = רויך.

פֿאַרטומלט מיר פֿלוצלינג מײַן זייגערס גאַנג —
מײַן זייגער האָט קיין ווײַזערס ניט
און דאָך פֿאַרטויבט ער מיט זײַן קלאַנג!
ביסט ניט איינער, זייגער, אויף דער וועלט,
אַזעלכע ווי דו זײַנען פֿיל —
ווײַזן זיך ווי מענטשן פֿאַרגעשטעלט,
און ווייסן ניט קיין מענטשנציל;
ניט קיינער האָט פֿון זיי אַ נוץ,
דער נאָמען „מענטש" איז ווײַט פֿון זיי;
ווען אייגער וויל פֿאַרן נאַציאָן טאָן גוטס,
פֿאַרטומלען זיי נאָך מיט געשריי! . . .
קיין געפֿיל
פֿון אַ ציל
ווייסן זיי ניט יאָרן, יאָרן לאַנג;
נאָר מע פֿאַרשרײַט
די גאַנצע צײַט,
פֿאַרטומלען אַלעמען מיט זייער קלאַנג . . .

עס ווערט שוין טאָג, איך ווייל זען די שטיין,
קוק איך מיר אין שפּיגל אַרײַן:
„וואָס ווײַזסט ניט דעם טאָג?" האָב איך דעם שפּיגל געפֿרעגט;
זאָגט ער, ער איז פֿון הינטן מיט זילבער באַדעקט.
אָט אַזוי פֿאַסירט מיט די גאַנצע וועלט —
די זילבער אייביק די שײַן פֿאַרשטעלט . . .
דאָרט איז דער יחוס צום רובל אַ קנעכט,
און דער אָן זילבער געפֿינט קיין רעכט,
דער פֿאָר די זילבער קען אומרעכט טאָן
און באַפֿלעקט דעם נאָמען וואָס ער האָט געהאַט;
דער איינער באַשמוצט די גאַנצע נאַציאָן —
מע מיינט, אַז דער פּלל איז גלײַך צום פֿרט.
און דער שפּיגל לאַכט,
ווי איך האָב געטראַכט,
ער זאָגט מיר: „שוטה! עס איז אומזיסטע שמאַרץ;
רייד און זאָג
דעם גאַנצן טאָג,
איך בײַט איבער דעם פּנים, אָבער ניט די האַרץ" . . .

הב, 1869

מיר זײַנען קינדער

אבינה באנוש, וזאת חקרתי,
כי כילדים נתהוללה.
אחת היא, על כן אמרתי:
„ילדים נחנו סלה"!
איך באַטראַכט דעם מענטשן אין יעדער סאָרט,
זײַנען מיר דום ווי קלײנערהייט;
דערום בליַיב איך בײַ מײַן שפּריכוואָרט:
„מיר זײַנען קינדער אַלטערהייט" . . .

דאָס קינד ווי ער ווערט געבאָרן, באַלד
שרײַט ער — מיט קולות פֿול דער געצעלט;
אָבער פֿרעגט בײַן קינד, וואָס איז זײַן געוואָלד,
מע שיקט אים דאָך לעבן אויף אַ וועלט!
מיר זײַנען אויך ווי קינדער דזשיק,
מע שיקט אונדז לעבן, מיר שרײַען „ניין";
דער לעצט רופֿט אונדז צום וואָרן בליק,
נאָר מיר האָבן מורא צוצוגיין.
ד'רום איז דער געוואָלד זייער קרום
בײַ אונדזער לעצטע שעה;
דאָס ווײַזט אויף אונדז, אַז מיר דענקען דום,
אַז השאָרה איז ניטאָ.
קוקט אײַך אום,
באַטראַכט אַ בלום,
יעדער בוים באַזונדער:
דער ווינטער אַראָפֿ,
לעבט דאָס אַפֿ —
נאָר געוואָלד, מיר זײַנען קינדער!

פֿיל יסורים לײַדט אוים דאָס קינד צום יום־המילה,
און דאָ הוליען קומפּאַניע;
פֿיל בלוט קאָסט אונדז אמונה לכתחילה —
אין פּאַרטוגאַל, אין רוים, אין שפּאַניע.
דאָ קרייצט מען קעצער פֿאַר אינקוויזיציאָן,
אין קינאת־הדת אײַנגעטונקט;
דאָ ברענט מען מענטשן פֿאַר רעליגיאָן,
און דאָ דער עולם — מע הוליעט, מע זינגט . . .

וויי גרוים איז די פֿרייד אין אַ טאָג צי צוויי —
דאָס קינד ווערט רויק, פֿרײַ;
אויב עס טוט אים נאָך עטוואָס וויי,
לויפֿט דאָס אויך פֿאַרבײַ.
זע גוטעס צו טאָן
פֿאַר דײַן נאָציאָן,
גיי נישט ווי אַ בלינדער;
לאָך נישט, פֿלוט,
דאָס קאָסט אונדז בלוט —
געוואָלד, מיר זײַנען קינדער!

דאָס קינד אַנטווויינט מען שוין אין אַ מזלדיקע שעה,
און ער מיט קולות וויינט און שרײַט;
איז דען בײַ אונדז גרויסע דאָס זעלביקע ניטאָ?
מיר ליבן הבֿלים, נאָרישקייט.
בשעת מיר האָבן אין מצרים געווויינט,*
האָבן מיר דאָרט הבֿלים געזויגן געדיכט,
בײַן הר־סיני האָט מען אונדז אַנטווויינט
און דעם נאָפּל מיט רום אײַנגעריכט.
נאָר אין דער מידבר רק געשרײַען,
געבענקט נאָך די נבֿלות,
און אין שומרון און אין ציון,
און די גאָנצע צײַט פֿון גלות.
און עד־היום
איז ווי אַ תּהום,
עס ווערט נאָך גאָר ניט לינדער;
נאָר יענע ברוסט,
וואָלט ער געקוסט** —
געוואָלד, מיר זײַנען קינדער!

דאָס קינד באַקומט שוין שׂכל, פֿאַרשטייט און וויים,
ער ווערט מיט מזל אין חדר געבראַכט;
דאָרט ווײַזט אים דער רבי דעם אַלף־בית,
לעזן און שרײַבן וואָס ער טראַכט.
די וועלט איז אַ ספֿר, וואָס פֿיל באַטײַט,
מע דאַרף נאָר קענען לעזן גוט,

* = געווויינט. ** = געקושט.

אונדזער רבי איז די ציַיט,
זי ווַיזט די אותיות מיטן שטרענגן רוט;
יעדער שעה איז אַן אות,
אַ נקודה — אַן אויגנבליק,
מע דאַרף נאָר לעזן, ווִיסן וואָס
און לערנען רק פּראַקטיק.
אָבער ער זעט אַ וועלט
און עס איז אים פֿאַרשטעלט,
גייט רק ווי אַ בלינדער,
זעט אַן אות
און פֿאַרשטייט ניט וואָס —
געוואַלד, מיר זַינען קינדער!

דאָס קינד שפּילט אין פֿערדלעך זייער ווויל,
עס טרַיבט אים רק דער יונגער גַיסט;
איינער האַלט אַ שטריקל — דעם צאָם — אין מויל,
דער צווייטער פֿון הינטן טרַיבט און שמַיסט.
וואָס לאָכן מיר פֿון דעם קליינעם קינד,
בַיַ אונדז הערשט אויך וועך קרעפּטן האָט —
דער הערשט שטרענג איבער זַיַן הויזגעזינד,
דער — נאָך שטרענגער אין קלויז אויף זיין שטאָט,
רעכנט זיך נאָך פֿאַר אַ מענטשן,
דעם צווייטן — פֿאַר אַ פֿערד,
יענעם שילטן, זיך נאָר בענטשן,
אוי, גאַווה איז אַ שוועדד!
מע זעט דאָס רוב,
ער איז גאָטאָוו
צו שנַיידן ווי אַ שינדער;
לאָז אים צו רו,
ער איז אַ מענטש ווי דו!
געוואַלד, מיר זַינען קינדער!

דאָס קינד האָט אַ מאָל אַ פַֿיפֿעלע דערטאָפּט,
געפַֿיפֿט, באַרימט זיך דעם גאַנצן טאָג;
די קינדער פֿון קינאה האָבן זיי בַיַ עם אַרויסגעכאָפּט,
און ער האָט געשרַיען, געווַיינט מיט אַ קלאָג.
דער פֿאַלשער כּבוד איז די פַֿיפֿלס קול,

דער שרײַט מע זאָל עם מפֿטיר געבן,
דער פֿאַלשער פּבֿוד מאַכט אַ מאָל,
אַז מע ווײַנט דורך עם דעם גאַנצן לעבן . . .
דער זוכט פּיבודים, דער — גבֿאות,
דער — אין קלויז אויבן אָן אַ שטאָט;
דאָס ברענגט צו שאַנד אי צו רמאות,
צו טרערן אָן אַ שטשאָט.
מע איז מקנא עם
זײַן פֿאַלשן שם,
כאָפּט מען צו די פֿײַפֿל געשווינדער;
דער עולם לאַכט אין הײַפֿל,
ווי ער בלײַבט אָן אַ פֿײַפֿל —
געוואַלד, מיר זײַנען קינדער!

דאָס קינד שפּילט מיט ייִנגלעך אין קאַמער-קאַמער-הויז,
דעם חבֿרם אָרט פֿאַרלויפֿט ער די מינוט,
און מיר זעען עס און לאַכן זיי אויס,
און אַליין שפּילט מען, מע פֿאַרגיסט נאָך בלוט.
ווי יענער גיט זיך פֿון געשעפֿט אַ ריר,
פֿאַרלויפֿן מיר דערינען;
מיט יענעמס אומגליק זוכן מיר
אונדזער גליק צו געפֿינען.
נאָר דײַן רובל האָט גאָר די מעלות,
דײַן חבֿרם איז בײַ דיר אומזיסט;
אויף טעפּלער, לעפֿל פֿרעגט מען שאלות,
אויף אַ רובל — קיין מאָל ניסט*. . .
יענער שרויפֿט
און דער פֿאַרלויפֿט,
מע פֿאַרכאַפּט דעם שטעל געשווינדער;
נאָר פֿון געשעפֿט אַ קער —
פֿאַרלויפֿט שוין דער . . .
געוואַלד, מיר זײַנען קינדער!

דאָס קינד פֿון זייף מיט וואַסער בלאָזט ער פֿלעסער,**
ער בלאָזט און עס פּלאַצט און עס ווערט נײַע געמאַכט,
און ער ווערט ניט מיד און בלאָזט נאָך גרעסער,

* = נישט. ** = פֿלעשער.

אבער מיט ליידיקע הענט קומט ער אהיים פֿאר נאכט.
אזעלכע פֿלעשער בלאזן מיר אלע
פונקט ווי דער יינגל דער געשיטער,
כאטש די ציט איז פֿון זיי פֿיל מכלה,
ווערן מיר ניט מיד און בלאזן ווייטער . . .
דער בלאזט פֿלעשער פֿון פֿאלשע פֿרומקייט,
דער איז א פֿאלשער פֿרײנד,
דער פֿארמאסקירט זיך מיט פֿאלשע רײכקייט,
וואס פֿון א פֿרעמדן פֿלאם דאס שײנט;
און כאטש עס פֿלאצן פֿיל,
מאכט ער דאס אויף שטיל,
און בלאזט נײע נאך מיט מער ווונדער;
אבער אין די גרוב די קליינע,
ברענגט ער נישט קיין איינע . . .
געוואלד, מיר זײנען קינדער!

דאס קינד פֿאר א צאצקע ווייזט ער דעם גאנצן טאג,
זײן שימחה איז אויך אן א געפֿיל;
מיר וועגן זיך אויף די זעלביקע וואג,
אונדזער פֿרייד מיט די לייד איז א קינדערשפיל.
אונדזער נחת מיט די פֿרײע מוט
אין דער נאטור ווערט עס אויסגעלאכט;
אונדזער טרער, וואס פֿליסט מיט בלוט,
ווערט אין דער נאטור ווי א קינד באטראכט.
אז מיר וואלטן גרונדלעך וויסן
דעם סוד פֿון גאטעס וועלט,
וואלט אונדז דאס ניט פֿרייען און דאס ניט פֿארדריסן,
נאר עס איז אין געהיים און פֿון אונדז פֿארשטעלט . . .
מיר רעכענען פֿאר וואר,
אז די וועלט איז ניט גאר,
עס איז דא א וועלט באזונדער;
דעם מענטשנס היגע שפיל
מוז האבן אן אנדער ציל.
נאר — מיר זײנען קינדער!

הב, 1869

דער קאַרגער מיט יעקעלע באַס

פֿאַרעדע

וועך עס לעבט פֿאַר זיך, ניט פֿאַר לייטן,
האָט אַן אייזערנע האַרץ, אַ שטיינערנע געפֿיל;
טרעפֿט ער אָבער אָן אַ סוחר אַ געשיטן,
צאַפּט ער פֿון אים געלט צען מאָל אַזוי פֿיל . . .

יידישע לידער־שרייבער זײַנען דאָס רוב געמיין,
וויבל זיי שפּיזן זיך מיט די האָבער פֿון די גאַנדז אַליין;
בײַ נאַכט קלערן זיי רייכע געדאַנקען צו שרייבן,
בײַ טאָג זאָרגן זיי דעם דלות צו פֿאַרטרייבן.

גענוג טומלט זיי דער מוח, עס דרייט זיי די קאָפּ,
ביז זיי מאַכן עס פֿאַרטיק, ביז זיי דרוקן דאָס אָפּ;
טראָגן זיי צו באַלעבאָטים, יענער צאָלט איבער דאַנק,
ניט אַלעס באַלוין, נאָר אַלעס געשאַנק.

פֿיל מע באַשענקט אים, צי וויניק צי פֿיל,
פֿאַרקוועטשט ער די האַנט און מאַכט דאָס אויף שטיל;
נאָר וועך עס לעבט ניט פֿאַר לייטן, נאָר פֿאַר זײַן גוף,
טרעט שוין דער פֿאַרפֿאַסער אויף זײַן שוועל ניט אַרויף.*

וויבל זיי האָבן שוין אָן עם ניט וואָס אָנצוווערן,
פֿלעגן די פֿאַרפֿאַסער אויף קאָרגע קריטיקן קלערן;
זײַן גאַנג, זײַן פֿירונג אין אַלערליי צייטן,
זײַן הויז, זײַן לעבן, זײַן באַהאַנדלען זיך מיט לייטן.

אַ צייט נאָך אַנאַנד פֿלעגן זיי קאַטאָווע טרייבן,
ביז עס איז זיי שוין מיאוס געוואָרן פֿון דעם צו שרייבן;
אָז עס ווירקט ניט ווערטער, עס העלפֿט ניט קיין טענה,
זיי בלייבן בײַ די ווערטער און ער — בײַ דאָס זײַנע.

נאָר די מעשׂה מיט דעם קאָרגן, ווי דאָ האָט פֿאַסירט,
האָט אייגער פֿון זיי איבער אַ נייס אויפֿגערירט;
ווי יעקעלע האָט דעם קאָרגן גענומען אין די הענט,
האָט אויפֿגעמאַנט זײַן שאָדן מיט צען פֿרעצענט.

---

* = אַרויף.

*

אין דער שטאָט . . . האָט געווויינט אַ באַלעבאָס,
עס איז אונדז ניט נייטיק צו ווייסן ווער און וואָס;
וואָס טויג אונדז זײַן ייִחוס, וואָס ניצט אונדז זײַן נאָמען?
לאָז זײַן שמערל, צי כאַצקל, צי ראובֿן, צי בנימין.

אַלט איז ער געווען בערך אַ יאָר פֿערציק,
אַ גײַץ פֿון געלט, ניט אַפֿן־הערציק;
מע זאָגט, ער האָט פֿאַרמאָגט אַ שיינעם גראָסן,*
נאָר קיינער האָט פֿון אים קיין פֿעניג געזאָסן.

זײַן פּרנסה איז ניט קיין שווערע, אַ געשעפֿט אַ גרינגער —
ער האָט געקליבן קאָפּיטאַל פֿון זײַנע צען פֿינגער;
מיט זיי האָט ער פֿרעצענט געזומען, מיט זיי געצייכנט,
מיט זיי האָט ער די סדרות אין לוח געריכטעט.

דער בין גיט אונדז האָניק, מע ציט פֿון אים פּראָפֿיט.
די פֿליג געניסט אַליין, קיין נוצן ברענגט זי ניט;
ער האָט אויך, ווי די פֿליג, פֿון שטאָט געזויגן זאָפט,
די שטאָט אָבער פֿון אים האָט קיינע נוץ געהאָט.

ראָסקלאָדן פֿון קהל, ווען שטאָט דאַרף געלט —
האָט מען אים שוין גאָר אין אויספּיסיק ניט געשטעלט . . .
פֿאַר אַרעמע האָט ער אייביק זײַן טיר פֿאַרשפּאַרט,
זעלבסט זײַן בן־יחיד האָט בײַ אים געהונגערט, געדאַרט!

האָט געהאָט אַ מויער דרײַ גאָרן הויך,
און טאָקע אַליין געווען דער סטאָראָזש אויך —
אַליין געקערט, גערעמט אין גרעסטן פֿראָסט,
אַ בעזעם אַ חודש האָט אים דער הויף געקאָסט . . .

זיבן שכנים האָבן בײַ אים געווויינט,
קיין ברית, קיין בר־מיצווה האָט ער קיינעם געשוינט . . .
ער וואָלט זײַן אַ בעלן צו עסן בײַ איטלעכן אַ טאָג —
נאָר זיי האָבן ניט געוועלט, דאָס איז די קלאָג . . .

אַ פּערקעלאָווער כאַלאָט, וואָס געדענקט דעם פֿראָנצויז,
איז געווען זײַן איינציקער בגד, אין גאָס און אין הויז;

---

* = גראָשן.

ד׳רום האָט ער געלאָכט פֿון די נייַע מאָדע,
וויַל דער כאַלאָט איז אים אַן אייביקע וויגאָדע . . .

וואָס ער האָט געוועלט, האָט ער פֿון אים געמאַכט,
ער האָט אים געדינט ביַי טאָג און ביַי נאַכט:
ביַי נאַכט — א קאָלדערע, ביַי טאָג — א קאָפּאָטע,
סיַי זומער סיַיווינטער, סיַי פֿרעסט סיַי בלאָטע . . .

צום קיך — א טוך, צום סדר — אַנשטאָט א קיטל,
אין רעגן פֿאַרוואָרפֿן די פּאָלע אויפֿן היטל;
סיַי שבת סיַי יום־טוב, סיַי פּורים סיַי וואָך
האָט זיך דער כאַלאָט ניט אויסגעשפּאָנט פֿון יאָך . . .

זיַין עונג־שבת איז פֿלאָטקעם געווען,
זיַין פֿאָן האָט קיין מאָל קיין העכט ניט געזען —
ווי זיַין וויַיב האָט ניט געזען דעם שליסל פֿון קאַסטן,
זי האָט נאָר געוווּסט, אַז אין א תּענית דאַרף מען פֿאַסטן . . .

אַזוי איז אַוועק טעג און יאָרן,
ביז זיַין בן־יחיד איז א חתן געוואָרן;
אויף חתונה איז ער געפֿאָרן פּונקט נאָטור
ווי באָלטערמאַנצער נישׂרפֿים קומען אויף א פּור . . .

קיין רח״ש ניט געגעבן, נאָר ניט א גראָשן,*
אַן אמתער תּירוץ: ער פֿאָרט מיט א חתן . . .
קיין אָרעמאַן האָט פֿון אים א פּרוטה גענאָסן —
דאָס האָט שוין שטאָט זייער פֿאַרדראָסן.

ווי זיַין ביַידל שטייט שוין צו רייַזע פֿאַרטיק,
גייט זיך צו א מענטשל ניט גרויסאַרטיק,
יעקעלע דער באָס, און בעט זיך ביַי דעם גבֿיר:
„אויף דער חתונה, איך בעט אייַך, נעמט מיט מיר!״

דער נגיד האָט אָבער געגעבן א געשריי:
„וווּיניק איז דאָ אויף דער וועלט משוגעים אַלערליי?
וווּ מע קומט איז ניט שווער צו דאָקאָזשען**
נאָך מיטשלעפֿן פֿון דאַנען א שוטה א בלאָזן?״

(דער יעקעלע איז אין . . . א באָס ביַי א חזן,
א פֿריילעכער יונג, א וויצלינג, א בלאָזן;

* = גראָשן. ** = דאָקאָזשען.

און פֿאַר זײַנע וויצן, פֿאַר זײַנע געלעכטער,
נעמט מען אים אויף שׂימחות צו יידישע טעכטער.

זײַן גומעלאַסטיטשנעם פּנים ציט ער אויף טאַקטורעם,
ער מאַכט אין איין ווײַלע אַלערליי צורות —
דאָ ווערט ער א חסיד, אז די היטל טוט ברענען,
דאָ ווערט ער א פּויער, אז עס איז ניט צו דערקענען;

דאָ ווערט ער א יידענע — אָן באָרד און פּאות,
דאָ ווערט ער א בעל־שם און שרײַבט שוין קמיעות,
דאָ ווערט ער א וואַלינער, דאָ ווערט ער א ווילנער,
דאָ ווערט ער א קוימען־קערער, דאָ ווערט ער א מילנער;

דאָ ווערט ער א פֿידלער און ציט מיטן בויגן,
דאָ ווערט ער א רבי און גלאַצט מיט די אויגן,
דאָ ווערט ער א שדכן און בינדט שוין א קשר,
דאָ ווערט ער א קלוטשוויט און פֿרעגט [אויף] פּעסער;

דאָ ווערט ער א יולדת און גייט שוין צו קינד,
דאָ ווערט ער א שוחט און קוילעט א רינד,
דאָ ווערט ער א שד און שפּרינגט אויף א מײַל,
דאָ ווערט ער א ירושלמי מיט א טערקישן שײַל;*

דאָ איז ער א בעל־עגלה און זיצט אויף א פֿור,
און אַלץ וואָס ער מאַכט איז פּונקט אין נאַטור;
ד׳רום ווו נאָר א שׂימחה — איז ער שוין צום שפּאָס,
ווו נאָר א חתונה — איז יעקעלע דער באָס.)

ווי דער קאַרגער דער נגיד האָט אים דאָ פֿאַרשעמט,
איז יעקעלע געוואָרן זייער פֿאַרקלעמט;
„נו, זאָגט ער, סײַדן איך וועל חלילה קרענקען —
איך וועל מאַכן א קונץ, ער וועט מיך געדענקען! . . .

איך וועל מיט איין ווינק אים טאָן א סגולה,
וואָס ער האָט פֿון זײַן מלמד ניט געהאַט אזוי א פּעולה;
דער ווינק וועט אים בעסערן זײַן אַלטן חסרון,
וואָס עס האָט אים ניט געבעסערט זײַנע פֿערציק יאָרן! . . .״

דער קאַרגער האָט ניט געוווסט פֿון יעקעלעס פּשט,
ער פֿאָרט אין בײַדל, אין זעלביקן כאַאָט;

---

* = שאַל.

געקומען צו א דאָרף מיט א פֿאַרמאַכטן טויער,
בײַ דער זײַט שטייט דאָרט אַן אַלטער פּויער.

ער בעט דעם פּויער, ער זאָל עפֿענען דעם טויער,
דער רירט זיך ניט פֿון אָרט, שטייט שטיל ווי דער מויער;
דא האָט שוין דער קאָרגער געעפֿנט די הענט,
און האָט אים אַראָפּגעוואָרפֿן לעקעך א פּרענט.

דער האָט דעם לעקעך אין טאָרבע באַהאַלטן,
און שטייט אויף אַן אָרט מיט א געפֿיל א קאַלטן,
ניט ער שעצט דעם כאַלאָט, ניט ער הערט דעם חתן —
דאָס האָט דעם נגיד גרײַלעך פֿאַרדראָסן.

דער נגיד גיט א שפּרונג פֿון קעלניע מיט א געשריי
און דערלאַנגט אים א פּראָסק איינס און צוויי;
דער פּויער האָט זיך באַדמט מיט בלוט רויט,
געפֿאַלן אויף דער ערד און געבליבן טויט!

דער נגיד איז געבליבן שטיין ווי א פֿלאָקן,
דער חתן, די מוטער האָבן זיך זייער צעשראָקן;
זיי ברעכן די הענט: „שלעכט, ניט גוט! —
דער כאַלאָט איז אײַנגעריכט אין בלוט!"

האָבן געזומען דעם הורג, באַהאַלטן אונטער א בריק,
און זײַנען אַנטלאָפֿן דעם אויגנבליק;
נאָר ער האָט פֿאַרגעסן פֿון שרעק, פֿון טרויער
אַרויסצונעמען דעם לעקעך פֿון טאָרבע בײַן פּויער . . .

ער שמײַסט דעם פֿערדל, מע פֿליט ווי די ווינטן,
פֿלוצלינג — א קלוטשוויט יאָגט פֿון הינטן:
„שטייט! האַלט! שטעלט זיך אָפּ גלײַך!
א נייטיקן אינטערעס האָב איך צו אײַך!"

דער נגיד האָט אויסגעקרענקט די מילך פֿון קימפּעט,
בשעת דער קלוטשוויט איז געלאָפֿן מיט אימפּעט;
עס האָט אַלעמען געציטערט הענט און פֿיס,
וואָרעם וואָס איז זײַן לויפֿן? וועגן הורג געווים!

דער שטיין פֿון הארצן איז אַראָפּ בײַן מחותן,
אז דער קלוטשוויט האָט געזומען ריידן מיט גוטן;

„איך בין, זאגט ער, געשיקט פֿון מײַן אַסעסער
קערט אײַך אום צוריק וויַזן די פּעסער."

די פּעסער וויַזן — דאָס איז ער געוואָרן,
דער צוריק זיך אומקערן — דאָס איז שלעכט . . .
ווי קערט מען זיך אום צוריק צו דעם אָרט,
אַז זיי ווילן רק נאָר זײַן וויַטער פֿון דאָרט? . . .

דאָס וואָס מאַכט כּשר פֿיל טרייפֿע זאַכן,
דאָס וואָס קען דעם ממזר פֿאַר אַ מיוחס מאַכן,
דאָס וואָס הײַנט די גרעסטע ראַלע שפּילט,
דאָס האָט דעם קלוטשוויט זײַן כּעס געשטילט . . .

געפּטרט דעם קלוטשוויט, די בײַדל רוקט זיך גיכער,
מע לויפֿט, מע פֿליט, פֿון געפֿאַר שוין זיכער,
אין צוויי טעג אָרום, מע זעט זיי שוין אַלע
בײַ דעם מחותן אין שטאָט, בײַ דעם פֿאָטער פֿון די כּלה.

די צורות בלאָס, וויַם ווי פּרענטע,
די אויגן בלוי, די ליפּן פֿאַרברענטע,
די הערצער צעשראָקן, עס ציטערט יעדער אבֿר —
אַ שענערן לייגט מען שוין אָרײַן אין קבֿר . . .

פֿאַר די כּלהס פֿאָטער זאָגט ער תּירוצים,
אַז מע האָט געהאַט צרות אין יעדער קרעצעם,*
די וועג איז שווער, שלעכט צו פֿאָרטראָגן,
פֿון ניט-פֿרישע עסן — פֿאַרדאָרבן דעם מאָגן.

זיי וואָלטן געהאַט אַ שיינעם פּנים,
דערציילן אַ מעשׂה, אַז זיי זײַנען גזלנים!
נאָר די האָרץ שרעקט אים, ווו ער גייט, ווו ער שטייט,
עס דוכט זיך אים רק — דער הורג גייט . . .

דערווײַל איז אַ חתונה, מע טאַנצט, מע שפּרינגט,
כּלי-זמרים שפּילן, מע עסט, מע טרינקט;
אונדזער מחותן עסט מיט אַפּעטיט, מיט אַלע הנאָות,
וואָרעם אַ חתונה איז אייביק אויף כּלהס הוצאָות . . .

אין מיטן חתונה, אין מיטן יריד,
איז אָרײַן אין שטוב אַן ארץ-ישׂראל-יוד,

---

* = קרעטשעם.

אין א טוזליק מיט ארבל, ברייט ווי א קיטל,
אין א וואלענעם טלית־קטן, מיט א רויטע היטל.

רעדט לשון־קודש געמישט מיט תרגום דאס רוב,
א קמץ אנשטאט א פתח, א תיו אנשטאט א תיו;
אלע זיינען אים באפאלן ווי די בינען —
א גרום פון ארץ־ישראל קענען זיי ביי אים געפינען.

דער ירושלמי איז געפעלן יעדערן באזונדער,
ער האט זיי דערציילט חידושים מיט ווונדער:
פון טייך סמבטיון, וואס וואלפט שטיינער,
פון רחלס קבר, די הויליקע ביינער,

פון הרי־חושך וואס דארטן איז ווי א תהום,
פון דעם מערב־וואנט וואס שטייט נאך עד־היום,
פון טבריה וואס דארטן האט מען א נייס געפונען,
אז מע זעט פון באדג מרימס ברונען . . .

זיי האבן אים געדאנקט פאר זיין גערים,*
און געלאדן דעם אורח מיט פבוד צום טיש;**
ער האט זיך אבער געבעטן אין א באזונדער חדר:
„ביי אונדז, זאגט ער, עסט מען מיט אן אנדער סדר."

דארט אין קאמער האט ער אויסגעטאן די שיך,
געזעצט זיך אויף דער ערד, די פים אונטער זיך,
געגעסן מיט די פינגער, מיט די הוילע הענט,
קיין לעפל, קיין גאפל איז א ירושלמי ניט באקענט . . .

דער אורח האט געגעסן מיט גרויס אפעטיט,
פיש און פלייש־און א שנאפס אין דער מיט;
נאר נאכן עסן, אז קיינער האט ניט געזען,
האט ער געמאכט מע זאל געדענקען, אז ער איז געווען:

א פאר זילבערנע לייכטער איז געשטאנען אין הויז,
האט ער צוגענומען און איז דורך דעם פענצטער ארויס . . .
פאר א גערוס פון ארץ־ישראל, אז זיי גיבן ניט אליין,
דארף מען לאזן א סימן, זיי זאלן ווייטער פארשטיין . . .

מע האט שוין אוועקגעווארפן דעם חתן מיט די כלה,
דעם ירושלמי צו קריגן לויפן שוין אלע,

---

* = גערוס. ** = טיש.

מע זוכט, מע אקערט, טאָמער ווערט ער נתגלה,
נאָר ניטאָ קיין טאָטע, ניטאָ קיין חלה . . .

פּלוצלינג האָט אַנגעהויבן אין שטאָט צו ברומען —
א גרויסער בעל־מופֿת איז אין שטאָט געקומען:
ער טרעפֿט אַלץ אַפֿריַער, איידער מע פֿרעגט,
גיט תשובֿות צו א נשמה, וועלכע איז פֿאַרפֿלעקט.

דעם בעל־שֵׁימחהס האַרץ איז געוואָרן פֿייכטער,
געלאָפֿן צום בעל־שם וועגן די לייכטער,
ווי ער עפֿנט נאָר די טיר, גיט דער בעל־שם א געשריי:
„אוי, דו נאַרישער בעל־שֵׁימחה, אַז אַך און אַז וויי!

אַבי נאָר א רויטע היטל, איז ער שוין בייַ דיר הייליק —
טרויסט אים זילבער, גיסט אים שוין א חלק;
אַז עס קומט אַן אורח, וואָס איז דיר ניט באַקאַנט,
גיב אים אַף כּבֿוד און היט אים פֿאַר דער האַנט!

נאָר וויַיל דיַין כּוונה איז גוט, טו איך דיר די טובֿה:
גיב פֿינף טאָלער, האָסטו די גניבֿה!
מאַרגן פֿרי איידער עס וועט אויסטאָגן,
וועט דער ירושלמי אַליין די לייכטער אַרייַנטראָגן.

נאָר אויף דיַין מחותֿן האָב איך אין הימל געזען,
האָט א פּויער אויף אים מקטרג געווען,
האָט נאָך געהאַלטן אין האַנט א שטיק לעקעך זיסע,
נאָר — צדקה איז מציל פֿון מיתה . . .״

דער מחותֿן האָט גלייַך אַפּגעצויגט די פֿינף טאָלער
(פֿאַר א גוטן־יידן איז מען א גוטער צאָלער . . .),
איז געלאָפֿן אהיים און דערציילט דעם מחותֿן,
אַז ער האָט דאָ געטראָפֿן א יידן א גוטן.

„דאָס איז ניט קיין פּשוטע זאַך! מיט אים איז ניט גלאַט —
איינער זאָל טרעפֿן אַלץ אַקוראַט!
נאָר ער האָט מיר אַנגעזאָגט אויף דיר א צער,
אַז וועגן א פּויער האָסטו א גזר!״

ווי דאָס האָט דערהערט דעם חתנס פֿאָטער
„אוי, טראָכט ער זיך, איך בין נאָך ניט פּטור!

עם שווײַגט נאָך ניט די בלוט פֿון עם!
איך מוז בעטן אַ תשובֿה בײַ דעם הייליקן בעל־שם."

גלײַך איז דער נגיד צום בעל־שם געלאָפֿן,
פֿון שרעק, פֿון אימה האָט ער די טיר ניט געטראָפֿן;
האָט שוין באַלד דער בעל־שם געגעבן אַ געשריי:
„בלוט שטינקט! אוי־וויי! אוי־וויי!

אַ געהרגעטער מענטש שטייט מיר פֿאַר די אויגן . . .
אַ פֿרענט לעקעך ווערט אויפֿן שאָל געוווּיגן . . .
שלעכט! איך דערהאַלט ניט פֿון דאַמפֿ, פֿון ריח . . .
ערוים פֿון שטוב! גזלן, רוצח!!"

דעם נגיד איז דאָ געוואָרן קאַלט אין שטערן,
זײַן געבליט האָט געוואַלט אַנטשטאַנען ווערן . . .
חוץ דעם גזר — טאָמער וועט ווער דערהערן!
און האָט זיך אַנגעהויבן בײַן בעל־שם צו בעטן מיט טרערן:

„רבי! תשובֿה איז דאָך מבטל אַלע גזירות,
תשובֿה איז מכפּר אויף אַלע עבֿירות,
איך וועל אַלע טאָג מאַכן אַ תענית,
נאָר זײַט מיך מציל פֿון די ספּנות! . . ."

„שוטה! זאָגט דער בעל־שם, דײַן גאַנצער חסרון
איז נאָר וואָס דו האָסט געוועלט פֿאַרשפּאָרן!
וואָלטסט מיטגענומען אַ שמײַסער, וואָס זאָל עפּענען דעם טויער,
וואָלט דערצו ניט געקומען צו הרגענען דעם פֿויער . . .

טאָ ווי קענסטו מיט תעניתים ראַטעווען די יאָרן,
אַז דורך דײַן פֿאַרשפּאָרן איז דער גזר געוואָרן?
נאָר מיט צדקה, נאָר מיט פּדיונות
קענסטו אָפּמעקן דײַנע עוועונות!"

דעם קאַרגן איז געוואָרן די הארץ פֿאַרביטערט,
יעדער גליד, יעדער אבֿר האָט אים געציטערט —
נאָך מער ווי דער יינגל פֿאַר דעם רבינם טײַטל,
און האָט נעבעך געגומען קראַצן די בײַטל . . .

מע קען עס פֿאַרשטעלן אויפֿן סצענע,
ווי ס'האָט אים געשלאָגן פֿון מויל פֿיענע . . .

האָט ערויסגענומען צען טאָלער געשלאָגן,
האָט מיט הכנעה, מיט בושה, צום בעל־שם צוגעטראָגן.

און דאָן האָט דער בעל־שם ערויסגעגעבן אים א סדר,
אַ ער מיט זײַן מחותן זאָלן נעכטיקן אין חדר,
וווּ דער ירושלמי האָט געגעסן דאָרט,
און ניט ריידן א וואָרט און ניט רירן זיך פֿון אָרט.

ווי דער זייגער האָט פֿאָר טאָג פֿיר געשלאָגן,
אין די צײַט וועָן שדים טוען מענטשן פֿאַריאָגן,
האָט זיך געעפֿנט דער פֿענצטער, וווּ זיי זײַנען געלעגן,
און פֿלוצלינג — דער ירושלמי שטייט זיי אָנטקעגן!

האָט געדרייט די לײַכטער, געזאָגט „זה חליפֿתי",
געקלאָפּט זיך אין האַרצן, געזאָגט „חטאָתי",
אַוועקגעשטעלט די לײַכטער דעם אויגנבליק,
און אַליין דורכן פֿענצטער — הוטשאָק צוריק! . . .

די האָר האָט זיך די מחותנים קאָפּויער געשטעלט,
פֿון שרעק האָט זיי געווארפֿן אין היץ און אין קעלט,
אָבער ווי פֿאָלט זיי נאָך מער די דמים אײַן
קוקנדיק, אַז — נאָך איינער קריכט אין פֿענצטער אַרײַן!

דער געהרגעטער פֿויער מיט א טויטעם געזיכט,
די אויגן געגלאָצט, די סערמיגע אין בלוט אײַנגעריכט,
האָט א וואָרף געטאָן צו זיי האָניק־לעקער א שטיק,
און גלײַך דורך דעם פֿענצטער געקראָכן צוריק!

זיי וואָלטן וועלן בײַ דעם טויטן פֿרעגן כאָטש א וואָרט,
נאָר זיי טאָרן נישט ריידן, און ניט רירן זיך פֿון אָרט,
זיי האָבן קוים דערלעבט דעם טאָג, די שרעק,
גלײַך געלאָפֿן צום בעל־שם אין שטוב אַרײַן.

און דער געטלעכער מאַן, וואָס וויַזט דאָ די וווּנדער,
איז אַרײַן מיט דעם קאָרבן אין א קאָמער באַזונדער.
„איך וויים אָסור ניט, זאָגט ער, וואָס איז פֿאָר א גזירה,
אפֿשר האָסטו ערגעץ א באַהאַלטענע עבֿירה?

איך האָב דיר שוין פֿון יענער וועלט דעם הרוג געבראַכט,
איך האָב שוין פֿאָר דיר מתפּלל געווען די גאַנצע נאַכט,

אַלע טומאות פֿאַרטריבן, און נאָך ביסטו אין אַחריות . . .
דערמאָן זיך! אפֿשר האָסטו אַ מענטשן געוווען מבֿיש?"

„רבי! איך שוועך אײַך בײַ מײַן וועלט,
איך האָב קיין מאָל קיין נגיד אין ביוש ניט געשטעלט!
איך זע אָפֿט בײַ מענטשן די רײַכע די בעסטע,
ווי זיי טוען עוולות, רציחות די גרעסטע.

פֿיל מאָל זע איך טרערן פֿון חזן, פֿון רבין,
אז מע האָט זיי שוין פֿון אַ יאָר קיין שׂכירות ניט געגעבן,
ניט מיך אַרט, ניט איך רייד אויס די גבֿאים,
וואָרעם איך גיב אַליין דערויף ניט אַ פּייעם . . .

פֿיל מאָל קומען אַרעמע־לײַט ווײנען, שרײַען,
אז די בעקער מישן אין די ברויט קלײַען,
מיך קימערט אַסור ניט זייער געוויין —
איך קויף קאָרן און באַק אַליין . . .

און וואָס איך זע זיך אָן בײַ חבֿרישע אַסיפֿות —
רציחות און גזילה און די גרעסטע רדיפֿות,
פֿון דעסט וועגן האָב איך זיי אייביק פֿאַרשוויגן —
אַ פֿרעמדע קריג בין איך זיך ניט מחויבֿ צו קריגן . . .

בײַ מיר אין הויף איז אונטן אַ שענק דאָ,
זע איך גבֿאים פֿון צעך דאָרטן אַלע שעה:
מאָכן וועטשערעס, גולאָניעס, שיפֿורן גאָנץ גוט —
פֿאַר אָרעמע געלט, פֿאַר יתומישע בלוט . . .

איך וואָלט אײַך דערציילן פֿון שטעטל די רציחות,
נאָר איך וויל ניט מלמד־חובֿ זײַן אויף דעם יידישן יחוס;
ניט איך בין זיי מבֿייש, ניט איך וויל מיך מיסן* —
אז מיר איז ניט נוגע, וואָס זאָל עס מיך פֿאַרדריסן?"

„ניין, זאָגט דער בעל־שם, איך פֿרעג ניט בײַ דיר,
אויב דו האָסט מבֿייש געוווען אַ נגיד, אַ גבֿיר;
אפֿשר האָסטו אַ געמיינעם מאָן זײַן בלוט פֿאַרגאָסן,
וואָס ער האָט געוועלט פֿאַרדינען מיט שוויים אַ גראָסן?"**

---

* = מישן. ** = גראָשן.

„איך וועל דעם אמת ניט לייקענען, דער נגיד זאגט,
אז איך האָב אזוי א מענטשן פֿון שטוב ארויסגעיאָגט;
אָבער צוליב אזוי א בלאזן, זאָל דאָס זיין דער פּעם?
וואָס פֿאר א באַטרעף האָט דאָס יעקעלע דער באָס?"

„שוטים, שרייט דער בעל־שם, וויי איז צו אייך,
איז דען דער ארעמאַן ניט מיט אַלע מענטשן גלייך?
האָט ער דען קיין האָרץ ניט אזוי ווי אירי?
בלוט מיט אַדערן און א נשמה ווי דער גביר?

וואָס האָסטו אים צו שטערן זיין פּרנסה?
אז ער לעבט דערפֿון, דאָס איז זיין הכנסה!
איז דען דיין האַנדל א פּשרע סחורה?
איז דען פּרעצענט נעמען מותר מן התורה?

אז עס האָבן געפֿונען א היתר די פּאַרצייטיקע חכמים,
אָבער צי האָבן זיי געהייסן אזוי צאָפּן די דמים?
לסוף, אז אן ארעמאַן וויל פֿון דיין שימחה וואָס גענימן,
טרייבסטו אים ארויס! ווי זאָל דאָס גאָט ניט פֿאַרדריסן? . . .

געשווינד פֿאָר אַהיים, דו שוטה, דו נאָר,
זע אים צו באַפֿרידיקן פֿאָר זיין בזיון און צער,
זיי אים מפּצה מיט גוטע ווערטער, מיט געלט,
ווען ניט, ברודער, פֿאַרשפּילסטו דיין וועלט . . ."

אים האָט פֿיל געווירקט די מוסר פֿון רבין —
יעדערן מענטשן איז טייער זיין לעבן,
בפֿרט ער זעט דאָ מופֿתים, נפֿלאָות,
ווי קען זיין א ספֿק, ווי קען זיין א טעות?

דער נגיד האָט זיך גלייך צו דער רייזע גענומען,
און איז מיט זיין געזינד אַהיים גיך געקומען,
האָט געמאַכט א שבע־ברכות, געשיקט אַלעמען בילעטן,
און יעק[ע]לע דעם באָס האָט ער צום ערשטן געבעטן.

מיין יעקעלע האָט אָבער געענטפֿערט דעם בעטער:
„ווער עם האָט געגאָסן פֿריער, דער זאָל געניסן שפּעטער,
זאָל ער עסן און טרינקען מיט זיינע פֿריינד און שכנים,
איך וויל אים ניט קאָנען מיט זיין וועטשערע אין איינעם!"

קורץ, דער גביר איז אליין געקומען
מיט זײַן פּבֿוד, מיט דאָס ביסל מזומן,
און האָט אים געבעטן ער זאָל מיט עם גיין,
יעקעלע שרײַט אָבער „ניין און ניין!!"

אָט דאָ האָט זיך דער גביר אָפּגערופֿן צו אים:
„מער ווי געלט האָסטו דאָך ניט אָנגעוואָרן אָן דעם.
זײַ דיך משער די סומע מיטן שׂכל —
באַצאָל איך דיר מזומן, נאָר זײַ מיר שוין מוחל!"

אָבער יעקעלע האָט גלײַך געענטפֿערט דעם גביר:
„און פֿאַר מײַן בזיון קומט שוין גאָרנישט מיר?
אָט די איין קשיא פֿרעג איך בײַ אײַך:
מיט וואָס איז דער אָרעמאַן צום נגיד ניט גלײַך?

די ערד איז קײַלעכדיק, זי איז ניט נושׂא-פּנים,
ניטאָ קיין אויבנאָן פֿאַר גבֿירים, פֿאַר יחסנים,
ניטאָ פֿאַרן יחסן אין מיזרח-וואַנט אָ שטאָט —
רײַך און אָרעם זײַנען גלײַך בײַ גאָט.

איר זײַט אויך אונטערוואָרפֿן אונטער דער צײַט
פֿונקט גלײַך מיט אַלע אָרעמע-לײַט —
סיבות אין גוף, קראַנקייטן, רחמנא-לצלן,
טרעפֿט אײַך נאָך גיכער ווי דעם אָרעמאַן!

סיבות — אין געשעפֿט, אויסצערונג — דאָס קאַפּיטאַל,
טרעפֿט אײַך גיכער ווי אים אין אַלער פֿאַל . . .
איז ניט געווען גבֿירים, וואָס אייגנטן האָבן —
און ליגן הײַנט אין פֿרעמדע תּכריכים באַגראָבן? . . .

פֿרעמדע באַווויינען זייער זאָל, זייער חדר,
פֿרעמדע טראָגן זייערע טײַערע קליידער,
די ווײַב גייט אין די הײַזער בעטן ברויט,
די קינדער — אין הקדש, פֿון הונגער, פֿון נויט . . .

אָפֿילו ווען מע האָט דעם רובל, איז אויך ניט קיין מעלה —
מע האָט נאָר פֿון אים דאגות אַלע ווײַלע;
נאָר ניט האָבן דעם רובל איז אַ שלעכטע מאַדע,
די ווײַלע וואָס פֿעלט איז ניט קיין וויגאָדע.

הײַנט וווּ נעמט מען דאָס ביי זיך דעם שטאָלץ, דעם מוט
דעם חבֿר צו פֿאַרשעמען, פֿאַרגיסן זײַן בלוט?
איך וואָלט ניט מוחל זײַן, זאָל דיר יאָגן מײַן צאָרן,
נאָר איך בין פֿאַרט אַ ייִד, מיט רחמנות געבאָרן —

גיב אַהער צוואַנציק טאָלער, צוויי מאָל צען,
בין איך דיר אַלץ מוחל, וואָס געווען איז געווען,
נאָר בתנאי, מיט אַ שבֿועה איצטער שוועריש,
אַ ייִדן שטערן זײַן פֿרנסה — זאָל ניט ווערן געהערט!"

דער גביר האָט אין הארצן געדאַנקט גאָט,
אז יעקעלע האָט אים דערלאַנגט אַ קליינעם ראַשטשאָט,
האָט געעפֿנט די בײַטעלע מונטער און פֿריש,
און אָפּגעציילט די מזומן גלײַך אויפֿן טיש.

און ער האָט נאָך יעקעלען געקושט נאָנץ געשמאַק,
געלאַקטשעט, געסמאַקטשעט פֿול די באַק;
דער נגיד האָט נאָך געהאָט דעם גרעסטן זכות,
אז יעקעלע האָט אים צוריק געגעבן אַ קוס*. . .

דערנאָך האָט ער יעקעלען צו דער וועטשערע געבראַכט,
געזעצט אים לעבן חתן, פֿאַר אַ מחותן געמאַכט;
דער קאַרגער איז געווען זייער צופֿרידן,
אז זײַן גזר וועט שוין מער ניט קאָכן און זידן.

יעקעלע איז שוין ב"ה גלײַך מיט לײַטן —
מע שטאָפּט אים, מע קראָפּט אים פֿון אַלע זײַטן,
דערנאָך האָט דער נגיד צו אַלעמען געווונקען
און האָט צו יעקעלען לחיים געטרונקען . . .

„ניין, יעקעלע, זאָגט דער נגיד, האָסט קיין שכל כלערן,
וואָלטסטו בעטן הונדערט, וואָלט איך דיר אויך מוזן געבן!
וען דו וואָלטסט וויסן, וואָס איך ווייס, וואָס איך טראָכט,
נאָר געקאָנטשעט, פֿאַרפֿאַלן, איין מאָל אָפּגעמאַכט."

אָט דאָ האָט זיך יעקעלע פֿונאַנדערגעלאַכט,
„אז איר וואָלט וויסן, וואָס איך טראָכט . . .
נאָר וואָס האָב איך מורא, וואָס דאַרף דאָס זײַן פֿאַרשטעלט,
אַדרבא, באַרעכנט, פֿיל מאָל איך נעם ביי אײַך געלט:

---

* = קוש.

דעם קלוטשוויט געדענקט איר, וואָס איר האָט געגעבן?
הײַנט וויפֿל מאָל דעם בעל־שם, דעם רבין?
איך האָב זיך יעדער מאָל, פֿאַר אַן אָנדער פּערזאָן פֿאַרשטעלט
און האָב געגומען געלט, פֿיל איך האָב אַליין געוועלט.

איך בין דער פּויער, וואָס ליגט אונטערן בריק,
איך בין דער קלוטשוויט, וואָס רופֿט אײַך צוריק,
איך בין דער ירושלמי פֿון פּאָלעסטינער לאַנד,
איך האָב טאָקע די לײַכטער געגומען מיט מײַן האַנט . . .

איך האָב ניט געמיינט צו גנבֿענען, נאָר אָנדערע פּניות,
כּדי דער בעל־שם זאָל קענען זאָגן נבֿיאות,
פֿון די נבֿיאות האָב איך אָפּגעלעקט אַ ביינדל אַ גוטן
אי בײַ אײַך אי בײַ אײַער מחותן . . .

אויב איר ווילט אַ סימן, אַט האָט איר די מינוט,
נאָט אײַך אַ שטיק לעקער, נאָך אײַנגעריכט אין בלוט!
נאָר מיינט ניט, איר האָט מיר געלט אומזיסט געגעבן,
איר וואָלט די פּעולה ניט געהאָט פֿון דעם בעסטן רבין . . .

גאָט האָט דעם מענטשן באַשאַפֿן אויף דער וועלט,
אַז איינער זאָל פֿאַרזאָרגן, וואָס דעם צווייטן פֿעלט;
פֿון וואַנען וואָלט איר האָבן דעם כאָלאָט, וואָס איר גייט,
וען פֿאַר צוואַנציק יאָר אַ שניידער וואָלט אײַך ניט אויפֿגענייט?

האָט אײַך גאָט געהאָלפֿן, מיט אַ קאַפּיטאַל באַגליקט,
טאָ העלפֿט זשע דעם נעבעך, וואָס די ציַיט אים דריקט;
ווי פֿאַרשפּאַרט זיך אַ מענטש בײַ זיך אין צימער,
און שטאָטיקע צרות גיט אים ניט אַ קימער?

אָט האָט אײַך יעקעלע צום בײַשפּיל געשטעלט,
אַז אַ מענטש דאַרף לעבן נאָר פֿאַר דער וועלט.
דער פּויער וועט אײַך פֿאַרהיטן פֿון בלוטיקע פֿלעקן,
איר זאָלט זיך פֿאַרשפּאַרן פֿאַר אַ קלוטשוויט צו שרעקן . . .

דער בעל־שם לערנט אײַך ווי אַ גוטער פֿרײַנד,
אַז ניט אַלץ איז גאָלד וואָס שײַנט . . .
פֿאַרמאַסקירטע מענטשן איז פֿאַראַנען הײַנט פֿיל,
און כּבֿוד און געלט איז נאָר זייער ציל . . .״

און ווי יעקעלע האָט געענדיקט זײַן רעדע צום גביר,
איז ער שוין געווען פֿון יענער זײַט טיר . . .
די סצענע איז געווען יעדערן אַנגענעם און זיס
און אַלע האָבן געפּאַטשט „בראַוואָ!" „בים!". . .

קאָרנער, 1869

דער קלוגער אָרעמאַן

מתוקה שנת העבד אם־מעט ואם־הרבה יאכל
והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון
(קהלת ה, 11)

במותר העשיר, יגלה חסרונו,
ובמחסור העני, ימצא יתרונו.
אין דעם קצינס רײַכקייט
געפֿינט ער קיין רוּיקייט,
און אין זײַן אָרעמקייט
געפֿינט ער צופֿרידנהייט.

איך פֿרעג דעם גביר,
ער פֿירט א וועלט;
האָט גרויסע געשעפֿטן,
וואָס טראָגן געלט.
און מיך האָלט גאָט
גאָר ניט אין אַכט,
אין מי פֿאַרברענג איך
טאָג און נאַכט.

נאָר ער לעבט מיט טומל,
די קאָפּ אים דרייט —
אויף שיבעה ימים
איז זײַן געלט צעשפּרייט.
און איך בין רויק
אין אַלע פֿאַל,
בין אייביק זיכער
מיט מײַן קאָפּיטאַל.

זײַנע יונגען טוען
אויף זײַן פֿאַרמאָג,

זײַן קאָפּיטאַל שטײַגט.
פֿון טאָג צו טאָג.
איך האָרעווע אַליין
טעג און נעכט,
נאָר מײַנע הענט
זײַנען מײַנע קנעכט.

נאָר ער איז אין זאָרג
ציִט זײַן קויפֿן,
זיי קענען באַגנבֿענען
און אַנטלויפֿן.
און איך פֿאַרשפּאָר דאָס,
איך לעב מיר פֿרײַ,
מײַנע הענט בײַ מיר
בלײַבן אייביק טרײַ.

זײַן טיש איז געדעקט
מיט פֿליש און פֿיס,*
און וואָס נאָר פֿעטס,
און וואָס נאָר זיס.
איך האָב נישט,
נאָר פֿאַרשמאַכט פֿון נויט,
מער האָב איך נישט
ווי טרוקן ברויט.

נאָר וואָס ער עסט
פֿיל שפּײַזן מער,
פֿאַרליגט ער דעם מאָגן
און פֿאַרדײַט דאָס שווער.
איך עס נאָר איינס,
ניט אַלצדינג
פֿאַרדײַט מײַן מאָגן
גיך און גרינג.

ווײַנען האָט ער
אַן א שיעור,
פֿאַרטער, בראַנפֿן,

* = פֿיש.

בײַערש ביר.
איך האָב זיך ניט
מיט וואָס צו קוויקן,
מײַן מויל פֿאַרשמאַכט,
מײַן האַרץ איז טרוקן.

אָבער די משקה
טוט אים באַנג,
פֿעלט אים א מאָל —
מאַכט דאָס אים קראַנק.
איך האָב קיין מאַנגל
קיין איין מינוט,
קאַלטע וואַסער
איז געשמאַק און גוט.

זײַן קאַרק איז פֿעט,
די אויגן — הויך,
זײַן קערפּער — דיק,
און א גראָבע בויך.
איך בין מאָגער —
נאָר א הוילער ביין,
איך האָב אין מיר נישט,
נאָר דאָס האַרץ אליין.

אָבער ער איז דום,
נאָר זײַן בויך איז פֿול,
זײַן האַרץ איז לער,
זײַן קאָפּ איז דול.
איך בין נישט פּוסט,
פֿאַרשטאַנד האָב איך,
מײַן האַרץ און געפֿיל
האָב איך בײַ זיך.

ער קוקט פֿון דער הייך
אויף מיר מיט שאַנד,
איך באַטראַף בײַ עם
ווי א פֿליג אויפֿן וואַנט.
איך בין געמיין,

נידעריק אויך,
ווי דער וואַרעם קליין,
און ער איז הויך.

נאָר ווי קליין, ווי שפּל
קען ער אויסזען,
בשעת איך באַשרײַב אים
מיט מײַן פּען . . .
מײַן קליינער שטאַנד
טוט מיך ניט באַנג —
איך בין מיר הויך,
גאָט זײַ דאַנק!

האָט שפּײַכלער, הײַזער,
מיט פּראַכט, מיט צוכט,
פּאַרגעניגן, סאָדן
מיט גוטע פּרוכט.
איך בין געמיין,
אַן מוט, אַן דרייסט,
נאָר איין גאָט
איז מײַן טרייסט.

נאָר ער זאָרגט
אַלע אויגנבליק,
פּילײַכט אַנטלויפּט
פּון אים דאָס גליק . . .
און איך פּאַרשפּאָר
דעם קלאַפּאָט,
גאָט איז מיט מיר,
און איך — מיט גאָט.

ער האָט פּוטערס
רויכיק שוואַר,
גייט געפּעלצט
ווי דער בער.
איך גיי נאָקעט
אין גאָס ארויס,

מײַן אַלטע קלייד
דעקט צו מײַן פּליים.*

נאָר זײַן לײַב איז צאַרט
צום ערקעלטן זיך,
עטוואָס אַ ווינט —
פּאַרשאַט אים גיך.
איך האָב קיין פּורכט
פּאַר די קאַלטע געסט,
איך בין געווויינט
מיט קעלט, מיט פּרעסט.

ער האָט אַן אַלטאַנקע
זיך צו שטיצן,
צו קילן זיך זומער
פּון גרויסע היצן.
מיר ברענט די זון
מיט איר גרויסן מאַכט,
עס שׂרפּעט מיר
פּון פּרי ביז נאַכט.

נאָר ער האָט פּיל בלוט,
מיט אַ דיקן קאָרק;
זײַן געבליט שפּילט —
דאָס היצט אים שטאַרק.
איך, ווען די זון
טוט ברענען, בראָטן,
איז גאָט מײַן שטיצונג
און מײַן קילער שאָטן.

ביי אים אין פּענצטער
פּייגלעך זינגען,
מוזיק־קאַמפּלעטן
שפּילן, קלינגען.
איך וויים קיין מאָל
קיין פּאַרגעניגן,

* = פּלייש.

די פֿען פֿון די פֿייגל
איז מײַן פֿידלס ניגון.

נאָר די אַלע לוסטן
עם וויניק פֿרייט,
פֿון די געשעפֿטן
די קאָפּ אים דרייט.
מײַן פֿאַרגעניגן
גייט ניט צו שטראַנד,
מײַן פֿען מיט מיר
איז אייביק בײַנאַנד.

ער פֿאָרט אין קאַראָטן
מיט דינער שטרענג,
מיט דרײַ פֿאָר פֿערד
אין דער לענג.
איך גיי צו פֿום אויס
די גאַנצע שטאָט,
נאָר מײַן שטעקן
איז מײַן קאַראָט.

נאָר די פֿערד
קענען זיך צעיאָגן,
איז ער אין געפֿאַר —
זיי וועלן עם צעטראָגן!
איך גיי מיר לאַנגזאָם,
אָן שרעק, אָן צער,
מיט מײַנע פֿערד
האָב איך קיין געפֿאַר.

ער שלאָפֿט אין ספֿאלנע
אויף פֿערענעם פּוך,
מיט זײַדענע בעטציַיג,
דעקעם פֿון טוך.
איך נעבעך שלאָף
אויף א הוילע ברעט,
א זאַק א גראָבן
אונטערגעבעט.

נאָר ער ליגט ניט רויִק,
רק ער טראַכט;
קערט זיך, וואַרפֿט זיך,
שלאָפֿט קיין נאַכט.
איך לייג מיר שלאָפֿן,
פֿון פֿראַצע, פֿון מי
שלאָף איך געשמאַק
ביז אין דער פֿרי.

ער נעמט אַ פֿרוי —
אַ בילד מיט חן,
גייט געקליידט
ווונדער שיין.
און מײַן וויַב,
וואָס איך נעם פֿאַר זיך,
איז נאַקעט, הויל,
אַ פֿאַרשוין ווי איך . . .

נאָר ער מוז דאָס בילד
היטן, שפּירן,
פֿילייכט מיט פֿרעמדע
וויל זי ראַמאַנסירן.
מײַן וויַבס געשטאַלט
פֿאַרהיט דאָס איר,
זי היט ניט קיינעם,
מערניט ווי מיר . . .

קינדער האָט ער —
געפּוצטע פֿראַנטן,
שיינען, לייכטן
ווי בורלאַנטן.
איך האָב קינדער
אַ היפּש געזינד,
און אַלע געזיכטן —
שוואַרץ ווי טינט . . .

נאָר ער ווערט פֿאַרשעמט
אומעטום —

די קינדער אלע
זײַנען דום . . .
און מײַנע קינדער
האָב איך אויסגעשטעלט,
זיי זאָלן נוצן
פֿאַר דער וועלט.

מיט זײַן רײַכטום
קען ער אלע צײַט
טאָן גוטעס
מיט ארעמע לײַט.
דער גוסט פֿון וועלן
איז בײַ מיר פֿאַראַנען,
איך וויל טאָן גוטס,
נאָר ניטא פֿון וואַנען . . .

די האַנט פֿאַרקוועטשט ער
זײַן גאַנצן לעבן,
וויל רק נעמען
און ניט געבן . . .
איך דאַנק גאָט
פֿאַר מײַנע געפֿילן,
איך שטים אייביק
מיט מײַן ווילן.

ער האָט פֿרײַנד —
די גרעסטע לײַטן,
מאכן אים ערע
אלע צײַטן.
מײַן פֿרײַנד ווער איז,
וועָן איך בין געמיין?
אָן אבֿיון, ס קבצן
ווי איך אליין . . .

נאָר ער ליבט ניט עם,
ער ליבט זײַן געלט,
ער וועט אים דערקאַנען,
וועָן דער גליק פֿעלט.

טרעפֿט מיר חלילה
אַ סיבה הײַנט,
בליַיבט מײַן חבֿר
מײַן גוטער־פֿרײַנד.

ער האָט פֿיל אוצרות,
מיט טויזנט שלעסער,
פֿון זײַן הוצאָה
איז די הכנסה גרעסער.
איך בין פֿאַרקערט —
מיט ווייניק פֿרנסה,
מײַן הוצאָה גרעסער
פֿון מײַן הכנסה.

נאָר ער איז אָרעם
מיט זײַנע געלט,
וויַיל ער וויל נאָך,
רק אים פֿעלט!
איך בין גאָנץ רײַך
מיט גאָטעס גאָב,
וויַיל איך בין צופֿרידן
מיט וואָס איך האָב.

וואָס דאַרף ער האָפֿן
אויף נאָך אַ וועלט,
אַז דאָ אויף דער ערד
לעבט ער און קוועלט?
איך לעב דאָ
מיט שמאַרץ און פֿײַן,
צרות, לייד —
ביז אין גרוב ארײַן . . .

נאָר אַז ער דערמאָנט זיך
אַן דעם טאָג פֿון טויט,
פֿלאַצט עס דאָס האַרץ,
עס ציטערט זײַן הויט.
איך האָב זיך
האָפֿענונג געגעבן,

אַט בין איך אומשטערבלעך
מײַן גאַנצן לעבן . . .

הב, 1869

דעם רבינס שליסעלע

הוי רעי־ישראל אשר היו רעים אותם הלא הצאן ירעו הרעים (יחזקאל לד, 2)

באדרת אמונה יתחפש נוכל ואיש תבונות יחקרנו

קום אַהער, מײַן זון, קום אַהער צו מיר,
איך וועל דיר אַ שליסעלע איבערגעבן;
איך וויל אויף אייביק פֿאַרזאַרגן דיר,
זאַלסט האָבן פֿון וואַנען צו לעבן.
איך בין שוין איצט גרייט צום טויט,
איך זעגן זיך איצט מיט מײַן וועלט,
וויל איך דיר פֿאַרזאַרגן מיט ברויט,
זאַלסט האָבן אַ קוועלע פֿון געלט.

צו ווערן אַ מלמד בײַ יידישע קינדער —
ביסטו דאָך אַן עם־הָאָרץ די־והותר,
זאַלסט ווערן אַ קנעטער אַדער אַ שינדער —
ביסטו אַ פֿוילער און אַ הולטײַ אַ גרויסער.
ווילסט ניט לערנען, ניט טאָן;
טאָ פֿאַלג זשע איצטער מיך,
איך וועל דיר זעצן אויף מײַן טראָן,
מע וועט דיר רופֿן במקום איך.

מיין ניט, אַז דאָ איז רײַסן צי ליטע,
זייערע חסידים האָבן אַנדערע מינהגים —
בײַ זיי האָט אַן עם־הָאָרץ ניט קיין שליטה,
זייערע רביים זײַנען לומדים מופֿלגים.
דער רבי מאַכט אַ פּוסק,
דער — שרײַבט הייליקע ספֿרים;
מיר פֿאַרשפֿאָרן דעם עסק,
און מיר לעבן ווי די גרעסטע שׂררים.

זייער רבי שטעלט זײַן נפֿש אין אַחריות,
זײַן צורה איז אַ געלע, אַ גרינע;

ער איז אויף ברענפֿן א נזיר און עסט א פּזית,
ווײַל ער קלאָגט אַלץ אויף גלות־השכינה,
וואָס זי איז פֿאַרפֿלויגן פֿון נעסט —
אָט די דאגה מאַכט אים מאָגער און דאַר.
און בײַ אונדז — מע טרינקט, מע עסט,
וועגן די שכינה האָבן מיר גאָר קיין צער . . .

דער רײַסישער רבי איז זיי מיט תּורה מהנה
צו שלוש־סעודות פֿאַר הבֿדלה,
איז זיך דער פֿראָסטער עולם אַן די לומדים מתקנא,
ווײַל דער פֿראָסטער קען ניט קיין קבלה.
איך דערמאָן זיי דעם וואָרט „בחינה"
און פֿאַרקריך אין זײַטיקע דרכים;
איז ניטאָ קיין קינאה, שׂינאה,
ווײַל זיי מיינען איך רעד מיט מלאָכים . . .

אין דעם רײַסישן רבין איז מען ניט אין טעות —
ער לערנט טאָקע יום ולילה,
ער קען אויך, ווי אַלע מורי־הוראָות,
פּסקענען די גרעסטע שאלה.
פֿון מיר פֿאַרלאָנגט מען קיין תּורה,
דאָס איז קיין האַנדל פֿאַר זיי;
פֿאַר מײַנע חסידים בין איך א סחורה,
אָט ווי איך שטיי און גיי . . .

איך האָב אָפּגעלעבט א וועלט ווי אַלע נגידים,
פֿאַרברענגט אין אַכילה ושתּיה;
בין געווען אין גאַליציע א רבֿ בײַ חסידים,
וואָרעם דאָ דאַרף מען ווייניק יגיעה.
קיין תּורה — הלוואי וויַטער,
קיין עבֿרי — נאָך ניט א שיַטל . . .
מע דאַרף נאָר זײַן א געשיַטער,
און ציען בײַ יענעם פֿון בײַטל . . .

איך בין דאָך טאָקע א פֿראָסטאָק בעצם —
ווי קום איך צו זוהר, צו קבלה?
פֿרײַער בין איך געווען א יונג אין א קרעצעם.*

---

* = קרעטשעם.

דערנאָך — בײַן רבין אַ בעל־עגלה.
איך האָב געזען ווי ער איז מכפּר עוונות,
באַטראַכט ווי ער האַנדלט מיט מלאָכים
קען איך אויך ווי ער מאַכן פּדיונות,
און נעם נאָך גרעסערע מקחים . . .

איך וויים גאַנץ גוט, אַז דעם גאַנצן על־חטא
האָסטו מקיים געווען בשלמות;
ווען אייגער האָט דאָס מיר אויסגערעדט,
האָב איך געענטפֿערט: „איר וויסט ניט קיין אמת —
ער איז אַ באַהאַלטענער צדיק גמור,
נאָר איר זײַט ניט זוכה עס צו פֿאַרשטיין:
מיט דעם וואָס ער טוט אַן עוון חמור,
איז ער מכניע דעם ס״ם אַליין!״

באַלד וועלן קומען פֿון שטעטל די נגידים,
זיי זאָלן זײַן בײַ מײַנע הסתּלקות;
מײַן פֿאַרצײַטיקע דזאָסקע וועל איך געבן די חסידים,
זיי זאָלן מיר קלאָפּן אויפֿן פּערענע מלקות.
איך וועל היימען שטעלן שטולן אויף קאַטאָווע,
וועל מיט פֿליַים מיט די אושפּיזין רײַדן,
בכן זײַנען געקומען די אָבֿות
צו נעמען מיר אין גן־עדן . . .

דערנאָך וועל איך אַנהייבן צו דיר צו שרײַען:
„שוין צײַט זאָלסט ווערן נתגלה!״
דו וועסט זיך מאַכן אַ צורקע פֿון יראת־שמים,
וועסט זיך שעמען ווי צו באַזעצנס אַ פּלה.
„שוין צײַט מע זאָל זען דײַנע שבֿחים,
וואָס איז געווען בניסתּר ביז די ווײַלע!
איך וועל דיר איבערגעבן די נעמען פֿון מלאָכים
און מײַן דעה אין בית־דין של מעלה . . .

איך וועל דיר שענקען דעם שליסל פֿון הימל במתּנה,״
און וועל דיר נאָך שעצן אויף צו פֿליַיסן,
איך וועל דיר אַנטאָן מײַן היטל, די האַלבע לבֿנה,
און מײַן אָטלעסענעם בגד דעם ווײַסן,
וועט מען שוין אויף דיר דערציילן נפֿלאָות,

וואָס ניט געשטויגן, ניט געפֿלויגן . . .
דינען חסידים וועלן זיך נאָך שוועלן מיט שבֿועות,
אז זיי האָבן דאָס אַליין געזען מיט די אויגן . . .

וועסט לעבן ריכטיק ווי דער שׂרה,
וועסט האָבן פּאָדאָנעם א פֿולע;
צי ביי זיי איז א שׂימחה אָדער א צרה,
האָסטו דערווייל פּבֿוד און גדולה.
גבֿירים וועלן זיך ווינטשן
אַזוי א גליקלעכן משׂא-ומתן,
וואָרעם דו האָסט עס געלערנט די קונצן
פֿון דינן הייליקן טאַטן . . .

דער גבֿיר וועט זיין מקנא דינן דרך,
ווי דו לעבסט זיך שטיל, באַזאָכט;
וואָרעם ער האָט דאגות אַן צאָל, אַן ערך,
רוט ניט טאָג און נאָכט —
זיצט אין טעאַטער, אין לאָזשע,
און דער מוח אים דרייט ווי א ראָד . . .
איך האָב מיר מינן עולם-הזה
גאָר אַן שום קלאָפּאָט!

דעם גבֿירס פֿאַרגעניגן וואָס האָט פֿאַר א וועדע,
אז אין הארצן איז ניט ניפֿר,
שפּילט אין אָקע צי אין א דערדע —
און די קאָפּ צעפּאַלט אויף שטיקער!
שלאָפּט אויף א טויערע זאָפּע,
און זיין קישעלע דרייט זיך צוקאָפּן . . .
איך האָב מיר מינן מנה-יפֿה
און צער — נאָך ניט א טראָפּן.

ווילסטו זיין גליקלעך אויף דער וועלט —
מוז אַלץ זיין פֿאַרמאַסקירט,
דעם יראת-שמים-פּנימל אויסגעשטעלט,
ווי עס ווערט אין גאַליציע געפֿירט . . .
קומען צו א קאָפּיטאַל —
מוז מען זיין פֿון די חכמים;
ביסטו קלוג ווי א פֿיסקאַל,
רופֿט מען דיר „צדיק תמים". . .

וועז דו ביסט אין קאמער פֿאר זיך אליין,
דאַרטן טרינק און עס;
דאַרפֿסטו אָבער נאָר אויף דרויסן גיין,
זע זשע, ניט פֿאַרגעס:
מאַך זיך א פֿרומען פּנים,
מיט די אויגן גלאַץ נאָר גוט,
וועלן שוין די נאַראַנים
קושן דײַנע טריט . . .

די שיסל יויך אז מע שטעלט אַוועק,
נעם איך פֿרײַער די פֿעטע אָפּשעפּן;
דערנאָך לאָז איך מיר אַראָפּ צום דעק
די געדיכטע לאָקשן צו שלעפּן.
און אַלע חסידים אליין
זענען עס גאָנץ גוט,
און זאָגן: „וואַר קען עס פֿאַרשטיין,
וואָס דער רבי מיינט דערמיט?"

איין מאָל בײַ נאַכט האָב איך אין קאַמער געגעסן,
האָב איך מיר געשטעלט האַרכן בײַן טיר,
וויַיל פֿון פֿאַרנט אין שטוב זײַנען חסידים געזעסן
און דערציילט די „ניסים" פֿון מיר.
דער גבאי איז געווען דער רייד‌ער,
און דער חוזר דערבײַ — א פֿאַרשוועכטער;
אז איך בין אַוועק אין לעצטן חדר
און בין געבליבן אַן זײַטן פֿון געלעכטער . . .

ער האָט גענומען דערציילן פֿון מיר די שבחים,
דערצו מיט א בריטע הקדמה,
ער האָט דערציילט מײַנע דראַקעם מיט מלאָכים
בשעת עלית-נשמה,
מײַן קנייטשן זיך, מײַן בייגן זיך,
מײַנע פֿרעסק אין תּפילה בלחש —
„אזוי וויל איז צו די אויגן,
וואָס זײַנען זוכה צו זען דעם נחת!". . .

פֿייגעלעך וועלן פֿון מײַן מויל פֿאַרבראַנט,
רוחות — פֿון מײַן שטעקן,

הײַנט מײַנע טראָסקעס אין די וועגט —
שׂרי־מעלה מוזן זיך צעשרעקן!
מײַן קריג מיטן שׂר של אדום,
ראָש־השנה צו תקיעות
געריסן עם די האָר ווי פֿעדעם,
אז ער האָט געווײַנט מיט בכיות . . .

דעם אַשמדאַי האָט ער די קאָפּ אָפּגענאָלט,
און אַ רוח ביז טויט פֿאַרשמיסן,
ער האָט אַ מאָל פֿון כּעס אַ מלאך געוואָלט
מיט זודיקע וואָסער אָפּגיסן! . . .
ער פֿלעגט די מלאָכים פֿאַריאָגן,
און זיי פֿלעגן עם חנפֿען,
וואָרעם זיי קענען נישט פֿאַרטראָגן,
דעם גרוך פֿון פֿראָסטע בראָנפֿן . . .

צוויי וויַסע מזיקים מיט הערנער, מיט בערד
האָבן מזיק געווען פֿון זײַן סעקטע די בעסטע;
ווי דער רבי האָט דאָס דערהערט,
האָט ער זיי פֿאַרשלאָסן פּאָד אַרעסטע!
מע איז געלאָפֿן זען די נפֿלאָות,
ווי ער האָט דאָ די רוחות געקריגן;
אמת, עס איז געווען אַ טעות —
עס איז געווען פֿון דאָרף צוויי וויַסע ציגן . . .

ער האָט זיך פֿאַר כּעס אַנידערגעשטעלט
(אַז עס זאָל זיך אַזוינעס פּאַסירן!)
האָט ער געהייסן נבוכדנצרן פֿון יענער וועלט,
ער זאָל זיי מיט אַ פּויק דורך דעם גיהנום פֿירן . . .
און זאָל שרײַען פֿאַר זיי „פּכּה",
ווי מע פֿלעגט המנען שלעפֿן;
נאָר עס איז געקומען פֿון דאָרף די משפּחה,
האָט ער גיט געוואָלט מיט פּויערים זיך טשעפּען . . .

פּורים צו דער סעודה האָט ער געטאָנצט מיט חרבֿונהן,
אַ קאַרעהאָד געפֿלאָכטן אין דרײַען,
און זרש מיט ושתי אָנגעטאָן אין קרוינען
האָבן געהאָלפֿן זינגען און שרײַען . . .

און לוט האָט געטאַנצט אויף איין פֿוס,
אַז אין לספֿר ואין להגיד;
מע וואָלט עס געזען בחוש,
נאָר עס איז געווען דערבײַ א מתנגד . . .

אַט זעסטו שוין ניסים, וואָס נעמט אַן א מורא —
צונויפֿגעמישט שעטנז מיט פֿלאָים,
זיי פֿאַרשטייען דאָס ניט, אַז איך בין אַן תּורה
און אַן א ברעקל יראת־שמים . . .
און האַלטן דאָך מײַנע ניסים פֿאַר הייליק,
צו דערציילן מײַנע נפֿלאָות איז א מיצווה;
איצטער פֿאַרשטיי זשע דעם חילוק
פֿון רוסלאַנד ביז גאַליציע . . .

איך האָב א מאָל א ייִשובֿניק געטאָן להכעיס,
וואָס האָט קיין פּדיון געוואָלט דערלאַנגען,
האָב איך אַרײַנגעשטעקט דאָס קינד א האָבער אין ת . . ,
אַז דער ייִנגל איז זיך פֿאַרגאַנגען . . .
ווי מע האָט מיר דעם פּדיון געגעבן,
האָב איך דעם האָבער אַרויסגעצויגן —
אַט זעט מען פֿון גאַליציאַנער רבין
די ניסים פֿאַר די אויגן! . . .

מע ברענגט צו מיר משוגעים,
איך זאָל זיי טאָן פּעולות;
בין איך דען פֿון די נאַראָים,
איך זאָל זיי היילן מיט סגולות?
וועָן איך זאָל משוגעים היילן,
איז פֿאַר מיר קיין גוטער סימן —
אַז משוגעים וואָלטן פֿעלן,
טאָ וואָר וואָלט צו מיר געקומען? . . .

א פּאָדריאָדטשיק האָט געדאַרפֿט פֿירן פּראָוויאַנט,
אָבער אין שליטן, ניט מיט רעדער און וועגן,
האָט ער מיר געגעבן א מנה־יפֿה אין האַנט,
אַז [ס']זאָל אויפֿהערן דער גרויסער רעגן.
לסוף האָט מען עס געשמידט אין קייטן,
וויַיל דער סרָאָק איז געבליבן אין מיטן,

און איך האָב שוין אַ תירוץ אַ גרייטן:
מע האָט אין הימל די שׂרי־מעלה פֿאַרביטן . . .

אַ יידענע קומט און ווייגט פֿאַר מיר —
זי האָט אַ שלעכטע מערכה,
נעם איך פֿרייַער דעם פּדיון בייַ איר
און בענטש איר מיט המנם ברכה.
איך שפּיל נאָך די ראָלע געשיידטער,
איך גיב איר סגולות אַלערליי,
און אויב ער שלאָגט וויַיטער —
אָסור אויב מיר טוט וויי . . .

צעטלעך נעם צו פֿון יעדן באַזונדער,
זאָג זיי נאָך צו עולם־הבא!
אַרעמע עקרות, וואָס פֿרעגן אויף קינדער —
זיי שיק אָפּ צום גבאי . . .
און קראַנקע . . . אַהא, דער עולם איז שוין נישט וויַיט —
געגנוג רעדן . . . שטיל . . . האַלט מויל . .
שפּיל נאָר די ראָלע געשיידט,
לעבסטו גליקלעך, גוט און וויל! . . .

חב, 1869

די שרייבפּעדער

מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה אין זה
כי־אם רע לב (נחמיה ב, 2)

זאָג מיר, דו שיינע פֿעדער,
איך קען דיר נישט פֿאַרשטיין,
דיך באַנוצט דאָך יעדער
פֿון גרוים ביז קליין —
בייַ קייזערלעכע מיניסטאָרן,
און אין אַלע קאַנטאָרן;
פֿירשטן און גראָפֿן
טוען זיך מיט דיר שאָפֿן —
טאָ זאָג מיר דיַין צער,
דיַין זאָרג, דיַין שמאָרץ;
וואָס דיַין האַרץ איז דיר דאָר
און דיַין פּנים איז שוואַרץ!

אז איך נעם מיר אַן דיר דערמאַנען,
דײַנע טובֿות אויף דער וועלט אז איך שפּיר,
ווי דו שפּײַזסט מענטשן מיליאַנען,
א האַלבע וועלט לעבט נאָר פֿון דיר!
דו שטיצסט ווי א וואַנט
פֿון מאַנגל, פֿון נויט —
ווער עס האַלט דיר אין האַנט,
פֿאַרדינט שוין זײַן ברויט.
טאָ זאָג מיר אַז״ו.

ווען דער קייסער באַגיטיקט א נאַציאָן
ווי א פֿאָטער זײַן אייגענע קינד,
א מאַניפֿעסט א גוטער קומט אַן
און איז מחיה-נפֿשות איצונד,
ביסטו פֿרײַער די איינע,
וואָס דו וויסט די זאַקאַנען;
מיט דײַן מײַלכעלע די קליינע
דערפֿרייסטו מענטשן מיליאַנען.
טאָ זאָג מיר אַז״ו.

בײַן פֿילאָזאָף אין זײַן געצעלט
טוסטו זיך בײַ עם געפֿינען,
וואָס ער מאַכט גליקלעך די וועלט
מיט זײַנע קינצלעכע מאַשינען.
און בײַ אַרכיטעקטן,
און בײַ אינזשינערן
וויסטו פֿון די סעקטן,
וואָס זיי נאָר באַקלערן.
טאָ זאָג מיר אַז״ו.

צי איז דען דאָ א געשעפֿט אויף דער וועלט,
וואָס מע זאָל אַן דיר אויסקומען?
דו געדענקסט חובֿות געלט,
דו געדענקסט הלוואָות מזומן.
אז דער זכּרון איז קליין,
עס טומלען די רעיונות,
געדענקסטו אַליין

אַלע אַלטע חשבונות.
טאָ זאָג מיר אַאַז"וו.

דו זאָגסט אַן שׂימחות פֿון ווײַט,
אויך געוויינסן פֿון לאָטעריי;
אַז מע דערלעבט די גליקלעכע ציַט,
באַמערק נאָר די שׂימחה פֿון זיי!
שרײַבסט צו זיי אין די ערטער
מיט דײַן מינע די פֿרײַע,
מיט דײַנע צוויי ווערטער
ביסטו מענטשן מחיה.
טאָ זאָג מיר אַאַז"וו.

ווען צוויי פֿרײַנד זײַנען פֿון ווײַטן
און ווילן צוזאַמען רײַדן,
קומסטו צו גיין צו צײַטן
און רעדסט מיט זיי ביידן.
מיט דײַנע אויסדריקן
טוט יענער זיך קוויקן,
מיט דײַן שיינעם לשון
ווערט די הערצער געשלאָסן.
טאָ זאָג מיר אַאַז"וו.

רײַזט אייַנער אין וועג צי אין שיף
און לאָזט אין דער היים הויזגעזינד,
ער וואַלט וועלן האָבן א באַגריף,
וואָס מאַכט דאָרט זײַן ווײַב־און־קינד —
דײַנע ווערטער שיקסטו,
ביסטו ווערט א קום,*
די עלנטע דערקוויקסטו
מיט דײַן הארצלעכן גערוס.
טאָ זאָג מיר אַאַז"וו.

דער שדכן פֿון חתן־כּלה
ביסטו דער ערשטער פֿאַראַן,
דיך רופֿט מען פֿרײַער פֿון אַלע,
דו ציילסט אויס די נדן.

---

* = קוש.

די פּתּובה שרײַבסטו —
ווי די טרויונג צו געבן,
דעם אינהאַלט ווײַזסטו
ווי פֿרײַנדלעך צו לעבן.
טאָ זאָג מיר אַזש"ו.

א קינד מע גיט איבער אויף קעסט
ווײַט צו שוויגער און שווער,
ווי א פֿויגל פֿאַרפֿליט פֿון נעסט —
מע ווייס ניט וואָס דאָרט איז דער מער.
ווי גרויס איז דײַן זכיה,
בײַ די ערשטע מינוט;
גיסט עלטערן א ידיעה,
אז דאָס קינד איז דאָרט גוט.
טאָ זאָג מיר אַזש"ו.

דו שרײַבסט אָפּ צוואָות,
יורשים זאָלן זיך ניט קריגן;
דו שרײַבסט הכנסות, הוצאָות,
מיט דער אָקאָנאָמי זיך צו קליגן.
הײַנט וועקסלען־סאָכראָנעס
און אין אַלער פּאַך קרעדיטן;
עס העלפֿט שוין ניט קיין טענות,
וואָן דו ביסט דאָ אין מיטן.
טאָ זאָג מיר אַזש"ו.

דײַנע מעשׂים איז א מורא,
וואָס דו טוסט אויף דײַן לעבן —
דו שרײַבסט אונדז די הייליקע תּורה,
וואָס גאָט האָט אונדז געגעבן!
פֿון פֿרומע מענטשן אַלערליי
שרײַבסטו זייערע ביכער;
אז מע פֿאַלגט נאָר זיי,
לעבט מען רויִק און זיכער.
טאָ זאָג מיר אַזש"ו.

ענטפֿער פֿון די פֿערער

כי־רבות אנחותי ולבי דוי (איכה א, 22)

דיר, דו מענטש, וואָלט איך פֿרעגן:
דו ווײַזסט רק מײַנע גוטע פֿלאַנען —
פֿאַר וואָס זשע קוקסטו ניט דערקענען,
וואָס מע טוט מיט מיר אַפֿ אַבמאַנען?
אַז איך פֿאַל אַפֿט אַרײַן
צו שלעכטע מענטשן אין די הענט,
איך וויל זיי ניט טרײַ זײַן,
אָבער ניט אָן מיר איז דאָס געווענדט . . .
די פֿאַלשקייט מיך אַרט,
עס פֿלאַצט מיר מײַן האַרץ;
דערום בין איך אויסגעדאַרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

דאַרט גייט אײַנער ארום
און מאַכט נאָך פֿאַלשע אונטערשריפֿטן;
וויקלען זיך ארום מענטשן ארום,
וויי שלאַנגען מיט די בייזע גיפֿטן.
יענער נעבעך שוואַרט,
ער האָט זיך צום פֿאַפֿיר ניט צוגערירט!
אָבער דער אמת ווערט ניט געהערט,
וויַיל דער שקר עקסיסטירט . . .
איך בין איידל און צאַרט,
דאָס פֿאַרטראָגט ניט מײַן האַרץ;
דערום בין איך אויסגעדאַרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

מיט מיר, די אַרעמע פֿען,
מאַכט יענער נאָך הספּמות פֿון רבנים,
וואָס ער האָט זיי קיין מאָל געזען!
און ווײַזט נאָך אויף טויזנטער סימנים . . .
אין די הספּמה שטייט שבּחים,
וואָס איז גאָר קיין קאַטאַווען;
רופֿן זיך משולחים
און קלײַבן נדבות . . .

די וועלט בלײַבט געגאַרט,
עס פֿלאַצט מיר מײַן האַרץ;
דערום בין איך אויסגעדאַרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

דער מאַכט אַ הלוואָה אויף זײַן הויף
און אַנטלײַט ביז צוויי טויזנט רובל,
און גיט אַרויס אַ פּראָווע דערויף,
אַז ער קען זיך דאָס מאַנען פֿון די שטיבל.
דעם סוד זאָגט מען ניט אויס,
אַז זײַן געלט איז ווי אין דער ערד —
וואַרעם עס קומט שוין אויף די הויז
מער פֿיל זי איז ווערט . . .
איך טראַכט בײַ זיך — „וואַרט,
וועסט שוין דערקענען זײַן האַרץ!"
דערום בין איך אויסגעדאַרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

דאַרט זע איך אַ פּאַרפֿאַלק אין אַ שטוב,
ווי ער האַלט איר ווי אַ פֿויגל אין נעסט;
עם זאָגט זי צו: „איך האָב דיך ליב" —
און ראַמאַנסירט מיט אַ פֿרעמדן גאַנץ פֿעסט . . .
עס גייען צעטלעך שטילע
פֿון אייגעם צום צווייטן;
איך וויל ניט שרײַבן חלילה,
נאָר מיט גוואַלד טוט מען מיך נייטן . . .
ווי שפּירט ער ניט, דער נאַר,
איר פֿאַלשע האַרץ!
אוי, מײַן האַרץ איז מיר דאַר
און מײַן פּנים איז שוואַרץ!

עס טרעפֿט אַ מאָל אויף אַ תּנאים —
זײַנען דאָך ביידע צדדים פֿאַראַן;
איך וויים זיי האָבן ביידע עינויים,
און מע זאָגט צו טויזנט רובל נדן . . .
מע מיינט, מע נאַרט לײַטן,
אָבער מע נאַרט דאָס גאַר זיך,
און מיר קוועטשט מען די זײַטן,

איך זאָל דעם ליגן שרײַבן גיך . . .
זיי זײַנען ביידע געפֿאָרט,
עס פֿלאָצט מיר מײַן האַרץ;
דערום בין איך אויסגעדאָרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

א בריוו פֿון פֿלהם צד צום חתנם פֿאָטער —
מאַכט דער שדכן פֿון אירע מעלות חשבונות;
איך וויים, אַז זי איז שוואַרץ ווי א טאָטער
און האָט דערצו קלייניע עוועונות . . .
איך וויים גוט זײַן בראָך,
מע נאָרט אים אַרײַן א דודע;
און איך מוז שרײַבן דאָך
„פֿלה נאה וחסודה". . .
ער מיינט זי איז א רער,
עס פֿלאָצט מיר מײַן האַרץ;
דערום בין איך דער,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

דאָרט זיצט זיך בײַ נאַכט א בעל־שם,
און שרײַבט מיט מיר אַף קמיעות,
בײַ טאָג שפּאַרן זיך ווײַבער צו עם
און טראָגן אין הויפֿן מטבעות.
ער זאָגט צו די עקרות:
„דאַווײַ האַראַסי,*
שלאָגט אַף מיט זיי כּפֿרות
און זאָגט 'זה חליפֿתי'". . .
וואָס עס שטייט אין זײַן קמיע־קאָרט,
וויים איך גוט בײַ מיר אין האַרץ . . .
דערום בין איך אויסגעדאָרט,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

א מאָל זע איך א סצענע אַליין;
מײַן בעל־הבית קאָם וואָס ער לעבט —
קומט אַן אומבאַקאַנטער דאָקטער צו גיין
און פֿאַרשרײַבט מיט מיר א רעצעפֿט.

---

* = האַראַשי.

איך פֿאַרשטיי גוט זײַן פֿאַלשקייט,
זײַנע אומערבאַרעמלעכע זיטן —
ער ווײל דאָס פֿאַרצײען די קראַנקייט,
ער זאָל האָבן מער וויזיטן . . .
דער חולה נעמט די מעדיצין,
באַקומט ער מער שמאַרץ . . .
דערום בין איך דאַר און דין,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

דער שרײַבט שבֿחים אין א בריוו
אויף א טויגעניכטס, וואָס לעבט פֿון אַבמאַן;
דער מיט א צעטל באַגראַבט ער טיף
דעם גאַנץ אַרנטלעכן מאַן . . .
דער שרײַבט מיט מיר פֿאַשקעווילן
און מאַכט אַן חורבנות,
דער שטעלט צו גולן
צו קוויטן, צו חשבונות.
איך דערהאַלט ניט דעם צער,
עס פֿלאַצט מיר מײַן האַרץ!
דערום בין איך דאַר,
דערום בין איך שוואַרץ . . .

פֿאַל איך אַרײַן צו אַן אַטעיִסט,
באַווײַן איך, באַקלאָג איך די שעה;
ער בייגט מיך, ער קנייטשט מיך אומזיסט,
איך זאָל שרײַבן, אַז קיין גאָט איז ניטאָ!
ער לייקנט אָפּ תורת־משה,
אַלע מענטשן רופֿט ער שקלאַפֿן;
און איך וויים דאָך אויף דאָס געוויסע,
ווער מיך האָט באַשאַפֿן.
צו מאַכן די השגחה פֿאַר א נאַר,
דאָס פֿלאַצט מיר מײַן האַרץ!
דערום בין איך דאַר,
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

איך זאָל וועלן דערציילן באַריכות,
וואָס מע האָט א מאָל געטאָן מיט מיר,
איז גאָר ניט צו גלייבן די רציחות

און עס קען דאָ ניט סטייַען די פּאָפּיר . . .
איך וועל אײַך שוין ניט דערמאָנען
פֿון אַנדערע נאַציאָנען,
נאָר שרײַבן פֿון יידן דעם חידוש,
וויַיל איך שרײַב איצטער יידיש.
פֿון דעם שפּאַנישן פֿאַרמולאָר
פּלאָצט מיר מײַן האַרץ!
דערום בין איך דאָר,
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

דאָרטן פֿלעגט מען דעם יידן ניטן,
ער זאָל אַננעמען פֿון רוים די אמונה;
עס קלינגט מיר נאָך די בראָזגעס פֿון די קייטן,
איך געדענק נאָך די אײַזערנע קונע . . .
ווי מע האָט זיי געמישפּט מיט רישעות,
מיט אַלערליי מיתות,
און מיך פֿלעגט מען נאָך בעטן
צו שרײַבן די דעקרעטן! . . .
איידער זיי האָבן דעם טויט דערוואַרט,
האָבן זיי געליטן ענוג שמאַרץ! . . .
דערום בין איך אויסגעדאָרט,
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

און וועלכע עס פֿלעגן זיך טויפֿן,
וויַיל די יסורים איז געווען זייער פֿיל,
פֿלעגן די כּומרים לויערן אין די הויפֿן,
פֿילײַכט האָלט מען די אמונה אין דער שטיל!
אז מע האָט געפֿונען א טייל
פּסח בײַ נאַכט אין א הייל,
ווי יידן זיצן בײַן סדר
אין יום־טובֿדיקע קליידער,
ווי מע האָט זיי פֿאַרוואַכט און פֿאַרשפּאַרט,
אז עס פּלאָצט מיר מײַן האַרץ!
דערום בין איך אויסגעדאָרט,
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

מיט מיר פֿלעגט מען שרײַבן די דאָפּראָסן
פֿון די געניטע געטויפֿטע יידן;

זייער בלוט האָט מען ווי טײַכן פֿאַרגאָסן,
און די פֿומרים זײַנען געווען גאָנץ צופֿרידן . . .
ווי די ווילדע מענטשן פֿאַנגען
א היגן-לענדישן אין קומפּאַניע,
אַזוי איז מען זיך באַגאַנגען
מיט די יידן אין שפּאַניע . . .
יסורים אויף אַלערליי אָרט —
צו הערן דאָס ציטערט דאָס הארץ!
דערום בין איך אויסגעדאָרט,
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

לסוף איז געבליבן אַרויסצוטרײַבן
יידן פֿון שפּאַנישן רײַך,
אז מע האָט מיר געגומען אונטערצושרײַבן,
האָב איך פֿאַרפֿלייצט דעם פּאָפּיר ווי א טײַך.
דרײַ הונדערט טויזנט פֿאַרשוין
חוץ ווײַבער, חוץ קינדער —
וווּ נעבעך וועלן זיי גיין,
די עלנטע רינדער?
אַבער איזאַבעלע האָט ניט געווארט
און האָט נאָכגעגעבן איר הארץ . . .
דערום בין איך אויסגעדאָרט
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

דער פֿרומער ר׳ יצחק אַברבנאל,
וואָס מיט מיר האָט ער זײַנע ספֿרים געשריבן,
וואָס ער האָט פֿאַרטראָטן א מיניסטאַרשע שטעל,
איז ער דאָרטן אויך ניט פֿאַרבליבן.
אז ער איז שוין דערנאָך געקומען
אין א פֿרײַערע מדינה,
האָט ער ערשט מיר אין האַנט געגומען
צו באַשרײַבן די אַכזריות, די שׂינאה.
פֿון זײַנע טרערן, פֿון זײַן צער
פּלאַצט מיר מײַן הארץ!
דערום בין איך דאָר
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .

ד׳רום דערמאָן איך די אַלע צרות,
און דערצייל איצט פֿון שׂימחה, פֿון פֿרייד,
מע זאָל פֿאַרשטיין איצט די פֿרײַהייט, די חירות,
פֿון פֿרײַער ביז איצט דעם אונטערשייד.
מיר זײַנען שוין צו אַכזרים ניט קיין קנעכט,
מע פּײַניקט שוין ניט אומזיסט;
דער יִיד געפֿינט שוין זײַן רעכט
גלײַך מיט דעם קריסט.
נאָר אַז איך דערמאָן זיך דעם אַלטן צער,
פֿלאַצט מיר מײַן האַרץ!
דערום בין איך דאָר
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .
איצט, אַז יִידן זײַנען אין ראָסיי,
עס איז זיי שוין ליכטיק און פֿרײַ,
איז איצט נאָר מײַן גאַנצער געשריי:
„בריידער, די מדינה זײַט טרײַ!
נעמט מיר אין דער האַנט,
לערנט תּורה מיט מוט,
דערצו חכמות און פֿאַרשטאַנד,
וועט אײַך אין אַלע פֿאַכן זײַן גוט!"
אַז געפֿינט זיך אַבער אַ נאָר —
וואָס האָט אַ פֿאַרשטאַפּטע האַרץ —
דערפֿאָר בין איך דאָר
און מײַן פּנים איז שוואַרץ . . .
מיט מיר שרײַבט מען צײַטונג און לידער
צו קריטיקירן אַלע שלעכטע זיטן,
פֿיל מאָל צערירט יענעם די גלידער,
אַז מע צילט אים און מע טרעפֿט אים אין מיטן.
מע צערירט יעדער גליד
מיט מײַן קליינע מײַלכל,
וואַרעם זייער ביקס איז די ליד,
דער אמת — זייער קײַלכל . . .
וואָס נוציק איז — שרײַבט מיט מיר,
מאַכט מיר מיט טינט שוואַרץ!
דאָס קלידט מיר, דאָס טרייסט מיר,
דאָס פֿרייט מיר מײַן האַרץ!

הב, 1869

דער פּוסטער פּראַנט

איך בין זיך מיר אַ פּראַנט
פֿון דער נייַער וועלט;
מיט האַנטשו אויפֿן האַנט,
דאָס הערצעלע אויסגעשטעלט;
אַ רעקעלע ווי אַ שׂררה,
מיט גומענע קאַלאָשן.
>נאָר< דאָס איז נאָר די צרה:
ווו נעמט מען דאָך דעם גראָשן?

די הערעלעך צו פּאַרקאַמען,
עס בלישטשעט, עס פּאַרבלענדט;
איך געפּעל מיר אַלע דאָמען
מיט מײַן קאַמפּלימענט;
אַ מנישקעלע אַ קלאַרע,
אַ קעלנערל ווי אַ חתן.
דאָס איז נאָר די צרה:
ווו נעמט מען פּאַרט דעם גראָסן?*

איך מאַך דאָמען אַ וויזיט,
וועלכע האָבן ניט קיין מאַנען;
איך רעד מיר אין דער מיט
פֿון ליבעס, פֿון ראָמאַנען.
איך דערמאָן זיי געטע, שילער,
כאָטש איך האָב אין דעם קיין דעה.
דאָס איז נאָר דער פּעלער:
ווו נעמט מען די מטבע?

מײַן פּאַפּיראָס איז אויך אַ שפּיצל —
דאָס נאָר איך אַפּ די קישקע . . .
אַז די העמד איז ניטאָ אַ פּיצל,
פּאַרשטעלט דאָס די מענישקע . . .
אַז די שטיוול איז צעפּליקט,
פּאַרשטעלט עס די קאַלאָשן . . .
עס וואָלט מיר גאָנץ גוט געגליקט,
די צרה איז פּאַרט דער גראָשן . . .

---

* = גראָשן.

וויגן זיך האָט א מעלה,
אָבער א חסרון אין דער מיט —
אז מע וויגט זיך דורך א ווײַלע,
באקומט מען אָפּעטיט . . .
איך וואָלט א מיטל קריגן
דעם הונגער צו פֿאַרשלאָגן;
וועז ניט, וואָס טויג דער וויגן,
אז דאָ איז פּוסט דער מאָגן? . . .

וואָלט איך נאָר האָבן געלט,
וואָלט איך מיר לעבן א פּראַכט;
איך וואָלט ניט דאַרפֿן ליידן קעלט,
און הונגערן טאָג און נאַכט;
איך וואָלט לעבן ווי א שׂרה
און אַל דאָס גוטס געגאָסן.
דאָס איז נאָר די צרה,
וואָס [ס'איז ניטאָ א גראָשן*. . .

איך וואָלט געוואָרן א מאָן
פֿון א שיינעם פֿרוי,
זי זאָל שפּילן פֿאַרטעפּיאַן
און זאָגן „באָן זשור מאָסיו";
איך וואָלט איר רופֿן „פֿלאָרע" —
דער וואָרער נאָמען פֿאַרשטעלט.
דאָס איז נאָר די צרה —
געוואָלד, וווּ נעמט מען געלט?! . . .

א דירה האָב איך געוואָלט
צו וווינען אין געפּוצטע זאָלן,
אויף פּעטערבורג געמאָלט —
אוי, בין איך א בעלן! . . .
אויפֿן פֿענצטער א גאַרדין,
בראָנזעטקעס אויך געגאָסן.
אָט דאָס איז דער גזר־דין,
וואָס [ס'איז ניטאָ א גראָשן*. . .

אין א טיַערן עקיפּאַזש
וואָלט איך פֿאָרן אין טעאַטער,

---

* = גראָשן.

און זיצן אין בעל־אַטאַזש
לעבן גובערנאַטאָר;
איך וואָלט האַלטן אַ לאָרנעט,
באַטראַכטן שיינע דאַמען.
דאָס איז נאָר דער חטא —
ווי קלייבט מען געלט צוזאַמען? . . .

אין אָקע וואָלט איך געשפּילט,
סטאָווקע אַ רובל געשטעלט,
און אַז אַ קערטל גילט,
איז צוואַנציק ניט קיין געלט;
נאָרמען וואָלט טרעפֿן פּעק,
אַ מאָל נאָך אויך פֿיר קעניג.
נאָר וואָס הרגעט מיך אַוועק —
וואָס איך האָב נאָך ניט אַ פּעניג . . .

אויף מאַסקראַדן וואָלט איך גלאַנצן,
מיט האַנטשו, מיט אַ פּראָק,
מיט דאַמען וואָלט איך טאַנצן
קאַדריל און קראָקעוויאָק;
איך וואָלט לויפֿן גרינג אין ראָש,
איך וואָלט ווייזן מײַן השלמה.
נאָר עס איז ניטאָ אין טאָש
אַ גראָשן בײַ דער נשמה . . .

שע, 1871

פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס

וועו איך בין אַל<ע>ס קינד אין חדר געגאַנגען,
כ׳האָב באַטראַכט דעם רבינס קאַנטשיק מיט זײַן טובֿה,
די פּשרע רביצין מיטן פּאַרטעך פּאַרהאַנגען,
דעם ליבן באַהעלפֿער, דעם זוללן־וסובֿא.
די רביצין פּלעגט הייסן אונדז וואַסער טראָגן,
דער ב<אַה>עלפֿער מיט די מיטאָגס האָט יחדיו געמאַכט,
דער רבי פּלעגט פּאַטשן >און< שמײַסן און שלאָגן,
דערצו נאָך פּאַרזאָגן אַ הודעה פּאַר נאַכט:
„קינדער, וואָס געהערט, וואָס געזען,

געדענקט, איך לאז אײַך איצטער לויז;
די מאַמע וועט פֿרעגן וואָס >אוך< וועלן —
פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס!". . .

מיט די זעלבע מורא בין איך אויסגעוואַקסן,
איך האָב ערשט דערזען, אז די וועלט איז דער חדר,
אונדזער רבי איז די ציַיט דער עקשן,
פֿון זײַן קאַנטשיק ציטערט אַלע גלידער.
הײַנט נאָרט אויס אייניער דעם אַנדערנם ביסן,
פֿראָסט אז מע רײַסט שוין מיט גוואַלד פֿון מויל;
דער שטילער, דער ערלעכער וועלט אויסגעריסן,
רציחות און עוולות, אז עס נעמט אַן א גרויל!
נאָר די ציַיט האָט מיר באַלד ערקלערט,
אז איך בין נאָך פֿון חדר ניט אַרויס:
„ברודער, וואָס געזעלן, וואָס געהערט —
פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס!". . .

איך וויים, אז דער יוד האָט זײַן ערע פֿאַרלאָרן,
לאָזט זיך רײַסן די פֿאות, נאָר א קערבל דערפֿאַר;
צײַט ער איז אין פּוילן פֿאַרטריבן געוואָרן,
בײַן משוגענעם פֿריץ צו זײַן א ראַנדאַר.
ע ר רופֿט דעם יידן „זשיד פֿאַרכאַטי",
און ע ר רופֿט עם „פֿאַנאַטשיק" און קושט אים די האַנט!
און אַלע שרײַען נאָך, אז יאַנקל פּוסקאַטע
איז א תקיף בײַן פֿריץ, א פֿליגל־אַדיוטאַנט . . .
און דער פֿריץ וואַרפֿט אים צו דער ערד,
זײַן בערדל צופֿט ער אים אויס!
איך האָב נאָך מערער געזען און געהערט —
נאָר פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס! . . .

אַט דער זעלביקער יוד, וואָס לעבט אין ספּנה
(אז דער פֿריץ זאָגט אים „וואַן!"), האָט ער שוין א זכיה . . .
קומט ער אַבער אין שול, איז ער אַן אַתה־בחרתנו,
און חמישי איז עם שוין א קליינע עליה.
צו עליות, צו הקפֿות, צו אַתה הראת,
דא וועלט שוין פּבוד געווינען אויפֿן שאָל,
חול־המועד צום קלפּי פֿאָר א גבאי, מהיכא־תיתי,
וועלן ניט — איז זילזולים אין שול אויפֿן קול!

דער שילט, דער זידלט, דער שוועָרט,
דער שרײַט אין שול: „ממזר, ארוים!"
איך האָב נאָך מערער אַז״וו.

אַז איך גיב אַ קוק אויף די יידישע קראָמען,
פֿלאָצט מיר מײַן גאַל, איך האַלט עס ניט אויס —
זעצן אַן קרעמערקעס, עשׂרת בני המן,
און אַלע פּאָד נומעראָם, פֿון קליין ביז גרויס . . .
גייט דורך אַ מענטש וועָרט ליאַרעם און יללות,
און דראָקעס, אַז פֿליען פֿײַערטעפּ אין קאָפּ;
עס רוישט די גאָס פֿון קולות מיט קללות,
ביז מע רײַסט דעם סוחר דעם ארבל אַראָפּ . . .
וואָס קען האָבן דער יוד פֿאַר אַ וועָרט,
אַז זײַן האַנדל זעט אַזוי אויס?
איך האָב נאָך מערער אַז״וו.

איך וויים גאַנץ גוט, אַז דער יוד האָט ערכות
מער פֿאַר יעדער נאַציאָן אין דער וועלט —
ער צאָלט פֿון פֿלייש, פֿון מצה, פֿון ליכט, פֿון ברכות,
ער עסט ניט, ער טרינקט ניט — און עס קאָסט רק געלט! . . .
דער קריסט האָט דאָך אויך שפּיטעלער, פּריוטן,
ער האָט אַ באָגודעלנע און אַ פּאַרקאָן אַרום זײַן פֿעלד,
ער האָט אויך לערעשולן, ער גיט אויך רעקרוטן,
און צאָלט קיין קאַראָבקע און ניט קיין קבורה־געלט!
און דער יוד איז מיט לאָסטן באַשוועָרט,
אייביק צאָלט ער זיך ניט אויס.
איך האָב נאָך מערער אַז״וו.

איך וויים גאַנץ גוט, אַז פֿילע מענטשן
האַלטן טערמין צוליב קאָנטע אויף וויַיטער,
דערהאַלטן די ראָטע איז דווקא מיט קונצן,
דען היַינטיקע וועלט איז גוט וואָס געשיַיטער . . .
באַקומט מען נאָר איינעם אַ וויצשטאָק, אַ פֿרײַער,
מאַכט מען אים ציכטיק, אַז עס קרייט ניט קיין האָן!
כאָטש יענעם קומט אויס צו גיין כאָטש אין פֿײַער —
וואָס אַרט דאָס וועמען? וואָס גייט דאָס דעראָן?
ד׳רום איז קרעדיטונג געשטערט,

אז מע גיט פֿראָסט פֿון האַנט ניט אַרויס.
איך האָב נאָך מערער אַז"וו.

איך וויים, אַז דער יִד טוט פֿאַרקערט נאָר,
וויִ די גמרא האָט געגעבן אין לערנען דעם סדר —
ניט צו פֿופֿצן, נאָר צו זיבן יאָר
לערנט ער תּלמוד אין זײַן פֿאַרשפֿאַרטן חדר;
אַז ער קען נאָך ניט די וועלט מיט אירע רמאָות,
צו דיני ממונות איז ער נאָך אַ קינד,
אַז ער וויים ניט, וואָס באַטײַט גאָר די וויִבערשע המצאָות,
און צום סדר פֿון נשים איז ער נאָך גאָר בלינד;
און דאָ איז די עבֿרי געשטערט,
אַ וואָרט ריין גייט ניט אַרויס.
איך האָב נאָך מערער אַז"וו.

מע וואָרט נאָר דער יינגל זאָל דרײַצן יאָר ווערן,
באַווײַזט זיך שוין אין חדר אַ מחותּנם אַ יִד,
אין אַ שלומפּער מיט אַרבל, אַ רויטן נאָז מיט אַ שטערן,
דער געלינקער יינגעלע ציטערט גליד פֿאַר גליד . . .
באַלד ווערט אַ ליאַרעם, פֿראָסט ביז אַ דראָקע,
דער יִד מיט דעם רבין, דער יינגל דער סאָפּעט,
די מוטער קוועלט פֿון די רייד די געשמאָקע,
און צום סוף באַקומט ער אין בעקעלע אַ גלעט;
מע זעט, אַז די פּלה איז באַשערט,
„מזל-טוב!" שרײַט מען שוין אויס . . .
איך האָב נאָך דאָרטן מערער געהערט —
נאָר פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס! . . .

מע הוליעט אַ חתונה, מע פֿאַרגעסט אַן שמערצן;
אַז דער זיווג איז גליִק, דאָס זעט מען בחוש:
ער — קוים בר-מיצווה, זי — אַ יאָר פֿערצן,
זיי קענען גיין שפּאַצירן אונטערן טיש . . .
מע עסט האַרטע קעז, מזל-טוב אין גאַנצן,
וויִבעלעך, פּאַטשט, איר האָט נחת דערלעבט!
ביידע מחותּנתטעס אַ שעמעלע טאַנצן,
דעם חתן אַ כאָמעט איז דער בעסטער רעצעפּט;
און איך שטיי פֿון וויִטן, מיר גרוילט,
וויִ די דומהייט בײַ יִדן איז גרויס . . .

פֿון . . . וואָלט איך נאָך דערציילט —
נאָר פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס! . . .

ווען מיר שיינט מײַן גליק האָב איך אַבונענטן —
איך האָב שוין קרובֿים, וואָס פֿרײַנדלען זיך גאַנץ פֿעסט;
מע קומט מיט חניפֿות, מיט פֿאַלשע קאָמפּלימענטן,
א שבת, א יום־טובֿ האָב איך שוין פֿול געסט.
איך געדענק, ווען איך בין א יתום געבליבן,
בין איך געווען עלנט — קיין גואל, קיין פֿרײַנד . . .
אַך, איר מענטשן! איר זײַט ווי פֿליגן,
איר קומט צו פֿליען ווען די זון מיר שיינט;
און ווען מײַן רעדל ווערט איבערגעקערט,
אַנטלויפֿט מען פֿון קליין ביז גרויס . . .
איך האָב מערער געזען און געהערט —
נאָר פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס! . . .

הכּלל, אין וועלט־חדר זעט מען זיך אָן
א גרויסן זוואָריניע מיט אַלערלײ חיות:
א טיגער, א פֿוקס, א ווילדער האָן,
אַן אַבוזאַנע אין א קאַפּעליוש מיט אירע העוויות,
אייזלען און פֿערד, וועלף און בערן,
גיפֿטיקע שלאַנגען, קעץ און מײַז,
שלאָפֿינקע שעפּסלעך, וואָס לאָזן זיך שערן
און אַפֿטער צו זײַן פֿאַר די חיות א שפּיז . . .
דער ברומט, דער טאַנצט, דער יאָגט,
דעם דריקט מען די נשמה אַרויס.
דעם נימשל וואָלט איך נאָך געזאָגט —
נאָר פֿון חדר זאָגט מען ניט אויס! . . .

ש"ע, 1871

קול ממרומים

כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה
כי יש שכר לפעולתך נאם־ה' (ירמיה לא, 15)

צי דו, מײַן טאַכטער, טוסט עס ברומען,
די אויגן איז דיר פֿול?
דײַנע טרערן איז געקומען
צו מײַן הימלשטול.

געגוג צו לאַזן טרערן רינען,
הער שוין אויף דײַן ליד!
אין ים קען מען אַ גרונט געפֿינען,
צו דײַן טרויער ניט . . .

דײַן קינדס צרות צו באַשרײַבן
קלעקט ניט קיין פּאַפּיר;
ווען אַלע טײַכן טרערן בלײַבן,
האַט עס אויך קיין שיעור . . .

מאַך, מײַן טאַכטער, מיר ניט שולדיק
אויף די צרות, וואָס ער האַט,
מע דאַרף זײַן רויק און געדולדיק
און האַפֿן צו גאָט.

זאָג די קינדער אין מײַן נאָמען:
הערט אויף אײַער קלאָג!
טרייסט דײַן יוסף און בנימין
מיט דאָס, וואָס איך דיר זאָג.

אויף מײַן וועלט איז דאָ אַ פֿולע אומות,
לעבן זיך גאַנץ גרינג;
נאָר פֿילע לעבן נאָך ווי בהמות —
גלייבן אין אַלצדינג.

דער דינט צו וואָסער, דער — צו פֿײַער,
געטער — פֿול די שטאָט!
ביי דעם איז גאָר אַן אייזל טײַער,
ווײַל דאָס איז זײַן גאָט . . .

און זיי גיבן גאָט אַ קרבן,
שעכטן מענטשן פֿיל;
טויזנטער זײַנען צעשטאָרבן
דורך די דומע שפּיל.

זע אין אינדיען ביי די היידן
זייער פֿײַערטאָג;
וועט דאָס דיר אַ משל קליידן,
טרייסטונג צו דײַן קלאָג . . .

אז מע שלעפּט א וואָגן מיט געריידער,*
מיט רעדער אויפֿן גאַס,
מעגטשן לייגן זיך אַנידער
און ער צעריַיבט אויף אַס.**

האַלטן גאַט פֿאַר א שלעכטן,
בלוט פֿאַרלאַנגט נאָר גאַט!
שוטים מיינען, אז מענטשן שעכטן —
איז דאָס מיַין געבאָט! . . .

נאָר דער יִיד לעבט מיט קדושה,
זיַין גלויבן קוקט נאָר צי;***
ער גלייבט אין גאָט, אין תּורת־משה,
ניט — מיטעלאַגי.

אין אַלע וועלטן איז גאָט אייגער,
ניט יופּיטער, ניט מערקור;
זיַין קרבן איז א געפֿיל א ריינער,
זיַין בית־המיקדש — די נאַטור.

ווי די זון באַלַיכט וויפֿל שטערן,
אזוי איז זיַין רעליגיאָן;
וועט עס וויל א טעאַלאָג ווערן,
קומט צו משהן אָן.

זיַין גלויבן בלַיבט אייביק דויער,
פֿיל די וועלט וועט שטיין;
וויַיל ער האָט געבויט זיַין מויער
פֿון נאַטור אליין.

ער זאָגט, אז דאָס איז גאָט געפֿעלן,
דאָס נאָר איז זיַין פּלאַן:
טו קיין שלעכטס ניט דיַין געזעלן
און שטיין דעם אַרעמאַן.

פֿרעג זאַלאַן און פּיטאַגאָרוס,
וואָס זיי האָבן ערקלערט;
אַן א גלויבן לַיידט מען צרות,
וועט דעם הויליַן שׂכל הערט.

---

* = געראָדער. ** = אַש. *** = צו.

א הוילער קלערן טוט קיין טובֿה —
דער מענטש ווערט גיך געטויט,
ער שטעלט נאָך זיך א מצבֿה
לעבעדיקערהייט . . .

אמונה איז א שיינע צירונג
פֿאַר דעם וואָס איז געזונט,
אמונה איז א לייכטע שמירונג
צו די גרעסטע ווונד.

מע דאַרף נאָר וויסן דעם אַפּטייקער,
ווו צו קויפֿן דאָס;
דען עס טרעפֿט די דינער זיינען פֿלעקער,
פֿאַרשטייען ניט דעם בעל-הבית.

אמונה איז די האַרץ מטהר
פֿון שווינדל, פֿון אָבמאַן;
אמונה איז א פֿרייַנד א טרייַער
פֿאַר דעם קראַנקן מאַן.

אמונה איז דער גרעסטער גיבור,
בשעת דער לעבן פֿעלט;
אמונה טראָגט גאַנץ לייכט איבער
אַהין, אויף יענער וועלט.

אמונה איז דער הייליקער טעמפּל
אין דעם מענטשנס האַרץ;
רחמנות צינדט דאַרט אָן דעם לעמפּל,
צדקה גיט דאַרט כאַרץ.*

אָט דעם בית-המיקדש האָט איר, יידן,
שוין דרייַ טויזנט יאָר;
איר קענט מיט אים זיין גאַנץ צופֿרידן,
הייליק האָלט אים נאָר!

דאַרט וועט שוין דיין פֿיינט ניט קומען
פֿאַרברענען אים אויף קויל;
דען בייַ זיך האָסטו דיין צונג, דיין גומען,
דיין רעיון און דיין מויל.

* = כאַרטש.

אויב דער שׂונא לייגט אויף דיר א שטעמפל,
פֿון זײַן ביקס די שראָט;
לויף אַרײַן אין האַרצן, צו זיך אין טעמפּל,
בלײַבסטו בײַ דײַן גאָט.

ד׳רום, מײַן קינד, הער אויף צו קלאָגן,
מע מוז געדולדיק זײַן . . .
צום ענדע נאַכט וועט דיר אויסטאָגן,
וועסט נאָך זען די שײַן!

איך האָב אויך פֿאַרזאָגט די פּראָפֿעטן:
„ווילט איר ניט גיין צו שטראַנד,
זאָלט איר נאָר גאָט פֿאַרן קײַזער בעטן
און פֿאָר די פֿריד פֿון לאַנד!״

ווען נאָר פֿריד איז בײַ אײַך פֿאַראַנען,
דאַמאָלס מײַן האַרץ קוועלט;
זײַט נאָר טרײַע אונטערטאָנען
און נוציק פֿאַר דער וועלט.

און מיט די פֿעלקער לעבט אין פֿרידן,
רײַכט זיי טרײַ דאָס האַנט;
אין שול בײַ מיר זײַט אײַך יידן,
און מענטשן פֿאַר דער לאַנד!

די זון וועט וואַרעמען צפֿון-קאָנט,
בלומען וואַקסן שוין;
דו וועסט נאָך זײַן א בורלאַנט
אין דעם קײַזערס קרוין!

מע וועט דיר נאָך זעצן אויבן
אין א שיין געצעלט,
מע וועט דערקאָנען דײַן ריין גלויבן
אין דער גאַנצער וועלט!

נאָר צייל די טעג, צייל די יאָרן,
דער קוואַל גייט נאָך ניט אויס;
דורך זיי ביסטו גאַנץ קליין געוואָרן,
דורך זיי וועסטו זײַן גרויס . . .

שע, 1871

רחל מבכה על בניה

כה אמר ה׳ קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים
רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם על־בניה
כי איננו (ירמיה לא, 14)

די זון האָט אָנגעוויזן אין מערב־זײַט
מיט די רויטע פֿלאָמען, אַז זי נעמט אָפּשייד,
און די נאַכט מיט אירע פֿינצטערקײַט*
האָט אָנגעטאָן די ערד אין אַ שוואַרצע קלייד.
די וועלט מיט אירע לײַט שוויגן שטום,
די נאַטור שלאָפֿט — סײַ בערג סײַ טאָל;
די לבֿנה גייט זיך גאַנץ שטיל ארום,
פֿון די שטערן הערט מען אויך קיין קול.
נאָר אַ שטימע די שטילקייט צעשלאָגט,
אַ קול פֿון אַ פֿרוי ווײַנט און קלאָגט,
מיט די פֿידל שפּילט זי נאָך צי**
אַ טראָג<עד>ישע מעלאָדי.
פֿון איר ניגון, פֿון איר געוויין
קען די פֿוחות אויסגיין:
און שרײַט נעבעך פֿון איר געצעלט:
„פֿאַרוואָגלט בין איך אויף דער וועלט!"

אַ קורצע צײַט האָב איך נחת געהאַט,
בשעת גאָט האָט אײַך אין אײַער לאַנד געשטיצט;
דער מזבח איז געווען מיט קרבנות זאָט,
די פֿרוּבים מיט די פֿליגלען האָבן אײַך באַשיצט.
דודם קינדער אין קרוין געקלויבט,
דער פּחן־גדול אין זײַן קאָסטיום,
און די סנהדרין — ווי אַ געפֿלאָנצטער בייט,
און דער בית־המיקדש — ווי אַ פֿרילינגסבלום!
דרײַ מאָל אין יאָר אין דער צײַט
געקומען פֿון נאָענט און פֿון ווײַט:
דער ברענגט קרבנות צום שלאָכט,
און דער האָט ביפֿורים געבראָכט!
לוויים מיט פּלים געשפּילט,

---

* = פֿינצטערקייט. ** = צו.

דער יִד האָט זיך הייליק געפֿילט,
די גאַסן מיט פֿריילעכקייט זאָט —
דאָן האָב איך נחת געהאַט! . . .

אָבער ציון האָט פֿאַרלאָרן איר פֿאַרגעניגן,
איר מאיאָנטיק פֿאַרשפּילט אין קאָן:
דער אָרט בית־לחם, וווּ מיַינע ביינער ליגן,
גייט שוין אין אָבילות אָנגעטאָן!
דו באַרג לבנון, דו גוטער־פֿריַינד,
וואָסערע פֿים צעטרעט[ן] דיך הײַנט?
דו באַרג מוריה, דו הייליקער אָרט,
א מחמדאָנער מאַטשעט שטייט גאָר דאָרט!
די גאַסן שטייען שוין פּוסט,
די וועגן זיַינען פֿאַרוויסט,
אין פּרמל קיין בלומען בליט,
די טורעמס גלאָנצן שוין ניט!
די כּהנים וואָס האָבן געשטיצט,
די נביאים — וווּ זע איך זיי איצט? . . .
וווּ איז אַיַער קרוין, אַיַער רײַך?
וואָס איז הײַנט געוואָרן פֿון אַיַך? . . .

איך קוק איצט אויף ירושלים בײַן מערב־וואָנט,
איך זע דאָרטן מיַינע קינדער ווי קוילן שוואָרץ;
זיי שפּאָרן אָפּ די קאָפּ אויף די דאָרע הענט,
און אָכצען נאָר און קרעכצן, אַז עס פֿאַרקוועטשט דאָס האַרץ!
ניטאָ אין ירושלים קיין בוים, קיין שטיין,
וואָס איז ניט געווען נאָס פֿון מיַין קינדס געוויין;
מיַין קינד צו דריקן איז א קינדערשפּיל,
וווּ מע שיסט — איז ער דער ציל . . .
פֿון מאָלדאָווע הער איך א געשריי,
מיַין קינד שרײַט דאָרט „אוי־וויי!"
פֿון אראָביען שרײַט ער „ניט גוט!" —
מע פֿאַרגיסט דאָרט ווי וואָסער זײַן בלוט . . .
פֿון אַזיען שרײַט ער נעבעך „שלעכט!" —
דאָרטן געפֿינט ער קיין רעכט;
אין פּרס באַווײַנט ער די ערד,
דאָרט טוט מען מיט זיי ווי מיט פֿערד . . .

אין הימל די טויזנטער שטערן
באוויינען אלע מײן קינדס אומגליק,
די אלע ביימער גיסן טרערן,
די פֿייגלעך ענטפֿערן אויך צוריק!
נאָר די האָרץ פֿון דײַנע פֿײַנד איז פֿאַרשטיינט,
דער אומגליק האָט זיי דאָס האָרץ פֿאַרשפּאַרט!
דער קרוקעדעל, דער אָכזר, טרעפֿט אויך ער ווײַנט,
נאָר דײַנע שׂונאימס האָרץ איז ווי אײַזן האָרט . . .
אָך גאָט, ענטפֿער שוין מיר!
זאָג שוין: פֿיל איז דער שיעור
צו לײַדן, א דור נאָך א דור?
אין צרות — צוויי טויזנט יאָר! . . .
איר שטערן, זאָגט מיר, אויב איר ווייסט,
איז דען אייביק פֿאַרלאָרן מײַן טרייסט?
אוי, ניין, איך שפּיר נאָך, איך שפּיר!
אָך גאָט, ענטפֿער שוין מיר! . . .

שע, 1871

[עפּיטאַף נאָך דער ערשטער פֿרוי]

פּה נקברה
אשה יקרה
רכה בשנים, אהה לשבר
ועשרת ילדים
קברה בחייה
ועריות ירדה אחריהם קבר.

[1872]

דער סנדק

„קוואַטער, שרײַט דער שמש, געשווינד!
גיכער וויקלט, דערלאַנגט דאָס קינד!
די שטוב איז שוין מיט מענטשן פֿול,
דער סנדק זיצט שוין אויפֿן שטול;
זאָמד און פּולווער — פֿאַראַנען אלעם,
דער מוהל שטייט שוין געגרייט אין טלית,

פֿאַראַנען ווײַן, און אויך אַ בעכער,
וויקלט דאָס קינד, דערלאַנגט שוין גיכער!"

קוקט, באַטראַכט נאָר, יידן אַלע,
די קוואַטער זײַנען חתן־כּלה,
בײַ יידן שפּילט מען אַנדערש ליבע,
מע זוכט זיך נאָר אַ מיצווה־סיבה:
נעמט ער דאָס קינד פֿון אירע הענט,
איז דאָס ראָמאַן, די ליבע ברענט,
אין די כּלהס בעקלעך איז בלייבע סימנים,
און בײַן חתן אַ פֿאַרב און פּנים.

וואָס דו ביסט, כּלה, בלייך געוואָרן?
דאָס איז גראָד ניט קיין חסרון;
האָט איר נאָר פֿרײַער קיין שפּאַס געטריבן,
וועט איר זיך שפּעטער בעסער ליבן.
מאַג זיך יענער פֿון אײַך לאָכן
און אין צײַטונג חוזק מאַכן,
קוקט נאָר ריכטיק, ריין ערקלערט,
זעט מען פּראַקטיש — פּונקט פֿאַרקערט.

טרעפֿט בײַ יידן וועַן די סיבה
זיך צו שיסן צוליב ליבע?
אַדער הענגען, אַדער טרינקען?
נאָך אַ מיידל זיך פֿאַרבענקען?
אַדער פֿרײַלינס זיך צו נעמען,
ווײַב און קינדער שטאַרק צו קלעמען?
זי ליבט דעם, ער ליבט יענע —
אָך, עס גרוילט מיר פֿון דער סצענע!

שטייט ניט, קוואַטער, ווי אַ גולם!
גיט דאָס קינד דעם גאַנצן עולם,
טיילט די קישן פּונקט ווי קיצבֿה,
אַלע, אַלע צו דער מיצווה,
פֿון די דעליעס ביז כאַלאַטן,
ביז עס קומט שוין אָן צום טאַטן,
בלייך זײַן צורה, ווי געשטאַרבן —
„נא דיר, גאָט, מײַן קינד אַ קרבן!"

זאָגט אים אָן, דעם יונגן טאַטן,
עם וועט חלילה עם ניט שאַטן;
איז נאָר דער מוהל אַ געניטער,
און דער מוצץ און דער דריטער,
און דאָס קינד איצט אַ געזונטער,
פֿאַלט זשע, פֿאַטער, ניט אַרונטער;
שוועֿר איך אײַך איצט בנאמנות:
מל זײַן איז גאָר קיין ספֿנות.

און דער מוהל פֿרוּווט דעם יינגל,
האָלט דעם פֿינגער אויף זײַן צינגל,
„האָט קיין זאָרג, זאָל אײַך ניט מאַנגלען —
ביַי דאָס קינד איז ריין די אַנגלען!"
שרײַט דער מוהל זייער פֿריילעך,
און מײַן סנדק, ווי דער מלך,
זיצט אויף שטולן און איז בודק;
ביַי דער זײַט, אַ פּלאַץ נאָך ליידיק.

לאָזט אַן אָרט און בעט מיט בושה
אליהו הנביא צו חבֿרותא,
זאָל ער זען און זײַן אַן עדות,
אַז די תּורה איז אונדז קודש.
צײַט מע האָט זי אונדז געגעבן,
גיבן מיר פֿאָר איר דעם לעבן;
אונדזער בלוט פֿליסט ווי טײַכן,
נאָר איר וואָרט ניט אויסצוּוויַכן!

איר קענט דעם סנדק, וואָס זיצט אין טלית?
עס בלישטשעט, דאָכט זיך, אויף אים דער דלות,
אַ פֿראָסטער יידל פֿון דער וויַטן,
מיט אַ הויקער פֿון ביידע זײַטן;
די פּאות לאַנג ווי יידישער גלות,
טראָנטעס שלעפּט זיך פֿון די פּאַלעס.
צו זען פֿון וויַטן דעם שיינעם חתן —
איז ער, דאָכט זיך, ניט וועֿרט אַ גראָשן,*

אָבער רעדט מיט אים, זעט איר אַ חידוש
(ניט קיין טערקיש נאָר אין יידיש),

* = גראָשן.

געפֿינט איר אים פֿולקום אין אַלע פֿאַכן,
באַזיצט קענטעניש, ידיעות סכן,
מאַטעמאַטיק גאָר אויסגעצייכנט,
אַסטראָנאָמי אויך אויסגערעכנט,
פֿיזיקאַלאָגיע א גאַנצע קוועלע —
הערט ווי ער רעדט פֿון דער זעלע!

איבער הויפּט איז ער קלאָר אין כאַראַקטערן,
די זיטן פֿון מענטשן צו דערקלערן,
וואָס דאָס איז דער בוך פֿון דער וועלט,
וואָר עס איז אמת און וואָר — פֿאַרשטעלט,
וואָר עס איז ריין, כאַראַקטעזירט,
וואָר עס איז פֿאַלש און פֿאַרמאַסקירט,
וואָר עס איז אומגליקלעך און האָט אַלעס,
וואָר עס איז גליקלעך מיט דעם דלות.

מענטשן מיט זשעני טרעפֿט פֿיל בײַ יידן,
אַפֿילו אונטער שנײַדער, שמידן,
וואָס זײַנען גאָר ניט קיין נאַראָנים,
און קענען לעזן אויף איטלעכעם פּנים.
וואָלט מען זיי לערנען אין די יונגע יאָרן,
וואָלט פֿון זיי באמת מענטשן געווואָרן;
דען אין יידן ליגן פֿאַרקייטן,
נאָר דאָס האָט פֿאַרשטיקט זײַנע שלעכטע צײַטן.

דען וואָר וואָרט בײַ יידן א בעל-מלאָכה?
אַז ער בליַבט א יתום, אָן א משפּחה,
די צײַט טוט אים דריקן, פֿרעסן,
האָט ניט אויף א מאָל אַפּצוענסן,
וואָר רעדט פֿון לערנען, פֿון א חדר;
דאָמאָלס גייט ער ערשט צו א שנײַדער,
האָט ער כאָטש עסן און וווּ צו שלאָפֿן —
טא וואָסער בילדונג איז פֿון אים צו האָפֿן? . . .

ד׳רום פֿעלט בײַ יידן מזל-ברכה,
וויַיל מע שעמט זיך מיט א מלאָכה . . .
וואָלטן מענטשן פֿון שיינעם שטאַנד
געגעבן די קינדער א פֿרעפֿעסיאָן אין האַנט,
דערצו זיי בילדן, ניט זײַן פֿאַרגרעבט,

וואָלט די מלאָכה גאָר אָפּגעלעבט,
און די מדינה וואָלט האָבן פֿון יידן
געבילדעטע שוסטער, שניידער, שמידן.

נאָר אַט דאָס איז טאַקע בײַ יידן די צרה,
אַז וועָר — דער יחסן, דער — דער שׂררה;
אַלעמען ווילט זיך זײַן יחסנים,
ווינטשן די קינדער צו זײַן רבנים.
האָט זײַן פֿעטער באַקומען סמיכות,
טאָ וועָר איז גלײַך מיט אים אין יִחוס?
לסוף — דער רב לעבט פֿון צעטל,
און זײַן ציג עסט טעג אין שטעטל . . .

נאָר פֿעיקייטן קען מען אין יידן געפֿינען,
פֿאָרנונפֿט, פֿאָרשטאָנד, אַ געזונטן זינען,
מע קען פֿון יידן אַלעם מאַכן,
און קען זײַן נוצלעך צו אַלע זאַכן.
ניט ווי שׂונאים אויפֿן יידן זאָגן,
אַז ער איז ווי אַ פֿינפֿטער ראָד צום וואָגן,
ער איז פֿאַרפֿאַלן, ער איז פֿאַרדאָרבן,
זײַן פֿאָרנונפֿט איז אָפּגעשטאָרבן.

דאָס רעדט מען נאָר הויל פֿון שׂינאה,
ער קען זײַן נוצלעך צו דער מדינה;
וויל מען ריכטיק זען די בחינה
(נאָר אַן פֿײַנדשאַפֿט און אַן קינאה),
ווי דורך בילדונג איז דער יִד געשטיגן,
טאָ זעט אין אויסלאַנד, וועט איר קריגן
מיניסטאָרן און קאַנטאָרִיסטן,
וואָס פֿירן מיט שׂכל, גלײַך ווי קריסטן.

און דאָ אין רוסלאַנד איז אויך צו האָפֿן,
נאָר דער יִד זאָל ניט זײַן פֿאַרשלאָפֿן,
ער זאָל דעם יוגנט ערציִען בעסער,
ווערט דער יִד טאָג-טעגלעך גרעסער.
מיט פֿרײַנדלעכע אויגן קוקט די רעגירונג,
ער דאַרף נאָר בעסערן זײַן אייגענעם פֿירונג,
ער זאָל ניט בײַסן, ווען ער זייגט די בריסט,
באַקומט ער זײַן רעכט גלײַך מיט דעם קריסט.

נאָר אַנדערע האָבן אויפֿן יידן אַ טעות —
מע זעט אַ הויקער מיט לאַנגע פּאות
אײַנגעשמוצט דורך אין בלאָטע,
טראַנטעם שלעפּט זיך פֿון קאַפּאָטע;
אין דער לאַנדעסשפּראַכע איז ער שטום,
מיינט מען ער איז גלומפּ און דום!
אָט פֿון דעם סנדק הערט אַצינד,
ווי ער טענהט צו דאָם קינד.

דער זאָל איז גרויס, דער עולם אַ געפּאַקטער
פֿון דעם רבֿ ביז דעם פֿאַקטער,
פֿון דעם קרעמער ביז דעם בעל־מלאָכה,
פֿרײַנד, און קרובֿים, און די גאַנצע משפּחה,
און די איזבאַרשטשיקעס פֿון דער קהילה —
געקומען אַלע צום ברית־מילה.
דער מוהל שטייט שוין מיט מעסער גרייט,
דער סנדק שרײַט: „אַ ווײַלע שטייט!"

דער עולם בליבט שטיין שטאַרק פֿאַרחידושט:
אַ נײַם? אַ הודעה — אַיידער מע יידישט?
דאָך בליבט מען שטיל שטיין מיט בושה,
פֿונקט ווי אין שול צום חזנם קדושה;
דען דער סנדק איז זיי גוט באַקאַנט
פֿאַר אַ קלוגן מענטשן, מיט פֿיל פֿאַרשטאַנד,
מע קומט צו עם שטענדיק עצות פֿרעגן,
און זײַנע ווערטער מוז מען וועגן.

— רבותי! — זאָגט דער סנדק — איך בעט אײַך מחילה,
מיר ווילן דאָ אַ ווײַלע אויפֿהאַלטן די מילה:
אַ יושר פֿריער דאָם קינד מסביר צו זײַן,
אין וואָס פֿאַר אַ וועלט ער קומט דאָ אַרײַן.
הגם דאָם קינד וועט דאָ וויניק פֿאַרשטיין,
איך מיין אָבער מער אײַך, ווי דאָם קינד אַליין,
אַגב זאָל דער פֿאָטער דאָם הערן בײַן בליוונג,
פֿילײַכט וועט דאָם ווירקן צום קינדס ערציונג.

דו נײַער גאָסט, דו אומשולדיקעם קינד,
איך באַדויער זייער דײַן קומען אַצינד!

עס דוכט זיך דיר אָפּ, עס שטעלט זיך דיר פֿאָר,
אַז דו קומסט דאָ אויף אַ וועלט — לויטער און קלאָר;
וועסט דאָ געפֿינען מלאָכים, ווו דו וועסט זיך קערן,
אומשולדיקע מענטשן מיט ריינע כאַראַקטערן,
אייגער מיטן צווייטן לעבן פֿרײַנדלעך און גוט,
מע וועט דיר ליבן, ווי איצטיקע מינוט! . . .

דו זעסט אַלע טוליען דיר צו זיך,
ווײַנסט עטוואָס, שטילט מען דיר אויף גיך;
מע גיט דיר זײַגן, מיטן גרעסטן פֿאַרגעניגן,
מע קושט דײַנע גלידער, מע זינגט דיר אין ווײַגן,
מע ווילט, מע באָדט דיר, מע ליבט דיר ווי דעם לעבן,
וואָס דו ווינטשסט אויפֿן ווונק, ווערט אַלץ דיר געגעבן;
דײַן מוטער באַגיסט דיר מיט אירע הייסע טרערן —
מיינסט דאָס וועט אייביק אַזוי געווערן?

ביסט געלעגן ביז יעצט אין בויך ווי אין תּפֿיסה —
חושך, פֿינצטער, קיין לופֿט קיין פֿריסע;*
די קאָפּ צו די פֿיס, געבויגן אין דרײַען,
די מויל פֿאַרשטיקט, קיין אָטעם קיין פֿרײַען.
פֿלוצלינג דערזעסטו אַזוי אַ ליכטיקע וועלט,
דײַן מויל איז שוין אָפֿן, די שײַן ניט פֿאַרשטעלט,
אַ לויטערן הימל פֿול מיט ליכטיקע שטערן,
מיינסטו, אַז דײַן גליק וועט אייביק געווערן?

ניין, מײַן קינד, זײַ נישט אין טעות,
איך זאָג דיר דעם אמת, גאָר אַן המצאָות,
אַז די וועלט איז אַ ים, גרויס און בריט,
וואָס איז פֿול מיט צרות, מיט מאַנגל, מיט נייט.**
און ביז דײַן שיפֿעלע וועט קומען צו אַ ברעג,
גאָט וויים ווי דיר וועט דאָ גיין די וועג . . .
דען אַ רגע גייט פּמעט נישט אַוועק,
ווו מע האָט ניט פֿאַרדרום אַדער שרעק.

דען אַלע מינוט שווימען אונטער וואָלן,
אַז די שיפֿעלע מיינט, זי איז שוין פֿאַרפֿאַלן;
און דאָ איז פֿינצטער, מע זעט ניט קיין שטערן,

---

* = פֿרישע. ** = נויט.

דען דער שׂכל באַלײַכט ניט ביז צום ברעג,
מע זעט ניט אַפֿילו אויף אײַן טאָג רײַז —
פֿון איין צרה ניט אַרויס, די צווייטע איבער נײַס;
מע וויל זיך שוין דערנאָך שיפֿן צוריק,
איז מען אַבער ווײַט פֿון ברעג אַ שטיק . . .

פֿונקט ווי אַ ייִנגל האָט זיך פֿאַרגעניגן —
שטייט זומער בײַן פֿענצטער און כאַפּט פֿליגן,
אַנדערע דערדריקט ער קוועטשנדיק אין האַנט,
נאָר די לעבעדיקע לאָזט ער זיי אַרײַן בײַנאַנד
אין אַ גלאָז מיט וואַסער, פֿול אַנגעגאָסן;
זי צאַפּלט זיך נעבעך מיט די גרעסטע פֿאַרדראָסן,
זי ראַנגלט זיך מיט די פֿים, מיט די הענט,
צוצוקומען צום גלאָז, איז אַבער גליטשיק די ווענט . . .

די וועלט איז צו אַ גלאָז מיט וואַסער גלײַך,
פֿאַר אונדז, פֿליגן, זעט דאָס אוים אַ טײַך;
די ציַיט ווערפֿט אונדז אייַנציקווײַז אַהער אַרײַן —
געווײַס מוז דאָס בײַ איר אַזוי אַ שפּילכל זײַן . . .
גוט איז דעם, וואָס זי קוועטשט יונגערהייט,
אָט האָט ער אַן מי באַקומען דעם טייט;*
מיר וואַלטן אויך אַזוי אַ טויט וועלן,
הייסט זי אַבער אונדז פֿרײַער זיך מאַטערן, קוועלן . . .

מיר צאַפּלען זיך נעבעך מיט אַלע אַברים און גלידער,
מיר מאַטערן זיך נעבעך אַבער און ווידער,
מיר ראַנגלען זיך נעבעך קרעפֿטיק און היציק,
מיר קומען צום וואַנט — עס איז זייער גליצִיק**. . .
אַן אַנדערער האָט שוין, דאַכט זיך, באַלד דעם גליק,
קומט צו גיין די ציַיט און בלאָזט אים אַרײַן צוריק . . .
אַזוי צאַפּלט מען זיך, ביז מע בליַיבט אַן געזונט,
ביז מע ווערט דערטרונקען און מע פֿאַלט אויפֿן גרונט . . .

פֿאַרשטייסטו, מײַן קינד? אָט דאָס איז די וועלט,
וואָס דיר האָט זיך אַהער צו קומען פֿאַרוועלט!
מע זעט נישט אַן אַ מינוט אַ רויקע, אַ פֿרײַע,

---

* = טויט. ** = גליטשיק.

אַלע וויַלע קומען קראַנקייטן נייַע:
א פּיבער, א טיפֿוס, א ראַמאַטיזם, א וועגערע,
לונגען-פּאַלערן, בלוטשטירצונג און כאַלערע,
און טויזנטער קראַנקייטן מיט די נעמען אַלערליי,
און לייגן מענטשן, קאַשען ווי היי . . .

אזוי גייען די קראַנקייטן פֿון שטאַט צו שטאַט
און טייטן מענטשן אַן א שיעור און אַן שטשאַט;
וואָס באַטרעפֿט דען בייַ זיי פֿילעזאָפֿן, קענער,
חכמים, און קינסטלער, און די גרעסטע מענער?
שעצן קיין פֿרויען צערטלעכע און שיינע,
הערן קיין טרערן פֿון קינדער קליינע;
צעהאַקן, צעליגן גאַנצע געזינטן,
צעקאַשען, צעשניַידן, פֿון פּאַרנט און פֿון הינטן.

דאָ שטאַרבט א פּאַטער אַן א טאַלק, אַן א לאַד,
די קינדער בלייַבן אויף אייביק נע-ונד;
דאָ שטאַרבט א בן-יחיד, דער טרייסט פֿון שטוב,
די מוטער — אַט זי לייגט זיך מיט אים אין איין גרוב!
דאָ לייגט מען א כּלה אין פֿינצטערן קבֿר ארײַן,
מאַרגן האַט דאָס געזאַלט איר חתונה זײַן;
דאָ געפֿינט א קעניגס זון אין קבֿר זײַן מנוחה,
וואָס איז געווען באַשטימט צום קרוין, צום מלוכה . . .

דאָ זײַנען דרײַ קינדער בייַ א פּאַטער געשטאַרבן,
איצט טראָגט ער דעם לעצטן פּאַרן טויט א קרבן . . .
און דאָס האַט טאַקע ניט לאַנג געטראָפֿן,
אז דער פּאַטער איז פֿון צער פֿון שטאַט אָנטלאָפֿן.
פֿיר קינדער האַט ער געהאַט, און וואָסערע שיינע,
קלוגינקע, פֿייַנינקע, ציכטינקע און ריינע!
אין פֿינף טעג פֿאַרברענט זיי דער פֿלאַם,
און דער פּאַטער בלייַבט ווי א ברעט אויפֿן ים . . .

און הייַנט שווימט ער אין א פֿרעמדע שטאַט ארום,
פֿונקט ווי וואַנזיניק קוקט ער אומעטום,
אויף יעדער קינד בייגט ער צו די קאָפּ —
טאַמער איז דאָס זײַנע, דוכט זיך אים אָפּ . . .
און אז ער באַטראַכט, און עס איז ניט זײַן,

גייט ער אומעטיק צוריק אין שטוב אַרײַן;
דאַרט שלאָגט ער זיך קאָפּ אָן דער וואַנט,
ער מיט די פֿאַרוואָגלטע מוטער בײַנאַנד . . .

ביז ער פֿאַלט פֿון טרויער און ווערט אַנטשלאָפֿן,
די קאָפּ פֿאַרוואָרפֿן, די אויגן אָפֿן;
אין שלאָף זעט ער, ווי אײַן קינד איז קראַנק,
די צווייטע ליגט אין תכריכים אויפֿן באַנק,
דער — גלאָצט מיט די אויגן, עס ציט אים די הויט,
די פֿערטע ראַנגלט זיך מיטן פֿירכטערלעכן טויט.
דער פֿאָטער וואַלט וועלן ריידן צו זיי,
פֿאַרקוועטשט אים דאָס האַרץ — זייער לעצטן געשריי . . .

אַזוי האָט דער פֿאָטער קיין נאַכט און קיין טאָג,
זײַן פֿריילעכע געזיכט איז הײַנט פֿול מיט קלאָג;
ער זוכט נעבעך, ער בעט דעם טויט דעם ריינעם,
צו ליגן אין קבֿר מיט די קינדער אין איינעם.
נאָר די בקשה וועלט אויך ניט געהערט,
וויַל ער וויל, איז דווקא פֿאַרקערט —
מע פֿאַרגינט אים ניט דעם טויט, שוין זײַן אַ קרבן,
בעסער זאָל ער לעבן, איז ערגער ווי געשטאָרבן . . .

נאָר מיט די ריינע וואַרהייט צו געבן אַ קלער,
איז ער נאָך נישט איינער, פֿאַראַנטן פֿיל מער,
מיט ערגערע צרות, מיט גרעסערע נויטן,
מיט מערער אומגליקן, מיט שוועריקייטן —
וואָס ער איז קיגן זיי ווי אַ ליכט קיגן פֿלאָם,
ווי אַ טראָפֿן וואַסער קיגן דעם גרויסן ים . . .
פֿאַרשטייסטו, מײַן קינד? אָט דאָס איז די וועלט,
וואָס דיר האָט זיך אַהער צו קומען פֿאַרוועלט . . .

וואַרט, מײַן קינד, עס איז נאָך ניט גאָר,
וועסט ווערן עלטער, וועסט ווערן געוואָר,
אַז עס איז דאָ אויף דער וועלט אַזוי אַ שטיקל פּאַפּיר,
וואָס זי גיט עס דעם נאָמען: „אָרעם" און „גביר".
זי מאַכט גרויס און קליין, חכמים — פֿאַר משוגע,
ממזרים — פֿאַר יחסנים, שוטים — פֿאַר קלוגע;
וועלכע זי ליבט — ווערן געשטיגן,
וועלכע זי האַסט — פֿאַלן ווי פֿליגן . . .

און אַלע מענטשן יאָגן זיך נאָך איר —
נאָך די קליינע, שוואַכע שטיקל פּאַפּיר,
און צוליב איר איז גאָנצענע טעג,
קריג און זילזולים, קלעפּ און געשלעג.
צוליב איר איז גניבֿות, די גרעסטע רמאָות,
זי איז די פּריטשינע פֿון אַלערליי רעות;
אז די וועלט פּאַסט צו אַ טײַך גלײַך צו זײַן,
איין פֿיש שלינגט דעם אַנדערן אײַן . . .

זי איז די מוטער פֿון קינאה, פֿון שׂינאה,
צוליב איר איז פּאָליציעם אין יעדער מדינה,
צוליב איר הרגעט איינער דעם צווייטן,
צוליב איר איז טורמעם, אַרעסטאַנטן אין קייטן.
צוליב איר טראָגט יענער אַ מאַסקע פֿון פֿרום,
די אויגן — פֿאַרגלאָצט, די פּלייצע איז קרום;
און דאָס רוב פֿאַרמאַסקירן זיך נאָר צוליב איר —
רק אויסצונאַרן בײַן צווייטן די שטיקל פּאַפּיר . . .

וועסט וועלן גרעסער, וועסט גיין אויפֿן גאַס,
וועסט זען רעדלעך מענטשן, קאָכט פֿון רעש,
הוזשען ווי בינען און לויפֿן אַרום,
קולות, געשרייען, עס רוישט אומעטום.
דער לויפֿט אויפֿן טאָרג, דער גייט מיט אַ משׂא,
דער לערנט מיט אַ יינגל חומש מיט רש"י,
דער פֿליט פּאָטשט, דער שווימט אויפֿן פּראָם,
דער קלאָפּט מיט אַ האָמער, דער שטייט אין אַ קראָם.

דער גייט מיט אַ האַק, דער אַ רעדל דרייט,
דער שרײַבט אַ ספֿר, דער זיצט און נייט,
דער פֿירט חשבונות, דער פֿאָרט אויף אַ פֿור,
דער ווײַזט מאַגיק, קונצן פֿון נאָטור,
דער זאָגט אַ פּרעדיק, דער זינגט אין כאָר,
דער שפּילט אויפֿן פֿידל, דער איז אַן אַקטאָר;
און נאָך טויזנטער זאַכן, מיט אַלץ צוליב איר,
דאָס טוט מען נאָר צוליב די שטיקל פּאַפּיר . . .

דען דער לעבעדיקער מענטש איז זייער געניט:
ער דאַרף עסן, אַ שוך און אַ קלייד,

ער דאַרף א דירה און אַלץ וואָס צום לעבן,
און אַן די מזומנע ווערט קיין זאַך ניט געגעבן.
ד׳רום פֿירט זי די וועלט פֿאַרן נאָז,
א מענטש אַן איר איז ניט ווערט א בלאָז;
ד׳רום אַלע פֿאַדלאָסטן קומט נאָר דורך איר,
דען יעדערן ווילט זיך די שטיקל פֿאַפּיר . . .

כּל־זמן דו ביסט יונג, איז נאָך אַלץ נישקשה,
דאַרפֿסט ניט קיין געלט, דאַרפֿסט קיין פֿרנסה;
וועסט ווערן עלטער, וועסט ווערן גרעסער,
וועסט זיך וועלן כאַטש כאַפּן פֿאַר א שאַרף פֿון א מעסער . . .
דען אַן געלט איז דאָ פֿראָסט ניט קיין וועלט,
ווועט שוין אַלע וועגן פֿון דיר זיין פֿאַרשטעלט;
און וועלכן געשעפֿט וועסט וועלן טאָן,
האָבן שוין אַנדערע פֿאַרכאַפּט פֿון פֿריִער אַן . . .

צו שפּעט, מײַן קינד, ביסטו אַהער געקומען —
אַלע געשעפֿטן האָט מען שוין פֿריִער פֿאַרנומען!
ווילסט אפֿשר א קרעמער פֿון שניט ווערן?
איז שוין דאָ קראָמען ווי אין הימל די שטערן . . .
פֿון אַלע פֿענצטער האָקט מען טירן דורכויס,
מע באַצאָלט נאָך דעם ווירט אויף דרײַ יאָר פֿאָרויס;
מע פֿאַרלירט דאָס געלט, מע בלײַבט אַבֿיונים,
דען עס איז דאָ מערער קראָמען וויפֿל קונים . . .

נו, ווילסטו אפֿשר גאָר א פּאַדריאַדטשיק ווערן?
דאָס איז נאָך ערגער, מוז איך דיר ערקלערן!
דען א ליאַדע קבצן גייט הײַנט אויפֿן טאַרג,
א קאַנווערט מיט זאַלאָג ליגט ער אויף באַרג . . .
דען מע שפּילט אין סטראַשאָק בײַ הײַנטיקער וועלט,
מע מיינט ניט דעם פּאַדריאַד, נאָר די אַפּטרעטגעלט;
און אַפּטרעטגעלט טיילן, פֿאַר אַלעמען זײַן יוצא,
קען ניט סטײַען די חלה אויף המוציא . . .

וועסט אפֿשר גאָר וועלן ווערן א בעל־מלאָכה?
וועלן זיך מיט דיר שעמען דײַן אייגענע משפּחה . . .
הגם בעלי־מלאָכות, דאָ אין דער פֿאַרצײַטיקער ליטע,
איז דובלט פֿיל דער שיעור אין יעדער פּיתה.
איינער שלינגט אײַן דעם אַנדערנס ביסן,

פֿון מויל וועלט עס ארויסגערישן;
די נייַע בעלי־מלאָכות זיַינען פֿיל מכלה־מקח,
דען פֿאַר וואָס עם — קיין ברויט, דעם צווייטן — לעקעך?

וויבלסט אפֿשר גאָר א רב אין א שטעטל וועלן?
זאָג איך דיר, זאָלסט גאָר דערפֿון ניט קלערן!
דען אַלע פּעלצלעך, און אַלע קאַצעביקעס,
אַלע בּאַרענקאַוועס קוטשמעס, מיט אַלע קרייַקעס,
פֿיל עס געפֿינען זיך אין דער קהילה,
זיַינען אויף דיר באַלעבאָטים, די וויַבער אויך אפֿילו!
דעם רשע ביַי א דין מוזסטו אויך געדענקט געבן,
וועלן ניט — האָסטו שוין ניט פֿון וואַנען צו לעבן . . .

און צו וואָס פֿאַר א געשעפֿט דו כאַפּסט זיך אַפֿריַער,
זיַינען שוין פֿאַרלאָפֿן קליגערע פֿון דיר . . .
מאָגסט קלערן און טראַכטן די נייַסטע המצאות,
האָט מען אַלץ פֿאַרכאַפּט נאָך מיט מער רמאות.
סיַידן וואָס מע טאָר ניט, וועסטו זאָגן מע מאָג —
חלילה, ברודער — פּאָליציע, אַסטראָג!
טא וואָס האָט דיר געפֿעלט אין דיַין רויקן געצעלט,
וואָס האָט דיר געלוינט צו קומען אויף דער וועלט?

הייַנט וועסטו געפֿינען פֿאַרשיידענע סעקטן,
וואָס יעדער וויַזט דיר זיַינע פּראָיעקטן —
ביז דריַי פּיתות געפֿינסטו אונטער יידן,
וואָס איטלעכע איז מיט אירע דעות פֿאַרשידן,
וואָס יעדערער וועט דיר רק ציען צו זיך,
יעדער וועט שריַען: „מיַין קינד, פֿאָלג מיר!"
און פֿון איטלעכן ראיות ווי טיַיכן פֿליסט,
אז ער איז דער גאָר, דער צווייטער דער ניסט*. . .

דער חסיד וועט דיר ציען צו זיַינע חסידות,
וועט רק דערציילן פֿון רבין א נייַעם חידוש;
וואָס משה האָט געוויזן אין מצרים פֿאַר אונדז,
איז דאָס הייַנט בייַ רבין א קינדערשער קונץ . . .
וואָס אליהו האָט מחיה געווען א מת,
וואָלגערט זיך הייַנט בייַ[ן] רבין דער נס;

---

* = נישט.

415 און אַלע ניסים פֿון תּנאַים, אַמוראַים —
דערציילט מען אויפֿן רבין גרעסערע פּלאַים . . .

דער רבי האָט געריסן פֿון הימל אַלע ווײַלע
דורך מיכאל און גבֿריאל און גאַנץ שׂרי־מעלה;
ער פֿירט דין־תּורות מיטן ס״ם, דעם ניט־גוטן,
420 פֿאַר וואָס ער לאָזט ניט צו יידן צו אַלעם גוטן.
דעם מלאך רײַסט ער אַפּ א פֿליגל, דעם — א פּאה,
וואַרעם ער האָט אין הימל די ערשטע דעה,
הײַנט רוחות, שדים, פּחי־לצנים, מזיקים —
וואַלגערן זיך אין פֿירהויז בײַ די צדיקים . . .

425 נאָר אויסער דעם וועט ער דיר ווײַזן,
אַז זיי האָבן עולם־הזה, מיט טרינקען, מיט שפּײַזן —
מע עסט, מע טרינקט, מע הוליעט, מע שפּרינגט טאָג ווי נאַכט,
דורך אין יום־טובֿים ווערט די צײַט פֿאַרברַאכט.
שלמהלע האָט יאַרצײַט, מוז ער שטעלן תּיקון,
430 זרחם ווײַב גייט טבֿילה, מוז ער נאָך בראַנפֿן שיקן,
דער קויפֿט א נײַע בעט, דער — א נײַע וויג,
בײַ כאַצקעלען האָט זיך געציקלט א ציג,
דער געווינט א קעז, דער פֿון רבין א געריס,*
ווער שמועסט — א חתונה, א שלום־זכר, א מזל־טוב, א ברית.

435 דער מתנגד וועט אַנערדן אויף זיי פּל־הרישעות,
ער וועט זיי שילטן מיט אַלערליי מיתות;
ער וועט דיר ווײַזן מיט אַלע ראָיות,
אַז זײַן גלאַצן מיט די אויגן איז פֿאַלשע העוויות.
עס איז אַסור מיט זיי זיך צו זײַן מתחתּן —
440 ער האָט דאָס אַליין צוואָה פֿון זײַן טאַטן!
און ער וועט דיך בעטן צו זיך אין פּיתה,
וועסטו באַלד דערזען א סעקטע א דריטע . . .

די דריטע שרײַט: „בריידער, עפֿנט די אייגן!**
פֿאַר וואָס זאָלט איר וועלן אַלע חכמות פֿאַרבייגן?
445 ביז ווי לאַנג וועט איר זײַן צו שפּאַט, צו שאַנד?
ביז ווי לאַנג וועט איר זײַן ווי גרים אין לאַנד?
פֿאַר אַלעמען איז שוין טאָג, אַוועק שוין די נאַכט,

---

* = געראָס. ** = אויגן.

און דו האַלטסט נאָך די אויגן פֿאַרמאַכט;
אַלע פֿעלקער זײַנען שוין פֿון שלאָף אויפֿגעשטאַנען,
און דו, ייִד, שלאָפֿסט נאָך — א סוף! ביז וואַנען?

ביז יעצט איז געווען אויף דער וועלט א מבול
פֿון שׂינאת־חדת, דער פֿירכטערלעכער מחבל;
האָט אויער ניט געגלייבט אין יענעמס רעליגיאָן,
האָט מען עם געטרונקען, אַלע מיתות געטאָן.
דער ייִד האָט זיך געבויט א תיבֿה פֿון אמונה
און האָט זיך פֿאַרשפֿאַרט ווי נח אין קונע:
„עס מאָג זיך דער מבול נאָך גרעסער זײַן,
צו מיר אין תיבֿה וועט דאָס ניט אַרײַן!"

פֿון מוראָ, פֿון מידות — די בעסטע אויסגעקליבן,
אַרײַנגענומען אין תיבֿה פֿון איטלעכע צו זיבן;
פֿון אַלטע פֿילאָזאָפֿן — זייערע דעות אויף קלאָר —
אַרײַנגענומען אין תיבֿה צו אייניציקע פּאָר.
די תיבֿה סטרויעט ער אויך אין דרײַערליי דירות:
תנ"ך און תלמוד און קבלה מיט די ספֿירות;
פֿון האָפֿענונג מיט בטחון זיך א פֿענצטער געמאַכט,
דאָס זאָל אים באַלײַכטן זײַן פֿינצטערע נאַכט.

און דאָ ווערט דער מבול אַלע טאָג גרעסער,*
פֿון פֿאַנאַטיזעם מיט שׂינאה שטאַרקט זיך דער קשר —
דער פֿאַנאַטיזעם פֿון אויבן פֿלייצט און גיסט,
די שׂינאה פֿון אונטן שטראָמט און פֿליסט.
פֿאַרפֿליצן, פֿאַרגיסן אַלע הײַזער און פֿעלדער,
פֿאַרשטראָמען, פֿאַרפֿליסן אַלע בערג און וועלדער;
און דאָ איז די קינאה צו די שׂינאה א ברודער,
און דאָ האָט די תיבֿה קיין זאָגל, קיין רודער.

פֿאַלשע בילבולים, וואָס ניט געשטויגן ניט געפֿלויגן,
האָבן פֿיל מאָל די תיבֿה צום שטראָם צוגעבויגן:
אז עס גייט א מגפֿה אויף ייִדן מיט קריסטן גלײַך,
זאָגט מען, אז דער ייִד ווערפֿט סם אין טײַך . . .
דאָ ווערפֿט מען א טויטן צו א ייִדן אין חדר,
בכן דאַרפֿן ייִדן בלוט צום סדר . . .

---

* = גרעסער.

אזוי גייט מען, מע שניידט פון לאנד צו לאנד,
גאטעס נאמען אין מויל און א שווערד אין האנט . . .

נאר, אז די פינצטערע יארן איז שוין אוועק,
אראפ שוין די שינאות, ספנות און שרעק,
דער וואסער, דער מבול איז שטילער געווארן,
די פעלקער בארויקט, געשטילט שוין דעם צארן,
די קעניגע אלע האבן געקריגן רחמנות,
מע שיצט שוין דעם יידן פון אלע ספנות,
איז ארויס אן אוקאז פון דער מלוכה
דעם יידן מיט זיין תיבה צו געבן מנוחה.

מע זאל מאכן די שולן פאר ארעם, פאר רייך,
דער ייד זאל זיך בילדן מיט אלעמען גלייך;
מיט אלע נאציאנען זאל ער גלייך זיין אין שטאנד
צו שטימען אין געזעלשאפט, מיט די פעלקער אין לאנד.
דעם פענצטער פון האפענונג מאכט אייך אפן —
גענוג שוין צו ליגן אין תיבה פארשלאפן!
אט דא האט די תיבה צו א בארג צוגעשוווימען,
און דער ייד האט זיך באלד צו בילדונג געזומען.

נאר וויר עס האט דורכן פענצטער ארויסגעשיקט די קראע
מיט די שלעכטע מידות, מיט די פעדערן די בלאע,
זי האט געווים קיינע נוצן געבראכט,
נאר שטענדיק פאר זיך, פאר איר פארגעניגן געטראכט.
וואר עס האט אבער די טויב ארויסגעשיקט אין מיטן,
מיטן פיינעם כאראקטער, מיט די איידעלע זיטן,
פון איר האט שוין דער ייד נוצן געהאט,
זי האט שוין געבראכט אין מויל א בלאט —

פאר די פעלקער דעם יידן אין צייטונג פארטיידיקט,
דעם יידן אין שול מיט דרשות געפריידיקט.
און אנדערע האבן ביכער אין רוסיש געשריבן,
די שינאה פון אומות אויף אייביק פארטריבן,
געווייזן, אז דער ייד נוצט זייער צום לאנד —
ער האט פעיקייטן, פארנופט, פארשטאנד.
דער — פארט אין סאוולאן, ברענגט דעם אמת ארויס,
דער באשרייבט עלילת-דם, ווי עס איז פאלש דורכויס.

דער לערנט אסטראנאמי און מאכט יידן ערע,
בארעכנט אין די מילכשטראסע די לאנגע, די שווערע,
טויזנטער פלאנעטן מיט זייער גאנג און גריים
און באקומט פון אקאדעמיען דאנקען דורכויס.
דער דערגייט מוזיק, שרייבט אפערע און נאטן:
„ראבערט דער דיוול", „אפריקאנקע", „היגענאטן",
מאכט יידן ערע און לאזט פאר זיינע נאכקאמען
מיליאנען געלט, אייביקן גליק, אן אומשטערבלעכן נאמען.

דער שטודירט אוים דאקטאר און האט חיונה בשופע,
דער שטודירט יאריסט און שטייגט אויף א גרויסע שטופע,
דער פון קאנסערוואטאריום ווערט אן ארטיסט אין טעאטער,
דער איז אסאבענע פארוטשעניע ביים יענעראל-גובערנאטער.
דער איז אן אינזשינער, דער — א דירעקטאר,
דער — א ראבינער, דער — אן אינספעקטאר,
דער — א צענזאר, דער — א קאמערציסט,
דער — א לערער, דער — א טעלעגראפיסט.

און אלע האבן אי זיך גוטעם געטאן
אי — גוטע פארשטייער פארן נאציאן,
אלע באשיצן דעם יידן מיטן מויל, מיטן פויל,
וואלטן ווען פון דעם יידן נאר נחת זען.
דען זיי פארנעמט פארן הארצן דעם יידנס ירידה,
זיין דלות, זיינע בזיונות, זיין נידעריקע מידה,
וואס דער יד אליין איז שולדיק דערינען —
זיין נארישער אויפפירונג, זיין פארדרייטער זינען.

בכן שרייען זיי: „עפנט די אייגן",*
פאר וואס זאלט איר ווען בילדונג פארבייגן?
ביז ווי לאנג וועט איר זיין צו שפאט, צו שאנד?
ביז וואנען וועט איר זיין ווי גרים אין לאנד?
פאר אלעמען איז שוין טאג, שווענק שוין די נאכט,
און דו, יד, האלטסט נאך די אויגן פארמאכט;
אלע פעלקער זיינען שוין פון שלאף אויפגעשטאנען,
און דו, יד, שלאפסט נאך — א סוף! ביז וואנען?

פאר וואס זאלסטו, יד, די בילדונג פארלאכטן?
נעם דיינע ספרים, מאגסט גוט זיי באטראכטן —

* = אויגן.

האָבן דען די סנהדרין ניט געקענט פֿיל שפּראָכן?
האָבן זיי דען ניט געלערנט קענטעניש סכן?
און דײַנע תּנאָים, וואָס זיי פֿלעגן זיצן
אין קעניגלעכע הויפֿן, דיר צו באַשיצן,
און דײַנע גאונים און דײַנע רבנים
האָבן דען ניט געוואָדט מיט מלכים פּנים-אל-פּנים?

אָט דאָס איז די טענה פֿון די דריטע פּיהה,
דיר וועט שוין געווים געפֿעלן די שיטה;
געפֿינט זיך אָבער כּיַ זיי אַזעלכע לײַט,
וואָס זײַנען צו פֿיל אַריבער פֿון אַנדערן זײַט
און זײַנען פֿון תּיבֿה ארוים אין גאַנצן,
פֿאַרברענגען די צײַט אויף הוליען, אויף טאַנצן,
אויף שפּילן ראַמאַנסן, אויף שפּרינגען ווי די בעק,
אַזוי ווי דאָס איז נאָר פֿון בילדונג דער צוועק . . .

אַז ער קען רוסיש ווי אויפֿן שפּיץ מעסער,
מיינט ער ער איז שוין פֿון סאָקראַטעסן גרעסער;
העברעיש — פֿאַרהאַסט, די תּאַווה געקוסט,*
זײַן מיינונג שטימט צו וואָס די האָרץ געלוסט.
וועלט אַן אײַנגייער, ווו אַ מיידל איז נאָר אין הויז,
פֿײַפֿט אַ קאַדריל און מעקעט אויף פֿראַנצויז,
און בליַבט אַ טויגעניכטס, אַן אויסוווּרף, דערצו אַ ניהיליסט,
איז קיין היידע, קיין טערק, קיין יִד און קיין קריסט . . .

און ווי דו וועסט דערזען די סעקטע די נײַע,
וואָס פֿאַר זיי איז אַלץ הפֿקר — אַ וועלט אַ פֿרײַע,
וואָס זיי לאַכן אוים פֿון אַלערלײ פּיהות
און בויען פֿאַר זיך גאָר אַנדערע שיטות,
וועסטו זיך אָפּטרייסלען, דײַן הויט וועט ציטערן,
און וועסט באַדויערן דעם יִדנם מזל דעם ביטערן;
און וועסט אים באַגיסן מיט דײַנע הייסע טרערן,
און וועסט אַליין ניט וויסן וווּ זיך צו קערן . . .

קערן זיך צו דעם, וואָס האַנדלט מיט מלאָכים,
איז עפּעס צו גרויס אויף אַ מענטשן די שבּחים;
און ווי קומט קאַראַטן צו אַ גוטן-יִדן? —

---

* = געקושט.

א צדיק דארף זיין מיט ברויט אליין צופֿרידן!
און פֿאלגן דעם חברה־מאן מיט זיינע פֿלאנען,
טאנצן מיט מיידלער און שפילן ראמאנען?
האט זיך מיר דאס קיין מאל ניט פֿארגעשטעלט,
אז עס זאל אזוי זיין גאר הפֿקר די וועלט.

נאר אויף אונדזער וועלט זיך צו פֿיל צו קליגן —
גיט דאס אויך א קנאפֿן פֿארגעניגן;
צו פֿיל עפֿענען די אויגן איז א גרויסער חסרון —
דען דאן ביסטו אומגליקלעך אויף דיין ביסל יארן.
דען ווי נאר עס פֿאלט דיר ארײַן אין זינען
צו זוכן חכמה און גאר צו געפֿינען,
און אויב אן אמונה קומט זי צו דיר אן,
ביסטו שוין פֿארפֿאלן, פֿארשפילט דיין קאן . . .

דען ווי דו נעמסט נאר טראכטן א ביסעלע העכער,
ווילסט שפּרינגען מיטן שכל איבער די דעכער,
דארטן ווו דער שכל קען ניט גרייכן,
דארטן ווו ביין גרענעץ שטייט א צייכן,
אז ביז דאנען איז ערלויבט, שטייט דארט ערקלערט,
און וויטער צו גיין איז דעם מענטשן פֿארווערט,
און דו וועסט ניט פֿאלגן, נאר דעם גרענעץ אריבער —
זאג איך דיר, מיין קינד, דו פֿירסט זיך איבער! . . .

א דו חכמה, דו פֿארמטער קוואל,
ביסט שלעכט ווי דער טויט, ביסט ביטער ווי גאל!
זעסט אוים פֿון וויטן אזוי ליב, אזוי שיין,
דיין וואסער — ווי קלאר, דיין קוועלע — ווי ריין!
דער מענטש איז דארשטיק, עס טריקנט זיין גומען,
ער וואלט וועלן פֿון קוואל צום אמת צוקומען,
לויפֿט ער דיר טרינקען, מיט געשמאק, מיט טעם —
בלייבט ער פֿארגיפֿטעט פֿון דיין שעדלעכן סם . . .

ער בלייבט פֿארגיפֿטעט, אוממיגלעך אים צו רעטן,
אמונה און האפֿענונג מוזן אויך אפֿטרעטן —
אט די צוויי מלאכים וואס פֿאר אונדז שוועבן,
וואס זיי פֿארזיכן אייביק אונדזער ביטערן לעבן,
וואס דער מענטש קוקט אין זיי ווי אין א שפּיגל,

וואָס זיי ווײַזן אַ צוקונפֿט — גילדערנע ציגל.
און אַז זיי אַנטלויפֿן, וואָס בלײַבט אים איבער?
אַ פֿאַרוווּנדעטע האַרץ, וואָס דער טויט איז ליבער . . .

עס בלײַבט אים דער צווייפֿל, וואָס גלייבט ניט קיינעם,
וואָס פֿאַריאָגט טרײַהייט מיט ליבע אין איינעם:
וועָן די פֿרוי אויף ליבע מיט שבֿועות שוועָרט,
איז ער רק אין צווייפֿל, טאָמער פֿאַרקערט;
וועָן זײַן פֿרײַנד קושט אים, פֿאַלט אויף זײַן האַלדז,
איז ער רק אין צווייפֿל, טאָמער איז פֿאַלש.*
טאָ ביי וועמען זוכט מען אַ טרייסטונג הײַנט —
אַן אמונה, אַן האָפֿענונג, אַן גוטע־פֿרײַנד?

און די צײַט טוט אירעם — זי בײַט זײַנע גליקן,
דאָ לאָזט זי אים פֿרײַ, דאָ וויל זי אים דריקן,
דאָ הייבט זי אים הויך, דאָ ווארפֿט זי אים נידער —
טאָ ווו נעמט מען אַ טרייסטונג? אַ פֿרײַנד? אַ ברודער?
איידער אַזוי אַ לעבן איז גלײַכער דעם טויט,**
ווי צו שטאַרבן אַלע טאָג לעבעדיקערהייט.
טאָ וואָס האָט דיר געפֿעלט אין דײַן רויקן געצעלט,
וואָס האָט דיר געלוינט צו קומען אויף דער וועלט?

איך פֿאַרשטיי, יונג קינד, דײַן לשון דײַן שטומען:
ענטפֿערסט מיר, אַז אַליין ביסטו ניט געקומען,
נאָר דײַנע עלטערן האָבן דיר געבראַכט,
אַז די וועלט איז אַזוי שלעכט, האָסטו נאָר ניט געטראַכט.
נאָר ווי עס איז שוין, איז דאָך שוין נאָך אַלן,
דאָ העלפֿט דאָך קיין חרטה, עס איז שוין פֿאַרפֿאַלן,
דו ביסט דאָך שוין אין אונדזער וועלט אַרײַן,
אַז דו ביסט שוין דאָ, טאָ זאָלסטו שוין זײַן!

דער הײַנטיקער טאָג וועט דיר ניט זײַן אַזוי גוט,
מע וועט דיר אַנטאָן יסורים, אַפּצאָפּן בלוט,
מע וועט דיר מאַכן פֿאַר אַ יידן, אַ נאָמען דיר געבן,
זאָלסט דעם טאָג געדענקען צײַט דו וועסט לעבן,
אַז דער נאָמען „יידּ" האָט אונדז בלוט אָפּגעקאָסט,
טויזנטער זײַנען צעשטאָרבן אין הונגער און פֿראָסט,

---

* = פֿאַלש. ** = טויט.

טויזנטער האָט מען צעשאָכטן, צעשניטן,
און דער יִד האָט קיין מאָל זײַן אמונה ניט פֿאַרביטן.

וועסט לעזן זײַן ביאָגראַפֿי וואָס מיט עם האָט פֿאַסירט —
זײַנע גליקן און אומגליקן, וועלן ער האָט עקסיסטירט,
דערנאָך ווי זײַן שיף איז צעשלאָגן געוואָרן,
זײַן זאָגל, זײַן רודער אין גאַנצן פֿאַרלאָרן,
זײַנע מאַטראָזן דערטרונקען, זײַן מאַקסט צעבראָכן . . .
דאָך האָט ער אין שרעק ניט פֿאַרלאָרן זײַן בטחון,
און איז דורך די כוואָליעס אויף איין ברעט געשוווּמען —
דאָס איז זײַן תורה, וואָס ער האָט מיט זיך געגנומען.

די ווינטן, די שטורעמס, שרײַען און רויסן,*
די כוואָליעס ווי טורעמס — די ברעט רק זיי שטויסן;
דאָ הייבן זיי איר צו די וואָלקנס ארויף,
דאָ וואַרפֿן זיי איר אין תהום אין דער טיף.
טויזנטער אינדן זײַנען אויף עם געשוווּמען,
און ער האָלט גאַנץ פֿעסט די ברעט אַרומגענומען;
„ניין, זאָגט ער, בריידער, דאָס לאָז איך ניט אײַן,
מײַן גאַנצער לעבן שטעקט יעצט דערײַן!"

אָזוי האָט ער געפֿירט א גאַנץ לאַנגע צײַט
מיט די ווינטן און אינדן א גאַנץ גרויסע שטרײַט,
ביז דער רוסישער אָקרעַנט איז אָנגעשוווּנדן,
האָט ער מיט איר שטריק זײַן ברעט צוגעבונדן.
יעצט שטעלט זי א לייטער עם מציל צו זײַן,
און בעט אים אין גאַנצן אין אָקרעַנט אַרײַן;
זע זשע, מײַן קינד, הער וואָס מע רעדט:
גייסט שוין אין אָקרעַנט, נעם מיט זיך די ברעט.

זאָלסט ליבן דײַן נאַציאָן פֿון האַרצן, פֿון גרונט,
שפּאָר ניט קיין ווערטער, שפּאָר קיין געזונט!
זע זיי צו בעסערן דעם איצטיקן שטאַנד,
ערקלער זיי די גוטסקייט פֿון קײַזער פֿון לאַנד —
ווי ער וויל זיי מיט אַלע נאַציאָנען פֿאַרגלײַכן,
נאָר זיי זאָלן ניט ווילד זײַן, קיין בילדונג ניט וויכן,
די פֿאַרוואָקסענע גראָז אויסרײַסן אין גאַנצן,
און גוטע קערנער אויף דעם אָרט פֿאַרפּלאַנצן . . .

* = רוישן.

רייד דאָס מיט ווערטער אין קהלשע חדרים,
שרייב דאָס אין ציַיטונג, דרוק דאָס אין ספֿרים,
צי רוסיש, צי העברעיש, צי אין זשאַרגאָן,
אָבי נאָר דו מיינסט די טובֿה פֿון נאָציאָן!
בפֿרט דו אַליין זײַ געווים ניט פֿאַרווילדעט,
דען הײַנט האָט קיין ווערט א מענטש אומגעבילדעט;
אין נײַנצנטן יאָרהונדערט ביסטו געבוירן,
וואָס יעצט איז אומבילדונג דער גרעסטער חסרון!

פֿון וואָס פֿאַר א געשעפֿט דו וועסט דאַרפֿן לעבן,
נעם מײַנע ווערטער, האַלט דאָס פֿאַר א רבין —
צי סוחרות, צי בילדונג, צי א טאַלענט,
צי מוכר, צי סוחר, צי אַן אָגענט,
צי א רב, צי א שוחט, צי א יאָריסט,
צי סופֿרות, צי חזנות, צי אַן אַרטיסט,
צי א קרעמער, צי א פּאַדריאָדטשיק, צי דינען אויף א שטעל,
פֿאַרפֿלעק נישט דײַן נאָמען און פֿיר זיך ראַציעל!

פֿילײַכט איז אין הימל פֿאַרשריבן אין צעטל,
אַז דו דאַרפֿסט ערגעץ זײַן א רב אין א שטעטל —
זע זשע זאָלסט ניט שטיין בײַן „המליץ" אין פּתבֿל,
מע זאָל דיר ניט שילדערן ווי א קליין־שטעטלדיקן רבֿל!
זאָלסט אייביק געדענקען אין וואָסער צײַט דו ביסט,
געדענק, אַז גאָט דאַרף קיין סטראָפּטשעס ניסט;*
דעם וואָס דענקט ניט ווי דו, טו ניט קיין רעות,
דאָס איז ניט פֿאַר צײַטן, האָב ניט קיין טעות!

שבת תּשובֿה, שבת הגדול, ווען דו זאָגסט א דרשה,
זאָג ניט קיין פֿילפֿול, א מהר"ן איז דיר קשה —
לומדים איז ווייניק, דאָס רובֿ איז המון־עם,
אין חילוקים, אין פֿילפֿולים פֿילן זיי קיין טעם.
זאָג זיי וואָס נייטיק, וואָס עס נוצט פֿאַר יעדער,
פֿאַרן שוסטער, פֿאַרן קרעטשמער, פֿאַרן בעדער;
אייניער זאָל דעם צווייטן קיין פֿרנסה ניט יאָגן,
קיין עוולות, קיין פֿאַלשע מאָסן, קיין פֿאַלשע וואָגן!

אויף א טעפּל מיט א לעפּל קומט מען אַלע ווײַלע,
נעכטי וואָלט מען פֿרעגן אויפֿן רובֿל א שאלה!

---

* = נישט.

טאָמער איז דער רובל נאָך טרייפֿער ווי די געקעכטס?
טאָמער איז דאָ פֿאַראַנען יענעמס טרער צי א קרעכץ?
אַן איי מיט א בלוטסטראָפֿן וואַרפֿט מען ערויס,
פֿלייש וויקט מען, מע זאַלצט, מע כשרט נאָך אויס;
נעכטיַ וואָלט מען דעם צונג זאַלצן פֿון אָבמאַן,
טאָמער איז דאָרט א בלוטסטראָפֿן פֿאַראַן?! . . .

וויַז זיי, ווי וויַט זיי פֿירן זיך ניט כשורה,
מע זאָל ניט זיַן א גזלן און א יראת־שמימדיקע צורה;
א טרייפֿע האָרץ מיט א לאַנגן טלית־קטן,
א וואָלף אין א שעפּסנפֿעל האָט גאָט ניט געבאָטן!
א גנבֿישע קאָפּ און צוויי לאַנגע פּאות,
א קרומער רוקן מיט פֿאַלשע דעות;
שטייען לאַנג שמונה־עשׂרה מיט פֿאַלשע כוונות,
פֿאַסטן בה״ב און בארַיסן אַלמנות . . .

שלאָגן זיך אָשמנו און טאַן וואָס איך וויל,
דאָוונען מיט קולות און גנבֿענען אין דער שטיל,
קושן די ציצית און בייַסן אַלע מינוט,
וואָשן די הענט און אַינריכטן אין בלוט!
גלאַצן מיט די אויגן און קוקן אויף יענעמס געלט,
לערנען א שיעור און נאָרן די וועלט —
אָט אויף דערויף שרַיַ גוואַלד, אויף דאָס זאָג מוסר,
אז וואָס כשר איז טרייף און וואָס טרייף איז כשר . . .

מיט פֿאַלשע פּראָבעס ניט צו באַמיַען די רעגירונג:
בכן האָט שלמהלע געגנבֿעט פֿאַר הונדערט רובל צירונג,
דערנאָך אויף שלמהלען א פּאָוואָלנעם אָפּיט מאַכן,
שוועבט פֿאַרקערט, אז ער וויים ניט פֿון די זאַכן . . .
גיב זיי צו פֿאַרשטיין די עבֿירה און דעם ביוש,
וויי מע וועט נאָר דערמיט ביַי נאַטשאַלסטוועט מיאום,
לערן זיי מוסר, לערן זיי מידות,
גלייכער וויי פֿילפֿול, וויי קבלה מיט חסידות!

פֿיליַכט וועסטו זיַן דאָקטער מעדיצין,
אז דו האַנדלסט מיט נפֿשות האָב נאָר אין זין:
קומסט צו א חולה, אַנטלויף ניט די מינוט!
פֿרעג אויס, באַטראַכט אים, באַדענק זיך גוט,

ניט אַריַינפֿאַלן אין הויז מיט ליאַרעם און מיט געשריי,
אַ קוק און פֿאַרשריַבן אַ ביסל קורקעמיי,
אַ בייזער — פֿאַר וואָס קופּער גיט מען דיר,
אַ כאַפּ די מטבע און ביסט שוין בײַן טיר . . .

זײַן גאַנצן לעבן האָט ער דאָך אויף דיר פֿאַרטרויט,
דו זאָלסט אים העלפֿן, ראַטעוועַן פֿון טויט;
זײַן ווײַב, זײַנע קינדער גיסן מיט טרערן,
האָפֿן נעבעך דורך דיר געהאָלפֿן צו ווערן!
טאָ וואָס קען מען אין אַ ווײַלע אַ קראַנקייט פֿאַרשטיין,
אַ קראַנקייט בײַט זיך דאָך, דאָס ווייסטו אַליין;
בפֿרט דו צעשרעקסט זיי בײַ דער ערשטער מינוט,
אָט בלײַבן זיי נעבעך אָן קאָפּ און אָן מוט.

איך קען אַ דאָקטאָר אָט מיט די זעלביקע זיטן,
פֿאַרט אַרום אין אַ שעה אויף צוואַנציק וויזיטן;
אַרײַן און אַרויס, אַ מינוט ניט פֿאַרזאַמט,
דען ער דאַרף דאָך דעם שותֿף געבן צום האַנט —
ער מיט דעם מלאך־המוות — צוויי שותֿפֿים אויף דער ערד:
ער מיט זײַן פּען, יענער — מיט זײַן שוועבל,
ער שנײַדט צו און יענער נײַט אויף,*
ער נעמט דאָס געלט און יענער — דעם גוף . . .

און האָבן זיך דאָס רוב אין שטאָט נײַע געסט,
אַ קאָטער, אַ טיפֿוס, אַ נערוון־פֿיבער, אַ פּעסט;
און דערצײלט נאָך פֿאַר אַלע זײַנע פֿלאַים,
אַז אַ האַלבער בית־עולם זײַנען זײַנע חולאַים . . .
הגם פֿון אַזעלכע דאָקטוירים איז זעלטן צו הערן,
און פּמעט אַלע זײַנען מיט גוטע כאַראַקטערן,
האָב זשע קיין פֿאַראיבל ניט, איך בעט דיר מחילה,
אויסרעדן אַן עין־הרע שאָט דאָך ניט חלילה . . .

טאָמער וועלסטו אין וואַלין אַ רבי בײַ חסידים,
סמאָקטשע ניט ווי אַ פּיאַווקע די בלוט פֿון די נגידים!
פֿיל די ווײַבל גיט פּדיון, דינג זיך ניסט** —
דו ווייסט דאָך דעם אמת, אַז דאָס איז אויך אומזיסט . . .
גיי ניט אַרײַן מיט די עקרה באַזונדער אין חדר,

---

* = אויף. ** = נישט.

וואַרעם הײַנט איז שוין דאָ באַנבלעך, באַרייד‌ער,
און קענען די מעשׂה אין צײַטונג פּובליקירן,
און די ווײַבל קען נאָך איר פּתובה פֿאַרלירן!

לאָז ניט שטיין אויפֿן הויף פֿון צוויי שערענגעם אַן עולם,
וועז דו גייסט דורך אין מיטן אויף נקבֿים גדולים . . .
און צו וואָס דאַרפֿסטו נאָך צוואַנציק פֿערד אין סטײַנע,
אז אַלע פֿערד פֿון דײַן סביבֿה זײַנען אויך דײַנע? . . .
וואָס פֿאַר די ביסל האָבער, פֿאַר די ביסל שיריים,
פֿאַר די ביסעלע תּיקון, וואָס דו זאָגסט זיי לחיים,
האָרעווען זיי ווי פֿערד טאָג ווי נאַכט,
און דאָס ביסעלע מזומן ווערט צו דיר געבראַכט . . .
שטעל ניט אַ שטול פֿלוצלינג און זאָגן „ברוכים הבאים!"
אז עס בלײַבן שטיין ווי צעטומלטע דײַנע משוגעים!
נאָר דײַן גבאי איז זיי שטילערהייט דעם סוד מגלה,
אז עס זײַנען צו דיר איצט געקומען די אָבות אַלע . . .
און בשעת דו ביסט שיכור און פֿאַלסט אויף דער ערד מסתּמא,
זאָל דײַן גבאי ניט זאָגן, אז דו האָסט עלית-נשמה!
דען הײַנטיקע אפּיקורסים, קיין גוטער זאָל זיי ניט קענען,
קענען דײַנע מופֿתים אין „קול מבשׂר" דערמאָנען . . .

לייג ניט אַן אויף דײַנע חסידים נאָלאָגן,
שוועך לאָסטן וואָס ניט צו דערטראָגן;
פֿאַרקויף ניט קיין קוויטלעך פֿון סליחת-עוונות,
בכן מאָג יענער שוין זינדיקן אויף דײַנע חשבונות,
דען דאָס האָט אַ מאָל געטאָן דעם פּאָפּיום אַ קאַרדינאָל,
האָט דאָס גאָנץ דײַטשלאַנד געירט ביז גאָל.
און נעמסט נאָך 289 רובל! דאָס הייבט דאָך די מאַרך!
אפֿשר ווײַל דאָס באַטרעפֿט בגימטריא „פּאַרח"?

איך מיין עס ניט דיר, דו אומשולדיקע קינד,
הלוואי וואָלסטו אייביק זײַן ווי איצט ריין פֿון זינד!
נאָר איך קלער דאָך, טאָמער דאַרפֿסטו אַ רבי ווערן,
אזעלכע מעשׂיות זאָל מען פֿון דיר ניט הערן:
זומער צוזאָגן שניי און ווינטער — רעגן,
פֿון מלאך-המוות אַרויסכאַפּן זײַן דעגן,
נעמען מעשׂר פֿון אַלץ, אַפֿילו פֿון נדנען פֿון כּלות,
מאַכן זיך אַ משיח-שטיבל, שטעלן יידן בדלות . . .

וועך עס גלייבט ניט, שטעכן אים ניט נאָלן,
שרײַ ניט מיט פּעס „גאָט זאָל אים באָצאָלן!
וואָרעם דעס אָפּיקורס' נשמה איז פֿון עולם־הטעות"
און דאָ הייסן בשתּיקה אונטערצינדן זײַנע נחלאות,
און אָלע דערציילן שוין פֿון רבין דעם מופֿת:
„איר וויסט, ר' טרײַטל, וואָס באָטײַט די שׂריפֿות?
ווי דער רבי האָט זיך געגעבן אויף אים אַ בייזער,
איז אַראָפּ פֿן אש מן השמים און פֿאַרברענט די הײַזער."

הגם מע זאָל וועלן ריידן פֿאַרקערט,
מוז איך מוחל זײַן, איר זײַט אָלץ וועלט,
דען אין אָנדערע שטעטלעך זײַנען חסידים ווילד,
מיט אַ ברענענדן פֿאַנאַטיזום, די בלוט ניט געשטילט,
אָן הערצנס־געפֿיל, אָן מענטשלעכע געוויסן,
ווי חיות אין וואַלד געטראָגן, געבינסן;
און וועלן דער רבי וואָלט ניט האָלטן דעם צאָם,
שאָטן זיי צום געזעלשאַפֿט ווי אַ ביטערער סם . . .

ווי באָלד אַז אַזוי, מאַכט דאָך ניט אוים,
מיט וואָס דו טרײַבסט זיי די ווילדקייט ארוים —
צי מיט מופֿתים, צי מיט קבלה וועלט עס געשפּילט,
אַבי זייער ווילדיקייט וועלט דאָך געשטילט . . .
נאָר דיר, מײַן קינד, וואָלט איך געגעבן אָן עצה,
פֿדי מע זאָל דיר ניט אויסלאַכן הינטערן פּלייצע,
בעסער ווייניקער מופֿתים און מער יראת־שמים,
קענסט זײַן אַ גוטער־יוד אָן נסים, אָן שיריים . . .

דאָוון אין דער צײַט, מאַך ניט קיין שהיות,
מיט דײַן רייכערן די ליולקע, מיט דײַנע נקיות;
דאָוון גאַנץ שטיל, שטיי מיט דרך־ארץ,
ניט מויקען און קוויטשען ווי אַ קאַץ, ווי אַ שרץ!
פֿאַר וועמען שטייסטו, האָב נאָר אין אַכט —
דו וואָלטסט פֿאַר אַ קוואַרטאַלנעם אָזעלכע העוויות געמאַכט?
גלאַצן מיט די אויגן, קרימען מיט די באַקן —
וואָלט ער דיר אויך געגעבן האַלדז־און־נאַקן! . . .

קלאַפּ ניט אין וואַנט, דאָוון זיך געדולדיק;
ווילסט נאָרן חסידים, וואָס איז די וואַנט שולדיק?
גיסט איר דען אַ חלק פֿון דײַנע פּדיונות?

האָט זי דען הנאה פֿון דיינע עוועונות?
גענוג וואָס זי הערט דיינע ווילדע געשרייען,
דיינע מיאוסע תּנועות, דיין ניגון, דיין דרייען,
און מע זאָגט קיינעם ניט אויס, סאָרא מאַכער דו ביסט —
טאָ וואָס האָסטו צו אירן? וואָס שלאָגסטו אים אומזיסט?

נאָר בעסער פֿון אַלץ וואָלט איך דיר ראָטן:
האָסט שוין די אַפּוּתיקא? וואַרף אַוועק דעם משׂא-ומתּן!
זיי דיר אַ סוחר, אַ קאָנטאָריסט, אַן אָגענט,
צי לייג דאָס אין באַנק און לעב פֿון פֿרעצענט;
און פֿאָר די חסידים זאָג אויס דעם אמת —
אַז „עס האָט קיין האַפֿט די קמיעות, די שמות;
ליבערשט עפֿנט די אויגן, זייט מענטשן אויף דער וועלט,
געגוג שוין צו געבן אויף נאַרישקייט געלט!"

אָט ביסטו, מיין קינד, מקדש-השם,
און פֿיל וועלן זיך לערנען אַ מוסר פֿון דעם,
דען סוף-כּל-סוף איז ניט גוט מיט דיין פֿירונג,
מיין ניט, עס וויים ניט דערפֿון די רעגירונג!
זי קוקט אויף אַלץ, האָב נישט קיין טעות —
אויף אייערע פּדיונות מיט אייערע נפֿלאָות;
אַפֿילו אין ספּאַלניע, וווּ דער פֿאָרהאַנג איז פֿאַרצויגן,
קוקן דאָרט מענטשן מיט טויזנטער אויגן . . .

נאָר אויף היינטיקע נאַטשאַלסטוואָ טרעפֿט איר אַן גראָד,
וואָס פֿירן דעם נאַראָד מיט רחמים, מיט ענאָד,
פֿאַרשטיין דעם כאַראַקטער פֿון איטלעכעם נאַציאָן,
לאָזן פֿרייַ דעם פֿאַנאַטיקער, צווינגען קיין רעליגיאָן —
מע וויל ניט צעשלאָגן דעם האָן אין מיטן קרייען;
נאָר דו, מיין קינד, זע זיך אַרויסצודרייען,
טו דיר, וואָס דו ווילסט, נאָר ניט אַזעלכע רבנות,
דען דיין גלעט און דיין ערע שטייט דאָ אין ספּנות!

פֿיליַיכט וועט דיר דריקן דיין נויט,
דו זאָלסט פֿון פֿידל זוכן דיין ברויט —
פֿיר זיך נישט ווי די פֿלי-זמר אַלע,
צו זידלען מחותנים, זידלען חתן-כּלה;
קומען אויף אַ חתונה נאָר לאָכן און כאַפּן,
זוכן נאָר בראַנפֿן, אַ שנאַפּס צו דערטאַפּן,

שלאָגן זיך אויפֿן גאַס, אויסטאָן די בושה,
מיין ניט, אַז פּלי־זמר האָבן דאָס בירושה!

דוד המלך האָט אויך געקענט שפּילן אויפֿן פֿידל
און איז זיך געוועזן אַ גאָנץ פֿײַנער יידל;
אַז אייִדער מע ברענגט אים צו שאָולן אין די סײַלעס,*
האָט מען פֿריִער געדאַרפֿט פֿון אים אַלע מעלות.

אַ ראַיה פֿאַר דיר, אַז ניט דאָס איז דער עיקר,
אַ פּלי־זמר זאָל זײַן טאָג און נאַכט שיפֿור,
ניט לינגן אין שענק ווי אַ ווײַנער בײַן קראָן —
מע מאָג קאָנען שפּילן און זײַן אַן ערלעכער מאָן . . .

אַ מקרא־דרדקי־מלמד טאָמער קומט דיר אויס צו זײַן,
קריך ניט מיט קונצן צום באַלעבאָס אין בוזעם אַרײַן,
לויף ניט אויף ברית אַפֿמאָכן מיטן בעל־ברית,
אַז דער יינגל זאָל זײַן דײַן תּלמיד געווויס!
אין פֿיר יאָר אַרום, אַז ער האָט חרטה,
שלעפּן אים צו בית־דין מיט זילזולים, מיט קטטה;
אָדער זאָגן די מוטער, וועסט שילטן דאָס קינד —
אַט מוז מען דיר מפּצה זײַן מיט רובלס געשווינד.

קומסט צו אַ באַלעבאָס נעמען דאָרט אַ יינגל,
באַלוידיק נישט אַנדערע מיט דײַן געשליפֿענעם ציינגל;
דער האָט פֿיל קינדער, דער איז בײַ זיך פֿריִץ,
דער איז אַ בארלינער, דער איז אַן עם־האָרץ,
דער איז אַ שיפֿור, דער די קינדער קנײַפּט,
דער מיט די . . . קאַטאָווע טרײַבט,
דער האָט אַ בייז ווײַב, אַ מארק־יידענע פֿון גאַס,
בײַ יענעם איז אין חדר טשאָדנע, רויכיק, נאָס . . .

ווי דער שטייט און רעדט, גראָד קומט אַן יענער,
דאָ נעמט מען זיך שלאָגן, ווי צוויי וואַסקע העגער —
קולות, זילזולים, מע מאַכט זיך ווי די בלאָטע,
דער רײַסט די באָרד, דער פֿליקט די קאַפאָטע.
פֿאָטער און מוטער בליבן שטיין ווי צעמישט,
ביז דער יינגל זאָגט, צו דעם ווײל ער נישט,
ווײַל יענער האָט אים איצטער אַ צוקערקע געגעבן,
אַט בליבט שוין דער יינגעלע בײַ יענעם רבין . . .

* = סאַליעס.

ליבערשט זאָל דיר גאָט אַן אַנדער פֿרנסה געבן,
איידער זאָלסט דאַרפֿן פֿון מלמדות לעבן;
נאָר אויב דיר איז חלילה מלמדות באַשערט,
פֿיר זיך ניט, ווי דו האָסט דאָ דעם שילדערונג געהערט!
קלייניגקע עופּעלעך מוז מען בילדן כאַראַקטערן,
קיין שבֿועה, קיין קללה טאָר ניט געהערט ווערן!
פונקט ווי ווערעם אין יונגן עפּל,
אַזוי קריכן די מידות אין די יונגע קעפּל . . .

ווען איינער גיט דיר באַהאַלטן אַ פּקדון,
ביסטו דאָך מחויב צו היטן פֿון שאָדן;
בפֿרט טאַטע-מאַמע באַצאָלן פֿאַרן היטן,
ביסטו דאָך מחויב איינצופּלאַנצן גוטע זיטן!
און אַז דאָס קינד זעט ביי דיר אַ פּאַרקערטן סדר,
נאָר פּאַלשקייט און ליגן הערט ער אין חדר,
אַט פּלאַנצסט דאָך אין זיי פּאַרדאַרבענע קערנער,
פֿון די שיינינקע בלימעלעך ווערן שטעכיקע דערנער! . . .

אויב דיין געדאַנקען וועט דיר פֿירן
אין ראַבינער-שול צו שטודירן,
געדענק דעם צוועק, וואָס רעגירונג האָט געמיינט:
יידן זאָלן ווערן מיט בילדונג באַשיינט,
געבילדעטע פֿאַרשטייער צו האָבן אין לאַנד,
יידן זאָלן ניט זיין צו שפּאָט און צו שאַנד,
אַ רבֿ וואָס זאָל זיין רעליגיעזיש געבילדעט —
ניט צו פֿיל פֿרײַ, ניט צו פֿיל פֿאַרווילדעט,

תורה און חכמה זאָלן שטימען אין איינעם,
אמונה מיט בילדונג — ווי צוויי גוטע שכנים.
צום ענדע וועט מען דיר אַן ערעשטעל געבן
מיט אַרנטלעכע געהאַלט, בפֿבֿוד צו לעבן.
טאָ זע זשע, מײַן קינד, פֿאַרגעס ניט דעם צוועק,
שלעכטע חבֿרים איבער הויפּט וואַרף אַוועק,
רעליגיע זאָל קיין האָס אויף די בילדונג ניט טראָגן,
די בילדונג זאָל ניט וועלן אמונה פֿאַריאָגן.

פֿון נאָרישע שילער ניט נעם קיין משלים,
פֿאַרברענג ניט די צײַט אין הבל-הבלים;
לויף ניט אין פֿרעמדע הײַזער אַרום,

בײַט ניט אַ ווײַלע, ווי אַ פֿראָנט, דײַן קאָסטיום!
פֿלאָפּל ניט אויף פֿראָנצויז, אַז דו קענסט ניט אַ וואָרט,
טראָג קיין לאָרנעט, זוך ניט קיין קאָרט;
גיב נישט אַוועק דײַנע קרעפּטן צו דאָמען,
דאָס נעמט צו די צײַט מיטן לעבן צוזאַמען! . . .

אויב דיר, מײַן קינד, וועט באַשערט זײַן פֿון גאָט
צו זײַן אַן איזבאַרשטשיק אין אַ יידישער שטאָט —
פֿיר זיך ניט ווי אַנדערע, פֿוי, חלשות!
דאָס איז דאָך יידיש געלט! בלוט, נפֿשות!
שטעל ניט דעם אַבֿיון קיין גרויסע ערכה,
שטיץ ניט צו פֿיל דײַן אייגענע משפּחה;
מאַך ניט פֿאַרן וויבאַר צו אַלעמען לחיים,
זיי זאָלן צום וויבאַר שרײַען „זשאַלײַעם!". . .

מאַך ניט קיין אַסיפֿות מיט דײַנע דעפּוטאַטן,
אַז נאָר די אַפּיקורסים זאָלן גיין אין סאַלדאַטן;
דער גייט ניט צו תּשליך — איז ער שוין אַן אַפּיקורס,
דער לערנט תּנך מיטן דעמוידרם פּירוש.
(כאָטש עס קומט ניט פֿון עם, זײַן אָטשערעדע איז אַ ריינע,
און האָט נאָך אַ ווײַב מיט דרײַ קינדער קלייניע!)
בײַן חייבֿ נעמען געלט, אונטערן שטאָט אים באַלייטן,

און געבן אַ פּאָס אויף דעם נאָמען פֿון אַ טייטן.*
הגם די רעגירונג פֿאַרהיט שטאַרק די זאַכן
מע זאָל ניט קענען קיין מאַשענסטוואָ מאַכן;
נאָר אַ יִד, וואָס האָט געלערנט אָמר אַבֿיי מיט כּוונה,
אַ געדרייטן „ורמינהו", אַ „תּא שמע", אַ „הכי קתני",
געפֿינט זיך אַן עצה צו טאָן נאָך זײַן ווילן,
עלעהיי אַ שטער-עיסקא, אַן עירוב-תּבשילין,
בפֿרט דער געדריקטער איז אין רוסיש שטום,
בכן בלײַבט דער וואָלף ווי אַ שעפּסלע פֿרום . . .

איך האָב געזען געגוג די חבֿרה אַלערליי,
גאָט זאָל דיר באַהיטן זאָלסט זײַן אַזוי ווי זיי!
טאָקע ווי דער וואָלף צערײַסט ער און צעפֿליקט —
דעם גערעכטן, דעם געבינסן, דעם געוואָרגן, דעם געשטיקט.

---

* = טויטן.

וועָן אײַזן שלאָגט האָלץ איז גאָר קיין גערודער,
אָבער אײַזן שלאָגט אײַזן?! א ברודער — א ברודער?!
פֿון אונדזער וואַלד וואָקסטו, טאָפּאָריסקע, אוים,
יעצט קומסטו און צעלייגסט פֿון קליין ביז גרויס?! . . .

רעדט אייַנער פֿון וויטיק אים אוים א וואָרט,
שיקט ער אים אָפּ מיט א ראַפּאָרט;
דען אָבשטשעסטוואָ חתמעט זײַנע עוועָנות,
אז ער האָט זיי געזידלט מיט בזיונות,
און נאָך עבֿירות וואָס איז אמת ווי יענע,
ווילן מאַכן אויף עם א כודויע פּאָוועדענע.
„נישקשה! עס מעג קאָסטן א הונדערטער קהל —
א כּפּרה מעג ער זײַן פֿאַר כּל-ישׂראל.“

בעטן דיר זאָלסט זײַן א גוטער, א טרייַער,
זאָלסט צעגיין קענן טרערן ווי וואַקס קענן פֿלייַער,
איז מײַן בקשה אומזיסט, דאָס וויים איך אַליין,
וועלסטו אָן איזבאָרשטשיק — האָסטו א האַרץ פֿון שטיין . . .
נאָר אום וויניקסטן מיט די הענט דעם פּנים פֿאַרמאַכן,
וועָן פֿון יענעם גיסט בלוט, זאָלסטו עפֿענטלעך ניט לאַכן!
דײַן וויַב זאָל ניט גיין מיט צירונג אַזוי פֿיל,
האָסט קהלשע געלט — באַהאַלט כאָטש אין דער שטיל.

וועסט זײַן א געשטודירטער, זײַנען מײַנע רייד צו אָרעם,
דען דאָמאָלס וועסטו שוין האָבן בעסערע ספֿרים,
וואָלט איך דיר וואָס בעטן, דו ביסט דאָך א גוטער,
פֿאַר די אַלטע תּורה, פֿאַר דײַן אַלטע מוטער:
דו זאָלסט איר פֿון שטוב ניט פֿאַריאָגן מיט שׂינאה,
דו זאָלסט איר ניט אָנטאָן קיין קרינעלינע;
דען אַז דו הייבסט איר אָן צו פּוצן שטאַרק,
האָט זי שוין מורא, טאָמער גיסטו איר אויך אין קאָרק . . .

וועסטו זײַן א מלווה, דריק ניט ביז טויט
אַזעלכן, וואָס האָט באַנקראָטירט פֿון נויט! . . .
וועסטו זײַן א סוחר, היט זשע דײַן וואָרט;
וועסטו זײַן א שוסטער, געדענק זשע דײַן אָרט,
נאָר יאָג זיך ניט נאָך צעכאָוויע גבֿאות,
דאָס איז ניט קיין רעזגע — האָב ניט קיין טעות! —

מע ברענגט נאָר אוים די ציַיט אין ניסט,*
און מע קויפֿט זיך נאָר שׂונאים אומזיסט . . .

אַיך, רבותי, בעט איך פֿאַרציַען, גרוים און קליין,
וואָס איך האָב א ציַיט אַיך געלאָזן אין טליתים שטיין —
פֿאַרהאַלטן אַן עולם, אויפֿגעהאַלטן די מילה
און האָב אַיך אַנגעלייענט א גאַנצע מגילה!
איך האָב אפֿשר אַנדערע שטאַרק באַרירט,
פֿילַיכט האָט זיך ווער בַּי זיך געשפּירט;
טוט דאָס מיר הנאָה, זאָג איך אַיך אָפֿן,
אַז איך האָב געשאָפֿן, געצילט און געטראָפֿן . . .

פֿילַיכט רעכנט איר דאָס פֿאַר א חטא,
וואָס איך האָב אין א טלית די ווערטער גערעדט?
קען איך אַיך זאָגן, אַז די רייד איז מיר הייליק
פֿונקט ווי דעם רבֿם א פּילפֿול, א חילוק.
הלוואי וואָלטן דאָס אין שול זאָגן מגידים,
הלוואי וואָלט עס דער רבי זאָגן פֿאַר חסידים,
הלוואי וואָלט מען די ווערטער אין הארצן געגומען,
וואָלט שוין לאַנג אויף יידן א ישועה געקומען . . .

און דו, יונגעס קינד, מאַך זיך יעצט מוט
צו לַיַדן יסורים עטלעכע מינוט,
דען רעליגיאָן איז אייביק, זים און גוט,
ד׳רום קומט עס אַן מיט יסורים, מיט בלוט.
זי איז פֿאַרן קראַנקן א גוטער רעצעפּט,
זי גיט זיסע האָפֿענונג, פֿל־זמן מע לעבט;
און ווען די זעלע האָלט שוין בַּיַן שיידן,
ווַיזט זי אים דאָרטן א זיסן גן־עדן.

געדענק זשע, מַיַן קינד, געדענק זשע די ווערטער!
זיי ווּעלן דיר פֿאַרקומען אין אַלערליי ערטער;
און דאָן ווּעסטו האָבן דען סנדק אין אכט,
ווי ריכטיק ער האָט דאָס די ווּעלטל באַטראַכט.
איך ווּעל דיר נאָך קומען באַזוכן דַיַן וויגל,
איך ווּעל דיר נאָך פֿאַרשטעלן די ווּעלט ווי א שפּיגל —

---

* = נישט.

יעדער כאַראַקטער ווי אויף דעם קאַרט,
פֿאַר יעצט איז גענוג, דען אַן עולם לאַנג ווערט.

איך ווינטש דיר אַ יוגנט ווי די פֿרילינגם בליִונג,
איך ווינטש דיַינע עלטערן אַ גרינגן ערציִונג;
דו זאָלסט דיַין וועלט־ים רויִק איבערשווימען,
תּורה מיט חכמה זאָל ביַי דיר שטיימען!
זאָלסט זיַין פֿון די גוטע, געבילדעטע, פֿרומע —
זאָלסט זיַין אַ שטיצונג פֿאַר דיַין עלנטע אומה;
עלטערן זאָלן דיר ערציִען אַן מכאוּבֿים
לתּורה ולחופּה ולמעשׂים טובֿים! . . .

סנדק, 1872

[מיַינע לידער]

לעזער! אויב איר לייענט אין ביכל מיַינע לידער,
און די מעלאָדיע האָט מען אַיַיך ניט איבערגעגעבן,
איז דאָס ווי אַ פּאַטאָגראַפֿישע בילד, ליבע ברידער:
דאַכט זיך אַלעם ריכטיק, נאָר עס פֿעלט — לעבן.

המגן, 1873

דער אַלטער פּאָטער

אַ בישפּיל קען איך אַיַיך, מענטשן, געבן,
דעם סוף פֿון מיר באַטראַכט אַצינד,
עס איז בעסער אויף דער וועלט ניט צו לעבן,
איידער אַנ>צו<קומען צו אַ קינד . . .
איך האָב אַפּגעלעבט יאָרן
מיט פּכּוד און מיט געלט,
געהאַנדלט און געפּאָרן,
געפּירט גאַנץ שיין מיַין וועלט;
פּאַרדינט פּשר מיַין גילדן,
מיט קרעדיט, מיט ערלעכקייט;*
געלאָזט קינדער בילדן,
זיי זאָלן וועלן לייַט.

* = ערלעכקייט.

מײַן גבֿירישאַפֿט,
מײַן גאַנצע קראַפֿט
דורך מײַנע קינדער ווער איך אַן;
הײַנט איז פֿאַר מיר
פֿאַרשפּאַרט די טיר,
איך האָב זיך ניט ווו אַהינצוטאָן . . .

מײַנע מעכל האָט ווי גאָלד געלויכטן,
מײַנע בעטגעוואַנט איז געווען ווי זילבער פֿײַן,
די פּאָקויעס געמאָלט מיט שיינע פֿרוכטן,
איך האָב געמיינט עס וועט אייביק אזוי זײַן . . .
און הײַנט שלאָף איך מיט דוחק
בײַ זון אין די קאַלטע קיך,
טשאָדנע איז דאָרט און רויכיק,
אַז דער הוסט דערשטיקט שוין מיך.
אין זאָל, ווו עס שטייט די שטולן,
לאָזט די דינסט מיך ניט אַרײַן:
„ער וועט אײַנריכטן די דילן,
אָט דער אַלטער שוידַן!"
איך שטיי בײַן קיך
און וואַרעם מיך,
קומט אַרײַן די שנור און מאַכט מיר דול;
זי שרײַט שוין באַלד
מיט קולות: „גוואַלד,
אין אַלע טעפּ איז שוין דער אַלטער פֿול!". . .

פֿאַר קינדער האָב איך מײַן האַלדז געשניטן,
געוואַרן גרעַ און אויסגעדאַרט;
ברידער, גאָט זאָל אײַך באַהיטן
אַזוי אַן עלטער, ווי איך האָב זיך דערוואַרט! . . .
איי איך האָב ערצויגן
מײַן קינד, מײַן בכור אליין,
האָב איך צעפֿוילט די אויגן
פֿון טרערן, פֿון געווײַן . . .
רובלם איז געשוווּמען
און קרעפֿטן וועלן מען אַן,
אײדער זיי באַקומען

אין מויל דעם ערשטן צאָן.
די פּאָקעלעך,
די מאָזעלעך,
דער טאַטע שטעלט זיין לעבן אײַן אין קאָן;
הײַנט טרײַבט מען מיך
ארויס פֿון קיך,
איך האָב זיך ניט ווו אַהינצוטאָן . . .

מײַן זון אַז איך גיב אַוועק אין חדר,
מיט פֿאַרגעניגן בין איך געווען זאָט;
מײַן טאָכטער אַז עס פֿלעגט אָנטאָן גיין קליידער
וואָס פֿאַר א נחת דער טאַטע האָט דאָס געהאַט!
פֿלעגט זיי ווייַ טאָן אָן אבֿר,
טוט מיר נאָך מערער ווייַ;
געווינטשן זיך דעם קבֿר,
נאָר אָן אויסבײַטונג פֿאַר זיי . . .
גלאָפֿן צו דאָקטוירים
ווי א פֿאַרסמטער פֿיש,
אין בית־עולם אויף די קבֿרים —
דערוועקט דאָרט א זכות . . .
„זונינקע!
טאָכטינקע!
ווו קענט איר זיין צו מיר אַזוי פֿיל פֿרעמד?
זעט! פֿאַרשטייט,
ווי דער טאַטע גייט
אָן א פּיצל שוך און אָן א העמד! . . .״

מײַן פֿרילינג האָב איך פֿאַרבראַכט וואָס פֿרײַער,
אין מײַן זומער האָט מיר אויך די זון געשײַנט,
אין מײַן האַרבסט ברענג איך ארײַן אין שײַער,
אָך, ווי שלעכט מײַן ווינטער גייט מיר הײַנט!
מײַנע טײַכן איז פֿאַרפֿאָרן —
די בלוט אין די אבֿרים שטייט;
די פֿעלד פֿון מײַנע יאָרן
איז גראָ און ווײַס פֿאַרשנייט;
די בלעטער פֿון מײַן עלטער
איז געל פֿון ליסטאָפּאַד,

מײַן קינד איז מיר וואָס קעלטער —
אַ פֿראָסט פֿון צוואַנציק גראַד . . .
איר, יונגער דור,
באַרעכנט נאָר:
איר וועט אויך אַ מאָל ווערן אַלט —
דער פֿראָסט, עס ברענט,
איר וועט הויכן די הענט,
און אײַערע קינדער וועלן אויך זײַן קאַלט . . .

מײַן זון שיקט מיך צו די טאָכטער,
נאָר בײַן איידעם בין איך אויך ניט קונה־שם —
דעם גאַנצן טאָג זידט ער און קאָכט ער,
אַך, ווי איבעריק בין איך עם! . . .
די יונגען אויך מיר האַלטן
ווי דער איידעם האַלט דעם שווער —
מע וואַרפֿט זיך מיט דעם אַלטן,
דער אַהין און דער אַהער . . .
פֿאַרטריקנט איז מײַן גומען,
געחלשט ביז זייגער צוויי —
שווער איז צו באַקומען
פֿון יונג אַ גלעזל טיי.
איך בעט, גאָט, דיך,
ערבאַרעם זיך,
נעם שוין מײַן נשמה צו דיר אַרײַן!
שיק דײַן טויט
צו מיר אין נויט,
איך זאָל ניט באַדאַרפֿן בײַ די קינדער זײַן! . . .

המגן, 1873

זאָגט קריש נאָך דער וועלט

מלאָכים פֿון הימל און מענטשן אויף דער ערד,
ווען האָט איר עס געזען, ווען האָט איר עס געהערט
אז<וי> אַ שלעכטע ציַט,
אז יעדער רק >ער< שרײַט:
„געוואַלד, ברידער! די וועלט איז אומגעקערט!
האַנדל און געשעפֿטן

ציען שוין קיין פּראָפּיט,
מע האָרעווועט מיט אַלע קרעפּטן,
קיין חיונה ציט דאָס ניט.
פּאָר אַ שאָרף פֿון אַ מעסער
כאָפּט זיך אָרעם און רייַך,
דער שניט אין האַנט ווערט גרעסער,
און מע טרינקט זיך פּאָרט אין טייַך . . .
מע הערט נאָר „אוי" פֿון יעדן מויל,
מע זעט נאָר צורות שוואַרץ ווי קויל,
דאָ איז צרות, דאָ איז שלעכטס,
דאָ אַ זיפֿץ און דאָ אַ קרעכץ;
>אוי, אוי,< יעדער מענטשן רק עם פּעלט,
דעם — קרעדיט און דעם פּעלט ברויט.
זאָגט קדיש נאָך דער וועלט,
די גאַנצע וועלט איז טויט.

דער סוחר, וועלכער האַנדלט קיין קעניגסבערג, קיין בערלין,
באַקלאָגט זיך אויף דעם טעלעגראַף, אויף דעם באַנמאַשין;
דען דאָ וויים מען באַלד
דעם פּרייַז ווי דאָרטן האַלט;
הייַנט וואָס קען מען פּראָפּיטירן שוין דערפֿון?
א קרעמער קען זיך הייַנט ניט קליגן
זייַן סחורה זאָל עטוואָס בליַען,
אַז אַ סחורה ווערט געשטיגן,
מע זאָל קענען אויפֿן מקח ציען;
דען דער צווייטער לייגט אַ דעפּעש,*
קומט שוין מיט דעם באַן,
עס דויערט נאָר איין מעת-לעת —
זייַן סחורה איז שוין הי פּאָרן.
דער קרעמער גייט דעם נאָז אַראָפּ
און דער סוחר — אַן אַ קאָפּ;
דער האַנדל שרייט „לאָז מיך געמאַך!"
און קרעדיטן ווערט רק שוואַך,
יעדן סוחר מאַנגלט געלט,
אין פּרייַסן ווערט שוין ניט געטרויט.
זאָגט קדיש אַז"ו.

* = דעפּעש.

פֿאַדריאַדטשיקעס גייען הײַנט אַרום מיט הוילע הענט —
עס קומען גאָר צום טאָרג מענטשן אומבאַקענט
און לייגט דעם טאָרג אין דער ערד,
מיט זײַנעם אַ קאַנווערט,
וואַרפֿט פֿון סמעטע אַראָפּ פֿופֿציק פּראָצענט;
אָבער עס גייט אָפּ עטלעכע טאָג,
ער רעכנט זיך איבער דעם פּלאַן,
ער פֿאַרשטייט ער האָט געלייגט זאַלאָג
אויף צו זײַן אַן אַרעמאַן . . .
ער לויפֿט צום אינזשינער,
די קאָפּ אים צו פֿאַרשווינדלען
מיט אַלערליי מיטל — צי הין צי הער,
טאָמער וועט ער זיך לאָזן קינדלען . . .
די גאַנצע צײַט די קאָפּ אַרום דרייט,
ער לויפֿט, ער שוויצט, ער פֿאַלט, ער גייט;
דאָ ווערט די פֿאַבריקע געראַווידירט,
ווערט אין גאַנצן געבראָקירט, —
און דאָ שטעקט מען מיט פּרעמדע געלט,
פֿון אַלע קאַנטן דריקט דער נויט.
זאָגט קדיש אַז״וו.

אָבוואָטעלעס שרײַען: „וואָס איז איצט פֿאַר אַ וועלט?
פֿון יעדער שכן קומט שוין פֿאַר צוויי יאָר דירה־געלט!
אַז עס טראָגט אײַן די וועגט
קיין הוילע פֿינף פּראָצענט,
טאָ וואָס לוינט אונדז, וואָס מע מידט זיך, מע קוועלט?״
פֿאַר מלווהם איז די צײַט צעקראָכן:
אַ לווה — מוז מען גאָנץ גוט קלערן,
מע צאָלט אײַן צוויי־דרײַ וואָכן,
און דער פּראָצענט עסט אויף דעם קרן . . .
פֿאַר דאָפּעלטאָטן איז דאָס אויך קיין יאָר,
זיי מוזן מיט אַלעמען שרײַען
אַטשערעדנע צו לויפֿן פֿון נאָבאָר,
און זיי מוזן אַטוועטשײַען!
דער פּראָסטער עולם זידלט,
מע ווײַנט, מע קלאָגט, מע שרײַט, מע שילט;
דאָ ווערט דער פֿאַליש שבת פֿול,

מע ארעסטירט די קריאה אין שול.
מע וואלט ראטירן די שטאט מיט געלט,
נאר נישטאָ פֿון וואנען, מע לעבט אין נויט.
זאגט קדיש אאז"וו.

דער געשעפֿט פֿון שפּיזקרעמלעך זינקט שוין אויך אין תּהום,
וווּ מע וואַרפֿט א שטיין, געפֿינט מען דאָרט א קראָם,
לייזונג פֿליט ווי פֿוך,
נאָר געלט — נאָך ניט א דוך!
דער סוף איז, אז מע בלייבט בײַן הוילן בוך . . .
א שענקער בײַ הײַנטיקער צײַט —
זײַן געלט כלעבן איך זשאלעווט,
די וואַנט ווערט פֿול מיט קרײַד,
די קײַפֿלע ווערט רק יאלעווט . . .
באטראכט די רעסטראַציאַנען,
ווו עס שטייען די טישן בריטע:
מע עסט אָן צען פֿאַרציאַנען
און מאכן נעבעך פֿליטה . . .
אין טראקטירן איז אויך ניט בעסער:
קומען חבֿרה זויפֿער, פֿרעסער,
מע נעמט קאַנקלעטן, בראַנפֿן, ביר,
מע גייט אַרויס דורך א הינטערטיר;
ווערט א דראקע, קאַסט שוין געלט,
פֿאַר יעדער טרעוואַגע שרעקט די הויט.
זאגט קדיש אאז"וו.

דער בעל-מלאָכה, אז עס פֿאַלט אַרײַן ארבעט, ווערט ער אויסן זין —
ער האַלט זיך רק מיט די ווײַב אָן עצה: „ווו טוט מען דאָס אהין?
צי אין קרעמל עטוואָס געבן,
צי שכר-לימוד פֿאַר דעם רבין?"
די קאָפּ דרייט ווי א ראָד פֿון א מאשין,
עס איז גאָר ניטאָ איז שוין גלײַכער,
פֿאַרשפּאַרט מען זיך צו מאטערן!
פֿאַראַנען פֿופֿציק לעכער —
וועמען זאָל מען דאָ פֿרײַער פּטרן?
דער באַלעבאָס פֿון דער דירה שרײַט,
ער נעמט די פֿערינקע זאַלאָג;

און דאָ איז די ווײַב אויף דער ציִיט,
מע ריכט זיך שוין אַלע טאָג.
און די קאַפּאָטע איז צעקראָכן,
מע טראָגט דעם שבת אום דער וואָכן;
און די קינדער, די קליינע ערבֿות,
גייען נעבעך נאַקעט, באַרוועם;
קיין האַלץ ניטאָ, מע פֿרירט אין קעלט,
ווי בוריקעס די פֿיסלעך רויט . . .
זאָגט קדיש אַז"וו.

א מאָל פֿלעגט אַ לאַנד־שדכן פֿאָרן אויף דער וועלט,
און פֿלעגט פֿאַרדינען נאָר פֿון ליגנס, וואָס ער האָט פֿאַרגעשטעלט;
הײַנט די ליגנס, די ענינים
זאָגן נאָר מחותנים,
פֿאַר וואָס זשע קומט נאָך עס שדכנות־געלט?
א סאָרווער בײַ הײַנטיקע יאָרן
איז אויך ניט קיין וויגאָדע —
א בעל־שׂימחה אַז ער וויל פֿאַרשפּאָרן,
זאָגט ער „א וועטשערע איז הײַנט אוים מאָדע". . .
וואָס קען זיך שוין מײַן ווײַב פֿרייען,
אַז איך קום פֿון אַזוי א חתונה,
אַז אויף א טאָנץ זע איך נאָר צווייען,
נאָר א מיידל מיט א קרינעלינע?
דערצו גייען נאָך צוואַנציג נדבֿות בעטן:
דאָ בעט דער פֿאָר די בילעטן,
דאָס — א קעכין שוואַרץ פֿון די יושקעס,
און דאָס — א יִיד מיט צוואַנציג פּושקעס;
ניט מוזיק פֿאַרדינען גאָלט,
ניט דער בדחן האָט קיין ברויט.
זאָגט קדיש אַז"וו.

המגן, 1873

חידה א — א רעטעניש

מײַן פֿאָטער און מוטער קענט איר לעבעדיקע געפֿינען,
און לעבעדיקע קינדער וועל איך געווינען,
קיין לעבענדעם וועזן בין איך אַליין,

איך האָב קיין אָטעם, גליַיך ווי האָלץ, ווי שטיין.
מַיין מוטער געבירט מיך אין גיכן,
מַיינע קינדערס געבאָרן געווערט שוין אַ צַייט;
צו מיר איז די הימל מיט די ערד געגליכן,
צוליב מיר קריגן זיך די גרעסטע לַייט.
פֿון צוויי פֿאַרבן בין איך געבויט,
צו מַיין קינדס געבאָרן בלַייב איך טויט . . .

פּתרון

אויסזאָגן אַיַיך קען איך מיך ניט באַשליסן,
דען א י י איך וועל אַיַיך אויסזאָגן, וועט איר שוין וויסן . . .

המגיד, 1873

צו דעם צען־רובלדיקן בילעט

דו צענער־בילעט, קענסטו מיר ניט זאָגן
פֿון דער צַייט, וואָס מע האָט דיר געמאַכט?
וואָסערע הענט האָבן דיר איבערגעטראָגן,
ביז מע האָט דיר צו מיר געבראַכט?
געווים האָסטו סעקרעטן באַהאַלטן, פֿאַרשלאָסן,
צו ווִיסן וואָלט איך זייער געלוסט;
וואָלטסט קענען רעדן, וואָלטסט האָבן אַ לשון,
וואָלט איך פֿון דיר פֿיל נַיַיס געוווּסט . . .

פֿיל מאָל האָט מען דיך לאָפּקע געגעבן,
און דווקא אַ דיין אַ קרומען;
בתורת הלוואה מאָג מען דאָך כלעבן,
דאָס רופֿט זיך ניט „לאָפּקע געגומען"! . . .
וווּ ליגט דער הורג טויטגעשלאָגן,
וואָס מע האָט דיך פֿון זיַין בוזעם גענומען?
זיַין וויַיב און קינדער וויינען און קלאָגן,
און איז נאָך צו קבר־ישׂראל ניט געקומען . . .

פֿיל מאָל האָט מען פֿאַר דיר געקויפֿט מתנות —
יענעמס פֿרוי אַ פּרעזענט געגעבן . . .
און וועָן איר מאַן איז אין וועג, אין סכנות,
איז דאָ דערווַיל אַ זודיקער לעבן . . .

פֿיל מאָל האָט דיך איינער אין גאָס פֿאַרלאָרן,
וואָס זײַן האָפֿענונג פֿון יום־טובֿ איז געווען אויף דיר;
און יענער האָט געפֿונען און פֿאַלש אָפּגעשוואָרן,
זײַנע טרערן, זײַן חלשן גיט אים ניט אַ ריר . . .

פֿיל מאָל האָבן אָבשטשעפּטוואָ געזומען משפּנות,
ביז דער אָביון ברענגט דיר אין קהל־שטיבל ערײַן;
און שיקן דיר אין שענק (אָ, אַ ישרנות!),
און מע טראָגט אַרויף געזדזלעך, בראָנפֿן און ווײַן . . .
פֿיל מאָל האָט מען דיר פּדיון געזומען
ביי אַן אַרעמע עגונה, וואָס גייט זוכן איר מאַן;
און ער ענטפֿערט איר מיט זײַן לשון דעם שטומען:
„פֿאָר וויַטער! וועסט געפֿינען!" (אָ, אַן אָבמאַן!) . . .

פֿילײַכט ביסטו דאָס די זעלבע, וואָס אַן אָרעם־בחור פֿון קלויז
האָט דיר אַרויסגענבֿעט ביי אַן אָלטן סגי־נהור,
וואָס ער האָלט דיר אויף תּכריכים אין די אייביקע הויז?
פֿון זײַנע קלאָגן און טענות שטעלט זיך קאָפּויער די האָר!
פֿיל מאָל האָט זיך אַ ניט־היגער יוד פֿאַר אַ חתן פֿאַרשטעלט —
פֿלומרשט אַ רבֿ אין אַ זשופּיצע, אין אַ האָלבע לבֿנה —
האָט מקדש געווען אַ מיידל, געזומען דיר מיט נאָך געלט;
אויף מאָרגן — ויבֿרח, און זי בלײַבט אַן עגונה . . .

פֿיל מאָל האָט זיך אַ פֿיסקאָל פֿאַר אַ רעוויזאָר פֿאַרשטעלט,
געגאַנגען איבער אַכסניות זוכן טאָרגאָוליע אַן אַ בילעט,
און האָט געזומען דיר מיט נאָך . . . לא־יחרץ־געלט,
און נאָך סחורה דערצו פֿאַר דעם גרויסן חטא . . .
פֿיל מאָל ביסטו שוין ביי חבֿרה־קדישא געווען,
געלאָזט ליגן דעם מת פֿיל זיי האָבן אַליין געוועלט . . .
די אַלמנה (אָ, אירע טרערן וועט קיין עם זען!)
פֿאַרזעצט איר קליידל, געבראָכט דיך פֿאַר קבֿורה־געלט . . .

פֿיל מאָל האָסטו געקוקט דעם מלווה אין די אויגן,
ווי ער האָט באַרימן פֿראָצענט, פֿיל ער האָט אַליין געוועלט;
און אויב אויפֿן מאָנהייט האָט אַ טאָג איבערגעצויגן,
פֿילט ער אויס דעם וועקסל, מאָנט איבער נײַעם געלט . . .
פֿיל מאָל האָט דיך יענער אַן איזבאַרשטשיק געגעבן
פֿאַר היטן זיך פֿון רעקרוטן (פֿאַרפֿאַלן אין תּהום);

און אז ער האָט אים שטענדיק געמאַקטשעט דעם לעבן,
כאָפּט ער אים פלוצלינג און — געפֿירט צום פֿריאָם! . . .

פֿיל מאָל ביסטו פֿון גאָלדשמיד געפֿלויגן ווי מיט פֿליגל
צום גנב אין האָנט, וואָס האָט זילבער געבראַכט;
און פֿאַר דיר אין די אויגן צעשמעלצט ער אין טיגל,
און א באָלעבאָס ווערט פֿאַראָרעמט איבער איין נאַכט . . .
אפֿשר האָט דיך געהאַלטן אין קאַמאַד דער בלינדער,
בשעת זיין ווייב האָט באַגנבֿעט גאָר זיין געלט?
און האָט אים נאָך איבערגעלאָזן פֿיר קליינע קינדער
און אַוועק מיט איר געליבטן אין דער גרויסער וועלט . . .

פֿילייכט ביסטו אויך געווען אין די סומע געלט איצונד,
וואָס די גזלנים האָבן צוגענומען אין אַן אַינפֿאַרהויז?
און האָבן צעקוילעט א גאַנצע געזינד —
א באָלעבאָס מיט זעקס קינדער און א בחור פֿון קלויז . . .
פֿיל מאָל ביסטו געווען אין א פּערזע אַינגעניט,
וואָס יענע יידענע האָט דיך געגנבֿעט פֿון מאָן;
און אז אירע קינדער מאָגן זיצן אָבט טעג אָן ברויט,
וועט זי א גראָשן ניט געבן, די ווילדע טיראַן . . .

איך האָב פֿאַר דיר נאָך א פֿולע סחורה,
איך האָב דיר צו פֿרעגן מעשׂיות סכן —
נאָר איך וויל נישט ריידן, כלעבן איך האָב מורא,
איך לייד שוין געוג פֿון אזעלכע זאַכן . . .
איך וואָלט דיך נאָך פֿרעגן פֿון א פֿולע ערטער,
און עס וואָלט בלייבן בסוד צעווישן אונדז ביידן,
אין א ביכל עפּנטלעך מוז מען ציילן די וועלטער —
א שאָדן כלעבן, וואָס דו קענסט ניט ריידן . . .

המגן, 1873

די שטאָקשפּיל*

וועך נאָר די שפּיל באַטראַכט,
די שטולן מיט דעם שטאָק,
ווי איינער גייט זיך גאַנץ באַזאַכט
(אַזוי איז שוין דער חוק),
פֿלוצלינג זיצט ער אויף אַ שטול,
זײַן שטאָק בלײַבט שוין שטיין,
די שטולן וועלן מיט מענטשן פֿול,
נאָר אייגער בלײַבט אַליין . . .

דער אייגער נעבעך וועלכער בלײַבט —
די שאַנדע איז זייער גרוים:
דער פֿון אים קאַטאַווען טרײַבט,
דער צוויי‌טער לאַכט אים אויס . . .
ערקלערט מיר נאָר די זינד פֿון עם,
זײַן בלוט וואַס מע צאַפּט!
וואָס האָט ער פֿאַר אַ שולד אין דעם,
אַז מע האָט זײַן אָרט פֿאַרכאַפּט?

עס וועלט די שטוב מיט קולות פֿול,
צו זען איז דאָס געשמאַק,
ווי צוויי זעצן זיך אויף אײַן שטול —
ווי צוויי קעץ אין איין זאַק . . .
קוק זיך אײַן פֿון זיי דעם סוף,
באַטראַכט אויף זיך אַליין:
ווי ביידע נעבעך באַצאָלן שטראָף,
און ביידע בלײַבן שטיין . . .

די זעלבע זאַך בײַ אונדז אויך טרעפֿט,
אַ רחמנות, גלייבט נאָר מיך,
ווי צוויי פֿאַלן אַן אויף אײַן געשעפֿט,

---

* „די שפּיל פֿון שטאָק וועלט געשפּילט אויף אַזוי אַן אופֿן. עס וועלט אַזוינע‌ס געשטעלט אין מיטן שטוב שטולן: איין שטול מיט דעם פּאַרענטש רעכטס, דער צוויי‌טער — לינקס. איטלעכער זעצט זיך אויף אַ שטול. צום בײַשפּיל, צען שטולן — זיצן צען מענטשן. אַן עלטסטער מענטש גייט מיט דעם שטאָק אַרום די שטולן. בײַ וועמען ער קלאַפּט אַן מיט דעם שטאָק, יענער שטייט אויף און גייט אים נאָך ביז אַלע 10 מענטשן גייען נאָך אים. פֿלוצלינג זעצט ער זיך אויף אַ שטול, מוזן זיך אַלע זעצן אויף שטולן; און ווער פֿאַרנעמט אויך אַ שטול, דערום מוז ער איינער בלײַבן אַן אַ שטול. דאָן וועלט יענער שטראָפֿירט און מוז גיין מיטן שטאָק" [צונזערס הערה].

יעדער ציט צו זיך.
אייגער ווייל דעם צווייטן דריקן,
יענעם מאכן נויט;
ברידער, הערט זיך אויף צו פליקן —
זעט, איר בליבט אן ברויט! . . .

די שפיל פון שטאק איז אקוראט
ווי די מענטשן אויף דער וועלט —
ווער עם קען כאפן, זיין א כוואט,
יענעם קומט דאס געלט . . .
קען ער נאר ניט לויפן שנעל,
ווייל נאר ערלעך גיין,
פארלויפט דער צווייטער אויף זיין שטעל,
ער נעבעך בליבט שוין שטיין . . .

די שטולן איז די טעג פון דער וועלט,
מיט דעם שטאק גייט די צייט;
גליק און אומגליק, דלות און געלט
טאנצן זיך ביי דער זייט . . .
הינט איז דער מיט פריידע פול,
דו נעבעך — מיט געוויין;
מארגן — זיצסטו אויף זיין שטול,
יענער בליבט שוין שטיין . . .

פון גרויסע פאלאצן קומט מען אף,
פון קעלערן שטייגט מען אויף;
דעם טרייבט די ציט פון שטול אראף,
דעם צווייטן זעצט זי ארויף.
שטאלציר נישט ביי דער גוטער ציט,
ביי דער שלעכטער — שריי נישט „ווי!"
פון גליק צום אומגליק איז נאר נישט ווייט,
נאר מיט דעם שטול א דריי . . .

נאר פרעגט ביי גאט קיין קשיות ניט,
פאר וואס האט יענער צרות פיל;
ער פירט זיין וועלטל קלוג, געניט,
אזוי גייט צו די שפיל . . .
אייגער מוז שוין אויסן בליבן,
אזוי מוז עס גיין;

נאָר פֿון יענעם קאַטאַווע̈ם טרייבן —
פֿוי, דאָס איז ניט שיין!

נאַפּאָלעאָנס נאָמען קלינגט ווי א גלאָק —
ביי אַלע קיסאָרים פֿול;
פֿיל מאָל די צייט האָט געשריען „שטאָק!"
כאָפּט ער רק זיין שטול . . .
פּרייסן קומט פּלוצלינג צו גיין,
„שטאָק!" שרייט זי אויס,
נאַפּאָלעאָן בלייבט אין ביוש שטיין —
די וועלט לאַכט אים אויס . . .

די נאַטור גייט אַרום די יאָרן,
די וועקסלונג האַלט זי אין האַנט,
דער זעלבער שטאָק, וואָס איז הײַנט א קאָרן,
איז מאָרגן א העלפֿאַנד.
איצט איז ער א מענטש — דאָ ווערט ער ערד,
און דערפֿון — א בוים אין פֿעלד,
פֿון די פֿרוכטן ווערט אָן אָקס, א פֿערד,
און — ווידער א מענטש א העלד . . .

המגן, 1873

ליד פֿון אייזנבאָן

א <גאַנצע> וועלט מיט אייזנבאָנען איז אין אונדזער צייט געווארן,
וועלכע פֿירן פּאַסאָזשירן, אָרעם און רייך;
לויפֿט זען דעם חידוש, נאָר האָט בזפֿרון,
אז דאָס איז א משל פֿונקט קעגן אייך.
מיר זיצן דאָס אין די וואַגאָנען,
דער לאָקאָמאָטיוו איז די צייט,
זי שלעפּט מיט זיך מענטשן מיליאָנען,
און פֿליט ווי די קוילן אין שטרייט.
יעטווידער רעלצע איז א סעקונדע,
יעטווידער סטאַציע — א יאָר,
יעדער קאָסאָרקע איז גלייך צו א שטונדע,
א פֿויעזד איז אין גאַנצן א דור.
און דעם בילעט וואָס ער האָלט אין טאָס,*
דאָס איז זיין מזל, זיין רייזעפּלאַן —

* = טאָש.

15 ווי ווײַט צו פֿאַרן און אין וואַסער קלאָם,
באַשטימט פֿון גאָט, פֿון דירעקטאָר באַן . . .

די קאָנדוקטאָרן באַקוקן די בילעטן
און צעזעצן די פּאַסאַזשירער יעדערן אין זײַן קלאָם,
וועמען אין ערשטן — מיט דיוואַנען געבעטן,
20 און וועמען אין דריטן — ווו ענג און ווו נאָם.
אונדזערע קאָנדוקטאָרן זײַנען די שלוחים
פֿון דער השגחה געשיקט —
וועמען מע גיט גליק מיט רווחים,
און ווער עס זאָל זיצן געדריקט;
25 וועמען — געזונט, עשירות און אַלעס,
און קינדער ווי עפּל אין ביים,*
און וועמען — עלנט און קראַנקייט און דלות,
און פֿאַרוואָגלט נאָך זײַן פֿון דער היים.
אויף די קאָנדוקטאָרן, זעט, ניט רעדט!
30 די וועלט פֿירט זיך ניט אַן א פּלאַן,
מע זעצט יעדערן נאָך זײַן בילעט,
ווי עס איז באַשטימט פֿון גאָט, פֿון דירעקטאָר באַן . .

ביי די וואַקזאַלן, ווי מע קלינגט מיט דעם גלעקל —
די קאָנדוקטאָרן שפּרינגען אַראָפּ;
35 עס לויפֿן פּאַסאַזשירער, יעדער מיט זײַן פּעקל,
פֿיל קומען צו און פֿיל קומען אָפּ.
אונדזערע סטאַציעס זײַנען די יאָרן —
ראָש-השנה צייכנט מען אָן,
וועמעס בילעט איז ווײַטער צו פֿאָרן,
40 און ווער עס מוז גיין פֿון וואָגאָן . . .
אונדזער קאַסיר איז בית-דין של מעלה,
דער בילעט ווערט פֿאַרקויפֿט נאָך דעם דין,
ווער עס פֿאָרט פֿיל, און ווער — אויף א ווײַלע,
און דער פֿאַרזאַמט גאָר דעם מאַשין . . .
45 אָז מע הייסט אַראָפּ, טאָ דינג זיך ניסט,**
כאַטש דו ביסט נאָך ניט קיין אַלטער מאַן,
אָבער דײַן בילעט איז אויס, דו ווײַנסט אומזיסט,
אָזוי איז באַשטימט פֿון גאָט, פֿון דירעקטאָר באַן . . .

---

* = בוים. ** = נישט.

דער מאָשיניסט שטייט אויף פּיקעטן,
און קוקט אויף דעם צילענדער — פֿיל היץ און פֿיל זשאָר;
זײַן איין פֿאַרזעץ קען פֿון וועג אָפּטרעטן,
און וואָגאָנען מיט מענטשן זײַנען אין געפֿאָר.
אונדזער מאָשיניסט איז דער שׂכל, די געהירן,
ער איז אונדזער פֿירער בײַן לעבן;
נאָר דער שׂכל אליין קען צעַיטנווײַז פֿאַרפֿירן,
האָט מען אים א צילענדער געגעבן:
„אָט האָסטו א צילענדער, א תּורה פֿון אויבן,
וווּ ענגלעך — גיב איר נאָר א פֿרעג!
אמונה מיט שׂכל, אי חקירה, אי גלויבן, —
וועסטו גיין בשלום דײַן וועג.
וויסטו אָבער פֿירן מיט דײַן דולע קאָפּ,
לאָכסט פֿון צילענדער, פֿון גאַנצן פּלאַן,
זע! אָט דו פֿאָלסט פֿון רעלצע אַראָפּ,
און ווערסט נאָך באָשטראָפֿט פֿון דירעקטאָר באַן!"

אז צוויי פֿויעזדן זאָלן זיך אַנטקעגן ניט וועסטרעטשען,
איז דאָס נאָר באָאַנגען אַן טעלעגראָפֿיסט;
חלילה אז ניט, קענען זיי זיך קאָליעטשען,
און וואָגאָנען מיט מענטשן ווערן שוין צו ניסט.*
אונדזערע טעלעגראָפֿיסטן זײַנען די פּעדאַגאָגן,
די לערער פֿון אונדזערע קינדער,
היט אײַך, איר לערער, דאָס קינדס מוח ניט צעשלאָגן
מיט צוויי דעות קאָנטראַסטע באַזונדער;
דער אַלטער דור לויפֿט און פֿירט די אמונה,
דער נײַער אַנטקעגן שרײַט: „שטיי!"
טאָ לאָזט זיי ניט, לערער, קאָנטראַסט אויף איין ליניע,**
גוואַלד, האָט רחמנות אויף זיי!
מיט איין שלעכט וואָרט פֿאַרדולט איר זײַן קאָפּ,
פֿאַרלירט אמונה, האָפֿענונג, און ווערט א טיראַן,
און שפּרינגט א צעבראָכענער פֿון ליניע אַראָפּ,
קעגן דעם ווילן פֿון דירעקטאָר באַן.

די שוטים די ווילדע, די פֿאַרשטאָפּטע מוחות,
שרײַען: „ווי לויפֿט עס א וואָגאָן אָן פֿערד? —

* = נישט. ** = ליניע.

ווי קען לופֿט און פֿאַרע האָבן די פּוחות
צו שלעפֿן וואָגאָנען מיט מענטשן אויף דר׳ערד?״
אונדזערע שוטים קוקן אויך בלא ראית,
גלייבן ניט און ווילן ניט פֿאַרשטיין,
אז די געטלעכע קראַפֿט ליגט אין יעדער בריאה,
און דאָס איז איר פֿאַרע אַליין,
און שטיינער און בוימער און חיות און קוועלע,
און פֿייַער און וואַסער און ווינט,
און אין דעם מענטשן אַ פֿאַרבאַרגענע זעלע,
נאָר זען דאָס — זייַנען מיר בלינד;
פֿרעמדע מענטשן וועלכע אומבאַקאַנט,
ניט זיי איז צו זען דעם מאַשין, דעם פּלאַן,
אויסער דעם וואָס האָט פֿאַרשטאַנד
צו פֿאַרשטיין די חכמה פֿון דירעקטאָר באַן.

ווי גרויס איז דער טומל בייַ די וואָקזאַלן,
ווען איין פּויעד גייט אָפּ, דער צווייטער קומט אַן!
צו זען פֿון דאָרט די מענטשן וואָלט איך זייַן אַ בעלן, —
פֿאַרשווינדט דער פּויעזד ווי דער לופֿטבאַלאַן . . .
דער באַן איז די צייַט, אין וועלכע מיר לעבן,
און פּויעזדן לויפֿן אַ שרעק.
אַ דור נאָך אַ דור פֿליען און שוועבן,
דער קומט אַן, דער גייט אַוועק.
איך ווייל מיט מיין קינד כאָטש צווייַ ווערטער רייַדן,
אָבער פֿלוצלינג פֿייַפֿט אויס דער סוויסטאָק;
מיר שרייַען: „האַלט!״ אָבער מע לאָכט אונדז אויס ביידן,
דו הערסט דאָך: דער טויט קלינגט, דער גלאָק, —
די מינוט איז טייַער, ניטאָ קיין צייַט,
זי ווערט געווויגן אויפֿן גראָן,
דער שוטה, דער פֿאָטער, אומזיסט גאָר שרייַט,
אַווי איז באַשטימט פֿון גאָט, פֿון דירעקטאָר באַן . . .

אב, 1875

חידה ב

אדם הייתי ורבות חייתי,
לאדם נולדתי, ובנים ילדתי,

יום מת אבי, מי ידענו?
קבורה לא היתה לו, ופה איננו,
ולמעלה מחציי, מתו כל אברי.
מות בקרבי, ותמו יצורי,
ומחציי ולמטה חליפות תראני.
מעבר מזה ארי נורא הנני,
מעבר מזה לרפה כח תחשבני,
פעם בחברת נבונים תמצאני,
פעם חרב חדה הנני,
ופעם שלח תשלחני —
ואם יעמד מאחרי בן נשיא אפרים
הנני בעל ארבע רגלים.

אב, 1875

חידה ג

אם מאם אחת נולדנו שלשתנו,
לא מרחם אחד יצאנו אף שנינו,
יצא מהיכלי שן הבכור,
קטן וצעיר בין שפתים,
וממקום האח יצא לאור,
משם יצא איש הבינים.

צעיר מאחיו יצא ראשונה,
ונגרע חין ערכו ממשניהו;
נולד הבן הבכור לאחרונה,
זה איש הבינים קל מערכיהו.

על הבכור חרה אף המלך,
רע הנהו למסכן והלך.
השני תמצא תלוי ביער,
הצעיר גדול וראש פתח השער,
ותמונות רבות לנו עת יחד נלכה,
אדונים קשה היינו בתוך המהפכה.
פעם בין חכמי קדם נמנינו,
פעם לכסיל לא יבין נדמינו;
יש לנו גם מחיה גם מזון,

אכן גם נקיון שנים ורזון,
גם מקנה גם צאן יש לנו,
ובשם מדבר וציה נקראנו,
כל חיתו יער בנו נאספו
גם נצית קוצים, וקמות שורפו,
בתימן רבים כמונו תמצאו,
וכבוא החרסה, גם פה נתראו.

ואם להגיד חידתנו עוד תלאו —
פקדו בין מספר ישראל אולי תמצאו,
לכו פתורה אולי תמצאונו,
בקשו בין חללי מלכים אולי נמנינו.
שרים היינו טרם לכדו המים,
אך גדעו חיינו אנשי אפרים;
לצף על המים צירים היינו,
למסתתר צוינו: „שולחן הכינו"!
בדביר הקודש עמנו שמחו,
ובאזנינו בכו, עת גלו נדחו.
אנשים נעביר על מי מצולה,
ונראם אן יפנו ימינה או שמאלה.
סבת כל הנעשה בשמים באדמה,
על פינו יודע, מדוע ולמה,
גם נבתר לארבע גזרים,
ולגבהי שחקים אברותינו נרים.
כל חיך יטעם אוכל יבחן על פינו,
וכל אשר היה נקרא בשמנו,
ואנשי זמה תבל יעשו בנו,
פתרו, פתרו! הגידו מי אנו?

אב, 1875

דער פּאַטשטאָוער גלעקל

אויפֿן גאַשטשינעץ דער פּאַטשטאָוער גלעקל קלינגט גאַנץ הויך,
בריוו פֿירט אונדז דער פּאַטשטעליאָן,
די בריוו זײַנען פֿאַרזיגלט און די סומקע אויך,
פֿריילעך, לוסטיק פֿאָרט ער אָן.
ווי מע צעטיילט די בריוו פֿשורה,
הערט זיך שוין נײַם אין שטאָט,

דער באַקומט אַ גוטע בשׂורה,
דער צווייטער אַן אומגליק האַט.
דער באַקומט אַ ידיעה,
ער האַט געווינען אין לאָטעריי;
דער צווייטער רײַסט שוין קריעה,
ג<ע>וואַלדן און געשריי . . .
דער נײַער יאָר איז אויך אַקוראַט,
פֿרייליך פֿאַרט ער אַן מיט זײַן פֿערד און שפּאַן,
נאָר די סומקע איז מיט אַ פּעטשאַט,
גאַט ווייס, וואָס איז דאָרטן נײַס פֿאַראַן.

איר יאָרן, קענט איר מיר ניט זאָגן דעם אָרט,
פֿון וואַנען פֿליסט אײַער שטרענגער טײַך?
און וווהין גייט איר אַלע אַוועק אַט דאָרט?
אַ שרעק נעמט אַן צו באַטראַכטן אײַך!
די צײַט ווערט אַלט מיט יאָרן,
און די אייביקייט איז רק יונג —
אַקערשט איז דער יאָר אַוועקגעפֿאָרן,
דער צווייטער גיט שוין אַ שפּרונג.
צי אַ גוטן טאָג צי אַ שלעכטן,
צי עס טונקלט מיר צי עס שײַנט,
אַבי דער טאָג ווערט אַ נעכטן
און דער מאָרגן ווערט אַ הײַנט . . .
די זייגערס רק
זיי קלאַפּן טאַק,
דאָס גיט מען אונדז אַ וווּנק, אַז דער לעבן פֿליט;
דער פּאַטשטעליאָן
זאָגט אונדז אָן:
„בריידער, די צײַט איז קורץ, פֿאַרטראַכט זיך ניט!"

איר יאָרן, ווי שטרענג איר שטראָמט, ווי שטאַרק איר פֿליסט!
איר שלעפּט נאָך מיט זיך, וואָס איר טרעפֿט אָן,
און גאַנצע דורות איר פֿאַרפֿלייצט, פֿאַרגיסט,
און פֿאַלט מיט זיי אַרײַן אין תּהום . . .
איר פֿאַרפֿלייצט אַזעלכע דורות,
וואָס קינצלעך געווען געמעלט,
און אויף זייער בית־הקבֿרות

פֿאַרבויט איר אַ נייַע וועלט!
נייַע מענטשן, פֿרייַע,
חכמים און גרויסע לייַט,
באַלד וועלן אייַך אַלע די נייַע,
מאַכט איר מיט זיי אויך אַ בייַט . . .
מיר שלאָגן פֿאַליעס
אין אייַערע כוואַליעס,
און איר רייַסט זיי אויס און טראָגט זיי אַוועק;
דעם אַלטן דור
פֿאַרפֿלייצט איר גאָר —
גוואַלד, דער נייַער דור שטייט אויך אין שרעק!

וווּ זיינען די מענטשן פֿון אַ דור צוריק?
וווּ איז זייער שטאָלץ און הערלעכקייט?
וווּ איז זייער קלוגער אויגנבליק?
פֿאַרפֿלייצט, פֿאַרשטראָמט האָט אַלץ די צייַט . . .
דער האָט אַ קרוין געוווּנען,
דער האָט פֿאַרוויסט פֿיל שטעט,
דער האָט אינדזלען געפֿונען,
דער — אַ קינסטלער, דער — אַ פּאָעט;
דער באַטראַכט די גרייַס פֿון די זון,
דער האָט די גאָטהייט דערקאַנט —
וואָס האָבן זיי איצט דערפֿון,
אַז עס וועלט זייער נאָמען דערמאָנט?
און ווער קען דערמאָנען
די העלדן מיליאָנען,
וואָס די צייַט פֿאַרשיט שוין לאַנג אויפֿן קבר דעם שטיין?
דער נאָמען מיט די ספֿרים
איז מיט זיי אין די קבֿרים,
און מיט אונדז וועט זי זיך אויך בעסער ניט באַגיין . . .

ווי פֿיל מאָל האָט שוין די ערד געביטן איר הויט,
פֿאַרטרונקען צי פֿאַרשאָטן אַ גאַנצע וועלט,
און פֿון אויבן אַ צווייטן מאָל אַ וועלט פֿאַרבויט,
און די פֿאַרגאַנגענהייט פֿון אונדז פֿאַרשטעלט?
זעט מען דען הייַנט די חיות
אַזעלכע, ווי אין דער ערד מיר זענען?

דאָס דינט אונדז נאָר פֿאַר רעזות,
עס איז אַן אַנדער וועלט געווען.
ווי גרויס איז זייערע ביינער,
א פֿויגל — גרויס ווי א פֿערד,
געפֿאָרמירט אין שוואַרצע שטיינער,
מיילן טיף אין דער ערד.
פֿון די סעקונדן
ווערן שטונדן,
טעג און יאָרן און דורות האָט גיך געפֿעלט;
די ערד דערהיצט
און פֿייַער שפּריצט,
„אראָפּ!" — און בויט פֿון אויבן א נייַע וועלט . . .

דו נייַער גאָסט, דו ביז ריש למד בית,
וויַז מיר די סומקע, וואָס דו פֿירסט מיט!
אויב גוטס — טא מאַך זשע גיכער די סומקע לייז;*
אויב שלעכטס — איז גלייַכער עפּן ניט . . .
דען דער ביז ריש למד אלף
מאַכט מיר צרות זאָגט,
געקוילעט מיט זייַן חלף
פֿיל קינדער איך האָב געהאַט!
איך אַנטלויף, שוין עטוואָס פֿרייַער,
איך וועל שוין אין מינסק א גר,
און ער מיט זייַן קויל און פֿייַער
דעריאָגט מיר נאָך ביז אַהער . . .
דו נייַער יאָר,
דיר בעט איך נאָר,
זיי כאַטש דו ניט שלעכט אזוי ווי ער!
אין דיין פֿליגלשוץ
ברענג וואָס גוטס,
טרייסט, און זאָג מיר שוין: „וויש אַף דיין טרער!"

אב, 1875

---

* = לויז.

די פֿאַרדאַרבענע בילדונג

מע לאַכט פֿון פֿאַרציִטיקע דורות,
אַז די דומהייט האָט זיי פֿאַרפֿירט;
אַלע ביכער זײַנען פֿול מיט עבֿירות,
ווי דער שקר האָט עקסיסטירט.
אָבער לײדער טרעפֿט הײַנט אַזוינע,
וואָס רופֿן זיך פֿון הײַנטיקער וועלט
און טוען אָפּ מעשׂיות געמיינע,
וויַיל דער שקר איז מיט אמת פֿאַרשטעלט.
זיי מאַכן די בילדונג מכלה
מיט זייער נאַרישן סטרוי,
און שרײַען נאָך און זאָגן פֿאַר אַלע,
אַז די בילדונג פֿאַרלאַנגט עס אַזוי . . .

בײַ הײַנטיקער וועלט אַ יינגל —
מע לאָזט אים בילדן עטוואָס,
האָט ער שוין אַ געשליפֿענעם צינגל,
ער איז שוין אַליין באַלעבאָס . . .
דעם פֿאָטער הערט מען ניט זייער,
די מאַמען לאַכט מען נאָר אויס,
ווי אַ הון אויף קאָטשקענע אייער
אַזוי נעבער זעען זיי אויס . . .
אויף „כּבד" דאַרף מען ניט קוקן,
דען אמונה איז שוין לאָנג פֿאַרבײַ;
אויף „כּבד" זאָגט ער נוטריקין:
„כּיאָם באַצאָ דאָוויַ!" . . .

וווּ אַ קינד ווערט מיט אַדל ערצויגן,
מע פֿלאָנצט אים אײַן זיטן אין זיך,
זײַן טריט און זײַן וואָרט ווערט געוויגן,
טרעט ער נאָך פֿון וועג נישט אָפּ גיך;
אָבער אַזעלכער, וואָס האָט קיין ערציִונג,
געוואָלגערט זיך אין אַ פֿרעמדע קיך,
ער איז שוין פֿאַרדאָרבן פֿון בליִונג,
און האָט קיין כאַראַקטער אין זיך.
ברויט פֿלעגט ער קליַבן אַ ברעקל,
קיין העמד האָט ער נימאָלם געהאַט —

און וועלט פּלוצלינג אַ פֿרעמד אין אַ רעקל,
און איז שוין אַן אַריסטאָקראַט . . .

וועָן איך וויל מע זאָל מיר אַכטן
פֿאַר אַ גרויסן געבילדעטן מאַן,
כאָטש איך קען געאָמעטרי ניט באַטראַכטן
די מאָם פֿון אַ שפּאַן אויף אַ שפּאַן,
טו איך מיר אָן אַ פּאָר ברילן,
כאָטש איך קען גאָר נישט קוקן אויף זיי,
און געשיַט די רעדלע צו שפּילן —
מיט „פּאַרדאָן" און מיט „באַן זשור מאָסיוי",
און דערמאָנען אַ פּאָר גרויסע מענער,
ווי פּושקין און לערמאָנטאָוו,
דאַן האָלט מען מיך פֿאַר אַ קענער,
איך בין מיר שוין אַ פֿילאָזאָף . . .

וואַרף איך אַן אויג אויף אַ פֿרייליז,
זי מאַג זיך פֿון גרעסטן שטאָם זיַן,
האָב איך שוין די ביקסן, די פֿיַלן,
ביז זי פֿאַלט אין מיַן נעץ אַריַן . . .
עס העלפֿט ניט וואָס עלטערן שטערן,
דען זי איז שוין פֿאַרקראַכן צו וויַט;
נדן פֿיל איך וויל — מוז וועלן,
און אַ זייגער מיט אַ גאָלדענע קייט.
עלטערן זיַנען געגייטע,
זיי מוזן מיט געוואָלד זאָגן „יע",
אויף מאָרגן באַקום איך אַ צווייטע,
זאָג איך צו די ערשטע „אַדיע!". . .

און די מיידלעך וואָס ווילן זיַן פֿלות,
און דאָ איז ניטאָ מיט וואָס,
דען אין שטוב סווישטשעט דער דלות,
דער אכּיון איז דאָרט באַלעבאָס . . .
און דאָ איז זי אַזוי אומגעבילדעט,
פֿונקט מיט איר באָבן צו גלַיַך;
דער כאַראַקטער איז פּראָסט און פֿאַרווילדעט,
אַז איך שעם מיך צו זאָגן פֿאַר אַיַך,
פֿאַרבעט מען צו זיך אויף וויזיטן

א שילער פֿון פֿערווי ראָזריאַד,
און מאַכט קאַמפּליმענטן אין מיטן —
„אַט בין איך א געבילדעטע מאַד". . .

זי סמאַטשקעט דעם פּאַטער ווי א פּיאַווקע
הויל צוליב שטאַט און פּוץ,
דער שיניאָן מיט די גאַנצע פּאַפּראַווקע —
אַווינם, וואָס פּאַרלירט באַלד דעם נוץ.
וואָס דער פּאַטער צאָלט דערפּאַר וואָכער,
דאָס גייט איר גאָר נישט דעראָן;
האַנטשו מוז זיין, מיט א פּאַכער,
און א פּלעשל אָדעקאָלאָן . . .
דערצו — דעם יידן אויסלאַכן,
פּאַרהאַסן זיין טריט און זיין בליק,
קאַמפּליმענטן מיט חנדלעך מאַכן —
„אַט בין איך א פּרינצעסין אַנטיק". . .

ווי זי הייבט נאָר אָן רוסיש צו קענען,
לעזט זי שוין באַלד א ראָמאַן;
די יונגע בלוט הייבט אָן צו ברענען,
דען זי געפינט דאָרט א יונגן סטעפּאַן.
זיינע באַקן — ווי צוויי שיינע בלומען,
זיינע אויגן ווי צוויי שטערן לייכט —
„אך, איך וואָלט אים באַקומען,
וואָר וואָלט צו מיר זיך פּאַרגלייכט?"
זי פּאַרגעסט, אז דאָס שרייבט א פּאַרפּאַסער,
וואָס האָט דאָס פּון קאָפּ אויסגעטראַכט,
און זי זוכט אים שוין אין פּייַער און וואַסער,
ער קומט איר שוין צו חלום בייַ נאַכט.

בייַ נאַכט זוכט זי רק פּלאַנען,
זי ליגט און עם הייבט איר פּון אָרט,
ווי אַזוי זי זאָל זוכן סטעפּאַנען,
און קוויקן זיך מיט זיינעם א וואָרט . . .
אירע געדאַנקען און פּאַנטאַזי שוועבן:
„אויב ער וועט אָנטרעפּן מיר,
איך וועל זאָגן: 'מיין ליכט, מיין לעבן,
מיין האַרץ איז אין גאַנצן פּאַר דיר!'"

זי זוכט אים אויף אַלע בולווארן,
אין טעאַטערס און אויפֿן פּלאַץ,
ווו הערן, מוז זי זיך דאַרט שפּאַרן,
און דער הער — הערט איר ווי די קאַץ . . .

אז מע דאַרף גיין סטעפּאַנען געפֿינען,
מוז מען געקליידט זיין שארמאַנט —
אין א רעטאַנדע פֿון פּאריז־מאַגאַזינען,
אין א הוט און א זאַנציק אין האַנט . . .
זי שטעלט גאָר דעם פּאַטער בדלות,
וואָס פֿאַרהאַרעוועט זיין גראַשן מיט שוויים,
און וואַרפֿט זיך ווי א שיף אין די כוואַלעס,*
און זי ברענגט עס אויף נאַרישקייט אוים.
אז די מוטער היימט איר בראָקן לאַקסן,**
אַדער אַנשאַבן בולבעס אין טאָפּ,
קוקט זי זיי אָן ווי די אַקסן,
וואַרעם איר ליגט גאָר סטעפּאַן אין קאָפּ . . .

עס לויפֿן די טעג מיט די וואָכן,
די בעקלעך איז שוין ניט אזוי שיין,
די קליידעלעך ווערן צעקראַכן,
און דאָ מוז מען די מאַדע נאָכגיין . . .
דער פּאַטער בעט אָן שדכנים,
ער ווייס דאָך, זי איז שוין ניט יונג;
אז עס קומען אין שטוב מחותנים,
גיט זי אין לופֿטן א שפּרונג . . .
בכן פֿרעגט דער פּאַטער מיט תקיפֿות,
„אז ניט דעם, טא וועמען ווילסטו?"
ווייזט זי אַרויס אירע חציפֿות:
„טאַקיך סאַווסיעם ניע כאַטשו!" . . .

מע מוז שוין די טירן אויפֿמאַכן
פֿאַר שארלאַטאַנעס און שפּור אלערליי,
מע פֿלעגט פֿריער אליין פֿון זיי לאַכן,
איצט מוז מען נאָך חנפֿענען זיי . . .
עס ווייזן זיך פּאַפּירענע קעלנער,
רעקלעך פֿון אלטן טאַלקוין,***

---

* = כוואַליעס. ** = לאַקשן. *** = טאַלקוטש.

רינגעלעך געקויפט פֿון די זעלנער,
קאַמאַשלעך מיט לאַטעם אַ טוץ . . .
און איז אַ בריה אויף אַכילה ושתיה —
אַלע טעלער אין קיך לעקט ער אויס;
אָבער דער פֿאַטער כאַפּט קאַם די מציאה,
אָבי די משוגעת זאָל פֿון זינען אַרויס . . .

זי ווערט שוין מיט מזל אַ פֿאַרדרייטע,
מע שטעלט חופּה מיט דעם טערעקאַן,
צי זי ווייל, צי זי איז אַ געניטע,
אָבי נאָר זי האָט שוין אַ מאַן.
אָבער קען זי דען זײַן אַ באַלעבאָסטע,
אַז זי פֿלעגט גאָר שפּאַצירן אין גאַס,
פֿאַרפֿאַל אַז זי קאָכט אויס גאָר פֿראָסטע,
איז אויך פֿול מיט רויך און מיט אַס*. . .
אירע קינדער ערציט זי ניט בעסער,
ווי מע האָט איר זעלבסט ערצויגן אין שטוב;
צום מאַן ווערט די שׂינאה רק גרעסער,
וואָרעם פּוסטע פֿאַנטאַזיעס באַגלייט איר צום גרוב.

די בילדונג ווינטשט פֿון די פֿרויען
צו זײַן אַ ווירטין פֿאַר זיך,
האַפֿטן און שטריקן און נייען,
דערצו — די השגחה אין קיך.
געפֿינט זיך הײַנט גאָר אַ פֿרײַלין,
וואָס לערנט דעם פּשט גאָר פֿאַרקערט —
אַז אַ קלייד פֿון אַכט און צוואַנציק איילן,
הייסט עס בײַ זיי אויפֿגעקלערט . . .
און לעזן אַ צוויי-דרײַ ראָמאַנען,
און באַזוכן דעם טעאַטער פֿאַר נאַכט,
און מיט ווינקען — ליבע פֿאַרשטאַנען,
„אַט בין איך אַ פֿרײַלין אַ פֿראַכט". . .

אב, 1875

---

* = אַש.

זכר ליציאת מצרים

קיין מצרים קומט יעקבֿ מיט אַ קאַפּוועיטאָג,
וויַיל ער פֿלעגט שטענדיק אויף יוסיפֿן קלאָגן;
פֿון מצרים גייען יידן ארוים מיט אַ בויכווייטאָג,
וויַיל זיי האָבן די ציגל אויפֿן בויך געטראָגן.

דערום דינט אונדז דער פּסח פֿון דאַמאָלס אַן
אַן אייביקער אַנדענקונג צו דיזן צוועק —
מיט קאַפּוועיטאָג קומט ער אונדז אייביק אַן,
און מיט בויכווייטאָג גייט ער אַוועק . . .

קל, מאַרץ 28, 1877

דער אומגעניטער מלוה

אַז דו קענסט ניט, טאָ נעם זיך נישט אָן!
בדידי הוה עובֿדא.

אין טויזנט אַכט הונדערט זיבעציק דרַי,
וועט מַיין הויז איז געוואָרן פֿון קראַנקייטן פֿרַי,
פֿרַי פֿון טויט-שרעקענישׂ, פֿרַי פֿון בכיות,
פֿרַי פֿון דאָקטוירים, פֿרַי פֿון רפֿואות,
פֿרַי פֿון שפּאַניער פֿליגן, פֿרַי פֿון האַרטשיצע,
אויפֿגעהערט מכבד זַיין דעם רופֿא מיט מציצה —
גאָט האָט בַּיי מיר צוגענומען זַיין אַלטן פּקדון,
האָט מיר אָפּגענעבן אַן אַנדערע, אומגעקערט מַיין שאָדן.
איך וויים ניט, אויב איך האָב עס פֿאַרדינט די רוט,
מן־הסתּם זַיינען מַיינע מעשׂים פֿריער ניט געווען גוט;
און איך האָב אויף דערויף אַן אמתע ראָיה, כלעבן,
וויַיל דער אַנדערער זיוג ווערט נאָך די מעשׂים געגעבן . . .
קורץ, איך האָב אָפּגעווישט פֿון פּנים די טרערן,
אויסער בַּיי נאַכט פֿלעגן מיר חלומות שטערן —
איך בין דאָך ניט שולדיק, די רעיונות פֿרעסן,
אַ וויַיב מיט צען קינדער — ניט גיך ווערט עס פֿאַרגעסן! . . .
נאָר בַּיי טאָג — פֿאַרטריבן דעם אומעט אין גאַנצן,
האָב געגומען מַיין גאָרטן דעם נַיעם פֿאַרפֿלאַנצן,
האָב זיך אַנגעהויבן אָפּטער אין שפּיגל צו שטעלן,
אַ יונגע וויַיבל געגומען, עס ווילט זיך דאָך איר געפֿעלן! . . .

אראפ אלע צרות — דער פנים ווערט שענער,
אראפ אלע קאסטן — די הוצאה ווערט קלענער;
איך פארדין געלט פון חתונות, פון שרייבן,
האב איך אנגעהויבן פאמעלעך דעם רובל צו קלייבן.
עס ליגט אין קאמאד הונדערט, צוויי, דרייַ,
זיי ווילן ניט זיין פארשפארט, זיי ווילן זיין פריַ;
איך האב א מאל געלערנט מהרש"א,
אז מיין מאמע פלעגט זאגן, דאס וואקסט א מורה־הוראה,
בין איך איצטער אויך געפאלן אויף אן המצאה —
איך וועל מיר מאכן א יידישע הלוואה!
נו, סרסרים בייַ געלט איז לייכט צו קריגן,
ווי בייַ א קריגל סמעטענע זומער די פליגן,
א סרסר ארייַן, א סרסר ארויס,
מיין געלט ב"ה איז פארליען דורכוים —
וועמען אין שטייקע, וועמען אין וואכער,
יעדער ווייזט זיך פאר א פיינעם בחור,
אז ער האט נימאלם פארנומען א פרעמדן גראשן,*
א צדיק תמים, און א קינד האט דערווייל גענאשן
(א קינד אז עס ניסט, איז דאך אן אמתער סימן!),
איז דאך די הלוואה ראיעל, ווי אין קעשענע במזומן . . .
און ווז איך האב נאר א רובל דערווארט,
גלייך האב איך עס אין לייטן געשפארט;
איך האב ניט געקוקט אויף קיין גרויסן פרעצענט,
נאר דעם רובל אוועקגעגעבן אין ראיעלע הענט . . .

*

— ניין, ברודער, האסט א גרויסן טעות,
ניט פאר דיר, מיין פריינד, איז צו מאכן הלוואות!
דא דארף מען האבן ווייניקער ישרנות,
ווייניקער חסד, ווייניקער רחמנות;
דא דארף מען קענען ווי א טיגער רייסן,
ווי א פיאווקע זויגן, ווי א שלאנג בייסן . . .
אז מע לייט אן ארעמאן פופציק רובל,
דארף מען נעמען א זאסטאווע פראווע אויף זיין שטיבל;
א יאר עם מעלקן, אפנעמען דעם קרן,
פראצענטן אין דובלט, מיט לאסטן באשווערן;

* = גראשן.

און אז יענער ווערט מיד, ער קען שוין טאנצן,
דאמאלס — נעמט מען אפֿ די שטיבל אין גאנצן! —
כאטש אין מיטן ווינטער, כאטש מיט קליינע קינדער —
ניטא קיין רחמנות, ווי אין שעכטהויז דער שינדער! . . .
אבער דו ווילסט דאך לעבן מיט דיין געוויסן בשלווה,
טא ווי קומסטו דערצו צו ווערן א מלווה?
דא דארף מען קענען רייסן די הויט,
דא דארף מען קענען דריקן אין נויט,
דא דארף מען קענען זעצן אן ברויט —
גרויזאם און גיפֿטיק, פונקט ווי דער טויט . . .
און דו ווילסט גאר לעבן מיט דיין סאוועסט בשלווה,
טא ווי קומסטו דערצו צו ווערן א מלווה?
קיין גרויסע פראצענטן קענסטו ניט נעמען,
קיין ארעמען דריקן, קיין געדריקטן ניט קלעמען;
פֿאלשן מאכן ווילסטו ניט קאנען,
קיין איבעריקע געלט ווילסטו ניט מאנען;
גייסט אין קיין סודן, האסט גאר פֿיינט משפּטים,
דו ליידסט ניט די כאדעטיסטוואָ מיט זייערע פּרטים;
באגזלען דעם צווייטן מיינסטו עס איז גאר ספּנות,
אפֿשרייבן אימושטשעסטוואָ הייסטו א רחמנות,
זאגט יענער ער האט ניט, גיסטו אויף נאמנות,
קוקסט גאר אויף כאראקטער, מיט אלע זאוועאנעס;
חסד און רחמים שפּילט ביי דיר א סוילע,*
אמת און יושר זינגט דיר א סוילע,** —
צו זיין היינט א מלווה מיט אזוי אן אופֿן,
וועסטו נאך דארפֿן דיין העמד אויך פֿארקויפֿן . . .
מיין נישט, אז לוומים זיינען היינט ווי פֿאר צייטן,
עס האט זיך געביטן דער כאראקטער ביי לייטן:
א מאל פֿלעגט מען לייען הויל אויפֿן וואָרט,
און מע האט גאר דערנאך מאנען פֿארשפּארט;
מע פֿלעגט היטן טערמין פונקט צום מינוט,
און מע פֿלעגט גאר פֿארשפּארן וויזן א רוט . . .
„אז מע נעמט, מוז מען באצאלן!" — איז געווען א כלל,
און דער מלווה פֿלעגט זיכער זיין מיט זיין קאפּיטאל.
אויב גאט האט געוועלט דעם לוווה ווען שטראפֿן,

* = רואלע. ** = סואלע.

און עם האָט אים חלילה אַן אומגליק געטראָפֿן,
האָט ער געוויזן דעם מלווה דעם אינהאַלט פֿון געשעפֿט,
אויסגערעכנט פּינקטלעך, וואָס די סחורה איצט באַטרעפֿט,
פֿאַרקויפֿט און באַצאָלט פֿופֿציק פּראָצענט,
כאָטש דער לווה פֿלעגט בליבן מיט ליידיקע הענט!
און די אַנדערע העלפֿט האָט ער אויך אויסגעצאָלט,
וויל ער האָט מיט אמת באַצאָלן געוואָלט;
געגעסן ברויט מיט קוואָס, געשלאָפֿן אויף שפּענער,
נאָר אַינצאָלן אַ רובל, דעם חוב מאַכן קלענער . . .
און ער האָט שוין קיין מאָל קיין קאָפּ ניט געהויבן,
האָט אַנגעוואָרן טרויונג, נאמנות און גלויבן.
הײַנט אָבער, ברודער, איז אַנדערע צײַטן,
אַנדערע צײַטן — אַנדערע לײַטן,
אַנדערע פֿירונגען, אַנדערע זיטן,
עס האָבן זיך הײַנט כאַראַקטערן געביטן . . .
הײַנט נעמט מען לכתּחילה אויף ניט צו באַצאָלן!
דעם מלווה מאַג ווערן די פֿיס געשוואָלן,
ער מאַג זיך שפּרינגען ביז הימל הויך,
נעמט ער ניט אָפּ אַ שמעק טאַבאַק אויך! . . .
דער לווה מאַג זיך האָבן האַנדלען, קראָמען,
ווערט עס אַלץ איבערגעגעבן אויף אַ פֿרעמדנס נאָמען;
די אימושטשעסטוואָ באַזאָרגט ער, בכן איז דאָס ניט זײַנע,
טאָ וואָס העלפֿט שוין אַ וועקסל? וואָס העלפֿט שוין אַ טענה? . . .
גיט אַרוים אַן אַנדערן וועקסלען, אין דובלטן פֿון יענע,
מע זאָל אים ניט זעצן אין „דאָלגאָווויי אָטדיעלעניע";
שטעלט אויס די בעלי־חובֿות אַ קופֿערנעם טאָק,
מאַגסט קלאָפּן און פּויקן — „איך הער דיך אין טראָק!" —
אָט אַזעלכע לוויים טרעפֿסטו הײַנט אָפֿט . . .
אויב אַ מלווה צו זײַן האָט דיר גאָט געשטראָפֿט
(אַז מע קען זיך שוין הײַנט אין הלוואָות ניט קליגן),
קיין זיכערן קונד איז פּמעט ניט צו קריגן!
און דער מוז שוין הײַנט מיט אַכזריות פֿירן,
זאָנסט וועט ער אַ גראָשן אויך ניט אײַנקאַסירן),
און אַז דו האָסט קיין אַכזריות, פֿאַרטראָגסט קיין טרערן,
טאָ ווי קומסטו בײַ דער צײַט אַ מלווה צו ווערן?
ערשט אין זיבן און זיבעציק טעג זע איך ערשט ליכטיק,

ווי אמת די וועלטער זײַנען, ווי פּראָקטיש, ווי ריכטיק —
אז פֿון הלוואות ווּאָס איך פֿלעג פֿאַרלײַען,
בין איך קאָם ערוים בשן ועין . . .
מײַן געלט איז מען מיר מוחל במחילה גמורה,
און איך טרעף נאָך אָן אין גאָם אַ ברוגזע צורה! . . .
איך זאָג אים „גוט מאָרגן", קערט ער זיך אָפּ,
איך וויל מיט אים רעדן, פֿאַרדרייט ער די קאָפּ;
ער איז דער סוחר — איך שמיר די רעדער,
ער איז דער רבֿ — איך בין דער בעדער . . .
איך קען אים ניט איבערבעטן סײַדן געבן נאָך געלט —
אָט אָזוי, ברידערלעך, פֿירט זיך הײַנט די וועלט! . . .
אַראָפּ סאָוועסט, אַראָפּ רחמנות,
אַראָפּ כאַראַקטער, אַראָפּ ישרנות,
אַראָפּ אַרנטלעכקייט, אַראָפּ טרויען,
אַראָפּ גאָר די בושה, אַראָפּ גאָר בזיון;
זונטיק נעמט ער בײַ יענעם די געלט,
מאָנטיק האָט ער שוין צוויי פֿאָען געשטעלט . . .
און דינסטיק גייט ער שוין פֿרײַ אויף דער וועלט —
אַ נײַער נגיד — פֿון פֿרעמדע געלט . . .
אויפֿן שטאָט אין מיזרח שטייט ער ווי פֿאַרהער,
קויפֿט ששי און מפֿטיר, ווי פֿריִער, נאָך מער,
גייט אויפֿן גאָם מיט דריסט, מיט שטאָלץ,
די ווײַב גייט געפּוצט, צירונג ווי האָלץ,
די טאָכטער שפּאַצירט אין אַ שטרויענעם הוט,
און יענער נעבעך קוקט, פֿון די אויגן גיסט בלוט . . .
קוק, ברודער, קוק, קוק זיך גוט אײַן!
אָט ער שיקט איצט אַ שדכן אין באַרדיטשעוו ארײַן,
גיט פֿינף טויזנט רובל די טאָכטער, דרײַ טויזנט — דעם זון,
און דו קוק זיך אײַן, האָב נחת דערפֿון! . . .
עס קאָסט דאָך דיר געלט, מאָגסט דאָך זאָגן דײַן מיין:
עס געפֿעלט דיר דער שידוך? יע צי ניין?
אַ פּנים עס געפֿעלט דיר דער שידוך, כלערן,
דען דו האָסט דאָך די דרשה-געשאַנק לאַנג אָפּגעגעבן . . .
קורץ, עס האָט מיר שוער געפּלאָצט מײַן קאָפּיטאָל,
ביז איך האָב איין מאָל בײַ זיך באַשלאָסן,

איך זאָל מער ניט פֿאַרלייגן א גראָסן;*
און האָב פֿאַר די הלוואות פֿאַרשפּאַרט מײַן טיר,
און איבערגעלאָזן דעם געשעפֿט פֿאַר קליגערע פֿון מיר . . .

המזמר, 1878

דער אײַזערנער שראַנק

צײַט חכמה איז געווען גענוג,
האָט מען אונדז א נײַם פֿאַרגעשטעלט —
אַן אײַזערנעם קאַסטן ערקלערט,
וואָס דאַרט זאָל זײַן זיכער דאָס געלט.
מיט אײַזערנע שלעסער
פֿאַרשלאָסן וואָס בעסער,
זיכער ווי אין קײַזערלעכן באַנק;
פֿאַרוואָרנט צוזאַמען
פֿון גנבֿים, פֿון פֿלאַמען —
דאָס רופֿט מען אַן אײַזערנעם שראַנק.

געווים איז א שׂכל א ווילער
פֿאַר היינטיקע נײַע קאַנטאָרן —
זיכער פֿון פֿײַער, פֿון שטוילער,
זיכער אויף אייביקע יאָרן!
איך בין אײַך אַלץ מוחל,
נאָר וועג איז דאָס א שׂכל?
אז עס ליגט נאָך דאַרט עטלעכע פֿראַנק;
אָבער היינט איז א צרה,
עס איז גאָר א סכּרא —
א קאַנטאָר מיט א לוידיקן שראַנק! . . .

מײַן פֿלאָן איז בעסער פֿון אַלעם,
איז דען זייער שומר א שלעכטער?
זייער אייגנם היט דאָך דער דלות —
וואָס דאַרף מען א בעסערן וועכטער? . . .
נאָר דאָס קען מיר פֿאַרדריסן,
אז איך זאָל ניט וויסן,
מײַן טעות טוט מיר נאָר באַנג:

---

* = גראָשן.

איך וואָלט זיך געשוואָרן,
דאָרט ליגן לאָדאָרן,
לסוף — איז א ליידיקער שראַנק . . .

דער שראַנק איז א בײַשפּיל א גוטער
קעגן די היַינטיקע וועלט:
די געשעפֿטן גייט זויער און ביטער,
דער פּנים מיט א מאַסקע פֿאַרשטעלט . . .
פֿון היַינטיקע פֿרנסות
איז רק ווייניק הכנסות,
קרעדיט ווערט אַלץ שוואַכער און קראַנק;
מע פּוצט די בנינים,
די קליידער, דעם פּנים,
און די קעשענע — איז א ליידיקער שראַנק . . .

דאָרט קענט איר זען ווי אין שפּיגל,
איינער רופֿט זיך אָבגעוואָטעט פֿון א הויף,
און ניטא שוין אַזוי פֿיל ציגל,
פֿיל ער איז אויף אים א בעל־חוב . . .
א בעל־חוב אויף די מויערן
איבער די אויערן,
מע רופֿט אים „אָבגעוואָטעט" איבער דאַנק;
עס געפֿעלט מיר דער שכל
איך גיב מיר א שמייכל —
אָט דאָס איז א ליידיקער שראַנק . . .

דאָרט שטייט א פּאָדריאַדטשיק בײַן טאָרג,
אַן אָפּוליאַרעם האַלט ער אין די הענט;
נאָר ער האָט עס געגומען אויף בּאַרג
און צאָלט דערפֿאַר גוטע פּראָצענט . . .
ער נעמט אָטסטופּנע,
ווײַל מע קען ניט די בריה,
דען ער זעט אוים ווי באַנקיר דע־פֿראַנק . . .
עס געפֿעלט מיר אאַז"וו.

ווינטער אין פֿראַסט גייט אייַנער,
א פֿראַנט, א נאַגאָלאַנט מיטן שטעקל;
פֿון קעלט טרייסלט אים זײַנע ביינער,

דען וואָס קען אים וואַרעמען זײַן רעקל? . . .
און זײַן תּירוץ איז אַ גוטער —
אַז ער ליבט נישט קיין פֿוטער,
זאָגאָר מע זאָל אים שענקען אַ געשאַנק . . .
עס גייט אַפֿ אַלץ מיר אַזוי.

דאָרטן זיצט אייניער בײַן גמרא,
אַז פֿייגלעך פֿאַרברענען זיך פֿון פֿלאַם,
אין אַ טלית מיט אַ זילבערנע עטרה,
און תּפֿילין פֿון רבינו תּם —
און יתומים, אַלמנות
רײַסט ער אָן רחמנות,
וועלכע יענע זײַנען שוואַך און קראַנק!
עס גייט אַפֿ אַלץ מיר אַזוי.

דאָרט פֿאָרט אַ מגיד איבער שטעטלעך,
זאָגט זײַנע מוסר און תּורה,
לסוף איז דאָס געלײַענע פּשטלעך —
ער נעמט אויף קרעדיט זײַנע סחורה . . .
איז אַ בור דאורײַתא,
איך וויים קלאָר די מעשׂה,
יידישקייט איז אויך בײַ אים קראַנק.
עס גייט אַפֿ אַלץ מיר אַזוי.

דאָרט זיצט אַ רבי געבויגן
און זינגט אַ פֿאַרגעטערטן ניגון,
פֿליאַסקעט און גלאָצט מיט די אויגן,
אַז מלאָכים פֿאַלן וווי פֿליגן . . .
איך זע נאָר זײַן גבאי,
וווי ער זאָגט צו עולם־הבא,
דערפֿאַר טראָגט מען פּדיון מיט דאַנק.
עס גייט אַפֿ אַלץ מיר אַזוי.

דער קויפֿט די גרעסטע עליות,
מיצוות קאָסט אים אַ רעכטע מטבע;
איז קיין מאָל ניט שווער אויף יציאות,
וווּ עס איז נאָר צו פּבֿוד נוגע.
און — אַ פֿאָטער אַן אַלטן

וויל ער ניט אויסהאַלטן,
וואָס יענער איז עלנט און קראַנק! . . .
עס געפֿעלט מיר אַז"וו.

המזמר, 1878

די פֿאַרשידענע וועלט

איין ערד טראָגט אונדז אַלעמען אויף אירע פֿליגל,
איין זון באַלויכט אָרעם און רייַך,
די איין שטיקל וועלט איז גליַיך צו אַ שפּיגל —
ניט אַלעמען זעט זי אויס גליַיך.
פֿאַר דעם פֿרומען איז אַ יריד יעדער טאָג,
ער האַנדלט סחורה און שלעפּט אין הויז;
פֿאַר דעם אומגליקלעכן איז די וועלט אַן אַסטראָג,
ער האָפֿט פֿון איר צו ווערן לויז . . .
פֿאַר דעם גליקלעכן איז דאָס אַ גאָרטן, אַ סאָד,
ער האָט פֿאַרגעניגן פֿון יעדער גראָז;
פֿאַר דעם נאַרן איז דאָס אַ באָד,
ער הערט אַ טומל און ווייס ניט וואָס . . .
און פֿאַר דעם רשע, דעם דיב,
איז דאָס אַ שחיטה־שטוב;
דעם מילדן זעט די וועלט אויס
פֿונקט ווי אַ חתונה־הויז.
פֿאַר דעם געדריקטן זעט זי אויס קלאָר,
ווי די שטריַיט פֿון די פֿיש דאָרט אין טיַיך —
אַ כּלל די וועלט איז איינע נאָר,
און ניט אַלעמען זעט זי אויס גליַיך.

פֿאַר דעם פֿרומען איז די וועלט אַ יריד,
פֿיל ער טוט איז אים רק קאָרג:
ער לערנט, ער דאַוונט, קיין שלאָף נעמט אים ניט,
דען מאָרגן איז שוין נאָכן מאָרק.
ער גלייבט, אַז דער לעבן איז ערשט נאָך דעם טויט —
פֿאַר דעם, וואָס האָט פֿרייַטיק ניט אָנגעגרייט,
און ווער עס האָט פֿרייַטיק ניט אָנגעגרייט,
בייַ יענעם איז שבת די ליפּן פֿאַרשמאַכט . . .

דען נאָך דעם מאַרק איז שוין די קראָמען פֿאַרשלאָסן,
דעריבער כאָפּט ער ווי ווײַט ער קאָן —
די אייגענע ציצית, וואָס דאָ קאָסט א גראָשן,*
קריגט ער דאָרטן ניט פֿאַר א מיליאָן . . .
אויף יעטווידער שטראָם, וואָס עס פֿלי[ס]ט,
שווײַגט ער און רעדט נעבעך ני[ס]ט;**
וואָס האָט בײַ אים געלט פֿאַר א ווערט,
אז ער דאַרף קיין קאָראָטן, קיין פֿערד?
ברויט מיט וואָסער אויב ער נאָר האָט,
איז ער שוין א גליקלעכער יִיד —
א כּלל פֿאַר דעם פֿרומען, דעם דינער פֿון גאָט,
זעט אוים די וועלט א יריד.

פֿאַר דעם קלוגן איז די וועלט א חדר,
זײַן רבי איז דאָס די צײַט;
סֿפֿרים ליגן אים אָפֿן פּסדר,
דאָס זײַנען די מענטשן, די לײַט.
אָן אָפּענער סֿפֿר איז אים די וועלט,
וואָס יעדער מענטש איז דאַרטן א בלאָט —
ווער עס פֿירט גוט און וועלכער עס פֿעלט,
און דער קלוגער לערנט עס פֿון ביידן דעם פּשט.
ער זעט מענטשן, מע לויפֿט, מע פֿליט,
דער — נאָך בערלין, דער — נאָך פּאַריז,
דער קלײַבט קאָפּיטאַל און דאָ לעבט ער ניט,
דער קלוגער באַרעכנט אַלץ ווי נאָריש דאָס איז . . .
דער וויל ווערן רײַך אין איין טאָג —
ווערט ער פֿאַרפֿוילט אין אָסטראָג;
דער מאַכט זײַן קינד פֿאַר א גבֿיר,
אויף דער עלטער צו שטיין בײַ זײַן טיר . . .
און דער האָט ניט פֿון זײַן גאַנצן אָבמאָן
לסוף אויף זײַנע אייביקע קליידער —
א כּלל פֿאַר דעם חכם, פֿאַר דעם קלוגן מאָן
זעט אוים די וועלט א חדר.

דעם שוטה, דעם נאַר, זעט אוים בײַ עם
די וועלט מיט איר פֿרײַאַד

---

* = גראָשן. ** = נישט.

(די זון מיט די שטערן, מיט זייער סיסטעם)
זעט דאָס בײַ אים אויס אַ באָד . . .
אַז ער זעט אין הימל שטערן אַן צאָל,
וואָס יעדערער שרײַט: „גאָט, ווי גרויס ביסטו!"
מיינט דער נאַר, אַז ער הערט עם פֿון פֿאָל,
ווי מענטשן שרײַען: „דאַווײַ פֿאַרו!". . .
אַז ער זעט דעם ים, וואָס גאָט האָט באַשאַפֿן,
וווּנדער אויף דער ערד אויף יעדער טריט,
חכמות פֿון מענטשן, מאַשינען, טעלעגראַפֿן,
האָלט ער עס פֿאַר אַ בעזעם, וואָס מע שמײַסט זיך דערמיט . . .
האָט קיין פֿאַרשטאַנד צו פֿאַרשטיין
דעם געבײַ פֿון זײַן קערפּער אַליין,
ווי קינצלעך יעדער גליד איז געבויט,
און די זעלע, וועלכע בלײַבט נאָכן טויט.
פֿון חכמה, פֿון בילדונג שטייט ער גאַנץ ווײַט,
גייט אַרום נאָקעט דורכויס;
אַז ער זעט מע שטאַרבט, מיינט ער עס מע שרײַט:
„נאַראַנים פֿון באָד גייט אַרויס!". . .

פֿאַר דעם אומגליקלעכן איז די וועלט אַן אָסטראָג,
וואָס די צײַט האָט אים אין קייטן געשמידט;
דעם פֿרײַען טויט בעט ער, ער האָפֿט אַלע טאָג,
נאָר דער טויער ווערט דאָ שטאַרק געהיט . . .
אין אונדזער וועלטאָסטראָג זעט מען פֿיל אַרעסטאַנטן,
וואָס יעדער זיצט פֿאַר אַן אַנדער חטא —
דעם האָט דער דלות פֿאַרצאָמט פֿון אַלע קאַנטן,
מע מישפּט אים טעגלעך מיט אַ נײַעם דעקרעט;
בײַ דעם האָט פֿלוצלינג די געשעפֿטן געפֿלאָצט,
פֿון זײַן גאַנצע עשירות איז ער נאָקעט אַרוים,
זײַן פּנים, זײַן יחוס האָט מען שוין אויך אָפּגעשאָצט —
די וואָס קערן די גאַסן, די לאָכן אים אויס . . .
דער האָט רק קראַנקייט אין הויז,
ער וואָלט וועלן פֿון דער וועלט שוין זײַן לויז;
און דער איז פֿון שׂונאים פֿאַרהאַסט,
אַז דער לעבן איז אים שוין צו לאַסט.
דער האָט זײַנע קינדער פֿאַר די הענטלעך געפֿירט,
און וועלט עלנט אין איינע פֿינף טאָג —

א כלל פֿאר אזעלכע, וואָם די צייַט ערעסטירט,
זעט אוים די וועלט אַן אַסטראָג.

נאָר פֿאר דעם גוטהאַרציקן וועלט זי באַטראַכט
פֿונקט ווי א חתונה געווויס,
וואָם אין זעקס טעג האָט עס גאָט די סעודה געמאַכט —
אַיינגעלאַדן דעם עולם צום טיש,*
און דער מילדער מענטש באַדינט דאָ דעם קעניג,
אז עס זאָל נישט פֿעלן קיין פֿיש, קיין געבעק,
אז מע זאָל נישט באַריידן, אז די סעודה איז ווייניק,
גיט ער פֿון זיין חלק דעם צווייטן אַוועק!
ער זיצט ניט בײַן טיש זיך פֿרייַלעך צו מאַכן,
סאַרוועט ער פֿאַר אַלעמען ווי ווײַט ער קאָן —
ער איז שטענדיק עוסק אין קהלשע זאַכן
און איז נאָך א פֿאַרשטייער פֿאַר זיין נאַציאָן.
און צום סוף אז ער דאַרף אַהיימגיין,
באַשענקט ער די פֿלי־זמר גאַנץ שיין,
משרתים און אַזוי אַן דער זײַט,
אויף הקדש, אויף אַרעמע־לײַט,
דרשה־געשאַנק מיט גרויס מילדיקייט,
אויף וואַלטאַטן — עולמשע געלט,
זעגנט זיך אָפּ מיט די חתונה־לײַט,
און גייט רוען אין זיין געצעלט . . .

המזמר, 1878

דער צבויאַק

עושים מעשי זמרי ומבקשים שכר כפנחס

זײַ מיר מודה, <מיין> ווײַב, דעם פּסק;
בין איך דען ניט פֿון די חכמים,
אז איך בין <באמת> א צבויאַק
און ווײַז זיך אוים פֿאַר א צדיק תמים?
איך צאָפּ דאָך שטענדיק פֿרעמדע בלוט,
איך באַרײַם יתומים און אַלמנות;
איך עס מיר טרפֿות גאַנץ באַרוט,

* = טיש.

איך טו בשתיקה אלע פסלנות . . .
מיין הויקער דארף נאר זיין געראטן,
די אויגן פארגלאצט גיין אין גאס,
די ציצית מיט דעם טלית־קטן,
די פאותלעך פון מיקווה נאס . . .
די נייע וועלט רופן זיי „פוילעס",*
צו שילטן זיי ניט ווערן מיד;
דאן שרייט די וועלט שוין מיט קולות,
אז איך בין א צדיק א יתד . . .

אלע שלישית־געלט, מיט אלע נדנען,
און פון שותפים אלע בטוחות,
און וואס וויבער גנבענען פון די מאנען,
טראגט מען צו מיר פון אלע רוחות . . .
פארט וער אף אויף יענער וועלט,
ביי מיין קרעטשמע מאכט ער א פאפאס,
איבער די יורשימס גאנצע געלט
מאכט מען מיר פאר אן אפוטרופוס.
ווי איך וער שוין אין פעדערן ווארעם,
מאך איך מיר מיין קונץ באזאכט;
אין דער פרי פלוצלינג מאך איך א ליארעם,
אז מע האט מיך „באגנבעט" די נאכט! . . .
עס קלאגן שוין יתומים, אלמנות,
און מיר פלומרשט ווארפט אויך אין קעלט;
יידן האבן אויף מיר נאך רחמנות:
„ווי דעם צדיק גייט שלעכט אויף דער וועלט!". . .

וען אייגער איז מיר מיט א ווארט נוגע,
איז ער שוין גליידיג מקבל נזיפה;
ווארעם ביי קהל איז מיינע די ערשטע דעה,
מיין שטול איז אויבן צו יעדער אסיפה.
אלע געלטן פון די נאבארן,
וואס מע צאלט מיר וואכער נאך די סדרות פון לוח,
פון אלע נאלאגן, פון סוועטשני זבארן,
בין איך דער צדיק, דער גאנצער בטוח . . .
איך וויז קיינעם ניט קיין חשבונות,

---

* = פוילישׁ.

וועט סמייעט בײַ מיר פֿרעגן שטשאָטן?
דען אויף יענעם זוך איך שוין עוועגות,
איך זאָג, אז ער לייקנט אין גאָטן!
זײַן הויז, זײַן געזונט גייט פֿאַרלאָרן,
זײַן פֿרנסה נעם איך צו פֿון האַנטן;
דערנאָך מאַך איך איבער די יאָרן,
און באַקלייד אים אין סאַרע געוואַנט . . .

די שטאָט מוז טאַנצן נאָך מײַן ניגון,
קיינער רעדט ניט אויף מײַן סחורה;
וואָרעם אַרום מײַנע מילכיקס טאַנצן זיי ווי פֿליגן,
און דער וואָלט שוין רעדן — האָט ער מורא . . .
מײַן סחורה וועלט קיין מאָל ניט פֿאַרלעגן,
עס שײַנט, עס לײַכט מײַן שילד, מײַן דגל;
וועלן איך קוילע מענטשן, גלאָץ איך מיט די אייגן,*
איך דאַרף נאָר קרעכצן, וועלן איך צערײַס מיט די נעגל . . .
מײַן סחורה האָלט איך שטענדיק אָפֿן,
סײַ שבת, סײַ יום־טוב, סײַ וואָך;
קיין רב וועט מיר דערפֿאַר ניט שטראָפֿן,
דען מיט אָטלעם פֿאַרדעק איך די מאָך . . .
שלישי קומט מיר, מיט גבאָות,
מיט הקפֿות מוז איך פֿרײַער גיין;
די הכנסות פֿון שול, מיט הוצאָות —
דער נאמן בין איך נאָר אַליין.

פֿון אַלע קיצבות מאַך איך די סמעטע,
פֿאַר געפֿאַלענע באַלעבאָטים יחסנים
נעם איך פֿרײַער פֿאַר זיך אַראָפּ די פֿעטע,
און די פֿאַדאָנקעם פֿאַר די קבצנים . . .
אויף די נײַע לערער, וואָס לערנען שרײַבן,
מאַך איך אַסיפֿות פֿון מײַנע דעפּוטאַטן;
איך דריק זיי, איך שטיק זיי, פֿון שטאָט צו פֿאַרטרײַבן,
דען צו מײַנע קונצן קען עס גרײַלעך שאַטן.
דו קענסט דאָך אָט דעם עזות־פּנים —
געווען א לערער בײַן היגן באַלעבאָס,

---

* = אויגן.

האָב איך אַנגערעדט ביעגלע יוונים
און געמאַכט אים אַ פּאַלשן דאַנאַם . . .
די וויַבם גיסן טרערן איז בלאַטע,
וואָם זיי זיצן שבתים אַן ברויט;
עם פּאַרשיקט ראַסטאַנסקע ראַטע,
און די קינדער צעשטאַרבן פֿון נויט . . .

מיין נישט, מיַין וויַב, אַז דאָם גילט נאָר איצטער,
דאָם האָט נאָך געגאָלטן אין ירושלים —
דער פּאַלשער נביא דער פּאַרשפּיצטער
האָט פּאַרדעקט זיַין טומאה מיט יראת־שמים!
זיי האָבן דעם פּעבל באַגזלט, באַרויבט,
מיט פּאַלשע נביאות, מיט ווערטער טריַע,
און דער המון האָט אין זיי געגלויבט*
אַ פֿולע מער ווי דעם נביא ישעיה . . .
מיכהן פּאַטשט מען אין פּנים,
ירמיהון געזעצט אין אַסטראָג,
זכריהון פּאַרגיסט מען די דמים
מיט די פּאַלשע נביאימס פּאַרזאָג!
צו ריידן ווער וועט עס סמייען,
אַז דער וואָלף גייט אין אַ שעפּסן פּעל?
און פּל־זמן די וועלט וועט זיך דרייען,
איז די סחורה בייַ יידן ראַיעל . . .

צ ו ש פּ י ל: אָט האָט איר אַיַך אַ ריינעם שפּיגל,
ווי שׂכל גייט צו שטראָנד:
זילבער וועלט געפּרוּווט אין טיגל,
מענטשן — אין פּאַרשטאַנד.
זעט איר, יענער גלאָצט די אויגן,
ווייכלעך ווי אַ בלום,
גייט דעם קאַרק צו דר׳ערד געבויגן —
מיינט ניט דאָם איז פֿרום!
ניט אַלץ איז גאָלד, וואָם שיַינט פֿון וויַטן,
זעט זיַין האַנדל נאָר מיט ליַטן:
קען ער מיט רובלם זיך שטראָפּירן —

---

* = געגלייבט.

<אַט> דאָס איז ניט פֿאַרשטעלט;
וויל מען מענטשן ריין פֿרובירן,
די פֿראָבע איז נאָר בײַ געלט . . .

וועלכער האָט דעם יידנם בוך געלעזן,
און עס האָט אים ניט געצערט?
פֿיל משיחים איז געווען,
וואָס האָבן אונדז געגנארט!
געגאַנגען ווינטער אין אײַז-מיקוואָות,
מיט מופֿתים אונדז פֿאַרטייבט;
דער עולם האָט געהאַט א טעות
און אין זיי געגלייבט.
מיר האָבן דעריבער פֿיל געליטן,
מע האָט אונדז פֿיל געברענט, געשניטן —
היט אײַך שוין פֿון דער ספּנה,
פֿון מענטשן וואָס פֿאַרשטעלט!
דען זייער ציל און די כוונה
איז כּבוד אַדער געלט . . .
די צבֿויאָקעס מאַכן קײַלע*
דעם שם פֿון פֿרומע לײַט,
מע פֿרעגט שוין הײַנט א נײַע שאלה —
אויב פֿרום איז ערלעכקייט!
וויַל דער צבֿויאָק איז פֿול חטאָים
און בעט נאָך געצאָלט דערפֿאָר,
ווי זמרי טוט ער מעשׂים רעים,
ווי פּינחס בעט ער שׂכר . . .
און וויַל דער עולם איז ניט זיכער,
דערום פֿאַרלאָזט מען פֿרומע גיכער;
קוקט אײַך אום פֿון אַלע קאַנטן,
צי זײַט איר ניט פֿאַרקויפֿט!
שעצט דעם פֿרומען ווי בורלאַנטן,
פֿון צבֿויאָק אַנטלויפֿט!

המזמר, 1878

---

* = קאַליע.

[די יונגע פּעליעטאָניסטין]

ווער נאָר עטוואָס אויפֿ, . . .
דאַרפֿ זיך שעמען . . .
צו קלערן גאָר אין מוח — . . .
ווי קומט א מיידל נערה קטנה
פֿאַר א טעמע צו נעמען ליסוד לקחה
די ערווה פֿון נח?! ערות נח אבי־חם;
צו ברענגען די וועלט אם בפנת ביתה היא נסתרה
פֿאַרן מויל תבוש בהגיון,
איז פֿאַר א מיידל ניט ועורך „הקול" במאמר
קיין שטאָט, יעדה את הגליון . . .
און דער רעדאַקטאָר פֿון [1878]
„הקול"
באַפוצט דערמיט זיין בלאָט . . .

[א כּמו־הספּר]

ערד, עפֿן זיך, נעם אויפֿ דעם גאַסט
מיט גרויס כּבֿוד און פֿאַראַד!
געווען אַפֿילו ניט געליבט, פֿאַרהאַסט,
ניט געהאַט פֿאַר זיך קיין צד;
זיין יחוס: דער טאַטע א שמיַסער,
די מאַמע — א ירידענע פֿון גאַס . . .
ער אַליין א פֿראַצענטניק, א באַרייַסער,
געשניטן פֿון אַלעמען א פּאַס.
מאַכט אַבער ניט קיין געוואַלדן, קיין יעלות —
דאַס זאָגן אַלץ בייזע צינגער!
דאַס איז געווען א מאַן עם כּל המעלות:
ניט קיין בעל־גאַווהניק, קיין שפּרינגער,
מיט ענייוות געדינט דעם בורא,
דרייַ מאָל א טאָג געגאַנגען טבֿילה,
אין קלויז געווען א בעל־קורא —
ניט צוליב פֿרנסה, חלילה,
נאָר לשם מיצווה, צוליב דעם אַליין . . .
לאָזט זשע ארוים א טרער, הייבט אויפֿ א געוויין!

[1878]

[דער עפֿל]

רויט איז דער עפֿל, שיין אין דער פֿאַרעם;
אינעווייניק ווי איז ער? ווער קען עס וויסן?
אפֿשר גריזשעט, אפֿשר עקבערט אים א ווארעם —
מע קען עס ניט עסן, ניט גענישן?
מענטשן זיינען אויך דאָ אזוינע:
פֿון דרויסן א פֿראכט, אן אנטיק,
פֿרישע, געזונטע און שיינע,
א מחיה צו ווארפֿן א בליק!
קוקט אבער אינעווייניק, וואָס טוט זיך דאָרטן?
איר זעט א בריאה עם פֿל הפּסלנות,
מיט מידות־רעות פֿון אלע סאָרטן —
אן האַרץ, אן געפֿיל, אן ישרנות;
איר האָט פֿאר זיך א שד, א חיה
מיט א געמאכטער מענטשישער העוויה . . .

[1878]

[דער קיסער]

אויפֿן שטול זיצט א קיזער,
א שלעכטער איז ער און א בייזער;
וואָס ער וויל — מוז מען טאָן,
וואָס ער זאָגט — איז א זאקאָן.
וועָן ניט — שמידט מען אין קייטן,
מע טוט אן א כאלאטקעלע מיט געלע קווייטן,
און אין דער כאלאטקע
שיקט מען אוועק קיין קאמטשאטקע . . .
און פֿרעגט מיך בחרם,
אויב איך וויים, וואָס איז גורם
ער זאָל זיין דער גאנצער לייט . . .
איז ער דען אזוי געשיידט,
קליגער, גערעטענער פֿאר מיר און פֿאר אייך?
וואָרום זאָל ער מיט אונדז ניט זיין גלייך?
אויך זיין ווי מיר געבונדן,
און אויך ליגן אין געהאקטע ווונדן? . . .

איך גיב אַבער אַ קלער,
אַז שולדיק איז נאָר דער,
וואָס מאַכט שלום מיטן דריק, מיטן שטיק
און גיט ניט צוריק קיין בריק . . .

[1878]

דער נייַער דור

שטייט אויף אַ נייַער דור,
שטייען אויף נייַע שאלות;
זוכן אויף דעם אַלטן
טויזנט חסרונות און טענות.
אַבער זיי בייַטן ניט אויס
די חסרונות אויף מעלות,
נאָר מע בייַט אַלטע לוחות
אויף — געשלאָגענע הושענות . . .

קל, יאָנ' 10, 1879

דער איזבאָרשטשיק

בן אדם הגבא על רעי ישראל וגו', הוי רעי ישראל אשר היו רעים אותם הלוא הצאן ירעו הרעים: את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו: את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת הנדחת לא השבתם ואת האבדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אתם ובפרך: וגו'. כה אמר ד' ה' הנני אל הרעים ודרשתי את צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא תהיין להם לאכלה (יחזקאל לד)

(אין קהל־שטיבל בײַ אַ פגופֿיא פֿון דעם איזבאָרשטשיק מיט די גאַנצע כאַפּטע שטאָט־בעלי־טובֿות נאָך דעם נײַעם סיסטעם פֿון ווינגסקע פֿאָוויגאָסט אין רוסלאַנד)

דער איזבאָרשטשיק: וווּ קען מען קריגן היַינט
אַזוי אַ גוטן פֿרײַנד,
מע זאָל <קענען> אונדזער הארץ אויסקלאָגן,
אַז אַלע מיט איין הספּמה
זענען אויף אונדז נקמה.

ס׳איז <אָבער> ביטער, מיר מוזן שוין זאָגן,
אַז צייַט עס איז געווארן
דער סיסטעם פֿון די נייַע סאָלדאָטן
און עס מישן זיך שוין ניט צו נאָכאָרן
מיר איזאָרשטשיקעס און דעפּוטאַטן,
<איז> פֿון אונדזער פּנופֿיא פּסדר,
פֿון <דעם> גאַנצן קהלשן חדר
איז ג<ע<וואָרן <חויל> אַ פּוסטינע.
מע פֿרעגט שוין ניט קיין דעה
אויף נפֿשות און אויף מטבע,
ס׳איז אַראָפּ אונדזער <גאַנצע> חיונה . . .

די גאַנצע כאַפּטע: געוואָלד, די נייַע גזירה
האָט אונדז דעם שטאָלץ געשלאָגן;
מע לאָכט אונדז אוים אין פּנים,
אוממיגלעך צו פֿאַרטראָגן!

דער איזבאָרשטשיק: אַז מיר דערמאָנען זיך די יאָרן,
די פֿאַרצייַטיקע נאָכאָרן,
די פֿרייַלעכקייט פֿון קהל-שטיבל ווינטער!
פֿון די געשרייען מיט די טרערן,
פֿלעגט זיך די שטיבל שיער אומקערן,
און מיר — זיינען נאָך געווען געזינטער . . .
דאָ טורקעט מיר אַ וויַבל באַזונדער:
„וואָס גזלט איר בייַ מיר מיַין שפּייַזער?!"
און די שרייַט: „מיַין טאַטע פֿון קינדער —
מיר קומט אוים כאָטש גיין אין די הייַזער!"
און איך פֿלעג איר זאָגן אַ סוד:
„מאַכט דאָ נישט קיין באַד,
דיַין מאַן איז ניט קיין סאָלדאָט, כלעבן!"
מיטן אויג דערוויַל צום שרייַבער אַ קער:
„דעם פּריגאָוואָר אהער!"
און אויף מאָרגן — אים געפֿירט אָפּגעבן . . .

די כאַפּטע: געוואָלד, איר יעקבֿם עופֿות —
איר זייַט דעם איזבאָרשטשיקס גליקן:
ער גיט אייַך קיין מאָל פֿאַר דעם קוילען קיין טרונק,
און ווי גרינג איר לאָזט זיך פֿון אים פֿליקן! . . .

דער איזבאַרשטשיק: פֿיל האָבן מיר צעשוועכט
אין די ווינטערדיקע נעכט,
אַז מיר פֿלעגן אין קהל-שטיבל זיצן!
מיט געגדזלעך פֿון די שענקען,
מיט אַ ווישניקל פֿאַרטרינקען,
אַז דער שטערן פֿלעגט פֿון חדווה שוויצן.
מיר פֿלעגן בײַ נאַכט יונגע-לײַט הייסן וועקן,
וועלכע דאַרפֿן גאָר נישט זײַן קיין יוונים,
נאָר די שטעטל פֿדי צו דערשרעקן,
מע זאָל אונדז טראָגן די מזומנים . . .
ביז דעם לעצטן סראָק דעם ריינעם
פֿלעגן מיר נישט אָפּגעבן קיין איינעם,
נאָר זען רק דעם גראָשן צו מאַכן;
לסוף פֿלעגט פּאָליציע נעמען
און אָפּגעבן אַבי וועמען,
מיר פֿלעגן שטיין פֿון ווײַטן און לאַכן . . .

די כאָפּטע: געוואָלד, ווו זײַנען די יאָרן?
פֿאַרשוווּנדן ווי די וואָלקן,
בשעת פּאָליציע — פֿאַר די הערנער
און מיר האָבן געמאַלקן . . .

דער איזבאַרשטשיק: שׂימחת-תּורה בײַ דער נאַכט,
בשעת דער עולם איז פֿאַרטראַכט,
און דאָ פֿלעגט דער אוקאַז אָנקומען —
געשיקט נאָך חבֿרה באָלד,
מע איז שוין באַפֿאַלן מיט אַ גוואָלד,
מיר האָבן שוין אַ גאַנצע קאָזאַרמע אָנגענומען!
דער עולם פֿלעגט מיר אום יום-טובֿ טראָגן
די נײַנקע הונדערטער פֿאַר מורא,
זיי פֿלעגן צו הקפֿות קלאָגן
און איך האָב נאָך געקויפֿט חתן-תּורה . . .
צו הקפֿות הויך געשפּרונגען,
אַ התקבצו אויך געזונגען —
איך האָב געווופֿט עם גייט אַ פֿריילעכער ווינטער . . .
פֿרײַער די געלט געצאָפּט,
דערנאָך דעם נפֿש אַליין געכאַפּט —
איך בין דאָך אַ קהלם-מאַן אָן אַלטער, אַ געדינטער . . .

די כאָפּטע: געוואָלד, מיר קענען קיינעם
דעם טעם ניט איבערגעבן,
אויף קהלשן חשבון
ווי גוט עס איז צו לעבן! . . .

דער איזבאַרשטשיק: די איסקלאַדן און נאַלאַגן
פֿלעגט מען צו אונדז טראָגן,
מיר האָבן דעם איספּיסיק געשריבן,
פֿלעגן מיר א מעשׂר דערפֿון כלערן
אין דומע אַוועקגעבן,
אונדז — איז נישן חלקים פֿאַרבליבן . . .
דעם איזבאַר פֿון רעקרוטאַווע
פֿלעגן מיר מאַכן די חלוקה אין איינעם —
דעם קורצן אויספּיסאַק פֿון גלאַווע
פֿלעגן מיר נישט ווייזן קיינעם;
לייכטער, וועש און גרעטל,
און קישעלער פֿון בעטל
איז אין קהל-שטיבל פֿול געלעגן.
אפֿילו ארעמע אלמנות
פֿלעגן טראָגן אונדז משפּנות,
און קיינער פֿלעגט קיין חשבון פֿרעגן . . .

די כאָפּטע: געוואָלד, איר צאַן קדשים,
איר האָט דאָך א גרויסע מעלה:
אז מע שערט אייך, ווען מע וויל,
און מע מעלקט אייך אלע וויילע . . .

דער איזבאַרשטשיק: אונדזער א ניכתּב אין דער וועלט
אז ער פֿלעגט אונדז צושיקן געלט,
מיר זאלן אים שיקן א פּאָר וואָס גיכער,
פֿלעגן מיר דעם גראָשן פֿאַרשטיקן,
און קיין פּאָסטאַרט ניט שיקן,
וואָס יענער איז מיט דעם לעבן ניט זיכער!
אויף די בריוו, וואָס ער פֿלעגט אונדז שרייבן,
פֿלעגן מיר אים קיין מאָל קיין תּשובה זאָגן;
ביז מע פֿלעגט עס פּא עטאַפּאָם טרייבן,
און פֿלעגט אויסמעסטן אלע אסטראָגן . . .
דער פֿאָטער גיסט מיט טערן,

די ווײַב ווײל ניט אויפֿהערן,
מיר הערן זיי ווי אין פּוכאַווײַץ די מגילה;
די געלט פֿלעגן מיר פֿאַרטײַען,
און אז זיי פֿלעגן גאַנץ שטאַרק שרײַען,
פֿלעגן מיר זיי הייסן, איך בעט אײַך מחילה . . .

די כאַפּטע: געוואַלד, דו אומה ירדן,
דו קליאַטשקע פֿון פֿאַר צײַטן,
פֿאַר א צאַמעלע פֿון א פֿאַדעם
קען דאָך יעדערער אויף דיר רײַטן! . . .

דער איזבאַרשטשיק: אז מיר דערמאָנען זיך דעם גליק
מיט דרײַסיק יאָר צוריק,
בשעת די פּוימענעם פֿלעגן עקסיסטירן,
אז וועמען מע כאַפּט אין גאַס,
אבי נאָר אַן א פּאַס,
פֿלעגן מיר אים צום פּריאָם גלײַך פֿירן.
מיר זײַנען געפֿאָרן און געלויערט אויף די טראַקטן,
מיט קלוטשווויטן, מיט אַן אַסעסער,
געכאַפּט און געווארפֿן אין די פֿראַקטן,
כאַטש מיט יאָווקעם און כאַטש מיט פּעסער;
מיר פֿלעגן נאָר ניט הערן
די געשרייען מיט די טרערן,
ער מעג זיך זײַן אַן עילוי, א חתן,
געפֿירט אים צום פּריאָם —
פֿאַרפֿאַלן ווי אין תּהום,
און בײַ אונדז פֿלעגט בלײַבן דער גראָסן*. . .

די כאַפּטע: געוואַלד, מיר האָבן דאָמאָלס געשלאָפֿן,
דאָס בין איך זיך יעצט מתוודה,
אז מע האָט דאָך אונדז געלאָזן ווי די וועלף
פֿרײַ אין דער גאַנצער סטאָדע! . . .

דער איזבאַרשטשיק: אז איך ליג איצט בײַ דער נאַכט
אומעטיק פֿאַרטראַכט,
הייבט מיר אַן דער בעל־חלום צו קרענקען:
ער שטעלט מיר אויף להכעיס פֿאָר

---

* = גראָשן.

א פֿאַרצײַטיקן נאַבאָר —
ווי מע טראָגט אונדז נאָך בלינצעם פֿון די שענקען;
און מיר מאַכן זיך אין קאַמער א צעטל,
וועמען מע זאָל מאַרגן שטעלן,
און משרתים דאַכט זיך טראָגן געלט פֿון שטעטל,
עפּעס מיר זיצן ווי אין גן־עדן און קוועלן,
און בײַן טיש האָט זיך א ווײַבל געשטעלט
און צוילט מיר א פּאָק מיט געלט —
זי ווײל דאָס איר מאַן אויסקויפֿן —
נאָר פֿון איר געשרייַ און פֿון דעם טומל
כאָפּ איך זיך אויף פֿון דרעמל,
און געפֿלין — א ליידיקן, א פּוסטן הויפֿן . . .

די כאָפּטע: געוואָלד, דו נײַע גזירה,
איך וואָלט קענען, וואָלט איך דיר צעריסן!
אז פֿאַרבײַ מיר לויפֿן די יונגע טרוסעם,
און קען נישט כאָפּן בײַסן!

די גאַנצע כאָפּטע אין איינעם:
רבונו־של־עולם, נאָר דו זאָלסט צעריסן
דעם סיסטעם מיט די נײַע זאָקאָנען!
ווי קום איך צו פֿריזיוון? וואָס דאַרף איך די נײַסן?
אז קיין זשערעבע וויל איך גאָר ניט קאָנען!
אָט קער אום די וועלט ווי פֿאַר צײַטן,
נאַבאָרן זאָל זײַן פֿון טויזנט — צען,
פֿדי מיר זאָלן ווידער אויף די קליאַטשקע רײַטן,
פֿרייליך אין קעשענע ווי עס איז א מאָל געווען! . . .
אליקום בדחן זאָל זיך קלעמען,
וואָס זינגט א לידעלע פֿון אונדזער קונין, —
דערנאָך וועלן מיר ערשט נקמה נעמען
פֿון די, וואָס לאַכן הײַנט פֿון אונדז! . . .

זינגער, 1884

דער וועלט־טעאַטער

א שיינער טעאַטער איז די וועלט,
די מענטשן זײַנען >די< אקטיאָרן,

און די קאַרטינעס וואָס ווערט פֿאַרגעשטעלט —
דאָס מעלט די צייט אונדז אויס די יאָרן.
א מאָל שטעלט זי אונדז פֿאָר א סצענע —
לוסטיק און ליכטיק א פֿראַכט;
א מאָל איז גאָר אַנדערש ווי יענע —
טראַגעדיעס און פֿינצטער ווי נאַכט . . .
א מאָל איז דער יאָר אונדז א גרינגער,
געזונט און פֿרנסה, א זול;
א מאָל איז נאָר קראַנקייט און הונגער,
ווען געשעפֿטן האַלט אויך זייער שמאָל.
דען די צייט איז דער דעקוראַטער
פֿון אונדזער וועלט-טעאַטער,
אויף דער סצענע טרעט יעדערער ארוים:
איינער שפּילט טראַגעדיעס,
דער גליקט און שפּילט קאָמעדיעס,
און אַלעמען גלייך — טראַגעדיעס לאָזט זיך אויס . . .

א שיינער טעאַטער איז די וועלט,
די מענטשן זיינען די אַקטערן,
און דער סופֿלער וועלכער זיצט פֿאַרשטעלט —
דאָס איז דער שיקזאַל, זיין גליקסשטערן.
יענער שפּילט זיין ראָלע גרויסאַרטיק,
דאָס פֿובליקום פֿאַטשט בראַווא ביז גאָר,
א בוקעט איז שוין אויך פֿאָר אים פֿאַרטיק,
וויַיל דער גליק איז זיין סופֿליאָר;
עס געפֿעלט זיין קאָמיק, זיינע דרכים,
זיין נאָמען שיינט טעגלעך אין פֿלאָר,
מע דערלאַנגט אים א בוקעט פֿון שפּחים,
וויַיל דער גליק איז זיין סופֿליאָר . . .
וואָס ער זינגט שיין די סוילע,*
וואָס ער שפּילט גרויס די רויל,**
דאָס לייענט דער סופֿלאָר אים אַלץ פֿרי׳ר;
די קלוגע רייד, די פֿיינע,
מיינט ניט דאָס איז זיינע!
דאָס לייענט פֿאָר דער גליק אים פֿון פּאַפּיר . . .

---

* = סאָלע. ** = ראָלע.

און וועָן איין מינוט דער סופֿליאָר שטעלט זיך אָפּ,
בלַיבט שוין דער אַקטאָר אין ביוש שטיין;
דער פּובליק פֿלַיפֿט אים אויס, ער פֿאַלט פֿון טראָפּ,
ער וויל דער אַקט זאָל פֿאַלן, אָבער דווקא — ניין!
אין אונדזער טעאַטער דעם גרויסן
די סיבות זעט מען איבעראַל,
אַז דער גליק, דער סופֿליאָר לאָזט אים אויסן,
פֿאַרלירט פֿלוצלינג זיַן קאָפּיטאַל . . .
ווי עס לאָכן אויס קינדער פֿון די ווינקן,
מע באַפֿלעקט אים זיַן פּבוד ווי קויט,
בעלי-חובֿות באַפֿאַלן ווי פֿליגן,
און מע באַראַבעוועט אים ביז די הויט . . .
ער וואָלט דאָן געווען א בעלן
זיַן פֿאַרהאַנג זאָל גיכער פֿאַלן,
דער טויט זאָל שוין מאַכן זיַן שפּיל אויס;
פֿון מויל נעבעך שלאָגט אים פּיענע,
און מוז שטיין אויף דער סצענע,
און מוז צוזען ווי דער פּובליק פֿלַיפֿט אים אויס.

דער באַרימטסטער שוישפּילער, דער פַֿיינער אַקטיאָר
קומט אין א קאָמעדיע אלס דינער פֿאָר;
און דער געמיינער, וואָס שפּילט זיַן ראָלע שלאָפֿ,
דער שיַינט אויף דער בינע נאָר אלס גראָפֿ.
ביַ אונדז דאָס רוב זעט מען דאָס גלַיכן:
די ראָלע גראָפֿ שפּילט נאָר א פֿערד,
דער קלוגער מוז דינען ביַן רַיכן,
אזוי שפּילט די קאָמעדיע אויף דער ערד . . .
דער קלוגער, וואָס באַזיצט פּל-המעלות,
דאַרף דינען פֿאַר גאַנץ קליינע געלט
און האָט נאָר דערפֿון קיין התפּעלות —
ער פֿאַרשטייט די קאָמעדיע דער וועלט . . .
אזוי פֿירט די השגחה,
דעם נאָר גיט זי הצלחה,
זאָנסט וואָלט ער פֿאַר הונגער גיך אויסגיין;
ווער עם קאָן פֿון שׂכל לעבן,
וויל זי דעם קיין געלט נישט גיבן,
זיַן שטעטל — זאָגט זי — וועט ער זיך זעלבסט באַשטיין.

אַ שיינער טעאַטער איז די וועלט,
די מענטשן זײַנען די אַקטיאָרן;
אויף פֿיר קאַרטינעס ווערט עס אײַנגעטיילט,
דעם מענטשנס לעבן פֿון געבאָרן.
שוידערהאַפֿט איז זײַן ערשטע קאַרטינע —
דער אַקטיאָר וויל פֿאַר קיין פֿאַל ניט גיין,
זי טרײַבט אים מיט גוואַלד אויף דער סצענע,
און ער טרעט אויף איר אַרויס מיט געוויין . . .
ווי ליב איז די מוטער זײַן ברומען,
זײַן בראַווע פֿון פּובליק איז גרויס,
מע פֿאַרוואַרפֿט אים זײַן סצענע מיט בלומען,
און שפּילט זײַן אַקט גליקלעך אוים.
דערנאָך שפּילט ער ראָמאַנען
אין פֿאַרשידענע אַרטן, פּלאַנען,
ביז עס הענגט שוין אַ פֿאַמיליע אויף זײַן קאָפּ;
ווערט אַלט און גייט געבויגן,
ביז ער פֿאַרשליסט די אויגן,
און דער אַקט זײַנער אין גאַנצן פֿאַלט אַראָפּ . . .

יעדער מענטש איז אַן אַקטיאָר,
יעדער שפּילט זײַן ראָלע רק פֿאַרשטעלט,
ער ווײַזט זיך אוים פֿאַרקערט ווי אויפֿן וואָר
און — נאָר צוליב דעם פּבֿוד און צוליב גערלט . . .
דער שפּילט פֿרום, שרעקלעך פֿאַרווילדעט,
און אין האַרצן — ווערט בײַ אים גאָט אויסגעלאַכט;
און דער שפּילט זײַן ראָלע געבילדעט
און האָט מורא פֿאַר שדים בײַ נאַכט . . .
פֿאַר די פֿרײַלין שווערט דאָרט איר חתן,
אַז ער שטעלט איר זײַן לעבן אין קאָן
און — מיינט נאָר צו באַקומען דעם גראָשן,*
דען ער ליבט גאָר אַן אַנדערע פּערזאָן . . .
און בײַ דעם הענגט טויזנט שלעסער,
און דער דלות איז נאָך גרעסער,
און אין דעמס טראַנטעם איז אײַנגעניט פֿיל געלט;
נאָר דאָס איז דער חסרון,

---

* = גראָשן.

וואָס מיר טרויען די אַקטיאָרן,
מיר פֿאַרגעסן זיך, אז עס איז דורכוים פֿאַרשטעלט . . .

זינגער, 1884

מה נשתנה

(צו זינגען מיט דער מעלאָדיע פֿון „פּעדלער")

I

מינסקער קאַפּיטאַל האָט אייביק געשלאָפֿן שטיל,
אין אירע לאָדן האָט קיינער ניט געקלאָפּט,
ווי נאָר דער לאָקאָמאָטיף האָט געגעבן א פֿיף —
האָט זי זיך פֿלוצלינג פֿון שלאָף אויפֿגעכאַפּט.
ווי דער באַן איז נאָר געוואָרן,
ווערט שוין גלייך באַנקוען;
אין אַלע וועלטקאַנטאָרן
מינסקער וועקסלען פֿלוען.
זי מאַכט געשעפֿטן ניי
מיט גאַנץ גרויסע פּריפֿיטן,
באַנקען האָט זי פֿרייַ
פֿון געלט און פֿון קרעדיטן;
יעדערער זוכט און האָט
א שפּעקולאַציע, אַן אַבאַראַט,
און איז דערווייל די האַנדלסוועלט מהנה.
וועך עס קוקט אויף מינסק פֿון ווייַט
און וויים נישט וואָס באַטייַט,
פֿרעגט די שאלה: „מה נשתנה?"

אין מינסק האָט יאָרן לאַנג דער ווינטער עקסיסטירט,
קאַמערציע האָט ניט געשפּראָצט, געשעפֿטן נישט געבליט;
ווי די פֿיש אונטערן ליאָד, דער וואַסער אויבן פֿרירט,
געזוכט עטוואָס ערנערונג, קיין שיין אָבער זעט מען ניט.
זי האָט נישט קיין פּאַרט, קיין האַפֿן,
קיין שיפֿן דורך איר גייען,
זי האָט נישט קיין אינפֿראָווין,
זי האָט נישט קיין שאַסייען.

א גרינעם גראָז א פֿריסן*
האָט זי ניט געקענט געפֿינען,
קיינער פֿלעגט נישט וויסן
א רובל גרינג פֿאַרדינען.
הײַנט, בײַ איר הצלחה,
מאַכט זי זיך א ברכה:
„ברוך עתים משנה!"
זי זיצט בײַן סדר פֿון פּרנסה
און האַלט די כּוסות פֿון הכנסה,
און פֿרעגט זיך גאָנץ פֿרייליך: „מה נשתנה?"

דער באָן אַנטווויינט די קליינע קרעמער,
ווי זי שפּירט נאָר בײַ זיי א צאָן,
פֿון גרויסן סוחרם ברוסט;
אַליין אויף קעסט צו זײַן,
א בײַטעלע פֿון קאָנטע אויפֿן האַלדז זיי אַנגעטאָן,
און מאַסקווע און ווארשע
וואַרפֿן דאָרט אַרײַן.
נימאַלם פֿלעגט אים לוינען
אין מקום אַליין צו פֿאָרן:
דער פֿורגעלט קאָסט אַפּ הונען
און צײַט גייט פֿיל פֿאַרלאָרן,
און לײַען אויף דעם הלוואות —
טאָ וואָס קען פֿון עסק ווערן?
אַז די פּרעצענטן מיט הוצאות
איז גרעסער פֿאַר זײַן קרן!
ד'רום האָט ער געמוזט
ליגן בײַן סוחרם ברוסט
און זײַן מקח ניט זײַן משנה.
הײַנט לויפֿט ער אין פֿאַבריק,
און באַלד איז ער צוריק,
און פֿרעגט זיך בײַ דער ווײַב: „מה נשתנה?"

נאָר מעלות און חסרונות
גייען האַנט בײַ האַנט געפֿאָרט,
דער טויט ברענגט אונדז דעם לעבן

* = פֿרישן.

און לעבן — ברענגט דעם טויט;
וווּ עס לייכט אַ פּלאַם —
איז שאַטנם אויף דעם אָרט,
וואָרעם אויף גוטס און שלעכטס געקנאַטן
שטייט די וועלט געבויט.
ציַיט מינסק באַקומט אַ נאַמען,
איז דירות אומערטרעגלעך;
אויף האַנדלען, שענקען, קראַמען
הוספֿות גיט מען טעגלעך.
שפּייַזן ווערט רק טייַער,
די הוצאָה שטייגט אין דרייַען;
דער לוקסוס גילט פּלאַם-פּייַער,
אַז עס קען די הויט ניט סטייַען . . .
דער עולם גייט געצירט,
געפּוצט, געמאַדעלירט,
דען יעדערער איז דעם צווייטן רק מקנא;
און דער באַלעבאַס, וואָס טראָגט אויף זיך
מאַדע, דירה, קיך,
פֿרעגט נעבעך מיט טרערן: „מה נשתנה?". . .

II

בני ישׂראלן האָט אויך זיַין ווינטער
יאָרן לאַנג געווערט,
דער שניי פֿון פּאַנאַטיזעם
האָט פֿאַרדעקט זיַין וועלט;
אין בילבולים און הריגות
האָט ער זיַין ווינטערנאַכט פֿאַרצערט,
נאָר מיט די לאַדן פֿון אמונה
האָט ער זיך פֿון פֿראָסט פֿאַרשטעלט.
צי איז אין שטאַנד אַ רעיון
צו באַרעכענען די מיליאָנען,
די הרוגים מיט די פּלי-זין
פֿון די אַלע אינקוויזיציאָנען?
ווער ציילט די עלילות-דמים
פֿון יעדער יאָר באַזונדער?
זיַין בלוט פֿלייצט ווי ימים,
זיַין וויַיבם מיט זיַינע קינדער . . .

הײַנט גייט אַראָפּ דערווינטער,
די שנייען זינקען אַרונטער,
זײַן פֿרילינג שפּילט אים שוין פֿיאָנע;
ער זיצט בײַ דעם סדר פֿון ציוויליזאַציע
און האַלט דעם פּום פֿון עמאַנציפּאַציע,
און פֿרעגט זיך גאָנץ פֿרייליך: „מה נשתנה?"

אָט די זעלבע קליינע מענטשלעך,
וואָס האָט א מאָל ווי האָלץ געברענט
(די וועלט וואָר דער מזבח
און זיי נעבעך דאָס רינד),
איז דער שוין הײַנט מיניסטער,
און יענער — פֿרעזידענט,
און פֿאָר דעם די בירזשע ציטערט
ווי די שיף פֿאָר דעם שטורעמווינט . . .
אין די קרוין-דעפּוטירטע זאָלן
גילט שוין שטאַרק זײַן דעה;
דער קורס פֿון פּאַפּירן פֿאָלן,
ווען ער ווײַזט זײַן מטבע . . .
ער האָט שוין אויך יוריסטן,
מאַטעמאַטיקער, סעקראַטאָרן,
דאָקטוירים און אַרטיסטן,
געזערעלער, פּראָפֿעסאָרן.
עס קומען געזעראָלן
באַזוכן זײַנע זאָלן
און זײַנען מיט וויזיטן אים מהנה;
און דאָמאָלס, ווען ער באַטראַכט
פֿון א מאָל דעם יידנם נאָכט,
קוועטשט ער מיט די פֿלייצעס: „מה נשתנה"?

III

אָך, ווי ליב איז אונדז צו הערן
פֿון דער נײַער צײַט!
ווי יידן שטײַגן ביז די שטערן
אויך פֿאָר פֿעיקײַט;*
דער איז דאָקטער —

* = פֿעיקייט.

פֿול חכמות אַלערליי,
דער איז רעכן־מײַסטער —
געאַכטעט אין ראַסיי . . .

יענער קינסטלער באַקומט מעדאַלן
פֿון די אויסשטעלונג דער וועלט,
גרויסע ערע און פּאַכוואַלן
און נאַגראַדעם געלט.
נאָר בשעת זיי זײַנען אויבן
וואַלטן זיי דאָס טאָן:
ניט פֿאַרלאָזן זייער גלויבן,
און ליבן די נאַציאָן.

דער יִיד פֿלעגט אייביק בילדונג ליבן
מיט נײַגעריקייט,
אין היסטאָריע שטייט נאָך יעצט פֿאַרשריבן
זײַנע גרויסע לײַט;
און עד־היום איז ער נאָך געווען
די זעלבע זאָך צו טאָן,
נאָר באופֿן אז עס זאָל ניט שטערן
זײַן אַלטער רעליגיאָן.

פֿונקט ווי רעדער אין א וואָגן,
וואָס די משׂא ציט,
וועלן דער סוואַרען איז פֿאַרשלאָגן —
גייט די משׂא מיט;
נעמט מען נאָר אַרויס דעם סוואַרען,
קען שוין מער ניט גיין,
די פֿאַדערשטע רעדלעך אַפֿרויער פֿאָרן,
די הינטערשטע בליַיבן שטיין . . .

די נײַע וועלט אַפֿרויער פֿאָרן,
צו בילדונג, באַרג אַרויף;
די אמונה איז דער סוואַר'ן,
וואָס האַלט ביידן אויף.
האַלט זשע שטײַפֿער אײַער גלויבן,
וועלן איר אַפֿרויער גייט!
וועלן ניט, לויפֿט איר אַליין נאָר אויבן
און דער גאַנצער וואָגן שטייט . . .

IV

אַט דיזע ליד האָב איך געזונגען
מיט אַכט יאָר צוריק,
דער אָפּענונג האָט דאָן געקלונגען —
עס שיינט דעם יידנם גליק!
דער באָן איז דאָן אין מינסק געוואָרן,
געשעפֿטן מיט פּרעפּיט,
און פֿון די אומה אַראָפּ דער צאָרן,
זי וואַקסט, זי שיינט, זי בליט!

אָבער פֿון דאָמאָלם ביז איצונדערט
גיט זיך אָ דריי דער גליק,
יעדערער קלוגער ווערט פֿאַרווונדערט —
עס גייט די וועלט צוריק!
קינאה שטעקט אַריין איר פֿיסל
און האָט דעם גליק געשטערט,
און הן אין משל הן אין נימשל
געוואָרן פּונקט פֿאַרקערט . . .

מינסק האָט יעצט נישט קיין פּרנסה,
באַנק שרייט: „צאָל! דו מוזסט!"
דירות טראָגן קיין הכנסה,
קראָמען שטייען פּוסט.
און אין נימשל: די גאַנצע אומה
ווערט ערגער פֿון מינוט,
אין אונגאַרן האָט זי קיין תּקומה —
מע באָשולדיקט איר מיט בלוט!

ווי לאַנג האָבן אונדזערע אויטאָריטעטן
געשריען אין איין קול:
„עס איז שוין גרויסער טאָג,
שטיי אויף, דו יידֿ, פֿון שלאָף!"
געגומען זיך גלייַך צו בילדונג
סטודענטן אָן אָ צאָל,
און קיין מאָרגן-שטערן קומט נישט,
די נאַכט נעמט גאָר קיין סוף . . .

שפּאָגל נייַע בילבולים
דעם פּעם אויפֿצוווועקן,

עלילות מיט זילזולים
דעם נאָמען צו באַפלעקן.
נייַע אַנטיסעמיטן
מיט נייַע יודאַפאַבן,
די שעפּס נעבעך שטייט אין מיטן:
„וואָס ווילן די וועלף פֿון מיר האָבן?"
ווי ווערט מען נישט פֿאַרוווּנדערט,
אַז צום ענדע נייַנצעטן יאָרהונדערט
זאָל מען דעם סאָוועסט אַזוי וויַט זיַן משנה?
און ווער עס קוקט מיט אַ רייַנעם בליק
אויף די אַנטיסעמיטישע אַלע שטיק,
פֿרעגט ער בייַ דעם שׂכל: „מה נשתּנה?". . .

זינגער, 1884

מאי קאָ משמע לן

יעדער סוחר ענדע יאָר
מאַכט אַ באַלאַנס אין זיַן סטאָר,
אום צו ווייסן ווו ער האַלט —
שטייַגט ער העכער צי ער פֿאַלט,
וואָסער סחורה טראָגט פּראָפֿיט,
וועלכע מאַכט אַ דעפֿיציט,
וועלכער קונד שטייט ראָיעל,
וועלכער — אויף דעם באַנקראָטסשווּעל,
וואָס עס לוינט אים און וואָס ניט,
וויַטער ווי צו זיַן געהיט.
און דאָס קליגט אים, מאַכט אים קלאָר
אין געשעפֿט צום נייַעם יאָר,
לערנט דאָס אים די פּראַקטיק
זיך פֿאָרהיטן פֿון אומגליק —
קורץ, דאָס גיט אים אַ לעקציאָן
לערנען: מאי קאָ משמע לן.

איז אַ כּלל ניט ווי אַ פּרט?
איז אַ פֿאַלק ניט אַקוראַט
ווי אַ מענטש פֿאַר זיך אַליין?
דאַרפֿן מיר דאָך אויך פֿאַרשטיין

פֿון דעם באַלאַנס פֿון תּרנט,
אינציטירן פֿרט און פֿרט,
וואָס מיט יִדן האָט פּאַסירט —
מוז אַלץ וועלן דורכשטודירט.

פֿראַנקרײַך אונדז אַ לעסן גיט:
„אַסימילירן העלפֿט אונדז ניט";
מאַג דער יִד זײַן ווי צעמיסט,*
אויך אין הייראַט יִד מיט קריסט;
פֿלוצלינג, גיט-געריכטערהייט,
וועלט אַ האַס אויף אים פֿאַרשפּרייט,
און מע גיט אים 'זוי אַ בריק,
אַז ער ברעכט האַלדז און גענק . . .

'זוי אויך שפּאַניען, פּאַרטוגאַל,
'זוי אויך לעגדער איבעראַל —
אַלע גיבן איין לעקציאָן,
וואָס איז דער קאָ-משמע-לן:
ווי דער יִד האָט אירגענד רו,
גלײַכע רעכט אויך דערצו,
וועלט ער באַלד אַסימילירט,
'זוי פֿאַרזונקען, 'זוי פֿאַרפֿירט,
צײַט אַ צוויי-דרײַ צענדליק יאָר
בלײַבט פֿון יִדנטום קיין האָר . . .
דאָמאַלס שפּרינגט אַ האַס אַרויס,
גיט דעם יִדן שטאַרק אַ שטויס;
ווי דער יִד דערפֿילט דעם קלאַפּ,
גיט ער זיך צוריק אַ כאַפּ —
און די שׂינאה און דער דראַנג
האַלט אים אַפּ פֿון אונטערגאַנג . . .

דיזע שׂינאה איז זײַן גליק,
דיזעם מאַכט אים יִד צוריק;
דיזע שׂינאה איז דער ווינט,
וועלכעם לופֿטערט אים געשווינד.
אים טוט טאַקע זייער ווי
און עס שמערצט אונדז זײַן געשריי,

* = צעמישט.

אָבער רייניקט גליד פֿאַר גליד,
ביז דאָס פֿאָלק בלײַבט ווידער יידיש.

דאָס איז איינס פֿון שטילן קראַפֿט,
וואָס דאָס פֿאָלק בלײַבט דויערהאַפֿט.

מינ, סעפּט׳ 1899

יהודיתקע

נבלע ישראל עתה היו בגוים ככלי אין חפץ בו (הושע ח, 8)
אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה׳ אלהיהם ואת דויד מלכם (הושע ג, 5)

נו, וואָס זאָגט איר, לעזער אַלע,
אויף אונדזער יהודיתקען, די געמיינטע פּלה?
ווי אַלע לאָכן פֿון איר, עס איז שוין ניט קיין סוד:
זי איז שוין „אוים פּלה און ווײַטער מויד". . .
אַזא שוטה! ס׳איז איר ערנסט אין קאָפּ אַ געדאַנק אַ פֿאַרקערטער,
אַז דעם שכנם בחור איז איר חתן, איר באַשערטער! . . .
אמת, מע דאַרף מיט שכנים אַרנטלעך לעבן,
אָבער ניט גאָר אין גאַנצן זיך איבערגעבן —
טריט און טריט נאָך יענעם נאָכגיין,
וואָס מײַנם איז מיאוס, וואָס זײַנם איז שיין;
באַזונדערס, ווען יענער איז פֿון אַן אַנדער נאַציאָן,
מיט אַנדערע מינהגים, מיט אַן אַנדער רעליגיאָן;
בפֿרט נאָך — ניט ס׳איז געווען תּנאָים, ניט ראַשי-פּרקים,
ניט ער האָט זי געליבט, ניט געפֿירט מיט איר עסקים.
געוויינלעך, ער פֿלעגט איר אפֿשר געבן אַ מאָל אַ חניפֿהלע,
אַ לאָך, אַ שטיף, ווי עס טרעפֿט זיך אין אַן אַסיפֿהלע,
דאָס רובֿ אָבער דערלאַנגען איר שטעכווערטלעך טיפּע,
אַז זי פֿלעגט ווערן טויט און רויט און אַוועק בנזיפֿה;
נאָר זי האָט עס אַלץ אַנגעהאַנגען די סיבה,
אַז דער בחור טוט עס אַלעם אוים ליבע . . .
אײַ, אַז ער ליבט דיך, פֿאַר וואָס זשע זוכט ער אויף דיר עוונות,
פֿאַר ליַטן אין די אויגן מאַכט ער דיר אַלץ בזיונות,
זוכט גאַנץ אָפֿט וועגן בלוט-בילבולים צו זאָגן אַ המצאָה?
אַלע פֿרעגלען זיך פֿון נחת, אים טוט עס די גרעסטע הנאָה . . .

נאָר זי מאַכט זיך ניט־וויסנדיק פֿון די אַלע געשעפֿטן
און שרײַט „דער בחור איז מײַן חתן!" מיט אַלע קרעפֿטן.

חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה
ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם
(יחזקאל כ, 33)

מיינט איר, די מיידל איז אויסגעלאָסן אָדער פֿאַרווילדעט?
שיצע גאָט! זי איז גראָדע אַרנטלעך און היפש געבילדעט,
פֿעיִק געניג
און רעכט קלוג;
נישט קיין פֿרעסערקע, זויפֿערקע, ווי אַנדערע קינדער,
זי שפּאַרט אײַן יעדן רובל, יעדן גראָשן באַזונדער;
אויסער אַ בגד וועט זי אַ מאָל אויסגעבן אַן איבעריקן רובל,
נאָר דערויף דאַרף מען אויף איר אויך נישט האָבן קיין פֿאַראיבל —
וויַיל זי האָט נעבעך נישט קיין אַנדערן נחת.
אַנדערע שכנים אין הויף טוען איר פּל־הצולהכעיס,
מע לאָכט פֿון איר, מע שפּעט, מע מאַכט פּל־הליצנות,
זיי טוען איר אַן געבערענטע לייד גאָר אומברחמנות.
קיין שיינע דירה ווילן זיי איר ניט פֿאַרדינגען פֿאַר קיין געלט,
די פֿײַנסטע ערטער אין הויף זײַנען פֿאַר איר פֿאַרשטעלט,
דאָרט האָט זי קיין דרײַסט־הרגל, אַלעס פֿאַרשטערט,
קיין זכות, קיין קוק, דאָס מינדעסטע איז איר פֿאַרוועהרט:
דאָ טאָר זי ניט שטיין,
דאָ טאָר זי ניט גיין,
דאָ טאָר זי ניט לייגן, דאָ טאָר זי ניט שטעלן.
דער שכנה איז זי אַזוי פֿראָסט ניט געפֿעלן,
די אַנדערע שרײַט: „יהודית שלאָגט מיר אַף די שוועלן!"
די רופֿט זי „אויסוואַרף, משלחת, אַנשיקענישׂ!"
און די טוט איר אַזוי אויף צעפּוקענישׂ.
אַ דירה גיט מען איר אונטן אין קעלער —
אַן ענגע, ווי ווײַט קירצער, ווי ווײַט שמעלער:
„דאָרט ווויִן, יהודית, כאָטש ווער דערשטיקט!
דאָרט זיץ, שלימזלניצע, כאָטש ווער פֿאַרריקט!"
און אַזוי זיצט זי נעבעך, ווויִ און אָך,
פֿאַרשטופּט אין אַ ווינקל, אין אַ פֿינצטערן לאָך . . .
אָט וויל זי כאָטש גיין אין אַ שיינער קליידל,
פֿילײַכט וועט מען קוקן פֿרײַנדלעכער אויף דער מיידל;

לסוף בארעדט מען זי מיט אלע שימפּלעכע רייד,
פּאר וואָס גייט א מאָל יהודית אין א שיינער קלייד . . .
וויסן ניט, אז זי זאָל בײַ זיי מערער כּבוד באקריגן,
וואָלט זי אפּשר אין דער מאָדע אזוי שטאַרק ניט לינן;
דען יעדער האָט ערע-געפּיל ניט צו זײַן באגראָבן,
א פּנים פּון א מענטשן וויל איעדער האָבן.
קורץ, עס איז איבעריק די אלע שאלות —
זי איז א מיידל מיט פּל-המעלות,
א פֿיין קינד, א שפּאָרזאָמע, קען אלעס טאָן,
נאָר דאָ איז איר ערזין א פּאָנטאזיע, א שגעון:
האָט זיך אײַנגערעדט און בארימט פּאר אלע,
אז זי איז אקוראט דעם בחורס פּלה!
האָט אים אָנגעהויבן נאָכצוואָמען אין אלע זאכן:
ער מאכט וויינאכטן א יאָלקע — זי מוז עס נאָכמאכן,
ער גייט אין קלוב — זי גייט מיט אים מיט,
ער גייט אויף מאסקאראד — זי היט זײַנע טריט,
ער האָט זיך א פּאסטאָר — איר געפּעלט עס פּאר שיין,
ער מאכט א חופּה אין קירכע — בײַ איר איז דאָס מלא חן . . .
שעמט זיך מיט אירע עלטערן, שעמט זיך מיט איר שפּראָך,
שעמט זיך מיט איר פּאָטערס חיבורים: תּלמוד און תּנך,
שעמט זיך מיט דער שטאָט, וווּ געווויינט האָט איר פּאָטער —
א כּלל, פּון אלעס מיט א מאָל ווערט זי פּטור.
רופּט מען זי מיט איר יידישן נאָמען, חלילה —
וואָלט זי יענעם דן געווען מיט סקילה:
„פּוי די נעמען יאָסיע, מאָסיע, דוואָסיע, סאָסיע —
מיך רופּט מען ניט „יהודית" — פּע! — נאָר פּעאָדאָסיע!"
א כּלל, אלע אײַנדענקען, וואָס איר איז פּון פּאָטער געבליבן,
האָט זי אלץ געאָפּפּערט נאָר דער בחור זאָל זי ליבן,
אלע הייליקייטן, וואָס זײַנען איר פּאַרבליבן בירושה
פּון די אלטע צײַטן, האָט זי גאָר אָן בושה
אלץ מיט א מאָל מקריב געווען אויף זײַן מזבח,
נאָר מיט דעם בחור אליין זיך צו זײַן משמח.
און אים האָט עס געקרענקט אירע תּנועות אלע,
איבער הויפּט דאָס שדכנען זיך צו אים פּאר א כּלה.
נו, גייט זעט, וואָס פּאר א פּנים זי האָט הײַנט,
אז אים האָבן אונטערגעהעצט אירע פֿיַנד,

אז זײַן גאַנץ אייגנס איז בײַ איר מיט אָבמאַן פֿאַרבליבן . . .
האָט זיך דער בחור מיט א גאַנצער שײַקע צו איר פֿאַרקליבן
און האָבן איר ווירטשאַפֿט ווי אויף מעל צעריבן,
איר געהרגעט, געשלאָגן — ווי מ׳איז זיך נוקם איבער דיבן,
באַריסן איר ביז א זוים און איר אַרויסגעטריבן!
איצט רעדט זי וועגן דינגען אַן ארץ־ישׂראל־בויד,
און אַלע לאָכן: אוים פֿלה און וויַיטער מויד!

כי אמרה אלכה אחרי מאהבי (הושע ב, 7)

מיינט איר, דאָס ערשטע מאָל טרעפֿט איר אזא שלאָק?
זי האָט זיך אזוי טויזנט מאָל באַנאַרישט, שטענדיק געהאָט א פּסק,
טויזנט מאָל זיך פֿאַרליבט, ענדלעך געבליבן א דוראָק.
פֿאַרליבט זיך א מאָל אין א שפּאַניע מיט דעם גרעסטן געשמאַק;
וואָס איז? יענער בחור האָט איר געגעבן א גלעט אין באַק.
האָט זי זיך אויך, ווי איצט, געזומען פֿירן נאָך זײַן געשמאַק —
זײַן שפּראַכע, זײַן פֿירונג, זײַן גאַנג, זײַן פּראַק,
ביז ער האָט איר דערלאַנגט מיט זײַן אינקוויזיטאָרישן קולאַק,
אז זי איז קוים א לעבעדיקע אַנטלאָפֿן, געלאָזן האָק־און־פּאַק,
עד־היום האָט זי נאָך פֿון דעמאָלט אויפֿן פֿלייצע א סיניאָק . . .
וווּ איז דײַן זינען, שוועסטערל? וווּ איז דאָס דײַן שׂכל?
וואָס פֿאַרצאַפּלסטו זיך אזוי, וועז א בחור גיט דיר א שמייכל?
וואָס וועלסטו אזוי פֿון יעדן קאָמפּלימענט אַנטציקט און רויט?
וואָס קריכסטו אזוי פֿון יעדער חניפֿהלע פֿון דער הויט?
די וועלט זאָל דערנאָך האָבן וואָס צו לאָכן: אוים פֿלה —
וויַיטער מויד?

והייתם לי סגלה מכל העמים (שמות יט, 5)

וועז איך זאָל די מיידל גיט קענען, דעם פֿאַטער גיט וויסן,
וואָלט מיר גאָר אזוי פֿיל גיט פֿאַרדריסן.
מע זאָגט: דער פֿאַטער וואָר פֿון גאַנץ רײַכן שטאַנד,
א יוסטער באַלעבאָס, א גוט־באַזיצער פֿון א היפש שטיק לאַנד;
געהאַט אייגענע פֿעלדער, וועלדער, וויַינגערטנער, סעדער,
טײַכן, אַזערעס, פֿאַבריקן און זאַוואָדן פֿסדר.
אויף דער גאַנצער וועלט פֿלעגט זײַן מיסחר בלײַען,
קיין תּרשיש, קיין אופֿיר פֿלעגן זײַנע שיפֿן פֿלײַען;
זילבער — זאָגט מען — האָט זיך געוואָלגערט אין די גאַסן
ווי שטיינער,

צון אזא רייכן לעבן האָט דעמאָלט ניט זוכה געווען קיינער.
א שולכל האָט ער אויסגעסטרויעט רייך און שיין,
מע האָט נאָך אזוינס אויף דער וועלט ניט געזען!
א רוימישער קאָנסול האָט א מאָל צו זיינע געשריבן,
אז ער איז פֿאָר ווונדער א מאָל שויער אין חלשות געבליבן,
זעענדיק דעם יום־כיפּורדיקן פֿאָראָד דעם רייכן,
וואָס ס׳איז גאָר אויף דער וועלט ניטאָ זיין גלייכן.
יום־טובֿ פֿלעגן זיך אהין אין שול צונויפֿקומען צוזאַמען
די גאָנצע פֿאַמיליע גרוים און קליין, מענער און דאָמען;
די אָלע באַדינער פֿלעגן גיין אין איינע קאָסטיומען,
פֿאָר די טריט פֿונעם אייבערדינער פֿלעגן דאָמען וואַרפֿן בלומען,
די צוועלף בריליאַנטן אויף זיין האָרצן האָבן באַטראַפֿן גאָנצע סומען;
א טייערער כאָר האָט געזונגען, א קאָמפּלעקט מוזיק צוגעשפּילט,
אז דאָס האָרץ האָט זיך געפֿרייט, א געטלעכן תענוג געפֿילט;
אין אָלע וויינקעלעך האָט געשמעקט פֿאַרפֿיומען,
אויף זיבן מייל פֿון שול איז דער ריח געקומען,
ווען, בוימל האָבן פֿראָסט געפֿליסט גאָנצע טייכן . . .
עס געניסט יעדער אָבֿר באַזונדער אין אָלע פֿאָכן —
פֿאַרגעניגן, פֿאַרגעניגן גאָר אַן א גלייכן!
איך קען אייך זאָגן, איך קען אייך שווערן:
וועו איך נעם איר פֿאָטערס א יום־טובֿ באַקלערן,
הייבט זיך אַן קייקלען פֿון די אויגן טרערן,
און מיט אזוי א זיסקייט, אז עס ווילט זיך ניט אויפֿהערן . . .
דערנאָך, אז דער פֿאָטער איז פֿאַראָרעמט געוואָרן,
זיין נחלה איז געבליבן ביי זיינע בייזע קרעדיטאָרן,
און ער איז מיט שאַנדע פֿון מאיאַנטיק אָפּגעפֿאָרן,
האָבן אירע ברידער געזען: עס קומען אַן שרעקלעכע יאָרן!
האָבן זיי זיך גענומען שטודירן און אָרוים פּראָפֿעסאָרן,
ביי קעניגע, ביי סולטאַנען — דאָקטוירים און מיניסטאָרן,
אין גאַנץ אייראָפּע געגרינדעט די ערשטע אקאָדעמיעס,
פֿון אָלע קינסטע פֿאַרדינט די גרעסטע פּרעמיעס.
אָלע שבֿע חכמות מיט דעם פֿיינסטן מאָראָל
האָבן זיי, נאָר זיי, פֿאַרבריטערט איבעראַל;
פֿון אקזפֿאַרדער ביבליאָטעק עפֿנט דאָס טירל,
וועט אייך גלייך דערשיינען רבי שלמה בן גבֿירול,
אלחריזי, בן יחייא, אבן עזרא, בחיי דער דיין,

ר׳ יהודה הלוי מיט זײַן הימל פֿאַטישן רעיון,
און נאָך מענגע ווײַזע, וועלכע שײַנען ביז איצט העל,
באופֿן, אַז פֿון דעם רמבם ביז דעם אברבנאל
כאָפּ איך אָן צום בײַשפּיל נאָר עטלעכע
פֿון די טויזנטער חכמים די געטלעכע,
דען אויסצורעכענען אַלעמען איז גאָר אוממעגלעך,
סײַדן לעבן הונדערט יאָר און שרײַבן טאָג־טעגלעך . . .
חוץ טויזנטער וואָס זײַנען פֿאַרבראַנט זייערע ספֿרים,
און מערער זײַנען אַרײַן מיט זייערע ביכער אין די קבֿרים . . .
איצט אויך האָבן געלערטע גאָר פֿרעמדע דערקלערט
אין זייערע ביכער פֿון אירע ברידער די ווערט,
די בילדונג זייערע אין אַלע צײַטן, אין אַלע ערטער,
אַז עס הייבט זיך פֿרייליך דאָס האָרץ פֿון די ווערטער . . .
זאָל אַזעלכע איר פֿאַמיליע פֿאַרגעסן, באַטריבן,
און זאָל זיך אין דעם שכנם בחור פֿאַרליבן?
פֿאַרגעסט זיך, אַז פֿון אַזעלכע זאָכן האָט פֿיל מאָל געטראָפֿן,
אַז זי איז פֿון די חתנים קוים א לעבעדיקע אַנטלאָפֿן! . . .

כלך יפה רעיתי, ומום אין בך
(שיר השירים ד, 7)

וועו איר וואָלט זי קענען, וועו איר וואָלט זי זען,
וואָס פֿאַר א זעלטענע חכמה זי איז אַלס קינד געווען!
אויף די שווערסטע פֿראַגן פֿלעגט זי געפֿינען א תירוץ
און אַלע אירע חבֿרטעס האָט זי געלערנט דרך־ארץ;
למשל, אַלע אירע חבֿרטעס, פֿון גרויס ביז קליין,
פֿלעגן אויפֿן הויף שטענדיק מיט ליאַלקעס אַרומגיין,
ליאַלקעס פֿון האָלץ, ליאַלקעס פֿון שטיין,
פֿון גלאָז, פֿון גאָלד, פֿון זילבער, פֿון ביין,
פֿלעגן מאַכן שטיבעלעך מיט שאַליקעס,
אינעווייניק אָנגעשטעלט פֿול מיט ליאַלקעס,
פֿלעגט זי זיי דערקלערן אַזוי קלוג, שטיל און גאָנץ געלאָסן:
פֿאַר א דערוואַקסענעם מענטשן שפּילן מיט ליאַלקעס
הייבט ניט אָן פּאַסן,
ס׳איז דאָך נאָר ליאַלקעס דורך מענטשן געמאַכט,
זיי האָבן דאָך ניט קיין ממשות, קיין מאַכט,
זיי קענען ניט גיין, ניט שטיין,
זיי קענען ניט הערן און זען,

וואָס זשע פֿאַר אַ טעם קענט איר פֿילן
מיט אַזוינע נישטן זיך צו שפּילן?
דאָס וואָלט אפֿשר געפּאַסט שיין,
פֿאַר קינדער וואָס הייבן נאָר אָן צו גיין . . .
און וועג זי איז עלטער געוואָרן, ערגין אין דער סוחרישער וועלט,
אירע סחורות זיינען אויף אַלע וועלטמאַרקן געווען אויסגעשטעלט,
האָט איטלעכער פֿון איר מיסחר־טאַלאַנט אָנגעקוועלט,
איטלעכער וויים, אַז יהודית איז אַ באַוווּסטע קאָמערציסטין,
אָבער זיינען מודה: יהודית איז אין האַנדל איין ארטיסטין!
אָט דעם בחור האָט זי אויך אויסגעלערנט האַנדל־געשעפֿטן
און האָט אויף עם אַוועקגעלייגט אַלע אירע קרעפֿטן,
ער איז ב״ה רייך געוואָרן פֿון דער סוחרערייַ,
און זי האָט זיך באַגניגנט מיט איר מעקלערייַ.
לסוף, אַז זי האָט עם אין די מיליאָנען ארײַנגעפֿירט
האָט ער זי מיט אַלערליי בזיונות ווי מיט בלאָטע אויסגעשמירט:
אַז זי האָט עם באַראַבעוועט, באַגזלט, עקספּלאָאַטירט,
און מיט זיין רײַכקייט, זיין גוטס־און־האָב, זיך געצירט.
סטרײַטש, אַז זי איז פֿון דיין איינם פֿראָצענט קאָמיסיאָן
געוואָרן רײַך, האָסטו דאָך, סוחרל, פֿאַרדינט אַ מיליאָן!
אַז צען לאָבן ברויט איז בײַ דיר אַוועק אויף זאָקוסקעם,
האָסטו דאָך אויסגעשענקט בראַנפֿן טויזנטער קאָדוסקעם!* . . .
די טענה איז אָבער נאָר בײַם בית־דין, ניט בײַ אַזא קאָמאַנדע:
נאָר דער קולאַק איז דער חושן־משפּט בײַ אַזא מין באַנדע.
נו, האָסט דאָך עם געלערנט, ארויפֿגעבראַכט אויף אַ שטאַנד,
האָט ער דיר באַצאָלט שכר־לימוד מיט אַ פֿולער האַנט . . .
ער איז דאָך דיין חתן, אַזוי האָסטו זיך געשריען פֿאַר אַלע,
אָט האָט ער דיך באַלוינט, ווי מע באַפֿרידיקט אַ פּלה . . .

כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך: כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך (ישעיה מג, 2)

אַ מאַדנעם כאַראַקטער באַזיצט אָט די מיידל,
וועלכע איז פֿון יוגנט דערצויגן 'זוי צאָרט און אייידל,
אַז אָבוואָל פֿאַר אַ גוט וואָרט, פֿאַר אַ חניפֿה, פֿאַר אַ גלעט,
שענקט זי שוין אַוועק איר גאַנצן נאַציאָנאַליטעט,
איר יִחוס, איר ירושה, איר ליטעראַטור, איר שפּראַך,

* = קאָדושקעס.

און קוקט אויף דעם אַלעמען ווי אויף אַן איבעריקער זאַך,
קוים אָבער וויל מען זי דערצו דריקן מיט געוואַלד,
דאָס אַלעס צו פֿאַרניכטן און פֿאַרוואַרפֿן באַלד —
ווערט אויף דער מיידל פֿלוצעם אַן אַנדער געשטאַלט,
ווערט אַן אָכזר אויף זיך ווי אַ חיה אין וואַלד:
איר הויט ווערט קופּער, איר קערפּער — סקאַל,
איר כאַראַקטער — אייַזן.
דאַן מעגט איר איר דעם גאַנצן גיהנום אויף דער וועלט וויַזן,
פֿיַניקן מיט עינויים, בייגן ביז צו דער ערד,
האַלטן איבער איר האַלדז די שאַרפֿסטע שווערד,
דונערן, שיסן מיט קוילן, רעגענען מיט הארמאַטן,
פֿאַרפֿלייצן מיט טאַרפּעדן, האַגלען מיט גראַנאַטן —
שטייט זי זיך גאַנץ רויק, ווי צעמענט,
ווי די טראַגישע באַצויבערטע וועלט,
ביז אַלע קוילן, גראַנאַטן ווערן שוין פֿאַרלענדט,
ביז עס ווערן שוין מיד די אַכזרישע הענט . . .
און זי טראַגט עס רויק איבער,
ווי דעם קלענסטן פֿיבער!
און דעמאָלט קוקט אייַך צו
אויף דער מיידלם פֿיזינאָמי,
ווי אירע באַקן ווערן רויט ווי צונטער,
דער מוט איז פֿרַי און מונטער,
די אויגן שיַינען, קוקן ערויף אויבן,
און בליַבט זיך ביַי איר גלויבן!
שווערדן ווערן צעבויגן,
קאַרטאַטשן ווערן צעפֿלויגן,
הארמאַטן ווערן צעקראַכן,
קינזשאַלן ווערן צעבראָכן,
אירע מלאָכי-חבלה, אירע מזיקים ווערן שוין מיד
פֿון צו שניַידן, פֿון צו רייַסן איר גליד פֿאַר גליד,
זי — שטייט זיך רויק און זינגט איר ליד:
„שמע ישׂראל! איך בליַב אַ יידן!". . .
וואָס ליַטישע טעכטער מאַכן גאָר קיין פֿראַגע
ביַי אַזעלכע אומשטענדן, ביַי אַזאַ מין לאַגע:
ביַי איין רעכטן דריק, גיט מען זיך באַלד אונטער — פֿאַרדאַן! —
מע ווערט שוין פֿאַרזונקען צווישן יענער נאַציאַן,

דאָס איינם ווערט פֿאַרשוווּנדן צווישן דעם מיליאָן,
און עס בלײַבט ניט קיין זכר פֿון נאַציאָנאַליטעט, רעליגיאָן.
אָ, יהודית! אָט דער כאַראַקטער האָט דיר געגעבן
אייביקע יאָרן און אָן אומשטערבלעך לעבן!
דאָס איז דער עסיק-עסענץ, וואָס האָט דיר אויף אייביק געמאַרינירט,
דורך קאָסטיאָרן פֿײַער האָט דאָס דיך דורכגעפֿירט,
דורך אָקעאַנען-וועלן ווי אויף דער יבשה מארשירט,
דורך טויזנטער שנײַדמעסערס ווי אין פּאַראַדיס געשפּאַצירט —
און דאָס איז די סיבה פֿון דײַן קיום נאָך אַלע געפֿאָר.
בראַוואָ, יהודית, בראַוואָ! א מענטש ביסטו דערפֿאָר!

ורדפה את מאהביה ולא תשיג אתם ובקשתם
ולא תמצא ואמרה אלכה ואשובה אל אישי
הראשון כי טוב לי אז מעתה (הושע ב, 9)

מילא, וואָלט איר איצטער, לעזער, געבן א בליק:
צײַט דער זיסער חתן דערלאַנגט איר א דריק,
ווי זי האָט עס געטומלט קערן צוריק!
עס איז א מיצווה יהודיתן גוט אָנצוקוקן, גוט באַטראַכטן,
ווי זי האָט זיך געטומלט די נאָכאָמונג צו פֿאַראַכטן:
ווו קלובן, ווו בעלער, ווו מאַסקאַראַדן! . . .
אוים יאָלקע, אוים ווײַנאַכטן, אוים פּאַראַדן,
ניטא די אַמאָליקע געגנ, חלילה-וחס!
זי איז גאָר אַנדערש, אין שטוב און אין גאַס,
אַסור, אויב איר וואָלט איצטער יהודיתן דערקאַנען:
האָט אַנגעהויבן שטאַרק אירע עלטערן צו דערמאַנען,
מיט זייערע פֿאַטאַגראַפֿיעס אויסגעהאַנגען אירע חדרים,
האָט שטאַרק געטומלט קוקן אין איר פֿאַטערס ספֿרים.
און צײַטנווײַז, אין חלום, וועט דער מוח ווערט איר לויז,
דענקט זי נאָר פֿון איר פֿאַטערס הויז,
ווי א נאַכטוואַנדלערין גייט זי אַרום אַלע נאַכט,
אין דעם פֿאַטערס מאיאַנטיק איז זי שטאַרק פֿאַרטראַכט;
און וועט אירע צרות בײַ טאָג דריקן איר נאָך גוט צי,*
הערט מען איר שרײַען פֿון שלאָף פֿאַנטאַזי:
„געגוג מיר שוין צו ליגן אין פֿרעמדע דירות, אין ענגעניש,
נישט וויסן פֿון קיין רו ווי אין א געפֿענגעניש . . .
מײַן פֿאַרהאַרעוועטער גראָשן איז הפקר בײַ יעדן,

* = צו.

איך דערלעב אַלע מאָל אַ נייַעם גירוש, נייַע ליידן . . .
מע לאָזט מיך ניט האָבן קיין טאָג קיין פֿרייַען,
מע דריקט מיך תּמיד, מע בייגט מיך אין דרייַען . . .
'גיי, גיי!' הער איך אויף יעדן שריט שרייַען . . .
ווי ערשט ניט לאַנג האָט אַ דייַטשקע אייַנע
מיך אַרויסגעטריבן: זי ווייל מיך ניט פֿאַר אַ שכנה . . .
איך זע: איך מעג זיין פֿאַרטיק צו נייַע גילגולים
פֿון אַלע אַמאָליקע שרעקלעכע בילבולים!
אמת, מיינע אַ גאַנץ פֿייַנע שוועסטער אין פּאַריז,
וועלכע איז אַ רייַכע שטאַטסדאַמע, האָט אַ מאַן אַ מאַרקיז,
האָט מיר געשריבן אין אַמעריקע אַ דירה
און צוגעזאָגט וויגאָדעם מיט דער בעסטער שמירה,
נאָר איך האָב זיך ניט אַנגעכאַפּט אין דער מציאה —
אַדער מיין שוועסטער גרייַזט, אַדער זי מיינט עס מיט אַ פּניה;
און וואָר קען מיר זיכערן פֿון אַזעלכע צייַטן,
וואָן איך וועל שוין אייראָפּע אויף אַמעריקע בייַטן?
איין היים — פֿאַנטאַזירט זי — איין היים וויל איך האָבן!
דאָרט, נאָר דאָרט וועל איך מיט לוסט די ערד גראָבן,
אַקערן, זייען, שניידן, טאָן אַלע מלאָכות אין פֿעלד,
זיין די פֿיינסטע ווירטין ביי זיך אין געצעלט;
נאָר אויף מיין מאַטנס נחלה — פֿיל איך — קען איך האָבן ברכה,
דאָרט וועט מיר די דערינערונג פֿאַרגרינגערן אַלע מי, יעדער מלאָכה.
דאָרט, נאָר דאָרט, ניט צווישן די פֿרעמדע משפּחות,
וועל איך קענען מיטן גרעסטן פֿליַים טאָן אַלע מלאָכות.
יעדעס זעמדעלע איז מיר דאָרטן הייליק,
מיין היסטאָריע, מיינע געפֿילע האָבן דאָרט אַ חלק;
דאָס איז אַ ירושה פֿון מיין זיידן דעם אַלטן,
מיין גאַנצער יחוס ליגט דאָרטן באַהאַלטן.
דאָרט בין איך געבוירן, דאָרט האָב איך געזויגן,
דאָרט האָב איך געשפּילט, דאָרט בין איך דערצויגן,
דאָרט האָב איך מיין וואָרן גלויבן געגומען,
דאָרט וועל איך ערשט מיין וואָרן חתן באַקומען!
וואָן איך וועל אַ מאָל האָבן מיינע אייגענע פֿיר וועגט
קומט דעמאָלט מיין חתן און וועט זיין פֿרעזידענט —
מיינער אַ שוועסטערקינד מיט דעם נאָמען 'משיח',
ווי די נביאים האָבן פֿראָפּעטירט מיין קונפֿטיקן נחת־רוח;

און נאָך פֿאַר תּנאָים וועלן מודה זײַן אַלע,
אַז יהודית איז אוים מויד, נאָר אַ וואַרע פּלה!
צו תּנאָים וועל איך פֿאַר אַלעמען דערציילן אין פֿרײַדן
פֿון די אַלע שידוכים, וואָס מע פֿלעגט מיר רײַדן,
און יעדער מאָל אויסגעשטאַנען אַזוי פֿיל צרות און לײַדן,
ביז די געטלעכע האַנט האָט פֿאַרבונדן אונדז ביידן.

און דאָן וועט ער מיך אַרומאַרמען אין זײַנע הענט
און אַלע וועלן אויסזינגען אַ דיווערטיסמענט,
אַז יהודיתעם חתן איז משיח דער פֿרעזידענט!״

וועקער, 1887

דער קאָנטראַקט

כי תעבד את האדמה לא תסף תת כחה לך
נע ונד תהיה בארץ (בראשית ד, 12)

בשעת גאָט האָט באשאַפֿן זײַן וועלט,
אויף איר אַ מענטשן, וואָס זאָל רעגירן,
האָט ער דאָמאָלם מיט איר באַשטעלט,
זי זאָל זײַנע וועקסלען רעגולירן.

דער מענטש זאָל אונטערשרײַבן מיט זײַן האַנט,
באַקומט ער פֿאַר די וועקסלען פֿריכטע דאַקעגן;
פֿון צווייטן זײַט וועקסל איז גאָט דער זשיראַנט,
וואָס ער צאָלט עס אײַן מיט ווערמע און רעגן.

דעז דער מענטש איז אַ קינד פֿון גאָט,
וועלכער קומט נאָקעט אין די היגע טרויערטאָלן,
דאַרף ער לעבן אויף גאָטעס שטשאָט,
און וואָס ער נעמט אַן, מוז די ערד באַצאָלן.

דער מענטש דאַרף עסן, אַ שוך, אַ קלייד,
אויך אַ דירה וווּ צו ווויינען,
וואָסער, אָטעם (פֿון דעם איז קיין רייד),
די ערד מוז מיט אַלעם אים באַלוינען.

דער מענטש קען אָבער אויך פֿיל פֿאַרשוועדן
אין לוקסוס און אין אַלע איבעריקע זאַכן,
בכן קען זיך מיט דער צײַט איר קאָסע ענדן,
און וועט מוזן ענדלעך אַ באַנקראָט מאַכן.

דערום בשעת אַדם איז באשאַפֿן געוואָרן,
האָט זי געמוזט מיט גאָט אַ קאָנטראָקט שרײַבן:
פֿיל ער האָט צו לעבן פֿון געבאָרן,
און פֿיל ער האָט רעכט קאָסטן אָנצוטרײַבן.

גראָז פֿון די פֿעלדער זאָל זײַן זײַן עסן,
אַ פֿעל פֿון אַ חיה — זײַנע קליידונגם־זאַכן;
און אויב די היץ וועט אים שטאַרק פּרעסן,
קען ער זיך פֿון צווײַגלעך אַ בײַדל מאַכן.

אָט דאָס איז זײַן הוצאָה, מער נישט אַ האָר,
מערער דאַרף די ערד אים נישט געבן;
דעם מענטשן האָט ער באַשטימט, אַז נײַן הונדערט יאָר
האָט ער דאָס רעכט אויף דער וועלט צו לעבן.

די ערד האָט בארעכנט אַלע אירע פֿעלדער,
אַלע אירע בערג מיט זייערע מעטאַלן,
אינדזלען, געוועקסע, מיט אַלע וועלדער,
ימים, טײַכן, אַזערעס און קוואַלן.

קורץ, זי האָט אויסגערעכנט איר גאַנצע קאָסע,
זי זאָל קענען זײַנע וועקסלען אָפּצאָפּטירן;
באַרעכנט איר הוצאָה קעגן די הכנסה,
זי זאָל ניט געניטיק זײַן צו באַנקראָטירן.

אַנדערטהאַלבן טויזנט יאָרן*
האָט אַזוי די וועלט עקסיסטירט;
ביז וואַנען דער מבול איז געוואָרן,
האָט זי זײַנע וועקסלען רעגולירט.

אַבער נחם קינדער וואָרן שוין ניט צופֿרידן
מיט גראָז, מיט פֿעל, פֿון צווײַגלעך אַ געצעלט;
זיי פֿאַרצערטלען דעם מאָגן מיט עסנס פֿאַרשידן,
זיי ווילן שוין לעבן בעסער אויף דער וועלט.

אַנשטאָט גראָז ווילן זיי עסן פֿליים,**
באַדעקן זיך מיט פֿעל ווײל שוין ניט קיינער,

---

* „פֿון באַשאַפֿונג דער וועלט ביז דעם מבול האָט געדויערט 1450 יאָר“ [צונזערס הערה].
** = פֿלייש. „נאָך דעם מבול האָט מען אָנגעהויבן פֿלייש צו עסן“ [צונזערס הערה].

נאָר וואָל — וועָן קאָלט, פֿלאָקס — וועָן היים,
און בויען הײַזער פֿון ציגל, שטיינער.*

גלײַך האָט די ערד אַ ביטשריפֿט דערלאַנגט,
אַז דער מענטש טרעט איבער גאָטס קאָנטראָקט —
מער פֿון אירע פֿונקטן דער מענטש פֿאַרלאַנגט,
דאָן האָט מען אין הימל געמאַכט אַן אָקט.

גלײַך האָט די ערד אַ רעזאָלוציע באַקומען,
אַז דער מענטש קען זיך מיט אַלעס באַניצן —
אי פֿלאָקס צום לײַב, פֿלייש צום גומען,
מויערן צו ווינען, שטעט צו באַזיצן.

דערפֿאַר אָבער מוז ער זיך באַשליסן,
ער זאָל צופֿרידן זײַן מיט ווייניקער לעבן;
נאָר דרײַ הונדערט יאָר קען ער די וועלט געניסן,**
דאָן מוז ער זײַן קערפּער צו דער ערדע אָפּגעבן.

און דאָס איז אַלעס נאַטירלעך, ניט איבערטריבן,
פֿיל שטאָפּ די ערד גיט אַרויס, אַזוי פֿיל מוז צוריק קומען,
הוצאָה און הכנסה וועלט אַלעס פֿאַרשריבן,
דעבעט און קרעדיט מוזן גלײַך שטימען.

וואָס נאָר מערער לוקסוס — איז ווייניקער יאָרן,
איינס איז נאָר אַן דאָס אַנדערע געווענדט,
וואָס מער ער ציט פֿון איר — פֿלאָקס, פֿלייש, קאָרן,
שטאַרבן רק פֿון מענטשן אַ גרעסערער פּראָצענט.

אַזוי איז אַוועק אַ צײַט מיט יאָרן,
די מענטשן לעבן אימער בעסער און שענער;
דער לוקסוס איז שטענדיק גרעסער געוואָרן,
און דעם מענטשנס לעבן — קירצער און קלענער.

נאָך מיט איין דור פֿרײַער, פֿאַר אונדזערע צײַטן,
וועָן די מענטשן האָבן זיך שפּאַרזאַמער געפֿירט,
האָט מען נאָך באַגעגנט פֿיל אַלטע לײַטן,
וואָס האָבן זיך געזונט און שטאַרק געפֿילט.

---

* „הבה נלבנה לבנים" וכו', „הבה נבנה לנו עיר" וכו' (בראשית יא)" [צונזערס הערה].

** „פֿון נאָך דעם מבול אַן האָט מען שוין געלעבט נישט מער ווי 300 יאָר אונגעפֿער" [צונזערס הערה].

הײַנט אָבער האָבן מיר אַ פּאַריז זאָל לעבן,
וואָס האָט איר אייגנס אַ „מאַרשאַן־דע־מאַד",
זי שטרעבט זיך נײַע מאָדעס ארויסצוגעבן,
די ערד האָט הײַנט אַן אומגעהײַערן ראַסכאָד.

וואָר עס האָט באַווּוינט אַ מאָל איין צימער,
איז יעצט זעקס צימער אויך וווּיניק פֿאַר זײַן שטאָלץ;
און די ערד מוז רק אימער און אימער
ארויסגעבן פֿון זיך וואָפנע, ליים, האָלץ.

מערער צימער — איז מער האָלץ צו באַהייצן
און מערער מעבל אין זײַנע זאָלן,
וועלדער אָבער קענען ניט וווּי טײַכן פֿלייצן,
בכּן וווּרן רק טײַערער אירע מאַטרעיאָלן.

מײַן בעסט פֿאַרמעגן איז שוין פֿאַרצערט,
גאַנצע וועלדער זײַנען שוין געוואָרן פֿאַרווויסט;
מע שלעפּט שוין שטיינקווילן טיף פֿון דער ערד,
אויך טאָרף, שטרוי, קאַמיש און קוישע מיסט.

וואָר רעדט פֿון קליידער, וווּי עס איז געענדערט,
וווּי מיט הונדערט יאָר צוריק!
פֿיל געלט וווּרט עס פֿאַרשוועדערט
אויף יעדער נאַרישקייט יעדן אויגנבליק.

אַ קיטײַנע קובע געשטעפּט אויף וואָטע
האָט מען אַ מאָל אָפּגעטראָגן אַ יאָר דרײַסיק;
אויף די שיך מיט שנאָלן געלייגט אַ לאָטע,
אָפּגעטראָגן אַ וווּינטער גערן און פֿלײַסיק.

אַ וווּסן לײַלעך, פֿון פֿאַרנט אַ בענדל
האָט זי געטראָגן ביז אָלם באָבע;
אַ זאָלעשקע, אַ קיסקע מיט אַ שמאָל סטענדל —
איז דאָס געווען אַ פּלהם גאַרדעראָבע . . .

ביַ הײַנטיקן טאָג צו באַרעכענען קליידער,
וועט קיין ציפֿער ניט סטײַגן אויף אַזוי פֿיל מיליאָן;
עס קומען צו טעגלעך מאַשינען און שנײַדער,
און אָלע הענט האָבן וואָס צו טאָן.

דרײַסיק ערשין אויף א קלייד שטאָף,
אויסער באָפּוצונג און אויך שמוקלערײַ,
און אַלע חודש א נײַע, עס נעמט ניט קיין סוף,
מע טראָגט ניט ביז אַלט, דען פּאַריז איז דערבײַ.

מע טראָגט אָפּ א קלייד קוים עטלעכע וואָכן,
איז זי שוין בײַ דער טענדלערקע אויף דער האַנט;
די גרעסטע סטאַטיסטיקער האָבן זיך דעם מוח געבראָכן,
און דאָך בלײַבט פֿון קליידער די רעכענונג אומבאַקאַנט . . .

אויסער מאַנטלען, מאַרגנרעק, היט און טיכער,
בענדער, בלומען, צעפּ און פֿעכער,
אויסער זאַלן-באָפּוצונג אַן א שיעור, אַן א מאָס,
וואָס מע זעט אין די חײַזער בײַן קלענסטן באַלעבאָס.

אויסער פֿוטערס, וואָס פֿעלט חײַנט בײַ קיינעם,
וואָס א מאָל פֿלעגט מען עס טרעפֿן פֿון טויזנט איינעם, —
באָבער, שאָפֿן, קאַמטשאַטקעס אַלערליי,
טכורין, מארדער, עלקן, פֿיי.

לײַפּציג, פּאַלטאָווע, מאַקאַריע, סיביר —
שטײַגן די יריד פֿיל, אַן א שיעור;
און וואָס מער סחורה, וואָס גרעסער דער פֿאַנג,
אַלץ העכער דער פּריז, אַלץ מער דער פֿאַרלאַנג.

א וויבל, וואָס האָט א געזעלן א מאַן,
גייט געקליידט ווי די גרעסטע אַסאָבע;
א מיידל, וואָס מע גיט פֿופֿציק רובל נדן,
באַטרעפֿט דרײַ הונדערט איר גאַרדעראָבע . . .

דער לוקסוס אין עסן איז אומגעהײַער,
מע מישט צונויף געריכטן א פֿולע,
דער ראָסכאָד איז גרוים, מע קוקט ניט וואָס טײַער,
און די מענטשלעכע מאָגנס ווערן מכולה . . .

וואָס אמעריקע נעמט צו אָפּיום די יאָרן,
וואַלטן זיך דערמיט שטעט ערנערט!
דרײַסיק פּראָצענט פֿון קאַרטאָפֿל און קאָרן
ווערט אין רוסלאַנד אויף בראָנפֿן פֿאַרצערט.

מיט וואָס טויזנט מענטשן פֿלעגן זיך ערנערן,
זעט מען עס הײַנט צען מענטשן פֿאַרלעבן!
עס מעג זיך אין דובלט אַלעס טײַערער ווערן,
פֿאַדערט מען פֿון פֿאַבריקן אין דובלט אַרויסצוגעבן.

אז די ערד קען שוין ניט אַזוי פֿיל דערלאַנגען,
פֿיל די מענטשן פֿון איר פֿאַרלאַנגען,
די מענטשן פֿאַדערן איבער אירע קראַפֿט,
און סמאַקטשען איר אַרויס דעם לעצטן זאַפֿט.

און די צאָל פֿון מענטשן פֿאַרגרעסערט זיך פֿון יאָר —
פֿערצן הונדערט מיליאָן באַטרעפֿט איצטיקער דור,
מיליאָנען קומען צו צום נײַעם חשבון פֿון אַלטן,
און די ערד מוז אַלעמען מיט אַלעם אויסהאַלטן!

פֿאַר פֿערצן הונדערט מיליאָן טעגלעך גרייטן א טיש!
מיט אַלע ווויל‌טאָגן, און שטענדיק פֿריש . . .
פֿערצן הונדערט מיליאָן מיט קליידער צופֿרידן שטעלן!
און נאָך פֿאַריזער זשורנאַלן, נאָך די נײַסטע מאָדעלן . . .

פֿערצן הונדערט מיליאָן — אַלעמען צו באַלוינען,
פֿאַר יעדערן א דירה, אן אָרט אויף צו ווויינען!
אַלעמען צו באַפּוצן מיט פֿיל טײַערע צירונג,
אַלעמען צו באַזעצן מיט די פֿײַנסטע מעבלירונג . . .

אין דער גאַנצער וועלט וואָגאָנען, לאָקאָמאָטיפֿן,
אויסער אויף אַלע ימים אָקרעטן, שיפֿן —
שטייגקוילן, האַלץ, פֿיל זיי פֿאַרנאַסן!*
מאַשינען, באַלײַכטונג, און אַלע פֿריפֿאַסן!

ד'רום וועלט דער יקרות וואָס א יאָר גרעסער,
עס איז שוין ניט צו האַפֿן אויף עטוואָס בעסער;
אז עס טרעפֿט, אז עס וועלט שוין וועלוועלער א מאָל,
אַבער איז דען צו האַפֿן אויף דעם פֿאַרצײַטיקן זול?

וואָלטן זיך די מענטשן פֿירן מיט אַלטן פֿירונג —
אין עסן, אין טרינקען, אין קליידער, אין צירונג,
וואָלט נאָך די ערד האָבן פֿון אירע כּוחות א רעסט,**
און וואָלט שפּײַזן אַלע, ניט אָפּזאָגן פֿון קעסט.

---

* = פֿאַרנאַשן. ** = רעשט.

נאָר דער לוקסוס מאַכט איר מאָגער און טרוקן,
פֿון צו פֿיל זייַן, פֿון צו פֿיל פֿלאַנצן;
און די נייַע מאַשינען מיט די פֿילע פֿאַרבריקן
סמאָקטשען איר אוים איר מאַרך אין גאַנצן.

א מאָל האָט מען קאָרן פֿאַרזייעט אָלע יאָר
אויף די זעלבע פֿעלד, און ניט געגעבן קיין מיסט!
דער קערנדל איז געווען מיט פֿעטס, מיט א שפּאָר,
און תּבואה האָט מען פֿאַרקויפֿט פּמעט אומזיסט.

אָבער מיט דער צייַט איז מען געוואָרן גענייט
די פֿעלדער צו פֿעטיקן אָפֿט מיט מיסט,
דאָך האָט מען אָלע יאָר די פֿעלד געזייט,
וועגן לאָזן פּאָפּאָר האָט מען ניט געווויסט.

הײַנט, אז מע זייעט די פֿעלדער איין יאָר מיט קאָרן,
זייעט מען אויף איר האָבער דעם אַנדערן יאָר,
און לאָזן פּאָפּאָר א מאָל אין דרײַ יאָרן —
און שוואַך ווי א פֿליג איז דער הײַנטיקער דור! . . .

וויַיל די מענטשן מאַטערן איר צו פֿיל אוים —
איבער אירע קרעפֿטן ציט מען פֿון איר ארויס,
ד'רום וועט דער קערנדל מאָגער און הארט,
און די ערד וועט פֿון יאָר פֿאַרטריקנט, פֿאַרדאָרט.

און וויַיל די ערד פֿאַרמאָגט שוין ניט חיונה צו געבן,
און דער פּויער מוז זוכן פֿון וואַנען צו לעבן,
אָט מוז ער שוין בײַטן דעם אָרט אויף אַן אַנדערן,
קיין אַמעריקע, קיין אַפֿריקע מוז ער שוין וואַנדערן.

ער מוז אימער זוכן א פֿרײַע, פֿרישע ערד,
וואָס מענטשן האָבן איר נאָך ניט אָפּגעצערט;
ד'רום זעט מען פּויערן פֿון פֿאַרשידענע נאַציאָנען,
לאָזן זיך אין עק וועלט צו גרינדן קאָלאָניען.

דען די אָלטע ערד האָט שוין אירע קרעפֿטע פֿאַרלאָרן,*
קיין בלוט קען ניט צוקומען פֿון איר מאָגערן קאָרן,

* „און דאָס איז דער מיין פֿונעם פּסוק ‘כי תעבד את האדמה לא תסף תת כחה לך’ — די ערד וועט אימער פֿון צו פֿיל אַרבעט שוואַכער וועלן אירע פֿריכטע וועלן אימער זייער קרעפֿטע פֿאַרלירן, דאָן וועט מוזן קומען דערצו, אַז ‘נע ונד תהיה בארץ’, עס וועט אימער מוזן זײַן אַ בויערן־וואַנדערונג אום צו געפֿינען אַן אומבאַאַרבעטע ערד, וועלכע האָט נאָך אירע קרעפֿטע אין גאַנצן“ [צונזערס הערה].

די קראַנקייט פֿון בלוטפֿעליקייט שטאַרקט זיך פֿון יאָר,
און שוואַך ווי אַ פֿליג איז שוין הײַנטיקער דור! . . .

שוואַך ווי אַ פֿליג, די נערוון פֿאַרשלאַפֿט,
קיין אייניציקער טראָפֿן בלוט ניטאָ אין אָרגאַן,
קיין כּוחות, קיין מוחות, אין די ביינער קיין זאַפֿט,
צו פֿערציק יאָר איז מען שוין אַלטער מאַן! . . .

פֿערציק יאָר אַ מענטש פֿלעגט זײַן אַ גבֿר,
הײַנט איז ער אַן ציינער, די קאָפּ איז גראָ,
דער מיט ספֿאזמע, דער — אַ מאַגן-קאַטאַר,
קיין וואָרער געזונטער איז הײַנט גאָר ניטאָ.

בכן איז יעצט בײַ דער ערד געבליבן
(ווי זי האָט דערזען, אַז זי בלײַבט באַנקראָט),
האָט יעצט אַ נײַע ביטשריפֿט געשריבן,
מיט דיזע ווערטער, דערלאַנגט צו גאָט:

„פֿון מיר, ערד, איינע פֿון די פֿלאַנעטן,
וועלכע שוועבן פֿרום דעם זאַנענקרײַז;
איינע רעזאָלויציע קום איך יעצט בעטן,
וועגן מײַן קאַנטראָקט איצט איבער נײַם.

אַזוי ווי אַ מאָל האָסטו אַ רעשענית געגעבן
אויף מײַן ביטשריפֿט פֿון אַ מאָל צו דיר,
אַז דער מענטש זאָל אימער וויניקער לעבן,
און וואָס מערער ווילטאָג, גיכער קומען צו מיר.

אָבער די מענטשן פֿון הײַנטיקן דור
פֿאַרלאַנגען שוין איצט פֿון מיר גאָר צו פֿיל,
דער לוקסוס שטײַגט פֿון יאָר צו יאָר,
איך קען דאָך ניט דערלאַנגען פֿיל יעדער ווײַל!

כאָטש יונגע מענטשן שטאַרבן פֿיל אַוועק,
דערצו אַלע יאָר זייער אַ גרויסן פּראָצענט,
באופֿן אַז הײַנטיקע צײַט אַ גאַנצער וויעק
אין זיבן און צוואַנציק יאָר ווערט עס פֿאַרלענדט!

דאָך בין איך דערמיט ניט געהיילט,
איך ווער פֿון די מתים גאָר וויניק פֿעט,

אז קיין פֿלייש וועלט גאָר אין מיר ניט צעפֿוילט,
דען מע קומט שוין צו מיר א הוילער סקעלעט . . .

וואָס בין איך געהיילט מיט זייער אָפּצערונג,
אז דאָס פֿאַרקירצט מיר מײַנע יאָרן אליין?
וועז זיי פֿירן זיך מיט אזוי א פֿירונג,
קען איך, ערד, שוין פֿיל ניט שטיין.

דען די זעלבע זאַך וואָס טרעפֿט דעם חלק,
די זעלבע זאַך מוז טרעפֿן דעם פּלל —
דאָס איז א נאַטור־רעגל, דײַן רעגל איז הייליק,
אזוי פֿירט זיך עם אימער אוז איבעראל.

אוז וויַיל דער מענטש איז א טייל פֿון דער ערד,
איז די זעלבע אייגנשאַפֿט בײַ ביידן גלײַך:
לעבט דער מענטש איינפֿאַך, ווערט ער ניט אָפּגעצערט,
אוז מײַן שאַץ, מײַן קאַסע בלײַבט אימער רײַך.

וועז דער מענטש אָבער וויל צו פֿיל גענישן,
קענען מיר שוין ביידע ניט קומען וויַיט,
מײַן זאָפֿט אוז זײַן קראָפֿט ווערט גלײַך אַנטריסן,
וואָס בריטער געלעבט — איז קירצער די צײַט!

פֿרעג איך דיר, גאָט, וואָס בין איך שולדיק?
וואָס דארף איך לײַדן דעם מענטשנס זינד?
וועז עד פֿירט זיך בריט אוז לעבט אומגעדולדיק,
מוז איך דען פֿאַר דער צײַט ד׳רום גיין צום גרונט?״

אזוי האָט די ערד דערלאַנגט די פּראָשענע*
דורך די מלאָכים ביז צו גאָט אליין,
אוז אלע וואַרטן אויף דער הימלשער סצענע —
וואָס פֿאַר א תשובֿה דא וועט אַרויסגיין.

פֿלוצלינג האָט אַנגעהויבן אויבן צו טומלען,
אז אלע מלאָכים ציטערן פֿון שרעק —
עם האָבן זיך געטרייסלט אלע הימלען,
א פֿירכטערלעכע שטימע איז אין דעם רוים אוועק:

„מיט דער ערד האָב איך א קאַנטראָקט געשריבן,
גלײַך ווי איך האָב אַדמען פֿון גן־עדן פֿאַרטריבן,

* = פּראָשענע.

באשטראפּט האָב איך אים פּאַרן כאַפּן, וואָס מע טאָר נישט —
איך זע אָבער אויך הײַנט בעסערט ער זיך גאָרנישט . . .

בשעת איך האָב דעם מענטשן פּאַרפּלוכט,
וויַיל ער האָט פֿון עץ־הדעת פּאַרזוכט,
וויַיל פֿון איר האָב איך אים צוזאַמענגענומען.

די ערד מוז לייַדן און טראָגן דעם מענטשנס זינד,
אויב זײַן פֿירונג איז ניט קיין גוטער,
דער מענטש איז דאָך פֿון דער ערד, הייסט ער איר קינד —
פֿון א צעלאָזענעם זון לייַדט די מוטער . . .

איך האָב אים באַשאַפֿן צו לעבן אין שטילן,
צו באַרבעטן די ערד, דערפֿון זיך ערנערן;
צו לוקסום, צו איבעריקעם זאָל ער זיך ניט צילן,
דאָן וועט ער ניט וויסן פֿון שמערצן, פֿון טרערן.

דאָס וואָר קיין עפּל, וואָס אָדם האָט געגעסן,
דאָס וואָר די זינד, די לוסט, די בעגיר!
ד'רום האָב איך אָדמען פֿאַרבאָטן צו עסן,
דען וועלן, גלוסטן האָט דאָך קיין שיעור!

און די פֿרויען זײַנען פֿריער צום לוקסום גערן,
זיי האָבן שוין שלאָנגען וועלכע רעדן זיי אָן;
און דריקן דעם מאָן, ביז ער מוז זיי הערן,
ניט ווילנדיק מוז ער טאַנצן אין קאָן.

דאָס פֿאַרטרײַבט זיי אימער פֿון גן־עדן,
פֿון זייער רויקן לעבן און שטילעם געמיט;
זײַנען ביידע געבוירן צו שמערצן, צו לייַדן,
און די ערד לייַדט פֿון זייער זינד אויך מיט.

עס וועט קומען א צײַט, איך שווער בײַ מײַן שטול,
אז עס וועט ניט זײַן לייַדיק אויף דער ערד א שפּאַן —
דער גאַנצער ערדקוגל וועט זײַן מיט מענטשן פֿול,
א צעניאַריקער מענטש — וועט מען רופֿן 'אַלטער מאַן'. . .

יעדער דאַרף וועט זײַן א שטאָט,
איבעראַל באַזעסן, פֿאַל אונד פֿאַל, —
און פֿון די באַנען אָן א שטשאָט
וועלן זײַן צעגראָבן בערג און טאָל . . .

וועלדער אוּן מדבריות וועלן זײַן פֿאַרזײַט,
דער קאָרן וועט ניט האָבן קיין קליאָק, קיין שפּאָר;
אויף אַ מענטשן וועט זיך אײַנטיילן איין בייט,
פֿון דעם צו שפּײַזן זיך אַ גאַנצן פֿעליקן יאָר.

האָלץ וועט זײַן זייער הויך געשטיגן,
קיין הײַזער פֿון האָלץ וועט ניט זײַן געבויט,
שווערער פֿון גאָלד וועט דאָס זײַן צו קריגן,
דאָס וועט זיך וועגן אויף דעם לויט!

די מענטשן וועלן זײַן שלאָפֿע, שוואַכע,
איטלעכער דאַר ווי אַ שטרוי, גרין ווי לויג,
דאָן וועט די ערד נעמען ראַכע
פֿון מענטשנס לוקסוס, פֿון זײַן גרויסע אויג . . .

די פֿילע דאגות, וואָס זיי מאַכן זיך אַליין,
וועלן זיי אויפֿפֿרעסן פֿון מאַרך ביז אין ביין;
גרוי פֿאַר דער צײַט, קראַנק אויף יעדער אַבֿר,
און פֿאַר גרויס צרות זיך ווינטשן דעם קבֿר . . .

דאָן וועט ניט בלײַבן אויף דער ערד קיין אייגער,
און די ערד אין גאַנצן וועט ווערן פֿאַרשווּנדן,
און פֿון אירע אַלטע צעשאַטענע ביינער
וועלן זיך נײַע וועלטן אוּן הימל גרינדן".

אָט די רעזאָלוציע איז אָנגענומען אויף דעם ערדבאַלן,
דאָך גייען זיך די מענטשן מיט זייער מעטאָדע —
„מארשאַן־דע־מאָד" קלערט אוים פֿאַר זיי נײַע זשורנאַלן,
אוּן דער עולם קלײדט זיך נאָך דער לעצטער מאָדע . . .

פֿפֿ, 1887

דער אַריסטאָקראַט

גבלע ישראל, עתה היו בגוים ככלי אין חפץ בו (הושע ח, 8)

עבד אדמתו ישבע־לחם ומרדף ריקים חסר־לב (משלי יג, 11)

פֿיל דאָנק איך אוּן לויב גאָטעם נאָמען,
וואָס ער האָט מיך די אויגן אויפֿגעמאַכט;
<ער> האָט געשיקט אויף מײַן שטעטל פֿאָגראָמען,
דאָס האָט מיך פֿון חלום ערוואַכט . . .

איך האָב אָפּגעלעבט אַ לעבן אין טומל,
פֿאַרדאָרבן מײַן קערפּער, מײַן זעל,
אויף מײַן האַרץ איז אָנגעוואָקסן שימל,
מײַן יידישקייט אַווק אין דער העל.
געזוכט גלײַכהייט מיט פֿרעמדע נאַציאָנען,
מײַנע ברידער פֿאַרהאַסט און פֿאַראַכט;
לסוף האָט מען מיר ניט געוואָלט קאָנען,
אין די אויגן וואַר איך אויסגעלאַכט! . . .
פֿאַרדאָרבן מײַן ווײַב, מײַנע קינדער,
קיין רוִקן לעבן געהאַט,
קעגן גאָט, קעגן לײַטן אַ זינדער —
כ׳האָב געוועלט זײַן אַן „אַריסטאָקראַט". . .

פֿון די אַריסטאָקראַטיזמום מיט די פֿינצטערע נעמען
האָב איך שוין, לויב גאָט, אַ באַגריף,
טאָ וואָס זאָל איך מיך איצטער שעמען
פֿאַרלייענען מײַן יִחוס-בריוו?
תּלמוד-תּורה האָט מיך ערצויגן,
אין ישיבֿה אויף דער הילצערנער באַנק,
נאָר אַ יִשובֿניק וואַרפֿט אויף מיר אויגן,
ער האָט פֿאַר מיר דרשה-געשאַנק —
ער האָט פֿאַר מיר אַ טיראַלסקע בהמה,
צו איר נאָך אַ ציג אין נדן;
אָט בין איך מיר געוואָרן פֿדומה
פֿון אַן אַלטן בחור — אַ יונגער מאַן . . .
מײַן גליק האָט געגנומען דאָן שפּילן,
אַ פּאָר טויזנט ווי איך האָב נאָר געהאַט,
דאַרף זיך מיר צו מײַן אומגליק פֿאַרוועלן
צו ווערן אַן „אַריסטאָקראַט". . .

אַנטזאָגט באַלד דעם יידישן רבין,
פֿון אַ יידישן ספֿר — קיין שפּור;
אײַנגעפּירט אַ קריסטלעכן לעבן,
מע זאָל מיינען דאָס איז קריסט פֿון נאַטור . . .
ווײַנאַכטן געשטעלט מיר אַ יאָלקע,
מיט ליכט און מיט פֿרוכטן באַפּוצט;
געשפּילט אויף דער פֿרעמדער פֿיאָלקע,

און קריסטלעכע באדינונג באנוצט —
אי ס נאם, אי ס דינסט, אי ס קוצער,*
סלוושיטעלעם אין געשעפט אומעטום,
ס באנע, ס לאקיי, ס שווייצער,
און יעדערן פֿארקליידט זיין קאסטיום.
שבת געטאן ווי אום דער וואכן,
און זונטיק געפֿיערט אקוראט,
דאם יידנטום אין גאנצן פֿארבראכן —
און געוואלט אן „פֿריסטאקראט". . .

מיין ווייב, די יישובניצע די פֿראסטע,
זי טאנצט מיר אויך נאך צום גראם;
געוואלט גיך אוים באלעבאסטע,
נאר אוו פֿאלגאם סמיסלע „מאדאם" —
ביז צוועלפֿן געלעגן אין די בעטע
(זי ווער נעכטן אויף מסקאראד . . .),
ביז צווייען געמאכט די טואלעטע,
און פֿרויסגעפֿאלן אוו פֿאלניע פֿראד!
אפֿגעשטאט ס צוויי-דריי וויזיטן,
געקומען אהיים מיט קוראזש,
געקוויטשקעט אויף די דינסטן אין מיטן,
און באלד — אויף טעאטער „בעלעטאזש". . .
אן ארעמאן אין קאריאר ניט דערלאזן,
דאם האט זי געהיט ווי ס כוואט!
וו ס יד — האט זי פֿון זיך געבלאזן —
זי איז שוין אויך „פֿריסטאקראט". . .

די נאם, און די דינסט, און די באנע
האבן מיט די קינדער ס פּעולה געטאן —
אז דער יד איז ס שד, ס ספּנה,
„שרי זשע: סמערדיט! פּאשאל וואן!". . .
זיי האבן די קינדער געלערנט
צוזאמען מיט די מילך פֿון די בריסט,
אז „דער יד האט ס מאל גאט ערצערנט,
און געבליבן אויף אייביק פֿארווויסט,
עס איז נידעריק זיין סאסטאיאניע,

---

* = קוטשער.

ניט ערלעך — זײַן גוט און זײַן געלט".
און איך פֿלעג עם הערן די טענה,
און דאָס האַרץ האָט מיר דאָמאָלס געקוועלט;
מײַנע קינדער זײַנען פֿאַרבליבן
א שׂונא דעם פֿלל און דעם פּרט —
ניט מיר מיינט מען, נאָר די יידן די דיבן,
איך בין דאָך — „אַריסטאָקראַט"! . . .

מײַן טאָכטער פֿלעגט אויסגיין שפּאַצירן,
אין ברילן, מיט דאַרווינס א באַנד,
קאַוואַלערן פֿלעגן איר שטענדיק פֿירן,
מיט אָפּיצערן געאַרעמט בײַם האַנט.
ניט געווינסט וווּ די קיך איז געשטאַנען,
ניט געווינסט פֿון א ווירטשאַפֿט אין הויז,
א בוך האָט זי 'זוי פֿיל פֿאַרשטאַנען —
פֿיל איך די גמרא אין קלויז . . .
בײַם פֿיאַנאָ פֿלעגט זי מיר אויסגעבן,
ווי א קומען־קערער עסט וויַסע קעז —
קיין גאָמאָ האָט זי ניט געווינסט אויף איר לעבן,
קיין אָטקאַז, קיין בעמאָל, קיין דיעז . . .
דערפֿאַר פֿלעגט זי האָסן א יידן,
געברענט פֿראָסט זײַן אָרט אין דער טאָט,
און איך בין געווען פֿיל צופֿריידן —
איצט בין איך „אַריסטאָקראַט". . .

אין הויז פֿלעגט שטענדיק זײַן בעלער,
צו אַלעמען א קאָנטרעוויזיט,
רוסיש פֿלעג איך רעדן פֿיל פֿעלער,
אבי קיין זשאַרגאָן — גאָט באַהיט!
אויף מאַסקאַראַדן פֿלעג איך מיר פֿאַרהולען,*
אין א מאַזורקע און א קאָנטרעדאַנס;
אין קלוב פֿלעג איך געלטן פֿאַרשפּילן
אין סטוקלקע, אין פּראָפֿעראַנס.
ענינים פֿון דעם יידישן ציבור
ניט נעמען קיין אַנטייל אין דעם,
א מחבר פֿלעגט ברענגען א חיבור —

---

* = פֿאַרהוליען.

דער דענשטשיק מיט די הינט טוז אויף עם;
אויף פּסח קיין קמח עניים,
קיין הקדש, קיין שול און קיין שטאָט,
אויף מײַן שוועל ניט אַרויף די גבֿאים,
איך בין דאָך „אַריסטאָקראַט". . .

מײַן זון גיב איך אַף שטודירן,
אַבער ער האָט שוין קיין גלויבן נישט מער;
ער זעט דאָך ווי צו הויז פֿלעגט זיך פֿירן,
אָט האָט ער פֿאָר זיך אַ פּרימער . . .
אַ רײַך קינד אַן גאָט, אַן אמונות,
אַזעלכער אַז גייט און שטודירט,
האָט אַנגעטראָפֿן חבֿרים שאָלונעם,
האָבן אים פֿון וועג אַפּגעפֿירט.
געוועדט אויף גאָט, אויף זײַן גלייבן,*
אויף זײַן געזאָלבטן אויף דער ערד.
אַז מיר פֿלעגט מײַן מוח אויפֿהייבן,
פֿלעגט ער מיר רופֿן „אַלטער פֿערד";
מײַן האַרץ איז אין מיר שיער צעשפרונגען,
„מפּת דם" ווי פֿרעה געהאַט,
אַ בת־קול האָט מיר דאָן געקלונגען,
אַז דאָס איז אַן אַנפֿאַנג פֿאַר „אַריסטאָקראַט". . .

מײַן ווײַב האָבן געזאָגט אַריסטאָקראַטקעס,
אַז „אַ געזונטע פֿרוי איז זייער פּראָסט,
אַ רויטע צורה פּאָסט פֿאַר די יאָטקעס,
צי פֿאַר אַ דינסט וואָס וואָשט דעם פּאָמאָסט".
האָט זי אויף זיך גענומען אַ נדר
— זיצנדיק אויף מאָסקאָראָד —
אויף זומער צו פֿאָרן אין די בעדער,
אַפּצוצערן זיך אין מאַרי'נבאָד.
צוריק איז זי געקומען אַ בלאָסע,
דאָר ווי אַ סקעלעט, ווי אַ כאָרט,
און דאָ פֿרעגט מיר די באָנע אַ קשיא:
צי זאָל זי איר אָפּטרעטן דעם אָרט? . . .
דער פּעבל מיט אייזעקטישע ניגונים

---

* = גלויבן.

האָבן מיר נאָמען באַפֿלעקט און באַשטאָט —
„האָב, ברודער, 'צפֿרדע' און 'פּינים',
דו ביסט דאָך אַן 'אַריסטאָקראַט'. . ."

וווי דער פֿעבל האָט מיך אָפּגעשטויסן,
ביַי קריסטן בין איך אויך געווען צו פֿול,
דעם גלויבן פֿאַסט שוין אויך ניט צו טויסן,*
האָב איך אויפֿגעקלערט א ניַימאָדישע שול —
דעם שבת אויף זונטיק פֿאַרבייטן,
אַן אָרגל און פֿון קריסטינס א כאָר,
דאָוונען אַן היטלען ווי „ביַי לייַטן",
יעדערער מיט זיַין פֿרוי, מיט זיַין פֿאָר;
א סידור פֿון בערלין אויסצושרייַבן,
פֿון די גרויס-געראָפֿאַרמירטע הויז,
פֿון דאָוונען א צענטל זאָל בליַבן,
ווו „ירושלים", ווו „משיח" — אַרויס! . . .
צו מיַין דעה דערטאָפּט באַלד א קרוב,
דאָ האָט גאָט שוין קיין ברירה געהאַט —
„טאָ נאָ זשע דיר די פֿערטע מפּה 'ערוב',
דו ביסט דאָך אַן 'אַריסטאָקראַט'. . ."

אָט דאָ האָב איך דערזען צו מיַין שאַנדע,
אין וואָס מפּת ערוב באַשטייט:
איך האָב שוין דערשפּירט א קאָמאַנדע,
וואָס האָבן מיט פֿעדערן געשנייט . . .
מיַינע דינער וואָס איך האָב ערצויגן,
די באַנע — פֿיל גוטס געטאָן איר,
האָב איך שוין געזען מיט די אויגן
אַלעמענס טריַיהייט צו מיר . . .
מיַין זון אַז מע דערלאַנגט אים פּאָ שעוּ,
האָט ער מיר א קשיא געפֿרעגט:
„ראַזווע מי טאַזשע יעוורעי?" —
אָט די קשיא האָט מיר פֿאַר א תירוץ געקלעקט . . .
מיר זיַינען אַווּעק באַלד קיין ארכיעוו,
אָבער דאָס אומגליק האָט זי אויך געהאַט.

---

* = טוישן.

„דיר קומט דאָך דער 'דבר' מיט חיוב,
דו ביסט דאָך אַן 'אַריסטאָקראַט'. . ."

אין אַרכיוו האָבן מיר זיך געוואָגלט,
אַז מע איז פּראָסט אין א סקראַפּל ערגעץ,
צרות האָבן אויף אונדז געהאָגלט
נו, „שחין" און „ברד" מוז דאָך זיין . . .
דער פּחד האָט אונדז געשלעפּט
צום גרענעץ קיין אויסטריך, קיין בראָד,
דאָרט האָט דער עלנט געוודערט
די שיפּל פֿון אונדזער נאַראָד;
ביז פֿופֿצן הונדערט מענטשן אַנגעהאָנגען
אויף בראָד, וואָס איז זעלבסט הונגעריק,
ברויט, אַז מע פֿלעגט נאָר דערלאַנגען —
פֿאַרשלונגען ווי דער היישעריק . . .
פֿון דעם היישעריק, דער „ארבה", די כמאַרע
האָב איך שוין קיין קרעפֿטן געהאַט.
„דיר קומט דאָך דער ארבה ווי פּרעה,
האָסט דאָך געוואָלט זיין אַן 'אַריסטאָקראַט'! . . ."

א דירה האָב איך געהאַט דאָרט א פֿיינע,
אין א פֿינצטערן קעלער דערין,
האָב איך דען צו גאָט נאָך א טענה?
„חושך" קומט מיר על-פּי דין . . .
פֿון די גרויסע מיטינגען די סכנה,
וואָס מענטשן האָבן געלט אויפֿגעמאַכט,
ברענגט מען אונדז עסן און זאָכן,
אויף די באַנען צום ים גליידן געבראַכט.
ווי מע זעצט אונדז אַוועק אויף די שיפֿן,
ווערט פֿלוצלינג א גאַנצער געשריי:
פּאַליציי האָבן מיין זון אָפּגערופֿן,
און ער פֿאַרבליבט שוין אויף אייביק ביי זיי!
פֿון מיין בכור, מיין איינציקן יורש,
קיין גערום עד-היום ניט געהאַט . . .
„טאָ נא דיר שוין 'מפּת בכורות'
און זיי שוין אוים 'אַריסטאָקראַט'! . . ."

פּתח־תּקווה האָט אונדז שיין צוגענומען,
געגעבן אַ פּעטע שטיק ערד,
פּאַרהאַלפּן אין אַ ביסל מזומן,
געקויפט מיר בהמות מיט פּערד;
מיר אַרבעטן די קאָלאָניע גאַנץ פּראָקטיש,
פּון ציטונגען ווערן מיר געוואָר,
מיר ווייזן דאָס די וועלט אַלעס פּאָקטיש,
אַז דער יִיד איז ספּאָסאָבנע צו ערד.
אַוועקגעוואָרפּן אַלע נאָרישקייטן,
דער עיקר איז בייַ אונדז מאָראַל,
איינער מוז זאָרגן פּאַר דעם צווייטן,
דער פּרט מוז זיך בינדן דעם כּלל.
אָט אַז די מפות האָב איך שוין געקריגן,
איצט עס איך די קניידלעך צו זאָט,
אין פּעלד זינג איך מיט פּאָרגעניגן
אָט די ליד פּון „אַריסטאָקראַט". . .

צען, 1888

בטוח אני באלה

וועז איך זע דאָרטן אַ קאָמוניסט,
וואָס באַדויערט די געדריקטע דער וועלט,
און שרייט אין איין קול, אַז דער קאַפּיטאַליסט
זאָל זיך טיילן מיט דעם קבצן זיין געלט —
בין איך שוין זיכער, אַז ס'איז פּוסט אין זיין בוזעם,
ד'רום טראָגט ער אויף גבירים פּאַרדרוס,
ער וויל זיך נעבעך טיילן, און שרייט: „קאָמוניזעם!" —
דען פּאַר צולייגן זיינע, איז ער זיכער געווים . . .

און וועז איך זע דאָרטן אַ פּריצל גייט,
און אַ מלווה אַ פּיאַווקע בייַן זייט,
דער יִידל גייט אַרעם, דער קריסט — רייך געקליידט,
און רויידן ביידע מיט פּרייַנדלעכקייט* —
בין איך שוין זיכער, אַז אין אַ האַלב יאָר אַרום
בלייַבט שוין בייַן יִידל זיין אייגנס דורכוים,

* = פּרייַנדלעכקייט.

אין איסיעזד, אין פּאַלאַטע — געווּנען אומעטום,
און דער וועט פֿון מאיאַנטיק נאַקעט אַרויס . . .

וועז איך זע פֿאַר פּסח אַ רבֿ זיצט פֿאַרקלערט
און מוטשעט מיר צו פֿיל דעם ש"ך,
דעם „טור", דעם „בית יוסף" צעדרייט ער, צעקערט,
בלעטערט דעם ט"ז און דעם ב"ח —
בין איך שוין זיכער, אַז ניט פֿיל וועט געווינען,
וועט זיין נייַע צעטלעך אויף שולחן־ערוך געקלעפּט:
נאָך פּעקלער, נאָך לאַסטן אויף דעם וואָגן דעם שווערן,
און די אַרעמע קליאַטשע — זי טוט און שלעפּט . . .

וועז איך זע דאַרטן בייַם טאַוואַרנעם וואַקזאַל,
וווּ עס ווויינען פֿיל יידן דערבייַ,
און איינער דאַרט פֿלוצלינג שטייַגט אין קאַפּיטאַל
און בויט דאַרט אַ גרויסעם געבייַ —
בין איך שוין זיכער, אַז דאָס איז ניט געווען
פֿון זיין אַרעמען שענקל, פֿון זיין בולקע מיט ניסט,*
ער איז נאָר אַ ביסינקע גוט־פֿרייַנד מיט די קאַנדוקטאָרן,
און דאָ שרייַען די קרעמער אויף די פֿאַבריקן אומזיסט . . .

וועז איך זע אַ מחבר פֿון דער העברעישער שפּראַך
דרוקט זיינע פּאָעזיי פֿאַר לייַט,
און צאָלט פֿאַר פּאַפּיר, האָט קאָסטן אַ סך,
לייגט דערויף זיין געלט און זיין צייַט —
בין איך שוין זיכער, אַז זיין מי איז פֿאַרפֿאַלן,
וואָס ער שרייַבט און דרוקט וועלט בדלות דורכוים,
מ'וועט אים נאָר קריטיקירן אין די ייִדישע זשורנאַלן,
און ער וועט מיט זיין קרן נימאָלם אַרויס . . .

און וועז איך זע דאַרטן אַ פֿאַרליבנדע פּאָר,
האָט לייַכטזיניק פֿאַרליבט זיך אין איר,
ניט אַנגעפֿרעגט זיין שכל, אין איר כאַראַקטער ניט קלאָר,
אָן אַ שום ראָזוושדעניע אָפֿריער —
בין איך שוין זיכער, אַז נאָך דעם איין שעה,
וועט ער זיך אַרומזען זיין צרה ווי גרויס!

---

* = נישט.

שׂרה וועלט אַ צרה, חיה — אַ חיה־רעה,
זײַן „קעצעלע" דראַפּעט אים די אויגן ארויס . . .

און וועג איך זע דאָרטן אַ גאַנטן הער,
„דאַמענרעכט" היט ער גאַנץ פֿיל,
מיט שפּילקעס אין קלאַפּע אוּוו פּאַלניע קאַוואַליער,
שטעלט איר נאָך אַ שטול צום קאַדריל —
בין איך שוין זיכער, אַז זײַן אייגענע וויַב
איז איר באַקאַנט דער טעם פֿון זײַנע ענט . . .
טראַגט צרות אין הארצן, סיניאַקעס אויפֿן ליַב,
און קלאַגט אויף די שעה, וואָס זי האָט אים דערקענט . . .

צען, 1888

דער הספּד

אַ מגיד האָט אַ מאָל אַ הספּד געמאַכט:
„נעמט אײַך — זאָגט דער ספּדן — רבותי, אין אַכט
אויף דעם מת, וואָס ליגט פֿאַר אונדזערע אויגן,
מיט אַ שוואַרצן פּלאַשטש דאָ איבערגעצויגן!
ערשטוינט דאָרף מען ווערן צו הערן זײַנע שבֿחים,
קיינער איז ניט אימשטאַנד צו גיין אין זײַנע דרכים!
אַז קיין פֿליישיקס, קיין מילכיקס האָט ער נימאָלס געגעסן,
אויף קיין שטול, אויף קיין בענקל איז ער נימאָלס געזעסן,
קיין משקה, אויסער וואַסער, האָט ער נימאָלס געטרונקען,
אַ שטיקל לעקעך אין בראַנפֿן נישט געפֿרוווט אײַנטונקען!
ער האָט נימאָלס געפֿרוווט מיט אַ מענטשן זיך קריגן,
האָט אים ווער געוידלט — האָט ער תמיד פֿאַרשוויגן;
נישט געמישט זיך אין קהל, נישט געזאָגט קיין דעה,
אויף זײַן לעבן נישט געווּוסט קיין צורת מטבע!
פֿון זײַן כּשרן מויל איז ניט ארויס קיין קללה,
עס האָט נימאָלס געפֿרייט אים זײַן שׂונאם מפּלה;
קיין שׂינאה אין הארצן, פֿאַראיבלס, פֿאַרדראָסן,
האָט קיין מאָל פֿאַרנומען זײַן חבֿרס אַ גראָסן:*
רויטשוילדס פֿאַרמעגן האָט מען געמעגט אים געטרויען;
האָט ערלעך געפֿירט זיך, נישט געקוקט אויף קיין פֿרויען.

* = גראָשן.

צו צוואנציק יאָר איז דער דאָזיקער ניפֿטר געשטאָרבן,
האָט אָזוי פֿיל מידות אין אַ קורצער צײַט ערווארבן!
פֿאָר קינדער האָט ער קיין קאַפּיטאַל נישט געקליבן,
קיין גראָשן ירושה איז פֿאָר זיי ניט געבליבן.
ער האָט שטענדיק, עליו השלום, געריזט אין דער וועלט,
אויסן געווען מדינות, אָלע הויפּטשטעט ניט געפֿאָלט;
דאָך האָט ער אָזוי וויניק גענאָסן די וועלט,
האָט אין שטוב ניט גענעכטיקט — שטענדיק אויף דער קאָלט!
ניט חלילה וויל ער האָט געוואָלט אײַנשפּאָרן געלט,
נאָר מחמת ער האָט מותרות ניט פֿאַרלאָנגט, ניט געוועלט!
איך שווער אײַך מיט אָלעם וואָס הייליק איז נאָר,
איך האָב נישט פֿאַרגרעסערט אָפֿילו אויף אַ האָר;
אַז איר וועט אָליין אײַנקוקן זיך אין זײַן טויטן פּנים,
וועט איר דערקענען זײַנע מעלות מיט אָלע סימנים!"
און רעדנדיק, האָט ער אָפּגעדעקט דעם מת אויף דער ערד,
און דער עולם האָט דערזען . . . אַ געפֿגרטן פֿערד!

הספּדים אָזעלכע הערט מען אָלע ווײַלע,
נאָר שבֿחים פֿון „ניט": דאָס ניט און יענץ ניין;
נאָר לויבן מיט „ניט" איז גאָר ניט קיין מעלה,
איר ווײַזט אונדז דעם „יאָ" — וואָס טויג אונדז דער „ניין"?!

פֿב, 1888

דער חילוף

כי טוב לי אז מעתה (הושע ב, 9)

הונדערטער יאָרן זײַנען אַוועק,
קיין ענדערונג האָט ניט געגעבן —
פֿונקט ווי דער זיידע לעבט אין אָלטן וויעק,
אָזוי פֿלעגט דער אייניקל לעבן.
אין אונדזערע יאָרן
איז נײַסן געוואָרן,
געביטן דעם פֿירונג אין גאַנצן;
אין מיסחר, אין חדר,
אין בילדונג, אין קליידער —

רק נייַע מינהגים פֿאַרפֿלאַנצן.
נאָר אויב דאָס איז <שוין> דער פֿירונג, וואָס דאַרף זיין געשווינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בייַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צייַטן דער לעבן — ווי באַנוגנד, ווי שטיל!
אין דירה, אין עסן, אין קליידן
די אויגן פֿון מענטשן פֿאַרלאַנגען ניט פֿיל,
גליקלעך ווי אָדם אין גן־עדן.
הייַנט שלעפּט מען דאָס יאָך,
די געזינט בעט רק נאָך,
דאָס זנאָטשעט ווי אין ים א טראָפֿן . . .
יעדער טאָג איז א טאָרג
אויף א נייַעם סאָרט זאָרג,
בייַ נאַכט דרייט די קישעלע צוקאָפֿן.
און אויב דאָס איז די גליקן, וואָס דאַרף זיין געשווינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בייַטן געלוינט! . . .

א מאָל האָט א יינגל א בייַשפּיל געהאַט
פֿון פֿאַטערס מינהגים און סדר,
גלויבן און מידות, פֿאַלקסשטאָלץ און שטאָט
זעענדיק אין שטוב און אין חדר.
הייַנט צילט מען דערוף*
צו פֿאַרזאָרגן זיין גוף,
מע קוקט ניט זיין גייַסט צו דערהייבן;
דאָן קומט אָרויס
א דור, וואָס דורכוים
אָן פֿאַלקסליבע, אָן זיטן, אָן גלייבן**. . .
און אויב דאָס איז די ערציונג, וואָס דאַרף זיין געשווינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בייַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צייַטן א וויבל האָט נאָר געווופֿט בלויז
צו זיין דעם מאַן איבערגעגעבן —
ערצויגן די קינדער, געווירטשאַפֿט אין הויז,
ווי גליקלעך וואָר זייער לעבן!
הייַנט וועלט פֿאַרברעכט
איר טאָג מיט איר נאַכט

---

* = דערויף. ** = גלויבן.

מיט מענער, געסט, יונגע און שיינע . . .
פֿון די בעלער הוטשאָק —
גלײַך אויפֿן קאָטאָק,
צום מאָן איז זי פֿשוט אַ שכנה.
און אויב דאָס איז שוין די דאָמע, וואָס דארף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צײַטן אַ קלויז מיט תּורה וואַר פֿול,
באַלעבאָטים בײַן שיעור געזעסן,
געלערנט, געדאַוונט, געמעכטיקט אין שול,
דער פֿונק יוד זאָל זיך ניט פֿאַרלעסן.*
הײַנט זינגט אַ כאָר,
דער עולם שווײַגט גאָר,
פּלי־קודש אין שווערצע קאָסטיומען;
די שטעט שטייען פֿוסט,
דער באַלעבאָס האָט קוים גוסט
יום־כּיפּור אין שול נאָר צו קומען . . .
און אויב דאָס איז די קדושה, וואָס דארף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט!

פֿאַר צײַטן פֿינף הונדערט גילדן נדן
האָט געגעבן די גרעסטע אָסאָבע,
געקליבן אַ גערעטענעם, אַן עילוי, אַ מאָן,
און — צוויי קליידלעך אין גאַרדעראָבע.
הײַנט ווערט מען גראָ,
ביז מע דערלעבט די שעה,
קען איר גלײַכן דערקריגן!
אירע קליידער נעמט צו
זײַן געלט און זײַן רו,
ער שרײַט און שרײַט, ביז ער ווערט אָנטשוויגן . . .
און אויב דאָס איז אונדזער נחת, וואָס דארף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט!

פֿאַרצײַטיקע דורות — ווי געזונט און ווי רויט!
צום טײַוול זיך ניט אָפּגעגעבן,
דעם מענטשנס אַרגאַן פֿלעגט זײַן פֿעסט געבויט,

---

* = פֿאַרלעשן.

ווי געזונט און ווי לאַנג וואַר דער לעבן!
הײַנט צו דרײַסיק יאָר
וועלט גרעַ די האָר,
קיין ציינער — ניט אויבן, ניט אונטן;
דער — נערוועז, דער — דאָר,
דער — אַ מאָגן־קאַטאַר,
פֿרוזוט קריגט הײַנט אַ מענטשן אַ געזונטן . . .
און אויב דאָס איז דער פֿאָרשריט, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

דער מתמיד פֿלעגט האָבן נאָר איין אָבאָראָט:
צו לערנען און נעמען די סמיכות,
אַ רבֿ פֿלעגט ער זײַן נאָר איינער אין שטאָט,
איינער אין פּבֿוד, אין יִחוס.
הײַנט זעט מען אין שטאָט
דאָקטוירים אָן שטשאָט,
פּמעט באַלד שוין מער פֿון חולאָים!
מע פֿאָרט נאָך אָרויס
איבער שטעטלעך דורכויס,
ווי די בעלי־תּפֿילות אויף ימים־נוראָים . . .
און אויב דאָס איז דער שטודיום, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צײַטן געשעפֿטן שטייען געזונט,
קיין שטורעמווינט פֿלעגט זיי ניט רירן;
מיט אייגענע קאַפּיטאַלן געבויט זיי פֿון גרונט,
און דורות פֿלעגן זיי עקסיסטירן.
הײַנט ווערט עס געשטעלט
אויף פֿרעמדע געלט,
די פֿאַרדינסט גייט אַוועק אויף פּראָצענטן,
מיט טערמינען, מיט בענק,
אַז אָן דער זײַט אַ געלענק,
פֿאַלט דער דאָקטאָר מיט די פּאַציענטן . . .
און אויב דאָס איז דער מיסחר, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

פֿאַרצײַטיקע יאָרן אַ גבֿיר אין אַ שטאָט
האָט געהאַט אָן אַלמער מיט ספֿרים,

מיט צדקה צו לײַטן, מיט פֿרומקייט צו גאָט,
אָן אַכסניא פֿאַר רײַך און פֿאַר אָרעם.
הײַנט וועט זיך מיט מיר,
אויב בײַ יענעם גבֿיר
וועט איר דאָרט אַ חומש געפֿינען! . . .
אויסער די קאָרטן
שמעקט קיינער ניט דאָרטן,
קיין יידן אַ גראָשן פֿאַרדינען.
און אויב דאָס איז דער זיווג, וואָס דאָרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צײַטן דעם מאַן אַז אַ פֿינגער טוט וויי,
האָט די ווײַב שטאַרק זיך באַקימערט —
געזוכט מיטלען, רפֿואות, און הילף אַלערליי,
זי האָט זיך דעם לעבן פֿאַראומערט.
הײַנט מאַג ער זיך זײַן
אין יסורים, אין פּײַן,
איז זי ניט פֿון די פֿאַרצײַטיקע נאַרן;
זי האָט זיך אַ כּלל,
אַז אויפֿן לעצטן פֿאַל
דאָרף דאָס איר אויך גאָר נישט אָרן . . .
און אויב דאָס איז דער זיווג וואָס דאָרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

פֿאַר צײַטן דער יִד האָט אמונה געהאַט,
מיט דער האַפֿענונג אַלץ דורכגעקראָכן;
אַז עס טרעפֿט אַן עת-צרה דעם כּלל צי דעם פּרט,
האָט אים גערעטירט זײַן בטחון.
ווי ער לאָזט עס אײַן,
פֿאַלט אין ספֿק אַרײַן,
קען דאָס אים קיין טרייסט מער ניט געבן;
און אַז [ס']טרעפֿט אַן אומגליק,
די צײַט גיט אַ דריק,
אַנטזאָגט ער זיך באַלד פֿון זײַן לעבן . . .
און אויב דאָס איז די השׂפֿלה, וואָס דאָרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

דער געמיינער פֿלעגט וויסן זײַן דרגא גאָנץ ווייל,*
אויפֿן גביר די אויגן נישט גלאָצן,
א זשופּיצע פֿון קיטיי אויף א גילדן אָן אייל,
„ראָצעמאָרע, זאָגט ער, זאָל טראָגן דער קצין".
הײַנט א מיידל מיט באָב
איז איר וואָלציג צו גראָב,
צו פּראָסט איז שוין אָטלעס, מאָנטינע! . .
און וועָן די שכנים דערזעען
דעם שיק און דעם ברען,
פֿאַרגרעסערט עס אין דובלט די שׂינאה.
און אויב דאָס איז דער פּראָגרעס, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

א מאָל האָט דער יידל גאָנץ איינזאָם געלעבט,
צום קריסט פֿלעגט ער זיך נישט מיסן,**
ער האָט נאָר צום רובל, פּרנסה געשטרעבט,
פֿון גאָווות וויל ער ניט וויסן.
הײַנט איז ער פֿלהם צד
אין קלוב, אין מאָסקאָראד,
אויפֿן גאָס — זײַן שיקאָזנע קאָרעטע,
און אז ער גיט נאָך א נעם
זײַן „ליבכען" בײַ עם —
מאַכט שוין די שׂינאה א סמעטע . . .
און אויב דאָס איז די התקרבות, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

אינגבער דאַרף זײַן א רפֿואה צום בויך,
מיענטע האָבן אַלע פֿאַרשטאָנען,
די קימפּעטאָרין פֿלעגט זופּן איר נאָסאָטקע ווי יויך,
און א געזונטע פֿון בעט אויפֿגעשטאָנען.
הײַנט איז א מאָדע ערוים
מיט די בעדער דורכוים —
קאַרלסבאָד, עמסן, איטאַליע;
אונדז איז נאָר באַוווסט,
אז די קעשענע ווערט פּוסט,

* = ווייל. ** = מישן.

אָבער אויף העלפֿן איז דאָס נאָך אַ שאלה . . .
און אויב דאָס איז די נײַסן, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט! . . .

אַ מאָל פֿלעגט דער יידל זײַן תקיף אין שטאָנד,
וועט ער האָט זיך אָרום פֿריץ געריבן,
קויפֿן, פֿאַרקויפֿן פֿלעגט גיין דורך זײַן האַנט,
זײַן פֿריץ פֿלעגט אים פֿשוט ליבן.
היַינט וועט ער שטודירט,
וועט הויך אויפֿגעפֿירט,
ווי לאָסקער אָדער ווי קוראַנדע;
און וועט אין פֿאַרלאָמענט
דעם קאַנצלערס קאַנקורענט,
געניסט מען קולאַקעס מיט שאַנדע . . .
און אויב דאָס איז די גליקן, וואָס דאַרף זײַן געשוינט,
אָסור, אויב אונדז האָט דער בײַטן געלוינט!

צען, 1888

נאָך דעם נײַסטן זשורנאַל

<ע>ס איז אָרוים אַ מאָדע בײַ יידן,
צו ערציען מיט בילדונג אַ קינד;
געווים מאָג דאָס פֿאַלק זײַן צופֿריידן,
ווי עס שטײַגט בײַ אונדז מענטשן איצונד:
אַ ייִנגל רעדט רוס מיט גראַמאַטיק,
ליטײַניש און גריכיש — אַ פּראַכט!
פֿיזיק, געאָגראַפֿי, מאַטעמאַטיק,
אַ פֿאַרגעניגן, ווער <נאָר< עס באַטראַכט!
נאָר די מאָדע גייט פֿאָרוועָרטס, געשטיגן,
זי כאַפּט זיך רק איבערן קאָפּ;
בכן נעמען עלטערן זיך קליגן,
העברעיש — אין גאַנצן אַראָפּ!
„וואָס לוינט — זאָגט דער פֿאָטער — צו מוצען*
דאָס קינד צו אַ געשטאַרבענע שפּראַך?
פֿון העברעיש, פֿון גאַנצן תנך?"

* = מוטשען.

לסוף פֿרעמד בלײַבט ער פֿון זײַנע ברידער,
פֿון זײַן היסטאָריע, פֿון יידישן כּלל,
פֿארשטייט <אַפֿילו> קיין וואָרט ניט אין סידור —
גאָר נאָך דעם ניסטן זשורנאַל . . .

אויף דער וועלט איז אַרויס אַ לערע
די פֿרויען צו שוינען אַ סך,
צו שעצן זיי, געבן זיי ערע,
וויַל זיי זײַנען צערטלעך און שוואַך.
געווים מוזן מיר זיך באַמיִען
צו געבן די דאָמען דאָס רעכט,
וויַל זיי טראָגן, זיי האָבן, זיי ערציִען
דעם גאַנצן מענטשן-געשלעכט.
נאָר די מאָדע מוז נײַסן אויסטראַכטן,
לייגט זי פֿאָר איר נײַעם פֿלאָן:
„וואָס דארפֿן מיר די דאָמען אַכטן,
וואָס נוצן ניט צו אַ ראָמאַן?" . . .
די פֿרעמדע, די יונגע, די שיינע
גיבן די מענער אַפּ טשעסט;
און די אייגענע, די אַלטע, די געמיינע
וויַכן זיי אויס ווי דעם פּעסט . . .
די פֿרוי זײַנע שעצט ער פֿאָר לײַטן,
אין דער שטיל אָבער באַקומט ער איר גאָל:
צעקײַלט איר, צעבײַלט איר די זײַטן —
גאָר נאָך דעם ניסטן זשורנאַל . . .

עס איז אַרויס אַ מאָדע צו פֿרעגן
בײַ די מיידל אויף איר פּאַרטי,
אויב דאָס איז ניט איר ווילן דערקענען,
אויב זי שטימט אויך אײַן דערצו.
געווים האָט עס נאָריש געגעבן,
אַז דער פֿאָטער האָט געטאָן וואָס ער ווייל,
דען זי נאָר דארף מיט אים לעבן,
און לעבן איז אַ הערצנס-געפֿיל!
נאָר די מאָדע לייגט פֿאָר נײַע פֿלאָנען,
אַז בײַן פֿאָטער פֿרעגט מען שוין ניסט;*

* = נישט.

פֿון פֿאַל דעקאַק לעזט זי ראַמאַנען
און געפֿינט דאָרט, וואָס איר האַרץ געלוסט . . .
מיט דעם מיינונג זוכט זי א חתן
און ווערט באַלד געפֿאַנגען אין פּלעץ;
פֿון ליבע איז די אייגלעך פֿאַרגאַסן,
קען זי שוין דעם תּכלית ניט זען . . .
ער פֿאַרשטיקט איר אַטמאָספֿערע,
דער פֿאַטער בליַבט בדיל-הדל,
ער באַרויבט איר איר געלט מיט איר ערע —
לאַכט איר אוים — נאָך דעם ניַסטן זשורנאַל . . .

א מאָל וועלן די בילדונג נעמט קלינגען,
דער ייִד כאַפּט זיך אויף פֿון זיַן שלאָף,
האָט דאָמאָלסט מיַן האָפֿענונג געשפֿרונגען:
דאָס ייִדנהאָס נעמט שוין א סוף!
א וואַנט וועלן מיר האָבן פֿון אייַזן,
זאָשטשיטניקעס פֿאַר אונדז אַלערליי,
וועלכע וועלן פֿאַר ליַטן דערוויַזן,
אז דער ייִד איז ניט ערגער פֿון זיי!
נאָר די מאָדע האָט נימאָלם קיין גרענצן,
זי לויפֿט פֿאַרוועדטס, ווערט נאָר נישט מיד;
טרעפֿט שוין בייַ אונדז זעלכע מענטשן,*
וואָס האָסן זעלבסט דעם נאָמען „ייִד". . .
פֿון „נאַוואָ וורעמיָא" איז ער זייער צופֿרידן,
פֿון אַלע זיַן גלייַכן געווינען;
אז מע לאַכט אין טעאַטער פֿון ייִדן,
פּלאַסקעט ער „בראַוואָ!" און „בים!"
וווּ א געזעלשאַפֿט פֿון אַנדערע אַבידעס
דאָס ייִדנטום אין פּרט און אין פּלל,
באַליידיקט ער נאָך דער ערשטער דעם ייִדן —
מיט די עפֿירות פֿון ניַסטן זשורנאַל . . .

אין אזיע פֿלעגן די פֿרויען
פֿאַרראַכנט זיַן ווי א שקלאַפֿין,
אין האַרעם פֿאַרשפּאַרט, ניט צו שויען —
פֿון די אַרעמע ביז קעניגין;

---

* = מענטשן.

איראָפּע האָט ערקלערט שענער
מיט איר ציוויליזאַציאָן,
אז פֿרויען זאָלן האָבן ווי מענער
גלײַכע עמאַנציפּאַציאָן!
נאָר די מאַדע קען אויף אירט ניט זאַמען,
לויפֿט און מעסט מיט ריזנשפּאַן;
טרעפֿט שוין אזעלכע מאַדאַמען,
וואָס הערשן שטאַרק איבער דעם מאַן:
אירע ווינטשונגען זײַנען פֿאַרשידן,
אָבטעט ניט זײַן אידעאַל,
נימאָלם שטעלט ער איר צופֿרידן,
פֿאַרשוועדערט נאָר זײַן קאַפּיטאַל.
זײַן ערע זינקט ווי אין תהום,
דינער איז ער מער אָלם געמאָל,
און ליגט בײַ איר פּאָד באַסמאָקאָם —
גאָר נאָך דעם נײַסטן זשורנאָל . . .

א מאָל פֿלעגט דער יִיד לערנען מוסר
פֿון „חובות הלבבות" גאָנץ אָפּט,
די ווײַב זײַנע — פֿון „קב הישר",
און מיט דעם אויך די קינדער געשטראָפּט.
ניט לאָנג דאָ געפֿינט ער א היתר,
ער וועט שעפּן פֿון א זיסערן קוואָל:
ער וועט ליבערשט באַזוכן טעאַטער,
פֿון דראָמען צו לערנען מוראָל.
נאָר די מאַדע לויפֿט פֿאָרווערטס אַריבער,
זי שטײַגט אַרויף און אַרויף,
כלעבן מײַן יִידל גייט איבער
פֿון דראָמען אויף אָפּערע בוף . . .
פֿון אָפּנבאָכם אָפּערעטקעס
באַזוכט ער גאָנץ אָפּט א באַלעט,
פֿון באַלעט צו שאַנסאָנעטקעס,
אַבאָנירט זיך א סעזאָן-בילעט;
אין קלוב גייט די ווײַב אָן דעם מאַן,
און גאָנץ אָפּט אויף מאַסקנבאָל,
און טאַנצן זיך פּאַוואָלינקע קאָן-קאָן —
גאָר נאָך דעם נײַסטן זשורנאָל . . .

נויע, 1888

דער ניינצנטער יאָרהונדערט

יקו־לאור ואין (איוב ג, 9)

פֿון אַזיע אין איראָפּע בין איך אין אַן אכסניא פֿאַרקראָכן,
האָב זיך אויסגעמאַשטשעט שלאָפֿן אין ס שמאָלן קאָרידאָר;
צוקאָפּן — אמונה, אונטערן זײַט בטחון,
און האָב אָפּגעדרעמלט זיבעצן הונדערט יאָר . . .
האָרט און קאָלט, צונויפֿגעקאָרטשעט אין איינעם,
נאָר דער שלאָף מאַכט פֿאַרגעסן גליק און קלאָג,
כ׳האָב אין שלאָף ניט געשפּירט מײַן שטאַנד דעם געמיינעם,
פֿלוצלינג מע שרײַט: „שטיי אויף! עס איז טאָג!״
פֿרײַנד פֿון אַלע עקן, >אוי,<
האָבן מיר געגומען וועקן, >אוי,<
מאַסקעס און „החלוץ״
און „בפּורי עתים״,
מענדעלזאָנס קומפּאָניע מיט;
דער „תּעודה״ מיט ס האָמער, >אוי,<
שטייט און קלאָפּט אין קאָמער, >אוי,<
יש״ר, רעגיאָ, ערטער,
לעטערים, לוצאַטאָ,
זינגען מיר ס מאָרגנסליד.
זיי פֿלעגן דאָמאָלס זאָגן >אוי<:
„עס הייבט שוין אָן צו טאָגן, >אוי!<
אַלע אורחים
זײַנען אויפֿגעשטאַנען,
<זיי> ווארטן נאָר אויף דיר מיט טיי.
זע, אַלע נאָציאָנען >אוי!<
ווילן דיר פֿרײַנדלעך קאָנען, >אוי!<
זײַ נאָר ניט פֿאַרווילדעט,
גלײַך מיט זיי געבילדעט,
האָסטו פּבֿוד גלײַך מיט זיי.
טאָ זאָל שוין דײַן שלאָף
נעמען ס סוף,
גיב נאָר ס בליק צום הימל אַרויף!
וואָס ליגסטו אין שמוץ,
נעם זיך צו נוץ!
עס איז גרויסער טאָג, ישׂראל, שטיי אויף!״

איך האָב אויפֿגעעפֿנט די אויגן, באָטראַכט גלײַך דעם הימל,
עס האָט מיר געדוכט, אַז מע זעט שוין אַ שײַן;
פֿון טעלעגראַפֿן, פֿון באַנען איז געוואָרן אין איראָפּע אַ טומל,
די גאַנצע פּאָליטיק האָט געוויזן וואָס פֿײַנער צו זײַן.
רוים די פּאַנאָטישקע, מיט איר דעה די ברייטע,
האָט איר איראָפּע געלייגט בײַ איטאַליען אין זאַלאַג;
נאָפּאָלעאָן דער ערשטער האָט שוין געמאַכט פּליטה,
אומעטום הומאַניזעם — עס איז שוין באַלד טאָג!
באַלד זיך אײַנגעוואַסן*
מיט זײַן פֿון בילדונגסקלאַסן,
מיט צוויי ראַבינער-שולן
און מיט גימנאַזיום
בילדונג עקסטרא פֿאַרוועלטס גייט.
די זשופּיצע מיט די האָקן,
די דעליע מיט די שטראָקן —
אַראָפּ די אַלטע שמאַטעס!
איך בין אויס פּאַנאָטעס** —
איראָפּעיש אויסגעקליידט.
איך האָב שוין אויך יוריסטן,
דאָקטוירים און אַרטיסטן,
כודאָזשניקעס די גרעסטע,
רעכענער די בעסטע
און מאַגיסטערס אַן אַ סוף.
דער לאָמפּ וואָס ברענט אין ווינקל,
פֿאַרדרייט, געמאַכט אים טונקל;
וואָס נוצט דער לאָמפּ פֿון גלויבן,
בשעת די זון שײַנט אויבן?
ווי קומט עס צו אַ פֿילאָזאָף?
דעם תּלמוד פֿאַרהאַסט,
די תּאוה פֿאַרקנסט,
פֿאַר פֿרײַהייט געגעבן דעם גײַסט מיט דעם גוף;
און צײַטונגען פֿול
מאַכן מיר דול:
„עס איז גרויסער טאָג, ישׂראל, שטיי אויף!"***

---

* = אײַנגעוואַשן. ** = פּאַנאָטיש. *** = אויף.

נאָר וואָרטנדיק אויפֿן מאָרגן גייט אָפּ אַ האַלבער יאָרהונדערט,
איך וואַנדל אין דער פֿינצטער, פֿאַרהאַסט און געפֿאָגט!
אויף מײַנע פֿרײַנד די וועקער וער איך שטאַרק פֿאַרווונדערט —
וווּ איז דאָס דער טאָג, וואָס זיי האָבן געזאָגט?
שוואַרצע וואַלקנס, געדיכטע שטיקער אַלע,
אין שוידערהאַפֿטע פֿאַרמען — איך גיי שיער אַראָפּ פֿון זין!
די שוועבט מיט עלילת־דם, די — מיט אַ קניגאַ־קאַהאַלע,
דאָ ציען זיך שטיקער צו רומעניען אַהין!
פֿון גרויסע שרעק און קומער
גיי איך צוריק אין צימער,
איך הער קיין שאָשק קיין מינדסטער,
נאָר דורך חושך, פֿינצטער
פֿאַלן פֿאַל איך, וווּ איך טרעט! . . .
איך בלאַנדזשע צו די געסטע —
איך הער נאָר כראָפּען פֿעסטע,
פֿרוווּ איך וועמען וועקן,
פֿרײַנדשאַפֿט צו מיר ערוועקן,
לײַדן זיי ניט וואָס מע רעדט!
דאָ האָט מיר באַלד פֿאַרדראָסן,
וואָס איך האָב דעם לאָמפּ פֿאַרלאָסן;*
וואָלט דער לאָמפּ נאָך ברענען,
וואָלט איך לעזן קענען,
וואָלט דערווײַל פֿאַרגעסן נויט.
אָבער אמונה האָב איך פֿאַרטריבן,
אין פֿינצטערניש געבליבן;
ווען זי לײַכט אין הארצן,
ווערט לײַכט אַלע שמאַרצן,
פֿעלט זי — איז ערגער ווי דער טויט!
אומזיסט וואָס איך האָף
אויף דעם זיסן שלאָף,
קיין מינוט קען איך ניט האַלטן די אויגן פֿאַרמאַכט;
און דאָ פֿון מינוט
ווערט ערגער, ניט גוט,
גאָט, ווי שלאָפֿלאָז, ווי לאַנג איז די נאַכט!

---

* = פֿאַרלאָשן.

דער זעלביקער דינער, וואָס איך האָב פֿון אים דעם קלאַפּ געקראָגן,
האָט אויפֿגעריצט אויף מיר אין אַכסניא אַלע געסט;
פֿאַר דעם ווירט זעלבסט רכילות האָט ער אויך אַנגעטראָגן,
אז איך באַאומרוּק די אורחים, פֿאַרנעם נאָך זייער קעסט . . .
מע האָט מיר שוין באַלד געזאָגט גאָנץ אָפֿן,
אז איך בין אין אַכסניא אַלעמען צו לאַסט,
איך בין אַ נאַכטוואַנדלער, זיי ווילן שלאָפֿן,
בכן איז ישׂראל אַן איבעריקער גאַסט . . .
פֿלוצלינג פֿון די זאַלן
איז מען מיר באַפֿאַלן,
געוואָרגן און געבינדן,
אַלעס אויף מיר צעריסן,
מײַן געלט פֿון טאַש נאָך אויך בארויבט!
עס ווערט נאָך אַלץ ניט שטילער
די מויל פֿון מײַנע בילער,
געמאַכט מיר פֿאַר אַ זינדער,
— איך קוילע פֿרעמדע קינדער! —
און אַלע ליגנס ווערט געגלייבט! . . .
איך וויים ניט קיין פֿריטשינע,
פֿון וואַנען שטאַמט די שינאה?
פֿאַר קעסט און פֿאַר נאַכטלעגער
צאָל איך ווי מײַנע שלעגער,
וואָרום ווער איך מײַנע רעכטע אַן?
ביטער איז דעם שוואַכן,
עלנט אין אַלע פֿאַכן,
ניטאָ ווער עס זאָל שרײַען:
„אַ, דו מערדער קין,
וואָס האָט הבל דיר געטאָן?!"
מע וואַלט נאָר געקענט,
וואַלט מען מיר געבראַנט,
דערפֿאַר וואָס איך האָב מיך פֿון שלאָף אויפֿגעכאַפּט;
און דאָ פֿון מינוט
ווערט ערגער, ניט גוט,
גוואַלד, ווי גרויזאַם, ווי לאַנג איז די נאַכט!

יעצט זע איך ריכטיק, שוער אַ פֿאַלשע נבֿואה
האָט באַגײַסטערט מײַנע וועקער צו ווקן מיר אין מיטן נאַכט;

אָבער אויף אײַנצושלאָפֿן ווידער איז שוין ניטאָ קיין רפֿואה . . .
אַך, וואָס פֿאַר אַ פֿעלער זיי האָבן דאָ געמאַכט!
איך האָב קיין צײַטונג געלאָזן, קיין בוך ניט פֿאַרשטאָנען,
אַז ס׳האָט ווער פֿון מיר געלאָכט, האָב איך אויך ניט געווּסט;
אין צען גילדן אַ וואָך איז מײַן הוצאָה באַשטאָנען,
צו ראַסכאָדעווען טויזנטער האָט זיך מיר נימאָלם געלוסט.
אָבער צײַט איך נעם מיך בילדן,
פֿליט ווי פֿוך מײַן גילדן —
איך מוז שוין בריטער לעבן,
אין גימנאַזיום קינדער געבן,
שפּאָרן קען איך ניט פֿון זיי.
געווויינט צום לוקסוס שטענדיק,
ווערט עס אַלץ נויטוועניק,
די קוואַלן ווערן חסר,
זוך איך וואָס ניט פּשר,
ווערט נאָך גרעסער דער געשריי . . .
ווי ביטער איז מײַן לאָגע
צײַט די יידן־פֿראָגע,
מע פֿלעגט פֿון מיר ווען לאָכן,
אין צײַטונגען חוזק מאַכן,
וואָס אָרט דאָס מיר, אַז מע זאָגט „דוראָק"?
אָבער צײַט איך בין אויפֿגעשטאַנען,
און האָב אַ בוך פֿאַרשטאַנען,
געפֿינט מען אַ פּריטשינע —
איך שאָט צו דער מדינה,
קעגן לײַט בין איך דער בראָק . . .
אַזוי גיי איך בײַ נאַכט,
ווי וואַנזיניק פֿאַראַכט,
איך וויים ניט קיין עצה ווי צו האַלטן די וואָג;
פֿינצטער און שטום
גיי איך אַרום,
גאָט, ווי דערלעב איך עס זאָל שוין זײַן טאָג!

דער ענטפֿער

יראה את ה׳ בני ומלך עם שונים אל תתערב
(משלי כד, 21)

איך האָב געהערט דײַן ליד, איך האָב געהערט דײַן קלאָגע,
אויף דײַנע וועקער דיר איצטער פֿאַרדריסט,
עס איז ווירקלעך אומאַנגענעם דײַן איצטיקע לאָגע,
אָבער פֿאַרצווייפֿלען דאַרפֿסטו קיין מאָל ניסט!*
בלעטער דורך דײַנע אַלטע יאָרן —
וואָס מע האָט איבער דיר צעטאָן!
פֿיל מאָל ביסטו געווען פֿאַרשפּילט, פֿאַרלאָרן,
און צום סוף נעמסטו פֿאַרט דעם קאָן.
דאָך ביסטו אויך עטוואָס שולדיק
פֿאַר דײַן לויפֿיקייט,
דו ביסט אייביק אומגעדולדיק,
כאַפּסט רק פֿאַר דער צײַט.
האָסט דערזען א בליאָסק אין הימל —
„טאָגט שוין מן־הסתם!" —
הײַלסט און וועקסט נאָך לײַט פֿון דרעמל,
און פֿאַרלעשסט דעם פֿלאָם.
וואַר האָט דען דעם גלויבן געמאַסטן
צו וויסן פּונקט די וואָג?
און פֿיל וואָלט דיר דען טײַער קאָסטן,
אַז עס וואָלט ברענען בײַ טאָג?
עס וואַר א לאָסקער, דײַן אייגענער א ברודער,
ער האָט זיך שטענדיק קעגן קאַנצלער דאַרט געשטעלט;
באַקומט קומפּאַניע, שטורעמט מיט גערודער,
דערווײַל האָט יענער אויפֿגערייצט א וועלט . . .
פֿילײַכט וואָלסטו אויך געווען ניט בעסער
מיט דײַן שכן, וען עס וואָלט טרעפֿן דאָס —
וווינט אין שכנות און קוקט שוין באַלד וואָס גרעסער,
זוכט גאָר מיטלען צו אָטדאָליען דעם באַלעבאָס!
און דאָס איז שוין אַן אַלטע גזירה
בײַ יעדער צופֿאַל:
א יוד טוט אַפּ אַן עבֿירה,
באַשולדיקט מען דעם כּלל . . .

* = גישט.

אין איראפע איז א קלאנג געווארן:
דער יוד גייט רק קאנטראסט,
בני אלע פעלקער ברענט דער צארן —
„א דעה זאגט דער גאסט!"
לאסקער וויל זיך דארטן אויספיינען,
ווערט זיין פאלק ניט גוט,
די ליבעראלן נאר זיי זיינען
שולדיק אין דיין בלוט!

בשעת מע האט דיר פון דיין לאנד פארטריבן,
האט דיר דאמאלס ירמיה א קמיע דערלאנגט אין האנט;
„געדענק אן גאט, שטייט דארטן געשריבן,
און זיי אייביק טרייַ דעם פאטער פון דאס לאנד";
און וויפל מאל דו האסט איינס דערפון געלאזן,
האסטו גלייך באקומען דיין שטראף דארט.
ביסטו אויפן שיף, פלאג זשע די מאטראסן,
דער שיפס-קאפיטאן — זאל דיר הייליק זיין זיין ווארט!
טא זיי זשע גינציק פון לאנד דעם טאטן,
ער האלט דיר אין זיין שוים,
גיי דיר גערן אין סאלדאטן,
דריי זיך נישט ארוים!
דינג א מענטשן זאל אכטונג געבן,
דער פריזיוו זאל זיין ריין,
און דער לעהאטניק זאל געלט געבן
דעם חייב, וואס דארף גיין;
דעם געשטארבענעם פון בוך אויסמעקן,
און אלץ מיט אמת טאן,
דאן וועסטו פילייכט רחמנות דערוועקן
נאר פון אויבן אן.

און דאס וואס דו בענקסט און דערמאנסט די אלטע צייטן,
אז דו פלעגסט דאמאלס ניט שפירן דעם שטאך פון נאל,
וויים איך געווים, אז דו וואלטסט זיך יעצט ניט בייטן
צו זיין אומוויסנד און ניט שפירן ווי א מאל.
שטרעב נאך בילדונג, ווי וויט דו קענסט באגרייפן,
כאטש דיינע שונאים שטייען דיר אין וועג;
דען נאר מיט בילדונג קענסטו דיין צוקונפט שטייפן,

נאָר דורך בילדונג קומסטו צו א ברעג.
דאָך קינדער מיט פּראָסטע מוחות
שטופּ גיט אויבן אָן,
עס גייט לאיבוד געלט און פּוחות —
בעסער א פּראָפּעסיאָן.
און די וואָס האָבן שוין פּעיקייטן
און שטיַיגן אין פּראָגרעס,
פּון קרומע וועגן, פּון נאָרישקייטן
היט זיי, האַלט אין פּרעס;
לערן זיי רעליגיאָן און טוגנט,
וואָס זיטלער, וואָס עס טויג —
דאָן וועט מען פּון אויבן קוקן אויף דיין יוגנט
נאָר מיט אַן אַנדער אויג.

איך וויים נאָנץ גוט, אז קענן די אַנטיסעמיטן
וועסטו ניט זיין יוצא אויף קיינער ארט און פּלאַץ;
פּיל זאָלסט זיך פּון פּאַרדאָרבנהייט פּאַרהיטן,
בליַיבסטו ביַי זיי רק ניט קיין פּיַינער מאַן.
נעם ניט אין אכט די רייד פּון זייער באַנדע,
די היסטאריע וועט אַלץ ווייזן צו לעצט —
זייער נאַמען פּאַרבליַיבט אימער צו שאַנדע,
דיין זין, דיין ציל בליַיבט אייביק געשעצט.
נאָר פּילייכט האָסטו עטוואָס פּעלער —
שאָף אָפּ, עס איז ניט שיין!
מאַכסטו הלוואות, טא מאַך ראַיעלער,
זיי יוצא פּאָר זיך אַליין!
שאָף דעם לוקסוס אָפּ אין נאַנצן,
דאָס שטעכט ליַיטן די אויגן אויס;
צאָלסט צו טייַער פּאַר דיין גלאַנצן,
דאָס צאָפּט דיר די מאַרך ארויס.
און ווען דו וועסט זיין געליבט ביַין טאַטן,
לאכסטו אויס די פּיַינד —
אָט דאָס גיט דיר די וואַרע ראַטן
אַן אַלטער גוטער-פּריַינד . . .

נייע, 1888

די סאָכע

כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב
(הושע יב, 8)
עוד אושיבך באהלים כימי מועד (הושע יב, 10)

אין סאָכע
ליגט די מזל־ברכה,
דער וואַרער גליק פֿון לעבן,
קיין זאַך מיר ניט פֿעלט!
עס קומט דער פֿרימאָרגן,
איך דאַרף ניט לײַען, באָרגן,
דער מוח דאַרף ניט זאָרגן
אויף טאָג־הוצאָות, געלט.
ס׳איז אָנגענגרייט אויף ווינטער
א זאַסיק א געזונטער,
איך זיי, איך שנײַד גאָנץ מונטער —
פֿרײַ אין גאָטעס וועלט . . .

פֿון רײַכן
ווער קען זיך צו מיר גלײַכן?
ווער לעבט רויק, גליקלעך
ווי איך, פֿויער אין פֿעלד?
גיט נאָר גאָט דעם רעגן,
פֿיל איך גליק און זעגן,
איך פֿיר שוין סנאָפּעס־וועגן,
חיונה פֿאַר דער וועלט.
איך טו לײַט ערנערן,
מאַרקלײַט און שפּײַכלערן,
שיפֿערס, קאָמיסיאָנערן —
און כּשר איז מײַן געלט . . .

פֿון מאָדעס
האָב איך קיין הכבדות,
ווי אין שטאָט פֿאַרלעבט מען
מער פֿיל מע פֿאַרדינט . . .
א שטרויהוט און א סוויטע
טראָג איך אָפּ א שמיטה,
און מיט די זעלבע שיטה
פֿירט זיך מײַן געזינט.

דער סערפּ איז מײַן קאָסירער,
דער האָן — מײַן רעפּוטירער,
די זון איז מײַן ציִיטפֿירער,
מײַן פּֿעכער איז דער ווינט . . .

דער קרעמער
מוז באָרגן יעדער נעמער,
און מוז נאָך קאָנקורירן
און לייזט אויף פּֿינף פּראָצענט . . .
פֿון וועקסלער, טערמינען
דאַרט דער מאַרק, דער זינען,
אין קראָם קען ער געפֿינען
„נישאר" פֿול די וועגט . . .
איך דאַרף ניט קאָנקורירן,
קיין וועקסלען רעגולירן,
קיין בוך פֿון חובות פֿירן —
מײַן באַנק איז די הענט . . .

דער שענקער
מוז דולדן יעדער שוועגקער,
פֿאַר יעדער וורעד און שיפּור
פֿאַלט די דמים אײַן . . .
פֿון אקציז די אָגענטן,
די טײַערע פּאָטענטן,
אז א גראָשן א צענטן
קומט אין טאָש אַרײַן . . .
איך בין פֿון אַלץ א פֿרײַער,
בילעט קאָסט מיר קיין דרײַער,
דער סנאָפּ, וואָס קומט אין שײַער,
בליבט אין גאַנצן מײַן . . .

מײַן דאָמע
ברויכט ניט קיינע אָמע,
קיין הויזמעדכן, קיין באָנע,
קיין פֿרעסער אויפֿן קאַרק . . .
זי דאַרף קיין הוט, קיין פֿעדער,
שפּאַצירט ניט אין די סעדער,

פֿאַרט ניט אין די בעדער,
ליבערשט — פֿרייַטיק צום מאַרק . . .
קיין פּוץ קיין פֿאַרמאַסקירטן,
אַליין אי אָם, אי ווירטין,
און אין פֿעלד אַ הירטין,
און איז געזונט און שטאַרק!

מיט יאָרן
מיר ווערט אַ קינד געבאָרן,
ווערט גרעסער מיַין הכנסה,
איך קויף צו ערד אַ שטיק.
אין שטאַט אַ קינד וואָס מערער,
ווערט דעם פֿאָטער שוועכער:
ער מוז זיַין אַ דערנערער —
אויפֿן האַלדז אַ שטריק . . .
ביַי מיר עס וואַקסן קינדער,
ווערט מיַין אַרבעט לינדער,
און יעדערער באַזונדער
איז פֿאַר מיר אַ גליק!

מיַין מיידל
ניי איך אַ פּראַסט קליידל,
און טו מיט איר אַ שידוך
אַן צירונג, אָן נדן.
זעט אין שטאַט די כּלות,
שטעלן פּראַסט בדלות,
ראַמט פֿון שטוב אוים אַלעם,
וואָס נאָר איז פֿאַראַן . . .
מיר איז לייַכט צו קריגן
אַ חתן גראַד אַ היגן,
און גיב נדן צוויי ציגן,
און לעבט גליקלעך פֿאַר דעם מאַן!

בענטשן
זאָל נאָר גאָט די מענטשן,
וועלכע שטיצן ציון,
צוריק דאָס לאַנד באַנייַען!
בענטש נאָר, גאָט, די ריצער,

די קאָלאָניען־באַשיצער,
די אַרבעטער־שטיצער —
די זרבבֿלס פֿון דער צייט.
וועָן פֿון די קאָלאָניען

וועט ווערן מיליאָנען,
וועט ציון ערשט דערמאָנען
אָט דיזע גרויסע לייט!

צען, 1888

המחרשה

אשר יושר בפי אכרי הארץ הקדושה

המחרשה
היא אבן הראשה
לחיי שלות השקט
בלי מחסור לגו;
בקר כי אשכימה
נפשי לא תהימה
ממחסור, מלוה, כלימה
ודאגה בלב.
בגרני כבר הוכנה
תבואה לכל השנה,
אזרע, אקצר ברננה
חפשי ושלו.

אשאלה:
מי מרמי מעלה
יחיה חיי שלוה
כמוני היום?
אם תמטר אדמתי,
אז נמלאה ברכתי,
אשכיר את תבואתי
ולתבל פדיום,
ורבים ביד עמלה
בלחם אנהלה,
כספי נקי מגזלה
ואתהלכה בתם.

זרות
לי כל מותרות
אשר ההוצאה
מרבה על השבח;
מגבעתי ושמלתי
די לי לשמטתי,
ורחוקה גם רעיתי
ממנהגי כרך,
המגל הוא משבירי,
התרנגול מעירי
השמש שעון־קירי,
ומנשבי — רוח צח.

הסוחר
בהקפה מוכר
והתחרות תציקנו
למכר עוד בזול,
משלומי שטרות
ישבע רבות צרות
וחנותו — מלאה קברות
מכל פגר נבול,
לא אדע כל התחרות,
יום שלום יום עברות,
ידי שני אוצרות
המספיקים לי כל.

אי צולח
בעל המרזח
כל שכור ריק ופוחז
ישנה פניו ככרום,
המסים הקשים
לימים לחדשים
ומלשינות ולחשים
עדי לא יוכל קום;
סחורתי היא טהורה
לא אוביל שי למורא
לי אשר אקצרה
לא אשחד מאום.

רעיתי
איננה כשרתי,
המרבה בשפחות
ומבלה חנם הון,
היא תבוז מעדנים
ולשוח בגנים
ולשוקי זמנים
תסע באי־קלון,
אופה ומבשלת,
מנקה ומגדלת
ועדר מנהלת —
וחסנה כאלון.

כי יולד
בן לי עלי חלד
יגדל אשרי כפלים
כי נולד עוזר לי,
לבן כרך כי נספתה
נפש אשר עשה,
תהי לו למעמסה
ולאסון פלילי,
כל ילד מילדי
עובד מעבדי
יגדיל מעשי ידי
וירחיב את גבולי.

לבתי
די לה שלמה בתתי,
ובלי מהר ומתן
דוד בכפר אמצא,
בן כרך כי ישיא בתו,
מעט לה הנדן בתתו,
כי תקח כל אשר אתו
וכעלוקה תמצה.
נקל לאיש כמוני
לבחור חתן ממעוני
ולמתן עז מצאני
ובו אשרה תמצא.

אלהינו
יברך נדיבינו
המניחים אבן פנה
לתחית ישראל.
כל בונה חרבותינו,
כל תומך אכרינו,
כל לציון אמנו
מושיע וגואל,
וכי אלה הכפרים
יהיו לערים —
אז על נסה תרים
זרבבלים האל.

עלעגיא לעוואנדא

בימלעכווייז טריקנט אוים אונדזערע קוואלן,
פֿאַרשוואכט ווערט פֿון טאָג אונדזער מאַכט;
אומגעריכט איז יעצט א שטערן געפֿאלן,

פֿון די וואָס באַלייכטן די נאַכט.
ס׳האָט נאָך בײַ אונדז ניט פֿאַרטריקנט די טרערן,
וואָס גאַרדאָן, סמאָלענסקין[ן] אונדז פֿעלט;
דאַרפֿן מיר פּלעצליך די בשׂורה דערהערן —
לעוואָנדאַ נישטאָ אויף דער וועלט . . .
האָלט אָפּ, גאָט, דײַן האַנט!
שטראָף ניט נאָך אַנאַנד!
אַפֿרוען לאָז אונדז עטוואָס . . .
וואָס קען פֿון אונדז זײַן?
צו אָפֿט גיסט>ו< אונדז אײַן
טראָפנס פֿון ביטערן פֿום!

זייער פֿיל מי האָסטו זיך פֿאַרגעגעבן,
געשילדערט דײַן פֿאַלק און די צײַטן;
אין דײַנע ווערק שפּיגלט זיך זייער לעבן,
די גוטע און די שוואַכע זײַטן.
דעם פֿאַרגעניגנס-דורשט זוכסטו צו לעסן,*
דײַן ציל האָט בײַ דיר מערער ווערט —
שטענדיק אַליין אין דײַן צימער געזעסן,
דײַן פֿאַלקס לאַגע אימער געקלערט.
קיין דענקמאָל ברויכסטו
פֿון שטיין אויף דײַן רו,
קען דיר פֿאַרגעסן ווער גיך?
ווער דיך האָט געקענט,
בויט א מאָנומענט
גאַנץ טief אין האַרצן בײַ זיך . . .

גליק פֿאַר זײַן פֿאַלק פֿלעגט ער ווינטשן און האָפֿן,
געפֿילט שטאַרק זײַן פֿרייד און זײַן שמערץ;
אויב עס האָט יידן ווו עטוואָס געטראָפֿן,
עררעגט דאָס אים באַלד אויף זײַן האַרץ.
אומגליקן, וועלכע גאַנץ אָפֿט מיט זיי שטרײַטן,
פֿאַרשוואָכן אים באַלד זײַן געזונט;
סיבות, וואָס קומען פֿאַר די לעצטע צײַטן,
שטירצט אים אין גאַנצן צום גרונט.
פֿיל זון גייט צור שטראַנד!

---

* = לעשן.

פֿיל גייט עס פֿאַרשטאַנד
מיט אים אין קבֿר אַרײַן!
פֿיל וואָלטסטו געבראַכט
הילפֿע און מאַכט,
וען דו וואָלטסט נאָך בײַ אונדז זײַן! . . .

לאַנג און טרײַ דינט ער די האָהע מלוכה
אָלם יודע־געלערטער אין לאַנד,
און דערפֿאַר ווײַלט אים אויס גאָטס השגחה
צום אָפּוואַשן ריין א בלוטשאַנד;
דאָן ווען א בילבול האָט זיך אַנגעפֿאַנגען,
באַשולדיקט דאָרט מענטשן מיט בלוט,
דאָן איז ער מוטיק מיט אמת געגאַנגען
און אײַנגעשטילט דעם פֿײַערגלוט.
דו שטיצע, דו וואַנט!
דײַן פֿעדער אין האַנט,
דו טרײַער פֿאָלקס־פֿאַטריאָט!
דו אויסנאַם, דו בחיר,
מע פֿאַרלירט אין דיר
קאַפּיטאַן פֿון אונדזער פֿלאָט!

דײַן שוואַך פֿאָלק האָט אין דיר איר ווונטש געקראָגן,
די שמוק ווערסטו אין איר פֿאַרמעג;
יונגערהייט האָסטו שוין א ליכט געטראָגן,
באַליכטן פֿון בילדונג די וועג.
ווי דו זעסט, זאָ בילדונג פֿאַרשטייט ניט יעדער,
מע מיינט נאָר דעם אויסערן פֿוץ —
וויזסטו גלײַך מיט דײַן סאַטירישע פֿעדער,
אז ברענגט שאָדן אָפּט מער ווי נוץ . . .
אז ס׳האָט זיך ערוועקט
דער ציונס־פֿראָיעקט,
אָפּפֿערסטו אויף דײַנע טעג;
געשטרעבט שטאַרק צו איר,
נאָר גאָט זאָגט צו דיר:
„שטאַרב דאָ, בײַם ירדן, בײַם ברעג!". . .

דאָ קלאָגט די ווערהייט: „ווי זאָל מיר נישט קרענקען
דער טויט איצט פֿון דעם ליטעראַט?

ריכטיק ’זוי מאַלן און ערנסט ’זוי דענקען,
אויף יעדעם ווערק ליגט מײַן פּעטשאַט".
ציון קלאַגט: „איך מוז אין דר’ערד אַוועקלייגן
מײַן קינד וועלכער ליבט ’זוי פֿיל מיך!
וויַסרום געבאָרן, אין ווילנע ערצייגן,*
און צפֿון פֿאַרשלינגט עס אין זיך!". . .
דײַן נאָמען, דײַן גלאַנץ,
אַ, פֿלעכט דיר אַ קראַנץ
פֿון בלומען דאַרט אויף דײַן רו;
פֿון אונדז אַפּאַט אַ טרער
באַלעבט דעם קראַנץ מער,
אומפֿאַרוועלקט בלײַבט ער ווי דו! . . .

עלעגיא, 1888

די קאָנטראַסטן

אי אתה יכול לעמוד על אופיה של אומה זו,
נתבעין לעגל ונותנים, למשכן וגותנים
(ירושלמי, שקלים)

איין פּלל איז באַשטימט, ווער עס האָט נאָר געלעזן,
אַ פּלל אין נאַטור און אין לעבן:
צוויי קעגנעקסטרעמען זאָל זײַן אין איין וועזן —
דאָס קען פֿאַר קיין פֿאַל נישט געבן,
פֿײַער מיט וואַסער, זויער מיט זאָדע,
וועלט מיט קעלט זאָלן שטימען!
עס ווערט אַ מלחמה, אַ שטרײַט מיט הכבדה,
ביז איינס מוז דאָס צווייטע בײַקומען.
וווּנדערבאַר איז דער יידּ, ער באַזיצט דעם קאָנטראַסט,
איר געפֿינט אין אים צוויי פֿאַראַלעלן,
ווי פֿון פֿײַער מיט וואַסער וואָלט ער זײַן פֿאַרפֿאַסט,
ווי אין זײַן <איין> קערפּער וואָלט<ן> לעבן צוויי זעלן.
דער יידּ איז אַן אייביקע חידה,
קיינער ווייס ניט דעם באַשייד,
זײַן יעדערע אייגנציקע מידה
בײַט אַלע ווײַלע איר קלייד.

---

* = ערצויגן.

די פּסיכאָלאָגי
גיט זיך פֿיל מי
זײַנע כּוחות־הנפֿש זען טיף;
און וואָס מער מע קלערט,
זעט מען פֿאַרקערט,
אז מע האָט גאָר פֿון אים קיין באַגריף . . .
ווי קע>נע<ן צוויי עקסטרעמען אין איינעם זײַן געמישט?
טרוי מיר, מײַן פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

ענווה און גאווה

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער ייִד אויף דער וועלט,
וואָס זאָל ׳זוי פֿיל הכנעה פֿאַרמאָגן;
וווּ ער גייט, וווּ ער שטייט — קיין בזיונות אים פֿעלט,
און ער קען עס אַלעס פֿאַרטראָגן!
„זשיד און „איסכרענאָם" — אָבער און ווידער,
זידלען און שימפּפֿן און שפּאָטן;
ער בייגט אײַן די קאָפּ זײַנע, מאַכט קיין גערודער,
ווי ער וואָלט זײַן פֿון ליים געקנאָטן . . .
טאָ ווי קומט עס צו אים פּונקט דער קאָנטראַסט,
וואָס אין שול קען מען אים נישט האַווירן?
חמישי און אַחרון פֿאַר אים רק ניט פּאַסט,
הײַנט צו אַתּה־הראת און צום גבאי פֿירן? . . .
בײַן ספֿר צו שטיין מיטן טײַטל —
אָט דאָ איז זײַן וועלט און זײַן גליק,
גבאות איז זײַן ערע־קווייטל,
כּבוד — אויפֿן זאָלאָטניק.
און בעירט אים א האָר,
וועט שוין א ספּאָר,
און פּעטש, און בזיונות, אז ס׳קלעקט;
אין די סודן וועט פֿול,
מע פֿאַרחתמעט די שול,
און דאָס גאַנצע נאַציאָן וועט פֿאַרפֿלעקט . . .
הכנעה מיט גאווה — ווי קען דאָס זײַן געמישט?
טרוי מיר, מײַן פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

שפּאַרזאַם און לוקסוס

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער יידּ אויף דער וועלט,
וואָס זאָל ׳זוי לעבן עקאָנאָמעס* —
פֿירט זייער שפּאַרזאַם זיין ראָסכאָדנע געלט,
מע דערהאַלט נעבעך קוים די נשמות!
אויף תּאוות, ראָזוראַטן, אויף פּיאַנסטוואָ, אויף קאָרטן,
ווי לייט אָפּט פֿאַרשפּילן נחלאָות;
זונטיק קאָסט לייטן אין שענק מערער דאָרטן
ווי דעם יידנס אָכט טאָג הוצאָות! . . .
טאָ ווי קומט עס צו אים פּונקט דער קאָנטראַסט —
אויף קליידער פֿיל געלט אויסצוברענגען?
איבער די קרעפּטן צו שלעפּן א לאָסט,
אין שווערן לוקסוס זיך אָנצושטרענגען?
דעם אכּיונס, דעם קבצנס א מיידל
גייט שבת אין זיידנס ארוים,
באַפּוצונג צו יעטווידער קליידל,
אז זיין ביסל מאַרך צאַפּט עס אים אויס . . .
מע צאָלט וואָכערגעלט
און קיין מאָדע פֿעלט,
קיין זאָנציק, קיין האָנטשו, קיין הוט;
מע קוקט רק ארויף,
און פּרווט שניידט עס אויף,
טריפֿט דאָרטן דעם פֿאָטערס בלוט . . .
שפּאַרזאַם און לוקסוס — ווי קען עס זיין געמישט?
טרוי מיר, מיין פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

רחמנות און אַכזריות

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער יידּ אויף דער וועלט,
וואָס זאָל ׳זוי פֿיל רחמנות באַזיצן —
אַלערליי וואָלטאַטן איז פֿול מיט זיין געלט,
עס זעט מען אַלעמען שטיצן!
א נישׂרף, א מגיד, א יחסן מיט ענווות,
קבצנים פֿון מיזרח, פֿון צפֿון;
א טאָג פֿאַר א קלויזניק, ברויט אויף ישיבות,

---

* = עקאָנאָמיש.

וועך עס בעט, איז זײַן האַנט אָפֿן.
טאָ ווי קומט עס צו אים פֿונקט דער קאָנטראַסט —
די אַכזריות קעגן זײַנע קאָלעגן?
וועך יענער באַנקראָטירט, איז ער פֿון פֿרייד איבערראַשט;*
וועך יענעמס שטיבעלע ברענט, וואַרעמט ער זיך אַנטקעגן . . .
איין יידל זאָל דעם צווייטן באַגראָבן,
זעט מען מעשׂים בכל יום;
מע זוכט נאָר דעם חבֿר אויסהאָבן,
שטיל אונטערשניידן דעם בוים . . .
און בײַ וועלכע נאַציאָנען
זעט מען דאָס אָן
מוסרים אויף יעטווידער טריט?
צי אָפֿן צי שטיל,
צי אַ פּאַסקעוויל,
דער דאַנאָס צי איז אמת צי ניט . . .
רחמנות און אַכזריות — ווי קען עס זײַן געמישט?
טרוי מיר, מײַן פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

ליבע און רעַשטשאָט

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער יידישער וועלט,
דאָס פֿאַמיליען-לעבן זאָל ׳זוי פֿרעכטיק גלאַנצן —
ער גיט איבער זײַן וויב זײַן הארץ און זײַן געלט,
זי גיט זיך אויך איבער אין גאַנצן.
קיין פֿאַלשקייט, קיין אומטרײַ, קיין פֿרעמדן נישט ליבן,
קיין סמען אַ מאַן ווי בײַ לײַטן;
דעם איינעם, וואָס זי האָט איין מאָל אויסגעקליבן,
וועט זי אים אויף קיינעם ניט פֿאַרבייטן!
טאָ ווי קומט עס צו אים פֿונקט דער קאָנטראַסט,
אז בײַ אַ שידוך זאָל נאָר געלט עקסיסטירן?
מיט נדן און מיט קליידער צו לייגן אַ לאָסט,
אז איר איז אוממעגלעך דאָס אויסצופֿירן?
פֿרײַלינס גיט אונטער יידן,
וואָס קענען באַגליקן אַ מאַן;
זײַן לעבן וואָלט זיי העכסט צופֿרידן —
שטערט איר די ווייניק נדן . . .

---

* = איבערראַשט.

דאָס האַרץ וואָלן זי גיט,
טאָ וואָס זוכט ער פּראָפּיט?
וואָס שפּילט דאָ א ראָלע די געלטן?
פּאָר די גאָבע פּון גאָט
ווי קומט דאָ ראָשטשאָט?
זי פּאַרזיסט דיר דיין לעבן, דיין וועלט!
ליבע און ראָשטשאָט — ווי קען דאָס זיין געמישט?
טרוי מיר, מיין פּאָלק, איך פּאַרשטיי דיך נישט!

געבונדן און צעשיידן

ניטאָ קיין נאַציאָן ווי דער יידישער דער וועלט,
וואָס זאָל אַזוי פּיל חבֿרות גרונדן —
אין די קלענסטע שטעטל קיין צען חבֿרות פּעלט,
דער יידישער איז אין אַלע פּאַרבונדן.
הכנסת־אורחים, חונן־דלים, תּלמוד־תּורה, קברנים,
עין־יעקבֿ און הכנסת־כּלה,
ביז עס שרייען אין צייטונג די יידישע שׂונאים,
אַז בײַ יידן איז דאָ א „קאָהאָלאָ"!
טאָ ווי קומט עס צו אים פונקט דער קאָנטראָסט,
אַז פּאָר דעם כּלל וויל גאָר קיינער נישט דאָגהן?
מע זאָל מאַכן תּקנות, מע זאָל ניט טאָן וואָס ניט פּאַסט,
איז מען צאָן־קדשים, נאָר ליגן און שווײַגן!
אַזוי א סאָרט פּירוד־לבֿבֿות
זעט מען ניט בײַ קיין נאַציאָן —
דער יידישער קען נאָר געבן נדבֿות,
אַליין אַבער וויל ער נישט טאָן.
רבנים פּאָר זיך
זײַנען בײַ זיך א איך,
מע קוקט נאָר: „מע טאָר ניט, מע מאָג";
און דער גבֿיר זאָגט: „גלייבט מיך,
איך האָב אַרבעט פּאָר זיך",
און דערווײַל פּאַלט די אומה פּון טאָג! . . .
געבונדן און צעשיידן — ווי קען עס זיין געמישט?
טרוי מיר, מיין פּאָלק, איך פּאַרשטיי דיך נישט!

צניעות מיט פריצות

ניטא קיין נאציאן ווי דער יידּ אויף דער וועלט,
מיט די צניעות פֿון זײַן משפּחה —
א יידישע מיידל זיצט אין געצעלט,
ערציט זיך מיט שטרענגסטע השגחה.
א לערער, א הויזפֿרײַנד, אַן אָפּטער אײַנגייער —
מיט חשד־אויגן קוקט מען אויף ביידן,
זײַן וואָרט און זײַן מינע באָבאכטעט מען זייער,
וואָס זײַטיקס מיט איר ניט צו רעדן.
טא ווי קומט עס צו אים פֿונקט דער קאָנטראָסט,
אז ווי ער הייסט איר א קרעמערקע ווערן,
אבי ווער עס רײַכט די האַנט, און א וואָרט וואָס ניט פּאַסט,
און מיט סחורה אויף סטאַנציעס — און זאָל איר ניט שטערן?
וווּ איז שוין די צניעות, די בושה,
הערט ווערטער וואָס קריכן פֿון האַלדז,
„וואָס טוט מען ניט צוליב פּרנסה?" —
אָט דאָס איז זײַן תּירוץ אויף אַלץ . . .
און באַרימט זיך אין שטאָט,
וואָס פֿאַר א טאַכטער ער האָט:
„בײַ פּריצים איר חן — אַן א שיעור";
און עס ווערט ניט באַקלערט,
ווי פֿאַרדאָרבן דאָס ווערט,
און דער פֿאָטער איז דער מערדער פֿון איר! . . .
צניעות מיט פּריצות — ווי קען עס זײַן געמישט?
טרוי מיר, מײַן פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

אמונה און בּפֿירה

ניטא קיין נאציאן ווי דער יידּ אויף דער וועלט,
זאָל 'זוי שעצן זײַן טײַערעם וועזן —
פֿאַר זײַן אמונה זײַן בלוט אײַנגעשטעלט,
פֿאַר איר זיך נאָר מקריבּ געווען.
ליידן און צרות וואָס ניט אויסצוזאָגן,
בײַ פּאָגראָמען מיט וויכוחים געשטריטן;
ער האָט מיט געדולד אַלעם איבערגעטראָגן,
נימאָלס זײַן איינם ניט פֿאַרביטן.
טא ווי קומט עס צו אים פּונקט דער קאָנטראָסט,

אז ווי ער הייבט נאָר אָן פֿרייהייט צו שפּירן,
פֿאַלט אים באַלד זײַן אמונה אַזוי פֿיל צו לאַסט,
זוכט מיט פּוונה זײַן יוד צו פֿאַרלירן?
אין בּכּל צײַט זיבעציק יאָרן
האָט ער שוין פֿאַרגעסן זײַן שפּראַך,
מיט פֿרעמדע אַ חתן געוואָרן;
און אין שפּאַניען — די זעלביקע זאַך!
און אַט די לעצטע צײַט,
באַמערקט נאָר, ווי ווײַט
ישׂראל פֿאַרקריכט אויף די וועגן!
אַז וועג ניט דער גליק,
וואָס מע שטופּט אים איצט צוריק,
וואָלט איר אים שוין גאָר ניט דערקענט . . .
אמונה און פּנימ — ווי קען עס זײַן געמישט?
טרוי מיר, מײַן פֿאָלק, איך פֿאַרשטיי דיך נישט!

צען, 1888

קלוג, איידל און שטיל

אונדזער הײַנטיקער דור — וואָס פֿאַר אַ קלוגע מוחות!
עס שטײַגט דײַן שׂכל אָן אַ שיעור,
די נאַטור דינגט דיר מיט אירע פּוחות,
עס קלינגט רק אין צײַטונג ניט פֿון דיר.
דו מעסט אויס די גרייס פֿון פֿלאַנעטן,
וויזסט זיי ווי געלערנט דו ביסט;
עלעקטרי און מאַגנעטן
דינען בײַ דיר פֿאַר אומזיסט.
פֿון ווינטן זוכסטו אויף די קוועלן,
אַ טעלעגראַף — אויף דעם וועלט־אַקעאַן,
דורך בערג גראָבסטו טונעלן,
און אונטער די ימים — אַ באַן.
און דער פּירונג מיט לײַט
איז אויך קלוג, געשײַט —
איך מאַג מיר טאָן אַלץ וואָס איך ווײַל:
געוואָרגן, גערויבט,
מיר איז אַלעס ערלויבט —
נאָר קלוג, און איידל, און שטיל . . .

ווי אַרעם דער לעבן פֿאַרצײַטיקט יאָרן —
מער ווי אַ רענדל וואָר דער גראָשן געשווינט!
ווי האָט מען געלעבט, ווי איז מען געפֿאָרן,
ווי האָט מען געהאַנדלט, ווי האָט מען געווווינט!
אָבער הײַנטיקער דור איז אַ פֿרײַער,
איך וויים ווי צו לעבן די וועלט:
סאָמעט איז מיר ניט צו טײַער,
טעאַטער וועלט קיין נאָכט פֿאַרפֿעלט.
אויף בעדער פֿאָלט גרויסע הוצאָות,
צום אויסשטעלונג פֿאָר איך אין פּאריז;
מיך אַרט ניט די אָלע הלוואָות,
זאָל זאָרגן דער, וועמעס דאָס איז . . .
און אַז ס׳קומט אויס ענג,
מע נעמט מאַנען שטרענג,
געפֿינט זיך וועקסלען צען מאָל אַזוי פֿיל;
דער וויטאָג איז זיי גרויס,
און איך לאָך זיי אויס —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

אַ מאָל איך פֿלעג וועלן מיט איינעם זיך קריגן,
פֿלעג איך מיר צעריין פֿון געשריי, פֿון פּעס;
און יענער צוריק האָט אויך ניט געשוויגן,
פֿלעגט זײַן בזיונות אין שול און גאָס.
אַז איך וויל הײַנט אַ מאָרדע אָנרײַבן,
און יענער זאָל ניט זידלען צוריק,
בעט איך דאָרט אַ מאָכער זאָל שרײַבן
אין צײַטונג אויף אים אַ קריטיק;
ער שילדערט אים אַף מיט די ביינער,
מיט וויצלעך באָפֿלעקט ער זײַן שם,
עס דערקאָנט אים יעדער אייַנער:
„אהא, דאָס מיינט מען דעם!". . .
ער פֿאַרלירט שוין זײַן טאָן,
קרעדיט וועלט ער אָן —
עס וועלט שוין פֿון אים אַ ווינטמיל . . .
הײַנט טראָכט דאָרט און קלער,
אַז מע וויסט גאָר ניט ווער —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

וואָס פֿאַר א נאַרישע שותפֿים א מאַל האָט געגעבן,
דום און ערלעך ווי א קאַלב —
א שותפֿות פֿלעגט האַלטן זייער גאַנץ לעבן,
נאָכן טויט פֿאַר די קינדער — דער געשעפֿט אויף האַלב.
אז איך וויל הײַנט א שותפֿות אָנצײַען,
אזעלכע פֿונקטן אין קאָנטראַקטן שרײַב איך אײַן,
אז אײדער דער בוים הייבט אָן בלײַען
זאָל דער וואָרעם אין עפּל ארײַן . . .
אז מיר נעמען פֿון מלווה אַף די וועקסלען,
וואָס מיר ביידע האָבן געלײַען אַפֿרײַער,
זע איך אזוי אויסצודרעקסלען,
אז זײַנער זאָל בלײַבן בײַ מיר . . .
איך נעם צו אויף גיך
דאָס געשעפֿט צו זיך,
און עס היים איך גיין וו֊ אַ֊ר ווייל;
דאָס געשעפֿט בלײַבט בײַ מיר,
אין מײַן בוזעם זײַן פֿאַפּיר —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

א קרעמער א בטוח, איך לײַ א הלוואָה,
בײַ מיר זײַן וועקסל האָב איך דאָך,
טו איך מיר דערבײַ א נײַוועלטישע המצאָה:
איך מאַך מיר זײַן חתימה אויף א וועקסל נאָך . . .
ווי נאָר די צײַט לויפֿט אַריבער,
ער באַצאָלט מיר מײַן געלט ביז א לעק,
דעם גוטן לאָז איך בײַ זיך איבער,
דעם פֿאַלשן — גיב איך אים אַוועק . . .
ער צערײַסט אים (וויל ער קאָן ניט דערקאָנען),
ער פֿרייט זיך, אז באַצאָלט האָט ער מיר;
דעם גוטן גיב איך אָן אויפֿצומאָנען,
נעם אַרויס אָן ערפֿילונגס־פּאַפּיר!
אז די חתימה איז ריין,
איז ער מודה אַליין,
און וויַיטער פֿרעגט מען ניט פֿיל . . .
און פֿאַר דער וועלט בלײַב איך פֿײַן,
איך מאַן דאָך נאָר „מײַן" —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

דאָמען־ערע איז הײַנט געשטיגן,
דאָם ווערט געוווּיגן אויפֿן האָר;
מיט דאָמען צו רײדן מוז איך זיך קליגן,
דען איך בין אַ מאַן פֿון דעם נײַעם דור.
עטיקעטע קענן זיי מוז איך שפּירן,
און רײדן מיטן טאָקט, מיטן טאָן;
אַ דאָמענקלייד איך זאָל באָרירן,
מוז איך גלײַך זאָגן „פֿאַרדאָן!"
איך האָב מיר שוין מײַנע באָקאָנטע,
מיר טרעפֿן זיך אָפֿט אויף אַן אָרט;
מײַן ווײַב ווערט דערפֿון אַ פֿאַרברענטע —
און טאָר נאָך ניט רײדן אַ וואָרט! . . .
זי זעט און פֿאַרשטייט,
ווּ איך בין פֿאַרדרייט,
און איך טו מיר אַלץ, וואָם איך וויל;
זי וויל טאָן אַ כליפּ,
פֿאַרבײַם איך מיטן ליפּ —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

וואָם פֿאַר אַ נאַרישע וועלט עס וואַר פֿאַר צײַטן —
צו דערקענען מענטשן איז געווען גאָנץ לײַכט;
דעם גנבֿ האָט יעדערער דערקאָנט פֿון ווײַטן,
דער עולם האָט פֿון אים די גאָם געווײַכט.
אָבער הײַנטיקע וועלט איז פֿיל קליגער —
דער גנבֿ איז בײַ מיר פֿאַרשטעלט;
איך מאָג זײַן דער גרעסטער באַטריגער,
וועט פֿון מיר ניט וויסן די וועלט!
געקליידט אויפֿן גבֿירישן שטייגער,
מיט אַ מאַרדערנעם פֿוטער אין גאָם,
אַ גאָלדענע קייט מיט אַ זייגער,
אויפֿן באָן פֿאָר איך אין פֿערווי קלאָם . . .
דערווײַל טרעף איך אָן
אַ פֿריץ אין וואָגאָן,
זײַן געלט באַקומען האָב איך פֿאַרטלען פֿיל;
דעם קונץ מאַך איך אָפּ,
אויף אַ סטאַנציע אַראָפּ —
און קלוג, און איידל, און שטיל . . .

די אמונה האָט אייביק געדריקט מיט צוואַנגען,
זי פֿלעגט זיי רק ווײַזן א קינפֿטיקע וועלט;
וואָס דעם מענטשנס הארץ פֿלעגט וואָס פֿארלאַנגען,
האָט רק די אמונה דעם וועג פֿאַרשטעלט.
אַבער איך קען מיר אַלעם ערלויבן,
וואָס מײַן הארץ געלוסט, דאָס דארף איך טאָן;
פֿרײַ פֿון גאָט און פֿון גלויבן,
פֿרײַ פֿון דעם בונד דער נאַציאָן.
פֿרײַ מוז איך זען צו לעבן,
פֿרײַ איז מײַן חבֿרס גלעטע;
צו דעם ציל מוז איך אייביק שטרעבן —
נאָר צו געניסן די וועלט.
מײַן הארץ איז גאָט,
איך האָלט איר געבאָט,
קיין זאַך האָלט נישט אָפּ, וואָס איך וויל;
געווינסן — איז א שפּיי,
פֿון אמונה בין איך פֿרײַ —
נאָר קלוג, און איידל, און שטיל . . .

צען, 1888

ר׳ יעקב משלם

הכבשה הזאת חולבים את חלבה וגוזזים את צמרה בחייה, ופושטים את עורה במיתתה
(מדרש יקמואל)

>אוי,< דער יִיד אין שול א שטאָט מוז ער דינגען צי קויפֿן,
בה״ב אין די פּושקעס — ווי קען זײַן פֿאַרפֿעלטע?
אויף די אַלע ראַסקלאַדקעס זײַנע רובעלעך לויפֿן,
חזנים, שמשים שיק רגל-געלט.
הײַנט פּורים — מגילה-געלט, מחצית השקל,
שבת, יום-טובֿ — גאָר א טאָרג פֿאַר דער קריאה,
דער שמש אויף דער בימה (ווי דער מעקלער מיטן שטעקל),
צאָל „גילדוין״ און „גילדוין״ פֿאַר דער קלענסטער עליה.
אַן אַנדערער, וועָן ער וויל גיין אין קירכע,
האָט ער פֿרײַ זײַן וועלט,
עס קאָסט אים נאָר א האַלב>ע< שעה טירחה,

אבער ניט קיין גראשן געלט!
און דער ארעמער ישׂראליק>ל< מוז קויפן בילעטן
אויף דעם פֿרעמדן טעאטער דער וועלט,
ווילסטו, יידל, דאוונען, ווילסטו גאט בעטן?
טאָ גיב זשע, ברודער, געלט!

אוי, סמאקטשעט, חברה, סמאקטשעט דעם יידן!
<אויף> דערויף זיצט איר ניט פֿויל . . .
דאָס איז א ווייכינקער ביינדעלע, פֿול מיט זאפֿט,
וואָס צעגייט דאך פֿראסט אין מויל . . .

דער יידל, אז ער ווייל נעבעך קויפֿן א פֿונטעלע פֿליים,*
(דען ער האט שוין קיין קרעפֿטן פֿון די טרוקענע ברויט,)
מוז ער צאָלן קאראבקע מיט זיבן ביטערן שוויים,
ער גריזשעט די ביינער און אים שינדט מען די הויט . . .
דער גוטינקער חופר, מיט די ליבהאַרציקע נאמנים
מיט די גראבע בייכער, מיט די קערקלעך די דיקע —
מע באַרײַסט דעם געמיינעם, ער האט דאך שוין קיין פּנים,
איבער די שעפּסעלעך לומען זיך די חיות די דזשיקע . . .
אן אנדערער פֿאר פֿינף צי זעקס קאפּייקן
באקומט ער פֿלייש דיק און פֿעט,
פֿארשפּאַרט נאָר אויך זאלצן פֿלייש און ווייקן,
א געשמאק אים אין מויל, און אין בויך — א זעט.
און דער יידל, וועמען אין זיבן הײזל פֿלאקערט א שריפֿה,
וואַרעמט זיך נאָר יעדערער פֿון קעלט,
ווילסטו פֿלייש עסן, און דווקא ניט טריפֿה,
טאָ גיב זשע, ברודער, געלט!

א, פֿיטערט אײַך, חופֿרים, אויף די יידישע לאַנקע!
פֿאר אײַך איז דאָ א גליק . . .
דאָ איז א גרינע פּאשע און א הויכער גראָז,
אקסן וועלן דאָ פֿעט און דיק . . .

דער יידל — פֿולע בתי־מדרשים, מיט די אלע ישיבות
שלעפּט ער אויף זיך אן א שיעור, אן א ברעג;
אי ליכט, אי קעראָסין, אי אלע וויצילע נדבות,

---

* = פֿלייש.

אי פֿודן ווײַס ברויט, אי די גאַנצע וואָך — טעג.
הײַנט אָפּגעגטע עילויים, יישובֿישע חתנים,
פֿאַרזעסענע בחורים, און אַלטע פֿרושים,
קינפֿטיקע מגידימלעך, מלמדים בין הזמנים,
מנהלים, משגיחים, מיט די אונטערשמשׂים . . .
אַן אַנדערער איז פֿרײַ פֿון אַלע לאַסטן,
קיין שטיינער ליגט אים אויף זײַן וועג,
זײַן רובל עודף בלײַבט בײַ אים אין קאַסטן,
קיין פֿרוש — וואָכער, קיין קלויזניק — טעג.
און דער אַרעמער ישׂראָליקל ווערט אויסגעריסן
פֿון דעם הויקער, וואָס הינטן וואַקסט אויס;
ווי ער וויל נעמען אין מויל נאָר א ביסן,
רײַסט דער הויקער פֿון הינטן אַרויס . . .

א, רײַט אויף דער קליאַטשקע, חבֿרה קבצנים,
רײַט, פֿל־זמן זי לעבט! . . .
הענגט זיך אָן, דאַרמאָיעדניקעס, ווי פֿיל איר ווילט!
די קליאַטשקע — זי טוט און שלעפּט . . .

דער יִיד, אַז ער ווערט געלאָדן אויף א שׂימחה א מאָל אין א חודש,
נעמט מען אים באַרײַזן, ווי ער עסט נאָר אָפּ פֿיש —
בעטערס, און סאַרווער, און אַלע פֿלי־קודש,
און פֿופֿצן קבצנים מיט די טעלער בײַן טיש . . .
אויף זעקס שעה נאָך אָנאַנד ווערט ער פֿאַרזעסן,
געדריקט און געקוועטשט — שוויץ, מחותן, שוויץ!
ער וויל נעבעך שלאָפֿן, דאָ נייט מען אים עסן,
דעם מאָגן פֿאַרדאַרבט ער, און פֿאַרקילט זיך פֿון היץ . . .
אַן אַנדערער, אַז ער ווערט ערגעץ געלאָדן,
געניסט ער פֿאַרגעניגן פֿיל דערבײַ;
ניט זײַן קעשענע לײַדט דערבײַ קיין שאָדן,
ער עסט און טאַנצט, און שטענדיק — פֿרײַ!
און דער אַרעמער ישׂראָליקל קען נימאָלם גענישן
פֿאַרגעניגן פֿון זײַן שטיקל וועלט;
ווילסטו זיך פֿרייען? טאָ ווער אויסגעריסן!
און גיב נאָך, ברודער, גענלט!

א, סמאָקטשעט, חבֿרה, זייגט בײַ דעם יִידן!
זייגט און ציט די בריסט! . . .

שוין טויזנטער יאָר אַז איר זייגט און איר בײַסט —
אַנטווײַנען וועט מען אײַך אייביק ניסט*. . .

דער יידּ, אַז ער וועלט שוין זאָט מיט בזיון, מיט בושה,
ער קען שוין ניט אויסהאַלטן און פֿאַרלאָזט שוין זײַן וועלט,
געפֿינט זיך נאָך דעמאָלם אַ חבֿרה־קדישא,
מע באַגזלט די יתומים און מע רײַסט קבֿורה־געלט . . .
אַז ער האָט געלאָזן ירושה פֿאַר זײַנע עלנטע קינדער,
געפֿינט זיך אַ חבֿרה, וואָס מע שטעלט זיי בדלות;
אויפֿן בית־עולם די שמשים, די גבאיטעס באַוונדער,
צאָל זיי פֿאַר גערטעלע, פּאָדעשקע, פֿאַר סוויווע און טלית.
אַן אַנדערער, אַז ס׳קומט זײַן צײַט צו שטאַרבן,
קיין חבֿרות פֿון אים אַ האָר געניסן;
מיליאָנען געלט מאָגן די קינדער אַרבן,
זײַן גראָב, זײַן ערד גיט מען עם אומזיסט.
און דער אַרעמער ישׂראֵליקל קען קיין מנוחה ניט קריגן,
אַפֿילו ווען ער לאָזט שוין די וועלט;
ווילסטו, יידּ, שטאַרבן, ווילסטו אין דער ערד ליגן,
טאָ גיב זשע, ברודער, געלט!

אַ, לופֿעט, חבֿרה, חבֿרה־קדישא!
אויף דערויף זײַט איר דאָך געבוירן . . .
שערן און מעלקן איז גוט, ווען דער שעפּט לעבט,
און שינדן — ווען ער איז טויט . . .

צען, 1888

שיבת־ציון

שאי סביב עיניך וראי נקבצו באו לך וכו׳
(ישעיה מט, 18)

וואָס זע איך דורך די שויבן?
עס פֿליען אַן ווי טויבן
מײַן יוסף, מײַן בנימין קלאָפּן אין מײַן טיר!
אָך הימל, גאָט, די ווונדער!
איך זע דאָך מײַנע קינדער,
די ליבסטע, די געטרײַסטע קומען אַן צו מיר!

* = נישט.

אַוועק אַזוי פֿיל יאָרן,
געמיינט איך בין פֿאַרלאָרן,
אַן אַלמנה אַ פֿאַרוויסטע — ליידיק בײַ מײַן טיש . . .
מיט אײַך ווי איז געגאַנגען,
צײַט מע האָט אײַך געפֿאַנגען?
וואָס מאַכט יהודה און אפֿרים? גיט מיר אַ געזונט!

אויף גאָט ניט ליאַרעמט, קינדער!
אָט דאָס איז גאָטעס וווּנדער:
די פֿינצטערניש ווערט שטאַרקער, איי עס ווערט טאָג!
בײַ דער ערשטער גאולה
איז דאָס אויך געווען די פֿעולה:
דער לאָסט צו לעצט ווערט גרעסער, אַז משה שרײַט מיט קלאָג!
מע איז אײַך דן לחובה,
און דאָס איז גראָד אַ טובֿה,
איר זאָלט בויען אײַער צענטער דריקט מען אײַך מיט נויט;
די נביאים וואָלטן אײַך ניט טרײַבן,
וואָלט איר דאָרט פֿאַרבלײַבן,
און אײַער בונד און נאַציאָנאַלנאָסט בליבט דאָך אומגעבויט!

עס לאָכן מײַנע שׂונאים:
וואָס האָט עס פֿאַר אַ פּנים,
אַז עטלעכע קליינע יידלעך טרעטן אַן מײַן פּאָל?
צי קען מען זיי דען טרויען?
צי וועלן זיי דען בויען
מײַן יישוב, מײַן באַווינונג, ווי עס איז געווען אַ מאָל?
ניין! דאָס מוזט איר פֿאַרגלײַכן
צו די גרעסטע טײַכן —
פֿאַנגען זיך אָן ווי אַ שנירל, פֿון אַ קליינעם קוואָל;
עס פֿאָלן איר צו שטראָמען,
ביז עס שטײַגט איר נאָמען,
און אירע מאַקסטן מיט די זעגלען גלענצן איבעראָל!

אַהער קומט, יענע יאָרן!
איך בין יונג געווׂארן,
איך וואַרף אַראָפּ מײַן טרויער, אַהער — מײַן זײַדן קלייד! . . .
פֿול ווערט מײַן הויז ווידער,
עס הייבט דאָס האַרץ, די גלידער,

פֿיל פֿון מײַנע קינדער פֿאַרן אַן מיט פֿרייד!
פֿון שׂימחה טרערן פֿליסן,
לאָזט מיך האַלדזן, קושן,
רוט אײַך אויס בײַ מיר די ביינער, מײַנע הערצנסגעסט!
איר וועט בײַ מיר קריגן
אַלע פֿאַרגעניגן,
איר וועט ניט וויסן פֿרעמדע טישן, נאָר די מוטערס קעסט!

אָט דיזע יונגע מענטשן
וועט די וועלט זיי בענטשן,
פֿאַרלאָזן הײַזער, גיטער, גלאַנץ און גליק און פֿרײַ!
מענטשן געשטודירטע,
הויך ציוויליזירטע
ווילן זײַן קרבנות פֿאַר דעם גאַנצן פֿלל! . . .
זיי האָבן זיך באַשלאָסן
אויף אַלערלײ פֿאַרדראָסן,
נאָר אָפּצוווארפֿן אַלע שטייגער וואָס ליגט אויפֿן וועג;
צו לײַדן שווערי‌קײטן*
ווי אין משהס צײַטן,
און זייער נאָמען בלײַבט מיט עזראס ביז די לעצטע טעג!

צען, 1888

שיבת ציון

מה־זאת עיני תראינה!
כיונים תעופינה,
יוסף ובנימין על דלתותי שוקדים;
ראיתי את־לא פללתי,
בני אשר גדלתי,
מחמדי, יקירי, את־אמם פוקדים;
חלפו שנות אלפים,
נואשתי כבר מחיים,
ואני שכולה וגלמודה, בני יצאוני;
ספרו לי התלאה,
בגולה אתכם מצאה,
ושלום אחיכם, בית יהודה, הלא תודיעוני.

* = שווערי‌קייטן.

אל תרגנו ואל תיראו,
כי דרכי אל נפלאו,
בטרם יאיר שחר תגדל חשכת ליל;
במצרים כזאת קרה,
אל משה זעקו מרה,
לחצם טרם כלה, עוד הגביר חיל;
צר יעות צדקתם,
ובזאת יחיש גאולתם,
גזל משפט יאלצמו עלות מעמק בכא;
לולא יד מדהבה,
שכבו למעצבה,
ואבן פנה למוסדות עוד לא הונחה.

אויבי לי ילעגו,
כי שבי גולה שגו:
„המאלה מתי מספר עדנה תהיה לי?
החם יבנו נהרסות?
ישכללו השתות,
ירימו קרן ישעי, הודי וחילי?"
הביטו נהרות איתן,
כמעין קטן צאתן,
כחוט השני מפכים מים, עדי גאה גאו;
ופלגים מכל רוח,
אל פיהו יגיח,
ואלפי תרני צי אדיריו רום יתנשאו.

שובנה שנות קדומים,
שבתי לימי עלומים,
הלאה בגדי אבלי! הבו מכלולי!
נמלא כל ארמוני,
האח! מה רב ששוני!
בני, בגיל ותרועה, שבו לגבולי;
פרי בטנה אם חובקת,
בדמעות גיל נושקת,
פה תחלצנה עצמותיכם, אורחי קרואי שם;
בצלי שאננים,
תרוו מעדנים,
לשולחן זרים אל תצפו, בלתי ארוחת אם.

הן אלה שבי גולה,
יברך זכרם סלה,
פאר בית תחכמונם עתה יעזבו;
משכילים בכל תושיה,
רבי העליליה,
על מזבח אהבת עמם את־נפשם יקריבו!
לשאת בעול משאה,
לסבל עמל ותלאה,
למען סקל כל אבני נגף וצורי מכשלה;
לבנות עז חומתה,
כעזרא ותרשתא,
ושמם ינון כשם עזרא עד דור אחרון, סלה.

הערצן־שלימלען

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א, 27)

במי נמלך? וכי היה לו שותף להקב״ה, במעשה בראשית (מדרש רבה)

„הערט נאָר, שלאָנגען, קראָקאָדילן,
אויך שקצים, רמשים, דאָ אויף דער ערד!
בערן, לייבן, שפּינען, גרילן,
וועלף און טיגער, אָקסן, פֿערד,
אָדלער, פֿאָווע, הינט און אַפֿן,
אין איינע רייע זיך צעשטעלט!
איך וויל פֿון אײַך איצט באַשאַפֿן
עפּעס נײַס אויף מײַן וועלט.

אויך די פֿייגל וועלכע שוועבן,
פֿון דאָס פֿײַנסטע ביז דאָס שפּור —
יעדעס טיר זאָל פֿון זיך געבן
איר כאַראַקטער און נאַטור.
איך וועל אויך פֿון מײַנע קוואָלן
שענקען שׂכל און פֿאַרשטאַנד,
דיוע אַלע מאַטריאַלן
וועל איך מישן אַלץ בײַנאַנד.

נאָך דער געשטאַלט פֿון אַן אַפֿן
און נאָך דעם בילד פֿון גאַט אַליין —
אַזוי וועט זיין דאָס נייס באַשאַפֿן,
און „מענטש" וועט זיין נאָמען זיין!
אויף דעם בילד בין איך רעדאַקטער,
יעדעס טיר — קאָרעספּאָנדענט,
פֿון אייך אַלע דעם כאַראַקטער
שעפּט דער „מענטש" — מיין אַבאָנענט!

אַלץ וועט מען אין אים געפֿינען:
אי וואָלף, אי לייב, אי הונט, אי קאַץ,
פּאַפּוגייען, פֿליגן, ביינען,
די נאַטור פֿון האַן, פֿון ראַץ!
אויך ווי איך וועט ער באַקלערן
וועלט און לעבן, שווארץ און ווייס,
קראַפּט און שטאָף, אויך הימלען, שטערן,
דענקען פֿיל, ערפֿינדן נייס". . .

אָט אַזוי האָט גאָט געראָפֿן
צו די ברואים פֿרייטיק פֿרי,
גלייך ווי ער האָט אַלץ באַשאַפֿן —
חיות, שרצים, פֿייגל, פֿי.
באַלד שטעלט גאָט אַוועק זיין פּאָרעם,*
אַלע טראָגן מאַטריאַל —
פֿון דעם העלפֿאַנט ביז דעם וואָרעם,
פֿון די פּרטים וועלט איין כלל.**

אָבער דיזע אַלע שטאַפֿן,
האָט גאָט ליידער ניט צעמיסט***
מענטשן וועלן נאָר באַשאַפֿן
וואָס אין האַנט אים פֿרייער פֿליסט —
דעם קומט אָן פֿון פֿערד אַ חלק,

* = פֿורעם.

** „און אַזוי איז דער פּשט פֿון די פּסוקים: 'ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו וגו' ויאמר אלהים' האָט געזאָגט צו זיי (צו די חיות און בהמות און שרצים, וועלכע שטייען געראָדיקן אין דער פֿריערדיקן פּסוק), 'נעשה אדם' לאָמיר צוזאַמען מאַכן אַ מענטשן, דאָס הייסט: יעדער זאָל געבן פֿון זיין כאַראַקטער און איך — פֿון מיינעם, צוזאַמען וועט עס ווערן אַ צונויפֿגעמישטע באַשעפֿענישׂ, וועלכע מע וועט עס רופֿן 'מענטש'" [צונזערס הערה].

*** = צעמישט.

בלײַבט ער פֿערדסקאָפּ ביז אין טויט;
דער איז גוט און פֿײַן און הייליק —
פֿון גאָטס טייל איז ער געבויט!

וואָלט גאָט דיזעם גוט צעמיסן,*
וואָלטן מענטשן געווען גלײַך,
זינענם וואָלטן זיך אויפֿגיסן
ווי די טראָפֿנס אין א טײַך.
אָלע מענטשן וואָלטן שטימען
און אויך שטרעבן צו איין ציל,
אין כאראָקטער — קיין שום סימן,
איין געשמאַק און איין געפֿיל!

בײַ די מענטשן די מיליאָנען
אומאײַנשטימונג וואָלט געפֿעלט,
נאַציאָנען, רעליגיאָנען
וואָלט נאָר איינס זײַן אויף דער וועלט!
גלײַכע גוטע, גלײַכע שלעכטע,
אָלע ווי פֿון איין פֿאַבריק —
קיין געראַכטע, אומגעראַכטע,
קיין שוואַרצע האָנט, קיין אונטערדריק!

אויך די פֿרויען — גלײַך געזאָנען,
פֿונקט געשטימט, געהאָרמאָנירט;
מאָן און ווײַב — גלײַכע פֿערזאָנען,
גטן וואָלט נישט עקסיסטירט . . .
גלײַכע נעזער, גלײַכע צורות,
שיין און מיאוס — אָלץ אַראָפּ!
די וועלטן — ספֿרים, מענטשן — שורות,
אָלע זינענם — ווי איין קאָפּ!

עס איז אָבער ׳זוי געפֿעלן,
מענטשן זאָלן גלײַך ניט זײַן;
ער זאָל זיך פֿון הימל קווילן,
ווען ער קוקט זיך אויף זיי אײַן . . .
איינער רײַסט זיך מיט דעם צווייטן,
זאָגט דער „יע", זאָגט דער פֿונקט „ניין!"

---

* = צעמישן.

קין זאָל אַלץ הבֿלען נייטן:
„גלייב דו, וואָס איך גלייב אַליין!". . .

דערום האָט גאָט די אַלע שטאָפּן
דאָרט אין פֿורעם ניט צעמיסט,*
מענטשן ווערן נאָר באַשאָפֿן,
וואָס אין האָנט אים פֿרייער פֿליסט!
און ווען איך זע סאָרטן מענטשן,**
יעדנס הארץ ווען איך באַטראַכט,
קען איך גלייך דעם שטאָף אַפּגרענצן,
פֿון וועלכעם דאָס איז געמאַכט . . .

דען דער מענטש, וואָס זיינע שטאָפּן
פֿון א חיה — מער פּראָצענט,
זעט מען פֿון זיין פֿירונג אָפּן,
פֿון כאַראַקטער ווערט דערקענט . . .
מערער הונט — איז מערער חציפֿות,
מערער שלאָנג — איז מערער גיפֿט,
מערער קאַץ — איז מערער חניפֿות,
מערער גאָטהייט — מער פֿאַרטיפֿט.

ד'רום וועל איך אייך שילדערן געבן,
הערצער שליסן ניצן זיי,
דינען קענען זיי בייַן לעבן,
וויסן מענטשן אַלערליי!
אייגער וועט זיך פֿאַרמאַסקירן,
וועט דאָס אויכעט זיין אומזיסט —
אייַער אויג וועט שוין דערשפּירן,
וועלכע שטאָף דאָרט איז פֿאַרמיסט!***

זעט איר דאָרט דעם עזות-פּנים,
פֿירט די שטעטל פֿאָרן נאָז,
און די שטעטל, די נאַראָנים,
ציטערט פֿאָר אים ווי א האָז?
קוקט אין אים ווי אין א שפּיגל,
זעט איר עפּנטלעך דעם פֿאָקט:
עם טרעפּט גראָדע וואָלף אין טיגל,
און די שטעטל — שעפּסעקסטראָקט . . .

---

* = צעמישט. ** = מענטשן. *** = פֿאַרמישט.

דער שפּאַצירט מיט צוואַנציק מיידלעך —
האָט אַ שטאַרקן אַפּעטיט;
אוכאַזשעוועט אַרום די קליידלעך,
שלינגט די סלינע פֿון איר טריט . . .
לאָכט פֿון אים נישט, זײַט געדולדיק!
ער וועט מענער גאַרנישט טאָן,
ער איז גאָר דערײַן ניט שולדיק,
עם טרעפֿט גראָד עקסטראָקט פֿון האָן! . . .

זעט איר דאָרטן דעם מבֿקר —
פֿאַלמעסט יעדע נײַע וועלט,
גראָבט אין ספֿר מיט אַן אָקער,
מאַכט פֿון יעדערן אַ טערק?
אויך מחברים פֿון די קבֿרים
שוינט ער ניט, כאָטש נעם און פֿלאָץ!
דאָס איז אַ מויז צעווישן ספֿרים —
דראַפּעט . . . ביז עס קומט אַ קאַץ!

זעט איר דאָרט די אָרעם מיידל,
שינדט פֿון פֿאַטער אַף די פֿעל —
אַלע וואָך אַ נײַע קליידל,
טאַנצט רק נאָך יענע מאַמזעל?
טשעפּעט איר ניט! זאָל זי פֿאָרן,
ביז אין בלאָטע בליַיבט איר פֿור . . .
זי איז שוין אַזוי געבאָרן —
אַבעזאַנע פֿון נאַטור . . .

יענער שײַנט צו זײַן געבילדעט,
לאָכט און שפּאַט פֿון רעליגיאָן,
פֿרום זײַן הייסט בײַ אים „פֿאַרווילדעט",
שיט אויף משהן שוואַרצע מאָן;
רעכנט אים נישט פֿאַר קיין גיבור!
ער וויים ניט זעלבסט זײַן פֿלוידערײַ,
פֿרעמדע דומהייט רעדט ער איבער —
דאָס איז גרינטלעך פּאָפּוגײַ. . .

יענער גיסט מיט וועלק ווי רעגן,
קיינעם האָט ניט קיין סיסטעם:
רעדט פֿאַר יישוב, אויך דערקענען —

קלערט ניט, ברידער, וועגן עם!
ער איז גרינדלעך „פוי" געבאָרן,
תלמוד רעדט שוין וועגן איר,
נאָך איז ניט דערקלערט געוואָרן,
אויב בהמה אָדער טיר . . .

דאָרט א שכנה פֿירט רכילות,
גוטע־פֿרײַנד וועלן אין קריג,
מיט קאָזאַלעס, האָווארילעס,
און באַרעדט א קינד אין וויג, —
דאָס איז א שפּין, א האָר ניט בעסער,
אין די פֿליאָטקעס איז איר קראָפּט!
בויעט און בויעט אין לופֿטן שלעסער,
ווי שפּינוועבעכץ האָט די רייד א האָפּט . . .

דאָרטן זעט איר דעם בלוטזויגער,*
ער ברענגט גאָר פֿילע אין גרוים נויט!
בלוט צו זויגן איז זײַן שטייגער,
רײַסט פֿראָצענט פֿון לעבעדיק, פֿון טויט;
באַטראַכט עם נאָר גאַנץ געדולדיק,
זעט זײַן גאַנג, זײַן טריט, זײַן שפּור,
וועט איר זען: ער איז ניט שולדיק —
דאָס איז פֿיאָווקע פֿון נאַטור . . .

יענער פֿלוידערט אָן ממשות,
צווינגט מיך הערן, לאָזט ניט אָפּ,
מיר פֿאַלט פּשוט צו חלשות,
ער האָט מיר שוין פֿאַרדולט מײַן קאָפּ!
קלאַפּט מיך רק איבערן אָרעם:
„הערט אָקאָרשט!" — וויים איך שוין באַלד,
אז דאָס איז פֿרײַסל נאָך פֿון פֿאָרעם,
קריכט אין אויער איבער גוואַלד . . .

יענער ווויגט דאָרט אין א שטעלכל,
אויך קיין קישן אויפֿן בעט,
זעט, זײַן היטל האָט א פֿעלכל,
בעט זיך שבת אויף א פּלעט.

---

* = בלוטזויגער.

צען טויזנט האָט ער אַוודאי,
יורשים וואַרטן אויף זײַן שמאַלץ —
בײַן באַשאַפֿונג טרעפֿט אים גראָדע
חלק חזיר מער פֿון אַלץ . . .

זעט די ווײַבל, די מאַזעפּע!
א וואַלף ברעכט, ווען ער עסט איר אויף . . .
דרײַ ארשין לענג האָלט איר שלעפּע —
לייגט דעם רעיון נאָר דערויף,
זײַט נישט, בריידער, ׳זוי טשיקאַווע!
זי איז ניט שולדיק מיט דעם גאַנג —
זי איז גראָד געבאָרן פֿאַווע,
די קעפּל — קליין, דער ווייַדל — לאַנג . . .

יענער דרוקט אָפֿט אָפּ א פּשטל,
שירים שיקט ער אויך אין בלאַט,
שרײַבט אין ציַיטונג פֿון זײַן שטעטל —
גאָר א פּאָלנער ליטעראַט!
דאָס איז קאַטשקע — אַלץ צו ביסלעך;
שווימען, פֿליען, אויכעט גיין,
קוקט זשע, בריידער, אירע פֿיסלעך,
קען דאָס נימאָלס רעכט ניט שטיין . . .

זעט די אָרורה, אירע כליפֿן!
קוקט דעם צינגל — שוואַרץ ווי קויל!
ווילדע אויגן, בלאַע ליפּן,
סם מיט פּיענע שלאָגט פֿון מויל!
שילט און שרײַט און ברענט מיט צאָרן,
פּער און שוועבל פֿון מויל טריפֿט,
עס איז יאָשטשערקע פֿון געבאָרן,
אָך, ווי שעדלעך איז איר גיפֿט!

זעט איר דאָרטן יענעם גאָלן,
ער רעדט זיך גלאַט, סקלאַדנע, שטיל?
עם וועט שוין קיין מיטל פֿעלן
ווי צו שיסן דיר אין ציל . . .
אומגליקלעך ביסטו אַוודאי,
ווען דו קומסט אין זײַנע הענט —

בײַן באשאַפֿונג טרעפֿט אים גראָדע,
חלק פֿוקם אַ גרויס פּראָצענט . . .

זעט דעם דזשאַדזש דאָרט, דעם בלוטזויגער —
האַלט דעם דיסטריקט אין זײַן פֿויסט!
בלוט צו זויגן איז זײַן שטייגער,
סמאָקטשעט, ביז ער ווערט באָרוישט . . .
דעם גערעכטן מאַכט ער שולדיק,
און דעם שווינדלער לאָזט ער לויז!
קוקט אים גרינדלעך, נאָר געדולדיק —
איז דאָס בער נאָך פֿון צו הויז . . .

זעט איר אָבער יענעם מענצן* —
האָט אַ גוטעם, ריינעם האַרץ,
צדקה טיילט ער אָנע גרענצן,
פֿילט נאָר יענעמס פֿרייד און שמערץ?
פֿון אַ גזילה זיך פֿאַרהיטן,
ריין איז שטענדיק זײַנע הענט,
עס טרעפֿט גראָד פֿון גאָטעס זיטן
בײַן באשעפֿונג מער פּראָצענט.

נאָט אײַך, ברידער, הערצנס-שליסל,
וואָס צו אַלע קומט עס צו;
פֿללים זאָג איך אײַך אַ ביסל,
פּרטים איז פֿיל, ווייסט נאָר ווו . . .
גאָט, ברידער, זאָל אײַך באהיטן,
מיט חיות צוזאַמען זײַן!
פֿאַלט איר שוין אַרײַן אין מיטן,
שליסט עם אויף, און קוקט זיך אײַן . . .

איר זאָלט יעדן נאָר באַטראַכטן,
זײַן פֿירונג מיט זײַנע רייד;
דעם צו שעצן, דעם — פֿאַראַכטן,
ווייסט איר באַלד אַן אונטערשייד;
ווייסט נאָר גוט דערמיט צו שליסן,
וועט איר אייביק דאַנקען מיך;
אויפֿן קוק וועט איר שוין וויסן
וואָסער שטאַף איר האָט פֿאַר זיך . . .

חפֿ, 1889

* = מענטשן.

וואָס געפֿעלט אַמעריקע

פֿול דער קאָפּ מיט זיסע טרוימען
זיצט אין שיפֿ אַ יונגער־מאַן,
מיאום איז אים שוין געוואָרן
זײַן דעם צאָרס אַן אונטערטאַן.
האָט פֿינף יאָר געדינט דעם קייסער,
נישט געקוקט וואָס ער איז שוואַך;
אין מלחמה אויך געווען,
אויסגעליטן זיך אַ סך . . .

אויסגעדאַרט און אַנע קרעפֿטן
קומט ער שוין צוריק צום אָרט,
צו דער קרעטשעם, וווּ זײַן פֿאָטער
פֿילע יאָרן וווינט שוין דאָרט.
דאָ האָפֿט ער זיך אויסצורוען
פֿון די פֿינף יאָר דינערשאַפֿט,
אויסצוגלײַכן זײַנע ביינער,
וועלכע זײַנען מיד, פֿאַרשלאָפֿט.

פֿלוצלינג קומט אַן דער אוראַדניק,
שמידט אים פֿעסט אין קייטן אײַן:
„דער וואָס איז אַ נײַער שכן,
טאָר אין דאָרף אַ טאָג ניט זײַן!"
און מע פֿירט אים מיט רעסטאַנטן,
הענט און פֿים גאַנץ פֿעסט געשמידט,
ביז מע לאָזט אים אָפּ אין שטעטל:
„הענג זיך, טרינק זיך — אָרט אונדז ניט!". . .

עס פֿאַרנעמט אים פֿאַרן האַרצן
די ישרנות פֿון דעם צאָר:
אָפּגעדינט אים 'זוי פֿיל יאָרן —
ווי באַצאָלט ער אים דערפֿאַר?!
ער האָט בײַ זיך פֿעסט באַשלאָסן
ווערן לויז פֿון זײַן שוואַר האַנט,
נאָך אַמעריקע צו רײַזן,
אין דעם גוטן פֿרײַען לאַנד.

„בילדונג איז דאָרט הויך געשטיגן
('זוי האָט ער בײַ זיך געקלערט),

מענטשן פֿײַן, מיט כּאַראַקטערן,
וויסנשאַפֿט האָט דאָרט אַ וווּרט.
אָלץ וועט מען בײַ מיר געפֿינען:
אי גמרא, אי תּנך,
מאַטעמאַטיק און אָלגעבריע,
דײַטש, פֿראַנצייזיש גאָר אַ סך.

די אַרטיקלען פֿון 'המליץ'
מײַנע פֿלעגט די בעסטע זײַן,
מײַנע שירים אין 'השחר' —
לאָגיש, טאַקטיש, אייִדל, פֿײַן.
אין רעדאַקציע לייט־אַרטיקלען
איך זאָל שרײַבן, האָב איך געלט;
איך זאָל וועלן שטונדן געבן,
לעב איך גליקלעך אַפֿ מײַן וועלט."

אין אַ יאָר אַרום

דאָ אין ניו־יאָרק אין די סטריטן,
וווּ עס לײַכט די גועז בײַ נאַכט,
גיי איך מיר אַרום שפּאַצירן
אויפֿן טראָטוואַר פֿאַרטראַכט.
פֿלוצלינג טרעפֿ איך אָן דאָס מענטשל —
פֿינצטער־חושך, געל ווי ליים;
ער איז מײַנער אַ באַקאַנטער,
איך קאָן אים נאָך פֿון דער היים.

„וואָס זשע מאַכסטו, ליבער יוסף?
ווי זשע גייט עס דיר אין כּלל?
ביסטו גליקלעך דאָ אין ניו־יאָרק?
האָסט ערוואָרבן קאַפּיטאַל?"
„איך האָב — זאָגט ער — זיך דערוואָרבן
דחקות, דלות אָן אַ שיעור,
דעם העברעיש, מיט אַלגעברע,
מיט פּאָעזיע, גילט נישט היר . . .

זעקס מאָנאַטע זיך געוואַלגערט,
וווּ אַ טאָג און וווּ אַ נאַכט,
הונגער האָב איך אויך געליטן,

מיט מײַן בילדונג נישט געמאכט;
ביז דער נויט האָט מיך געצוונגען
וועלן ביגלער אין א שאָפּ,
זעכצן שטונדן זיך צו ברענען,
מיט דעם אײַזן קלאָפּ און קלאָפּ.

און מײַן באָם דער עקספּלוטאַטאָר
גזלט געלט ביי מיר אַוועק,
ווי א גרינער קומט צו פֿאָרן —
איך שלימזל גיי שוין סלעק . . .
דען דער באָם נעמט פֿון די גרינע
אַרבעטער פֿאַר האַלב אומזיסט,
וויל איך ביליקער ניט לאָזן —
רופֿט ער מיר שוין 'סאָציאַליסט'". . .

„גענוג! גענוג שוין די רעיונות
— הערצלעך גיב איך אים א בעט —
אָט איז דא א גראַנד-מוזעום,
קום, איך קויף דיר א טיקעט."
ווי מיר שטייען דאָרט א ווײַלע,
טרעטן פֿײַטער צוויי ערוים,
הייבן אָן זיך שטאַרק צו פֿײַטן,
אַלע קוקן: ווער נעמט אויס.

יוסף איז ערשטוינט געוואָרן,
ער האָט יאָנקען באַלד דערקענט,
יאָנקע האָט באַזיגט דעם צווייטן,
מיט די שוואַרצע גראָבע הענט.
„וואָס זשע מאַכסטו, גוטער-ברודער?
— פֿרעגט אים יוסף אַלעם פֿרײַנד —
פֿיל געהאַלט נעמסטו א מאָנאַט?
דו ביסט גליקלעך, ווי מיר שײַנט."

„יעדן מאָנאַט הונדערט טאַלער
— ענטפֿערט יאָנקעם באַסנשטים —
חוץ מתנות פֿון די געסטן,
און גיי שטענדיק פֿרײַ אַרום."
„איצטער זע איך — טראַכט זיך יוסף —

וואָס אַמעריקע געפֿעלט,
וואָס פֿאַר וועלט עס האָט דאָ בילדונג,
און פֿאַר וואָס מע צאָלט הויר געלט . . .״

מפֿ, 1889

חרטה פֿון חתנם צד

די שטעטל ניט־פֿריש, דאָרטן רוישט ווי אַ מיל:
מע לויפֿט צו די קרעטשעם די ווײַסע,
מע לויפֿט אויפֿן וווּנדער, דען יעדערער וויל
ווּיסן אויף ריכטיק די מעשׂה.

וווּיבער און מאַנסביל מע לויפֿט אויפֿן גאַס,
טאָפּטשען אין קויט מיט די שליורעס,
פֿלײַען מיט אימפּעט נאָר הערן די נײַס,
פֿון דופֿוס די ביטערע גזירות.

אָלע דאָרטן שרײַען: — ווויי אונדז און ווינד!
שׂרהקע, אַ פּשׂרע נשמה,
אַ יידישע טאָכטער, ר׳ נתנם אַ קינד,
זאָל ווערן אַ ווײַב פֿאַר אַ טמא!

נאָר מוידן אין קרעטשעם דאָרט שטייען אין קיך,
קוקן אויף שׂרהקען מיט קינאה;
סודען און שושקענען צעווישן זיך:
— שׂרהקע ווערט באָלד אַ קניאַגינע.

— שׂרהקעלע נתנם, אַט די אָלטע מויד,
די צורה פֿול מיט געלע פֿליאַמעס,
ווערט אַ קניאַגינע, אַט שטייט שוין די בויד!
ווּאָס זאָגט איר אויף נתן דעם שמשׂ?

— אַט דער לאַנגער קאָלטן, ער ווערט דאָך אַ שוועד
פֿון דופֿוס, פֿון פּריץ פֿון שטעטל!
אַ שליח מיוחד געקומען אַהער
און לייענט אויף פּויליש אַ צעטל!

— ערשט דאָ ניט לאַנג, מיט אַ חודש צוריק,
דער קניאַז ווען ער איז דורכגעפֿאָרן,

האָט ער אויף שׂרהקען געגעבן א בליק
און איז גלײַך פֿאַרקאָכעט געוואָרן!

— שטילער, איר חצופֿות דאָרט! שרײַט אײַנער אויס,
זיי פֿרייט נאָך די גזירה רעה!
א חורבן אויף יידן, דער גזר־דין איז גרויס —
זיי טוט נאָך די מעשׂה הנאָה!

— ווי איז דעם טאַטן, וואָס דאָרף דאָס צוזען,
וואָר זײַנען די מחותנים?!
קיין פּלה־באַזעצנס, קיין מנין פֿון צען,
קיין רומפּל, קיין קבלת־פּנים!

אומזיסט וואָס דער עולם דא טאָפּטשעט אין גראָז,
אויסגעטראַכט, פּוסט, בנאמנות!
דער אורח איז גאָר קיין שליח פֿון קניאַז,
ער האָט דאָ געמאַכט א ליצנות . . .

דער אורח איז גאָר א פּאָדריאָדטשיק א יוד,
בײַ אים האָט אַן אָקס זיך צעבראָכן,
פֿאַרריכטן דאָרף דויערן דרײַ שעה בײַן שמיד,
ער הייסט זיך א מיטאָג אויסקאָכן.

לאַנגווײַליק איז אים אין קרעטשעם די צײַט
דער קרעטשמער — א דראַנג און א פּלאָקן,
ער זעט דאָרט אַן אַלטע מויד שטיין אַן א זײַט —
שוואַרץ און געשטופּלט פֿון פּאָקן . . .

געפֿרעגט און באַקומען א תשובה דערויף:
זי איז פֿון נתנם טעכטער,
עם איז דאָ באַלד אויפֿן זינען ערויף
צו מאַכן א שפּאַס, א געלעכטער.

ער האָט דעם קרעטשמער פֿאַרטרויט באַלד א סוד
(פֿון קרעטשמער באַלד ווייסן שוין אַלע):
„דער דופּום איז שטערבלעך פֿאַרליבט אין דער מויד,
ניט אַנדערש זי מוז זײַן זײַן פּלה!"

דער קרעטשמער האָט איצט געשיקט נאָכן רבֿ,
צו קומען געפֿינען א היתר,
די חופּה איז מאָרגן, אום תשעה־באָב,
קיין יישוב־הדעת אויף שפּעטער.

דער רַבּ אויפֿן באַנק זיך געגעבן אַ זעץ
(אויף איין זײַט, איך בעט אײַך מחילה . . .),
דעם שטערן געגעבן אַ קנייטש און אַ קוועץ,*
געכאַפּט די מסכת מגילה.

ער זיצט און ער קלערט, און דער מוח אים טראָגט:
שווערלעך אַ היתּר געפֿינען!
כאָטש דער שליח האָט אים צוגעזאָגט —
ער קען דאָ שדכנות פֿאַרדינען . . .

„וען האָט עס דען די געשיכטע פּאַסירט?
וווּ איז אין פּינקס פֿאַרשריבן?
ווי קען זײַן דער דוכּס 'זוי פֿאַרפֿירט,
ער זאָל זיך אין שׂרהקען פֿאַרליבן?"

(אַט די פֿראַגן, לעזער קרוין, הער איך פֿון דיר,
פֿרעגט זיי מיט היץ און התּפּעלות;
לייג זשע נאָר צו איצט דײַן אויער צו מיר —
פֿאַלט אַראָפּ די אַלע שאלות.)

— צען יאָר צינדז שענקט ער פֿון דער חופּה אָן,
וועט אַלעמען שטעלן צופֿרידן;
וועט איר חלילה זײַן רצון ניט טאָן —
טרײַבט ער אַרויס אַלע יידן!

דער רַבּ ברעכט די הענט, קרעכצט און שרײַט:
— אַ גזירה מן השמים!
אַט איז געקומען אויף יידן אַ צײַט
ווי חורבן ירושלים!

וויניק האָט דינה געהאָט פֿון דעם שכם,
וועט זי איז אויפֿן גאַס געפֿלויגן?
ווי נעמט ניט אַ בתולה אַ מוסר פֿון דעם —
אויפֿרײַסן לײַטן די אויגן!?

און שׂרהקע נתנם זי הערט עס אַלץ אויס,
און שטייט מיט אַ זויערע מינע,
דאָך כאַפּט זיך איר אָפּט אַ שמייכל אַרויס —
זי וועלט דאָך דאָ באַלד אַ קניאַגינע!

---

* = קוועטש.

דער קרעטשמער מיט די באַלעבאַטים פֿון שטאַט
שרייַען צום רב: — גוואַלד, ביז וואַנען!?
דער אורח ער קאַנטשעט שוין עסן קאַמפּאַט,
ער הייסט שוין דעם פֿורמאַן זאָל שפּאַנען!

דער רב גיט אומגערן אויף שׂרהקען א בליק:
זי שטייט ווי א ליימענער גולם.
— א היתּר געפֿונען, רבותי, א גליק! —
אַן אישה איז א קרקע עולם!

מזל-טוב אַלעמען! — ווינטשט צו דער רב,
ר' נתן, באַלעבאַטים אַלע!
איר, מחותּנתטע, אַייך מזל-טוב!
דו, שׂרהקע, מזל-טוב כּלה!

ווו איז דער שליח פֿאַרט? ווו איז דער יידּ?
מע דאַרף אים די בשׂורה אַנזאָגן!
— עס איז שוין לאַנג פֿאַרטיק די אַקם בייַ דעם שמיד,
ער פֿאַרט שוין, ער זיצט שוין אויפֿן וואָגן!

קינד-און-קייט לויפֿן מיט אימפּעט, מיט רעש,
זאָגן דעם אורח די בשׂורה;
לויפֿן צום וואָגן, וואָס שטייט אויפֿן גאַס,
דער וועלט אַן א זאַק, די — א שליטע.

— א היתּר געפֿונען! מיט מזל זאָל זיין,
גערייסט דעם קניאַז, די מחותּנים,
דער זיווג זאָל עולה ל . . . — וואָס קען דאָ זיין?
דער אורח קערט גאָר אַף דאָס פּנים!?

— וואַרום — זאָגט ער — האָט איר אזוי פֿיל געטראַכט,
דער עולם, דער רב און ר' נתן?
ביז וואַנען איר האָט דאָ דעם היתּר געמאַכט,
האָט שוין חרטה דער חתן . . .

א טרייב גיט דער פֿורמאַן די וועג, ווי ער קען,
ניט-פֿריש בלייבט מיט זויערע מינעס,
שׂרהקע געבליבן א מויד ווי געווען,
דער עולם אַוועק זאָגן קינות . . .

ניט לאַנג האָט מען אונדז צו דער בילדונג געיאָגט,
פֿרומע קלאַגן אויף דער גזירה,

קבֿרים געריסן, תּהילים געזאָגט —
שקאָלעם פֿאַרברענען די תּורה!

אויף די אַפּיקורסים אַסיפֿות געמאַכט,
אַפֿגעגעבן זיי פֿאַר סאָלדאַטן,
פֿילע האָט מען אויפֿן פֿייַער געבראַכט,
מלחמות פֿון זון מיטן טאָטן . . .

א האַלבן וויעק יאָרן זיך שטאַרק אַפֿגעקריגט
דער יינגערער דור מיטן אַלטן,
איינער דעם צווייטן געוואָרגן, געשטיקט,
ענערגיש מלחמה געהאַלטן.

אז מיר זייַנען שוין געקומען צו א לאַד,
דעות אויף היתּר דערקליבן,
האָט מען שוין חרטה איצט פֿון חתנם צד,
מיר זייַנען ווי שׂרחקע געבליבן . . . סיוון תּרמט [כ״י]

צום באַווייַנען דיין בראָך, ציון

[די ערשטע דרײַ סטראָפֿעס פֿעלן אין כ״י]

צום באַווייַנען דיין בראָך, ציון,
בין איך דיין קלאָגטיר;
וועז איך טרויס פֿון דיין אויפֿבליִען,
בין איך די האַרפֿע פֿאַר דיר.

צו בית־אל איז מיין האַרץ געצויגן,
וווּ וווּנדער וואָר געשען;
מחנים, פּניאל, ריינע אויגן
האָבן דאָרט גייַסטער געזען.

גאָטעס פּראַכט רוט אין דיין טויער,
זייַן שכינה — בייַ דיר;
פֿונקט אַנטקעגן הימל־טויער
עפֿנט גאָט דיין הייליק טיר.

קיין זוכן איז דיר געווען נויטוועניק,
שטערן ברויכסט ניט מער —
גאָטעס ערע שיינט דיר שטענדיק,
דאָס אליין ליַכט דיר פֿיל מער.

איך וויל דאַרט מײַן האַרץ אויסגיסן,
30 וווּ צוריק א צײַט
פֿלעגט זיך גאָטעס [גײַסט] אויספֿלײַסן,
אויף דײַנע ערווײַלטע לײַט.

פֿאַר גאָטעס פּאָלאָץ פֿלעגסטו ניצן,
זײַן הערלעך טראָן שטייט דאָרט.
35 גאָט, ווי זאָלן שקלאָפֿן זיצן
אויף ציונס פֿירשטלעכן אָרט?!

איך וואָלט וועלן שוועבן, פֿליען
וווּ די נבֿואה וואַר,
וווּ פּראָפֿעטן אין דיר, ציון,
40 זענען גאָטס פּראָכט אָפֿנבאַר.

וווּ נעם איך פֿליגלען, מיט זיי ביידן
רײַזן אומגעשטערט?
איך וואָלט מײַן האַרץ אויף שטיקער שנײַדן,
האָלטן דאָס אין דײַנע ערד.

45 מיט מײַן געזיכט פֿאַל איך אַנידער
אויף דײַן הייליק ערד;
דײַן שטיין, דײַן זאַמד, אויך אַלע גלידער
שעץ איך און פֿיל זייער ווערט.

איך ווער ערשטוינט בײַ יעדער גראָבן
50 פֿון מײַנע עלטערנס אָרט;
בײַ חבֿרון ווערט מײַן גײַסט ערהאָבן,
בײַן הייל וווּ פֿיר פּאָר ליגן דאָרט.

הור ההר און בארג עבֿרים,
וואָס שטייען בײַ דײַן ברעג,
55 דאָרט וווּ צוויי באָרימטע קבֿרים —
לערער, באַלײַכטער די ווענ.

דײַן לופֿט פֿון לאַנד, גאָט, לײַכט אין האַרצן,
עס באַלעבט די זעלן גלײַך;
דײַן שטויב, דײַן ערד זײַנען געווירצן,
60 צוקער זים — דײַן יעדער טײַך.

מיר איז ליב צו גיין דאָרט באַרוועם,
אויף די בערג און טאָל,

אויף די אַלטע, פּוסטע חורבֿות
פֿון די פּאַלאַצן אַ מאָל.

65 ווי די פֿרוכֿים מיט דעם אָרון
ליגט באַהאַלטן דאָרט,
וועלכע רוען פֿילע יאָרן
אין דײַן העכסטן הייליקן אָרט.

איך שטירץ מײַן קרוין, רײַס די האָר מײַנע,
70 איך שילט דעם טאָג, די צײַט,
וואָס האָט פֿאַרשוועבט אויף ערד אומריינע
נזירים, די הייליקע לײַט.

קען מיר שפּײַז צום גומען קלעפּן,
ווען איך קוק מיך אום,
75 ווי די הינט פֿלייש אין מויל שלעפּן
פֿון דײַנע לייבן אָרום? . . .

קען איך פֿון טאָג הנאָה האָבן,
זײַן שײַן זאָל מיר זײַן ווויל,
ווען איך זע, עס טראָגן ראָבן
80 פֿלייש פֿון די אָדלער אין מויל?

געגוג אין קלאָגבעכער מיך טונקען,
האַלט שוין אָפּ עטוואָס!
איך בין געגוג שוין אָנגעטרונקען
זאָט פֿון דײַן ביטערן פֿוס!

85 דערמאָן איך שומרון, איז דער בעכער
געגוג ביטער — אַ שרעק!
אָבער, ציון, שטייסט פֿיל העכער,
דאָ זופֿ איך די הייוון פֿון דעק . . .

ביסט פֿולקום שיין און העכסט געפֿעלן,
90 סימפּאַטיש און באַליבט,
די זעלן פֿון דײַנע געזעלן
זײַנען מיט דיר שטאַרק פֿאַרקניפּט —

פֿרייען זיך פֿון טיפֿן הערצן,
ווען דו שײַנסט אין פֿלאָר;
95 ביסטו וויסט — לײַדן זיי שמערצן,
וויינען — דײַן אומגליק קומט פֿאָר.

פֿון דער תּפֿיסה שטרעבן, קוקן
אַלע נאָר צו דיר,
יעדערן זעט מען זיך בוקן
קעגן בית־המיקדש־טיר.

דײַן סטאָדע, וואָס איז לאַנג פֿאַרטריבן,
צעשפּרייט אויף בערג און טאָל,
ביסטו זיי אין זין געבליבן,
געדענקען דײַן טשאָרם פֿון א מאָל.

דאָרט בײַן פֿאַרקאָן, בײַ די ברעגן
זעט מען זיי רק שטיין,
קלעטערן אויף דײַנע צוויגן —
פֿילײַכט קען מען ארײַנגיין.

איז דען פֿתרום [?] אַדער שנער,
גלײַך צו דײַן מאַניר?
אויך די געטער מיט די דינער
צום אורים ותּומים בײַ דיר?

געפֿינט מען גלײַך צו די נביאים
בײַ די אַלע ליַיט?
די געזאַלבטע, די לויים,
די לידער פֿון יענער צײַט?

גאָט וועט פֿון דיר ארויסטרײַבן
געטער דורכן טיר,
דײַנע קרוינען וועלן בלײַבן
פֿעסט אויף די פֿירשטן בײַ דיר.

גאָט ערווײלט פֿון אַלע לענדער
א רעזידענץ נאָר דיך,
ווויל דעם וואָס קלײַבט אוים געשווינדער
דיר פֿאַר א ווינונג פֿאַר זיך! . . .

ווויל איז דעם וואָס האָט בטחון,
האָפֿט און וואַרט די נאַכט,
זען דעם טאָג ווי ס׳וועט אויפֿברעכן,
דײַן זון וועט אים שײַנען — א פֿראַכט!

זען דײַן פֿאָלק שײַנען ווי בלומען,
אַראָפּ דער פֿראָסט, דער אײַז;

זיי וועלן יום־טוֹב צו דיר קומען,
ציון וועלט יונג איבער נייַם.

פּאָלטאַוע, ערבֿ תשעה־באָב תּרמט [פ"י]

דער געצוווּנגענער דיכטער

געוידמעט מאָריס ראָזענפֿעלד

א דו גרויסער, זיסער דיכטער,
דיכטער פֿון געבאָרן,
כ'הער עס ריכטן דיך יעצט ריכטער
„ביסט אַנדערש געוואָרן".

קענסטו דען זיך איבערמאַכן?
קענסט דען אַנדערש ווערן?
וווּ דער שטאַרקער דריקט דעם שוואַכן,
זינגסטו דאָן מיט טרערן.

טיף פֿון דײַנע הערצנס קוועלן
פֿליסט דײַנע געפֿילע;
אין דײַן זינגען, אין דײַן טרעלן,
הערט מען קרעכצן שטילע.

אין די פֿעלדער, אויף די ראָזן
האָסטו ליב צו זינגען,
פֿרײַהייטלידער זאָל דיר בלאָזן
לײַכט אויף דײַנע לונגען.

זעסטו קעגן דײַן געווײַן,
ווען עס לײַדן שוואַכע —
זינגסט! דו ווילסט דײַן האַרץ אויסגיסן,
אין דעם קרעכץ ליגט ראַכע.

אין א לאַנד פֿון דעספּאָטיזם
האָסטו זיך ערצויגן,
וווּ די אַנטיסעמיטיזם
מאַכט בלינד העלע אויגן.

איבער ביימער פֿון לבֿנון
האָסטו דאָן געשפּרונגען;

פֿלעגסט זיך אַן דיין פֿאַלק דערמאָנען,
ציונס לידער זינגען.

הערצער פֿלעגסט דאַן דו צוציען,
באַצויבערן די זעלן;
טרויעריקע מעלאָדיען
שלאָגסטו דאַן אין טרערן.

דורך א בליק פֿון א נאַכטאיילע
ווערסטו וויַט פֿאַרטראָגן,
און דער שיקזאל אין איין וויילע
שפּאַנט דיר אײַן אין וואָגן.

אין דיין מויל ליגט יעצט אַן אײַזן,
ציסט א לאָסט א שווערן,
א געזינדל מוזסטו שפּײַזן
מיט דיין שוויים פֿון שטערן.

פֿלאָגסט זיך גלײַך מיט דיינע ברידער
אין א שלעכטער לאָגע,
דערום הערט מען פֿון דיר יעצט לידער
פֿון דער ארבעטס־פֿראָגע.

דו קענסט זיך ניט איבערמאַכן,
קענסט ניט אַנדערש ווערן;
ווי דער שטאַרקער דריקט דעם שוואַכן,
זינגסטו דאַן מיט טרערן.

דען דער דיכטער איז געצוווּנגען
זינגען פֿון די טרעלן;
וואָס דריקט אים אויף די לונגען,
גיסט ער אויס אין טרערן.

פֿא, יאַנ׳ 24, 1890

די וואַנדער־פֿייגל

נאַכטיגאַלן, קאַנאַריען,
די בארימטסטע אין דער וועלט,
זיינען היר יעצט אַנגעפֿלויגן,
לויפֿן פֿון די שטאַרקע קעלט.

פֿול מיט טרערן אין די אויגן
לאָזן זיי דאָרט זייער נעסט,

דען דער קערפער איז צו איידל
איבערטראגן זאלכע פרעסט.

פרעסט און קעלטן, גרויסע שנייען,
וואס אין רוסלאנד עקסיסטירט —
פייגלעך פאלן טויט פון ביימער,
אלעס גליווערט, אלעס פרירט.

אלע זיינען הינ געקומען,
ליטעראט, אקטיאר און פאעט,
גרויסע זינגער אויף דער בינע,
פרײַנד דער נאציאנאליטעט.

פילע קרעפטע, שטארקע מענטע,
זיילן פון ליטעראטור,
ראמאניסטן וואס באשרײַבן
פון דעם לעבן און נאטור.

קריטיקער מיט שארפע פעדער,
— „שפאניער פליגן" רופט מען זיי —
זויגן אויס די שלעכטע בלומען,
אויך די שקראפלען אלערליי,

וואס האט זיך אין פאלק פארקליבן,
צײַט ער וואנדערט אויף דער וועלט;
אויף די מיסטן זיך געוואלגערט,
אויסגעליטן הונגער, קעלט.

און די אלע זינגער, פייגל
פליען יעצט אין ניו־יארק אן;
דען זיי שײַנט, אז ווען דארט ווינטער,
קומט דא־הין דער זומער אן.

ביז אין רוסלאנד בליַבט קיין טרייסטער
פאר דעם יידן אין זײַן נויט,
לעבנסטוי אויף אים צו שפריצן,
ווען ער ליגט פּמעט האלב טויט.

איצטער אבער בליַבט די פראגע
— לייענער אויף דעם קלאגט מײַן הארץ —
וועט דען ניו־יארק שפײַזן, שעצן
דיזע פייגלעך ווי מע דארף?

פּז, יאַנ' 31, 1890

די דריי טויבן

גליקלעך לעבט א מאל דער יוד
אין שפאניש׳ער מדינה:
אין קאסטיליען, אין מאדריד,
סעוויליע, באַרצעלאָנע,

ביי דעם קעניג פֿערדינאנד
יידן מיניסטאָרן,
געזערעלע פֿיל אין לאנד,
דאקטוירים, פראָפֿעסאָרן.

יעדער יוד לעבט זייער רײַך,
אין ווינונג און קליידן,
פֿינקטלעך מיט דעם קריסט צו גלײַך,
ניט צום אונטערשיידן!

נאָר דער גליק שײַנט דאָרט ניט פֿיל
דעם אומגליקלעכן יידל,
מע הערט אים זינגען אין דער שטיל
א טרויעריקעם לידל.

אין פֿערצן הונדערט אַכציק צוויי,
צען יאָר פֿאָר דעם גירוש,
שפּירט דער יוד עס טוט אים ווי —
ער פֿאַרלירט זײַן חירות.

ס׳שטרעבט זיך די אינקווויזיציאן
זײַן פֿרײַהייט צו באַגרענ׳צן,
וואָס דער יוד ויל עטוואָס טאָן —
האָט ער קיין רעכט פֿון מענטשן.*

דאָן איסאַק אַברבנאל
קען זיי אויך ניט רעטן,
ס׳העלפֿט זיי ניט זײַן הויכע שטעל,
זײַן ווײַנען און זײַן בעטן . . .

נאָר דער פּעבל שפּירט עס ניט,
האַלט עס פֿאָר א פֿיבער;

---

* = מענטשן.

„ס׳טרייסלט דורך א צען מינוט —
די קראנקייט לויפֿט אריבער."

אין דעם שענסטן, פֿיינסטן סטריט,
ניט ווײַט פֿון קעניגס טויער,
זעט מען שטייט דאָרט אין מאָדריד
א דרײַ־עטאַזשנער מויער.

אז דאָ ווויגט א גרויסער גביר,
זאָגט דער מויער עדות,
ס׳גייען יעצט פֿיל געסט צום טיר,
דזשענטלמענס און ליידעס.

אָקערשט וואָס געוואָרן נאַכט,
דער זאָל איז פֿיין באַלויכטן,
און א טיש געדעקט — א פּראַכט! —
מיט שפּאַניער ווײַן און פֿרוכטן.

אלע טרינקען צום ווירט ווײַן
ביַי די זיסע שפּײַזן,
ווינטשן אים גליקלעך צו זײַן,
וו֫ ער וויל יעצט רײַזן.

איין גאַסט אָבער דאָרט אין הויז
פֿרעגט דעם ווירט א פֿראָגע:
„וואָס לוינט אײַך פֿון לאַנד ארוים,
ביַי דער רײַכער לאָגע?

הײַזער, ווירטשאַפֿט — אלץ פֿאַרקויפֿט,
אלץ איבערגעגעבן;
און פֿון שפּאַניען אויסגעמופֿט —
מאַכט איר דאָ קיין לעבן?"

נאָר דער ווירט ענטפֿערט קיין וואָרט
און פֿירט זיי אַרויף אויבן,
אין א צימער וואָס שטייט דאָרט
דרײַ שטײַגן מיט טויבן.

איין טויב לעבט געזונט און פֿרים,*
שרעקלעך איז די צווייטע —

* = פֿריש.

אַפּגעפֿליקט פֿון קאָפּ ביז די פֿיס,
געקוילעט ליגט די דריטע.

„איר זעט די טויבן? זאָגט דער ווירט,
יעדערע — פֿאַרשידן;
אין די טויבן מיין האָרץ שפּירט
דעם סוף פֿון היגע יִדן . . .

ער ווערט געפֿרעסט מיט דריק, מיט דראַנג,
ער קען פֿיל ניט בליַבן,
דויערן וועט דאָס ניט לאַנג —
מע וועט אים אַרויסטרייַבן.

א האַלב מיליאָן, אַלע בייַנאַנד
וועלן מוזן לויפֿן,
לאָזן וועט איר היר אין לאַנד
ווירטשאַפֿט, גוטס אין הויפֿן.

און עס קען נאָך זיין געמאַלט
ביין גרענעץ־רעווידירן,
מע וועט ניט לאָזן זילבער, גאָלד
פֿון שפּאַניען אַרויספֿירן! . . .

אַפּגעפֿליקט וועט מען אַרויס
ווי די טויב די צוויטע;
בייַט איינער זיין גלויבן אויס,
בליַבט ער — ווי די דריטע . . .

דען וואָר קען עס יוצא זיין
פֿאַר די פֿרומע פּריסטער?
פֿאַלט נאָר וואָר צו זיי אַרײַן,
שטייט אין טויטן לייסטער . . .

איך זע דעם צוקונפֿט פֿון דער ווייַט
און מוז אַליין פֿאַרקויפֿן,
דאָס באַלאַנגט נאָר אַן דער צייַט,
וואָר פֿרײַער וועט אַנטלויפֿן.

לויפֿט פֿון שפּאַניען איצטער וואָר —
איז נאָך א באַגליקטער;
וועט ער וואַרטן עטוואָס מער,
אַנטלויפֿט — אַן אַפּגעפֿליקטער!

וועט וועך וואַרטן ביז צו לעצט,
טאָ זעט די טויב די דריטע . . .
לויפֿן לויפֿט פֿון שפּאַניען יעצט,
וועך ניט, איז דאָ די — שחיטה . . .

אין רוסלאַנד יידן, ווי עס שיינט
. . . . . א שלעכטן,
מע זעט קלאָר, אז יעדער הייַנט
איז ערגער פֿון דעם נעכטן.

די געזעץ פֿון דריטן מיַי
איז נאָך זיי צו ווייניק,
קומט נאָך אימער אויף דאָס ניַי
דריקונג פֿון דעם קעניג.

פֿון טיראַן איז נאָר דער ציל
ברענגען זיי אין הונגער,
דער יידֿ ליגט און זייגט גאַנץ שטיל
ווי דער בער בי פֿינגער . . .

אַנטלויף, מיַין עלנטע נאַציאָן,
פֿון קאַצאַפּס מדינה!
אַנטלויף און פֿרעג זיך יעצט ניט אָן
„אַמעריקע צי פּאַלעסטינע?"

דיַין וואַנדער-שטעקן נעם אין האַנט
און גיי, מיַין נע-ונדניק!
נאָר פֿאַרלאָז די בייזע לאַנד,
דעם צאָר מיט דעם אוראַדניק.

דען פֿון קלענסטן ביז דער קרוין
זיַינען ווילדע בריאות;
אויף וואס ווארטסטו. וועך ניט שוין?
אַנטלויף, און מאַך קיין שהיות!

אויף די ענדע פֿון דער נאַכט
זאָלסטו דאַרט ניט גלייבן,
קוק אויף שפּאַניען און באַטראַכט
דעם משל פֿון די טויבן . . .

הער, יוני 6, 1890

דער וועלטזייגער

ס׳שלאָגט דער וועלטזייגער אַצונדער,
ווי מיר גלייבן, פֿופֿציק יאָר
צום צאָל זעקס און פֿופֿציק הונדערט
פֿון דעם ערשטן מענטשנם דור.
דיזער וועלטרוים איז גאָטס זייגער,
איבעראַל שטייט זיין פּעטשאָט;
זון און מאָנד זיינען די צייגער,
און די ערד — די ציפֿערבלאָט.
דער קליינצייגער צייגט מאָנאָטן,
און דער גרויסער — טאָג און נאַכט,
און פֿון יאָר אַלע פֿיר צייטן
יעדעס רייצנד און אַ פּראַכט!
ער פֿירכטעט ניט פֿאַר שטויב פֿון דרויסן,
מיט קיין גלאָז איז ער פֿאַרשטעלט,
אים שאָט נישט קיין קלאָפּ, קיין שטויסן,
נימאָלס האָט ער זיך געשטעלט.
אים האָט קיין מאָל ניט געטראָפֿן
ניט גיין ריכטיק אויף אַ האָר,
ניט געשפּעטיקט, ניט געלאָפֿן —
שוין פֿמעט זעקס טויזנט יאָר!

אויף אים הענגען אויך צוויי וואָגן,
דער שטויסט אַפּ, דער ציט צו זיך,
די צוויי פֿוחות דרייען, טראָגן
אַלע רעדלעך זייער גיך.
פֿיל קאָמעטן און פֿלאָנעטן,
נעפּטון, וועגוס און מערקור,
אַלעס דרייען די צוויי קעטן
די צוויי קרעפּטע פֿון נאַטור.
אים אָנצוזען, ווי דער שטייגער,
אַלע וואָך צי אַלע יאָר —
דאָס פֿאַרשפּאָרט מען אין דעם זייגער:
גייט און גייט פֿון דור צו דור!
אַלע וווּנדער און מאַשינעס,
וואָס קען געבן אויף דער וועלט,
ליגט עס אַלץ אין די ספֿראָנדזשינעס,

קיין איין קונסט איז דאָ פֿאַרפֿעלט.
טעלעגראַפֿן, פֿאָנאָגראַפֿן,
עלעקטרי און מאַגנעט,
האָט דער מײַסטער אלץ באַשאַפֿן
אין דעם זייגער, וואָס איר זעט!

א, דו גרויסער זייגער־מײַסטער,
נאָר דו וווּסט דעם סוד אליין!
ניט קיין מענטשן, ניט קיין גײַסטער,
קיינער קען דײַן סוד דערגיין.
לאָז נאָך יאָרן מיר, מילב, קריכן
אויף דײַן גרויסן ציפֿערבלאַט,
איך וויל לערנען, קלערן, זוכן
עמוואָס פֿון דעם גרויסן טאַט.
פֿון דײַן קונסט וועז איך קען קריגן
וויי א טראָפֿן פֿון דעם ים,
מער פֿון אלע פֿאַרגעניגן
פֿיל איך דאָן דערפֿון דעם טעם!
וועז די ציַיט וועט א מאָל קומען,
איך וועל דאַרפֿן גיין צוריק,
היים די דינער אין דײַן נאָמען
לאָזן מיך אין דײַן פֿאַבריק,
וווּ אזעלכע טאָשנאורן
וועלן פֿיל געפֿאַבריצירט
אין פֿאַרשידענע פֿיגורן,
וואָס די ארבעט רימט דעם ווירט . . .

דאָרטן אין דײַן מײַסטערסקײַט,
וווּ מע גיסט אוים די געווער,
וווּ מע זעט נאָר וועלטן פֿרײַע —
קיינער וויים ניט פֿון א טרער;
וווּ מע זעט דעם אמת איינעם
און אין יִחוס — אלע גלײַך,
וווּ מע הערט דאָרט ניט פֿון קיינעם
„ייִד" און „קריסט", „געמיין" און „רײַך".
דאָרט וווּ דו האָסט אויסגעקליבן,
דײַן פֿאַבריק זאָל דאָרטן זײַן,
אויפֿן מיר שטייט אַנגעשריבן:

פֿרעמדע קומען ניט ארײן!" —
דאַרטן זאָל איך פֿרײַ שפּאַצירן
מיט די ארבעטער בײַנאַנד,
און אויך העלפֿן פֿאַבריצירן
יעדעס רעדל מיט מײַן האַנט.
דאָן וועל איך די סודות וויסן,
ווי דער זייגער ווערט געמאַכט;
דאַמאָלס וועט מיך ניט פֿאַרדריסן,
וואָס דו האָסט מיך היר געבראַכט.

פֿא, יוני 6, 1890

אויף דײַן אַלטע וועג

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, זאָלסט עפֿענען די אייגן,*
ווי דײַן פֿרנסה האָט קיין באַשטאַנד —
דו מוזסט נאָך אין האַנדל דײַן סאָוועסט פֿאַרבייגן,
און א ניכטס בלײַבט דיר אין דער האַנט . . .
דײַן שענקל, דײַן קרעמל, דײַנע אַלע פֿרנסות
פֿאַרדולט דיר, פֿאַרשוואַכט דיר דײַן קאָפּ;
קריכסט אויף א לייטער, וואָס האָט קיין ממשות,
און צוואַנציק מאָל פֿאַלסטו אַראָפּ . . .
פֿון דײַנע געשעפֿטן
בלײַבסטו אָן קרעפֿטן,
גרא און אַלט ווערסטו פֿון זיי;
עס בײַטן זיך די סצענעס,
מיט טויזנט פֿערעמענעס,
קאָמעדיעס, טראַגעדיעס אַלערליי.
פֿון דײַן סאָוועסט אין הארצן
לײַדסטו זעלבסט שמארצן,
דען פֿאַר עס גייט קיין תירוצים נישט אָן;
ער קוקט אין די ביכער,
און וויסט גאָנץ זיכער,
וואָס באַטײַט ספּעקולאַציאָן.
טא קוק זיך אַרום, גיב לײַטן א פֿרעג!
האָסט, מײַן פֿאָלק, גאָנץ ווײַט פֿאַרבלאָנדזשעט פֿון וועג . . .

* = אויגן.

שוין צייט, מיין פֿאלק, דו זאלסט שוין דערקאנען
דער גליק אין וואס עס באשטייט,
ניט לוקסוס, ניט קלובן, ניט פֿארגעניגן מיליאנען
און די קאפּ ווי א וואסערמיל דרייט;
צי קאן מען בייַ דיר כאטש איינעם געפֿינען
פֿון ארמען ביז דעם גבֿיר,
עס זאל זייַן באַרויקט זייַן הארץ און זיין זינען,
קיין זארג זאל ניט קלאפּן אין טיר.
ווי גוט איז דעם פּויער —
געזונט, שטארק און דויער,
איינפֿאך געגעסן, געקליידט;
וויים קיין קלאפּאטן
פֿון בענק, פֿון אטשאטן —
ברויט אויף א יאר אנגעגרייט.
זייַן שלאף איז א זיסער,
זייַן וועטער א פֿריסער,*
זייַן סאוועסט גריזשעט אים ניסט,**
ווי א זייגקינד א גוטער
שלאפֿט בייַ דער מוטער —
זייגט בייַ די ערד אירע בריסט.
טא קוק זיך ארום, אאז"וו.

שוין צייט, מיין פֿאלק, דו זאלסט בייַ זיך ווינען,
ווי וויַיט מע האט דיר געמאכט בלינד,
מע האט דיר בייַן חורבן פֿון דער ערד אפּגערינען,
געהייסן דיר לעבן פֿון ווינט;
דאס האט מען באַרויבט דיין רויקן לעבן
מיט צוויי טויזנט יאר צוריק,
אז דיין קערנדל כאפּסטו פֿון שווינדל, פֿון שוועבן,
און שפּירסט ניט דעם גרויסן אומגליק.
אויף דיין ערד געזעסן,
דיין מי געגעסן,
דיין וויין און דיין פֿרוכט און דיין ווייַן;
זי האט דיר געגעבן
אלץ וואס צום לעבן,
ווי קען מען גליקלעכער זיין?

* = פֿרישער. ** = נישט.

אן עקאנאמישן סדר
אין עסן, אין קליידער,
קיינעם אין געלט נישט באַרירט;
עס דריַיט ניט דער זינען
פֿון וועקסעלעך טערמינען,
און קיינעם נישט באַנקראָטירט . . .
טאָ קוק זיך אָרום, אאז"וו.

שוין צייַט, מיַין פֿאָלק, דו זאָלסט שוין דערקאָנען,
וואָס דיַין תּורה האָט פֿון דיר באַגערט,
פֿון אַנפֿאַנג ביז ענדע איז זי פֿול זאקאַנען
וואָס צו די ערד נאָר געהערט;
פֿון שמיטה, פֿון יובל, פֿון מעשׂרות, בכורים
פֿון ערלה, פֿון פּאה, פֿון דמאי,
צי האָסטו פֿון איר וועג געהערט די דיבורים
פֿון קראָם, פֿון שענק, פֿון מעקלערייַ?
זי נאָר וויים ריכטיק
פֿאַר דיר וואָס איז וויכטיק —
ערדמי איז דער גליקלעכסטער ציל;
דאָס קרעפֿטיקט דעם כּוח,
באַרוִיקט דעם מוח,
ערלעך און פֿשר און שטיל!
אין תּלמוד זע פּלאַטים,
ווי גאַנץ סדר זרעים
רעדט פֿון ערדאַרבעטערייַ!
און וועג דו האָסט געהאַלטן
די צוואָה פֿון אַלטן —
האָסטו געלעבט גליקלעך און פֿריַי.
טאָ קוק זיך אָרום, אאז"וו.

שוין צייַט, מיַין פֿאָלק, דו זאָלסט שוין באַטראַכטן,
ווי דו האָסט גאָר א גאַנץ פֿאַלשן בליק:
דעם דאַרפֿישן לעבן וויילסטו פֿאַראַכטן,
און מיינסט, אז אין שטאָט איז א גליק!
דו ביסט שוין אין לוקסוס צו וויַיט פֿאַרקראָכן,
עס העלפֿט ניט קיין שרייַבן, קיין רייד —
אַן אָרעמעם קינד, וואָס טראָגט באָב אום דער וואָכן,
גייט שבת אין זיַידנס געקליידט . . .

פֿון כּלות געמיינע
טרעפֿסטו נישט איינע,
עס זאָל פֿעלן אַ ווײַס אַטלעסקלייד;
און אויף די בולוואַרן
שלעפּן זיך שארן
פֿון סאַמעט מיט אַטלעס געניט . . .
דאָס פֿאַרשוואַכט זיי די פּוחות,
פֿאַרדרייט זיי די מוחות —
אַבי גיין געפּוצט און געצירט . . .
און דײַנע שׂונאים פֿון ווײַטן
שרײַען פֿאַר לײַטן,
ביסט רײַך און האָסט זיי עקספּלאָטירט . . .
טאָ קוק זיך ארום, אאַז"וו.

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, דו זאָלסט ניט פֿאַרגעסן
פֿון דײַן דלות דעם אמתן „דערום":
ווי קען זײַן אַ לאַנד מיט שטעט דורך באַזעסן,
נישט האָבן קיין פֿעלדער ארום?
ווי קען דען אַ פֿאָלק אויף דער וועלט עקסיסטירן
אָן ערדארבעטערײַ?
דערום איז פֿאַרשטיינערט דאָס האַרץ בײַ די גבֿירן,
דען העלפֿט פֿאָלק לעבט פֿון בעטלערײַ.
יעדערע נאַציע
האָט קאָלאָניזאַציע,
זיבעציק פּראָצענט לעבט דערויף;
קאָם אייניקע פּראָצענטן
לעבן פֿון טאָלענטן
אָדער פֿון פּראָדוקטן-פֿאַרקויף.
און דאָס איז די פּריטשינע
וואָס אין יעדער מדינה
מוזסטו זײַן צעזייט און צעשפּרייט;
דען ווי קען דען אַזוי אָן אומה
האָבן אַ תקומה,
אַז זי האָט ניט קיין פֿעלדער פֿאַרזייט? . . .
טאָ קוק זיך ארום, אאַז"וו.

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, אַז דו זאָלסט פֿאַרשטיין,
ווי די בילדונג איז אונדז ׳זוי באַקאַנט,

א ריכטיקער פֿאַרשטייער פֿאַר דיינע ברידער צו זיין,
ווי די געלערנטע פֿון אמאליקע ציַטן —
אלחרוזי, אבן עזרא, ר׳ יהודה הלוי דער פּאעט,
פֿון רמבם ביז אַברבנאל —
פֿון זייערע ברידער געטאָן, געשריבן און געדרעט,
איבערגעגעבן מיטן לייב און זעל.
היינטיקע געבילדעטע ברידער —
אַפּגערישענע גלידער
געפֿינען מיר א גרויסן פּראָצענט;
פֿון זייערע פֿאַלקס יידן
זיינען זיי ׳זוי צופֿריידן,
אז זיי וואָלטן דעם אָרט געברענט
ביַי דעם אַנטיסעמיט דעם קלאָרן,
דעם באַווּסטן סוּואָרין,
וואָס ניט איין ברודער איז ביַי אים קאָרעספּאָנדענט . . .
טא קוק זיך אַרום, אַזוי׳ו.

שוין ציַט, מיַן פֿאַלק, אז דו זאָלסט דערקענען
דיַינע טעכטער בילדונג און שטאָט,
צי האָבן מיר א האָפֿענונג פֿון זיי צו קריגן
אַווינע מוטערס, ווי מיר האָבן געהאַט —
א יעל, א דבורה, א יהודית, אַן אסתר?
די היסטאָריע איז דאָך באַקאַנט איבערַאל,
דאָס איז דעם יידנס ריכטיקע געטריַע שוועסטער —
געאַפּפּערט דעם לעבן פֿאַר דעם כּלל!
אונדזערע טעכטער אַבער
שטעכט זיי דער האָבער,
וואָס איז? די עפּל פֿון בוים ווייַט ניט פֿאַלט . . .
זיי ווילן ניט קאַנען
דעם יידנס נאַמען,
זיַין שפּראַך, זיַין היסטאָריע, איז איר אַלט —
ביַי א שידוך איז קיין מעלה;
דעם חתנס הויפּט-מעלה —
אז ער האָט ניט קיין יידיש געשטאַלט . . .
טא קוק זיך אַרום, אַזוי׳ו.

שוין ציַט, מיַן פֿאַלק, אז דיר זאָל אין זינען ליגן,
ווי דיַין פֿירונג איז זייער קרום,

א הייליקע תורה האָט דיר גאָט געטאָן שענקען
און דו פֿאַרפֿושערסט איר, דו מיינסט אז דו ביסט פֿרום! . . .
הלל הנשׂיא האָט געלערנט דעם גר
די גאַנצע תורה, אין וואָס זי באַשטייט,
— ואָהבֿת לרעך — און, ברודער, נישט מער
און די איבעריקע א פּירוש אויף דעם גייט.
און דו האָסט דעם עיקר גאָר פֿאַרבויגן,
און דײַן חבֿר מאַכסטו שמערצן און פּײַן,
דו וואָשסט די הענט,
און רעכנסט דעם פֿראָצענט
אויף יענעמס כאָטקע ווי קריגט מען ארײַן . . .
שׂימחת־תורה — די הקפֿה,
דעם_אַרעמען שכן — א הוספֿה,
און דו דענקסט נאָך, אז דו ביסט כּשר און פֿײַן . . .
טא קוק זיך אָרום, אאז"וו.

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, אז דו זאָלסט באַקלערן,
וואָס פֿאַר א פֿינצטערער שכן דו ביסט,
דירה־גענט צאָלסטו גאָנץ פֿיל און גערן,
און דײַן טעפּל צום פֿײַער צושטעלן — לאָזט מען דיר ניט . . .
אז עס האָבן זיך שוין געפֿונען פֿאַר דיר גוטע־פֿרײַנד —
דיר בײַלעכווײַז צו שטעלן אויף א שטאַנד,
מאַנטעפֿיאַרע עליו השלום, הנדיב הידוע — הײַנט,
צו באַזעצן דיר אויף דײַן אייגענע לאַנד,
וווּ דײַן האָב־און־גוט,
דײַן מאַרך און בלוט
געפֿינט זיך דאָרטן אויף יעדן טריט,
פֿרעמדע זיך אינטערעסירן
צום גליק דיר צו פֿירן,
און דיר אַליין — אינטערעסירט עס גאָר ניט!
אונדזערע גבֿירים, באַנקירן,
מע פֿאַרלאַנגט פֿון אײַך ניט רירן,
נאָר אײַער מיינונג און קאָפּיקע גיט.
טא קוק זיך אָרום, אאז"וו.

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, דו זאָלסט זיך דערמאָנען
אַן דײַן וויגעלע, דײַן געבאָרענעם לאַנד;
מאַך איר פֿאַר יישוב, באַזעץ דאָרט קאָלאָניען,

באַרבעט איר זעלבסט מיט דיין האַנט!
זי איז פֿרוכטבאַר און פֿעט מיט אַלע יונגע קרעפֿטן —
צווויי מאָל א יאָר ווערט געזייט,
הכנסה טראָגט זי ווי די בעסטע געשעפֿטן,
און רויק, די קאָפּ נישט פֿאַרדרייט.
דער אַקלים א געזונטער,
מאַכט פֿריש און מאַכט מונטער,
קיין ברוסטלײַדנדע טרעפֿסטו דאָרט ניט;
פֿאַרזייע נאָר איר באָדן,
פֿאַרפֿלאָנץ אין איר סאָדן,
טראָגט זי דעם גרעסטן פּראָפּיט!
דאַרפֿסט זיך ווייניק באַמיען
מיט שאָפּ צו ערציען,
די פֿעלד איז גרין דעם גאַנצן יאָר;
און אַז פּראָדוקט איז פֿאַראַנען
און עס סטרויען זיך באַנען,
דאָן שטײַגט אויך קאָמערציע אין פֿלאָר.
טאָ קוק זיך אָרום, אאַז"וו.

שוין צײַט, מײַן פֿאָלק, אַז דו זאָלסט אויף דיין הארצן פֿאַרשרײַבן
וואָס אייראָפּע האָט איבער דיר צעטאָן:
גזירות, בילבולים, רויבן און טרײַבן,
און אַלץ — מיט איר ציוויליזאַציאָן . . .
דער האַנדל איז פֿאַלש און ענאָרמסטעם,*
אין אים זיצט א רויבער-געפֿיל,
די גרעסטע רציחות מיט יושר פֿאַרמיסט עס** —
שעכט מענטשן איידל און שטיל . . .
דײַן נאַטירלעכע פֿאַנטאַזיע
שטימט נאָר מיט אַזיע,
דאָרט שווימסטו אין דײַן געבאָרענעם טײַך;
די לופֿט, די אַטמאָספֿערע,
דײַן בילדונג, דײַן לערע
וועט נימאָלם מיט האַנדל שטיין גלײַך.
דיזע צוויי נעמען
זיינען צוויי עקסטרעמען,
פֿאַר דיר איז אין האַנדל קיין אָרט;

* = ענאָרמסטיש. ** = פֿאַרמישט עס.

דעם האַנדל לאָז איבער
און קלײַב זיך אַריבער,
וווּ דײַן צוקונפֿט ערווארטעט דיר דאָרט . . .
טאָ קוק זיך אָרום, גיב לײַטן א פֿרעג,
צוריק, מײַן פֿאָלק, צוריק אויף דײַן אַלטן וועג!

פֿאָ, יוני 13, 1890

צום פּעדלער

ווי לאַנג וועסטו, יידל, אַרומגיין און פּעדלען
און פֿאַלן צו לאַסט בײַ די שכנים אין לאַנד,
וואָס שרײַען אין ציַטונג און שטעכן ווי נאַדלען:
„דער יידּ איז א שנאַרער און שטעלט אויס די האַנט"?
דען וואָס איז דען פּעדלען? נאָר בעטן נדבֿות!
אַן אַלטער, א קראַנקער גייט פּעדלען בײַן קריסט,
מע נעמט פֿון זײַן באַסקעט א פּין אויף קאַטאַווע,
אז דאָס זאָל ניט היסן, מע שענקט אים אומזיסט . . .

עס גיט בײַ דיר פּעדלער אין קאַנטרע, וואָס רײַזן
און פֿאַרקויפֿן דזשולערי — קופּער פֿאַר גאָלד! . . .
און טאָר זיך שוין קיין מאָל אין קאַנטרע ניט ווײַזן,
דען ער וואָלט מיט זײַן לעבן באַצאָלט . . .
קומט נאָך אים דאָרטן א פּעדלער א צווייטער,
דער מאָג זיך שוין גראָדע ווי אַרנטלעך זײַן —
נעכטיקט אין דרויסן, אין שלעכטסטן וועטער,
און קיינער לאָזט אים אין א שטוב ניט אַרײַן! . . .

ווי שווער און ביטער איז פּעדלערשער לעבן,
פֿאַרוואָגלט ווי קין, וווּ טאָג און וווּ נאַכט;
צו היץ און צו קעלט איז ער איבערגעגעבן,
קיין היים און קיין רו, און איז שטענדיק פֿאַרשמאַכט . . .
שלעפּט אויף זיך פּעק וועלכע איבערן פּוח,
באַקומט נאָך פֿון לויפֿער א יישר דערפֿאַר;
דער וואַרפֿט אים מיט שטיינער, דער שפּאַלט אים דעם מוח,
זײַן אַרעמער לעבן איז רק אין געפֿאַר!

וואָס זוכסטו זיך, יידל, אזעלכע פּרנסות,
וואָס מאַכן דײַן נאָמען צו שפּאָט און צו שאַנד?

גיי לעז אין די צײַטונג אויף דיר ליבע דרשות . . .
זײַ בעסער אַ פֿאַרמער און נעם זיך צו לאַנד!
האָב דיר דײַן הויז און דײַן פֿעלד און דײַן גאַרטן,
זיי דיר און פֿלאַנץ דיר — מיט אַלעמען גלײַך!
ווי ערלעך, ווי זיכער דײַן לעבן איז דאָרטן,
און האָסט נאָך אַ טשאַנס מיט דער צײַט ווערן רײַך!

עס קומען צו טעגלעך רק גרינע און גרינע,
און יעדערער כאַפּט באַלד דעם באַסקעט אין האַנט . . .
זע, זאָלסט ניט לײַדן, ווי יענע פֿון כינע,
וואָס זײַנען פֿאַרוועלט היר צו קומען אין לאַנד!
פֿאַרגעס ניט, דו ירד, אַז פֿון אַלע וועלטטיילן
איז היר צו אַנטלויפֿן דײַן אייניציקער פּליים —
ווען דו זאָלסט, חלילה, אַט די לאַנד פֿאַרשפּילן,
ווּ לויפֿט מען שוין דאָמאָלם? אוי, זאָגט, ווער עס וויים!

ווּ איז דעם בארץ הירשם די גרויסע נדבֿות.
וואַרום לאָזט איר שלאָפֿן אַט דעם קאַפּיטאַל?!
ווּ זײַט איר, גבאַים, איר שטאָט-בעלי-טובֿות,
וואָס זוכט איר ניט מיטלען העלפֿן דעם פּלל?!
לאַנד אין אַמעריקע איז לײַכט צו קריגן,
באַזעצט עמיגראַנטן, גיט לערער צו זיי!
זיי זאָלן זיך לערנען, זיי זאָלן זיך קליגן,
צו זייען, צו פֿלאַנצן דאָרט פֿרוכט אַלערליי!

וואָס זינגט איר, פֿאַטן, פֿון בלומען, פֿון פֿייגלעך?
דאָס לידל האָט לאַנג שוין איר צײַט אָפּגעלעבט!
דאָס פּאַסט צו פֿאַרשלעפֿערן קינדער אין וויגלעך,
גיט בעסער דעם קראַנקן זײַן היילונגס-רעצעפּט!
איר זעט, אײַער פֿאָלק ליגט דאָך יעצט אין סכּנות,
מע רעדט פֿון זיי העכער . . . וואָס קען זײַן דער סוף?
גיסט צו דער מוזע איין טראָפּן פֿון רחמנות,
און פֿירט אויף אַ וועג די פֿאַרבלאָנדזשעטע שאָף!

וער שלײַפּט מיר די אויגן צו קוקן פֿון ווײַטן?
צי וער וואָלט מיר געבן אַזא טעלעסקאָפּ,
איך זאָל קענען זען די גליקלעכע צײַטן,
וען פּעדלען און שווינדלען בײַ יידן — אַראָפּ!
איבעראַל זאָל איך זען נאָר פֿאַרמער פֿון יידן,

און לעבן צוזאמען, אין שלום און פֿריד . . .
דאן וואלט מײַן הארץ זיך באַרויקט, צופֿרידן,
און איך וואלט זיי זינגען דעם שניטערס א ליד . . .

פֿא, יוני 20, 1890

צום „פֿאלקס־אדוואקאט"

דײַנע הונדערט נומערן, דײַן גײַסטלעכער יובילי,
ערנסטעם, וויסנשאפֿטלעכעם, סאלידעם בלאט,
רופֿן ארויס מײַנע געפֿילן צו זיי,
פֿון הערצן גראטעלירן דעם „פֿאלקס־אדוואקאט".

אַלעם, אלעם איז דאָרטן פֿאראנען,
לייט־ארטיקלען — ווי לאגיש, ווי וויכטיק!
קינצלעכע פֿאעזיע, די בעסטע ראמאנען,
סצענעם פֿון לעבן געשילדערט ’זוי ריכטיק,
אָריגינעלע ערציילונגען, געזומען פֿון לעבן,
די נאטירלעכקייט פֿון טירע אלערליי,
ווי קורץ און פֿארשטענדלעך אלעם ארויסגעגעבן,
ווי פֿיל קראפֿט און קונסט ליגט דאָרט אין זיי!

איך ווינטש דיר גליק, דו סאלידעם בלאט!
קום צו אונדז אימער, פֿארשטייער אונדזער!
אייביק לעב, דו פֿאלקס־אדוואקאט,
טרײַ בליבט דיר אייביק — אליקום צונזער.

פֿא, יוני 20, 1890

צום יאָר תּרמט

א נײַער ספֿר גייט ארויס,
מע רופֿט אים אָן „דער יאָר תּרמט";
דרײַצן טאָם האלט ער די גרויס,*
דרײַ הונדערט פֿינף און אכציק בלאט.
דורך די בלעטער גייט א שנור,
געזומערירט אלעם אין אים;
געדרוקט איז דאָס בײַ דער נאטור,
און דער פֿארפֿאסער: אלהים.

* = גרויס.

די פּאָפּיר פֿון יעדער בלאַט
איז צעטיילט האַלב שוואַרץ האַלב ווײַס;
און דער לעזער ווערט ניט זאַט,
לעזט, געפֿינט דאָרט שטענדיק נײַס.
נאָר דעם — שוואַרצע זעט ווײַס אויס,
און דעם די ווײַסע — שוואַרץ ווי טוך;
דער מחבר גיט אַרויס
אַלע יאָר אַ נײַעם בוך.

א בלאַט א טאָג לעזט מען, נישט מער,
מע לעזט דעם בוך אויס אין א יאָר;
מע האָט קיין רעכט צו טאָן א קער,
זען וואָס וויַטער קומט דאָ פֿאָר.
איינער פֿילט געשמאַק אין זיי,
דער צווייטער נעמט עס ניט אין אַכט;
דער לעזט אָפּ א בלאַט צי צווויי,
פֿלוצלינג — ווערט דער בוך פֿאַרמאַכט . . .

עס קומט אַן אָט דער זשורנאַל
אַלע ברואים גלײַך אַן געצאָלט;
דען דער רעדאַקטאָר האָט קיין פּלל,
וועמען פֿײַנט און וועמען האָלט.
ער זעט ווי שלעכטע שטרײַגן אויף,
גוטע טרינקען זיך אין בלוט;
און דער זשורנאַל ער הערט ניט אויף,
קומט אַן יעדן צום מינוט.

דער זשורנאַל ער הערט ניט אויף,
כאָטש די לעזער בײַטן זיך,
דער — אַראָפּ און דער — אַרויף,
שפּראָצן, וועלקן זייער גיך.
לענדער, פֿעלקער, אַלץ אַנאַל,
שטרײַגן, פֿאַלן ביז צום גרונט,
אַך ווי פֿעסט איז דער זשורנאַל!
זעט די בלעטער! זעט דעם בונד!

הער רעדאַקטאָר! אײַך בעט איך:
קיין אָפּהאַלט זאָל זײַן אויף מײַן וועג,
רוּק, מונטער לאָזט נאָר מיך

לעזן ווײַטער ביז צום ברעג! . . .
א, דער זשורנאל, א, דער פּאַרמאַט!
ווי ליב איז מיר אײַער אַרגאַן!
איך וועל אײַך דאַנקען פּאַר תּרמט,
און וועל האָפֿן אויף תּרן.

מפּ, 1890

שוין דער צווייטער טאָוול

א שיינעם בוך דערזעט דאָס קינד —
מיט באַגילטע בלעטער,
מיט גרויסע לוסטיקע כאַפּט ער געשווינד —
גאָלד, א גאָלד, דערזעט ער! . . .
דאָס ערשטע בלאַט גיט ער א קער
און זוכט שטאַרק גאָלד דערינען;
ער קערט אהין, ער קערט אהער,
און קען קיין גאָלד נעפֿינען.
ער גיט א מיש דאָס צווייטע בלאַט,
און קאָן קיין גאָלד קריגן;
ער מישט און מישט און וועדט ניט זאָט,
זײַן נייגירדע געשטיגן.
בלעטערט וויַטער, מישט און זוכט,
וואָס פֿלינקער, וואָס געשוויַטער;
אָבער ליידער אים זיך דוכט,
אז דאָס גאָלד איז וויַטער . . .
ביז ער מישט דאָס לעצטע בלאַט
און וועדט ערשטוינט דעריבער —
א מיסטייק האָט ער געהאַט:
דאָס גאָלד איז שוין אריבער!
ער נעמט שרײַען ווי פֿאַרריקט,
קלאָגן ווי אַן אָבֿל:
„איך האָב קיין גאָלד ניט אָנגעקוקט,
און — שוין דער צווייטער טאָוול!"

מיר זײַנען ווי קינדער גלײַך
אין אונדזער גאַנצן לעבן:
אַלע מענטשן, אָרעם, רײַך —

אַלע צום גליק שטרעבן.
דאָס לעבנסבוך שרַיבט יונגערהייט
מיט באַגילטע בלעטער,
פֿון האָפֿענונג הערט מען די רייד:
„דאָס גאָלד וועט קומען שפּעטער".
מיר מישן הרַילנד בלאָט פֿאַר בלאָט,
עס ווערן טעג פֿאַרשוווּמען;
מיט דעם „הרַינט" איז מען ניט זאַט,
דאָס גאָלד וועט „מאָרגן" קומען.
ביז עס קומט די לעצטע צרַיט,
מע שפּירט דעם טאָוולם דריקן;
דערזעט מען אין פֿאַרגאַנגענהרַיט,*
אַז פֿרִיער וואַר די גליקן . . .
דאָ נעמט מען שרַיַען ווי פֿאַרריקט,
קלאָגן ווי אַן אָבל:
„איך האָב קיין גאָלד ניט אָנגעקוקט,
און — שוין דער צווייטער טאָוול!"

מיט מיר האָט אויך אַזוי פּאַסירט —
אייביק איז מרַין שטרעבן,
איך האָב אין יוראָפּ ניט געשפּירט
קיין גאָלד מרַין גאַנצעם לעבן;
איך האָב קיין גליקן ניט געהאַט,
כאָטש געלט פֿלעג איך פֿאַרדינען,
איך האָב געבלעטערט בלאָט פֿאַר בלאָט,
קיין גליק געקענט געפֿינען.
די האָפֿענונג גיט מיר א ראַט,
דעם גרויסן ים צו שווימען,
האָב דורכגעמישט נאָך צוואַנציק בלאָט —
און בין אַהער געקומען.
דאָ האָב איך שוין באַלד דערזען
דעם שיקזאַל פֿון די דיכטער:
די זון שרַינט נימאַלם אויף דער פֿען,
נאָר א וואַלקן א געדיכטער . . .
יעצט אָט בין דער לעצטער צרַיט

---

* = פֿאַרגאַנגענהייט.

מײַן טאָוול נעמט מיך דריקן,
דערזע איך אין פֿאַרגאַנגענהײַט,*
אין יוראָפּ וואָר די גליקן . . .
איצטער שרײַ איך ווי פֿאַררוקט,
קלאָג אויך ווי אַן אַבֿל:
„איך האָב קיין גאָלד ניט אָנגעקוקט,
און שוין דער צווייטער טאָוול!"

נאָר די געשיכטע זאָגט איר פּשט
און שרײַבט עס אייגן־הענטיק:
„גאָלד איז דאָ אויף יעדן בלאַט,
נאָר עס איז ניט קענטיק . . ."

מפּ, 1890

עבֿדים היינו

עבֿדים היינו איז אַ תּירוץ אויף אַלע קשיות
(מדרש יקמואל)

גראָדע אין דער סדר־נאַכט,
וען מײַן גאַנץ געזינטעלע
איך אויך אויף דער הסב־בעט
זיצן אָרום טיש,
און מײַן עלטסטער בחורל
עפֿנט די הגדהלע,
מאַכט זיך גרייט אויף פֿרעגנדיק
די פֿיר שאלות הויך,
רופֿט זיך אָפּ: „זע, טאַטעניו,
איידער איך וועל אָנהייבן
פֿרעגן די געוויינלעכע
שאלות, וואָס באַווסט,
וואָלט איך וועלן, פֿאַטערל,
זאָלסט מיר ריכטיק ענטפֿערן,
וועגן וואָס דער רביניו
האָט מיט אונדז געריידט:
וואָס דעם מאַן דעם ערלעכן,
דווקא דעם גוטהאַרציקן,

* = פֿאַרגאַנגענהײַט.

וועלכער טוט קיין עוולות ניט,
דעם גייט אימער שלעכט.
און אַט דער פֿאַרדאַרבענער,
וואָס פֿאַרגיסט בלוט טײַכנווײַז,
ער לעבט אַפֿ גאָר שפֿילנדיק,
גליקלעך זײַנע טעג.
ער ערקלערט אונדז לערנדיק,
אַז חבֿקוק קלאָגנדיק,
איובֿ און אויך ירמיה
האָבן דאָס געפֿרעגט;
זייער הערץ די ביטערע
האָבן זיי דאָרט אויסגערעדט,
דאָך בלײַבט אונבאַנטוואָרטעט —
ס'איז קיין תּירוץ דאָ . . .
איך גיי אימער טראָכטנדיק
וועגן דיזע אורזאַכע:
זאָל איך גאָט באַשולדיקן?
קומט בײַ מיר אויס קרום . . .
טאָמער וויסטו, פֿאָטערל,
אַ תּירוץ, נאָר אַן אמתן,
וואָלטסטו דאָן בארויקן
מײַן צעקלעמטעס האַרץ".

„ביסט, מײַן זון, אַ דענקנדער,
האָסט געפֿרעגט גאָנץ שׂכלדיק;
איך וועל דיר גלײַך ענטפֿערן,
האָרך זיך נאָר גוט אײַן.
מענטשן די פֿאַרצײַטיקע
וואָרן זייער אומגערעכט,
וואָס מע פֿלעגט אַרויפֿוואַרפֿן
דיזע שולד אויף גאָט.
אונדזער ערד איז קײַלעכדיק,
זי האָט ניט קיין מיזרח־וואָנט
פֿאַר די רײַכע געלטזעקלעך,
אויך ניט פֿאַר קיין קראָן;
אַ מוטער איז זי אַלעמעס,
אַלע — גלײַכע קינדערלעך,

ליבט ניט דעם מיזיניקל
מערער פֿאַר דעם בכור.
רײַך איז זי גאָר מוראדיק,
שפּײַזן קען זי אלעמען,
ווילט נאָר, קינדער, האָרעווען,
האָט איר אַל דאָס גוטס.
איטלעכער מוז ארבעטן,
יעדער נאָך זײַן פֿעיקייט,
פֿיזיש אָדער גײַסטלעכעם —
ברענגען דער וועלט נוץ.
ווער עס איז אַ פֿוילענצער,
און ער וויל ניט ארבעטן,
נאָר ער וויל זיך פֿאַלזעווען
דורך מיט יענעמס מי,
יענער איז כּאַראַקטערלאָז,
דער געזעלשאַפֿט איבעריק,
ער האָט זיך אַרויפֿגעלייגט
אויף דעם צווייטנס קאָרק.
בכן איז ער אַן אויסנאַמע,
בלוט אין אים פֿליסט אַנדערע —
פֿירשטלעכע, מאָנארכישע —
גאָר אַן אַנדער סאָרט;
דיזע מאַכן אומגליקלעך
פֿון דער וועלט די אײַנווינער,
פֿילן אַן דעם ערדקוגל
טעגלעך קלאָג מיט נויט.
דערום וויל זײַנע עלטערן
וואַרן חיות קרעפֿטיקע,
קענטן פֿירן מערדעריש
מיט די שוואַכע שאָף . . .
צי מיט הערנער שטאַרקערע,
צי מיט צייגער גיפֿטיקע,
צי זיי האָבן אָפּגענארט
ווי דער פֿאַלשער פֿוקס . . .
און דאָס פֿאַלק ניט וויסנדיק,
אָדער טאַקע וויינענדיק,
ווילנדיק ניט-ווילנדיק

ערַיִן צו זיי אין נעץ . . .
און די גוטם פֿון טויזנטער —
ווירטשאַפֿט, ערד און אייגנטום
פֿון די שוואַכע מענטשעלעך
רויבט מען אַלץ פֿאַר זיך . . .
דיזע אַלע גזילה-געלט
לאָזן זיי אָפּשטאַרבנדיק
פֿאַר די גוטע יורשימלעך —
שלאָנגען פונקט ווי זיי . . .
און א וועלט אומגליקלעכע
בליַבן זייער דינערשאַפֿט,
און די חיות רעכענען
זיי פֿאַר פֿערד מיט רעכט.
טאָמער ווילן פֿערדעלעך
עפֿענען די אייגעלעך
און פֿון זיך אַראָפּוואַרפֿן
זייער שווערן יאָך,
מאַכט מען זיך רעגירונגען,
דזשאַדזשן און פּאָליסלַיִטע,
אז דער פֿערד זאָל ציטערן
פֿאַר דעם גראָבן קלאָב . . .
טאָמער טרעפֿט א דרייסטיקער,
וואָס לאָזט זיך ניט אָפּנאַרן,
אַדער ער וויל אָפּבינדן
אַלעמען פֿון קייט,
קומען די שלוחימלעך
מיט באַפֿעל פֿון אייבערשטע,
און מע כאַפּט די דרייסטיקע
און מע הענגט זיי אויף . . .
נאָר די דומע פֿערדעלעך,
חושכדיקע, פֿינצטערע,
האָבן זיך יעצט אויפֿגעוואַכט
פֿון דעם לאַנגן שלאָף!
האָבן זיך אַרומגעזען,
אז פֿון זייער האַרעווען,
טַיכן שוויים זיך גיסנדיק,

האָט מען ניט אויף ברויט . . .
און די בין, די מאָטושקע,
זיצט זיך אין איר בינענשטאָק;
ליידיק גיין, ניט טוענדיק,
שלינגט אַין זייער מי.

דערום האָבן די ארבעטסלײַט
אַלע זיך צונויפֿגעקניפֿט,
מאַכן עפֿטער מיטינגען,
אויך אַ מאָל אַ סטרײַק.
זעסטו זייער יוניאָנבונד?
האָלט דאָס פֿאָר קיין קליניקייט!
דאָס איז נאָר אַ פֿאָרעדע
צו אַ גרויסן בוך,
וואָס ווייל הערשאָפֿט אָפּשאָפֿן,
קאָפּיטאַל און דינערשאַפֿט —
שעפֿסל זאָל ניט לײַדן מער
פֿון דעם שטאַרקן וואָלף! . . .
דאָמאָלם וועט שוין אויפֿהערן
לאָסט און שווערע דריקונגען,
הונגער, נויט און אָרעמקייט
וועט מען מער ניט זען!
ס'וועט ניט זײַן קיין קײַזערטום,
קיינע רײַכע בלוטזויגער,
אַלע זיצן בריידערלעך
בײַ דער מוטערס טיש;
דער וועט פֿעלד באָארבעטן,
דער וועט שעפֿסן פֿיטערן,
אַרבעטער אין פֿעקטאָרעס,
אַרבעטער בײַ בערג.
פֿראָדוקציאָן פֿארשידענע
פֿירט מען אין די שפֿײַכלערן,
און פֿון דאָרטן שפֿײַזן זיך
אַלע מענטשן גלײַך.
און די ציַט פֿון האָרוועסט
מאַכט אויף יעדן אַרבעטער
כּמעט אויס אַ קליניקייט —

דרײַ־פֿיר שעה אין טאָג;
און אַלע מאשינזאכן,
וועלכע מע וועט אויסטראכטן,
וועט דאָס אַלץ פֿאַרגרינגערן
אונדזער אַרבעטסצײַט.
וואָס עס בלײַבט צײַט איבעריק,
וועט מען לערנען קענטעניש,
און די אַלע וויסנשאַפֿט
ברענגט דער מענטשהייט גליק;
קינדערלעך ערציען זיך
אויף דער מענטשהייטס רעכענונג,
קיינער דאַרף ניט דאגהנען
פֿאַר זײַן עקסיסטענץ.
גאַלט שפּילט מער קיין ראָלע ניט,
זאָרגן, באַרגן פֿעלן זיך,
קיינעם לוינט ניט גנבֿענען,
שווינדל פֿאַלט אַראָפּ.
קינאה, שׂינאה גילט ניט מער,
יענעמס גוטס גאָלוסט זיך ניט,
דען אַלעס, וואָס דער חבֿר האָט,
האָט עס יענער אויך;
די עבֿירות פֿעלנדיק,
ווערט די מענטשהייט אַרנטלעך,
דאָמאָלס וועט קיין קשיא זײַן
וואָס דײַן רבי פֿרעגט."

פֿאָש, יולי 25, 1890

פֿאַראיין „משכיל אל דל"

אַן עדות איז דער האָל דער גרויסער,
וועלכער איז פֿול דיזע נאַכט,
אַז טוגנט, רחמנות און יושר
דאָס האָט אײַך אַהער געבראַכט.
דיזע דרײַ יידישע זימן,
אײַנגעפֿלאַנצט אין די נאַציאָן,
האָט זי ביז היינט ניט פֿאַרביטן

זײַט פֿון אַברהמען אָן.
זי האָט עס מיט זיך געגומען
וווּ דער ווינט גיט איר אַ קער;
וועָן זי איז דעם וועלט-ים געשוווּמען,
ברענגט זי עס מיט זיך אַהער.
דער וואָס וויל הער אַרײַנקומען,
דער האָט אַלע דרײַ מיט אַ מאָל,
פֿיל ערע גיט אײַך דער נאָמען,
דער נאָמען „משפּיל אל דל".

אַ זין וועָר עס האָט נאָר אַ ריינעם,
וועָר היגע חבֿרות באַטראַכט,
אַז אַלע סאָסײַעטעם אין איינעם
איז צו אייגענע הילפֿע געמאַכט:
איך זוך מײַנע אייגענע נוצן —
אַז טאָמער טרעפֿט מיר אין אַ נויט,
וועָר איך קראַנק — זאָל מען מיך שטיצן,
שטיצן מײַן וויב נאָך מײַן טויט.
וועָן איך זאָל אַ האַלב יאָר ניט צאָלן,
גיט מען מיר אָפּ אַ גערוס —
אַז מײַן געלט בליבט שוין פֿאַרפֿאַלן,
אוֹן איך האָב שוין פֿאַרלאָרן מײַן זכות . . .
די חבֿרה שטיצט מיט רחמנות
אַזעלכע, וואָס צאָלט איר קיין מאָל,
דער נאָמען דריקט אוים די תקנות,
דער נאָמען „משפּיל אל דל".

די חבֿרה פֿרעגט ניט בײַ קיינעם —
אַרטאַדאָקס צי סאָציאַליסט,
אַ בוקעט בינדט די חבֿרה אין איינעם
פֿון אַלע סעקטן פֿאַרמיסט:*
פֿרומער, גערעפֿאָרמירטער,
פֿרײַדענקער אויך לעבן זיי,
דאָן שײַנט דער בוקעט אַ געצירטער —
פֿון ליליען, ראָזן אַלערליי.
זײַן באַנד איז געוועבט פֿון געפֿילע,

---

* = פֿאַרמישט.

און דאָס האָט אים נאָך מער באָפוצט,
און גאַנץ אָפּט מיט טרערן שטילע
ווערט ער פֿון מעמבערס באָשפּריצט . . .
הײַנט ווערט געבונדן צוזאַמען,
זעט דעם בוקעט! ווי פֿראַכטפֿאָל!
מיט גאָלד געטאָמבירט שטייט דער נאָמען,
דער נאָמען „משפּיל אל דל!"

פֿא, אויג׳ 1, 1890

א בריוו פֿון דער מוטער ציון

על חומתיך ירושלם הפקדתי שמרים
(ישעיה סב, 6)

דורך די פֿאָטן, די שטענדיקע היטער,
וואָס גאָט האָט זיי בײַ מיר פֿאָר וועכטער געשטעלט,
שיקט אײַך א לעטער, איך ציון, די מוטער,
צו אײַך, מײַנע קינדער, פֿון צווייטן זײַט וועלט.
געגריסט זײַט פֿון מיר און פֿון אײַערע שוועסטער,
פֿון כּרמל, לבנון, פֿון יפֿו בײַן פֿאַרט,
פֿון די וואַנט פֿון מיקדש, דער מויער דער פֿעסטער,
פֿון <הר> הזיתים, >מוריה,< דער הייליקסטער אָרט,
פֿון חרמון, פֿון ירדן, דער שפֿאַציר דער בעסטער,
וווּ איר פֿלעגט יונגערהייט שפּילן זיך דאָרט . . .

פֿרייַלעכע בשׂורות קען איך אײַך מיטטיילן:
מײַן יוגנט ווערט איצטער צוריק אָפּגעפֿרישט,*
עס קומען אָן קינדער, מײַן ווּנד אויסצוהיילן,
צו בויען די חורבֿות, וואָס שטייען פֿאַרווויסט.
זיי גרינדן קאָלאָניעס און זעצן זיך ווידער
צום טיש בײַ דער מוטער — ווי מוטיק, ווי פֿרײַ!
און עסן און טרינקען און זינגען זיך לידער —
די ביבלישע שפּראַכע לעבט אָפּ אויף דאָס נײַ!
און זײַנען גאַנץ גליקלעך און לעבן ווי ברידער —
מײַן האַרץ קוועלט צו שטיין און צו קוקן דערבײַ . . .

נאָר פֿון אײַך, מײַנע קינדער, האָב איך קיין גערטן,**
איר האָט זיך א פּנים פֿאַרגעסן אָן מיר,

* = אָפּגעפֿרישט. ** = גערוסן.

איר ווילט פֿון דער מוטער, פֿון ציון, נישט ווײַן,
עס גיט פֿון אײַך קיינער, וואָס עפּנט מײַן טיר . . .
בײַ מיר בויט מען שטעט און מע גיט נײַע נעמען,
מײַן פֿינצטערע טרויערקלייד טוט מען מיר אויס;
איר ווײַכט גאָר, איר ווילט גאָר קיין אָנטייל ניט נעמען,
דערמאָנט אײַך ווער ציון — גלײַך לאָכט איר אים אויס . . .
מיט אײַער מוטער דאַרפֿט איר זיך נישט שעמען:
זי וואָר און זי האָפֿט ווידער זײַן א מאָל גרויס . . .

איז אײַך דאָרטן גוט און איר מאַכט פֿײַן א לעבן,
פֿרייט מיר מײַן האַרץ, אז מײַן קינד לעבט דאָרט פֿרײַ;
דאָן מעגט איר אַוודאי א פּאָר סענטן געבן
צו נעמען אָן אָנטייל אין ציונס געבײַ.
נאָר מיר האָט די פּראָקטיקע לאַנג שוין געווײַזן,
א פּראָקטיק וואָס דויערט באַלד צוויי טויזנט יאָר,
קריסטנטום גלײַכט אײַך ווי דערנער, ווי שפּיזן,
האָסן אײַך פֿלוצלינג, וועָן איר שטײַגט אין פֿלאָר;
איר ווערט גיך פֿון לעגדלאָר און פֿון הויז אויסגעוויזן,
הײַנט זוך פֿון דאָס נײַ איצט א וווינונג, א סטאָר! . . .

בײַ מיר האָט איר נימאָלס קיין אָנטיסעמיטן,
דעָן מײַנע אײַנווינער שטאָמען פֿון שם,
אײַך קענען נישט אויפֿוואַרפֿן די יעזויטן
„איר זײַט דאָ־היר פֿרעמדע, עס איז ניט אײַער הויס!"
בײַ מיר הערט איר נימאָלס די אַלע זילזולים
„איר האָט אונדזער גאָט באַהאָנדלט נישט גוט!"
בײַ מיר הערט איר נימאָלס די קרומע פֿילפֿולים,
ווי גײַסט ציט זיך אָן אין א פֿלוישענעם סוט;
בײַ מיר עקסיסטירט נישט די פֿאַלשע בילבולים,
אז איר דאַרפֿט אויף פּסח נאָר קריסטלעכע בלוט . . .

טויזנטער יאָרן לאַנג זײַנען פֿאַריבער,
עס קומען אָן פֿעלקער צו מיר אַלערליי;
מײַן ערד גיט קיין פֿרוכטן, מײַן לופֿט — געלער פֿיבער,
דעָן איך לײַד קיין פֿרעמדע, איך שטים ניט מיט זיי.
ווי מײַנע קינדער זײַנען אָנגעפֿאָרן,
געגרינדעט קאָלאָניעס מיט גאָנץ ווייניק געלט,
גיבורים און העלדן ווערט דאַרט געבאָרן,

קיין פֿיבער, קיין קראַנקייט, קיין היץ און קיין קעלט;
זיי פֿילן זיך גליקלעך, עס בליט די יאַרן,
וויי אין שלמהס ציַיטן — אַ פֿרייַלעכע וועלט!

אַ יידישע שטאָט איז ניו־יאָרק די גרעסטע,
מע געפֿינט ניט איר גליַיכן אין דער גאַנצער וועלט;
און פֿון אַלע לענדער קומען צו מיר געסטן,
איך באַטראַכט מיַינע קינדער — אַמעריקע פֿעלט! . . .
האָט איר זיך מיט ציון אויף אייביק געזעגנט?
אין האַרצן פֿאַרלאָשן זיך דער לעצטער פֿונק?
פֿרעמד, וויי מיר וואָלטן זיך נימאָלס באַגעגנט —
איר בענקט מיך נישט זען, אַיַיך דורשט נישט קיין טרונק?
געדענקט! טאָמער טרעפֿט אַיַיך, עס שנייט צי עס רעגנט,
צום אַנדענקען נאָט אַיַיך מיַין לעטער, מיַין ווונק . . .

פֿאַ, יאַנ׳ 16, 1891

ניו־יאָרק שלאָפֿט

שוין געלייגט דעם פֿונדאַמענט
פֿון דעם גרויסן פּיראַמיד,
פֿילע שטעט שליסן די הענט —
פֿון אַלע יידן ווערט איין יִד.
איין מענטש ווערט, מיט מאַכט און קראַפֿט,
ווי דער דענקמאָל פֿון איין שטיין;
נימאָלס וועט איר זיַין פֿאַרשקלאַפֿט,
ווען איר זאָלט צוזאַמען גיין!

חכמה, גבֿורה, ראַט און טאַט,
און דערביַי אויך קאַפּיטאַל,
טראַפֿנס טריפֿט פֿון יעדער פּרט,
און דאָס גיסט צונויף אַ פּלל.
גייט איר אַלע אויף איין לַיַין,
וואָס פֿאַרט קענט איר ניט אויפֿטאָן?
אַך, ווי מעכטיק וועסטו זיַין,
פֿאַרדינסט מיט רעכט דאָס וואָרט „נאַציאָן"!

ביסט ביז יעצט, מיַין פֿאָלק, געווען
אַ סטאַדע שעפּסן אָן אַ הירט;

האָסט דײַן צוקונפֿט ניט געזען,
ניט באָטראַכט און ניט געשפּירט.
קומט דער פֿעטער וועלוול אַן,
כאַפּט אַ שעפּסל אָדער צוויי,
גייט עס קיינעם ניט דעראַן,
שעפּסל קוקט — און קײַט זיך היי . . .

וועלכעם פֿאָלק איז ווי דער יִיד,
'זוי צעשפּרייט איבער דער וועלט?
און שליסט נימאָלס גליד צו גליד,
וואָס פֿאַרמאָגסטו, וועַן דאָס פֿעלט?
ענדלעך קומסטו צום באָשלוס,
זאָלסט זיך בינדן אין איין בונד;
ווילסט שוין שטעלן הינ דײַן פֿוס,
אויף אַ באָזום, אויף אַ גרונט.

קענסט שוין זאָרגן וועגן זיך,
זיכער מאַכן דײַן באָשטאַנד;
קענסט דײַן ברודער העלפֿן גיך,
וואָס קומט אָלס גרינער הינ אין לאַנד.
אַך, פֿיל האָט עס מיר געפֿרייט
בײַן פֿאַרזאַמלונג זײַן דערבײַ —
דורות לאַנג געווען צעשפּרייט,
יעצט בינדט מען זיך אויף דאָס נײַ.

אָ, דו נײַ־געבאָרן קינד,
ביסט מיר ליב, דו ביסט מיר זים!
ווי גרוים דײַן הילף און ווי געשווינד,
וועַן דו שטעלסט זיך אויף די פֿים!
קענסט נויט אָרויס אין שטרײַט,
מיט מוט, מיט קראַפֿט און מיט פֿינאַנס,
פֿאַרשטייסט, ישׂראל, וואָס באַדײַט
דאָס נײַע קינד, דאָס וואָרט „אַליאַנס"?

דאָך איז מײַן פֿרייד ניט פֿאַר פֿול:
איך זע ניו־יאָרק פֿון הינטן שטיין,
רעכנט זי דאָס פֿאַר אָ נול?
האָלט זי דען די זאַך פֿאַר קליין?

זי איז דאָך די גרעסטע שטאָט —
„ירושלים" פֿון דאָס לאַנד,
און חכמים פֿיל זי האָט!
פֿיל משׂפּילים מיט פֿאַרשטאַנד!

צום קאַנווענשאַן דאַרט אין האַל,
ווארום האָט דען איר דאַרט געפֿעלט?
איז זעקס מענטשן דען א צאָל
פֿאַר די „ציון" פֿון דער וועלט?
איר קליינע שוועסטער באַלטימאָר
וועגט אַריבער ניו־יאָרקס וואָג!
זע, באַטראַכט, פֿיל צענדלינג יאָר
האָפֿן מיר אויף דיזן טאָג!

וויניק האָט מען איר געווענקט?
„שטיי אויף, ייִד, עס שטראָלט די זון!"
ווארן צייַטונג ניט באַדעקט
אַלע זייַטן נאָר דערפֿון?
ניו־יאָרק שלאָפֿט א האַרטן שלאָף,
פֿון האַרמאָטן העלפֿט ניט קיין קלאָפ;
וואָס דערפֿון וועט זיין דער סוף?
א, מיין פֿעדער, בעסער סטאָפ! . . .

פֿא, מאַרץ 6, 1891

די קינות פֿון א רייכן מאַנופֿעקטשורער

צייַט די ארבעטער האָבן א יוניאָן געגרונדעט,
איז אונדז שוין די הערצער פֿאַרווונדעט:
מע טאָר זיי ניט שלאָגן,
א שלעכט וואָרט ניט זאָגן,
מיר ליגן בייַ זיי אין די הענט . . .
שיער א פֿייַער עס נעמט זיך ערווועקן,
וועז איך וויל אַן ארבעטער סעקן,
גלייַך אַלע ווי ברידער
מע שטעלט זיך אָנידער —
מיין שאָפּ איז שוין לייַדיקע וועגן!
גוואַלד, די ארבעטער־יוניאָנס

שטייט אונדז אין האלדז א ביין —
ניט אראפצושלינגען,
צוריק וויל איך נישט גיין . . .

איך קען גאר צום שכל ניט קומען:
וווּ האט זיך די העזה געגומען?!
פֿארלאנגען מיט בייזן
די ווידזשעס זיי רייזן,
סיי צילארבעטער סיי פֿון וואך!
אז ס'ערשיינט נאר א פֿעשן א נייער,
שטעלט מען דעם ארבעטסלוין טייער,
זיי זעלבסט מאכן פּריזן,
און שטייען ווי אייזן,
וועז ניט — שפּאנט מען זיך אוים פֿון יאך!
גוואלד, קאפּיטאל וואס שווייגסטו?!
וווּ איז דיין פֿארשטאנד?
דעם טייוול גיב א פֿינגער,
שלעפּט ער די גאנצע האנט . . .

וווּ זייט איר, איר גליקלעכע יארן,
בעפֿאר זייער בונד איז געווארן?
ארבעט קאסט ביליק,
און ווייס ניט קיין חילוק
פֿון יוניאנסמאן ביזקן א סקעב.
מיט אינטריגעס פֿלעג איך מיר קליגן,
די הענט זאלן זיך רייסן און קריגן;
אום נקמה דעם צו וויזן,
ווארפֿט דער די פּריזן,
און שלאגן די אייגענע קעפּ.
אט דאמאלס זיינען זיי געלעגן
געבויגן די קעפּ צו דר'ערד,
און איך האב זיי פֿיל יארן
געהאט אומזיסטע פֿערד . . .

פֿיל האב איך די הויט זיי געשונדן —
פֿלעגן טאן אין מעת-לעת אכצן שטונדן!
פֿיל שוויים זיי פֿלעגט רינגען,
פֿלעגן זיי קאם פֿארדינגען

אויף איבערצולעבן דעם טאָג . . .
ניט געהאָט מיט וואָס רענט צו באַצאָלן,
די קינדער — די פֿיסלעך געשוואָלן;
וואָס מער זיי פֿלעגט דריקן,
וואַקסט מיר מײַנע גליקן,
פֿונקט ווי צוויי שאָלן פֿון וואָג.
גוואַלד, ווער זאָל זיך ריכטן
אויף פּראָסטע פֿערד פֿון סטעפּ?
מיר פֿלעגן זיי רופֿן „הענט",
לסוף גאָר ווײַזט זיך קעפּ . . .

ברידער, וואָס טויג אונדזער לעבן,
אז א באָם דאַרף זיי חשבון אָפּגעבן?
אונדזערע דיינים
זײַנען אַרבעטער קבצנים —
א קאָמיטע פֿון יוניאָן געשיקט;
און איך מוז זיי ענטפֿערן אַלעם
אויף זייערע לומפּיקע שאלות!
און זאָגן מיר גאָר אָפֿן,
אז מע וועט מיך באַשטראָפֿן,
וואָרעם איך האָב אַרבעטער געדריקט!
גוואַלד, דעם קאַפּיטאַלס יִחוס
האָט שוין יעצט קיין וועדט,
מיר מוזן פֿאָר די קבצנים
בייגן די קעפּ צו דר'ערד!

מיר האָבן שוין געטאָן אַלע פֿליכטן,
פּדי נאָר די יוניאָנס פֿאַרניכטן;
מיט בילבולים אויסגעטראַכטע
אַרעסטירט די פֿאַרשמאַכטע,
אין קייטן געשמידט זיי די הענט.
און זיי זײַנען פּשוט מאַרטירער,
און אַזוי זײַנען זייערע פֿירער,
זיי האַלטן אוים אַלעם —
אי קייטן אי דלות —
און שטייען ווי אײַזערנע וועגט!
גוואַלד, עס איז א שאַנדע

פֿאַר אונדז, מיר רײַכע לײַט,
מיר זאָלן אַזעלכע פֿליגן
ניט בײַקומען אין שטרײַט! . . .

וויִ פֿיל פֿלעג איך דאָס צו לאָכן,
וואָס די אַרבעטער פֿאַראיינען זיך מאַכן!
וויִ איז דאָס מיגלעך —
לײַמענע קריגלעך
דערפֿירן זיי גאַנצע אין שטאָט?
איינער דעם צווייטן וועט ברעכן,
די שערבלעך וועלן די גוטע צעשטעכן,
און עס ליגן נאָך די שמאָטעס
בײַ אײַזערנע גראָטעס,
טאָ וואָס פֿאַר אַ וועדעד דאָס האָט?
אָבער, גוואַלד, די לײַמענע קריגלעך
איז שטאַרקער פֿון מעטאַל,
זיי ברעכן שטאָלן און אײַזן,
פֿאַרניכט[ן] קאַפּיטאַל! . . .

איצט ווילן זיי זיך נעמען מיט בייזן,
אַכט שטונדן און אַרבעטסלוין רייזן;
איך זאָל זיי דאָס אַטענדן —
וועלן זיי געלט פֿאַרשווענדן!
קבצן, וואָס קריכסטו צו הויך?
און ווען זיי זאָלן צײַט פֿראַפּיטירן,
קען דאָס זיי צו בילדונג מער פֿירן,
אָבער דאָס בין איך מוחל —
וועט הענט האָבן שׂכל,
שאָט צו די גרעב פֿון מײַן בויך . . .
גוואַלד, נעמט אַלע מיטלען,
דאָס איז אונדזער אומגליק,
דאָס וועבט מען מיט די פֿעדעם
אויף אונדזער האַלדז אַ שטריק! . . .

אויף די יוניאָנס זאָל קומען אַ גזירה,
וויִ פֿאַר צײַטן אויף סדום און עמורה,
אַ פֿײַער וואָלט קענען
די יוניאָנס פֿאַרברענען,

די מאַרטשן, די פֿאָנען אַראָפּ!
אָט דאָמאָלם וואָלט איך זיי דריקן,
טרעטן, און ווערגן, און שטיקן,
זאָלן זיי וויסן
ווי יוניאָנס צו שליסן,
קעגן קאַפּיטאַל צו הייבן אַ קאָפּ!
גוואַלד, וועַן מיַינע אויגן
וואָלטן זען דעם סוף,
דאָן נעם איך נקמה
ווי דער וואָלף אין אַ סטאַדע שאָף!

כז אָדר שני, תרנא [פ"י]

דאָס אומשטערבלעכע פֿאָלק

צום וויגדער שטייען אין מצרים די פּיראַמידן,
אייביקע מאָנומענטן אויסגעשטעלט;
אָבער משה האָט דאָן פֿאַרמירט אַ פֿאָלק יידן —
אַ לעבעדיקע פּיראַמידע אויף דער וועלט . . .
נאָציאָנען בלִיען פֿאַר זיַינע אויגן,
שטיַיגן הויך אין דעם גרעסטן פֿלאַר;
>און< ווי פּוך, ווי רויך ווערן זיי צעפֿלויגן,
און ער שטייט פֿעסט פֿערט האַלבן טויזנט יאָר!
ווי זיַין סופֿהלע אויף איר שוואַכע שטעלע,
וואָס שטייט זיך צו אַ וועלטל צוגעקלעפּט,
און זי לאַכט אוים די גרעסטע ציטאָדעלע,
>דען< זי האָט אייביק זיי איבערגעלעבט . . .
ענדלעך וועט די בוימל אַרויפֿשווימען פֿון אויבן,
צו לעצט בליַיבט גילטיק ז יַי ן וואָרט >און< ז יַי ן שטים;
דען ער בליַיבט אייביק, פּונקט ווי זיַין גלויבן,
ווי זיַין גאָט, וואָס ער גלייבט אין אים.

יעדעס פֿאָלק האָט זיך אירע דרַי פּעריאָדן,
איר יוגנט, איר מיטל- און איר עלטער-צַייט;
דאָן ווערט פֿאַרמאַכט אויף אייביק אירע לאָדן,
און זי פֿאַרגייט שוין אין איר אייביקַייט.*

* = אייביקייט.

די דרײַ פֿעריאַדן גייט אויך דער יידּ אַריבער,
פֿונקט ווי אַ מענטש, פֿונקט ווי אַ נאַציאָן;
נאָר צו זײַן עלטער טרייסלט אים דורך אַ פֿיבער
און דאָן קומט אים זײַן יוגנט ווידער אָן.
ווי דער קערנדל וואָס ווערט אין דער ערד באַהאַלטן,
אַזוי צעפֿוילט דער יידּ אויך אויפֿ דער וועלט;
נאָר פֿלוצלינג שפּראַצט אַ יונגער דור פֿון אַלטן —
קנאַספֿן בלײַן, ווי עס לאָזט נאָר אַפֿ די קעלט.
זײַן לעבן איז געוועקסלט, מיט דערנידער און דערהויבן —
נאָכן ווינטער קומט שטענדיק זײַן פֿרילינג צו אים,
בכן בלײַבט ער אייביק, אאז"וו.

ער איז געבויט ער זאָל אייביק קענען עקסיסטירן,
ער זאָל נישט אונטערגיין ווי די פֿעלקער אַלערליי;
נאָר עס קען דאָך טרעפֿן אַז ער וועט זיך אַסימלירן,
דאָן מוז ער שטאַרבן גלײַך מיט זיי.
ד'רום האָט מען אַ שׂינאה אַרײַנגעגעבן,
וואָס דאָס איז פֿאַר זײַן אייביקייט אַ גליק;
אַז, ווי ער וויל מיט זיי צוזאַמען לעבן,
שטויסט מען אים מיט שׂינאה אַפֿ צוריק,
ווי ער וויל מיט די שכנים זיך פֿאַרגלײַכן,
עסט און טרינקט צוזאַמען בײַ איין טיש,
נעמען באַלד די שכנים אים אויסווײַכן
ווי ר' עקיבֿאם משל פֿון פֿוקס מיט די פֿיש.
זײַן היסטאָריע איז ווונדערבאָר, איר פֿירט אַ האַנט פֿון אויבן,
קיין פֿרעמדע בלוט זאָל זיך ניט צומישן אין אים,
בכן בלײַבט ער אייביק, אאז"וו.

אָבער וועלן די שכנים טראָגן אויפֿ אים אַ שׂינאה,
טאָ ווי וועט ער קענען צווישן זיי באַשטיין?
מע וועט דאָך אים מיט זאָקאָנעס פֿאַרצאָמען זײַן חיונה,
דאָן קען ער פֿאַר הונגער גיך אויסגיין!
ד'רום האָט מען אין אים אַרײַנגעגעבן
אַ קראַפֿט, וואָס ער שפּײַזעשטאָפֿט געפֿינט;
אַז מע פֿאַרצאָמט אים אַלע מיטלס-לעבן,
זוכט ער זיך זײַן שפּײַזמיטל פֿון ווינט . . .
מע זאָל אים קיין שטעלע און קיין ערד נישט געבן,
דאָך זוכט ער זיך אַ פֿרנסה אויס;

און צאָלט אין שול, און פֿאַר זײַן זון אַ רבין,
און זײַן טאָכטער גייט נאָך שבת שיין אַרוים.
אַן אַנדער פֿאָלק וואָלט פֿון הונגער אויסגיין אָדער אין וועלדער רויבן, —
און ער שפּײַזט זיך דורך, וועו דער מוילשלאָס הענגט אויף אים.
בכן בלײַבט ער אייביק, אאז"וו.

אָבער וועו די פֿעלקער טראָגן אויף אים אַ שׂינאה,
און ער איז מוטלאָז, אָנע קראַפֿט און מאַכט,
דאָן קען דאָך טרעפֿן אַ מאָל אין אַ מדינה
אַ באַפֿאָל — און פֿאַרניכטן אים אין איין נאַכט!
ד'רום אויף זײַן געשיכטע ליגט די פֿליכטן,
אַז דער יִיד מוז זײַן צעוואָרפֿן איבעראַל,
אַז אויב עם טרעפֿט מע וויל אַ פּרט פֿאַרניכטן,
בלײַבט דאָך אויף דער גאַנצער וועלט דער כּלל.
פֿיל מאָל האָט מען אַ גליד אים אָפּגעשניטן,
דאָך האָט פֿון זײַן צאָל נימאָלם געפֿעלט;
אַ קליין ווײַלע האָט ער שמערצן געליטן,
זײַן עקסיסטענץ מוז בלײַבן אויף דער וועלט.
אַ הייליקע שפּראָכע איז אים געגעבן פֿון אויבן,
פֿאַר די צעוואָרפֿענע גלידער איין שפּראָך און איין שטים,
בכן בלײַבט ער אייביק, אאז"וו.

וויַיל ער מוז וווינען אין אַלערליי אָקלימען,
מוז שטענדיק זוכן פֿאַר זיך אַן אַנדער אָרט,
האָט מען אים געבויט, אַז ער זאָל קענען שטימען
מיט יעדער לופֿט, וווּ ער באַזעצט זיך דאָרט.
יעדעס פֿאָלק וווּ זי ווערט געבוירן,
דאָרט מוז זי זײַן אייביק אין יאָר;
בײַם זי ערטער, ווערט זי גיך פֿאַרלאָרן,
אַז פֿיל, דערציט זי ביז צום פֿערטן דור.
דאָס האָבן שוין באַשלאָסן פּראָפֿעסאָרן,
אַז דערמיט איז דער יִיד אײַנער אויף דער וועלט,
אַז וווּ ער קומט איז ער דאָרט ווי געבאָרן —
אין די גרעסטע היץ צי אין די גרעסטע קעלט;
די זעלבע מתּנה איז אים געגעבן פֿון אויבן
ער זאָל קענען שטימען מיט יעדן אָקלים,
בכן בלײַבט ער אייביק, אאז"וו.

טא וואָס זע איך דיר, מײַן פֿאָלק יידן,
דו ביסט אַראָפּ פֿון מוט,
קענסט זיך ניט אָנטשידן,
וואָס מיט דיר זיך איצטער טוט.
דו זעסט:
מע פֿרעסט,
מע פֿירט מיט דיר צו שטרענג;
מע דריקט,
מע שטיקט,
מע שפּאַרט דיר אָן צו ענג.
האָסט געהאָפֿט: די ציוויליזאַציע
וועט שטילן דײַן געשריי,
דערקענען וועט יעדע נאַציע
אַז דו ביסט גלײַך מיט זיי;
דער פֿאַרשטאַנד
אין לאַנד
וועט שטײַגן זייער הויך,
און — „גלײַך
מיט אײַך,
האָב איך פֿײַן רעכטע אויך".
לסוף — ווען איראָפּע איז געבילדעט,
ס'קלינגט די וועלט מיט איר,
ווערט זי פֿלוצלינג 'זוי פֿאַרווילדעט,
<און> שמייס אויף קעגן דיר.

דו האָסט אָן אַלטע עצה
אין לייד וואָס דו זאָלסט טאָן,
בייגסט נאָר אײַן די פֿלייצע,
וועלן (כוואַליעס) קומען אָן;
דער וועל
וועט שנעל
אויף דיר אריבערגיין,
בייג אוף*
דײַן גוף.

---

* = אויף.

בלײַבסטו ווידער שטיין.
דאָס איז דײַן רפֿואה,
וואָס דאָקטאָר תּלמוד הייסט:
אין צרות — אָ ישועה,
אין פֿינצטערניש אָ טרייסט.
אָבער דערצו
מוזסטו
גלייביק זײַן ביז גאָר,
און אָ בליק
צוריק —
דײַן געשיכטע וויסן קלאָר.
אָבער צײַט דו לאָזסט דײַן גלויבן,
דײַן היסטאָריע וווּיסטו ניסט,*
ווערט דיר טונקל אין די שויבן
און דאָס האַרץ פֿאַרווּיסט . . .

דער ערשטער פֿון דײַן אומה
האָט געריַזט פֿון שטאָט צו שטאָט,
געלערנט מענטשן קרומע
צו גלייבן אין איין גאָט;
דער אָסענץ
פֿון מענץ**
האָט ער דיר דאָן געשטעלט,
און געשעצט
צו לעצט
בלײַבסטו אויף דער וועלט.
דו ביסט זייער זיידע,
זיי וואָקסן אין דײַן שוים,
די צוויי רעליגיעס ביידע
שטאַמט פֿון דיר אַרויס.
מיט דער צײַט
וועלן לײַט
באַרעכענען בײַ זיך:
ווי שלעכט,
אומרעכט
מע האָט באַהאַנדלט דיך . . .

* = נישט. ** = מענטש.

וויִ דו ביסט געווען אַ קרבן
פֿאַר זייער שוועכקייט,
און וואָס דו ביסט עטוואָס פֿאַרדאָרבן —
ליגט דער שולד אין זיי!

וועַן כּשׂדים און מיצרים
פֿאַראַכטן דיר דיין ווערט,
וועַן בבֶל און פּרסים
שטירצן דיר צו דר'ערד,
וועַן רוים
האָט שוים*
דיין טעמפּל אויך פֿאַרברענט,
דיין גייַסט,
דיין דרייסט
האָט מען דריקן ניט געקענט! . . .
עס קומען חשמונאָים
פֿאַרפֿעסטן דיין נאַציאָן,
עס שטייען אויף תּנאָים
פֿאַרשטייַפֿט דיין רעליגיאָן.
קיין קויל,
פּיסטויל
פֿאַרשוואַכט ניט דיין געפֿיל;
דו לעבסט
און שטרעבסט
צו דיין גרויסן ציל.
מעגסט מיט פֿרייד די קניפּלעך ציילן
פֿון דיין לעבנסשטריק,
אַז די וואָס שיסן אין דיר קוילן,
שפּרינגט זיי אָפּ צוריק . . .

וויִ די יידענע נעמט פֿאַליַיען
די שבת־גאָגעלעך,
עס פֿליט ארוים די קליַיען,
די קערנער בליַיבן דאָך;
עס דרייט,
עס וויַיט,

---

* = שוין.

עם פּאַלט אַרויף, אַראָפּ;
דער שערסט
פֿון געראַסט*
אַן דער זײַט פּאַלט עס אָפּ.
אַז דער יִיד נעמט זיך די מאַדע
די שכנים נאָכצוגיין,
קומט באַלד אַ פּעריאָדע,
וואָס טרייסלט און מאַכט ריין —
די ברוד
פֿון יוד
פֿון מולטער וואַרפֿט ארויס;
דער גריין,
דער ניץ
פּאַלט צוריק אין שוים.
שוועך, מײַן פּאַלק, איז דיר די ווײַלע,
לײַדסט און ווערסט פּאַרשלאָפּט,
דערפּאַר דײַן זריעה ווערט ניט קײַלע,**
בלײַבסט רק דויערהאַפּט.

און דאָס וואָס ווערט פּאַרשפּרונגען
פֿון מולטערל אויף דר'ערד,
איז דערפֿון געדרונגען,
אַז דאָס האָט שוין קיין ווערט . . .
ווער פֿײַן
מעג זײַן
אין גרעסטן אומגליק,
עס ברומט
און קומט
אין מולטערל צוריק.
אַז ס'טרעפּט איינס פֿון מיליאָנען —
אַ קערנדל פּאַלט אַראָפּ,
מעגט איר זיכער באַקאָנען,
אַז וויַט פֿליט ער ניט אָפּ.
פֿון נויט,
פּאַר ברויט
האָט ער דאָס געטאָן;

* = געראַסט. ** = קאַליע.

טוט גוטס,
ברענגט נוץ
זײַן אלטע נאַציאָן.
איר זאָלט זײַן נאָמען ניט באַרויבן —
ער איז פֿון אונדז אַ גליד,
ער קען זײַן אין אַן אַנדער גלויבן,
דאָך בלײַבט ער אַ יִיד!

טאָ זײַ זשע, מײַן פֿאָלק, מונטער,
לאָז ניט אַף די וואָג!
די נאַכט גייט באַלד אַרונטער,
עס קומט דיר אָן דײַן טאָג.
עס בייַט
די צײַטן,
זי שטייט ניט אויף אין שטעל;
נאָך לייד
קומט פֿרייד,
און שײַנט דיר וויידער העל.
אין דײַן גליק דער גרעסטער
האָט אַ המן ניט געפֿעלט,
און באַלד שײַנט אויף אַן אסתר,
וואָס מאַכט דיר פֿרײַ דײַן וועלט;
זײַן סוף,
זײַן שטראָף
באַקומט דיזער אויך,
און דו
האָסט רו
און שטײַגסט ווי מרדכי הויך.
ווען פֿון המנס פֿאָלן בלעטער,
עס ווארפֿט זיי הער און הין
פֿירכטעסטו ניט פֿאַר שלעכט וועטער —
דו בלײַבסט אייביק גרין! . . .

פֿאַרש, 1891

אונדזער פּאַטערלאַנד

א

מײַנע ברידער פֿון רומעניע,
וואָס ליגט איר און שלאָפֿט?
איר זעט דאָך שוין פֿון אַלץ דעם סוף,
פֿון וואָס איר האָט געהאָפֿט!
האָסט זיך שוין צו דר׳ערד געלייגט,
שכנים — האָנט געלעקט;
האָסט זיי אַלעס נאָכגעאָמט,
וואָס דיר האָט דאָרט פֿאַרשמעקט.
נאָר אַלע לאָקײַסטוועקײַט,*
האָסטו דערזען אַ צײַט
פֿון רויבן דיך אין מיטן העלן טאָג;
אויסגעשלאָסן דיך
אַ בירגער זײַן בײַ זיך,
דײַן לעבן וועגט זיך איצטער אויפֿן וואָג!
און דו ליגסט פֿויל אין בעט,
פֿילסט גאָר קיין נאַציאָנאַליטעט;
. . . . . .
. . . . . .
שטייט אויף פֿון שלאָף,
פֿון צרות — אַ סוף,
נעם דײַן פּעקל אין האָנט!
אָהער צו מיר,
אויף מײַן קוואַרטיר —
אויף דײַן פֿאַטערלאַנד!

ב

די פּריטשינע וואָס ישׂראל
איז צו שפּאַט און צו שאַנד,
איז ווײַל ער איז צעזייט און צעשפּרייט —
ער האָט קיין אייגן לאַנד.
ווען מיר וואָלטן זיך פֿאַרשאָפֿן
אַן אייגענע עדרײַך,

* = לאָקײַסטוועקײט.

אַן אַוטאָנאָמיע, פֿאַרלאָמענט
מיט אַלע פֿעלקער גלײַך,
וואָלטן מיר דאָ ניט זײַן געדריקט
און דאָרט ניט זײַן געשטיקט,
און מע וואָלט אונדז ניט טרעטן ווי ליים . . .
דען וועז אייגעם איז ענג,
מע איז מיט עם צו שטרענג,
קלײַבט ער זיך איבער צו זיך אַהיים.
מיר האָבן אויף ארץ־ישׂראל אַ הייליקן זכות,
איצט גיט מען עם איבער אין אונדזער רשות:
מיר קענען זי קויפֿן פֿאַר אונדזער געלט,
אויף צו אַרדענען פֿאַראַדקעם ווי אונדז געפֿעלט.
טאָ וואָס זיצט איר דאָ געקוועצט?*
ארץ־ישׂראל גייט באַזעצט:
נאָמיר גרינדן אונדזער צענטערלאַנד!
נאָמיר גיין אַט דאָרט,
אין אונדזער אָרט,
אין אונדזער פֿאַטערלאַנד!

ג

די קאַרפּיראַסטן פֿון גאַנץ געלאָניע
נעמען זיך בײַנאַנד,
געמאַכט בערלין פֿאַר אַ צעזאַר
פֿון דאָס גאַנצע לאַנד.
איטאַליע אויך
האָט אַ צענטער זיך פֿאַרשאַפֿט —
צונויפֿגענומען אַלע פֿינגער,
געמאַכט אַ פֿויסט מיט קראַפֿט.
די סלאַוויאַנער בײַן מוסולמאַן
באַמבירן זייער פֿלאַן,
אַפּפֿערן דאָרט טײַכן מיט בלוט;
וואָס האָבן זיי ניט צעטאַן
מיט זייער נאַציאַן —
אפֿשר וועט די אייניקלעך זײַן גוט?
נאָר דו, יידֿ, ליגסט פֿויל אין בעט,

---

*= געקוועטשט.

האָסט שוין גאָר קיין נאַציאָנאַליטעט,
מע דריקט, מע שטיקט, מע ראָבירט, מע שלאָגט,
מע שרײַט שוין „אָרוים!" גאָר אָפֿן געזאָגט.
טאָ ניט וואָרט, ניט שטייט,
נאָר מאַכט אײַך גרייט,
מיר אָלע בײַנאַנד!
טאָ נאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ד

דאָרטן וועט שוין קיינער סמייען
אײַך צו רופֿן „גר",
דאָרטן וועט שוין קיינער שרײַען:
„ווי קומט איר אָהער?"
איר וועט זײַן די באָלעבאָטים
פֿון אײַער אייגן לאַנד,
איר וועט געניסן אײַער וויץ,
די מי פֿון אײַער האָנט,
פֿון אײַער בוים די פֿרוכט,
פֿון אײַער אָקס די יוכט,
פֿון אײַער פֿאַבריק וועט איר טראָגן דראָפּ;
פֿון אײַער סאָד די ווײַן,
און בײַ זיך רוִק זײַן,
אז דאָס וועט ניט ראָבירן קיין קאַצאַפּ . . .
געגוג שוין צו זײַן נע־ונד,
ווי די אָפּפֿאָלבלעטלעך אין ליסטאָפּפאָד;
געגוג שוין צו דינגען אָן אונטערן־אויוון־קוואַרטיר,
דירה־גאָלט צאָלסטו און מע טרײַבט נאָך דיר . . .
דײַן אייגענע הויז
שטייט ליידיק און לויז,
זי רײַכט דיר מיט ליבע די האָנט!
לאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ה

די ערד פֿון ארץ־ישׂראל
איז נישט ערגער ווי א מאָל,
גוטע העגט און פֿלײַסיק טאָן —
וועט אייביק זײַן א זול.

זעקס הונדערט קוואדראטנע מיילן
האָט זי ליידיק פּלאַץ,
אַספאַלט, זאַלץ, מאַגנעזע, אייזן —
מינעראַלן אָן אַ שאַץ.
אויף קאָמערציע איז דאָרט אַ פּאָרט,
דער בעסטער האַנדלסאָרט,
איר געפּינט נאָר נישט איר גלייכן אין דער וועלט —
דער מיטלמער איז פּריי,
דער זועץ איז אויך דערביי,
איר קענט דאָרטן פּאַרדינען אוצרות געלט;
פּערסיען, סיריען האָט איר ביין האַנט,
עגיפּטן, אינדיע, גריכנלאַנד;
ירדן און פּרת אָרום דיר פּליסט,
און דו ביסט אַנטוויקלט, אַ וועלט-קאָמערציסט!
אי ים, אי טיַיך,
די ערד איז ריַיך —
אָלע מעלות בייַנאַנד!
טאָ לאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ז

דער אָקלים איז דאָרטן מעסיק,
שטימט מיט דער נאַטור,
ווינטער קיין פּרעסט, זומער קיין היץ —
אויף וועגעציער טעמפּעראַטור.
דייַנע אַרבעטס-קערלעך, וועלכע זייַנען
קערפּערלעך געזונט,
וועלן דאָרט זייען, שניַידן,
באַארבעטן די גרונט.
דייַנע רייכע לייַט, די גבֿירן,
וועלן דאָרט זיין באַנקירן,
פּאַבריקאַנטן אויך פּיל פּון זיי.
דייַנע שיפֿן פּיל ביין פּאָרט
וועלן שווימען אין יעדער אָרט,
פּירן מיט זיך סחורות אַלערליי.
מיליטער, באַאַמטע פּון קליין ביז גרויס,
קאָנגרעסלייַט, ריכטער — פּון יידן דורכויס.
דו וועסט נאָך פּראָגרעסירן מיט דיין ציווויליזאַציאָן,

דײַן שײַן וועט באַלײַכטן יעדע נאַציאָן;
וואָרעם וועָן דו ביסט אין פּרעס,
שטײַגסטו אויך אין פֿראָגרעס,
בפּרט אין דײַן אייגענעם שטאָנד!
טאָ לאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ז

ירדן, יבוק, ים־כּנרת —
דײַנע אַלטע גוטע־פֿרײַנד,
גלעד, דן, מחנים, פּניאל
שטייען אונדז פֿאָר חיינט!
פֿיל האָבן מיר פֿאָרט זיי ערינערט,
פֿון זינען ניט אַרויס;
יעצט קומען מיר צו אונדזער מוטער,
זי נעמט אונדז אין איר שוים!
יעדער גרעזעלע איז אונדז באַקענט,
יעדער שטיין איז אַ מאָנומענט,
יעדער שריט איז אונדז אַ זעלנגליק:
די ערציילונג פֿון תנך
פֿאַרהייליקט דאָרט יעדער זאַך,
וווּ נאָר אונדזער אויג גיט דאָרט אַ בליק . . .
ווי האָט עס פֿאַרוועלקט דײַן נאַציאָנאַל־געפֿיל?
ווי קענסטו זײַן קאַלט בײַ אַזוי אַ הייליקן ציל?
געדענק וואָס דו האָסט אַ מאָל צעטאָן
פֿאַר דײַן לאַנד, פֿאַר דײַן נאַציאָן!
דײַנע געפֿילע ערוועק
צו דעם הייליקן צוועק,
דען דײַן שיפֿלע גייט איצט צו שטראַנד!
לאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ח

די שכנים, וואָס איך ווויז מיט זיי,
טראָגן אויף מיר קיין האָס,
אין אַזיע בין איך אויך געבוירן —
די ווײַן איז פֿון איין פֿאַס . . .
זוכן אויף מיר קיין בילבולים
פֿון עלילות־דם —

קיין אַלטע חובֿות פֿון אַ מאָל,
אין ברונענם קיין סם . . .
פֿון שווײַן געהיט די קיך,
מל זיך זײַן ווי איך,
דאָוונען אין אַ היטל גלײַך מיט מיר;
און ראָש־חודש איז קיין שפּאָר,
און אויך אין אָנפּאָנגם יאָר
מיר שטימען ביידע פּינקטלעך, רעגוליר.
איך ברויך אויף האַנדל קיין רשות,
מיט אַלע גלײַך האָב איך דעם זכות;
וווּ איך קום איז פֿרײַ די טיר,
שטײַג אויך הויך, וועז איך שטודיר.
דעם קעניג זײַ טרײַ
און ערלעך דערבײַ —
בײַט זיך נימאָלס דײַן שטאָנד;
טאָ לאָמיר גיין אָט דאָרט, אאַז"וו.

ט

מתנגדים, חסידים און משׂכּילים,
געגנוג צו זײַן צעטיילט!
דער שטאַרקער גוואַלדרים אין אונדזער קערפּער
שוין צײַט צו זײַן געהיילט . . .
בינדט אײַך אויף אַלע אין איינעם,
גבֿירים און אָרעמע־לײַט,
פֿאַר דעם הייליקן רעיון לייגט
יִחוס אין אַ זײַט!
ארץ־ישׂראל דאַרף זײַן די האָרץ,
וואָס זי זאָל געבן כאַרץ*
אין אַלע גלידער, וואָס אין חוץ־לאַרץ פֿאַרשפּרייט;
וואָרעם וועז די האָרץ חלילה פֿעלט,
בלײַבן מיר וואַנדערער אויף דער וועלט,
מע וועט אייביק טרײַבן, אייביק שרײַען: „גייט"!
מיר וואָרן ביז יעצט געפֿאַראַליזירט:
מע האָט די פֿיס געשטאָכן, האָט די קאָפּ ניט געשפּירט;
דער איין און אַכציקער יאָר האָט אַ רפֿואה געבראַכט —

* = כאַרטש.

פֿון די אַנטיסעמיטישע שטעקנס האָבן מיר זיך אויפֿגעוואַכט . . .
טאָ באַטראַכט כאַטש מיט קאָפֿ,
סעקטן אַראָפֿ,
לאָמיר בינדן די הערצער בײַנאַנד!
לאָמיר גיין אָט דאָרט, אַז״וו.

הל, 1891

דער גרינער

אַמעריקע רעכנט זיך פֿאַר אַ נײַע וועלט,
דער גרינער איז אין איר ווי נײַ געבאָרן:
פֿאַקן וועלט אים אויפֿן שיפֿ געשטעלט
און מאַזלט ווען ער קומט צו פֿאַרן . . .
די פֿאַקן איז אים לײַכט אַריבער,
געפֿינדישט מיט אַ קליינעם פֿיבער;
די מאַזלען איז דווקא ניט גרינג —
פֿרעמד איז ער היר פֿון אַלצדינג.
ער וויים ניט צו וואָס זיך צו שטרעבן,
פֿון וואַנען צו מאַכן אַ לעבן;
ער זעט פֿרעמדע מענטשן אַ סך,
איז בלינד אין דער לאַנד, אין דער שפּראַך.
אַ, דו עלנטער, >דו< ביסט פֿאַרווירט,
די פֿאַלשע האָפֿענונג האָט דיך אַהער פֿאַרפֿירט!
קיין טאַלאַנט
אין האַנט
וויים ער ניט ביז הײַנט,
און האָט
אין שטאָט
קיין גואל און קיין פֿרײַנד.
ער טרײַט
און בײַט
מלאָכות אויף זײַן וועלט,
און לײַדט
אַ צײַט,
ביז די מאַזלען פֿעלט.

עס שײַנט, אַז קאַלאָמבוס האָט אַ געזעץ געשטעלט,
אַ גרימאַנט מיט זײַן ערפֿונדענע נײַע וועלט:

אז יעדער גרינער, וואָס קומט אין איר אַרײַן,
מוז אומבאַדינגט פֿאַרהער א פּעדלער זײַן.
ער הערט צו פֿון אַלעמען עצות,
און פֿאַנגט אָן צו פּעדלען מיט מעצעס;*
און וויַל ער וויים די שפּראַכע ניט,
מוז ער שטיין אין העסטער־סטריט.
פֿון פּאַליסמאַן ווערט ער ניט גיך פּטור,
אז ער פֿרעגט אים, די לײַסנס צי האָט ער.
דאָ זע איך, ער לויפֿט מיט געלאַף
און שרײַט „איין סענט — דער 'טעלעגראַף'!"
און איך קוק אויף דיר, און מײַן האַרץ מיר ברענט,
שרײַסט אָפּ א נאַכט און דו לייזסט קיין סענט . . .
זע איצט —
ער שוויצט,
ער פּעדלט שוין מיט רעגס;
שלעפּט זעק
מיט פּעק,
און קריכט פֿינף פֿלאָר צי זעקס.
זײַן געזינד
מיינט איצונד,
ער שעפּט גאָלד יעדער שעה;
און ער —
ווי שווער
ליגט אין מאָזלען דאָ!

ניט בײַ אַלע גרינע גייט גלײַך די מאָזלען פֿאַרבײַ,
דאָס באַלאַנגט אָן באַקאַנטשאַפֿט, גליק און מענץ** —
אָן אָנדערער מאָזלט א יאָר צי צוויי, צי דרײַ,
ביז ער באַקומט עטוואָס אָן עקסיסטענץ.
ער טוט אָפּ פּל עבֿודת פּרך
און דינט אַלע געטער ווי תּרח:
יום־נוראָים בײַן חזן א באָס,
דאָ שטייט מיט לעמאָן אין גאָס,
אין א פֿעקטאָרע פֿון בלעך איז שוין גרינגער,
נאָר דאָרטן פֿאַרגעסט ער א פֿינגער . . .

---

* = מעטשעס. ** = מענטש.

וואָס ער שטייט אין האָספּיטאָל אויס,
ביז ער גייט מיטן לעבן ארויס!
און דאָ זײַן באָרד דערלייגט די וואָג —
אים באַפֿאַלן לויפֿער טאָג פֿאַר טאָג . . .
ער טרעט
מיט געבעט
צו די אַכטע סטריט;
און הערט,
ווי ער וועדט
מיט זילזולים אַפּגעבריט.
ער פֿאַרטרויט
זײַן נויט,
און טרערן פֿון אים פֿליסט;
דער אַנטוואָרט
איז: „פֿאַרט!"
און גייט אַוועק מיט ניסט*. . .

ער טרײַט און לערנט זיך א גלעזער צו זײַן,
מעסט אויס אַלע סטריטן פֿון אַפּטאַן,
נאָר קיין איינער לאָזט א גרינעם אין שטוב ארײַן . . .
ער קלערט און געפֿינט א נײַעם פּלאַן:
א ביגלער וועדט ער מיט דעם בטחון,
אז אומזיסט וועט ער נאָר טאָן דרײַ וואָכן;
נאָר אז ס'קומט צו די ווידזשעס עטוואָס,
וועדט סלעקצײַט דאָרטן בײַן באַס . . .
ער וויל כאָטש צום יוניאָן באַלאַנגען,
נאָר דאָרט וויל מען אים ניט עמפּאַנגען;
ער בלײַבט א פֿאַרוואַגלטער סקעב,
באַקומט אַפֿט זילזולים מיט קלעפ . . .
און זײַנע בריוו פֿון יוראָפּ איז מיט בלוט געפֿאַרבט,
אז זײַן גאַנצע געזינט דאָרט פֿון הונגער שטאַרבט!
ער קלערט,
און וועדט
א מלמד פֿון אלף-בית;
ביז זײַן שול
וועדט פֿול,

* = גישט.

גיסט אים אָפּ א שווייס.
אין בייסמענט
רינען די וועגט,
און ער הוסט און שרײַט און קנעלט;
ביז זײַן ברוסט
וועלט פּוסט,
און זעגנט זיך מיט דער וועלט . . .

בײַ אַלע פּעלקער פּאַלט דער גרינער קיינעם צו לאַסט,
קומט פּון שיף און גלײַך פּאַרדינט ער געלט,
פּאַרזאַרגט וועלט אים אָן ארבעט וואָס אים פּאַסט;
אומגליקלעך איז דער יידּ נאָר אויף דער וועלט!
טראָץ דעם וואָס יידישע בארָגען
ספּענדן צו דעם צוועק מיליאָנען,
דאָך וויַזט מיר איין מענטש אויף דער וועלט,
וואָס וועלט אונטערשטיצט פּון די געלט!
זייער אָפּים איז פּון אונדז אומצופּרידן
און האָסן דעם רוסישן יידן;
אז זיי האָבן א שאָפּ אויפּגעבויט,
ארבעט מען הויל פּאַרן ברויט . . .
וויַ לאַנג וועלן מיר זײַן געפּאַרעליזירט,
אונדז פּרירט די פּים, און די קאָפּ ניט שפּירט . . .
ערוואַכט,
און מאַכט
צום „דזשויש אליאַנס" א ברענץ!*
אז קומט אהער
א גר —
פּאַרזאַרגט זײַן עקסיסטענץ!
א נאַציאָן
מוז טאָן,
פּאַרזאַרגט פּאַר יעדעם גליד;
א פּאַרדראָס,
פּאַר וואָס
פּאַרשטייט עס ניט דער יידּ . . .

[1891?]

---

* = ברענטש.

די „דושויש אַליאַנס"

דײַטשע און אײַרישע מאַסן,
וועלכע האָבן הײַר אַ גרויסע דעה,
די זעלביקע דעם יידן האַסן,
מיט דער צײַט קען אונדז שטאַרק זײַן נוגע . . .
און מיר — זײַנען יעדערער באַזונדער,
ווי די שעפּסן צעוואַרפּן איבערַאל,
עם געפֿינט זיך פֿון אונדז ניט קיין גרינדער,
צוזאַמענבינדן אַלעמען אין פּלל.
און דאָ גייט צײַטונגען פֿאַרשידן,
וואָס זײַנען פֿון אונדז ניט צופֿרידן
און רייצן אויף אויף דעם יידן,
ווי זיי זײַנען פֿון דאָרט געווויינט . . .
און וועָן מיר זאָלן ניט בײַ צײַטן
בינדן קרעפֿטע אויך ווי לײַטן,
זעט מען וואָלקנס פֿון דער ווײַטן,
אַז דער מוח ווערט אַנטשטוינט!
באַטראַכט זשע און מאַכט אַ באַלאַנס,
ווי נייטיק אונדז איז אַן אַליאַנס,
יעדער גליד פֿון אונדזער קערפּער זאָל ניט פֿונאַנדערגיין
(דער פּעלער פֿון אונדזערע אָבות־אָבֿותינו).
וועָן דער אַליאַנס זאָל אונדז ברענגען נאָר דאָס אַליין,
איז אונדז שוין אויך דיינו!

אין אַמעריקע אַלע נאַציאָנען,
וואָס זײַנען אַהער אָנגעקומען,
האָבן געגרינדעט קאָלאָניען,
די ערד אין האַנט אַרײַנגענומען.
בײַ אונדז קומען טעגלעך אַן גרינע,
און ווערן פֿון באַסעם פֿאַרפֿירט;
דערפֿון שטײַגט פֿון אַרבעטער די שינאה,
וויַל דער יד אין פּריז נאָר קאָנקורירט.
וועָן מע וואָלט זיי ערד געגעבן,
זיי זאָלן מאַכן דאָרט אַ לעבן,
ניט אין פֿעקטאָרעס צו שטרעבן
און אַרבעטן האַלב אומזיסט;
מיטן קריסט ניט קאָנקורירן,

שׂינאה וואָלט ניט עקסיסטירן,
דאָס לאַנד וואָלט אונדז פֿאַר בירגער שפּירן —
מע ארבעט ערד גלײַך מיטן קריסט!
באַטראַכט זשע און מאַכט א באַלאַנס,
ווי נייטיק אונדז איז אַן אַליאַנס,
מיר זאָלן אין דער פֿרײַער לאַנד אויף א פֿעסטן באָדן שטיין,
דאָס הייסט קוממיות על ארצנו.
וועלן דער אַליאַנס אַזש"ו.

ווי שלעכט מיר ערציִען די קינדער,
פֿון נאַציאָן וויים ניט קיין אייגער;
אז עס איז שוין גאָר ניט קיין וווּנדער,
וואָס זיי פֿאַרוואַרפֿן א יידן מיט שטייגער!
נאָך צוואַנציק יאָר וועלן מיר זאָלן אָפּפֿאָרן,
וואָס וועט זײַן מיט דעם צוקינפֿטיקן דור?
ניט וויסן, אז מע איז א יוד געבאָרן —
געפֿינדישט מיט דאָס יידנטום ביז גאָר! . . .
און אום צו בעסערן די לאָגע
פֿון אונדזער ערציִונגס-פֿראָגע,
מוזן מיר צו דיזן טאָגע
בינדן זיך אַלע אין פּלל.
וועלן מיר זאָלן זײַן געבונדן
און צו דעם ציל שולן גרינדן,
ווי פּעדאַגאָגן האָבן ערפֿונדן
מיט די ערציִונג איבערַאל.
באַטראַכט זשע און מאַכט א באַלאַנס,
ווי נייטיק אונדז איז אַן אַליאַנס,
מיר האָבן ערשט נאָר אָנגעפֿאַנגען פֿון מה־טובו צו גיין,
האַלטן אונדזערע קינדער בײַ עלינו . . .
וועלן דער אַליאַנס אַזש"ו.

צוויטער טייל

יעצט באַטראַכט ווי ס׳איז נויטוועניק
בינדן זיך בײַנאַנד,
אויב איר ווילט נאָר בלײַבן שטענדיק
בירגער היר אין לאַנד.
אויב איר ווילט ניט זײַן ווי בלעטער,

וואָס פֿאַלן אַף פֿון בוים,
טאָ לייגט דעם איצט ניט אַף אויף שפּעטער,
נייטיק איז דער שוים!
איר וואָלט האָבן דעם בליק
מיט צוואַנציק יאָר צוריק,
וואָלט איר יעצט גאָר אַנדערש אויסגעזען;
פֿאַרמער יונג פֿיל
לעבן רויק, שטיל,
פֿון שׂינאה וואָלט קיין זכר ניט געווען.

צייַט צוויי טויזנט יאָרן שלעכטע
קומט אונדז ניט צום האַנט,
יונג זאָלן האָבן רעכטע
ווי דאָ־היר אין לאַנד:
איר קענט גרינדן היר אַליאַנסן,
פֿיל דאָס האַרץ געלוסטן;
קלייבן געלטער און פֿינאַנסן —
קיינער שטערט אייַך ניסט.*
טאָ באַנוצט די צייַט און זעט:
בעט איר אוים גוט די בעט,
שלאָפֿט איר רויק, גלייַך מיט אַלע לייַט . . .
וועַן איר פֿוילט זיך יעצט,
חרטה קומט צו לעצט,
האַרט צו שלאָפֿן, האַרט אונטערן זייַט . . .

דיין ניט שטימען דאָס פֿאַרטרייַבט דיר
פֿון דיין אייגן לאַנד;
ענדלעך זעסטו, אַז ס׳פֿאַרבליַבט דיר
אומגליק, נויט און שאַנד . . .
ביז ווי לאַנג וועט דיינע וווּנדן
נאָך ניט זיין פֿאַרהיילט?
עס איז שוין צייַט צו זיין געבונדן,
אין שטיקער ניט צעטיילט!
בייַ דיר אין שול, אין הויז
זיי דיר פֿרייַ און לויז,
קענסט זיך פֿירן ווי דו ווילסט אַליין;
וואָס אַנבאַטרעפֿט דעם פּלל,

* = נישט.

אַט דאָ איז אויף דיר חל
זאָלסט זיך בינדן, ניט פֿון ווײַטן שטיין.
דער אַליאַנס מוז אימער שטײַגן,
דאָס געפֿיל אונדז הייסט;
אין די קאָנטרים פֿלאַנצט אויך צוויַגן,
פֿון פֿינגער מאַכט א פֿויסט!
מיט די סענטן זײַט צופֿרידן,
אַנפֿאַנגס מוז זײַן קליין,
עס וועלן שוין די רײַכע יידן
אויך צו אונדז צושטיין.
זיי זאָלן זען — דאָס פֿאָלק
ארבעט מיט א טאָלק,
דאָן וועלט גבירים טויזנטער פֿארשאַפֿט;
דער פֿאָנד פֿון דעם בארַאַן
וועט אויך העלפֿן טאָן,
פֿון אַלע גלידער וועלט איין מענטש מיט קראַפֿט.
זאָל אײַך דאָס ניט זײַן אוממעגלעך,
ווי א בארג די גריַיס,
דען די פּראַקטיק ווײַזט אונדז טעגלעך:
וויל מען, פֿירט מען אויס!
עס זאָל דיר מײַן פֿאָלק ניט ארן,
וואָס מע שלאָגט דיר אַפּ;
דאָס איז מרגלים, בליַבן נארן,
עס פֿעלט זיי הארץ און קאָפּ.
מיט ענערגיע טוט,
פֿאָלט ניט אַפּ פֿון מוט —
קאָכט מען דינער, מוז דאָך גיין א רויך;
פֿעסטיקט דעם באַשטאַנד
פֿון יידן דאָ אין לאַנד,
מיר זאָלן בליַען, וואַקסן, שטײַגן הויך!

פֿאַרש, 1891

די לבנה

צעווישן די שטערן, די מיליאָנען פֿלאַנעטן,
וואָס שוועבן און פֿליַען אין אומבאַגרענעצטן פּלאַץ,
צווישן די זונען מיט די טויזנטער קאָמעטן,

וואָס קיינער דערגייט ניט זייער מאָס, זייער שאַץ;
צווישן די אַלע באַמערק איך א שטערן,
גרויס ווי א פֿויסט, „די ערד" רופֿט מען דאָס;
אויף דעם קליינעם קערפֿער קריכן דאָרט מילבן,
זיי רופֿן זיך „מענטשן", איך וויים ניט פֿאַר וואָס.
>דען< שוואַך זײַנען זיי ווי א פֿליג
>און< לעבן א גאַנץ קליינע ציַט,
<און> פֿאַרברענגען די ווײַלע אין קריג,
אין קינאה, אין שׂינאה, אין שטרײַט;
דער שטאַרקער דעם שוואַכן באַרויבט,
ניטאָ גאָר קיין יושר בײַ זיי —
איך וויר פֿון די קולות פֿאַרטויבט,
פֿון די טויטקרעכצן מיט דאָס גענשריי!

נאָך איידער דער ערדקויל איז געווען באַזעסן,
ווען עס ווער קיין ים, קיין בערג, קיין בוים,
ווען זי ווער א קויל פֿײַער, דער וואַלקן פֿלעגט איר לעסן,*
בין איך שוין געפֿלויגן מיט איר גלײַך אין רוים.
פֿון איר ערשטן מענטשן איז שוין ערוים א קין,
וועלכער האָט פֿאַרגאָסן זײַן ברודערס בלוט,
און הבֿלס גוואַלדן הער איך ביז יעצט שרײַען,
וויַל די קינדער גייען אין זײַן מאַרשרוט.
וואָס איך זע זיך אָן פֿון די דרײַ:
פֿון ליבע, פֿון כּבֿוד, פֿון געלט . . .
נאָך זיי גייט הומבאָג, מערדערײַ,
און מאַכן נאָר חרובֿ די וועלט!
דער דערשלאָגט דעם מיט זײַן פֿעזן,
דער טאָקע פֿראָסט מיט זײַן שווערד —
איך מוז עס גיין נאָענט און זען,
מיט בלוט ווי מע פֿאַרבט עס די ערד . . .

וואָס איך זע בײַ די מילבן זײַט טויזנטער יאָרן;
זיי קענען זיך ניט צעטיילן מיט א פֿרײַע שטיק ערד! . . .
דאָן זײַנען ריטער און קעניגע געווואָרן,
ערָאבערן פֿעלקער דורך ביקס און דורך שווערד;
די ווערן פֿרינצן, די — אונטערטאַנען,
איבער טויזנטער לײַבקנעכט — איין אריסטאָקראַט;

* = לעשן.

דער איינער אויף לוקסוס פֿאַרספּענדעט מיליאָנען,
די האַרעווען און שאַפֿן — און קיין ברויט ניט צו זאָט! . . .
אין איין לאַנד וואָס איך זע זיך אָן,
וואָס דאַרטן צעטוט א טיראַן:
באַשאַפֿט זיך אָן אינקוויזיציאָן —
בלוט פֿלייצט דאַרט ווי פֿון א קראָן!
די בעסטע לײַט ווערן געשטיקט,
דאָמען ברענגט ער אין גרויס נויט,
נאָר סיביריען ווערן זיי פֿאַרשיקט,
און לאָזט זיי פֿאַרשמײַסן אויף טויט!

דאַרטן צעקריגן זיך צוויי דיפּלאָמאַטן:
מע האָט מיט א וואָרט זײַן קײַזער באַרירט,
ווערט פֿלוצלינג נאָבאָרן, א קינד פֿון א טאָטן,
מיליאָנען ווערן דאַרט צום שלאַכטפֿלאָץ געפֿירט;
דאַרט שנײַדט מען מענטשן נאָר אָן רחמנות,
דאַרט קײַקלען זיך קעפּ, די בלוט איז נאָך היים,
דאַרט קלאָגן יתומים, דאַרט שרײַען אלמנות,
דאַרט זעטיקן זיך פֿייגלעך מיט זייער טאָטנס פֿליים!*
די הרוגים צעווואָרעמט די זון,
דען ווער וועט עס קוקן אויף זיי? . . .
די לופֿט ווערט פֿאַרדאָרבן דערפֿון,
עס צעלייגט אין שטעט מענטשן ווי הײַ!
וואָס האָסטו מיך גאָט אײַנגעבייגט,
איך מוז גיין אָזוי נאָענט צו דר׳ערד,
איך זאָל זען ווי עס ווערט דאָ צעלייגט
א האַלבע מדינה פֿון שוועד?!

איך קען עס אויך ניט צוזען די גרויסע רציחות,
וואָס א טיראַן צעטוט איצט איבער א שוואַכע נאַציאָן,
וואָס איך געדענק נאָך איר זיידן, איר אַדל, איר יִחוס —
ביז דוד, ביז משהן, ביז אַבֿרהמען אָן . . .
פֿון פֿרעהן אָן ערשטן וואָס זיי האָבן צעליטן!
פֿון כּשׂדים, פֿון בבֿל, עמלק, ארם,
פֿון רוים, פֿון שפּאַניע — געברענט, געשניטן,
און ביַי דיזן טיראַן — נאָך עד־היום!
דעם נאָמען האָט ער זיי פֿאַרשוועכט

* = פֿלייש.

און טרײַבט זיי ארום אויף דער וועלט,
ער גיט זיי קיין מענטשלעכע רעכט
און זויגט זייער בלוט, זייער געלט!
געפֿינען קיין רעכט אין געריכט,
וואָס אומגלייבלעך קען זיי אלץ געשען —
איר וואָלקן פֿארדעקט מײַן געזיכט,
איך קען די רציחות ניט זען!

אוממעגלעך צו קוקן אויף דעם ערדפֿלאַץ דעם פֿרײַען,
וואָס אונטער דען זון, בײַ טאָג וועלט צעטאָן;
און דאָך איז קיין אָנהייב צו די נאַכט-מערדערײַען,
פֿיל פֿאַלשקייט, פֿיל גזילות וואָס איך זע זיך אָן!
דאָ טייטעט מען מענטשן אין די נעכט די באַטריבטע,
דאָ באַגנבֿעט מען פֿאַמיליעס — מע לאָזט זיי קיין העמד;
דאָ אַמיזירן זיך פֿרויען מיט זייערע געליבטע,
אין דער ציײַט וועלן די מאַנען זוכן ברויט אין דער פֿרעמד . . .
יענער צינדט אונטער א הויז,
ער וויל פֿון סאראַנם וועלן רײַך,
די לויפֿן קאָם מיטן לעבן ארויס,
פֿון די וועלט א הויפֿן אש גלײַך.
א, דער מענטש האָט אָן ערגערן גאַנג,
ערגער ווי חיות אויף יאַכט:
די גייען נאָר אַוונט צום פֿאַנג,
און די — סײַ בײַ טאָג סײַ בײַ נאַכט . . .

פֿאַרש, 1891

מײַנע געפֿילן

א טענה האָב איך, גאָט, צו דיר:
דאָס האַרץ, וואָס דו באַשאַפֿסט אין מיר,
איז זי פֿאַרקניפּט,
אין דײַן פֿאַלק פֿאַרליבט,
וואָס דו ציסט פֿון מצרים ארויס;
איך זאָל עטוואָס שפּירן,
מע ווײַל זיי באַרירן,
גיסט זי זיך ווי וואַסער אויס . . .

מײַן האַרץ עלעקטריש קראַפֿט האָט,
מײַנע נערוון — א טעלעגראַפֿנער דראָט,

איין ברעג איז אַנגעטאָן
אויף מײַן נאַציאָן,
דער צווייטער ברעג קומט מיר צום לונג;
זיי זאָל וואָס געשען,
איך זאָל עס הערן צי זען —
פֿליט מיר אין האַרצן דער פֿונק! . . .

קוועקזילבער איז מײַן נאַטור,
און יידן — מײַן טעמפּעראַטור:
ווען זיי לײַכט די ציִט,
די זון פֿון פֿרײַהײַט,*
הייבט מיך אין דער הייך מײַן קאָפּ;
ווען שניי און קעלט
פֿאַרפֿרירט זייער וועלט,
פֿאַל איך אַראָפּ און אַראָפּ!

א דיכטער פֿון יעדער נאַציאָן
האָט מיט זײַן האַרץ ניט צו טאָן:
זײַן פֿאָלק זיצט בײַנאַנד
אין איר אייגן לאַנד,
אויפֿזעער — אַלץ פֿון איר שטאַם;
דעם דיכטערס געפֿילע
זײַנען אימער שטילע,
רויק ווי דער שטילער ים.

בײַ מיר אָבער גיט נישט דער פֿאַל,
האַרצוויטאָג פֿליסט ווי א קוואַל,
אַלע טאָג נײַע,
קיין שטונדע קיין פֿרײַע,
נישט גוט איז דעם יידִ אומעטום;
דאָ — היפּאָקריטן,
דאָ — אַנטיסעמיטן,
און דאָ — וויַל דאָס פֿאָלק איז נאָך דום . . .

מיך טרעפֿט נישט קיין פֿרייליעכע ציִט,
צו זינגען הומאָריסטיק ווי לײַט,
אין מײַן צעבראָכענע פֿידל
זיצט דאָרט א יידל

---

* = פֿרײַהײַט.

און זינגט מיט א ווייגענדע שטים;
ווי טרויעריק, מוראליש,
ווי זים, מוזיקאליש,
אז גלײַך מוז איך ווייגען מיט אים.

וואַרום, גאָט, בין איך 'זוי געקוועלט,
ערגער פֿון דער גאַנצער וועלט?
מע זעט דאָס פֿאַלק פֿאַלט,
און מע בלײַבט זיך גאַנץ קאַלט,
קיינעם גיט דאָס ניט א ריר!
איך זאָל נאָר וואָס לעזן,
וואָס דאָרט איז געווען,
פֿאַרגליווערט דאָס בלוט גלײַך אין מיר!

אין א שטאָט אז עס טרעפֿט א באַפֿאַל,
א גזירה עס קומט אויפֿן פֿלל,
א גאַזעט, א יודעפֿאַב
טרעט זיי אַן גראָב,
צעשפּרינגט מיר אויף שטיקער מײַן האַרץ!
איך קען שוין ניט האַפֿן
אויף עסן, אויף שלאָפֿן —
ניט איבערצוטראָגן דעם שמאַרץ!

מע באַשולדיקט א יידן אין א בלאַט,
מאַכט מיך דער ממה-נפֿשך מאַט:
וועלן די זאַך איז פֿאַלין,*
עס איז אויסגעטראַכט אַלץ,
פֿלאַצט מיר בוודאי מײַן גאַל;
איז ער א בעל-עבֿירה,
האָב איך דערפֿאַר מורא
פֿאַר דעם חילול-השם אויפֿן פֿלל!

א יידל זאָל וואָס ניט-פֿײַנעם טאָן,
פֿאַלט מען באַלד אויפֿן פֿלל אָן,
עס ווערט א געשריי
„זשיד" און „יעוריי",
כאָטש ער בײַט שוין לאַנג זײַן גלויבן אויס;

---

* = פֿאַל(ט)ש.

פֿון די בארימטע פּערזאָנען
וועט מען נימאַלס דערמאָנען,
אַז ער שטאַמט פֿון יידן אַרויס . . .

די הויפּטשמערצן די זײַנען צוויי,
אויף וועלכע מײַן האַרץ טוט מיר ווי:
וועז אַ פֿרעמדער שלאָגט מײַנע ברידער,
קאָנווולסירט מיר די גלידער,
מײַן גאַלבעכער איז ביטער, אַ שרעק;
וועז בײַ אונדז איז קיין פֿרידן,
אַ יוד שלאָגט אַ יידן —
דאָ טרינק איך די גאַל זעלבסט פֿון דעק.

וווּ עס וואַלט שוין פֿרײַער געווען,
איך קען אים דאָרט רויקער זען,
איז ניט צו דערהאַלטן
פֿון זײַן שיף די שפּאַלטן,
ווי ער איז אויף שטיקער צעטיילט:
אונגאַרן, גאַליציאַנער,
פֿײַנדלעכע רומענער —
אַ קראַנקייט וואָס ווערט נישט געהיילט!

ווי געפֿערלעך שטייט זײַן לעבנסשיף —
דער שטורעם וואַרפֿט איר הויך אָן טיף,
די וועלן זיי רוישן,
ווילן איר פֿאַרשטוימען,
זי זאָל אויף דער וועלט מער ניט זײַן;
אָן אַ שרעקלעכער פֿײַער
איז אין שיף אומגעהײַער,
כאָטש פֿאַל גלײַך אין אָפּגרונט ארײַן . . .

די נעריוון, וואָס דו גיסט מיר, גאָט,
איז אַנדערש ווי יעדער מענטש האָט:
געפֿילפֿול און שפּירנדיק,
רייצנדיק, רירנדיק,
פֿול מיט עלעקטרישע קראַפֿט;
דער שפּירן, דאָס פֿילן —
דאָס ברענט מיר אין שטילן,
דאָס ברענט אויס מײַן לעצט ביסל זאָפֿט!

זע איך פֿאַרדאַרבנהייט עטוואָס,
א יוד גיט דאַרט א פֿאַלשע מאָס,
קיין סאָוועסט האָט ער גאָר ניט,
און טוט וואָס מע טאָר ניט,
וויינט מיר מײַן הארץ אין דער שטיל!
איך וויים, אז דער דלות
ער מאַכט עס אַלעם,
דער גלות פֿאַרדאַרבט זיי ׳זוי פֿיל!

וועז איך גיי פֿאַרבײַ א שול
און זע דאַרט שמוציקייט פֿול,
גיט מיר א נעם
דער חילול־השם,
מײַן בלוט שפּריצט פֿון הארצן ארוים;
מיר טראָגן דעם גלויבן
דעם ריינעם פֿון אויבן —
און ווי שמוציק עס זעט בײַ אונדז אויס! . . .

וועז איך זע אַן אריסטאָקראַט
פֿירט דאַרט א גאַנץ רײַכן שטאָט,
בלײַב איך אין אוממאַכט,
וועז איך באַטראַכט:
וואָס האָט דאָס פֿאַלק פֿון אים פֿראַפֿיט?
אַקטריסעס מיט באַנעס,
די טײַערסטע מתּנות,
און אויפֿן פֿלל איין פֿעניג ניט!

האָסט מיר, גאָט, אין אַזוי א ציַט געבראַכט,
וואָס דאָ איז טאָג און דאָ איז נאַכט;
דא קלעפּט מען מיר לאָטעם
פֿון ווילד און פֿאַנאַטעם,*
איך פֿאַרשטיי ניט וואָס די ציַט ווייל —
גיי איך נאָכן וועטער,
שרײַען די בלעטער,
איך שטופּ מיך אין בילדונג צו פֿיל . . .

איך וויים, גאָט, אז דו ביסט געראַכט:
ישׂראל איז אַוועק שלעכט,

---

* = פֿאַנאַטיש.

האָסט אים אין יעדער לאַנד
געפֿירט פֿאַרן האַנט,
פֿלוצלינג — ער וויל גיין אַליין!
פֿאַר אַ בחור אַן אַלטן
פֿאַרן פֿאַלע זיך האַלטן,
זאָגט ער, עס איז אים ניט שיין . . .

ווי דו זעסט, ער בראָקירט מיט דיר,
האָסטו אים געלאָזן פֿון זיך;
ער איז אַוועק
ווײַט-ווײַט אַ שרעק,
ער זינגט שוין פֿון אַסימילאַציע אַ לידל;
נאָר אַ באָסע-קאָמאַנדע
דערמאָנען אים מיט שאַנדע,
אַז ער איז געבאָרן אַ יִיד . . .

אמת, אַזוי דאַרף ניט זײַן,
ער איז אומגערעכט, ער לאָזט דיר אײַן,
פֿיר זשע זיך מילד,
מיט זײַנעם אַ שילד,*
פֿאַרזינדיקט, טאָ נעם שמײַס עם אַף!
אָבער ווער קען עם דולדן,
אַז פֿאַר די קליינע שולדן
דערלאַנגסט אים מיט אַ דובינע אין קאָפּ?! . . .

דאַרפֿסט ניט, גאָט, אין פּעם זײַן,
גיי אין זײַן לאַגע אַרײַן —
ער איז געלעגן יאָרן לאַנג
אין געטאָ, אין דראַנג;
פֿלוצלינג, אַז [ס']שטראָלט אים די זון,
ווער וויל נישט געניסן
דעם ווינטל דעם זיסן?
וואָס איז די עוולה דערפֿון?

טאָ גיב זשע, גאָט, כאָטש איצט אַ בליק,
ווי דײַן קינד קערט זיך צו דיר צוריק:
ער האָט אַנגעהויבן דענקען,

---

* = שולד.

און שטאַרק זיך פֿאַרבענקען
נאָך דעם לאַנד, וואָס דו שענקסט אים אַ מאָל:
צו פֿאַרזייען אין גאַנצן,
און ביימער פֿאַרפֿלאַנצן,
פֿאַרגרינען איר בארג מיט איר טאָל.

טאָ נעם אים ווידער פֿאַרן האַנט,
פֿיר אים צוריק צו זיין לאַנד;
איך וועל פֿליען ווי אַ טויב,
איך וועל שמעקן די שטויב,
יעדער גרעזעלע — ווי זים דאָס איז מיר!
מיין פֿאַמיליע אין גאַנצן
וועלן זייען און פֿלאַנצן,
און איך וועל דאַרט זינגען פֿאַר דיר!

ער וויים: פֿל־זמן ער ווינט ניט דאַרט,
האָט ער קיין רויקן אָרט —
דער יִד מיט זיין לאַנד
איז געבונדן ביינאַנד;
נע־ונד — וועו זי אים פֿעלט,
נאָר ביידע צוזאַמען —
ווי אַ קינד ביי דער מאַמען,
דאָן לעבט ער רויק זיין וועלט.

אָ, ווי זע איך דעם פּיראַמיד,
וווּ ירמיה זינגט זיין קלאַגעסליד?
ווי זע איך דעם שטיין,
וווּ ישעיה אַליין
די פֿערלען פֿון פֿאַעזיע בינדט?
אַ מחיה־נשמות,
וווּ הושע און עמוס
פֿרעדיקן מוסר דיין קינד!

וווּ די עכאָ פֿון יותם משל קלינגט,
וווּ דבורה איר הערלעך ליד זינגט,
וווּ בנימין כאַפּט דאַרטן
זיין פּלה אין גאַרטן;
וווּ דודל פֿיטערט זיין שאָף
און שפּילט אויף זיין פֿידל

און זינגט זיך א לידל.
א גאָט, וועק מיך אויף פֿון מײַן שלאָף!

פֿליגלען, א פֿליגלען, גיב מיר!
לאָז מיך דאָרט שוועבן אין איר,
אונטער איר הימל דעם בלאָען,
אין לבֿנון דעם גראָען,
בײַן שילוח וואָס פֿליסט זיך גאַנץ שטיל;
וווּ עס איז אַנטדעקט גאָטעס ערע,
וווּ עס קליגט די אַטמאָספֿערע,
אָט דאָרט, נאָר דאָרט שטרעבט מײַן געפֿיל! . . .

מײַן ווירט, א מײַן קײַזער פֿון לאַנד,
באַשיץ, גאָט, מיט דײַן רעכטע האַנט,
ער האָט יאָרן לאַנג מיך
געהאַלטן בײַ זיך,
פֿאַרהיט מיר, באַשיצט מיר פֿון פֿײַנד;
ער זאָל נאָך זען מיט די אויגן,
אז די וואָס ער האָט ערצויגן,
ווי די זון דאָרט אויף זיי שײַנט.

אין דאָם לאַנד, וווּ זײַן אויג קוקט נאָר,
פֿון אַנפֿאַנג ביז ענדע יאָר,
וווּ כּהנים, פּראָפֿעטן,
לוויים, פּאָעטן,
זינגען א הימנע צו דיר;
מיט זיי אין איינעם
אין דעם טעמפּל דעם שיינעם
וועל איך דיר אויך זינגען א שיר.

וועז אַבער איך האָב קיין וועלט
צו טרעטן אויף איר הייליק ערד,
טא לאָז מיך נאָר פֿרײַ
ווי משה בײַן גיא,
אויף איר געבן דעם לעצטן בליק;
צי ווי יהודה האַין ציון,
און זינגענדיק א ציון
אָפּגעבן מײַן זעלע צוריק . . .

פּאַרש, 1891

משה מיט זײַן דור

א משה, דו ביסט ערהאבן גרויס,
יעדער טריט פֿון דיר האָט ווײַט געשײַנט!
פֿון פֿאלאָץ ווי דו ביסט נאָר ארויס,
טרעפֿט דיר וואָס דײַן פֿאָלק טרעפֿט ביז הײַנט:
דײַן ערשטער אַרויסגאַנג,
אלם יונגלינג, פֿון אַנפֿאַנג,
דערזעסטו — א יידן מע שלאָגט
אַן א פּריטשינע,
נאָר פֿשוט פֿון שׂינאה,
ווײַל ער נאָמען „יִיד" אויף זיך טראָגט.
און אויף מאָרגן, ווידער,
דערזעסטו צוויי ברידער
פֿון דײַן פֿאָלק, ווי זיי קריגן זיך,
צאַנקען זיך, רײַסן זיך,
שלאָגן זיך, בײַסן זיך,
שטראָפֿסטו זיי — מסרט מען דיך . . .
פֿון יענעם וויעק
איז שוין אַוועק
פֿערט האַלבן טויזנט יאָר;
ווער עס גיט א בליק
אויף דײַן אומגליק,
קומט אים נאָר די צוויי פֿאָר:
פֿון מיצרי טרעפֿט קולאַקעס —
מע שעדיקט אים זײַן גוף;
בײַ אים זע איך דראַקעס,
מחלוקות הערט ניט אוף.*
נאָר קריג
מיט זיג
איז בײַ אים פֿון משהן אַן,
פֿאַרמעג
מיט טעג
פֿאַרשפּילט ער דאָ אין קאָן.
א, ווי גרויס איז דער אומגליק פֿון דער שיף,
ווען זי ברענט אין מיטן ים —

* = אויף.

די וואסער אומענדלעך ברייט און טיף,
און זי אין מיטן ברענט אין פֿלאַם! . . .
אַט דאָס איז דײַן לאַגע,
דאָס איז — יודן-פֿראַגע,
א פֿראַגע ווי רעטעט מען דיר;
פֿון דרויסן — דער וועלנרויס,*
אין שיף — דער פֿלאַקער גרויס,
טויטשרעק אין שטוב און בײַן טיר!
די אַנטיסעמיטן,
ווי די פּאַראַזיטן,
טרינקען ווי וואַסער דײַן בלוט;
בײַ דיר אין די דירות
איז קריג און מסירות,
זעסט ניט וואָס אַרום דיר זיך טוט . . .
עס טרעפֿט גאַנץ אַפֿט
ער ווערט געשטראָפֿט
פֿון דעם מיצרים האַנט;
נאָר דורך דעם
ווײַל פֿון עם
וואַקסט דער אינטריגאַנט —
מיט מסירות דעם פּלל באַגראָבן
שרײַבט ער מיט זײַנע הענט,
אין צײַטונג בײַ יודעפֿאַבן
איז ער קאָרעספּאָנדענט.
מע קען
יעצט זען
דתן און אַבֿירם;
קוקט אײַן
פֿאַרן שײַן,
זיי לעבן עד-היום . . .

א משה, ווי האַכמוטיק דו ביסט!
קיין הינדערנעם האַלט ניט אַף דײַן וועג —
די וועלן ווי טורעמס אויף דיר פֿליסט,
און דו שווימסט מיט מוט צום ברעג!
בײַם סנה גאַט הייסט משהן,

---

* = וועלנרויש.

ער זאָל גיין קיין גושן,
קלײַבן מיט זײַן האַנט אליין
פֿון יידן די פֿירער,
מנהיגים, רעגירער,
מיט זיי פֿאָר פֿרעהן צו שטיין.
לסוף אַהין גייענדיק,
בײַן פּאַלאַץ שטייענדיק,
ער ווײל אין הויף אַרײַנגיין,
ער זוכט זיי, די זקנים —
ניטאָ זיי קיין איינעם,
געלאָזן אים איינעם אַליין . . .
פֿון יענער צײַט
גיט זיך אַ בײַט
וויפֿל טויזנט יאָר;
און ביז אַהער
דער כאַראַקטער
איז גלײַך צו יענעם דור:
בײַ זיך אין קהל-חדר
הערט מען דעות פֿיל,
קומט אויס מע דאַרף אַ ריידער —
צעלויפֿט מען אין דער שטיל.
אין שול
איז פֿול —
מנהיגים אָן אַ צאָל!
וואָס טאָן
פֿאָר די נאַציאָן —
אַנטלויפֿט מען ווי אַ מאָל . . .

אַ משה, ווען דו לייגסט זיי פֿאָר אַ לאַנד,
צו לעבן פֿון באַרבעטן די ערד,
איז פֿון אַרעמען צי סײַ פֿון רײַכן שטאַנד
ווערן דײַנע ווערטער ניט געהערט;
די שוטרים פֿון גושן
זיי שרײַען צו משהן:
„דו מאַכסט אונדז פֿאָר פֿרעהן צו שאַנד!
מע וועט אונדז פֿאַראַכטן,
ווען מיר זאָלן טראַכטן

אין גושן — פֿון אַן אַנדער לאַנד!". . .
דאָס פֿאָלק, די געמיינע,
הערט ניט די רייד זײַנע
(פֿון אַרבעט, פֿון שוועראָר געמיט),
בכן אי דער דעמאָקראַט
אי דער אַריסטאָקראַט
הערן גאָר זײַן עצה ניט.
בײַ דיזער צײַט
די רײַכע לײַט
געפֿעלט ניט דיזער פֿלאַן;
ווײַל דורך דעם
האַלט מען עם
פֿאַר אַן אומטרײַען אונטערטאָן . . .
צום פֿעכל מע נעמט ריידן:
„קוקט, בריידער, אַהין!"
פֿון דחקות און פֿון ליידן
קריכט זיי נישט אין זין . . .
א פּלל,
איבעראַל,
אויף יעדער טריט און שפּור
זעט מען
אין עם
פֿון דאָמאָלס זײַן נאָטור . . .

א מײַן פֿאָלק, דו ביסט ערהאָבן גרוים!
דו ביסט אויף אייביק פֿעסט געשטעלט;
פֿון דײַנע פֿעלער זעט מען אויך אַרויס,
אָז דו בליבסט אומשטערבלעך אויף דער וועלט.
בײַ וועלכע נאַציאָנען
קען מען דען דערקאָנען
פֿון פֿיר טויזנט יאָר א נאָטור?
דאָס פֿאָלק ווערט דאָך עלטער,
אי שוואַכער אי קעלטער,
עס בליבט ניט פֿון יוגנט קיין שפּור;
און דו האָסט דײַן יוגנטזאַפֿט,
ביסט פֿול מיט לעבנסקראַפֿט,
ווי אין דער מידבר א מאָל.

אויף דיר קומט קיין עלטער ניט,
דײַן יוגנט אייביק בליט,
סײַ דו וואקסט אויף בערג סײַ אין טאָל;
אָט דיזער שׂכר
איז נאָר דערפֿאַר,
וויַל דו היטסט אײַן דײַן שטאָם גוט.
פֿון משהן אָן
איז די נאַציאָן
ריין פֿון פֿרעמדע בלוט;
מיט פֿעלקער זיך זײַן מתחתן
געפֿינט איר ניט בײַ עם,
ער וויים זײַן טאָטנם טאָטן
ביז יעקבֿ פֿון שכם.
דעם דור
המידבר
זע איך אין דיר יעצט,
דיך בײַט
קיין צײַט —
יונג בלײַבסטו ביז לעצט!

פֿאַרש, 1891

צו די שטערן

אויף אײַך, שטערן, גייט בײַ אונדז אָ זאָגע,
אז יעדערער פֿון אײַך איז אָ גאַנצע וועלט:
מיט ים און יבשה, מיט נעכט און טאָגע,
>און< איר זײַט מיט מענטשן אויך באזעלט.
אײַך זען, באטראַכטן וועז איך וואָלט קאָנען,
צי האָט איר אויך פֿעלקער, מיט אונדזער ערד צו גלײַך?
אָדער איר וויסט ניט פֿון פֿאַרשידענע נאַציאָנען?
אָ, גליקלעכע מענטשן, וווי וויל איז אײַך!

בײַ אונדז אויף דר׳ערד:
פֿרידן, שטיל
וווי מע וויל,
גיט גאָר ניט אין לאַנד!
מיליטער

וואָס מער,
אימער דעם שוועדד אין האַנט!
ענגלאַנד מיט אינדיאַנער —
שׂונאים פֿון דער וויג,
טערקן מיט סלאַוויאַנער —
אייביק שטרײַט און קריג . . .
דער שוועדד
אויף דר׳ערד
רוט ניט איין מינוט;
רק שטרײַט
און שנײַדט,
אַז די ערד פֿאַרזינקט אין בלוט!

וווי נעם איך פֿליגלען צו אײַך צו פֿליִען,
זען וווּ איר דאַרט אין בילדונג האַלט!
ווילט איר זיך גאָר וועגן דעם ניט באַמיִען —
איר זײַט נאָך ווילד, אין אַפֿן-געשטאַלט?
אָדער איר זײַט שוין אַלעם דערגאַנגען,
די פֿאַרבאַרגענע נאַטור — מיט גײַסטער צו גלײַך?
איבעראַל איז אײַך ליכטיק, קיין פֿאַרהאַנג פֿאַרהאַנגען?
אַ, גליקלעכע מענטשן, אַזוי וויל איז אײַך!

בײַ אונדז אויף דר׳ערד:

מע איז בלינד
וווי אַ קינד,
מע וויים קיין אַנהייב ניסט,*
עס האַט קיין ווערט
וואָס מע קלערט,
מע מאַטערט מאַרך אומזיסט.
וואָס איז דער לעבנס-קוועלע?
וווי דענקט זיך אין דער שטיל?
ווער איז גײַסט און זעלע?
וואָס איז דעם מענטשנס ציל?
דער מאַשין
פֿון זין
וווי טרוימט זיך אין שלאָף?
מע בליַבט פּוסט,

* = נישט.

אומבאַוווּסט,
עס וויים קיין פֿילאָזאָף!

איך וואָלט וועלן זען די שלעכטע געזיכטער,
וועלכע מוזן בײַ אַיך צום מישפּט שטיין —
וואָס איז די עבֿירות? וועך איז דער ריכטער?
גיט אויך אַ לאָיער, וועלכער מאַכט זיי ריין?
איר זײַט פֿילײַכט געבענטשט מיט די נאַטירלעכע נאַמנות,
איר קומט צונויף אויפֿן סטריט, מיט די בושלען צו גלײַך?
און ריכטער מיט אמת, אַן כאַבאַר, אַן מתּנות?
אַ, גליקלעכע מענטשן, אַזוי וויל איז אַיך!

בײַ אונדז אויף דר'ערד:

כאַבאַר
איז די שטאָר,
וואָס די אויגן פֿאַרשטעלט;
זײַ אַ דיב,
נאָר גיב
אַ העלפֿט אים פֿון דײַן געלט . . .
באַרויבטע שרײַען מאַסן —
דער ריכטער מאַכט זיך שטום!
דער וואָס ברענט אַפּ גאַסן,
גייט זיך פֿרײַ אַרום.
דער אַקטיאָר
פֿון רעוויזאָר
וועלט נאָך גאָר ניט אַלט;
וווּ מע גייט,
וווּ מע שטייט
זעט מען זײַן געשטאַלט . . .

עס איז מיר זייער אינטערעסאַנט צו וויסן,
אויף וועלכע שטופֿע אַײַער בילדונג שטייט —
זײַט איר פֿראָסט און ערלעך, מיט אַ ריינעם געוויסן,
ווי מיר — אַ מאָל, נאָך יונגערהייט?
אַדער איר זײַט שוין אין פֿראָגרעס געשטיגן,
דאָס געוויסן געזיטעט, בײַ אַלעמען גלײַך,
קיין פֿאַלשע הערצער איז ניט צו קריגן?
אַ, גליקלעכע מענטשן, אַזוי וויל איז אַיך!

ביי אונדז אויף דר׳ערד:
דעם קינד
געשווינד
טרייבט מען אין דער סקול,
און דער אסטראג
פון טאג
וועלט נאך מערער פול.
וועך אין בילדונג גרעסער
קוקט נאר רק פאר זיך,
די בילדונג שליפט דעם מעסער
דעם צווייטן קוילען גיך . . .
באטרוג
מיט קלוג
גייען גליך געפארט;
וועך פיין
ווייל זיין,
קריגט אויף דער ערד קיין ארט . . .

שפילט ביי אייך אויך א ראלע יחוס,
ווי ביי אונדז אט דא אויף דער ערד?
א „לארד" און „גראף" באקומט דער די סמיכות,
דער וואס שטאמט פון ארבסקע פערד?
אדער „דעמאקראטן" און „אריסטאקראטן",
איז גאר אייער לעקסיקאן אין די וועלטער ניט רייך —
איר זייט גליכע יחסנים, ווי קינדער פון איין טאטן?
א, גליקלעכע מענטשן, אזוי ווייל איז אייך!

ביי אונדז אויף דר׳ערד:
דעם קנעכט
איז שלעכט,
הפקר איז זיין גוף;
געדריקט,
געשטיקט,
און מאכט די מויל ניט אוף.*
זיין גאנצע האראוואניע
גייט אוועק צום ווירט,
עס העלפט גאר ניט קיין טענה,

* = אויף.

דען דער פֿויסט רעגירט . . .
פֿאַרשמאַכט,
פֿאַראַכט,
פֿאַררעכנט ווי א פֿערד;
דער „בראַן",
דער „פֿאַן" —
צו אים געהערט די ערד . . .

האַלט איר נאָך פֿילייכט ווי אונדזערע ערשטע מענצן,*
אז א שרעק פֿון א דונער אייך גלויבן ערקלערט?
אָדער אייער שכל איז שוין אריבער די גרענ'צן:
איר וויסט די וואַרהייט גאָר אומגעשטערט?
האָט אייך דאָרטן ווער א תורה געגעבן,
איין אמונה, איין גלויבן פֿאַר אַלעמען גלייך?
דאָן וויסט איר קיין רעליגיאָנס-האָס צייט אייער לעבן.
א, גליקלעכע מענטשן, אזוי ווויל איז אייך!

ביי אונדז אויף דר'ערד:

דער וואַטיקאַן
ברענט דאָן
מענטשן אין דער גלוט;
מחמד
מאַכט פֿעט
שטיקער ערד מיט בלוט . . .
מלחמות אָנע גרענ'צן
האָט רעליגיאָן-האָס געבראַכט,
קרבנות פֿון מענצן*
אויף איר אַלטאַר געשלאַכט.
מע שרייט
פֿאַר לייט:
„איך בין פֿון גאָט געשיקט",
און מיט דעם
גוטן שם
ווערגט מען מע שטיקט.

איז בייַ אייך אויך געווען א שם, חם און יפֿת,
וואָס די קינדער פֿארגעסן זייער שׂינאה ניט?

---

* = מענטשן.

און געקומען זיך צו שמען דערשטיקן ביז א נפֿש,
און מע גיט זיך א נאָמען „אַנטיסעמיט"?
גיט דאָרט אויך ביַי אייַך אזוי אַן אומה יידן,
וועלכע האָט קיין רו ווי דער שפּענדל אין טייַך?
אָדער איר לעבט זיך אלע אין ליבע און פֿרידן?
אָ, גליקלעכע מענטשן, ווי ווויל איז אייך!

ביַי אונדז אויף דר'ערד:

פֿון אָרם
דער פֿלאָם
וואָס האָט אַברהמען געברענט,
ער היצט
ביז איצט,
און ווערט נאָך ניט פֿאַרלענדט . . .
וווּ דער יִיד זאָל קומען,
געפֿינט ער ניט קיין רו;
וווּ ער ווערט פֿאַרשווימען,
נעמט מען אים ניט צו . . .
איבעראַל
א באָל —
מע ווארפֿט פֿון האַנט צו האַנט,
א ציל
צום שפּיל
און זייער אינטערעסאַנט . . .

ווי גייט עס ביַי אייַך אין די הויכע וועלטן,
ביַי טירע, פֿייגל, אינזעקטע, פֿיש?
איז אויך פֿיל רויב אין אייַערע געצעלטן —
פֿון אייגעמס מאָרד גרייט דער צווייטער א טיש?
אָדער אלע באַשעפֿע אין פֿרידנהיים לעבן —
אין פֿעלדער, אין וועלדער, אין גריבער, אין טייַך
צו בלוט, צו מאָרד זעט מען קיינעם שטרעבן?
אָ, גליקלעכע מענטשן, ווי ווויל איז אייַך!

ביַי אונדז אויף דר'ערד:

פֿון געשרייַ
אלערליי
וועלט די וועלט שוין טויב;
קיין מינוט

אַן בלוט,
נאָר אימער מאָרד און רויב . . .
אין ים און אויף יבשה
איינס דעם צווייטן שלינגט,
דער שטאַרקער און דער רשע
דאָס בלוט פֿון שוואַכן טרינקט . . .
יעדן מין,
זאָגאָר דעם בין
באַשענקט „נאַטור" געווער;
מאָרד און טויט
איז פֿאַרשפּרייט
איבער לאַנד און מער . . .

האָט איר אויך ווי מיר אַיזנבאַנען,
אַיַיערע שטערן צעשניטן און געמאַכט אַ וועג?
איז דען לופֿטבאַלאָנען בַיי אַיַיך פֿאַראַנען,
זײַט איר מיט די קונסט שוין גאָר בײַן ברעג?
און אַיַיערע דאָקטוירים, וואָס באַזוכן קראַנקע,
קוקן געווים ניט פֿון זיי ווערן רַיַיך?
און זייערע רפֿואות איז אַ לעבנס-געשאַנקע?
אַ, גליקלעכע מענטשן, אַזוי וויל איז צו אַיַיך!

בַיי אונדז אויף דר'ערד:

דער סטודענט
ער נעמט
צען טויזנט נדן,
ווערט רַיַיך,
קויפֿט גלַיַיך
קערעדזש און פֿערד-און-שפּאַן.
פֿאַרגעסט נאָך דעם עקזאַמען
וואָס ער געלערנט האָט,
פֿאַרט און קלַיַיבט צוזאַמען
דאָס ביסל געלט פֿון שטאָט . . .
אויב עס שאַט
זײַן ראָט —
איז אים דער צער ניט גרוים;
דער נס,

אז דער מת
זאָגט קיינעם ניט אויס . . .

עקסיסטירט דען בײַ אײַך אויך די מטבע,
וואָס זי טיטולירט אויך „אבֿיון" און „גבֿיר"?
זי איז למדן און יחסן, האָט די מאַכט און די דעה,
אמת און יושר פֿאַלן פֿאַר איר?
אָדער איר לעבט זיך ווי מיר פֿאַר צײַטן —
איר שפּײַזט זיך פֿון ביימער, פֿון ערד, פֿון טײַך?
איר וווינט ניט פֿון צרות, וואָס „גלעט" קעין באַדײַטן?
אָ, גליקלעכע מענטשן, אַזוי ווויל איז אײַך!

בײַ אונדז אויף דר'ערד:

„אמור" —
מיט אַ שווער
פֿאַרקויפֿט מען אַלץ פֿאַר גלעט;
דאָס האַרץ
איז שווארץ,
פֿון דרויסן איז פֿאַרשטעלט . . .
דער צדיק גייט אין טלית
און האַלט אָפֿן די הענט,
דער מלווה שטעלט בדלות
מיט זײַן גרויסן פּראָצענט.
דער באַפֿאַלט
אין וואַלד,
און ברענגט אום פֿון דער וועלט;
דער צינדט
אַ געזינט —
און אַלעס נאָר פֿאַר גלעט . . .

ווען וועלן שוין קומען די גוטע צײַטן,
וואָס די פּראָפֿעטן האָבן פֿאַרגעזאָגט?
אַז טירע מיט שאָף וועלן מער ניט שטרײַטן,
דער שעפּס וועט ניט זײַן פֿון וואַלף געיאָגט;
קו און בער געשפּאַנט אין אַ וואָגן,
אַ קינד וועט פֿירן בײדן גלײַך!
און איר שטערנלײַט וועט דאָמאָלס זאָגן:
„אָ, גליקלעכע ערדמענטשן, אַזוי ווויל איז אײַך"!

און דאַן אויף דר׳ערד:
רעליגיאָן,
נאַציאָן
וועלן דאַן זײַן מילד;
קיין טרער
ניט מער,
נאָר מענטש אין גאַטעס בילד, —
א סאַכע מיט א קאַסע
וועט מע מאַכן פֿון שוועבל,
עס וועט ניט זײַן קיין רשע
אויף דער גאַנצער ערד . . .
קיין טיראַן,
קיין אַבמאַן,
קיין פֿאַלשקייט אין געריכט;
עס וויַזט
נאָר גיַיסט
אויף יעדנס געזיכט . . .

פֿאַרש, 1891

בחרבוני קיץ

אויפֿן בער פֿאַלט א שישקע א לערע,
קלינגט מיט אים דער גאַנצער וואַלד;
פֿאַלן אויף אים ביימער שוועבל,
מאַכט ער קיין ליאַרעם, קיין געוואַלד . . .
פֿלעג איך וועג א שׂונא דערשמעקן,
וועלכער וויל דריקן מײַן יידן,
מײַן געשרייַ פֿלעגט גלײַך טויטע אויפֿוועקן,
פֿאַרקלינגען די וועלט מיט מײַן ליד.
יעצט וועג מײַן פֿאַלק ליגט געפֿערלעך,
קיין דאַקטאָר געפֿינט נאָר קיין ראַט;
פֿאַלט מיר דער שרײַבן ׳זוי שווערלעך,
מײַן פֿעדער — ׳זוי שטום און ׳זוי מאַט.

מײַן יידן! איך וואַלט טאָן פֿאַר דיר גערן,
זע איך ווי שוואַך איז דער „איך";
איך וואַלט דיר באַזינגען מיט טרערן,

האָב איך שוין קיין פֿײַכטקייט אין זיך.
וווּ זײַט איר, איר יינגערע יאָרן,
וועָן איך וואָר נאָך מיט טרערן רײַך?
קוים איז מײַן פֿאָלק שלעכט געוואָרן —
פֿליסט פֿון מיר טרערן אַ טײַך.
אויסגעוויינט זיך ווי דער ביבער,
דאָס האָרץ באָקומט ווידער איר רו;
קאָם די דרײַ וואָכן אַריבער,
קומט אָן דער שבת נחמו . . .

הײַנט איז מײַן מאָרך אויסגעטריקנט,
פֿאַרשטאָפּט איז פֿון טרערן דער קוואָל,
מײַן האָרץ איז געפֿרעסט און ׳זוי דריקנד,
פֿאַרשטיקט איז די לופֿט איבעראַל.
איך וואָנדער אין מידבר זאָהאַרא,
איך זע קיין געוויקס און קיין לאָנד,
דער זאָמום מיט זײַן דיקע כמאָרע
פֿאַרשיט מיך מיט ברענענדן זאָמד.
זײַלן שטויב שטיל, ווי בגניבֿה,
ציט זיך אַ פֿאָלק נאָך אַ פֿאָלק;
מײַן סקעלעט שטייט ווי אַ מצבֿה
איבער דעם גראָב פֿון מײַן פֿאָלק . . .

אין רוסלאַנד מײַן בלוט — מיינע ברידער,
די גרעסטע העלפֿט פֿון מײַן נאַציאָן,
זינקען פֿון טאָג אין דער נידער,
קיין לאָנד ווײַל פֿאָר זיי גאָרנישט טאָן.
צווישן די וועלף — בייז און רייצאָם,
מיט שאַרפֿע, געשליפֿענע ציין —
שטייט איצט דער שעפּס, שוואַך און איינזאָם,
עלנט אין פֿעלד, גאָנץ אַליין.
דײַטשלאַנד און עסטרײַך — ווי שטומע,
פֿראַנקרײַך נאָך חנפֿעט דעם שלאָנג;
ניטאָ אויף דער וועלט גאָר קיין אומה
זאָל שרײַען צום טיגער — „ווי לאָנג?!"

אמעריקע — ליבעראַל און באַשיידן,
פֿאַרוואַרפֿן אַ וואָרט וואָס באַטרעפֿט?

שוועך, זאגט זי, איז איר צו רײדן —
מיט רוסלאַנד שטייט זי אין געשעפֿט . . .
פֿאַרצאַמט איז אין יוראָפּ די גרענ׳צן,
קיינער לאָזט אים ניט אַרײַן;
„א, טיגער אין קליידער פֿון מענטשן,*
מערדער אין וואָלד דאַרפֿט איר זײַן!"
„וואָס האָסטו די וועלט ׳זוי פֿאַרוואונדערט,
דו, פֿאַלשע ציוויליזאַציאָן?
וויז, אין דײַן לעצטן יאָרהונדערט
וועלכע גוטס האָסטו געטאָן?!

צײַגט די סטאַטיסטיק א מינוס
פֿון זעלבסטמאָרד, פֿון מערדער די צאָל?
פֿאַרקערט, דו ערפֿינדעסט מאַשינעס
צו טייטן א פֿאַלק מיט א מאָל . . .
פֿלענער פֿון שווינדלער, באַטריגער
געפֿינט מען הײַנט מער אַלערליי,
מאַכסט מענטשן כיטרער און קליגער,
דאָס הארץ ווערט נאָך ערגער בײַ זיי . . .
פֿאַרניכטעסט דעם האַנדל פֿון שקלאַפֿן,
דו רעטעסט דעם ארבעטערס וועלט —
פֿאַרן ווירט מוז ער ווי א מאָל שאַפֿן,
און קראַנק זײַן פֿאַר אייגענע גאַלט . . .

האָסטו דען געבראַכט א ישועה
צום בילבול פֿון עלילת־דם?
מיר האָבן דאָך געהאַפֿט: די רפֿואה
געפֿינט מען בײַ דיר מן־הסתּם . . .
פֿאַלקסשולן אין אַלע גאַסן,
קאַלעדושן אין יעדער שטאָט —
קיין פֿאַלק וועט די צווייטע ניט האָסן,
דער בלוט־בילבול זײַן וועט צו שפּאָט.
לסוף, ווען האָט מער מאָל געטראַפֿן:
א מאָל — צי די איצטיקע צײַט?
קאַרפֿו האָט נאָך ניט אײַנגעשלאָפֿן,
שטייט שוין „רומעליע" און שרײַט . . .

---

* = מענטשן.

וואָרום האָסטו חבֿרות געגרונדעט,
האָסט פֿלומרשט רחמנות אויף פֿערד,
וועָן מענטשן ליגן פֿאַרוווּנדעט,
געשטאָכן פֿון דיַין איידעלן שוועָרד?
טוסט זיך אָפּ פֿל־הרציחות
אין נאָמען פֿון הומאַניטעט;
ציַיטונגען קלינגען דיַין יחוס,
פֿאַרלאָנגסט נאָך אין בעקל א גלעט . . .
'פֿון עלעקטרי געפֿין איך דעם שליסל,
אויף קונסט בין איך ספּעציאַליסט',
פֿון בלאָטע שטעלסטו אויס דיַין פֿיסל
וויַזן וווי כּשר דו ביסט". . .

מיַין פֿאָלק, וואָס פֿאַרלאָנג איך פֿון לייַטן
רחמנות, וועָן דיר איז ניט גוט,
וועָן איך זע, אַז ס'שטייען פֿון וויַטן
ברידער פֿון דיַין פֿלייש און בלוט? . . .
ברידער פֿון רוסלאַנד געבאָרן,
געליטן אויך צרות אָן שיעור,
אָקערשט געקומען צו פֿאָרן —
ווי גיך זיי פֿאַרגעסן אָן דיר . . .
דער האָט צו זיַין פֿרעזידענט תּאַווה,
זיצן אויפֿן טשער אויבן אָן;
דער יאָגט זיך נאָך כּבֿוד, נאָך גאַווה,
און וואָס קימערט זיי די נאַציאָן . . .

און וועָן שוין זיי גרונדן סאָסיַעטעס,
מע רעדט וועגן דיר זייער היים,
קומט דיר נאָר אָן די פּאַטייטעס,
און דומהייט נעמט צו דיַינע פֿליים* . . .
דאָס געלט גייט שווּעק אויף פֿרעזענטן,
מעדאַלן און יאָרעספֿעסט,
פֿאַר טרעזשורער און פֿרעזידענטן, —
מע עסט אויף די אייער אין נעסט . . .
די יידישע בעלי־מלאָכות
האָבן א פֿראָגע פֿון ברויט,

---

* = פֿלייש.

זיי מיינען ניט דיר טאָן צו להכעיס —
דערווײַלע פֿאַרגעסט מען דײַן נויט.

בײַ דײַנע דײַטשע ברידער
ביסטו פֿאַררעכנט פֿאַר דול,
ווען ציון איז דאָ אין דײַן סידור,
און עס זינגען קיין מיידלעך אין שול . . .
עס גיט נאָך פֿון זיי אויך רבנים,
וואָס מאָלן דיר אַזוי שווארץ;
אָ, די סעמיטישע שׂונאים —
דאָ פֿלאַצט אין גאַנצן מײַן האַרץ!
אָט די אַלע זאַמדיקע זײַלן
פֿאַלן אַרויף אויף מײַן לונג,
צעלעכצרן אים ווי מיט פֿײַלן,
פֿאַרשטומען מײַן פֿעדער, מײַן צונג . . .

פֿא, אויג׳ 7, 1891

היופי וההתועלת

בן אדם שים פניך אל הרי ישראל והנבא אליהם (יחזקאל ו, 2)

דאָמאָלס ווען די גאַנצע מענטשהייט
ווער נאָך קינדעריש, נאַריש, דום,
און מלאָכים, שדים, גײַסטער
טאַנצן אין דער לופֿט אַרום,

דיזע גרויסע קינדער זוכן
אַלץ וואָס איבער די נאַטור,
און די וועלט — פֿאַרפֿלייצט מיט געטער:
מערקור, וועגנס און אַמור.

פֿון יופּיטער גרויסע ווונדער
ווערט דערציילט ׳זוי דײַטלעך־העל:
יענער פֿעכט זיך פֿאַר א געטין
מיט א גאַט אין א דועל! . . .

און זאָגער די פֿילאָזאָפֿן,
גרויסע קעפּ פֿון יענער צײַט,

דיספוטירן פֿון דער זעלע —
אויב זי בליַבט אַן אייביקיַט,*

נאָר אַזעלכע טויזנט זאַכן
וווּ פֿאַרשטאַנד מוז בליַבן שטיין;
וועלן דער מענטש זאָל אייביק לעבן,
וועט ער דיזעם ניט דערגיין!

און אין יענע קינדער־יאָרן,
וועלן דער שׂכל דומהייט קלערט:
„אַלע שטערן זיַינען באשאַפֿן
צו באַדינען אונדזער ערד";

„רעדער דרייען די מזלות
הויך אין הימל ווי אַ מיל,
און זיי האָבן אויך נשמות,
לעבן, ווילן און געפֿיל";

אַנגערופֿן פֿונקט די נעמען
פֿון מלאָכים אַלערליי,
אויסגעמאָסטן דעם גיהנום
און געהערט דעם „מת"־נעשריי,

האָבן אויגן נאָר פֿאַרריסן
דאָרט צום הימל און געקלערט,
ווילן נימאָלם טראַכטן, וויסן
וואָס איז אונטן — דאָ אויף דר'ערד . . .

דיזעם קלערן ברענגען קיין נוצן
אין דער פּראַקטיק און געברויך,
אויגן־בלענדיק, אַבערגלויבן
בליַבט זיי נאָר פֿון דיזן רויך.

אַט אין יענע קינדער־יאָרן,
וועלן די מענטשהייט בלאָנדזשעט נאָר,
האָבן זיי, אַלס די פּאַעטן,
אויך געחלומט אויפֿן וואָר;

זיַינען דאָמאָלס נאָר געפֿלויגן,
וווּ די פֿאַנטאַזיע זיי רופֿט —

---

* = אייביקייט.

הויך צום תרשיש און צום חשמל
און צום קשת אין דער לופֿט . . .

שלעפֿן נאָר דעם לעזערם אויגן
צו די וואַלקנס דאָרט אין רויס,
און עס בלײַבט אים נאָכן לעזן
נאָר אַ קורצער זיסער טרויס . . .

ווי ער עפֿנט נאָר די אויגן,
און עס חלומט אים ניט מער,
ווערט עס ווי אַ בלאָז פֿאַרשוווּנדן,
און זײַן האַרץ בלײַבט פּוסט און לער.

מערער אלטע פֿאָעזיען
זײַנען בלומען אָן פֿראַפֿיט —
נאָר אויף שמעקן, נאָר אויף ריכן,
מער קיין נוצן ברענגט עס ניט.

און דאָך האָט מען זיך פֿאַרגונען
לויבן דיזע פֿאַנטאַזי —
וואָס דאָס ליד האָט מערער ליגן,
הייסט עס וואַרע פֿאָעזי . . .

*

אָבער דיזע קינדער־יאָרן
האָט בײַ מענטשן לאַנג געפֿעלט,
דער פֿאַרשטאַנד האָט זיי געלערנט
לערנען פּראַקטישער די וועלט.

מענטשן האָבן זיך געגומען
מער באַטראַכטן אונדזער ערד,
וואָס אין איר איז, און וואָס אויף איר איז,
זיך באַנוצן מיט איר וועלט;

עלעמענטן אויסגעפֿונען,
זיך באַדינט מיט זייער מאַכט,
עלעקטריע, אויך וואַסער, פֿײַער
פֿאַר דעם מענטשנס שקלאַף געמאַכט;

מעדיצין, און ליכט און שאָטן,
אינדוסטרי גאַנץ טיף שטודירט,

אויך באַטאַניק, אַנאַטאַמיע,
און מאַשינען פֿאַבריצירט.

דאַמאַלס נעמט אויך די פֿאַעזיע
בילדער מאַלן ליכטיק העל,
און אַנשטאַט דעם אַלטן ליגן
קומט די וואַרהייט אויף איר שטעל;

זינגען לידער נאָר פֿון לעבן —
פֿאַטאַגראַפֿיש, דײַטלעך, קלאָר,
ריין געשילדערט, אַלעס פּינקטלעך,
ניט פֿאַרגרעסערט אויף אַ האָר;

מאָלט די אַרמוט און [דעם] עלנט,
מאָלט די גוואַלדטאַט מיט איר מאַכט,
מאָלט דעם שוואַכן, דעם געדריקטן,
מאָלט אַ מענטשנהאַרץ מיט פּראַכט;

יושר, אמת, עוולה, שקר
טוען זיי אָן אין אַ גוף,
און די אַלע ווי פֿערזאָנען
טרעטן אויף דער בינע אוף.*

ווי דער דיכטער נעמט די פֿעדער,
אײדער ער פֿאַנגט דאָס ליד נאָך אָן,
מוז ער זיך די פֿראָגע שטעלן:
„זאָג מיר, מאי קא משמע לן?

וועלכע נוצן האָט דער לעזער,
וואָן ער לייענט דאָס שוין אפֿ?
וואָס האָט דאָס ליד אים געלערנט?
וואָס פֿאַרבלײַבט דערנאָך אין קאָפּ?"

שכל פֿאַרלאַנגט מערער מעלות,
אויסער וואָס דער שיר איז שיין;
נאָר אַ שוטה זוכט אַ פּלה,
וואָס זאָל זײַן נאָר שיין אליין.

מעג דער פֿערז זײַן ווי ערהאַבן,
ברענגט ער אַבער קיינע נוץ —

* = אויף.

בלײַבט עס נאָר אַ פּוסטע פֿראַזע:
שׂכלען זעטיקט ניט דער פּוץ . . .

נאָך באַזונדערס ווען מיר יידן
האַלטן יעצט אין ׳זוי אַ שטאַנד,
ווען מיר זעטיקן זיך טעגלעך
נאָר מיט האַס און דרוק און בראַנד.

שאַנד און שפּאַט איז אונדזער חלק,
הונגער, עלנט, נויט און פּײַן;
דאַרטן טרײַבט [מען] אונדז מיט שטעקנס,
דאָ לאָזט מען אונדז ניט אַרײַן! . . .

ערגער ווי אין מיטל-אַלטער —
ווען דער יִד געפֿינט דאָך רו;
ווען עס טרײַבט אים איין מדינה,
קומט די צווייטע, נעמט אים צו.

הײַנט איז איבעראַל פֿאַרשלאָסן
טיר-און-טויער פֿאַר דעם גרײַז,
פֿון דעם ברענענדן עקוואַטאָר
ביז דעם קאַלטן ים מיט אײַז.

עס איז יעצט אַרוים אַ חיה,
וואָס איר שפּײַז איז נאָר אַ יִד,
און איר גרוך איז ׳זוי געפֿערלעך,
מזיקט מיט איר יעדן גלִיד;

ציינער — שארפּע, נעגל — גרויסע,
און איר האַלדז — אַ שטאַרקע קייט,
שפּריצט מיט גיפֿט ווו נאָר זי קערט זיך,
אייער לייגט זי ווו זי גייט;

ביז עס בלײַבט אונדז קיין איין ווינקל,
ווו די חיה איז ניטאָ,
שווימט אַריבער דעם אַטלאַנטיק,
און מע זעט איר גאַנץ אָפּט דאָ . . .

און בײַ דיזער שלעכטער לאָגע
גיט נאָך דיכטער אין זשאַרגאָן,
וועלכע פֿרעגן זיך קיין פֿראַגע:
„וואָס העלפֿט דאָס ליד מײַן נאַציאָן?"

זיי באַזינגען בלומען, פֿייגלעך —
שענקען שפּילצייג דיזן גרייז . . .
שפּאַרן אים אין מויל קאַמפּאַטן,
אַבער קיין נאַראַפּאַטע שפּייז;

און א היפּשע מאַס ציניזם
און ויזתאם פֿול א סטאַק,
אויף דעזערט — א פּוטער־קוכן
און פֿאַרדאַרבן זײַן געשמאַק.

און וועך רעדט שוין וועגן נוצן,
וואָס דערפֿון האָט די נאַציאָן?
ניט קיין טרייסטונג צו די צרות,
ניט קיין עצה וואָס צו טאָן!

מיר בליבט נאָר צו וויידערהאַלן
יענע אַלטע־נייע ליד,
וואָס צום פּעדלער איז געשריבן
און געמיינט דעם גאַנצן יידּ:

„וואָס זינגט איר, פּאַעטן, פֿון בלומען, פֿון פֿייגלעך?
דאָס לידל האָט לאַנג שוין איר צייט אָפּגעלעבט!
דאָס היימט צו פֿאַרשלעפּערן קינדער אין וויגלעך,
גיט בעסער דעם קראַנקן א היילונגם־רעצעפּט!". . .

פּאַ, יולי 1, 1892

דעם פּאַטערס ראַט

יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט (קהלת י, 1)

פֿון וועמען אַן איך וויג דיר,
און דו ווילסט ניט שלאָפֿן!
פֿון וועמען אַן איך זינג דיר —
דו האַלטסט די אויגן אָפֿן!
איך וואַלט דיר ראַטן:
ניט קוק אויף דײַן טאַטן,
וואָס האַלט אימער אָפֿן די אויגן;
עס פֿאַרשאַפֿט אים נאָר שמערצן
און ווייטאָג אין הערצן —
דאָס האָט אים אין דרייַען געבויגן . . .

דו מאַך דײַנע פּשרע
אייגעלעך צו,
שלאָפֿסטו אימער זים,
און — פֿריד אין דײַן רו.

ער קוקט אויף דער וועלט —
זײַן גאַל אים קראַפּירט,
אז אלץ איז פֿאַרשטעלט,
אלץ — פֿאַרמאַסקירט.
דער „אמת" דער הייסער,
„כאַראַקטער" און „יושר"
געפֿינט מען נאָר אין לעקסיקאָן;
זײַנען ווערטער אזעלכע
געשטאַרבענע, וועלכע
אין דער וועלט זעט זיי קיינער נישט אָן . . .
דאָס שיסט אים ווי פֿײַלן
אין האַרצן אַרײַן.
וואָס לוינט דיר, מײַן קינד,
ווי דײַן פֿאָטער צו זײַן?

וואָס שײַנען צו זײַן
ערלעך געגנוג,
קוק זיך נאָר אײַן —
איז פֿאַלש און באַטרוג!
ריכטער, רבנים,
באַאַמטע, דיינים,
פּובלישערס און פּרעזידענטן —
[ס']קומט אונדז אָן שוועריקייט
געפֿינען ווער ערלעך,
דאָס ציילט זיך נאָר קליינע פּראַצענטן . . .
דאָס אלעס קוקן —
ווערט פֿינצטער די שײַן.
וואָס לוינט דיר, אאַז"וו.

חבֿרות געגרונדעט
ווערט אלערליי,
דאָס הערץ פֿאַרווונדעט
צו קוקן אויף זיי . . .

וואָס זײַנען צו טוגנט,
שטאַרבן אין יוגנט,
א שטן קומט אַן און צעשטערט.
נאָר די עקסיסטירן,
וואָס קענען פֿאַרפֿירן,
אַדער וואָס האָבן קיין ווערט.
און זאָג זיי א וואָרט —
באַלד שלינגט מען דיך אײַן . . .
וואָס לוינט דיר, אאַז"וו.

דײַן פֿאָטער ווי זאָל ער
מיטשפּילן אין קאָן,
אין א וועלט, ווו דער דאָלער
זיצט אויפֿן טראָן?
געוואָלדהייט און שווינדל
מיט זייער געזינדל,
זײַנען זײַנע מיניסטאָרן . . .
פֿיל איז דעם שעפּס ביטער,
אז דער וואָלף איז זײַן היטער,
זײַן שיצער, זײַן פּאַסטעך געווארן!
אין דיזן טירגאַרטן
קוק זיך ניט אײַן!
מאַך צו דײַנע אייגעלעך,
שלאָף בעסער אײַן! . . .

פֿא, אויג׳ 5, 1892

החלוקה והמחלוקת

הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל (שמואל ב, כג, 1)

דוד, שטאָלץ פֿון אונדזער אומה!
דוד, געטלעכער פּאָעט!
דײַנע אָדן פֿון דײַן תהילים
בליבט א סאַמפּל פֿון געבעט.

גיט דען ווער אין וועלט-געשיכטע,
וואָס שטייט מיט דיר אויף איין ברעט,

סיי אין גייסט און סיי אין קערפער,
העלדן־קעניג און פּאעט?

לייב און בער האָסטו צערישן,
און דעם גלית, פּלישתימס ריז,
און דו שטירצסט אים מיט צוויי שטיינדלער,
אָנע בויגן, שוועכט און שפּיז!

פּאר דיין מיכל, דיין געליבטע,
שטורעמסטו צום פּיינט ארײן,
צוויי מאָל הונדערט לייט פּאַרוווּנדעט
אום דעם קעניגס איידעם זיין!

ביסט א שרעקבילד פּאר די פּיינדע
מואָב, אדום און ארם,
הייבסט מיט מאכט דיין רעכטן ארעם
און דו שטירצסט זיי טיף אין תהום! . . .

אבער דיזער שטאַרקער קערפער,
'זוי פּיל העלדנמוט און דרייסט,
א, ווי שוואַך און אומכאַדייטנד
איז דאָס נאָר קעגן דיין גייסט!

פּון די שאָף צום קעניגס פּאלאץ
האָט דיין נאָמען הינגעשוועבט,
הימלש שפּילט דיין זיסע האַרפּע
און דעם קעניגס מוט באלעבט.

פּאר לוויים, שפּילער, זינגער,
מוזיצירסטו אלץ אליין,
שושן, שמינית און נחילות,
גיתית, מחלת, מות־לבן.

שולן, קירכן און מאטשעטן
(האָמער, בייראָן דאַרטן פּעלט),
דיינע הימנעס און אדעזן
קלינגען אויף דער גאַנצער וועלט.

קריסטן קריכן צו דיין יחוס:
„פּון דיר שטאַמט דער יעזוס קריסט",

טראָץ דעם וואָס [ס'זאָגט זייער גלויבן:
„יעזוס האָט קיין פּאָטער ניסט."*

דײַנ' געזענגע ברענגט דעם מענטשן
מיט די גאָטהייט אין פּאַרבונד,
איז א באַלזאָם פּאַר דעם קראַנקן,
לײַכטערט, היילט די גרעסטע וווּנד! . . .

א בורלאָנט אין „בוך דער ביכער"
איז דײַן תּהילים, דײַן געבעט,
דוד, שטאָלץ פֿון אונדזער אומה!
דוד, געטלעכער פּאָעט!

בשעה שאמר דוד למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת־קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה
(שבת נו, ב)

זײַדנס, וואָס האָט מערער ווירדע,
שאָט מער דאָס קלענסטע פּלעק —
דוד, מאַכסט א קליינעם אירטום,
אַך, ווי שלעכט דאָס איז אַוועק!

הערסט רכילות פֿון קנעכט ציבֿא,
און דו פּסקעסט פּאַלש א דין:
— „ציבֿא זאָל אויך גלײַך זיך טיילן
מיט דעם קעניג שאָולם זין".

ווי א פּלאָם האָט אָנגעצונדן
דיזער אורטייל זײַנע לײַט,
איבער הויפּט די שאָולישטן,
וועלכע שטייען שאָולם זײַט.

„דוד זאָל 'זוי גיך פּאַרגעסן,
דאָס ער זיצט אויף שאָולם טראָן!
וואָס געהערט צו יהונתן,
יהונתן, שאָולם זאָן!

וועלכער אים קומט די מלוכה,
און ער וואָר 'זוי טרײַ, 'זוי פֿײַן,

* = נישט.

דאָס ער ליבט דעם דוד הערצלעך,
שטעלט זײַן לעבן פֿאַר אים אײַן!

אז ס קינד בלײַבט פֿון אים איבער —
קראַנק, און הינקט אויף בוידע פֿים,
זײַן פֿאַמיליע דורך צעשטאָרבן,
ער מוז זיצן בײַ זײַן טיש!*

וואָס אין גרונד — איז ער דער יורש,
אים נאָר קומט דער טראָן מיט רעכט,
נעמסטו העלפֿט פֿון זײַנע גיטער
און דו גיסט אַוועק זײַן קנעכט! . . ."

דיזער גלוט ווערט ניט פֿאַרלאָשן,
דער פֿאַרדרום וואָר זייער גרויס;
ביז רחבֿעם ווערט ס קעניג,
דאָמאָלם שיסט דער פֿײַער אויס.

(דען פֿאַר דוד און פֿאַר שלמהן
קענען קעגנער גאָרנישט טאָן,
דען זיי האָלטן פֿעסט דעם סצעפּטער —
קיין צײַט פֿאַר רעוואָלוציאָן.)

דעם רחבֿעם בלײַבט נאָר איבער
בלויז פֿון פֿאָלק ס זעקסטע טייל,
און עס ווערט שוין צוויי פֿאַרטייען:
יהודה און ישׂראל.

דיזע בלײַבן אייביק קעגנער,
ביז זיי האָבן זיך פֿאַרלענדט,
ביז עס קומט נבֿוכדנצר
און ער מאַכט פֿון אַלץ אַן ענד . . .

ועדין השטן מרקד בינינו

פֿון רחבֿעם ביז דעם חורבן
דויערט ביז פֿיר הונדערט יאָר,
קינאה, שׂינאה און מחלוקות
פֿלאָנצט זיך אײַן פֿון דור צו דור.

---

* = טיש.

ביז די שׂינאה ווערט נאָטירלעך —
איינם דעם צווייטן זײַן אַ פֿײַנד,
דיזער אומגליק אונדז באַגלייטעט
איבעראַל, און ביז צו הײַנט . . .

קומען יִידלעך נאָר צוזאַמען,
קען קיין שלום זײַן בײַ זיי;
איינם דעם צווייטן וויל באַזיגן,
מיטלען איז רעכט אַלערליי.

זידלען, פּאַטשן און מסירות,
און בײַ לויערס און אין קאָרט,
ס׳איז אַ וווּנדער ווען צוויי יִידלעך
זיצן רויִק אויף אַן אָרט . . .

קומען יִידן אין אַ קאָנטרע,
קוים זיי ציילן צוואַנציק לײַט,
באַלד — צוויי שוחטים, צוויי מנינים,
טאָג און נאַכט — אין קריג און שטרײַט . . .

וווּ צוויי יִידן רעדאַקטערן,
לײַדן לעזער באַלד די שטראָף:
אַנשטאָט נײַעס — איז שימפּערײַען,
דאָס באַקומט מען לעזעשטאָף . . .

רעדאַקטערע מיינען ביזנעס
צו געווינען בײַ אַ זיג;
אָבער וואָס קריגט איר זיך, שרײַבער?
וואָס געווינט איר פֿון אַ קריג?

פֿילע טשאַריטעס פֿון טוגנט
ווערן גאָר אַן יאָרן אַלט,
פֿאַר אַ שטעלע פֿון באַאַמטע
גראָבט מען אונטער — און דאָס פֿאַלט . . .

אויב איר קענט אַ שולכל קריגן,
וועלכעס וואָר אין איר קיין פֿײַט,
קענט איר אין שיקאַגאָ שיקן,
דאָס וועט זײַן אַ זעלטנהײַט• . .

• = זעלטנהייט.

קען עס וועד די נעזעד ציילן,
פֿיל מע רײַסט זיי אין א שעה?
ווי פֿיל ציינער אויסגעשלאָגן,
ווי פֿיל אויגן וועלן בלאָ? . . .

און דער ריכטער זיצט און שמייכלט,
וועט אַזוינס קומט אים צום האַנט,
שעמען כלעבן דאַרפֿן מיר זיך
פֿאַר די שכנים היר אין לאַנד . . .

האַב שוין, גאָט, אויף אונדז רחמנות,
וועט מיר זעלבסט פֿאַרשטייען ניט;
פֿיל מחלוקות פֿירט אונדז איבער,
זי באַגראָבט אונדז און באַשיט.

צו דײַן פֿאָלק שיק, גאָט, דײַן שלום,
פֿריד צווישן זיי בײַנאַנד,
זאָלן וויסן זיך באַנוצן
מיט דער פֿרײַהייט פֿון דאָס לאַנד!

פֿא, אויג׳ 19, 1892

פֿאָלג מיך א גאַנג

געוידמעט די וועלט באַרימטע העלדין און מענטשנפֿרײַנדין מיסיס באַצילע.

דו קלייַנע באַצילע,
באַהאָלטענע, שטילע,
פֿיל לענדער ברענגסטו אין ספֿנות!
ווי קליין איז דײַן וועזן —
קיין אויג קען דיך לעזן,
און ווי גרויס זײַנען דײַנע קרבנות!

בײַ דיר זײַנען רײַכע
מיט ארעמע גלײַכע,
גיסט ניט קיין פֿאַרצוג איין קלאָסע;
שטרײַטסט מיט סאָלדאָטן,
באַזיגסט די מאָגנאָטן,
און קומסט אויך באַזוכן די מאָסע . . .

פֿון אזיען געבאָרן,
איז גלײַך שוין געוואָרן
א בירגער אין אַלע וועלטטיילן;
בית-עולמס דו גרינדעסט,
דען דאָרט וווּ דו וואַנדערסט,
קען שוין קיין דאָקטער ניט היילן . . .

דײַנע קאַנאָנען
צעשיסן מיליאָנען,
פֿאַר דיר, העלד, ציטערן קרוינען;
און האַלטסט זיך ניט וויכטיק —
וווּ שמוץ, וווּ אומציכטיק
באַניגנסט זיך דאָרטן צו ווויינען . . .

ס'איז גאָנצע היסטאָריעס
פֿון דײַנע אכזריות,
האָסט קיין איין פֿונק פֿון רחמנות;
לאָכסט אויס פֿון טרערן,
דו זעסט נאָר פֿאַרמערן
דער צאָל פֿון יתומים, אַלמנות.

כאָפּסט מענטשן פֿון סטריטן,
מיט פֿרישע געבליטן —
געזונט און שטאַרק אויף אַלע גלידער;
ווילסט פֿיל ניט האַלטן,
מאַכסט געל די געשטאַלטן,
און לייגסט זיי אין קבֿר אַנידער.

פֿיל קלערן פּראָפֿעסאָרן
הונדערטע יאָרן,
דערגיין נאָר דײַן נאָמען, דײַן טיטל;
פֿיל וועט נאָך געווערן,
ביז זיי ערקלערן
קענן דיר קריגן א מיטל?

ווען דו, באַצילע,
וואַלסט האָבן געפֿילע
פֿון חסד, פֿון רחמים, פֿון יושר,
וואַלסטו פֿאַרשפּאָרן

צו קירצן די יאָרן,
מענטשנבלוט גיסן ווי וואַסער.

אין קאַצאַפּס מדינה
גיי, פּלי אין גאַטשינע,
און — גלײַך אין דוואַרעץ זאַלסטו זיך טראָגן;
דאָרט וועסטו ערבליקן
א גענלן, א דיקן,
און מאָך א וויזיט אים אין מאָגן . . .

דאָן וואָלטסטו רעטן
פֿון לאָסטן, פֿון קעטן
ביז הונדערט מיליאָנען מענטשן;
וואָלטסט זיי באַנײַען
א לעבן א פֿרײַען,
אויך יידן וואָלטן דיך בענטשן! . . .

פֿא, סעפּט׳ 30, 1892

נידער מיט דעם סוועטינג־סיסטעם!

געווידמעט פֿאַר די קלאָקמאַכער־יוניאָן פֿון ניו־יאָרק.

צײַגט איין מאָל, ארבעטער, צײַגט אײַער טאַט —
רײַכט זיך אַלע גלײַך די הענט!
פֿאַראײניקט זיך, דערלאַנגט גלײַך א ביל אין סענאַט —
מאַכט פֿון די סוועטערס אַן ענד!
איר פֿאַרקויפֿט די יאָרן פֿאַר א הונגערלוין,
און דאָס לעבן ענדיקט זיך צו גיך;
גוואַלד, האַט רחמנות אויף זיך אַליין,
און די וואַמפּירס ווארפֿט אַראָפּ פֿון זיך!
צײַגט איין מאָל, ארבעטער, צײַגט אײַער טאַט —
רײַכט זיך אַלע גלײַך די הענט!
פֿאַראײניקט זיך, דערלאַנגט גלײַך א ביל אין סענאַט —
מאַכט פֿון די סוועטערס אַן ענד!

אין די טענעמענטס לעכער פֿאַרלירט איר אײַער מאַכט,
מאַשינעס, מיט דעם באַס, מיט זײַן געזינד;
פֿון פֿאַר טאָג ארבעט איר ביז שפּעט אין דער נאַכט,
באַצאָלט ניט כאַטש וואָס איר פֿארדינט . . .

די לופֿט איז דאָרט פֿאַרפֿעסטעט, די צורות — געל און גרין,
איר האָט צו אַלע קראַנקייטן אַ טשאַנס,
לעבעדיקע מתים! באַרעכנט מיט אַ זין —
וואָרום קויפֿט איר האָבער בײַ דער גאַנדז?
צײַגט איין מאָל, אַרבעטער, אאַז"וו.

יונגינקע קינדערלעך פֿאַרלירן זייער קראַפֿט —
בײַן סוועטער פֿאַר אַ דאָלאָר אַ וואָך!
די פֿאַטערס ווערן יונגערהייט פֿאַרמאַטערט און פֿאַרשוואַכט,
שפּאַנט מען די עופּעלעך אין יאָך . . .
צערטלעכקייט פֿון פֿרויען פֿאַרשווינדן דאָרט ווי רויך,
ווי די שעפּסן שערט ער זיי און מעלקט,
באַרויבט זיי זייער לוין מיט זייער ערע אויך —
אַ, צאַרטע בלום, ווי גיך דו ווערסט פֿאַרוועלקט!
צײַגט איין מאָל, אאַז"וו.

פֿא, אָקט׳ 14, 1892

די גאָלדענע לאַנד

פֿון אמעריקע האָב איך אַלס קינד געהערט,
ווען מענטשן פֿלעגן רעידן בײַנאַנד:
„ווי גליקלעך מע לעבט אויף קאָלומבוסעס ערד —
זי איז אַ גאָלדענע לאַנד".
איך בין אַהער געקומען, דעם ספֿר דורכגעקוקט —
טרערן, טרויער איז אויף יעדן בלאַט געדרוקט.
אין די ענגע גאַסן, וווּ די מאַסע שטייט געדיכט —
פֿיל אַרעמע, פֿינצטערע, דער אומגליק ליגט אויפֿן געזיכט;
שטייען פֿון פֿרי ביז נאַכט,
די ליפֿן פֿאַרברענט און פֿאַרשמאַכט;
דער איז מפֿקיר זײַן קינד פֿאַר אַ סענט,
דעם ווארפֿט מען פֿון ווינונג פֿאַר רענט.
פֿיל גרינע מיט שווערן געמיט
פֿאַלן פֿון הונגער אין סטריט,
פֿיל דלות מיט קראַנקייט בײַנאַנד,
אַלץ — אין דער „גאָלדענער לאַנד". . .

דעם אַרבעטערס לעבן שווימט דאָ אַוועק
אין אַ טײַך פֿון זײַן אייגענעם שוויים,

האַרעוועט אין ביזי, הונגערט אין סלעק,
און איז שטענדיק אין שרעק מיט זײַן פֿליים:
ווי א מאשין א נײַע לייגט פֿאַר איר פּראַיעקט,
פֿיל ארבעטער, הונדערטער ווערן פֿון פֿאַבריק געסעקט.
לעזט נאָר די סטאַטיסטיק, זעט מען יעדער מאָל,
פֿיל גאַסנטרעמס, קאַליקעס, פֿאַרגרעסערט זיך שטענדיק דער צאָל.
דער פּראָלעטאַר האָט דאָ א ווערט
פֿונקט ווי אין סטריטקאַרס די פֿערד —
לויפֿט, לויפֿט, ביז ווֹאַנען ער פֿאַלט:
קיין ארבעטער ווערט דאָ נישט אַלט . . .
דעם גיט א מאשינע א רים,
דער בליַבט פֿון ארבעט אָן פֿים,
דער ווערט בלינד, דער — אָן א האַנט,
און אַלץ — אין דער „גאַלדענער לאַנד". . .

דער גרינער פֿאַלט דאָ פֿון מוט אַראָפּ,
ווען לויפֿער אים רינגלען ארום;
דער פּאַליסמאַן זעט, קערט אָפּ די קאַפּ,
ווי הפֿקר דער מאַן וואָס איז שטום!
דעם פּעדלער מיטן ווֹעגל רק מע שלעפּט אין קאַרט;
פּעדלט ער אום זונטאָג, שענקט מען אים אין טומס אָן אָרט . . .
אין די סויט פֿאַררײַזט ער, דען דאָ איז אים נישט גוט,
פֿיל פּעדלער דאַרט הרוגים, קיינער מאַנט נישט אויף דאָס בלוט.
האָט אייגער דעם קלענסטן טרײַעל,
שטעלט ער זײַן אייגנס אין בייל;
דער לויער דאָס זיניקע טוט,
סאָקט אים זײַן לעצט ביסל בלוט . . .
האָב איך אים מיט גאָלד ניט ערפֿילט,
דאָן איז שוין מײַן מישפּט פֿאַרשפּילט;
צוריק גייט די וואַרהייט מיט שאַנד,
און דאָס רופֿט מען — „גאַלדענע לאַנד"! . . .

פֿיל האָט דאָ א ווערט א מענטשנס קאַפּ,
ניט זיכער איין מינוט;
דאַרט גייט א טריין פֿון וועג אַראָפּ —
א טײַך מיט מענטשנבלוט.
בײַ סטריטקאַרס און פֿאַבריקן וואָס לעבנס מע פֿאַרלירט!
דער אָמבולאַנס איז ביזי, רק מע זעט ער טוט און פֿירט.

דאַרטן גראָבט מען קוילן, פֿלוצלינג עקספּלאָדירט;
הונדערטער פֿאַמיליען ווערן שוין צעריסן.
פֿיל אָפּפֿער האָט ענגשאַפֿט געבראָכט
פֿון אירע פֿייַערס בייַ נאַכט:
די שפּרינגען פֿון דרייַ פֿלאָר הויך,
די בלייַבן דערשטיקטע פֿון רויך;
פֿון פֿייַערסקייפּ פֿאַלט אויף אַס*. . .
ווי געפֿערלעך דער לעבנס-באַשטאַנד
איז היר אין דער „גאָלדענער לאַנד"!

דעם פֿרויען-געשלעכט גיט היר א בליק —
וווּ איז זייער בלומען-געשטאַלט?
אַלס קינד נאָך אַרבעט זי אין פֿאַבריק,
אַן יאָרן ווערט זי אַלט . . .
די שטענגלעך פֿון דער חופּה ערקלערן איר שטומערהייט,
אַז איר הייראַטן איז אָפּיום, דערפֿון ווערט מער די קאָפּ פֿאַרדרייט.
איר האָרעווען ביז איצטער איז ווי א נול געשעצט
קעגן די לאַסטן, וועלכע איר ערוואַרטעט יעצט:
ווי גיך עס פֿאַרוועלקט שוין די רויז,
זי מוז שוין אַטענדן א הויז,
די בייבע גיט איר קיין רו,
און האַלט א דרייַ בּאַרדער דערצו;
מוז וואַשן די וועש און דעם פֿלאָר,
די קרעפּטן ווערט שוואַכער פֿון יאָר —
ווי טרויעריק דאָס פֿרויען-באַשטאַנד
היר אין דער „גאָלדענער לאַנד"!

אין ניו-יאָרקער דאַנטאַן קוקט אַראָפּ,
וווּ די לופֿט איז א רעגעלער פּעסט;
מע ליגט אין די טענעמענטס א קאָפּ אויף א קאָפּ,
ווי די הערינג אין בּאַרלעך געפּרעסט.
די אַלע סאָרטן שפּייַזן, וואָס דער אַרעמאַן געניסט,
איז מיט פֿאַלשקייט, מיט האָמבאָג, זאָגאָר מיט ריזיקע געמיסט;**
ער איז פֿון דער פֿאַמיליע דער שפּייַזער אין דער נויט,
שטאָפּט מען אים מיט שעדלעכעם, בלייַבט א קראַנקער
ביז אין טויט . . .

---

* = אַש. ** = געמישט.

וועך קען עס צוזען דעם צער,
וויי קינדערלעך שפרינגען פֿון קאר
מיט ניוזפּייפּערס פֿול אין די הענט —
ריזיקירן זיך פֿאַרדינען א סענט!
אין הויז איז דער דלות ׳זוי פֿול,
דאָן רײַסט מען אָפּ קינדער פֿון סקול,
זיי בלײַבן פֿאַרגרעבט, אָן פֿאַרשטאַנד —
און דאָס רופֿט מען „גאָלדענע לאַנד"?!

נאָר גליקלעך לעבט דער רײַכער אין איר,
ער באַזיצט א קעניגרײַך;
אין יוראָפּ א פּירשט, אין אַמעריקע א גביר —
די מאַכט איז פֿון ביידן גלײַך.
אין דעם גרויסן וועלט-ים אַלע טײַכן פֿליסט,
און דאָס רײַכטום פֿון דעם מיטלשטאַנד ציט זיך צום קאַפּיטאַליסט.
עם שאַט קיין קאָנקורענציע, זײַן קאַפּיטאָל איז גרויס;
ער גיט א שפּיל א ווײַלינקע, ווערן קליינינקע באַלד אויס . . .
וויי שטאַרק איז זײַן מאַכט און זײַן וואָרט:
ער האָט די דעה אין קאָרט,
אין סיטי-האָל גילט נאָר זײַן שטים,
צײַטונגען הנפֿענען אים,
טריינם האָט ער, און קוילנמײַנס,
לאַנד וווּ מע פֿאַרט איז נאָר זײַנס,
איבער אים גיט נישט אין שטאַנד —
פֿאַר אים איז א גאָלדענע לאַנד! . . .

פֿוו, 1893

דרײַ סטאַנציעס

כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח, 21)

וועך עס איז א דענקנדער —
קערט דעם מוח קלערנדיק,
וועג מיט אויגן אָפֿענע
קוקט ער אויף דער וועלט.
אין דעם גרויסן מענטשנטײַך
פֿיל עס גיט פֿאַרדאַרבנהייט!
גניבֿה, גזילה, פֿאַלשקייטן —

נאָר אַ גרויסע צאָל:
איין פֿיש שלינגט דעם אַנדערן,
וועָר נאָר איז אַ שטאַרקערער,
סײַ אין כּוחות קרעפֿטיקער
סײַ אין קאַפּיטאַל.
פֿרוּווט נאָר זוכט אַן ערלעכן
מיט אַ וואָרן צוטרויען,
אויב איר טרעפֿט אַ הונדערטטייל,
איז דאָס שוין צו פֿיל!
נאָך בײַם ערשטן אָדמען
זעט מען שוין די מאָרדטאַטן,
איין ברודער דעם אַנדערן
האָט דערשלאָגן טויט.
און אַזעלכע מעשׂהלעך
פֿון אַ מענטשן הרגענען,
הרגענען און אָפּנעמען
האָט געטראָפֿן אַפֿט!
וועָר רעדט נידערטרעכטיקייט,
האָמבאָג און באַגנבֿענען,
גנבֿענען און לייקענען
שטײַגט פֿון טאָג צו טאָג!

דערצו מיטלען זוכנדיק
קומט אַ דור פֿון אנושן,
וועלכע האָבן אויפֿגעקלערט
גלויבן, רעליגיאָן;
האָבן אויבן אָנגעצײַגט
אין הימל אַ „סטאַנציעהויז" —
וועָר עס וועט דאָ זינדיקן,
וועָרט אויבן באַשטראָפֿט.
זייער יונג און שרעקעדיק
וואָרן די פֿאַרצײַטיקע,
דיזעם העלפֿט די קליגערע
אויספֿירן דעם פּלאַן;
מ'הערט אַ דונער קלאַפּנדיק,
מ'זעט אַ שטערן פֿאַלנדיק,
מ'זעט אַ וואַסער רוישנדיק

פֿון א שטורעמווינט —
פֿאלט אויף זיי א שרעקעניש,
טרייסלען זיך און ציטערן,
מיינען אז גאָט בייזערט זיך
פֿאר די גרויסע זינד.
אָבער קוים זיך צוגעווויינט,
ווערט דער שרעק שוין לײַכטערער,
מענטשן הערט מען זאָגנדיק:
„איך וויל לעבן יעצט;
וואָס קען דאָס מיר קימערן,
וואָס וועט זײַן אויף יענער וועלט!
דאַרף איך לעבן שטאַרבנדיק,
שטאַרבן — ווען איך לעב?"
אגב, טרעפֿט שוין גײַסטלעכע,
גוט געניטע ביזנעסלײַט,
מאכן פֿון דעם גלויבנשטאַף
פֿאר זיך א געשעפֿט.
מענטשן מער ערפֿארענע
האָבן זיך אַרומגעזען,
אז דעם הימלס „סטאַנציעהויז"
שטייט פֿון דר'ערד צו ווײַט;
די פּאָליציע בלײַבנדיק,
דאַרף מען איינע אַרדענען,
וועלכע זאָל שטיין נענטער
נעבן זיך אין שטאָט.
בכן, ווערט באָלד רעגירונגען,
קעניגע, געזעץ-געבער;
כאפּט מען איינעם זינדיקן,
ווערט ער גלײַך באַשטראָפֿט.
און די ביידע אָנפֿירער,
גײַסטלעכע און קעניגע,
לעבן ביידע ברידערלעך,
איינס דעם צווייטן שטיצט . . .

נאָר די צווייטע „סטאַנציעהויז",
כאָטש זי איז א נאָענטע,
קען זי אויך ניט אָפּהאַלטן

וויל‌דעם טיר פֿון רויב —
מ׳קען א מענטשן הרגענען,
ווּ קיין עדות זאָגן ניט,
וויים דעם אמת קיינער ניט,
בלײַבט דער מערדער פֿרײַ.
אָבֿ די פּאָליציי־ליט
זײַנען אויך נאָר מענטשעלעך,
זינדיקע נשמהלעך —
נעמען אָפּט כאָבאָר!
און אזוי — די ריכטערליט,
און אזוי — די אָנפֿירער,
און אזוי — די טראָנזיצער,
יעדער זוכט פֿאָר זיך . . .
מענטשלעכע פֿאַרדאָרבנהייט
וואָרט דערפֿון ניט וויניקער,
גלויבנם און רעגירונגען
ברענגען מער באָטרוג.
ס׳הארץ צעפּלאָצט נאָר טראָכטנדיק:
בלויז דאָס איינע קריסטנטום
פֿיל עם האָט די וועלטטיילן
אויסגעוויקט אין בלוט!
קעניגע פֿון זייער זײַט
מאכן שטרײַט פֿאָר קליניקיים,
טויזנטער אומשולדיקע
פֿאַלן שוין אין שלאַכט . . .

יאָרהונדערט דער נײַנצנטער
האָט ערקלערט פֿאַרניפֿטיקער,
אַרדענען „א סטאַנציעהויז״
אין דעם מענטשנס הארץ, —
אים אין שולן לערנענדיק
וויסנשאַפֿט און זיטלעכקייט,
ער זאָל וועלן גוטעם טאָן,
וויַיל ער האָט דאָס ליב.
אָבער דיזע „סטאַנציעהויז״
האָבן אויך די מענטשעלעך
נאָר צו שלעכט באָנוצט.

זיי ערפֿינדן נײַיקייט,
שיספּוולווער גאָר קינסטלעכע,
וואָס זאָל מענטשן ממית זײַן
טויזנט מיט א מאָל!
דער שטודירט אויס מעדיצין,
וועלט א גוטער סאָקערל,
סמאָטשקעט אויס די דאָלאָרלעך
פֿון א גאַנצער שטאָט;
ער זוכט נאָר זײַן אייגנוץ:
דאָן וועלן איך בין אומגליקלעך,
וועלן עס ברענט מײַן שטיבעלע —
וואַרעמט ער די הענט . . .
לויערט — אויך דאָס זעלביקע:
נעמען גאַנצע הונדערטערם
פֿאַר דעם קלענסטן מישפּטל —
ער האָט דאָך שטודירט!
דער קליענט פֿאַרזיכערט זיך
אויף דעם לויערם מענטשלעכקייט;
דער נעמט געלט ביים צווייטן צד,
דער פֿאַרלירט דעם טרײַעל . . .
זעט נאָר דעם אַפּטייקערל —
האָט פֿראָוויזאָר אויסשטודירט,
מעג ער נעמען קוואַדערלעך,
ווו אים קאָסט א סענט.

אלזאָ זעט מען עפּנטלעך,
ווו די אלע מיטלען
פֿון די דריי באַשטרענגונגען
העלפֿט ניט אויף א האָר:
ניט קיין גערוכט א הימלשער,
ניט „סינג-סינג" די שטאָטיקע,
ניט קיין שטראָף קיין הערצלעכע —
אלעס איז אומזיסט!
פֿיש בליבט מען די זעלביקע,
אלץ איינס ווי די פֿאַריקע,
מיט די זעלבע פֿירונגען,
וועלן נאָר גרעסער — שלינגט . . .

יעצט בײַט זיך די מיינונגען
אויף די צײַט די קינפֿטיקע,
אויב עס וועט זיך בעסערן
אונדזער וועלט א מאָל:
דער האָפֿט אויף צו ענדערן
אין דער וועלט די אָרדענונג,
און עס זאָל זיך אויסגלײַכן
מי מיט קאָפּיטאָל.
פֿילע וואָרטן האָפֿנדיק
אויף ישעיהם וואָרזאָגונג,
ווען דער וואָלף און שעפּסעלע
וועלן שטימען גלײַך;
דער דענקט אַז די בילדונגסקראָפֿט
מוז צו ענדע גובֿר זײַן,
און עס בלײַבט נאָר קעניגן
ציוויליזאַציאָן.
פֿאַרלויפֿן די צושויער
שמעלצן הערצער קוקנדיק,
האָמבאָג, פֿאַלשקייט גרויזאָמע,
און עס נעמט קיין סוף!
ווען וועט זיך דאָס ענדיקן
מיט דעם טיר צווייפֿיסיקן?
ווען וועט ער וועלן מענטשלעכער?
א, עס איז נאָך וויַט!

[1893]

המהפכה

אָדער די קריזיסצײַט

שבת שבתון יהיה לארץ (ויקרא כה, 4)

פֿרעגט דעם, וואָס אין לאַנד געבאָרן,
לעזט איר היסטאָרי ביז הײַנט,
פֿרעגט דו צײַט, אוראַלטע יאָרן,
פֿרעגט די זון, וועלכע אונדז שײַנט —
אויב אַזוינס חאַט ווען געטראָפֿן,

אויב דאָס האָט נאָך וועג פּאָסירט
אַזעלכע קריזיס, קאַטאַסטראָפֿן,
ווי בײַ אונדז יעצט עקסיסטירט.

יעדן איינעם פֿעלט דער דאָלער,
יעדן איז דאָס האָלדז פֿאַרשטיקט;
גוטע ווערן שלעכטע צאָלער
און דער דלות האָט געזיגט.
אָלע מײַלער — פֿול מיט זיפֿצן,
אָלע מוחות — פֿול מיט זאָרג,
אָלע הערצער — פֿול מיט קרעכצן,
אָלע ביכער — פֿול מיט באַרג . . .

איינער קלאָגט: „איך עס פֿון גרייטע,
מײַן געשעפֿט טראָגט קיין פּראָפֿיט";
דער זאָגט: „גוט, דו האָסט פֿאַרזייטע,
איך האָב גאָר קיין גאָרטן ניט".
דער זאָרגט: „קינדער סטאָפּן מײַנע,
אויף הוצאָה איז מיר קנאַפּ";
דער שרײַט: „איך האָב עופֿלעך קליינע,
און — א האַלב יאָר, אז איך סטאָפּ!"

ניט נאָטור גיט זיך קיין בייזער —
שטורעמס, לאַווע, רעגנס, בראָנד,
דאָ האָט ניט קיין פֿרעמדער קײַזער
אומגליקלעך געמאַכט דאָס לאַנד.
היישעריקן ניט געקומען
אָפּצוועסן אונדזער פֿעלד,
ווו זשע האָט זיך פֿאָרט געגומען
׳זוי א מאַנגל אין דעם געלט?

פֿול געפּאַקט דײַנע שפּײַכלערן,
פֿרעמדע לענדער גיסטו ברויט;
און אין סטריט פֿליסט ימים טרערן,
מענטשן לײַדן הונגער, נויט . . .
פֿון א שונא ניט באַלאַגערט,
שיפֿן פֿרײַ — אַרײַן, אַרויס;
און דער עולם — אויסגעמאַגערט,
און מע גייט פֿון הונגער אויס . . .

ניט דײַן ערד האָט דיר געציטערט,
ניט קיין פֿלום האָט דיר פֿאַרפֿלייצט;
און דאָס לעבן איז פֿאַרביטערט,
און די וועלן — ׳זוי צערייצט . . .
אין די שטאָטבענק ליגט מיליאָנען —
קורחם אוצרות אָן א שיעור;
ווער קען יעצט דאָס לאַנד דערקאָנען,
אויב א פּולם קלאַפּט נאָר אין איר . . .

אין דײַן יעדע שטאָט באַזונדער
האָבן פֿעקטאָרעס גערוימט;*
יעדע האָט געציגט איר קונסט, איר ווונדער,
וואָס באַדײַט דער ארבעטספֿויסט.
יעצט שלאָפֿן די גרויסע ריזן,
ווי אָן לעבן ליגט דער גוף;
נעמט און שטעכט זיי כאַטש מיט שפּיזן —
שלאָפֿן, כאָפּן זיך ניט אויף . . .

וואָס איז פֿאַרט פֿון דיר געוואָרן
פֿיל באַוועגטעס, פֿרייַלעכס לאַנד?
טויטע שטילקייט אין די סטאָרן —
ווי רוינען נאָך א בראַנד . . .
דײַנע שעפֿער ווי בית-עולמס,
אַלעס שווײַגט, מע הערט קיין וואָרט,
די מאַשינען — ווי די גולמס,
שפּינען וועבן שטיבלעך דאָרט.

קיינער האָט קיין טרויען, גלויבן,
וואָרע ריכט זיך ניט פֿון אָרט,
דלות אין די גרויסע שויבן,
היטן טערמין — איז פֿאַרשפּאָרט.
קיינער קען קיין בילס ניט צאָלן,
וואָרף זיך הין, וואָרף זיך הער;
חובֿות-ביכער אָנגעשוואָלן
און די קאַסע — האָט די דער . . .

פֿאַבריק סטאָפּט, די שטים, די רעדער,
פֿעסט פֿאַרריגלט שטייט די טיר;

* = גערוישט.

פֿרוּווט לייגט צו צום נאָז א פֿעדער,
אויב עס גיט זיך נאָר א ריר . . .
און די אַרבעטער אין שטעטלעך
הונגערט יעדער אין דער היים,
און צעפֿאַלן ווי די בלעטלעך
געלערהייט אין האַרבסט פֿון ביים*. . .

*

פֿאַליטיק פֿון צוויי פּאַרטייען
ברענגט דעם טרויעריקן פֿאַקט,
אוּן צוויישן דיזע צווייען
בליַיבט דער אַרבעטער צעהאַקט . . .
ביידע ווילן זיך דורכקריגן,
גיט מען מיטן שווער א שניט;
אוּן די אַרבעטסלַיט ווי פֿליגן
פֿאַלן פּוּלקנווַיז אין סטריט . . .

שטאַלצעם לאַנד! דו, גרויסע אויגן,
ביסט געווען ווי איין פֿאַבריק;
וואָס מער הויך דו ביסט געפֿלויגן,
טיפֿער איז דַיין פֿאַל צוריק.
דַיין קרעדיט האָסטו פֿאַרלאָרן
(ווער מאַכט ביזנעס מיט א מת? . . .),
אויסגעלאַכט ביסטו געוואָרן,
מיט דַיין פֿאַרצוג אוּן פּראָגרעס . . .

וואָס נוצט דיר די זילבערגריבער,
מיט דַיין גאַנצן שטאָלץ אוּן גליק?
שטַייגט דיר רוסלאַנד ניט אַריבער
מיט איר קורס אוּן פּאָליטיק?
אויסלאַנד וויל דיר מער נישט טרויען,
אוּן דַיין דאָלאָר פֿאַלט פֿון טאָג;
אויף דַיין גאַט וויל מען ניט בויען,
אוּן דַיין הַן פֿאַרלירט די וואָג.

אַרבעטער פֿון די פֿאַבריקן
לויפֿן מאַסן אַף פֿון דיר —
האָבן שוין געזען די גליקן,

* = בוים.

וועלכע מע געפֿינט דאָ־הין . . .
בענק פֿירט מען צום בית־הקבֿרות,
ביזנעס ליגן אין אַ קראַמפּ,
און די אַלע גרויסע צרות
האָט געבראַכט דער בירגערקאָמפּ.

*

וער וואָלט מיר אַ בריל געגעבן,
אום דיין צוקונפֿט קענען זען —
וועסטו נאָך אַ מאָל אָפּלעבן,
בלײַען, וואַקסן — ווי געווען?
זיפֿצן זאָל מען מער נישט הערן,
ארבעט זאָל שוין זײַן געשעצט;
אַ, זאָל זיך שוין ניט אומקערן
'זוי אַ קריזיסצײַט ווי יעצט! . . .

פֿאָ, נאָוו' 10, 1893

דער יידישער גראָשדאָנסקער בראָק

אונלאָנגסט האָט מען מיט מיר אַ געשפּרעך געמאַכט
וועגן אַ חופּה אין קאָרשוֹל בײַ דעם אַלטאָר,
„ווי די צערעמאָניע איז שיין, אַ פּראַכט!
און עס מאַכט אַן אײַנדרוק אויף די יונגע פּאָר".

דאָס האָט מיר געדריקט ווי די ווערהייט צו באַקאָנען,
צו אָפּפֿערן אַ שטונדע פֿון מײַן ביסל יאָרן,
צו באַטראַכטן די טרויונגען פֿון אַנדערע נאַציאָנען
און צו שטיין בײַן רעכט אונדזערע רעפּאַרטאָרן.

די ליבע נעמט ניט אַן קיין באָפּעל פֿון צווייטן,
הייסן איר: דעם ליב! דעם — ניין!
איר העלפֿט קיין דריקן, קיין נייטן, קיין קייטן,
זי פֿרעגט ניט קיינעם, נאָר זיך אַליין.

און ווען עס טרעפֿט קאָנטראַסטע כאַראַקטערן,
וועלכע קענען פֿאָרט ניט לעבן צוזאַמען,
מוז דאָך מיט גוואַלד געשיידט ווערן,
דען יעדער קען זײַן האָרץ ניט צאַמען.

ד׳רום זײַנען אָפּט עהעפֿאר געצוווּנגען
אַן א גט צו שיידן זיך, יעדערער באַזונדער,
יעדער אין זײַן ווויינונג באַקומט וואָס אים איז געלונגען —
און דער ווילדער ראַזוראַט איז אונדז מער קיין ווונדער.

וועמען פֿון אונדז איז ניט געקומען צום האַנט
צו זען בײַ די פֿרײַע לײַט גאַנץ אָפּט די סצענע:
ווען זיי קומען צוזאַמען, ווערט גערעדט נאָך אַנאַנד,
ווי די ליבט דעם און דער ליבט יענע? . . .

דער נײַנצנטער יאָרהונדערט האָט אַנגעהויבן פֿילן,
אז דער נאַראַד איז אומגליקלעך, עס איז זייער ניט געשמאַק,
אומטרײַהייט און פֿאַלשקייט טוען וואָס זיי ווילן —
אָט האָט מען רעפֿאָרמירט א „גראַזשדאַנסקן בראַק"!

ווען בײַ בײַד איז צו הייראַטן פֿאַרבליבן,
זאָל מען ניכט ברויכן קיין דוכאַוונע לײַט,
נאָר אין נאַטאַריוס ווערט א קאַנטראַקט געשריבן,
אז זיי האָבן חתונה אויף א באַשטימטע צײַט.

דיזע צײַט זאָלן זיי ווויינען אין איין הויז,
זאָלן זיך לעבן אָרנטלעך, רויק, שטיל,
אָבער נאָך דער צײַט ווערט יעדערער לויז
און קען זיך הייראַטן וועמען דאָס וויל!

נאָכן סראַק קומט יעדן באַזונדער
זײַן קאַפּיטאָל, וועלכן ער לייגט פֿון פֿרײַער,
זיי דאַרפֿן זיך אַליין צעטיילן מיט די קינדער:
יינגלעך צו עם און מיידלעך צו איר.

אָט דאָס איז די הויפּטפֿונקטן פֿון א גראַזשדאַנסקן בראַק,
וואָס אין דיזן יאָרהונדערט איז אין אָרופּיי אָרוים;
אָנע גײַסטלעכע צינדט מען אַן דעם עהעפֿלאַק
און אָנע גײַסטלעכע לעשט מען זיי אויס . . .

קוים אָבער איז דאָס אָפּגעלאָפֿן א יאָר צען,
האָט מען שוין דא געפֿונען פֿעלערן איבעראַל;
דער עולם הייבט זיך אַן אָרומצוזען,
אז דער גראַזשדאַנסקער בראַק איז ביטער ווי גאַל! . . .

ערשטנס, ווערן די קינדער שלעכט ערצויגן,
כּמעט אָנע עלטערן, ווי אין וואַלד די טירע;

ער קוקט אויף די מיידלעך מיט פֿרעמדע אויגן,
זי — אויף די יינגלעך ווי דאָס איז ניט אירע . . .

דען די פּאָטערלעכע ליבע איז נאָר דאָן א פֿיינע,
ווען די אײַנבילדונגס-קראַפֿט גייט מיט פֿון דער ערשטער שטונדע;
קאָם פֿילט ער בײַ זיך, אַז דאָס איז ניט זײַנע,
לײַדט ער זיי ניכט, ווערט פֿרעמד פֿון סעקונדע.

די מוטערלעכע ליבע איז אַוועק ניט בעסער,
ווען די אײַנבילדונגס-קראַפֿט מאַכט איר בונד לויז;
די שׂינאה צו די יינגלעך ווערט פֿון טאָג גרעסער —
ווי לעבעדיקע יתומים האָדעווען זיי זיך אין הויז.

צוויי‌טנס, האָט יעדערער נאָר פֿרעמדע אין זין:
זי איז אַן אייביקע פּלאָ, ער — אַן אייביקער חתן,
ביידע פּאַרזיכערן פֿרעמדע, אַז באַלד ווי עס ענדיקט זיך דער טערמין,
וועט ווערן בײַ זיי א פּאַרטיי געשלאָסן . . .

זי איז דאָך געצוווּנגען איר צוקונפֿט פּאַרזאָרגן,
מוז זי איר אייגנוץ זוכן בײַ צײַטן;
אָט ענדיקט זיך איר טערמין, הײַנט אָבער מאָרגן,
זאָל ער הייראָטן, און זי — וועט שטיין פֿון ווײַטן?

דריטנס, קען ער איר זײַן קאַפּיטאַל ניכט טרויען,
דען סוף-כּל-סוף איז זי דאָך ניט זײַנע;
זאָל זי דען פּאַרזאָרגן זײַנע שפּעטערע פֿרויען?
איז זי ניט גערעכט? איז דאָס ניט א ריכטיקע טענה?

פֿערטנס, האָט ער ניט קיין חבֿר אין לעבן
מיט וועמען זיך באַראָטן אין אַלע פּאַכן;
מאָרגן וועט זי איר ליבע א צווייטן אַוועקגעבן,
און מיט זײַנעם א סוד קען זי אים אומגליקלעך מאַכן . . .

בכן איז דער גראָשדאָנסקער בראָק א שרעק —
אומגליק, ראַזוואָט ליגט נאָר דערינען;
וער וויסט פֿיל צײַט וועט נאָך אַוועק,
ביז מע וועט דעם ריכטיקן וועג געפֿינען . . .

*

דעם יידנס הייראָט עקסיסטירט פֿון משה רבינו,
און טראָגט אויף זיך קיינע צערעמאָניי;

מיר לעבן אין איר גליקלעך פֿון אַכּות-אַבּותינו —
דער מאַן שעצט די פֿרוי און אים שעצט זי.

ניט קיין נאַטאַריוס-בירא איז פֿון טרויונג דער גרונט,
אונטער גאַטעס הימל, אלע קענען זען,
ניט קיין שריפֿטלעכער אקט שליסט דיזן בונד,
מסדר-קידושין — ווער עס ווייל, ווער עס קען.

ניט קיין באַדינגונגען פֿאַר דעם אלטאַר,
אין צערעמאָניען גייט דאָס ניט אריין;
אויב עס טרעפֿט קיין אינשטימונג בײַ דער פֿאַר,
קען דער קלענסטער רבֿל דער אַפּבינדער זיין.

די חתונה איז בײַ אונדז פֿון אלטע צײַטן אַן
א גראַשדאַנסקער בראַק, נאָר אַן א צײַט;
די כּתובה אלס קאַנטראַקט — פֿאַר אלעמען גלײַך נדן,
אום ניט צו פֿאַרשעמען די אַר'מע-לײַט.

א גראַשדאַנסקער בראַק, נאָר אַן יענע חסרונות,
אַן פֿאַלשקייט און ליבע, ווי בײַ לײַטן קומט פֿאַר . . .
אַן ראַזוראַט, אַן עוועונות —
צוטרויען, טריהייט איז בײַ א יידישע פֿאַר!

שוין דריַי טויזנט יאָר אז דיזע בראַק
עקסיסטירט און לײַכט מיט גלאַנץ בײַ יידן;
אַנטיסעמיטן מוזן אויך מודה זיין דעם פּסק,
אז דער יוד אין זיין פֿאַמיליע לעבט העכסט צופֿריידן.

דער יוד פֿאַר זיין פֿאַמיליע טראַגט אלע שוועריקײַטן,*
גייט געשפּאַנט און לויפֿט, מאַכט זיך קיין מאַל לויז;
ניט ווי עס טרעפֿט סצענעס בײַ לײַטן:
ער קוקט נאָר אויף זיך, וואָס שרט אים די הויז?

דערפֿאַר, צוריק, די יידישע פֿרויען
בלײַבן אירע מאַנען טריַי אויפֿן גאַנצן לעבן;
אלע זײַנע סודות קען דער מאַן דער פֿרוי פֿאַרטרויען,
זיין גענלט גאַנץ זיכער איר אין האַנט אפּגעבן.

ער פֿאַרט אין וועג — זיין האַרץ בלײַבט רויק —
אומפּאַסיקעס וועט אין הויז ניט גיין . . .

---

* = שוועריקייטן.

דאָס יִידישע מיידכען איז ערצויגן, איז פֿעיִק,
איר האַרץ געהערט צו איר מאַן אַליין.

ער דאַרף דאָס, געווײַנלעך, בײַ איר פֿאַרדינען,
מיט שעצן, מיט ליבן, אין גאַנצן זיך איבערגעבן;
דאָן שטימען די הערצער, עס האַרמאָנירט דער זינען,
און געניסן אייביק אַ גליקלעכן לעבן.

וואָס טוען אָבער אונדזערע רעפֿאָרמירטע יִדן?
בלינדערהייט זוכט מען צערעמאָניעס צו מאַכן,
מיט יִידישע מינהגים קען מען ניט זײַן צופֿרידן,
ווי באַלד דאָס איז יִידיש, איז עקלהאַפֿט, צום לאַכן . . .

יענער וויל לויז ווערן פֿון די שוועכע קייטן,
ער איז אומגליקלעך דערפֿון, ער טראָגט עס אַריבער;
און דער ווי אַן אָפּע טוט נאָך דעם צוויטן,
און קריכט אין פּאַסטקע ווי יענער ביבער . . .

ווי אַ נעץ פֿאַר פֿייגלעך, מיט קערנער באַשאָטן —
די, וואָס שטייט אינעווייניק, וויל פֿון דרויסן זײַן,
און די, וואָס איז פֿרײַ, גיט זיך קיין אַטשאָטן
און גייט זעלבסט אַליין אין נעץ אַרײַן . . .

שילער זאָגט: וועמען יִדן וואָלטן פֿאָלגן זייער רבין,
גיין אין משהס וועג, היטן זײַן פֿאַרזאָג,
וואָלטן זיי זײַן גליקלעך זייער גאַנצן לעבן
און זיי וואָלטן געשעצט זײַן ביז הײַנטיקן טאָג . . .

וועמען סוחר וויים ניט זײַן אייגנם אקוראָט,
קען מיט דער צײַט פֿאַרזינקען זײַן קאַפּיטאָל;
און אַזוי ווי אַ באַלאָנס איז נייטיק דעם פּרט,
אַזוי איז נאָך מערער נייטיק דעם כּלל.

משה האָט בײַ יִדן שמיטת־כּספֿים געמאַכט —
אַלע זיבן יאָר צו בארעכענען דעם פֿינאַנס,
וועמען דער בעל־חוב צאָלט ניט ביז ערב שבּועות פֿאַר נאַכט,
איז דער חוב פֿאַרפֿאַלן, און מע וויים אַ באַלאַנס.

פֿיל שטורעמט דאָס הײַנט די וועלט מיט אַ פֿראָגע:
וואָס איינער האָט ערד טויזנטער דעסיאַטין,
און מיליאָנען בירגער — אין אַן אומגליקלעכע לאָגע —
האָבן הענט מיט קראַפֿט, אָבער ערד — קיין ערשין!

און משה האָט פֿאַרזאָרגט אַלץ אויפֿן האָר,
געשטעלט אויף אַלץ א צייַט מיט א מאָס,
אז אַלע יובֿל, אַלע פֿופֿציק יאָר,
קערט זיך אום די ערד צו איר באַלעבאָס.

וועלן אמעריקע האָט זיך געגעבן וועגן די נעגערס א בייזער,
צי וועגן די שקלאַפֿן וואָס אייראָפּע האָט צעטאָן!
ביז עס איז געקומען אונדזער זעליקער קייַזער,
האָט באַפֿרייַט פֿון פּאַדאָנסטווא דרייַ און צוואַנציק מיליאָן.

און משה האָט געשטעלט ביי זייַנע ברידער,
אז דער קנעכט וועלט לויז, וועלן זעקס יאָר גייט פֿאַרבייַ;
מע בויערט זייער אויער, וועלן ער וויל דינען ווידער,
דאָן דינט ער ביז יובֿל, זיין פֿאַמיליע בלייַבט פֿרייַ.

פֿון יעצטיקע צייַט אַלע פֿראָגן די גרויסע,
וועלכע מע רעכנט פֿאַר ניי־ערפֿונדן,
האָט שוין דאָמאָלס אונדזער תורת־משה
אַלץ פֿאַרזאָרגט, מיט געזעצן געבונדן.

קומען מענטשן מיט קורצזיכטיקע בליקן,
פֿאַרשטייען פֿיל די אַפֿן — נאָר דעם צווייטן נאָכאָמען,
און ווילן מיט זייער רעפֿאָרעם דאָס יידנטום באַגליקן,
עס זאָל ניט וויסנדיק אין א שפּאַן זיך אייַנצאָמען . . .

נאָר נאָך אַלע דעבאַטן זאָל מען קוקן אין פּשט,
וווּ דער לעבן איז טרייַער אין יאָרן־פֿאַרלויף:
ביי די וועלכע האָבן אין קאָרשול חתונה געהאַט?
ביי די וואָס זייער חופּה איז געווען אויפֿן הויף? . . .

נייַע, 1896

פֿאַרזען — פֿאַרשפּילט

אין אמעריקע קלייַבן זיך ביסלעכווייַז יידן
פֿון רוסלאַנד, פֿון עסטרייַך, פֿון דער גאַנצער וועלט,
און זייַנען אין חברות, אין לאַדזשן פֿאַרשידן,
מע קוקט ניט דעם גרונט, וואָס דעם פּלל יידן פֿעלט:
עס פֿעלט אונדז א יידישע מאַכט אויפֿצובויען,
צו זאָגן א דעה חיר אין פּאָליטיק.

וועז אלע פֿעלקער יעצט קלאַבן זיך סטרויען,
גיבן מיר זיי אַפֿ אין האַנט אונדזער גליק;
מיר טאָרן ניט אין נאַכבאָרן זיך צו פֿיל אײַנטרויען,
צווויי טויזנט יאָר לערנט אונדז די פּראַקטיק . . .

פֿיל אײַרישע פּראָסטע לײַט קומען אריבער,
וועלן סיטיזנס — אָן גוואַלד, אָן געשריי,
בילדן אַ קלאַב, זייער וווּט וועגט שוין איבער,
און אלע באַאַמטע רעספּעקטירן זיי!
ווי זאָל מען דעם יידן אין לאַנד רעספּעקטירן:
ווויגט אַפֿ צען יאָר — און קיין ערשטן פּאַפּיר!
אַנדערע לאַזן זיך פֿון שווינדלער פֿאַרפֿירן —
פֿאַרקויפֿן דעם וווּט פֿאַר א דאָלאַר, פֿאַר בירע!
ווילן די לאָ פֿון לאַנד ניט שטודירן —
'זוי קוקט מען, 'זוי שעצט מען, 'זוי אכטעט מען דיר . . .

צווויי טויזנט יאָר רײַזסטו אין קעלטן, אין היצן,
דעם פּאַק אויפֿן פּלייצע — צו זוכן א רו;
קאָם בעטסטו זיך אײַן וווּ צו שלאָפֿן אין קיצן,*
באַלד הייסט מען דיר מוּפֿן, דײַן פּאַק נעמט מען צו! . . .
דאָס האָט דיך לוידער דײַן מוט אָפּגעשלאָגן,
געטייטעט אין האַרצן דײַן שטאָלץ און דײַן דרייסט.
וווילסט גאָר אין לאַנד קיין שום דעה ניט זאָגן,
פֿאַר וועמען דו וווּטסט, און אויף וועמען דו וויַזסט . . .
זוכסט נאָר דעם דאָלאָר, זאָל זאָט זײַן דער מאָגן,
געשטאַרבן בר־כּוכבא, געשטאַרבן זײַן גײַסט . . .

וועז איך זע, מײַן פֿאָלק, פֿון דיר זעלבע קאַנטראַסטן,
בלײַב איך פֿאַרצווייפֿלט, די קאָפּ ווערט מיר דול;
דאָ, זע איך, פֿאַרטראָגסטו פּאָגראָמען און לאָסטן,
דאָ מאַכסטו סקאַנדאָלן פֿאַר שלישי אין שול! . . .
שטייסטו אום ערע, טאָ שטיי אום דײַן נאָמען!
דײַן נאָמען „יוד" איז נאָר איין צוויַג פֿון ביים,**
פֿאַרקויפֿסטו דײַן וווּט מיט דעם יידן צוזאָמען —
צו פֿרעמדע געבײַ טראָגסטו ציגל און ליים!
זע ליבערשט דײַן יאָרד מיט א וואַנט צו פֿאַרצאָמען;
געגוג זײַן א שכן, פֿאַרזאָרג זיך א היים!

* = קיטשן. ** = בוים.

וועז איך האָב דיר נאָכלעסיק אין רוסלאַנד געפֿונדן,
האָב איך דאָז געקלערט: ניט אַן דיר איז געוועזדט;
וואָס קען דען אַ מענטש טאָן, וועז עך ליגט געבונדן
מיט שטריק פֿון זאָקאָנעם די פֿים און די הענט?!
יעצט ביסטו אין פֿרייהייט, דו דינסט ניט בײַ וועמען,
דאָ ווערסטו „אונטערטאָן" נישט מער גענענט;
און איך זע דיר דאָ אויך פֿאַרמאַכט דײַנע ברעמען,
נאָכלעסיק, פֿויל, דײַנע אויגן פֿאַרבלענדט! . . .
פֿוילסט זיך דײַנע ערשטע פֿייפֿערס צו נעמען,
וואָס קאָסט צײַט אַ שטונדע, און קעש — צוואַנציק סענט . . .

אין ניו־יאָרק, אין קאָנטרעס גיט גאָנצע דיסטריקטן,
די לענדלערס, די אײַנוווינער — יידן דורכוים,
ווי לייכט קענט איר קומען צום גליק דעם געזיגטן —
באָאַמטע פֿון יידן, פֿון קליין ביזן גרויס!
יעצט ווערט איר פֿון לויפֿער פֿאַרוואַרפֿן מיט שטיינער,
מע קלאָגט אים אין קאָרט און — ער גייט אַרויס פֿרײַ!
בײַ די וועגלעך די יידעלעך טרעפֿט גאָר קיין איינער,
דער קלאָב פֿון פֿאָליסמאַן זאָל אים גיין פֿאַרבײַ . . .
ער ליגט ווי אַ שעפּס אונטער וואַלפֿישע ציינער,
אויף די אַלע בלוט — וועמעס שולד איז דערבײַ?! . . .

פֿון די קאָנסטיטושן דו זע צו געניסן,
זי פֿרעגט נישט בײַן יידן: „ווי קומסטו אַהער?"
זי וויל פֿון רעליגיעס, נאַציאָנען ניט וויסן,
בײַ איר איז ליב, ווילקאָמען יעטווידער גר!
און דו, יידׁ, באַזיצסט פֿון אַ רוסטער די זיטן,
זוכסט נאָר אַ ברעקל, שארפֿט אַפּ בורליאָנט . . .
פֿאַרגעסט וואָס אין דײַטשלאַנד האָסטו יעצט געליטן,
וועז דו האָסט דעם איין פֿונקט געלאָזן פֿון האָנט!
מע קוקט אויפֿן יידן ווי אויף פֿאַראָזיטן:
„מע סאָקט און מע נעמט ניט קיין אָנטייל אין לאָנד"!

זײַט פֿאַטריאָטן, אַמעריקאַניזירט זיך,
שטייט ניט מיט איין פֿוס פֿון יענעם זײַט שוועל!
ווערט אַלע סימיזנס, אַרגאַניזירט זיך,
האָט אַלע צום וווּט נאָר איין שטרעבונג, איין ציל!
דאָז וועט מען קיין גרינעם אין סטריט מער ניט שלאָגן,

מע קען אויך זײַן רעכט געפֿינען אין קאָרט,
דאָן וועט זיך קיין ייִד ניט ברויכן באַקלאָגן:
דער דזשאַדזש וויל ניט אויסהערן זײַנעם א ווארט!
דאָמאָלס וועט מען ערשט מיט רעכט קענען זאָגן:
„די לאַנד איז פֿאַר ייִדן דער רויקער אָרט!"

וועלן דו וואָלטסט געווען א מאַכט אויפֿגעבונדן
פֿון ייִדישע בירגער היר, אַלע בײַנאַנד,
וועלן דו וואָלטסט פֿון אַלע א צענטראַלקלאָב גרינדן,
צו שיצן די ייִדישע אינטערעסן אין לאַנד —
דאָן וואָלטסטו קענען א קעגנמאַכט בויען
קעגן די פֿינצטערע גלחים היר,
וואָס ווילן צעטרעטן מיט זייערע קלויען
רעליגיעזע פֿרײַהייט פֿאַר אַלע, פֿאַר דיר,
וואָס ווילן די גרונטגעזעץ אויך איבערסטרויען,
דאָס לאַנד זאָל נאָר קנייען צו די ווילדע טיר!

יעזוויטן און גײַסטלעכע זײַנען היר מאַסן,
שטילע בריוו פֿון פּאַבסט ערהאַלטן זיי פֿיל,
זיי וועלן אימער ניט רוען, ניט ראַסן,
ביז זיי וועלן קומען פֿעסט צו זייער ציל . . .
זייער ציל איז נאָר — די צײַט אומצובײַטן,
די קירכע זאָל ווידער ערגרייכן איר מאַכט,
דאָס פֿאָלק זאָל דער פֿערד זײַן, און זיי זאָלן רײַטן,
ווי אין מיטל-אַלטער — א פֿינצטערע נאַכט! . . .
מיט אונדזער בלוט איז פֿאַרשריבן די צײַטן,
געלעגן געבונדן, ווי שעפּסן צום שלאַכט . . .

שטייט אויף פֿיקעטן, די אויגן האַלט אָפֿן!
ווייסט וואָס עס טוט זיך דאָרט הינטער אָרום! . . .
מיינט ניט, אַז אײַערע שׂונאים זיי שלאָפֿן,
זיי זײַנען אין ווײַטהויז אויך פֿול אומעטום.
אויף דער קאָנסטיטושן האָב ניט קיין בטחון,
דער אמת ווערט טונקל, ווען דער שקר גילט! . . .
די וועלט האָט ניט איין מאָל פֿאַרבלאָנדזשעט, פֿאַרקראָכן,
און מיר האָבן נאָכהער די קלעפּ גוט געפֿילט . . .
ווייסט ניט אין איין נאַכט וואָס קען זיך פֿאַרקאָכן —
האַלט אָפֿן די אויגן! פֿאַרזען — איז פֿאַרשפּילט! . . .

פֿאַרזען, 1896

שולמית

וועך עם האָט נאָר א געווינסן, א האַרץ פֿון פֿלייש,
וועך עם האָט נאָר א געפֿיל פֿון א מענטשנפֿרײַנד,
באַדויערט מיר, שולמית, וועך עם קען אוך וויים
מײַנע גליקן פֿון א מאָל אוך מײַן לאַגע הײַנט . . .
פֿון שולמית, פֿון די גבֿירה
וועך האָט דען ניט געהערט?
מײַן לעבן אוך מײַן דירה,
מײַן יוגנט רײַך פֿאַרצערט.
לוי האָט בײַ מיר געזונגען,
אַהרן — מײַן בופֿעט געשטעלט;
מײַן נאָמען האָט געקלונגען
אין דער גאַנצער וועלט!
הײַנט קריג איך קאָם אַן אָרט
אונטערן אויוון דאָרט,
כאָטש דירה־געלט צאָל איך גלײַך אוך אפֿשר מער . . .
אין זאָל טאָר איך ניט גיין,
אין קיך טאָר איך ניט שטיין,
א טעפּל צום פֿײַער שטעלן קומט מיר אויך אַן שוועך . . .

וועמען אַן אָרעמאַן לעבן עם איז שוין באַשערט,
דער זאָל כאָטש נימאָלם וויסן וואָם גוטס באַדײַט;
פֿון יוגנט ביז דער עלטער זאָל ניט זײַן פֿאַרקערט,
מיט טרערן ניט צו דערמאָנען די פֿאַרגאַנגענהײַט*. . .
איך וואָר אָבער געהויבן
א מאָל אין הימל אַרײַן,
דערנאָך געוואָרפֿן פֿון אויבן,
אז דער פֿאָל זאָל שטאַרקער זײַן . . .
פֿאַר אַן אַריסטאָקראַטישע דאָמע
וואָר איך איבעראַל געשעצט,
אוך פֿאַר די שענדלעכסטע פֿליאָמע,
בין איך פֿאַרעכנט יעצט . . .
עלנט אוך שאַנדע טעגלעך
איז מיר שוין ערטרעגלעך,
אָבער וועך מײַן קערפֿער לײַדט, איז שוין אלץ פֿאַרבײַ!

---

* = פֿאַרגאַנגענהײַט.

דערצו איז מײַן מויל געשמידט,
מײַן שרײַען העלפֿט שוין ניט,
אין מײַן זיפֿץ וויל קיינער לעזן די מערדערײַ . . .

שטענדיק בעט איך גאָט פֿאַר דעם ווירט פֿון הויז,
וויַל ער האָלט די שכנים אײַן מיט גוואָלד:
וואָלט ער דעם צאָם חלילה לאָזן לויז,
בײַ דער ערשטער וויַלע בין איך ערמאָרדעט באָלד!
בין איך פֿרום געזאָנען,
„פֿאַנאַטיק" רופֿט מען מיך;
וויל איך בילדונג קאָנען,
טראָג איך מער האָם אויף זיך . . .
גיי איך געקלײדט געמיינער —
רופֿן מיך אַלע „שמוץ",
גיי איך שוין עטוואָם שענער,
בענײַדעט מען מײַן פּוץ . . .
איך פֿרעג זיך שוין אַליין,
וואָרום בין איך אַן חן?
איך וועג שוין מײַנע מעשׂים איבער אויף יעדן טריט;
א מענטש פֿון פֿלייש און בלוט
קען ניט דורך זײַן גוט,
אָבער ערגער פֿון זיי בין איך בוודאי ניט! . . .

אויף די ציוויליזירטע צײַט האָב איך געהאָפֿט —
אָפֿילו פֿי צו באַשיצן איז חברות דאָ!
א פֿערד וועט עס שלאָגן, ווערט אויך באַשטראָפֿט,
אויף מיר איז קיין מיטלייד אויף דער וועלט נישטא . . .
ווען אייניקע באַשעבאָזוקעם
האָבן די סלאָוויאַנער באַרירט,
האָט אין איראָפּע דער גרעסטער דופּס
פֿאַר זיי א שטרײַט געפֿירט!
אין אַמעריקע די שוואַרצע נעגער
אַז מע האָט זיי באַהאַנדלט שלעכט,
האָבן הונדערט טויזנטע קריגער
געפֿאָדערט זייער רעכט!
בין איך דען קיין סלאָוויאַן נישט ווערט?
צי ווי א נעגער ניט אויפֿגעקלערט?
וואָרום זאָל הפֿקר זײַן מײַן בלוט בײַ אײַך?

א מילב וועז מע שטעכט איר הערץ,
פֿילט זי אויך דאָס שמערץ —
ניט שוין בין איך ניכט מיט די אַלע גלײַך? . . .

נײַע, 1896

קאָלאָמבוס און וואַשינגטאָן

גרויסע מענטשן אייביק שטרעבן
צו ברענגען נוצן פֿאַר דער וועלט;
דער שענקט בילדונג, דער — זײַן לעבן,
דער — מיט גײַסט און דער — מיט געלט.
אײנער ראַטעוועט טויזנט מענטשן,*
און דער צווייטער — א מיליאָן,
דער — א גאַנצע שטאָט פֿון זײַן הילף גלענצן,
דער מאַכט גליקלעך זײַן נאַציאָן.
עס וואַרן מענטשן צוויי:
קאָלאָמבוס און וואַשינגטאָן,
בײַן לעבן האָבן זיי
פֿיל גוטעס אויפֿגעטאָן —
דער שווימט דעם ים אַריבער,
געפֿינט א נײַע וועלט,
דער שטרײַט ווי א גיבור
און האָט איר פֿרײַ געשטעלט.
אומגליקלעכע פּערזאָנען
פֿון אַלערליי נאַציאָנען
שיצן זיך בײַ זייער פֿאָן,
און א גאַנצע וועלט מיט מענטשן
הערט מען דורכוים בענטשן
קאָלאָמבוס און וואַשינגטאָן.

דאָרט אין צפֿון, גיט השגחה,
אין קוואַל פֿון דלות און פֿון שמוץ,
ליגט און קוועלט זיך א בעל-מלאָכה,
פֿון זײַן גרוים מי האָט ער קיין נוץ!
קאָנקורענטן רײַסן זײַן ביסן,
באַדט זיך שטענדיק אין ים פֿון נויט;

---

* = מענטשן.

ווײַב־און־קינד גייען אַפגעריסן
און זײַנען זשאדנע דאָס טרוקן ברויט.
גיט אים גאָט א זין
צו ענדערן זײַן שטאַנד,
לאָזן זיך אהין
צו דער פֿרײַער לאַנד;
איין יאָר לויפֿט אריבער,
זעט, דער מענטש פֿאַרדינט!
ליוועדט באַלד שוין איבער
אין ניו־יאָרק זײַן געזינט.
טאַלאַנטן באַלד געגעבן,
זיי מאַכן שוין א לעבן,
זיי זעען שוין דעם נויט ניט אָן.
צווישן א וועלט מענטשן
הערט מען זיי אויך בענטשן
קאַלאַמבום און וואַשינגטאָן.

יענעם מסרט מען — בלויז פֿון שינאה!
כאָטש אַלע וויסן, אז ער איז ריין;
עס וועדט דאָך ענג זײַן מדינה,
ער מוז דאָ באַלד צום מישפֿט שטיין
און האָט קיין עדות זאָלן אים באַשיצן!
ער וויים וואָס אים קומט על־פּי דין:
פֿרײַער וועט ער לאַנג אין פֿעסטונג זיצן,
און דערנאָך — ווער וויסט וווהין . . .
כאָפּט ער ווײַב־און־קינד
און זײַן ביסל געלט,
לויפֿט אַוועק געשווינד
אין דער נײַער וועלט.
דאָ גייט אויף אים קיין ביכער,
מע פֿרעגט ניט ווער און וואָס,
דאָ זיצט ער גאַנץ זיכער
ווי אונטער א שלאָס.
און זוכט זיך אוים געשעפֿטן
ווי נאָך זײַנע קרעפֿטן,
קיינער קען אים גאָרניט טאָן.
און צווישן א וועלט מענטשן

הערט מען אים אויך בענטשן
קאָלאָמבום און וואָשינגטאָן.

ווי קלוג, ווי שיין איז יענע פֿרײַלין,
גליקלעך קען זײַן פֿאָר איר אַ מאַן!
נאָר וואָס העלפֿט די מעלות, אַז זי קען ניט ציילן
טויזנט רובל אים נדן . . .
וועָן זי זאָל שוין דאָס געלט באַווײַזן,
קריגט זי ניט נאָך איר ווערט און טאָט;
דער האָט פֿיל פֿעלער, דער קען ניט שפּײַזן
אַ געזינט מיט ברויט צו זאָט.
קומט איר אויפֿן זין ארויף —
אַ קרובֿ האָט זי דאָרט,
זי שרײַבט זיך דורך מיט בריוו
און קומט אין פֿרײַען אָרט.
דאָ זוכט מען קיין פֿלענער
פֿון נדן ווערן רײַך,
זי קלײַבט אויס פֿון די מענער
וואָס איר זאָל פּאַסן גלײַך.
און האָט פֿאָר אים חיונה,
אַ קלייד נאָך אויך אַ שיינע,
נאָך איר וווּנטש פֿון אייביק אָן.
צווישן אַ וועלט מענטשן
הערט מען איר אויך בענטשן
קאָלאָמבום און וואָשינגטאָן.

ביַי יענעם פֿאָלט שטאַרק די געשעפֿטן,
אים האָבן לײַט פֿיל געלט פֿאַרפֿירט;
ער אָבער מאַטערט זיך מיט אַלע קרעפֿטן,
ביז ער האָט ענדלעך געבאָנקראָטירט.
בעלי־חובֿות אים דריקן, קוועצן,*
פֿאַרקויפֿן ווירטשאַפֿט ביַי אים פֿון שטוב;
אײַנער וויל אים שוין אין פֿעסטונג זעצן —
פֿון הימל געפֿאָלן אין טיפֿסטן גרוב! . . .
וויַיזט אים דער נויט אַ פּלאָן,
אָן ענד פֿון דריק, פֿון רויב —

* = קוועטשן.

אריבערגיין דעם ים
צו דער פֿרײַער טויב . . .
אַנפֿאַנגם עטוואָס ביטער —
פֿרעמד די שפּראַך, די לאַנד;
וועלט ער אַ גענידער,
בײַם זיך גלײַך זײַן שטאַנד.
פֿאַרדינט שוין היפּש טאַלער
און וועלט אַ גוטער צאָלער,
עם קומט וויידער זײַן פֿרילינג אָן.
צווישן אַ וועלט מענטשן
הערט מען אויך אים בענטשן
קאָלאָמבום און וואָשינגטאָן.

זעט אין צפֿון: פֿיל אָקטיאָרן
שפּילן פּראָכטפֿאָל אויף זשאַרגאָן,
נאָר פֿון זיי אַלע איז אַ תּל געוואָרן,
וויַיל עס שטערט זיי אַ זאָקאָן:
ווי זיי קומען אין אַ שטאָט שפּילן,
פֿילן זיי דעם טעם פֿון טויט,
ביז עס טרעפֿט זיי, באַאָמטע ווילן —
עסט מען אויף פֿון זיך די הויט . . .
בליַיבט בײַ זיי אַ פּלאָן:
געגנוג צו זײַן געשטערט —
שווימען דעם אָקעאַן
צו די פֿרײַע ערד.
דאָ שעצט מען דעם טעאַטער
מיט ערע און מיט דאָנק,
זיי זײַנען נאָך מוותר
אויף קלײַבן געלט אין באַנק.
און וואָס מע וויל נאָר — שפּילן,
און רעדן וואָס זיי ווילן,
זעען קיין צענזור ניט אָן.
און צווישן אַ וועלט מענטשן
הערט מען זיי אויך בענטשן
קאָלאָמבום און וואָשינגטאָן.

צוואַנציק, 1898

אַן אייביקער סוד

נאָך אַ יאָר איז נאָך אַ רינג
אין דער גרויסער קייט דער וועלט,
„וווּ — דער אָנפֿאַנג? וווּ — די ענדע?"
אַלעס איז פֿון אונדז פֿאַרשטעלט!
און וואָס איז דער צוועק דערפֿון,
וועלן איך לעב שוין הונדערט יאָר?
כ'אַרבעט, עס און שלאָפֿ און שטאַרב,
און עס קומט אַ נייַער דור,
און די ערד דאַרט בייַט מיר אויס
אויפֿ אַ בוים צי אויפֿ אַ בין . . .
און מיט אַלעם וועקסלט זי —
וואָס איז פֿאַרט דער צוועק, דער זין?
מיט דעם גאַנצן זונסיסטעם
מאַכט נאָטור די זעלבע שפּיל:
איין פּלאַנעט דאַרט, צעפֿאַלט —
האָט זי שטאָפֿ אויפֿ נייַע פֿיל;
און 'זוי איז מיט די מיליאָנען
זונען, וואָס מיר זעען ניט.
זאָג מיר פֿאַרט, נאָטור געהיימע,
וואָס באַצווועקסטו מיט דערמיט?

מינ', אָקט' 1900

דיינו

I

קיין וואַרע שלעכטס קען גאָר ניט געבן,
וואָס ענדלעך זאָל גוטעס ניט קומען,
די צרות וואָס טרעפֿט אונדז אין לעבן —
בייַ די דערנער וואָקסן אויס בלומען.
איינע עפֿנטלעכע שינאה אויפֿ יידן,
וואָס גערמאַניע האָט דאָס אויסגעטראַכט,
און אין יעדעם לאַנד איז איר געזיכט פֿאַרשידן,
האָט דאָס יידנטום פֿיל גוטעס געבראַכט:
פֿיל יידן זייַנען ווייַט פֿאַרקראָכן,
פֿאַרקליבן זיך שטאַרק צום שכן,

אלטע זימן אפגעבראכן,
פֿארגעסן שוין דעם נאמען „יִיד";
און ווען דאס דויערט נאך צען יארן,
וואלט פֿון אונדז א תּל געווארן —
די אומה וואלט זיך באלד פֿארלארן,
דען טעגלעך שטארבט איר אף א גליד.
אט די נוצן זעט און באטראכט,
וואס די שינאה האט אונדז געבראכט —
אלע גלידער האבן אנגעהויבן צו פֿארשטיין,
אז דאס שטאמט פֿון „ומפני חטאינו".
ווען די באוועגונג וואלט אונדז געבראכט נאר דאס אליין,
איז אונדז שוין אויך דיינו!

ווי גרוים ווער דער פּירוד-לבבות
צווישן די פֿרייַע און פֿרומע,
געמישפט רק אויף די מחשבות,
צעריסן אויף שטיקער די אומה.
אבער צייַט די אידעע איז געווארן —
פֿאראייניקט די הערצער און געפֿיל,
די דערווייַטערטע זייַנען נאנט געווארן,
וויַיל אלע שטרעבן צו איין ציל!
זעט ווענן ציון די אסיפֿות,
פֿון פֿרויען הערט מען קיין חציפֿות,
פֿון רבנים קיין רדיפֿות,
ווי עס איז געווען א מאל.
געדאנקען ווערן אויפֿגעריסן,
הערצער ווערן אפֿגעשלאסן,
ניטא קיין האסן און פֿארהאסן,
נאר אויסגעגליכן זיך בערג און טאל!
אט די נוצן זעט און באטראכט,
וואס די אידעע האט אונדז געבראכט,
אין אן אסיפֿה זאלן שטימען גרוים און קליין,
אפֿילו א יחסן מיט א מורה-מורנו!
ווען די אידעע וואלט אונדז געבראכט נאר דאס אליין,
איז אונדז שוין אויך דיינו.

די חברות פֿון גרויסע און פֿון קלייַנע,
וואס קאסטט דאס פֿאלק מי און מטבע,

געפֿינט איר בײַ זיי ניט קיין איינע,
וואָס זאָל זײַן דעם פּלל נוגע.
נאָר אונדזער חבֿרה האָט ביז דרײַסיק טויזנט ברידער
אין פֿאַרשידענע לענדער איבעראַל,
און שטעלט צונויף אין איינעם די גלידער
ווי איין מענטש, מיט מאַכט און קאַפּיטאַל!
דאָרט קענט איר אַ הארץ געפֿינען,
דאָרטן — קאָפּ און מאַרך און זינען,
דאָרט — הענט וועלכע באַדינען
און אויגן וואָס רעגולירט;
דאָרטן — פֿים וואָס לאָזן ניט פֿאַלן,
דאָרטן — אַ קעשענע מיט קוואַלן,
וואָס שטיצט מיט גרויסע קאַפּיטאַלן,
די זאָך זאָל ווערן אויסגעפֿירט.
אָט די נוצן זעט און באַטראַכט,
וואָס די אידעע האָט אונדז געבראַכט;
אַלע גלידער זאָלן זײַן ווי איין בײַן,
דאָס טרעפֿט אונדז נאָך איצט בדורנו!
ווען די אידעע וואָלט אונדז געבראַכט נאָר דאָס אַליין,
איז אונדז שוין אויך דיינו!

דער יוגנט פֿון די יִידישע שטודירטע
וואָר שוין דערוויַטערט פֿון אַלעם,
אַלע — פֿאַרכלאָנדזשעטע און פֿאַראירטע,
נאָר די צרות מאַכט זיי נאַציאָנאַלעם.*
מע האָט זיי שוין געלעכנט פֿאַר פֿאַרלאָרן,
פֿרעמד פֿון דעם וואָרט „נאַציאָנאַל";
זיי זײַנען אונדז איצט נאָענט געוואָרן,
עס איז אונדז צוגעקומען אַ גאַנצער קאַפּיטאַל:
זיי לערנען יִידישע געשיכטע,
לעזן יִידישע געדיכטע;
נעמען צו מיט זאַנפֿט די פֿליכטע,
וואָס אַן דעם יִידן אָנכאַלאָנגט.
די אומה האָט שוין אויף דאָס נײַע
קינדער אמתע און געטרײַע,
פֿאַר עלטערן איז אַ מחיה —

---

* = נאַציאָנאַליש.

באקומען וואָס דאָס האַרץ פֿאַרלאַנגט!
אָט די נוצן זעט אוֹן באַטראַכט,
וואָס די אידעע האָט מיטגעבראַכט:
געשטודירטע יונגע מענטשן פֿאַנגען אָן צו גיין
אין די וועג פֿון אונדזערע אָבֿותינו.
ווען די אידעע וואָלט אונדז ברענגען נאָר דאָס אַליין,
איז אונדז שוין אויך דיינו!

II

יעצט באַרעכנט די דיינום
פֿיל דאָ איז געווען,
וואָר עס האָט אַ האַרץ אַ ריינעם,
פֿילט אוֹן קען עס זען
דעם זינען פֿון „יִשׂוּב-ארץ-ישׂראל",
שוין וואָס דאָס טראָגט אַיַן,
אויסער גוטעם פֿאַר דעם קהל,
וואָס קען שפּעטער זַיַן!
אוֹן וועמען אין דער וועלט
דער רעיון ניט געפֿעלט,
נייט מען ניט אויף קרום צו זאָגן גלַיַך;
נאָר שרַיַט ניט אין פֿובליק,
שטערט זיי ניט דעם גליק,
רחמנות האָט אויף זיי אוֹן אויף אַיַך!

ווי שווער דאָס איז צו פֿאַרפֿאַסן
אַ ספֿר זעלבסט, אַליין,
איין וואָרט צום צווייטן צוצופֿאַסן,
דער רעיון זאָל זַיַן ריין.
אַזוי איז לַיַכט צו קריטיקירן
דעם אַנדערנס אַ בוך,
אויף יעדער זין צו פֿראַטעסטירן,
דערשמעקן דאָרט אַ גרוך;
דאָס איז ניט קיין קונץ
צו שטערן יענעמס וווּנץ,*
דעם עלנטן אַראָפּשלאָגן פֿון טראָפּ!
איר גיט דעם קראַנקן דריסט,

* = וווּנטש.

פֿאַרגינט אים כּאָטש אַ טרייסט!
וואָרום זאָגט איר אים גאָר זײַן לעבן אָפּ?

אויב איר קענט אים צוריק ניט געבן
קיין אַנדער גוטע זאַך,
טאָ וואָס באַרויבט איר אים זײַן לעבן?
לאָזט אים כּאָטש געמאַך!
איר זעט דער צווייפֿל נעמט אים דריקן,
אַן האָפֿענונג קען ער זײַן,
דאָמאָלס וואָסערע אומגליקן
קען אים אין קאָפּ אַרײַן!
אויב בײַ אײַך קומט אויס,
אַז דערפֿון וועט ניט אַרויס,
טאָ האַלט בײַ זיך און מאַכט ניט אַן קיין שרעק!
וואָס נוצט אײַך דער דיספּוט,
וואָס שלאָגט איר אָפּ דעם מוט,
וואָס נעמט איר אים זײַן האָפֿענונג אַוועק?

מיט אײַערע קינדער־ערציִונג
האָט איר פֿיל פֿאַרגרײַזט:
ניט געקוקט פֿון אַנפֿאַנג בלִיונג,
איר זאָלט בילדן דעם גײַסט;
געלערנט אים נאָר אַ מלאָכה,
פֿאַרזאָרגט אים ברויט מיט קעז,
ניט ערצויגן מיט השגחה —
זיטלער, רעליגיעז.
זיי זײַנען פֿאַרגאַנגען אין אַ וועג,
נאָר צום צווייטן ברעג,
איר האָט שוין ניט געקאָנט העלפֿן דערבײַ;
פֿון ציון נאָר אַ בליק,
קערט עס זיי צוריק —
איר האָט זיי יעצט געבאָרן אויף דאָס נײַ!

יעצט האָט איר די קינדער ווידער
אין אײַער האַרצן שוין,
צײַט זיי ווערן די מיטגלידער
בײַ חובֿבי־ציון.
זיי האָבן יעצט צוריק באַקומען

א נייעם אידעאל,
עם ווערט באַפּוצט מיט די בלומען
דעם יידנם גאַנצן זאַל.
און די רעגירונג-לייט
קוקן פֿון דער וויַט,
און זיַינען זייער צופֿרידן דערמיט;
גלייַכער ווי דער נאַר,
וואַם פֿאַרבלאַנדזשעט אין געפֿאַר,
א ספּנה־וועג וואַם לוינט פֿאַר קיינעם ניט!

ד׳רום אונדזער האַהע רעגירונג
שטערט אונדז ניט דערבי,
זי וויים פֿון ציון, פֿון דעם פֿירונג,
און לאַזט אונדז טאַן גאַנץ פֿרי.
עם גייט יעצט צייַטונג און בראַשורן
און די רעגירונג הערט,
עם גייט די בלעטער דורך צענזורן
און עם ווערט ניט געשטערט!
דען זי וויים עם גוט,
אז ווער פֿאַר ציון טוט,
קען זיך זיַין זיַין פֿאַטערלאַנד גאַנץ טרייַ.
טא שטיצט זשע, ברידער, שטיצט
די קאַלאָניען איצט,
אַפּלעבן זאַל ציון אויף דאַם נייַ!

נייַע, 1902

שלעכטע שכנים

בלויז איין גלעזל גוטע ווייַן
איז א שכן וואַם ברענגט גליק;
ווען ער מופּט אין אונדז אריַין,
ווערט איצט פֿרייַלעך גאַר אנטיק.
אבער פֿילע גלעזלעך ווייַן
זיַינען שכנים פֿול מיט האַס;
לאַזט זיי נאַר צו זיך אריַין,
מוזם איר ליגן אין דער גאַס . . .

נאַצ, 1902

די שותפֿישע בריאה

פֿיל חן און סימפּאַטיע דאָס מיידל האָט —
און ווי טיף עס גרייכט איר גיפֿט און נקמה!
איר קערפּער האָט געווויס באַשאַפֿן גאָט
און דער טײַוול — איר שוואַרצע נשמה . .

ווען דו וואָלטסט, גאָט, באַשאַפֿן ביידן,
וואָלט דאָס זײַן אַ סעמפּל פֿון דײַן גן־עדן;
אַדער לאָזן באַשאַפֿן ביידע פֿון יענעם,
וואָלט קיינער ניט ווען קריכן אין גיהנום.

איך זאָג גאָט קיין דעה פֿאַר וואָס ער טוט עס,
אָבער אַ שותפֿישע בריאה ברענגט קיין גוטעס . .

מינ, אויג׳ 1902

צו אָנקל סעם

ביסט ווי יונה שוין פֿאַרשלונגען
אין דעם פֿיש, בײַן טראָסט אין בויך;
און ווי יונה זינגט דאַרט לידער
אַזוי, פֿעטער, זינקסטו אויך —

ביסט צו אים אַרײַנגעקראָכן
מיט דײַן גוטסן, מיט האַק־און־פּאַק:
שטאָל און לעדער, שפּײַז און קוילן,
אויל און באַנען, בענק און סטאַק.

אָבער יונה בליבט געזונט דאָן,
ווען דער הײַפֿיש שפּײַט אים אוים;
און דו, פֿעטער, זינקסט רק טיפֿער,
און די ווונדן — שרעקלעך גרוים . . .

אויב דער פֿיש וועט דיר אויסשפּײַען
ענדע נײַנצן הונדערט פֿיר,
אַלן פֿאַלס די אַפּעריישן
ווועט געפֿערלעך זײַן פֿאַר דיר!

[צוישן 1900 און 1904]

למשפטי אתחנן

(איוב ט, 15)

כ׳האָב געמיינט, גאָט, האָסט פֿאַרגעסן
אַן דײַן יידֿ, דער זינדנבאָק:
רויק איז ער שוין געזעסן —
אָפּגעלייגט זײַן וואַנדערשטאָק.

אָבער שיפֿחה איז קיין סבֿרא
בײַ אַ בורא ווי דו ביסט:
זיך דערמאָנט אַן דײַן שטיק צרה,
גאָנטעס חורבן אָפּגעפֿרימט*. . .

נײַע סליחות צוגעקומען,
אסרו־חג געדענקט ער גוט,
וועז אַ שטאָט איז אומגעשוומען
אין דעם יידֿנס הייסע בלוט.

ס׳וועגדערט מיר נאָר די צוויי פֿראָגן,
נימאָלם קען איך עס דערגיין:
ווי דער יידֿ קען אַליין ערטראָגן,
ווי קאַצאַפּ פֿאַרשטייט דײַן מיין . . .

דאַרפֿסט אים נאָר אַ וועקל געבן,
עשׂו האָלט שוין גרייט די האָנט —
ספֿרי־תּורות, מענטשן־לעבן —
אַליין פֿאַרניכטעט, אַליין פֿאַרלענדט . . .

און אַ פֿאָלק האָסטו געקראָגן,
וועלכע קען פֿאַרלײַדן אַליין —
„שמע ישׂראל״ דאָמאָלם זאָגן,
וועז אַ חלק שנײַדט זײַן האָלדז . . .

אין דיר, גאָט, גלייבט ער, האָפֿט ער,
שטענדיק אין דיר שטאַרק פֿאַרטרויט;
דו ווידער דערמאָנסט אים אָפֿטער —
און קאַצאַפּ ברענגט אים דעם טויט.

האָסט דאָך, גאָט, ׳זוי פֿיל נאָציאָנען,
ער נאָר איז אין סליחות רײַך . . .

* = אָפּגעפֿרישט.

הער אויף אַפֿטער אים דערמאָנען —
לאָז אים זײַן מיט אַלע גלײַך! . . .

לאָז אים מאַכן שהחיינו
אויף אַן אייגן שטיקל ערד,
רופֿ אים נישט קיין „בחרתנו",
פֿלאָג אים נישט מיט עשׂום שוועדד! . . .

[1903?]

זמן מתן תּורתנו

כ ע ר: פֿײַערט, אַלע יידן דא, דעם פֿאָרט אַוו דזשולײַ,
דאָס איז בײַ אונדז דער צוויימער פּסח הײַנט!
דאָמאָלס ווערן יידן נאָר פֿון איין פֿרעהן פֿרײַ,
הײַנט באַזיגט איר פֿילע פֿײַנט!

ס ע ל ע: ווער איז דער היסטאָריקער, זאָל אויפֿוויזן די צײַט,
ווען די יידן האָבן רו ווי יעצט אין דיזן לאַנד?
אין בית ראשון, בית שני — אימער קריג און שטרײַט,
נאָכהער אין גלות: דריקונגען און שאַנד.
כ ע ר: פֿײַערט אַלע יידן דא אַז״וו.

ס ע ל ע: פֿון אונטערשיד אין גלויבן און נאַציאָנאַליטעט,
פֿון זאָקאָן „קראָמע יעוורייעוו" און צײַטונגס-זידלערײַ,
פֿון פֿינצטערע צענזוריע, פֿון באַליידיקן מאײַסטעט,
פֿון שמוציקע אַנטיסעמיטן — פֿרײַ!
כ ע ר: פֿײַערט אַלע יידן דא אַז״וו.

ס ע ל ע: אין יענע צווויי רעפֿובליקן, מיט אייראָפּע בײַנאַנד,
זײַנען יידן ביז נאָך הײַנט פֿאַראַכטעט און פֿאַרהאַסט;
די „דעקלאַריישן אַוו אינדעפּענדענס" דאָס פֿאַרמאָגט קיין לאַנד!
די קאָנסטיטושן האַלט אין גאָלד געפֿאַסט!
כ ע ר: פֿײַערט אַלע יידן דא אַז״וו.

ס ע ל ע: נעם נאָר דײַן היסטאָריע, יידל, לעז עס בלאָט פֿאַר בלאָט,
גאַנצע ימים יידיש בלוט באַגעגנסטו אָט דאָרט!
אין אַלע לענדער קוק נאָך הײַנט, באַטראַכט נאָר יעדער טאָט,
אויסער דא — האָסטו קיין רוּק אָרט . . .
כ ע ר: פֿײַערט אַלע יידן דא אַז״וו.

ס א ל א: וואָרף אַוועק דײַן וואַנדערשטאָק, גלײַך שוין אויס דײַן קאָפּ!
מער פֿון אַלע פֿעלקער דאָ זינג פֿרייַלעך דאָס נעדיכט!
וועך עס ליגט אין דער פֿינצטער ’זוי פֿיל יאָרן אָפּ,
דעם ערפֿרייט זײַן הארץ נאָך מער דאָס ליכט . . .

כ א ר: פֿײַערט, אַלע יידן דאָ, דעם פֿאָרט אַוו דזשולי,
די ענדע פֿון דײַן לאַנגן קלאָג;
נאָך ’זוי פֿיל יאָרן פּײַניקונג, דריקונג, טיראַניי,
ענדלעך שײַנט דיר העל דער טאָג!

[1904? 1905?]

טרויערליד אויף דעם טויט פֿון ד״ר הערצל

טרערן גיסט, אויגן, קוואַלן מיט טרערן,
אויפֿן ברעג וועלכער קומט אומגעריכט!
אין פֿינצטערן גלות דערשײַנט אונדז א שטערן,
פּלוצלינג — פֿאַרלאָשן זײַן ליכט . . .
דאָס עלנטע שיף האָט איר קאַפּיטאַן פֿאַרלאָרן,
ניטאָ וועך זאָל בײַן רודער שטיין;
דאָס יידישע פֿאָלק האָט איר אויג אָנגעוואָרן —
זי זעט ניט וווּ וויַטער צו גיין . . .

דו, עלעקטרישע ליכט,
ווי אומגעריכט,
ווי פּלוצלינג לעשסטו זיך אויס!
דאָס פֿאָלק איז אין נויט —
הערצל איז טויט!
א, ציון, דײַן ברעג איז צו גרויס!!

באַווײַנען וויל איך דײַן בעסטע קינד, ציון,
דער הויכמוטיקער און דײַן מאַגנאָט;
ער אַפּפֿערט זײַן לעבן פֿאַר דײַן וויידערבליען,
פֿאַרווירקלעכן זײַן „יודענשטאָט”!
מיט סולטאַנס, מיט קעניגע האָט ער אויפֿגענצן,
ווי משה בײַ דעם נילום-שטראַנד;
פֿאָדערט פֿאַר זײַן פֿאָלק רעכטע אָלם מענצן* —
זייער היסטאָרישע לאַנד.

---

* = מענטשן.

פֿאַרגאַנגען די זון!
קיין יהושע בן נון,
לאָזסט בײַ אונדז ניט אויף דײַן שטעל;
וועג דו האָסט געלעבט,
האָבן מיר אויך געשטרעבט,
דײַן טויט מאַכט פֿון אַלעם אַ תּל!

צו זאָמד און צו שטערן ביסטו אויך געגליכן,
פֿונקט ווי דײַן אומה אַליין;
ווי הויך ווער דײַן שטאַנדפֿונקט, אַז ווער קען עס גרייכן —
און דאָך מיט דעם קלענסטן גליק שטיין.
צײַט גלות בכּל, נחמיה פֿון פּרס,
האָסטו קיין גלײַכן געהאַט;
דו זוכסט די גאולה צו יידישע צרות,
דו פֿירער, דו דיפֿלאָמאַט!

דײַן יונגן גוף
אָפּפֿערסטו אוף,*
דײַן שטרעבן צום קבֿר דיך טרײַבט;
אויף דעם זיתים־בּאַרג
רוט דײַן זאָרג,
אָבער „הערצל" אין הערצן פֿאַרבלײַבט!

[זומער 1904]

מײַן ליד און דער יד

ווי גרויס איז מײַן ערשטוינונג,
איך זע יעצט מײַן באַלוינונג:
א גאַנצע פֿאָלק קומט דאַנקען אייגעם פֿאַר זײַן מי.
איך זע אַז איר פֿאַרגעסט נישט,
די דאַנקבאַרקייט פֿאַרלעשט נישט,
איר צאָלט מיר אָפּ פֿון אַוונט פֿאַר מײַן מי פֿון דער פֿרי;

פֿון מײַנע פֿרילינגסיאָרן
ביז איך בין אַלט געוואָרן
געאַרבעט פֿאַר דער אַלטער וועלט, פֿיל לאָסטן איך פֿאַרטראָג!
געאַרבעט פֿאַר זיי מונטער,

* = אויף.

ביז די זון גייט אונטער,
דער נייער דור פון דעם זייט ים באלוינט מיר פאר מיין טאג.

[מארץ 30, 1905]

צו מיינע פרײנד

די אנטוויקלונג פון מיינע לידער
איז די אנטוויקלונג פון מיינע ברידער
פון אכצן פינף און צוואנציק, פון צייט איך פאנג זיי אן.
דער ייד איז דאן געווען
פאנאטיש און אומבאלעזן —
שרייב איך פאר אים קליינלעך, ווי ער פארנעמען קאן;
און פיל דער ייד שטייגט העכער,
זיין פאנאטיזם — שוואכער,
ווערט מער דענקענד מיינע לידער, פינקטלעך טריט ביי טריט.
זוכט נאך די מעטאדע,
דערקענט ער זיין פעריאדע,
ווי ער שטייט, אויף וואסער שטופע, גיי איך מיט אים מיט.

אמ, אפר׳ 9, 1905

שמר־עפּיטאף

דיין נאמען — ווי קלינגענד!
דיין קבר — ווי שטיל . . .
געלעבט אזוי ווייניק,
געשאפט אזוי פיל.

[1905]

שמר

אין א קליין שטעטל, א מאל אין דער ליטע,
ליגט דארט א זויגקינד אין בעט;
זעט איצט פיל טויזנט באגלייטן זיין מיטה —
אין איינע פון די גרעסטע שטעט!

ווען זיינע לעזער פון אלע וועלטטיילן
וואלטן געפונען זיך היר,

וואלט די לוויה מיליאנען זיך ציילן,
עם האָט גאָר קיין שאַץ און קיין שיעור!

קליין איז די בעטל, וווּ ער איז געבאָרן,
זײַן טויט אָבער גרייכט אומעטום!
וווּנדערלעך שטײַגט ער אין די ביסל יאָרן,
זײַן נאָמען די וועלט נעמט אָרום!

וווּ איז זײַן געטלעכער גײַסט ניט געפֿלויגן?
אין בבֿל, מצרים געווען,
אין שפּאַניען געקוקט מיט די גײַסטיקע אויגן,
געשילדערט אונדז אַלץ מיט זײַן פּען.

לוי, בן עזרא, און הורדוסעם פּאָלאָן,
זאהארע און קאָלטן סיביר,
האַרעמס פֿון סולטאַנס, הײַזער פֿון דלות —
פֿאַטאָגראָפֿירט אויף פּאַפּיר.

ער איז אין יעדנס נשמה געקראָכן,
די צימערלעך גרינדלעך באַזוכט;
האָט פּסיכאָלאָגיש די וועלט אײַנגעבראָכן —
געוויזן די שעדלעכע פֿרוכט.

פֿרומקייט פֿאַרשטעלטע און בילדונג פֿאַרקריפּלט,
צידקות — פֿאַר אייגענעם נוץ;
פּאָבסטן און קלויסטערס מיט טומאה פֿאַרקניפּלט,
און דלות מיט אויסערן פּוץ . . .

איינזאָם אין צימער איז ער זיך געזעסן
און האָט עס ׳זוי פֿיל פּראָדוצירט —
׳זוי פֿיל ראָמאַנען, און לידער, און פּיעסן,
מײַן זין וועלט צום שטוינען באַרירט!

ער איז ניט אייגער אין צימער געווען,
מיט אים וואַר די וועלט און די צײַט,
קוקן אין זיי . . . און ציטירן און לעזן
פֿון איצט און פֿון פֿאַרגאַנגענהײַט.*

אויסלעזן זײַנע, דאַרף דויערן יאָרן,
און דאָן — מאַנוסקריפּטן א סך,

* = פֿאַרגאַנגענהײַט.

שמר פֿאַרבליַבט אין דעם יידנם זכרון,
פֿל־זמן עם לעבט נאָך זיין שפּראַך.

כ׳האָב נאָר איין טרייסטונג פֿאַר זיַינע אבֿלים,
זיי זאָלן נאָר דענקען דערפֿון:
נימאָלם ווערט נאכט פֿאַר אַזעלכע גדולים,
אייביק באַלויכט זיי די זון.

[1905]

[צום חתונה־יובל]

קינדערלעך, אייניקלעך, איידעמס און שניר
פֿון מיר געשפּונען, געוועבט;
דרַיַ צענדליק זעלן פֿאַרוויקלט מיט מיר
האָב איך ביז איצט שוין דערלעבט.

מַיַן פּלה פֿון דאָמאָלם, די ביימעלע מַיַנם,
די צווַיַגן רינגלען איר אָרום;
און איטלעכער צווַיַג מיט די עפּעלעך זַיַנם —
ווי ליכטיק מיר איז אומעטום!

איך לויב דיר, גאָט, און איך דאַנק,
ווי אומשעצבאַר איז דַיַן געשאַנק —
וואָס תּרלב האָט פֿאַרלענדט,
באַצאָלסטו מיט פּראָצענט!

דו ווישסט מיר אָפּ די טרערן
און ערפֿילסט מיט פֿרייד . . .
פֿון מַיַן עלטסטן בכורעלע
ביז מַיַן יינגסטער שׂרהלע

און דער יונגער, נַיַער דאָרעלע —
די אייניקלעך פֿון מיר.
איך וויל נאָך פֿילע יאָרן
מיט אַיַך צוזאַמען פֿאָרן

אויף דעם לעבנסבאַן שפּאַציר,
פֿרייען זיך צוזאַמען
מיר אַלע מיט דער מאַמען,
איך מיט אַיַך און איר מיט מיר . . .

[1912]

וויב

— וואָרום רופֿט אַ מאַן זײַן פֿרוי „וויב"? וויבל עס גיט אַ גוטע און שלעכטע, אַן „עזר" און אַ „כּנגדו", אַ „מצא" און „מוצא", דערום רופֿט מען די גוטע פֿרוי „וויב" וויבל דאָס מאַכט: „והוא ימשול בך" (בראשית ג, 16) און די שלעכטע פֿרוי רופֿט מען „וויב" וויבל דאָס מאַכט: „וחוטא ילכד בה" (קהלת ז, 26).

וואָס פֿאַר אַ שיין געשטאַלט דאָס וויבל האָט!
און ווי וויט גרייכט איר נשמה . . .
איר קערפּער האָט באַשאַפֿן גאָט
און דער טײַוול — איר נשמה . . .

[חידה ד]

שתי אחיות בנות עבר,
אשר הצעירה פי שלוש מהבכירה,
תגורנה תמיד בבית אחד
ולא תקרבנה אשה אל אחותה.
אך פעם אחת קרבו זו לזו
בפקודת אמן הארמית;
וגם אז לא התקרבו רק למען
הפריד בין רעים אהובים.

[דער באַשייד: גט]

חלק אלוה ממעל

דאַרפֿסט ניט קיין ניסים באַזונדער,
דאַרפֿסט קיינע אַפֿנבאַרע וווּנדער
אום צו קענען דעם אלהים!

הער אין וואַלד זײַן קאַנצערט שפּילן,
סײַ אויפֿן ים סײַ אויף די הילן,
אַפֿילו אין הויז, באַטראַכט דאָס אין שטילן.
איז אויב דו האָסט אַ הערץ מיט געפֿילן,

וועסטו ניט נאָר הערן
גאָטעס שטים,
נאָר וועסט זעלבסט ווערן
אַ טייל פֿון אים . . .

אַ פּראַקטישער מיטל

אין די שטעטלעך אין דער ליטע,
וועָן עס טרעפֿט זיי אַ יריד —
דער מאַרקעט פֿול געפֿאַקט מוזשיקעס
און דער קויפֿער איז דער יִיד.
האָט נאָך קיין מאָל ניט געטראָפֿן,
קעשעניקעס זאָל ניט זיין פֿול,
וועלכע קריכן אין די פּאַקעטס
און אַנטלויפֿן גלַיִך אין שול . . .

פֿרויען־כאַראַקטער

דאָס ערשטע וואָס זיי ציִען —
ווי גוט זיי זיִנגען,
דאָס ערשטע וואָס זיי ערפֿאָרן —
ווי שיין זיי זיִנגען,
דאָס ערשטע וואָס זיי פֿאַרגעסן —
ווי אַלט זיי זיִנגען,
דאָס ערשטע וואָס זיי פֿרובירן —
ווי שטאַרק זיי זיִנגען,
דאָס לעצטע וואָס זיי ערפֿאָרן —
ווי שוואַך זיי זיִנגען,
דאָס לעצטע וואָס זיי באַטראַכטן —
ווי פֿאַרנאַרט זיי זיִנגען . . .

[צו דער מיזינקע סאָניע (שׂרהלע)]

שיינע סאָניע, פֿיִנע סאָניע,
ווו ׳סטע זיך געמומען?
אויפֿן זיבעטן הימל זיך געוואַלגערט —
ביסט אַהער געקומען . . .

[צום אייניקל טשאַרלי (קלמן)]

טשאַלי
ביסט אַ שיינע דאַלי,

דיין קערפערל — ווי מארמאר:
דיק און ווייס און קלאר.
דו ביסט קיין מאל קיין שלעכטער,
רק מיט א געלעכטער,
א מלאכל אן עכטער
מיט די בלאנדע האר.
יעדערער וואס זעט דיך,
יעדערער קושט דיך, גלעט דיך,
און דיין זיידע בעט דיך,
זאלסט זיין אויף לאנגע יאר . . .

[צום עלטסטן זון פיליפ (פיטל)]

גאלדענע הערעלעך,
ציינדלעך ווי פערעלעך,
דיין נאמען וועלכן דו חייסט,
דיין פנים, דיין צנאטקעלע,
דיין רויט קאפאטקעלע —
דו ביסט דאך מיין אייניציקער טרייסט . . .

צו פיל פארלאנגט

מיט וואסער פלייצט דער רעזערוואר,
האניג — דאס קליינע בין;
און איך וויל א גלעזל מעד —
האט דאס א זין?

די וועלט וויקט זיך אין צרות פול,
קראנקייט, אומגליק, נויט;
און דאס גליק, 'זוי קליין, 'זוי שוואך,
מע טיילט עס אויפן לויט.

איך קוק זיך אויף דעם נישט אײַן
און וויל, אז נאר גוט זאל מיר זיין,
דורכוים פרייד און קיינע פיין —
קען עס מעגלעך זיין?

ווייל נאָט איינעם רייכטום שענקען,
מוז אַ צווייטער שרייַען;
צרות טיילן, אומגליק, קראַנקייט —
דאָס דאַרף ער ניט לייַען . . .

די ריכטיקע וועג

אַ שבֿועה אַן אַלטע, אַלט ווי די וועלט,
האָט אונדז די וועלט זעלבסט באַשוואָרן,
אַז דער יונגער מוז זאָרגן, וואָס דעם אַלטן פֿעלט,
שטיצן זיי צו די עלטערע יאָרן.
דאָלארס געפֿלויגן און בלוט האָט גערונגען,
ביז עלטערן מאַכן זיי צו לייַטן;
ד'רום מוזן קינדער צוריק זיי אָפּדינען
און צאָלן דעם חוב פֿון פֿאָר צייַטן.
מיר זענען אין יוראָפּ פונקט דעם קאַנטראַסט,
אַז דער אַלטער מוז אַלעמען טראָגן,
געשפּאַנט ווי דער אייזל, מוז שלעפּן דעם לאַסט —
קינדער דערוואַקסענע זיצן אין וואָגן . . .
דאָ אין לאַנד זעט מען דורכוים,
קינדער אַז וואַקסן נאָר אויס,
באַטראַכט ער זיך שוין אַלעם מענטש,
זאָרגט שוין פֿאָר זיין עקסיסטענץ.
ער אַליין שפּאַנט זיך שוין אַרַיין,
זעצט עלטערן אין וועגל אַרַיין,
שפּייזט זיי לויט נאָך זיין פֿאָרמעג,
— און דאָס איז די ריכטיקע וועג! . . .

ער זאָל פֿאַרדינען זיין ברויט מיט שוויים —
די לאָ איז אָדמען געגעבן,
קיינער האָט קיין רעכט ניט, ער מאָג זיין ווי גרויס,
ער זאָל פֿון צווייטנס מי לעבן!
קלויזניקעס, טעגעסער, פּרושים, בטלנים
געפֿינט מען נישט אין אָדמס צעטל,
געזעלבסט וואָס דו פֿאַרדינסט מיט שוויים פֿון דיין פּנים,
געזונ אַ רב איינס אין אַ שטעטל.
פֿאַרפֿלייצט איז יוראָפּ מיט די פּאַראַזיטן,

וואָס עסן אוּן ברענגען קיין נוצן,
בּיי מיר קליינע שיסל — וואָס לעפּל אין מיטן!
דעם גלאָנץ פֿון דאָס מענטשהייט די ליט פֿאַרשמוצן . . .
אַמעריקע ליידט עס ניט שטאַרק
יונגע ליט אויף יענעמס קאָרק,
וואָס עסן אוּן ברענגען קיין נוץ,
דיזע געפֿינען קיין שוץ.
יעדער מענטש לעבט פֿון זיין האַנט —
סיי ביזנעס סיי אַ טאַלאַנט,
עסן אַליין, נאָר ניט קיין טעג
— אוּן דאָס איז די ריכטיקע וועג! . . .

די פּראַקטיק דער וועלט פֿון איר טעגלעכן בוך
האָט אונדז אַ לאַ ברויסגעגעבן:
ווען אַ מאַן גייט הייראַטן, מוז ער פֿרעגן בּיי זיך
אויב ער האָט פֿאַר איר גענוג צום לעבן —
ווויינונג, ערנערונג, ווירטשאַפֿט אוּן קליידער,
זיין דאָלאַר זאָל זיין פֿאַרדינט ערלעך,
זי זאָל האָבן פֿולקום, אַלעס אין איר חדר,
זאָנסט איז דער שריט שטאַרק געפֿערלעך.
מיר זעען אין יוראָפּ: חתנים אַן טאַלאַנט,
קעסט זאָגט דער שוועד צו אויסדריקלעך,
מע הוליעט אַ חתונה אַכט טאָג נאָך אַנאַנד,
פֿון אַלץ ווערט אַ ווינטמיל, די פֿאַמיליע בלייבט אומגליקלעך . . .
דאָ זעט מען נימאָלם אין לאַנד —
דער מאַן, וואָס איז ניט אימשטאַנד
זיין פֿרוי צו אויסהאַלטן שיין,
וועט נימאָלם הייראַטן גיין!
פֿאַרהער אַ ווויינונג געראַנט,
אויף פֿוירנישור דאָלערס געפּענדט;
זי לעבט פֿאַר אים נאָך זיין פֿאַרמעג,
— אוּן דאָס איז די ריכטיקע וועג! . . .

בּיי יעצטיקע געזעלשאַפֿט פֿירט זיך די וועלט,
דער רייכער זאָל באַשעפֿטיקונג געבן;
ווען די רייכע זאָלן באַהאַלטן דאָס געלט,
פֿון וואַנען וואָלטן אַרבעטער לעבן?
פֿעקטאָרעס, ווערקהייזער, שעפּער, פֿאַבריקן

אין לאַנד מוזן געגרינדעט ווערן;
און מיליאָנען אַרבעטער רעכענען פֿאַר גליקן,
אַז זייער האַנט קען זיי ערנערן.
מיר זענען אין יוראָפּ, לייט פֿון מיליאָנען
פֿאַרלייַען דאָס געלט אויף פּראָצענטן,
פֿון זיי לעבט אַ סרסר, וואָס גייט דאָס געלט מאַנען,
סאָקן דאָס בלוט אוים פֿון זייערע קליענטן;
דאָ אין לאַנד די ביזנעס פֿעלט,
די מלווהם מיט די וואָכערגעלט —
דער וואָרעם וואָס אונדז איז באַווּסט,
וואָס לעכערט דעם בוים, מאַכט אים פּוסט . . .
דעם גליק אַמעריקע האַט:
פֿעקטאָרעס — פֿול יעדער שטאַט,
וואָס קיין לאַנד האַט נישט דעם פֿאַרמעג.
— און דאָס איז די ריכטיקע וועג . . .

צו גאַט געהערט דער הימל, צו מענטשן — די ערד,
האַט דער פּאָעט לאַנג שוין געזונגען;
וואָס העכער פֿון שכל — וויניקער געקלערט,
דעם גראָבן וועסטו ניט אַריבערשפּרינגען!
דיספוטן פֿון גאָטהייט, פֿון זעלע, פֿון זעלבסבאַשאַפֿט —
דאָס קען אין דער העל פֿאַרפֿירן;
קלער וואָס דו גרייכן קענסט, זוך די נאַטורקראַפֿט,
דאָן וועסטו וויַיט פּראָגרעסירן!
מיר זענען אין רוסלאַנד פֿילע שטודירטע —
פֿאַרברענגען אין אומנוץ די שטונדן,
אַ סאַמאָוואָר, און אַ שטשאַט, און פּויערישע לאַפּטשעס —
אַט דאָס איז די חכמה וואָס רוסלאַנד האַט ערפֿונדן . . .
די לאַנד האַט איר גרעסטן וועלט,
טעגלעך ערפֿינדונג ערקלערט
פֿון דאַמף, פֿון עלעקטריציטעט —
קיין לאַנד שטייט מיט איר אויף איין ברעט!
די גאַנצע וועלט זיך נאָר באַדינט,
וואָס די יינגסטע שוועסטער ערפֿינדט;
פֿון דעם וואַקסט איר גרויסן פֿאַרמעג.
— און דאָס איז די ריכטיקע וועג! . . .

התפילה

און מענט איר מיך רופן פאנאטיק,
צי לאכן פון מיר, ווער עס וויל;
ס׳האַרץ וועַרט דאך גרינגער און לינדער,
וועַן איך בעט צו גאָט אין דער שטיל.

א קינד וועַרט מיר קראַנק, חס־וחלילה,
צי וועלכע עס איז צרה פאַסירט,
עס מורמלען די ליפן „רפא נא!"
ס׳האַרץ ביז צו טרערן געריר̈ט.

איך וויין בײַ דעם בעט פון דעם קראַנקן:
„א גאָט, דײַן רפואה גיך שיק!"
און . . . לאַנגזאַם באַווײַזט זיך די הילפע,
ס׳רעדעלע דרייט זיך צוריק.

דאָס קינד וועַרט מיר בעסער און בעסער,
אין שטוב שמעקט א פרייליכע ציַט,
דאַן ערשט פיל איך לערמאַנטאָוום לידל —
וואָס אמתע תפילה באַטײַט.

This definitive edition of the works of Elyokum Zunser is made possible through the generosity of George Hyman, deceased, a son-in-law of Elyokum Zunser, who had a fine appreciation of the poet's work and of his rightful place in Yiddish literature

Table of contents in English, English summary and musical notes in Volume II

YIDISHER VISNSHAFTLEKHER INSTITUT–YIVO

Elyokum Tsunzers verk

THE WORKS OF ELYOKUM ZUNSER

A Critical Edition

By

MORDKHE SCHAECHTER

VOLUME I

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH
New York, 1964